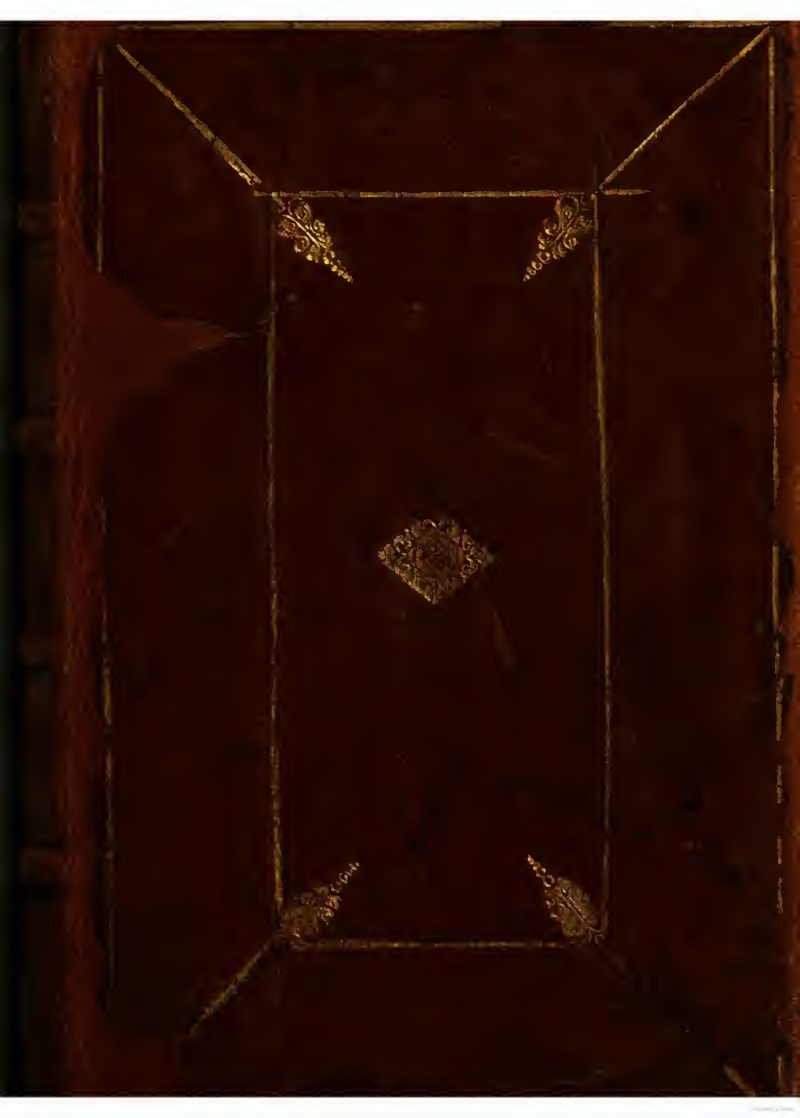

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
68
8 B
27

68.8.B.27

G8-2-B-22

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE

PRIMA PARS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

M. D. XXXVI.

C. PLINII SECVNDI

NATVRALIS HI-

STORIAE

PRIMA PARS.

AL DVS.

M. D. XXXVI.

CO quidem nos omnibus ijs plurimum debere confiteor, qui, dum uixere, ingenioſe aliquid eiuſmodi excogitarunt, quod mortalium uitæ cum uſui, tum adiumento foret: ſed tamen ij mihi potiſſimum & ſumma obſeruantia, & ſempiterna memoria colendi uidentur: qui non ſolum in eo, quod initio dicebam, enixiſſime elaborarunt, uerum etiam, quò poſteritati quoque conſulerent, id literarum monumentis mandare uoluerunt. Quod quidem factum diligentius tecum ſi reputes: neſcias plane, ſolertiam ne eorum magis, an officium, & humanitatem laudes. Etenim hi, cũ ſolis frui induſtriæ, ac uigiliarum ſuarum fructibus integrum eſſet, quaſi non ſibi ipſis, ſed nobis potius ea comparaſſent: poſteris etiam communicarunt. Atque illi quidem iudicio meo prudenter ſimul, & officioſe egerunt. prudenter, propterea quòd ipſi ea ratione ſibi immortalitatem acquiſiuerunt: officioſe, quòd earum rerum, quas aut ipſi per nos comminiſci non poſſemus, aut temporum, & locorum interuallis minus notæ forent, expertes non omnino eſſe uoluerunt. Sed quid (amabo te) illis tantopere elaborandum fuiſſet, ut ea omnia aſſequerentur, quæ poſt ſe, ſcripta diuinitus de manu (quod aiunt) in manum nobis tradidere: ſi tot, tantiq; labores exacti breuiſſimæ uitæ ſpatio terminarentur? Quis noſtrum, & illorum, qui nos conſequentur, tot clariſſimos, doctiſſimoſq; uiros, quorum hodie, ac perpetuo memoria celebrabitur, uel nomine ipſo

nosset: si aut à se ingenioſe reperta, aut ab alijs ſibi tradita poſteris inuidiſſent? Verum hæc ſcribēti mihi ſubit interim animo dolor incredibilis, nec mediocris commiſeratio, eorum quidem primum cauſa, deinde etiam noſtra, dum cogito (neſcio iniuria ne temporum, an hominum potius negligentia) tot illuſtrium ſcriptorum lucubrationes interciſſe. Nam, ut alios taceam, quos longū eſſet in præſentia commemorare, quis non grauiter doleat, cum recordetur, ex tot uoluminibus rerum memorabilium, quæ à Plinio conſcripta fuiſſe conſtat, uix Naturalis hiſtoriæ libros ad nos peruenisſe? Atque hæc ipſa tamen iactura moderatius fortaſſe ferri poterat: ſi illud ſaltem, quicquid extat hodie reliquiarum, integrū, incorruptumq; haberemus. Sed cum eas ipſas plurimis locis mendoſiſſimas uideam: non poſſum mehercule hominis de literarum ſtudijs optime meriti caſum non iniquo animo ferre: neque non contra eorum conſilium, et uoluntatem magnopere commendare, qui præclaram in eum nauarunt, et quotidie nauant operam: ut à tam fœdis labibus candori priſtino reſtituant. Quorum quidem nomina nihil eſt, cur in præſentia tibi commemorē, propterea quòd ipſi ſunt ita per ſe celebres: ut neq; meæ uocis teſtimonio, neque ulla prædicatione egeant. Verūtamen, ut eorum factum libenter laudo, ita ne hos quidē ſua gloria fraudandos cenſeo, qui in excudendis libris ſummam adhibent diligentiam. Quo quidem in genere quantum Aldinæ induſtriæ tribuendum ſit laudis, et ſi te id iampridem minime fugit: illuſtrius tamen (opinor) ex hoc ipſo Plinij uolumine nunc primum illius typis accuratiſſime excuſo perſpicere poteris. De quo plane ope

re illud tibi uere polliceri, uel potius affirmare possum: esse (quod aliorum certe uenia dictum uelim) unum omnium, quæ usquam antehac edita sunt, opinione mea castigatissimum. Quantum uero huiusce frequens lectio profutura sit studiosis: malo tuum, & eruditissimi cuiusque uiri sit in ea re iudicium. Ego quidem ita sentio, qui se humanioribus literarum studijs sine Plinij multa cognitione, & scientia doctum esse posse arbitratur: eum sanè plurimum iudicio, atque opinione falli. Quid enim est, quod in hoc ipso uolumine desideres, siue tu cæli (ut hinc primum ordiar) & siderum rationem requiras, siue urbium situs, hominum mores, & animalium ingenia malis cognoscere: iam uero si agriculturæ scientiam, si arborum, atque herbarum uarietatem: si medicinæ præcepta, si gemmarum, aut metallorum genera: si, qui in pictura, & cælandi arte excelluere, quæras: denique, ut semel absoluam, si uniuersam ipsius Naturæ maiestatem contemplere? Neque uero hæc ideo dico, quò suam alijs gloriam præreptam uelim, quicunq; aliqua ex parte de his ipsis rebus præcepta tradidere: sed quia puto de hoc toto simul genere, diligentius illo homine scripsisse neminem. Itaque hunc unũ tibi ex omnibus, præsertim nunc primum suæ propemodum integritati restitutum trado, cui sedulo te dare operam, & quam familiarissimũ habere uelim. Bene uale, et me quoq; ama.

C. PLINIVS CAECILIVS MARCO SVO S.

ERGRATVM est mihi, quòd tam diligenter libros auunculi mei lectitas, ut habere omnes uelis, quæráq; qui sint. Fungar indicis partibus, atque etiam quo sint ordine scripti, notum tibi faciam. Est enim hæc quoque studiosis non iniucunda cognitio. De iaculatione equestri unus. Hunc, cum præfectus alæ militaret, pari ingenio curáq; composuit. De uita Q. Pomponij Secundi duo, à quo singulariter amatus, hoc memoriæ amici quasi debitum munus exoluit. Bellorum Germaniæ uiginti, quibus omnia, quæ cũ Germanis gessimus, bella collegit. Inchoauit cum in Germania militaret, somnio monitus. Adstitit enim ei quiescenti Drusi Neronis effigies, qui Germaniæ latissime uictor ibi periit. Commendabat memoriam suam, orabatq;, ut se ab iniuria obliuionis assereret. Studiosi tres, in sex uolumina propter amplitudinem diuisi, quibus oratorem ab incunabulis instituit & perficit. Duby sermonis octo scripsit sub Nerone nouissimis annis, cum omne studiorum genus paulò liberius & erectius, periculosum seruitus fecisset. A fine Aufidij Bassi XXXI. Naturæ historiarum XXXVII. opus diffusum, eruditum, nec minus uarium quàm ipsa natura. Miraris, quòd tot uoluminа, multaq; in ijs tam scrupulosa, homo occupatus absoluerit? Magis miraberis, si scieris illum aliquandiu causas actitasse, decessisse anno VI & L. medium tempus distentum impeditumq;, qua officijs maximis, qua amicitia principum egisse. Sed erat acre ingenium, incredibi

le studium, summa uigilantia. Lucubrare à Vulcanalibus incipiebat, non auspicandi causa, sed studēdi statim à nocte multa: hyeme uero ab hora septima, uel cum tardissime, octaua, sæpe sexta. Erat sanè somni paratissimi, nonnunquam etiam inter ipsa studia instantis, & deserentis. Ante lucem ibat ad Vespasianum Imperatorē: nam ille quoq; noctibus utebatur: inde ad delegatum sibi officium. Reuersus domum, quod reliquum temporis, studijs reddebat. Post cibum sæpe, quem interdiu leuem & facilem ueterum more sumebat, æstate, si quid ocij, iacebat in sole, liber legebatur, adnotabat excerpebatq;. Nihil enim unquam legit, quod non excerperet: Dicere etiam solebat, nullum esse librum tam malum, ut non aliqua ex parte prodesset. Post solem plerunque frigida lauabatur. Deinde gustabat, dormiebatq; minumū. Mox quasi alio die studebat in cœnæ tempus. Super hanc liber legebatur, adnotabatur, & quidem cursim. Memini quendam ex amicis, cum lector quædam pronunciasset perperam, reuocasse, & repetiri coëgisse. Huic auunculum meum dixisse: intellexeras nempe. quum ille annuisset: Cur ergo reuocabas? decem amplius uersus hac tua interpellatione perdidimus. Tanta erat parsimonia temporis. Surgebat æstate à cœna luce, hyeme intra primam noctis, sed tanquam aliqua lege cogente. Hæc inter medios labores urbisq; fremitum. In secessu solum balinei tempus studijs eximebatur. Cum dico balinei, de interioribus loquor. Nam dum distringitur tergiturq;, audiebat aliquid, aut dictabat. In itinere quasi solutus cæteris curis, huic uni uacabat. Ad latus notarius cum libro, & pugillaribus, cuius manus hyeme manicis muniebantur,

ut ne cœli quidem asperitas ullum studijs tempus eripe ret. Qua ex causa Romæ quoque sella uehebatur. Repeto me correptum ab eo cum ambularē: Poteras, inquit, has horas non perdere. Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod studijs non impartiretur. Hac intentione tot ista uolumina peregit, electorūq; commētarios CLX. mihi reliquit, opisthographos quidem, & minutissime scriptos: qua ratione multiplicatur hic numerus. Referebat ipse, potuisse se cum procuraret in Hispania, uendere hos commentarios Largio Licinio CCCC milibus nūmum, & tunc aliquanto pauciores erant. Non'ne uidetur tibi recordanti, quantum legerit, quantum scripserit, nec in officijs ullis, nec in amicitia principum fuisse? Rursus cum audis quid studijs laboris impenderit, nec scripsisse satis, nec legisse? Quid est enim quod non aut illæ occupationes impedire, aut hæc instantia non possit efficere? Itaque soleo ridere cum me quidam studiosum uocant, qui, si comparer illi, sum desidiosissimus. Ego autem tantum, quem partim publica, partim amicorum officia distringunt? Quis ex istis, qui tota uita literis assident, collatus illi, non quasi somno & inertiæ deditus erubescat? Extendi epistolam, quamuis hoc solum quod requirebas scribere destinassem, quos scilicet libros reliquisset. Confido tamen hæc quoque tibi non minus grata, quàm ipsos libros futura, quæ te non tantum ad legendos eos, uerumetiam ad simile aliquid elaborandum possunt æmulationis stimulis excitare. Vale.

ETIS, ut tibi auunculi mei exitum scribã, p quò uerius tradere posteris possis. Gratias ago. Nam uideo morti eius, si celebretur à te, immortalem gloriam esse propositam. Quamuis enim pulcherrimarum clade terrarum, ut populi, ut urbes, memorabili casu quasi semper uicturus occiderit, quamuis ipse plurima scripserit, plura tamen perpetuitati eius scriptorum tuorũ æternitas addet. Equidẽ beatos puto, quibus deorum munere datum est, aut facere scribenda, aut scribere legenda: beatissimos uero, quibus utrunq; Horum in numero auunculus meus & suis libris, & tuis erit. Quo libentius suscipio, deposco etiam quod iniungis. Erat Miseni, classemq; imperio præsens regebat. Calend. Nouembris hora fere septima, mater mea indicat ei apparere nubem inusitata & magnitudine et specie. Surgit ille, ut é sole solebat, frigida gustata: iacens enim studebat. Poposcit soleas, ascẽdit locum, ex quo maxime miraculum illud conspici poterat. Nubes incertum procul intuentibus ex quo monte, Vesuuium fuisse posteà cognitum est, oriebatur: cuius similitudinem & formam non alia magis arbor, quàm pinus expresserit. Nam lõgissimo uelut trũco effusa in altum, quibusdam ramis diffundebatur. Credo quia recenti spiritu euecta, dein senescente eo destituta, aut etiam pondere suo uicta, in latitudinem uanescebat, candida interdum, interdum sordida & maculosa, prout terram cinerem'ue sustulerat. Magnum id, propiusq; noscendum, ut eruditissimo uiro uisum est. Iubet Liburnicam aptari, mihi, si uenire una

uellem, facit copiam. Respondi, studere me malle: et forte ipse quod scriberem dederat. Egrediebatur domo, accepit codicillos Retinæ classiarij imminente periculo exterriti: nam uilla eá subiacebat, nec ulla nisi nauibus fuga, ut se tanto discrimini eriperet, orabat. Vertit ille consilium, & quod studioso animo inchoauerat, obit maximo. Deducit quadriremes, ascendit ipse, non Retinæ modo sed multis (erat enim frequens amœnitas oræ) laturus auxilium: properat illuc unde alij territi fugiunt, rectuḿq; cursum, rectá́q; gubernacula in periculũ tenet, adeo solutus metu, ut omnes illius mali motus, omneis figuras, ut deprehenderat oculis, dictaret enotaret́q;. Iã nauibus cinis inciderat: quo propius accederet, calidior & densior: iam pumices etiam, nigrí́q; & ambusti & fracti igne lapides: iam uadum subitum, ruinaq; montis littora obstantia. Cunctatus paulum, an retro flecteret, mox gubernatori ut ita faceret monenti: Fortes, inquit, fortuna iuuat: Pomponianum pete. Stabijs erat, per uenerat́q; sinu medio. Nam sensim circumactis curuatiśq; litteribus mare infunditur. Ibi quanquam nondum periculo appropinquante, conspicuo tamen, & cum crescæret proximo, sarcinas contulerat in naues, certus fugæ, si contrarius uentus resedisset. Quò tunc auunculus meus secundissimo inuectus, complectitur trepidantem, consolatur, hortatur: ut́q; timorem eius sua securitate leniret, deferri se in balineum iubet: lotus accubat, cœnat, atque hilaris, aut (quod æque magnum est) similis hilari. Interim è Vesuuio monte pluribus locis latissime flammæ atque incendia relucebant, quorum fulgor & claritas tenebras noctis excipiebat. Ille agrestium

trepidatione igni relictas desertasq; uillas per solitudinē ardere in remediū formidinis dictitabat. Tum se quieti dedit, & quieuit ueriſſimo equidem somno. Nam meatus animæ, qui illi propter amplitudinem corporis grauior & sonantior erat, ab ijs qui limini obuersabantur, audiebatur. Sed area, ex qua diæta adibatur, ita iam cinere mixtisq; pumicibus oppleta surrexerat: ut si longior in cubiculo mora esset, exitus negaretur. Excitatus procedit, seq; Pomponiano, cæterisq; qui peruigilarant reddit: in commune consultant, intra tecta ne subsistant, an in aperto uagentur: nam crebris uastisq; tremoribus tecta nutabant, & quasi emota sedibus suis, nunc huc, nunc illuc abire aut referri uidebantur. Sub dio rursus quanquam leuium exesorumq; pumicum casus metuebatur, quod tamen malorum collatio elegit. Et apud illū quidem ratio rationem, apud alios timorem timor uicit. Ceruicalia capitibus imposita linteis constringunt. Id munimentum aduersus incidentia fuit. Iam dies alibi, illic nox omnibus noctibus nigrior densiorq;, quam tamen faces multæ uariaq; lumina soluebant. Placuit egredi in littus, & ex proximo aspicere, quid iam mare admitteret, quod adhuc uastum et aduersum permanebat. Ibi super abiectum linteum recubans sedit, atque iterū frigidam popoſcit, hauſitq;. Deinde flammæ, flammarumq; præmuncius odor sulphuris alios in fugam uertunt, excitant illum, qui innixus seruis duobus assurrexit, & statim concidit (ut ego coniecto) crassiore caligine spiritu obstructo, clausoq; stomacho, qui illi natura invalidus, & angustus, & frequenter intus æstuans erat. Vbi dies redditus, is ab eo, quē nouissime uiderat,

tertius, corpus inuentum integrum, illæsum, opertumq;, ut fuerat indutus. Habitus corporis quiescenti quàm defuncto similior. Interim Miseni, ego & mater. Sed nihil ad historiam. Nec tu aliud quàm de exitu eius scire uoluisti: finem ergo faciã. Vnũ adiiciam: omnia me, quibus interfueram, quæque statim, cum maxime uera memorantur, audieram, persecutum. Tu potissima excerpes. Aliud est enim epistolam, aliud historiam, aliud amico, aliud omnibus scribere. Vale.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER PRIMVS.

PRAEFATIO.

C. Plinius Secundus Veronensis Vespasiano suo S.

LIBROS NATVRALIS HIstoriæ nouitium Camœnis Quiritium tuorum opus natum apud me proxima fœtura, licentiore epistola narrare constitui tibi iucundissime Imperator (sit enim hæc tui præfatio ueriſſima, dum maximi conseuerscit in patre.) Nanque tu solebas meas esse aliquid putare nugas, ut obiter emolliam Catullum conterraneum meum. Agnoscis & hoc castrense uerbum. Ille enim, ut scis, permutatis prioribus syllabis duriusculum se fecit, quàm uolebat existimari à Veraniolis suis & Fabullis. Simul ut hac mea petulantia fiat, quod proxime non fieri questus es in alia procaci epistola nostra, ut in quæ dam acta exeat: sciantq; omnes quàm ex æquo tecum uiuat imperium. Triumphalis et censorius tu, sextumq; consul, ac tribuniciæ potestatis particeps: Et quod his nobilius feciſti, dum illud patri pariter & equestri ordini præstas, præfectus prætorio eius, omniaq; hæc Reipublicæ. Et nobis quidem qualis in castrẽsi contubernio? Nec quicquam mutauit in te fortunæ amplitudo in ijs, niſi ut prodesse tantundem posses ut uelles. Itaque cum cæte-

ris in uenerationem tui pateant omnia illa, nobis ad colendum te familiarius audacia sola supereſt. Hanc igitur tibi imputabis, & in noſtra culpa tibi ignoſces. Perfricui faciem, nec tamen profeci: quando alia uia occurris ingens, & longius etiam ſubmoues ingenij faſcibus. Fulgurat in nullo unquam uerius dicta uis eloquẽtiæ, tribuniciæ poteſtatis facundia. Quanto tu ore patris laudes tonas? quanto fratris amas? quantus in poëtica es? O magna facunditas animi: Quemadmodum fratrẽ quoque imitaueris excogitaſti. Sed hæc quis poſſet intrepidus æſtimare ſubiturus ingenij tui iudicium, præſertim laceſſitum? Neque enim ſimilis eſt conditio publicantiũ, & nominatim tibi dicantium. Tum poſſem dicere, quid iſta legis imperator? Humili uulgo ſcripta ſunt, agricolarum, opificum turbæ, denique ſtudiorum ociosis: quid te iudicem facis? Cum hanc operam condicerem, nõ eras in hoc albo. Maiorem te ſciebam, quàm ut deſcenſurum huc putarem. Præterea eſt quædam publica etiam eruditorum reiectio. Vtitur illa & M. Tullius, extra omnẽ ingenij aleam poſitus, & (quod miremur) per aduocatũ defenditur. Hæc doctiſſimum Perſium legere nolo, Lælium Decimum uolo. Quod ſi hoc Lucilius, qui primus condidit ſtili naſum, dicẽdum ſibi putauit: ſi Cicero mutuandum, præſertim, cum de republica ſcriberet: quanto nos cauſatius ab aliquo iudice defendimur? Sed hæc ego mihi nunc patrocinia ademi nuncupatione. Quamplurimum refert, ſortiatur aliquis iudicem, an eligat: multumq; apparatus intereſt apud inuitatum hoſpitem & oblatum. Cum apud Catonem illum ambitus hoſtem, et repulſis tanquam honoribus indeptis gaudentem, fla-

grantibus comitijs pecunias deponerent candidati, hoc se facere pro innocentia (quod in rebus humanis summum esset) profitebantur: inde illa nobilis M. Ciceronis suspiratio: O te felicem M. Porti, à quo rem improbam petere nemo audet. Cum tribunos appellaret L. Scipio Asiaticus, inter quos erat Gracchus, hoc attestabatur, uel inimico iudicia se approbari posse. Adeo summum quisque causæ suæ iudicem facit, quemcunque eligit, unde prouocatio appellatur. Te quidem in excelsissimo humani generis fastigio positum, summa eloquentia, summa eruditione præditum, religiose adiri etiam à salutantibus scio. Et ideo immensa præter cæteras subit cura, ut quæ tibi dicantur, condigna sint. Verum & diis lacte rustici multæq; gentes supplicant, & mola tantum salsa litat, qui non habent thura. Nec ulli fuit uitio deos colere, quoquo modo posset. Meæ quidem temeritati accessit hoc quoque quod leuioris operæ hos tibi dedicaui libellos. Nam nec ingenij sunt capaces, quod alioquin nobis perquam mediocre erat: nec admittunt excessus aut orationes, sermones ue, aut casus mirabiles, uel euentus uarios, non alia iucunda dictu, aut legentibus blanda. Sterili materia rerum natura, hoc est, uita narratur. & hæc sordidissima sui parte, ut plurimarum rerum aut rusticis uocabulis aut externis, imo barbaris, etiam cum honoris præfatione ponendis. Præterea iter est, non trita autoribus uia, nec qua peregrinari animus expetat. Nemo apud nos qui idem tentauerit, nemo apud Græcos qui unus omnia ea tractauerit. Magna pars, studiorum amœnitates quærimus. Quæ uero tractata ab alijs dicuntur immensæ subtilitatis, obscuris rerum tenebris pre

munitur. Iam omnia attingenda, quæ Græci τὰς ἐγκυκλοπαιδείας uocant, & tamen ignota aut incerta ingenijs facta. Alia uero ita multis prodita, ut in fastidiū sint adducta. Res ardua, uetustis nouitatem dare, nouis autoritatem, obsoletis nitorem, obscuris lucem, fastiditis gratiam, dubijs fidem, omnibus uero naturam, & naturæ suæ omnia. Itaque etiam non assecutis, uoluisse, abūde pulchrum atq; magnificum est. Equidem ita sentio, peculiarem in studijs causam eorum esse, qui difficultatibus uictis, utilitatem iuuandi prætulerunt gratiæ placendi: idq; iam & in alijs operibus ipse feci, & profiteor mirari T. Liuium, autorem celeberrimum, in historiarum suarum, quas repetit ab origine urbis, quodam uolumine sic orsum: Iam sibi satis gloriæ quæsitum, & potuisse se desinere, ni animus inquies pateretur opere. Profecto enim populi gentium uictoris, & Romani nominis gloriæ, non suæ compositisse illa decuit. Maius meritum esset, operis amore, nō animi causa perseueraſſe: & hoc populo Romano præstitisse, non sibi. Vigint milia rerum dignarum cura, (quoniam ut ait Domitius Piso, thesauros oportet esse, non libros) lectione uoluminum circiter duum milium quorum pauca admodū studiosi attingunt propter secretum materiæ, ex exquisitis autoribus centum, inclusimus triginta sex uoluminibus, adiectis rebus plurimis, quas aut ignorauerant priores, aut postea inuenerat uita. Nec dubitamus multa esse, quæ & nos præterierint. Homines enim sumus, & occupati officijs: succisiuis q; temporibus ista curamus, id est, nocturnis, ne quid uestris putetis cessatum horis. Dies uobis impendimus. Cum somno ualetudinem cō-

putamus:

putamus: uel hoc solo præmio contenti, quod dū ista (ut ait M. Varro) musinamur, pluribus horis uiuimus. Profecto enim uita uigilia est. Quibus de causis atque difficultatibus nihil ausō promittere, hoc ipsum tu præstas quod ad te scribimus. Nec fiducia operis hæc est, sed indicatura. Multa ualde pretiosa ideo uidentur, quia sunt templis dicata. Nos quidem omnes, patrem, te, fratremq; diximus opere iusto, temporum nostrorū historiam orsi à fine Ausidij Bassi. Vbi sit ea quæres? iāpridem peracta sancitur. Et alioquin statutum erat hæredi mandare, ne quid ambitioni dedisse uita iudicaretur. Proinde occupantibus locum faueo & posteris, quos scio nobiscum decertaturos, sicut ipsi fecimus cum prioribus. Argumentū huius stomachi mei habebis, quod in his uoluminibus autorū nomina prætexui. Est. n. benignum (ut arbitror) & plenum ingenui pudoris, fateri per quos profeceris, non ut plerique ex ijs quos attigi fecerunt. Scito enim conferentem me autores, deprehendisse à iuratissimis et proximis ueteres transcriptos ad uerbum, neque nominatos, non illa Virgiliana uirtute ut certarent, non Ciceroniana simplicitate, qui in libris de Republica, Platonis se comitem profitetur: in consolatione filiæ Crantorem, inquit, sequor: item Panætium de officijs. Quæ uolumina eius ediscenda, non modo in manibus habenda quotidie, nosti. Obnoxij profecto animi, & infelicis ingenij est, deprehendi in furto malle quàm mutuum reddere, cum præsertim sors fiat ex usura. Inscriptionis apud Græcos mira felicitas, ὑπόμνημα inscripsere, quod uolebant intelligi fauum. Alij κέρας ἀμαλθείας, ut uel lactis gallinacei sperare possis in uolumine haustum. Iam

Ia, Musæ, πάρδικται, ἐγχειρίδιον, λειμών, πιτακίδιον, inscriptiones propter quas admonium deseri possit. At cum intraueris, dij deæq; quàm nihil in medio inuenies. Nostri crassiores, Antiquitatũ, Exemplorũ, Artiumq; q̃ facetissimi. Lucubrationem puto, qui Antiâs ciuis erat et uocabatur, Valerius primus asserit: Varro in satyris suis Seselixem & Flexibulas. Apud Græcos desiit nugari Diodorus, & βιβλιοθήκην historiam suam inscripsit. Apion quidam grãmaticus, hic quem Tiberius Cæsar cymbalũ mundi uocabat, quum publicæ famæ tympanum potius uideri posset, immortalitate donari à se scripsit, ad quos aliqua cõponebat. Me uero nõ pœnitet nullum festiuiorem excogitasse titulum. Et ne in totũ uidear Græcos insectari, ex illis nos uelim intelligi pingiq; conditoribus, quos in libellis his inuenies, absoluta opera, & illa quoque quæ mirando non satiamur, pendenti titulo inscripsisse: Vt, Apelles faciebat, aut Polycletus: tanquam inchoata semper arte & imperfecta, ut cõtra iudiciorum uarietates supereresset artifici regressus ad ueniã, uelut emendaturo quicquid desyderetur, si nõ eẽt interceptus. Quare plenum uerecundiæ illud est, quod oĩa opera tanq̃ nouissima inscripsere, & tanq̃ singulis fato adempti. Tria nõ amplius, ut opinor, absolute quæ tradũtur inscripta, ille fecat, quæ suis locis reddam: quo apparuit, summam artis securitatẽ autori placuisse, & ob id magna inuidia fuere oĩa ea. Ego planè meis adiici posse multa confiteor: nec ijs solis, sed & oĩbus quæ ædidi: ut obiter caueam istos Homeromastigas. Ita enim uerius dixerim, quoniam audio & Stoicos, & dialecticos, Epicureos quoq; (nam de grãmaticis semper expectaui) parturire aduersus libellos, quos de grammatica

ædidi, et subinde abortus facere iam decem annis, cũ etiã celerius elephanti pariant: Ceu uero nesciam aduersus Theophrastum, hoiem in eloquentia tm, ut nomen diuinum inde inuenerit, scripsisse etiã fœminam, & prouerbium inde natum, suspẽdio arborem eligendi. Nó queo mihi temperare, quo minus ad hoc pertinentia ipsa Cẽsorij Catonis uerba ponam: ut inde appareat, ẽt Catoni de militari disciplina cómentanti, qui sub Africano, imo uero & sub Annibale didicisset militare, & ne Africanum quidem ferre potuisset, qui imperator triumphum reportasset, paratos fuisse istos qui obtrectatione alienæ scientiæ famam sibi aucupantur. Quid enim ait in eo uolumine? Scio ego quæ scripta sunt, si palàm proferantur, multos fore qui uitilitigent, sed ij potissimum, qui uerę laudis expertes sunt. Eorum ego orationes sino prætерfluere. Nec Plancus illepide, cum diceretur Asinius Pollio orationes in eum parare, quæ ab ipso aut liberis post mortem Planci ederentur, ne respondere posset: Cũ mortuis non nisi larnas luctari. Quo dicto sic reperussit illas, ut apud eruditos nihil impudentius iudicatur. Ergo securi etiam contra uitilitigatores, quos Cato eleganter ex uitijs & litigatoribus compositit: quid enim illi aliud q̃ litigant, aut litem quærunt? exequemur reliqua proposíti. Quia occupationibus tuis publico bono parcendũ erat, quid singulis contineatur libris huic epistolæ subiunxi: summáq; cura, ne perlegendos eos haberes, operam dedi. Tu per hoc & alijs præstabis ne perlegant: sed ut quisque desyderauerit aliquid, id tantum quærat, & sciat quo loco inueniat. Hoc ante me fecit in literis Valerius Soranus in libris quos ἐποπτίδων inscripsit. Vale.

C. PLINII SECVNDI HISTORIARVM MVNDI ELENCHOS LIBRORVM OMNIVM TRIGINTASEPTEM LIBER VNVS QVI PRIMVS. SVMMATIM HAEC INSVNT LIBRIS SINGVLIS.

PRimo, præfatio operis ad Titum Vespasianum Imperatorem. Item autorum nomina, ex quibus desumpsit ea que persequitur libris sex et triginta, capita rerũ singularũ attingens. Libros

Secundo de Mundo, & elementis, & syderibus. Mundum

Tertio primus et secũdus Europæ sinus. Hactenus

Quarto tertius Europæ sinus. Tertius

Quinto describitur Africa. Africam

Sexto Asiæ descriptio continetur. Asia

Septimo de hoie, et rebus ab hoie inuẽtis. Mundus

Octauo terrestrium animalium genera. Ad reliqua

Nono aquatilia. Animalium

Decimo uolucrum genera. Sequitur

Vndecimo insecta animalia. Restant

Duodecimo plantæ odoratorum. Animalium

Decimotertio plantæ arborũ peregrinarũ. Hactenus

Decimoquarto plantæ uitium. Externæ

Decimoquinto plãtæ arborũ frugiferarũ. Oleam

Decimosexto plătæ arborum syluestriũ.	Pomiferas
Decimoseptimo plantæ satiuarum.	Naturas
Decimooctauo natura frugum et cerealiũ, ac studia agricolatoris.	Sequitur
Decimonono linũ spartum et hortensia.	Syderum
Vigesimo quæ cibis & medicinæ in plantis satiuis conueniant.	Maximum
Vigesimoprimo flores et coronamenta	In hortis
Vigesimosecundo coronæ & medicinæ ex herbis.	Complesse
Vigesimotertio medicinæ ex uino & arboribus urbanis.	Peracta
Vigesimoquarto medicinæ ex arboribus syluestribus.	Ne syluæ
Vigesimoquinto medicinæ herbarũ sponte nascentium.	Ipsaq;
Vigesimosexto noui morbi, & medicinæ quarundam herbarum per morbos.	Sensit
Vigesimoseptimo herbæ aliæ quædam & medicinæ.	Crescit
Vigesimooctauo medicinæ ex homine & animalibus magnis.	Dicta erat
Vigesimonono de medicinæ autoribus, & medicinæ ex reliquis animalibus.	Natura
Trigesimo magia, & medicinæ quædam per membra.	Magicas
Trigesimoprio medicinæ ex aquatilibus.	Aquatilium
Trigesimosecũdo reliqua ex aquatilibus.	Ventum
Trigesimotertio metalla auri & argenti.	Metalla
Trigesimoquarto metalla æris & plum-	

bi, & artifices ærarii. Proxime
Trigesimoquinto pictura, colores q; & pictores. Metallorum
Trigesimosexto marmora & lapides. Lapidum
Trigesimoseptimo gemmæ. Vt nihil

l Ibro secundo continetur de mundo & cælestibus & terrestribus, & aëriis.

An finitus sit mundus & an unus. cap. I.
De forma eius. cap. II.
De motu eius. cap. III.
Cur mundus dicatur. cap. IIII.
De quatuor elementis. cap. V.
De septem planetis. cap. VI.
De deo. cap. VII.
De natura syderũ errantiũ et eorũ ambitu. cap. VIII.
De natura lunæ. cap. IX.
De defectu solis & lunæ, & de nocte. cap. X.
De syderum magnitudine. cap. XI.
Quæ quis inuenerit in obseruatione cœlesti. cap. XII.
De defectibus. cap. XIII.
De lunæ motu. cap. XIIII.
Errãtium motus & luminum Canonica. cap. XV.
Quæ eadem aliis altiora, aliàs inferiora uideantur. caput. XVI.
Catholica syderum errantium. cap. XVII.
Quæ ratio colores eorum mutet. cap. XVIII.
Solis motus, & dierum inæqualitatis ratio. cap. XIX.
Quare Ioui fulmina assiguentur. cap. XX.
Interualla syderum. cap. XXI.
De syderum musica. cap. XXII.

De mundi geometria. cap.XXIII.
De repentinis ſyderibus. cap.XXIIII.
De cometis et cœleſtibus prodigijs, natura & ſitu, & generibus eorum. cap.XXV.
Hipparchus de ſyderibus, per exempla hiſtorica, faces, lampades, trabes, bolides, et chaſma cæli. c.XXVI.
De cœli coloribus. cap.XXVII.
De flamma cœli. cap.XXVIII.
De coronis cœleſtibus. cap.XXIX.
De circulis repentinis. cap.XXX.
Plures ſoles. cap.XXXI.
Plures lunæ. cap.XXXII.
Dierum lux nocte. cap.XXXIII.
Clypei ardentes. cap.XXXIIII.
Oſtentum cæli. cap.XXXV.
De diſcurſu ſtellarum. cap.XXXVI.
De ſtellis caſtoribus. cap.XXXVII.
De aëre. cap.XXXVIII.
De ſtatis tempeſtatibus cap.XXXIX.
De ui caniculæ. cap.XL.
Sydera in alijs ſignorum partibus et temporibus aliâs inſiuere. cap.XLI.
Imbrium uentorum, & nubium cauſæ. cap.XLII.
De tonitruis & fulguribus. cap.XLIII.
Qua ratione echo reddatur. cap.XLIIII.
De uentis iterum. cap.XLV.
Naturæ & obſeruationes uentorum. cap.XLVI.
Ventorum genera cap.XLVII.
De repentinis flatibus. cap.XLVIII.
Alia prodigioſa genera tempeſtatum. cap.XLIX.

Quibus in terris fulmina non cadant. cap. L.
Fulgurum genera & miracula. cap. LI.
De obseruationibus. cap. LII.
De fulminibus euocandis. cap. LIII.
Catholica fulgurum. cap. LIIII.
Quæ non feriantur fulmine. cap. LV.
De prodigiosis pluuijs, lacte, sanguine, carne, ferro, lana, lateribus cottis. cap. LVI.
De crepitu armorũ et tubarũ de cœlo audito. c. LVII.
De lapidibus è cælo cadentibus. cap. LVIII.
De arcu cæleſti. cap. LIX.
De grandine, niue, pluuia, nebula, rore. cap. LX.
De nubium imaginibus. cap. LXI.
De proprietatibus cæli in locis. cap. LXII.
De natura terræ. cap. LXIII.
De forma terræ. cap. LXIIII.
De antipodib. an ſint, & aquæ rotũditate. cap. LXV.
Quomodo aqua ſit terræ innexa. cap. LXVI.
De nauigatione maris & flum. cap. LXVII.
Quæ portio terræ habitetur. cap. LXVIII.
Mediam eſſe mundi terram. cap. LXIX.
De ſyderum ortus inæqualitate, & de eclipſi, & ubi et quare. cap. LXX.
Quæ ratio diurnæ lucis in terris. cap. LXXI.
Gnomica de eadẽ re, & horologio primo. ca. LXXII.
Vbi & quando nullæ umbræ. cap. LXXIII.
Vbi bis anno umbræ, et ubi in contrariũ. c. LXXIIII.
Vbi longiſſimus dies, & ubi breuiſſimus. cap. LXXV.
Item de horologio. cap. LXXVI.
Quomodo dies obſeruentur. cap. LXXVII.

Differentiæ gentium ratio. cap. LXXVIII.
De motu terræ. cap. LXXIX.
De terræ hiatibus. cap. LXXX.
Signa motus futuri. cap. LXXXI.
Auxilia contra motus futuros. cap. LXXXII.
Portenta terrarum semel uisa. cap. LXXXIII.
Miracula terræ motus. cap. LXXXIIII.
Quib. locis maria recesserint. cap. LXXXV.
Ratio insularum enascentium. cap. LXXXVI.
Quæ, & quibus tpibus enatæ sint. cap. LXXXVII.
Quas terras interruperint maria. cap. LXXXVIII.
Quæ insulæ continenti adiunctæ. cap. LXXXIX.
Quæ terræ in totum mari permutatæ. cap. XC.
Quæ terræ ipsæ se sorbuerunt. cap. XCI.
Quæ urbes haustæ sunt à mari. cap. XCII.
De miraculis terrarum. cap. XCIII.
De terris semper trementibus. cap. XCIIII.
De insulis semper fluctuantibus. cap. XCV.
Quibus in terris non pluat, & aceruata terrarum miracula, & cæterorum elementorum. cap. XCVI.
Qua ratione æstus maris accedant, & recedant & ubi æstus extra rationem. cap. XCVII.
Miracula maris. cap. XCVIII.
Quæ potestas lunæ, & terrena, & marina, c. XCIX.
Quæ solis, & quare salsum mare. cap. C.
Item de natura lunæ. cap. CI.
Vbi altissimum mare. cap. CII.
Miracula aquarum, fontium, & fluminũ. cap. CIII.
Ignium & aquarum iuncta miracula, & de maltha. caput. CIIII.

De naphtha. cap. CV.
De semper ardentibus locis. cap. CVI.
Ignium per se miracula. cap. CVII.
Terræ uniuersæ mensura, longitudo. cap. CVIII.
Harmonica mundi ratio. cap. CIX.
Summa res, & historiæ, et obseruationes CCCCXVIII.

Ex autoribus.

M. Varrone, Sulpitio Gallo, Tiberio Cæsare imperatore, Q. Tuberone, Tullio Tirone, L. Pisone, T. Liuio, Cor. Nepote, Statio Sebosõ, Cælio Antipatro, Fabiano, Antiate, Mutiano, Cecina, qui de Hetrusca disciplina scripsit, Tarquitio, L. Aquila, qui item: Sergio.

Externis.

Platone, Hipparcho, Timarcho, Sosigene, Petosiri, Necepsõ, Pythagoricis, Posidonio, Casimandro, Epigene Gnomonico, Euclide, Cerano Philosopho, Eudoxo, Democrito, Critodemo, Thrasillo, Serapione, Dicæarcho, Archimede, Onesicrito, Eratosthene, Pythea, Herodoto, Aristotele, Ctesia, Artemidoro Ephesio, Isidoro Characeo, Theopõpo.

Libro III continentur situs, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, mensuræ, populi, qui sunt, aut fuerunt.

De Europa. cap. I.
Bæticæ longitudo & latitudo. cap. II.
Hispania citerior. cap. III.
Narbonensis prouincia. cap. IIII.
Italia, Tiberis, Roma, Campania. cap. V.
De Corsica. cap. VI.
De Sardinia. cap. VII.
De Sicilia. cap. VIII.

De lipara. cap.IX.
De locris Italiæ fronte. cap.X.
Secundus Europæ sinus. cap.XI.
Regio Italiæ quarta. cap XII.
Quinta regio. cap.XIII.
Sexta regio. cap.XIIII.
Octaua regio. cap.XV.
De Pado flumine. cap.XVI.
De Italia transpadana, regio XI cap.XVII.
Venetia decima regio. cap.XVIII.
De Istria. cap.XIX.
De alpibus & gentibus alpinis. cap.XX.
Illyricum. cap.XXI.
Liburnia. cap.XXII.
Macedonia. cap.XXIII.
Norici. cap.XXIIII.
Pannonia, Dalmatia. cap.XXV.
Mœsia. cap.XXVI.

Insularum Ionij & Adriatici summa. Oppida gentes XXVI. Summa flumina clara. Summi montes præclari. Summæ insulæ. Summa ea quæ intercidere oppida & gentes. Summa res & historiæ, & obseruationes CCCXXVI.

Ex autoribus.

Turãnio Gracula, C. Nepote, T. Liuio, Catone Cẽsorio, M. Agrippa, M. Varrone, Diuo Augusto, Varrone Attacino, Antiate, Hygino, L. Vetere, Mela Pomponio, Curione patre, Cælio, Aruntio, Seboso, Licinio Mutiano, Fabricio Thusco, L. Atteio Capitone, Verrio Flacco, L. Pisone, C. Aeliano, Valeriano.

Externis.

Artemidoro, Alexandro polyhistore, Thucydide, Theophrasto, Isidoro, Theopompo Metrodoro Scepsio, Callicrate, Xenophonte Lampsaceno, Diodoro Syracusano, Nymphodoro, Calliphane, Timagene.

Libro IIII continentur situs, gentes, maria, oppida, montes, portus, flumina, mensuræ, populi qui sunt, aut fuerunt.

Epirus. cap. I.
Aetolia. cap. II.
Locri. cap. III.
Peloponnesus. cap. IIII.
Achaia. cap. V.
De Arcadia. cap. VI.
Græcia & Attica. cap. VII.
Thessalia. cap. VIII.
Magnesia. cap. IX.
Macedonia. cap. X.
Thracia. cap. XI.
Insulæ inter eas terras, inter quas Creta, Eubœa, Cycladis, Sporades, Mæotis, Hellespontus, Ponti, Mæotidis; Daciæ, Sarmatiæ, Scythiæ. cap. XII.
Insulæ Ponti. cap. XIII.
Germaniæ. cap. XIIII.
Insulæ in Gallico oceano. cap. XV.
Britannia, & Hibernia. cap. XVI.
Gallia. cap. XVII.
Lugdunensis Gallia. cap. XVIII.
Aquitania. cap. XIX.
Citerior Hispania. cap. XX.

Lusitania. cap.XXI.
Insulæ in Oceano. cap.XXII.
Vniuersæ Europæ mensura. cap.XXIII.

Summa oppida & gentes. Summa flumina clara. Summa montium clara. Summa insulæ quæ interadere oppida & gentes. Summa res historiæ & obseruationes.

Ex autoribus.

M. Varrone, Catone censorio, M. Agrippa, diuo Augusto, Varrone Attacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Pomponio Mela, Licinio Mutiano, Fabricio Thusco, Atteio Capitone, Atteio Philologo.

Externis.

Polybio, Hecatæo, Hellanico, Damaste, Eudoxo, Dicæarcho, Timosthene, Ephoro, Cratete grammatico, Serapione Antiochense, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Eumacho Siculo musico, Alexandro polyhistore, Thucydide, Dosiade, Anaximādro, Philistide Mallote, Dionysio, Aristide, Callidemo, Menæchmo, Aedosthene, Anticlide, Heraclide, Philemone, Menephonte, Pythea, Isidoro, Philonide, Xenagora, Astynomo, Staphylo, Aristocrito, Metrodoro, Cleobulo, Posidonio.

Libro V. continentur situs, gentes, maria, oppida, portus, montes, flumina, mensuræ populi qui sunt aut fuerunt.

De Mauritania. cap.I
Tingitana prouincia. cap.II.
Numidia. cap.III.
Africa. cap.IIII.
Cyrene. cap.V.
Libya Mareotis. cap.VI.

Insulæ circa Africam, & ex aduerso Africæ. cap. VII.
Aethiopes. cap. VIII.
De Asia. cap. IX.
Alexandria. cap. X.
Arabia. cap. XI.
Syria, Palæstina, Phœniæ. cap. XII.
Idumæa, Syria, Palæstina, Samaria, Ascalo, Azotus, Cæsarea. cap. XIII.
Iudæa, Galilæa, Hierico, Emmaus, Lydda Ioppe. caput. XIIII.
Iordanis. cap. XV.
Asphaltites. cap. XVI.
Gens Essenorum. cap. XVII.
Decapolis. cap. XVIII.
Tyrus & Sidon. cap. XIX.
Mons Libanus. cap. XX.
Syria Antiochia. cap. XXI.
Casius mons. cap. XXII.
Cœle Syria. cap. XXIII.
Euphrates. cap. XXIIII.
Palmira. cap. XXV.
Hierapolis. cap. XXVI.
Cilicia, & adiunctæ gentes, Pamphylia, Isauria, Homonadum, Pisidia, Lycaonia, Taurus mons, Lycia. caput. XXVII.
Nimus fluuius. cap. XXVIII.
Laodicea, Apamia, Ionia, Ephesus. cap. XXIX.
Aeolis, Troas, Pergamus. cap. XXX.
Insulæ ante Asiam, Pamphylium mare, Rhodus, Samus, Chius. cap. XXXI.

Helleſpõtus, Myſia, Phrygia, Galatia, Nicæa, Bithynia, Boſphorus. cap. XXXII.

Summa oppida & gentes, ſumma flumina clara, ſumma montium clara, ſumma inſulæ CXVIII. ſumma quæ intercidere oppida, ſumma res hiſtoriæ et obſeruationes. Ex autoribus.

Agrippa, Suetonio Paulino, Varrone Attacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela, Domitio Corbulone, Licinio Mutiano, Cl. Cæſare, Aruntio, Liuio filio, Seboſo, Actis triumphorum.

Externis.

Iuba rege, Hecatæo, Hellanico, Damaſte, Dicæarcho, Bione, Timoſthene, Philonide Xenagora, Aſtynomo, Staphylo, Ariſtotele, Dionyſio, Ariſtocrito, Ephoro, Eratoſthene, Hipparcho, Panætio, Serapione, Antiocheno, Callimacho, Agathocle, Polybio, Timæo mathematico, Herodoto, Myrſilo, Alexandro polyhiſtore, Metrodoro. Poſſidonio qui periplum aut perihegeſim: Sotade, Periandro, Ariſtarcho Sicyonio, Eudoxo, Antigene, Callicrate, Xenophonte Lampſaceno, Diodoro Syracuſano, Hannone, Himilcone, Nymphodoro, Calliphone, Artemidoro, Megaſthene, Iſidoro, Cleobulo, Ariſtocreonte.

Libro VII. continentur ſitus, gentes, maria, oppida portus, flumina, menſuræ populi qui ſunt aut fuerunt.

Pontus Euxinus antea Axenos. cap. I.

Gens paphlagonum & Cappadocum. cap. II.

Cappadocia. cap. III.

Themiſcyræ regionis gentes. cap. IIII.

Regio Colchica, Achæi, & cæteri eodem tractu. cap. V.

Bosphorus Cimmericus, Mæotis. cap. VI.
Gentes circa Mæotin. cap. VII.
Armeniæ duæ. cap. VIII.
Armenia maior. cap. IX.
Albania, Iberia. cap. X.
Portæ Caucasiæ. cap. XI.
Insulæ in Ponto. cap. XII.
Gentes in Scythico Oceano. cap. XIII.
Media, Caspiæ portæ. cap. XIIII.
Gentes circa Hyrcanum mare. cap. XV.
Item aliæ gentes. cap. XVI.
Scytharum gentes. cap. XVII.
Fluuius Ganges. cap. XVIII.
Gentes Indiæ. cap. XIX.
Indus fluuius. cap. XX.
Arij & iunctæ gentes. cap. XXI.
Taprobane insula. cap. XXII.
Capissine, Carmania. cap. XXIII.
Sinus Persicus, & Arabicus. cap. XXIIII
Cascandrus insula, Parthorum regna. XXV.
Media, Mesopotamia, Babylon, Seleucia. cap. XXVI.
Flumen Tigris. cap. XXVII.
Arabia, Nomades, Nabatæi, Omani, Tylos & Ogyris insulæ. cap. XXVIII.
Sinus maris rubri, Troglodytici, et Aethiopici. c. XIX.
Multiformes & miræ hominum effigies. cap. XXX.
Insulæ Aethiopici maris. cap. XXXI.
De fortunatis insulis. cap. XXXII.
Terræ per mensuras cõputatæ digestio. cap. XXXIII.
Digestio terrarum in parallelos & umbras pares. cap. XXXIIII.

caput. XXXIIII.

Summa oppida CXCV. *Summa gentes* DLXVI. *Summa flumina clara* CLXXX. *Summa montes clari* XXXVIII. *Summa insulæ* CVIII. *Summa quæ intercidere oppida aut gentes* CXCV. *Summa res, & historiæ & obseruationes duo* M.CC.XIIII.

Ex autoribus.

M. Agrippa, Varrone Attacino, Cor. Nepote, Hygino, L. Vetere, Mela Pomponio, Domitio Corbulone, Licinio Mutiano, Claudio Cæsare, Aruntio, Sebosо, Fabritio Thusco, Tito Liuio, Seneca, Nigidio.

Externis.

Iuba rege, Hecatæo, Hellanico, Damaste, Eudoxo, Dicearcho, Betone, Timosthene, Patrocle, Demodamante, Clitarcho, Eratosthene, Alexandro Magno, Ephoro, Hipparcho, Panætio, Callimacho, Artemidoro, Apollodoro, Agathocle, Polybio, Eumacho Siculo, Alexandro Polyhistore, Isidoro, Amometo, Metrodoro, Possidonio, Onesicrito, Nearcho, Megasthene, Diogneto, Aristocreote, Bione, Dialdone, Simonide minore, Basile, Xenophonte Lapsaceno.

l Ibro VII. *continetur gentium mirabiles figuræ.*

Gentium mirabiles figuræ. cap. I.
De Scythis & aliarum diuersitate gentium. cap. II.
De prodigiosis partubus. cap. III.
De mutatione sexus, & geminis partub. cap. IIII.
De homine generando & pariendi tempore per illustria exempla à mensibus septem ad undecim. cap. V.
De conceptibus, & signa sexus in grauidis præuenientia partum. cap. VI.
De conceptu hominum & generatione. cap. VII.

De Agrippis. cap.VIII.
Monstruosi partus excisi utero. cap.IX.
Qui sint Vopisci. cap.X.
Exempla numerosæ sobolis. cap.XI.
Exempla similitudinum. cap XII.
Quæ sit generandi ratio. cap.XIII.
Item de eodem multiplicius. cap.XIIII.
De menstruis mulierum. cap.XV.
Item de ratione partuum. cap XVI.
Insignia corporum. cap.XVII.
Exempla uariarum figurarum. cap.XVIII.
Diuersorum morum exempla. cap.XIX.
De fortitudine & uelocitate. cap.XX.
De uisu. cap.XXI.
De auditu. cap.XXII.
Exempla patientiæ. cap.XXIII.
Memoriæ exempla. cap.XXIIII.
Laus C.Iuly Cæsaris. cap.XXV.
Laus Pompeij Magni. cap.XXVI.
Laus Catonis primi. cap.XXVII.
Item de fortitudine. cap.XXVIII.
De ingenijs siue laudibus quorundam ab ingenijs. caput. XXIX.
De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, & M. Ciceroне. cap.XXX.
De morum maiestate. cap.XXXI.
De autoritate. cap XXXII.
De diuinitate. cap.XXXIII.
De Nasica. cap.XXXIIII.
De pudicitia. cap.XXXV.

De pietate. cap.XXXVI.
De artium plurimarum excellentia, Astrologia, Grammatica, Geometria. cap.XXXVII.
Item mira opera artificis. cap.XXXVIII.
De seruitijs. cap.XXXIX.
De præstantia gentium. cap.XL.
De felicitate fœminæ. cap.XLI.
Varia exempla fortunæ. cap XLII.
De his proscriptis, Lucio Sylla, Q. Metello. ca.XLIII.
De altero Metello. cap.XLIIII.
De diuo Augusto. cap.XLV.
Quos beatissimos dij iudicauerunt. cap.XLVI.
Quem uiuentem ut deum coli iusserunt. cap.XLVII.
De spatijs uitæ longissimis. cap.XLVIII.
De uarietate nascendi. cap.XLIX.
In morbis uaria exempla. cap.L.
De signis mortis. cap.LI.
De his qui elati reuixerunt. cap.LII.
De mortibus repentinis. cap.LIII.
De sepultura. cap.LIIII.
De anima, uel de manibus, uel de resurrectione uerba gentilium inania. cap.LV.
Quæ quis inuenerit in uita. cap.LVI.
In quo primus gentium consensus. cap.LVII.
De literis antiquis. cap.LVIII.
Quando primum tonsores Romæ. cap.LIX.
Quando primum horologia. cap.LX.
Summa res & historiæ et obseruationes DCCXLVII.

Ex autoribus.

Verrio Flacco, Cn. Gellio, Licinio Mutiano, Mutio, Mas-

surio, Agrippina Claudij. M. Ciceronе, Asinio Pollione, Messala, Ruffo, Nepote Cor. Virgilio, Liuio, Cordo, Melisso, Seboso, Cor. Celso, Maximo Valerio, Trogo, Nigidio Figulo, Pomponio Attico, Pediano Asconio, Sabino, Catone Censorio, Fabio Vestale.

Externis.

Herodoto, Aristea, Betone, Isigono, Cratete, Agatharchide, Calliphane, Aristotele, Nymphodoro, Apollonide, Philarcho, Damone, Megasthene, Ctesia, Taurone, Eudoxo, Onesicrito, Clitarcho, Duride, Artemidoro, Hippocrate med. Asclepiade me. Hesiodo, Anacreonte, Theopompo, Hellanico, Damaste, Ephoro, Epigene, Beroso, Petosiri, Necepso, Alexandro polyhistore, Xenophonte, Callimacho, Democrito, Duillio, Polyhistore historico, Stratore, qui contra Ephori theorematа scripsit, Heraclide, Ponti co, Asclepiade qui tragodumena, Philostephano, Hegesia, Archimacho, Thucydide, Mnesigitone, Xenagora, Metrodoro Scepsio, Anticlide, Critodemo.

Ibro octauo continentur animalium terrestriũ naturæ pedatim gradientium.

De animalibus terrestribus, elephantorum cõmendatio, & de sensu eorum. cap. I

Quando primum iuncti. cap. II.

De docilitate eorum. cap. III.

De clementia eorum, & quod pericula sua intelligant, & de tigridis truculentia. cap. IIII.

De intellectu & memoria eorum. cap. V.

Quando primum in Italia. cap. VI.

Pugnæ eorum. cap. VII.

Quomodo capiantur. cap. VIII.

Quomodo domentur. cap. IX.
De partu eorum & reliqua natura. cap. X.
Vbi nascantur & de discordia eorum & draconum. caput. XI.
De solertia animalium. cap. XII.
De draconibus. cap. XIII.
De serpentibus maximis & bois. cap. XIIII.
De Scythicis animalibus et septentrionalibus. cap. XV.
De leonibus. cap. XVI.
De pantheris. cap. XVII.
De tigridis natura, & camelis, & camelopardali, & quando primum Romæ uisa. cap. XVIII.
De chao & cepho. cap. XIX.
De rhinocerote. cap. XX.
De lynabus & sphinglbus, et crocutis, cercopithecis, Indicis bubus, leucrocutis, eale, tauris Aethiopiæ, manticora, monocerote, catoblepa, basiliſco. cap. XXI.
De lupis. cap. XXII.
De serpentibus. cap. XXIII.
De ichneumone. cap. XXIIII.
De crocodilo & hippopotamo. cap. XXV.
Quis primus Romæ hippopotamum & crocodilos ostẽdit, & medicinæ ab animalibus repertæ. c. XXVI.
Quæ animalia quas herbas ostenderunt, cerui, lacerti, hirundines, testudines, mustela, ciconia, aper, anguis, draco, panthera, elephas, ursi, cerni, palumbes, columbæ, grues, coruus. cap. XXVII.
Prognostica animalium. cap. XXVIII.
Ciuitates et gentes à minutis aialibus deletæ. c. XXIX.
De hyæna & crocuta & manticora, & fibris, &

lutris. cap.XXX.
De ranis & uitulis marinis et stellionibus. cap.XXXI.
De ceruis. cap.XXXII.
De tragelapho & chamæleonte, & reliquis colorem mutantibus. cap.XXXIII.
De tarando & lycaone & thoë. cap.XXXIIII.
De hystricæ. cap.XXXV.
De ursis & fœtibus eorum. cap.XXXVI.
De muribus Ponticis & Alpinis, & herinaciis. caput. XXXVII.
De lotophono, lynce, melibus, & sciuris. c.XXXVIII.
De uipera, cochleis, & lacertis. cap.XXXIX
De canibus. cap.XL.
Ad canis rabidi morsum. cap.XLI.
De natura equorum. cap.XLII.
De asinis. cap.XLIII.
De mulis. cap.XLIIII.
De bubus. cap.XLV.
De api boue. cap.XLVI.
De natura pecorum & pecudum. cap.XLVII.
De generibus lanarum & uestium. cap.XLVIII.
De musimone. cap.XLIX.
De capris & generatione earum. cap.L.
De suibus & natura earum. cap.LI.
De uiuarijs bestiarum. cap.LII.
De semiferis animalibus. cap.LIII.
De simijs. cap.LIIII.
De leporibus & cuniculis. cap.LV.
De semiferis. cap.LVI.
De muribus et gliribus. cap.LVII.

Quæ animalia quibus locis non sint. cap. LVIII.
Quæ aduenis noceant. cap. LIX.
Summa res & historiæ et obseruationes. DCCLXXX. VIII.

Ex autoribus.

Mutiano, Procilio, Verrio Flacco, L. Pisone, Cor. Valeriano, Catone Censorio, Feneſtella, Trogo, Actio, Columella, Virgilio, Varrone, L. Metello, Scipione, Corn. Celso, Nigidio, Trebio Nigro, Pomponio Mela, Manilio Sura.

Externis.

Iuba, Polybio, Oneſicrito, Isidoro, Antipatro, Aristotele, Demetrio physico, Democrito, Theophraſto, Euanthe, Agriopa qui Olympionicas, Hierone rege, Attalo rege, Philometore item, Cteſia, Duride, Philisto, Archita, Philarcho, Amphilocho, Athenæo, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristandro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenæo, Diodoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone Thasio, Euphronio Athenæo, Hegeſia Maroneo, Menandris Prieneo et Heracleote, Menecrate poëta, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Dionyſio, qui Magonem transtulit, Diophane, qui ex Dionyſio epitomen fecit, Archelao rege, Nicandro.

Libro nono continentur animalium aquaticorum historiæ & naturæ.

De aquatilium natura. cap. I.
Quæ are maxima in mari animalia. cap. II.
De Indici maris beluis. cap. III.
Quæ in quoque Oceano maxima. cap. IIII.

De tritonum & nereidum, & elephantorum marinorum figuris. cap. V.
De balenis & orcis. cap. VI.
An spirent pisces an dormiant. cap. VII.
De delphinis & eorum natura mirabili. cap. VIII.
De tursionibus siue tyrsionibus. cap. IX.
De testudinibus quomodo capiantur. cap. X.
Quis primus testudines secare instituerit. cap. XI.
Tegmenta aquatilium. cap. XII.
De uitulo marino. cap. XIII.
De piscibus pilo carentibus, & quomodo pariant, & quot eorum genera. cap. XIIII.
De nominibus & naturis multorum piscium. cap. XV.
De augurijs & diuersitate piscium. cap. XVI.
De mugili & alijs piscibus, & quod non ijdem ubique placeant. cap. XVII.
De mullo, & coracino, salpa, salmone. cap. XVIII.
De exocœto, muribus, polypis, & murenis. cap. XIX.
Digestio piscium in figuras corporum. cap. XX.
De anguillis. cap. XXI.
De captura earum in lacu Benaco. cap. XXII.
De murenæ natura. cap. XXIII.
De planis piscibus. cap. XXIIII.
De echeneide, eiusq; natura mirabili. cap. XXV.
De uarietate naturæ piscium. cap. XXVI.
De lucerna pisce & dracone marino. cap. XXVII.
De pisc. sanguine carentibus. cap. XXVIII.
De loligine & sepijs, & polypis, & nautilis. c. XXIX.
De octena, nauplio, & locustis. cap. XXX.
De canchris, echinis, & echinometris. cap. XXXI.

De cochleis. cap XXXII.
De pectinibus, muricæ, & concharum generibus. caput. XXXIII.
De diuitijs marinis. cap XXXIIII.
Quomodo nascantur, & ubi, & quomodo inueniantur margaritæ. cap. XXXV.
De natura purpuræ & muricis. cap. XXXVI.
Quot sint genera. cap. XXXVII.
Quomodo capiantur. cap. XXXVIII.
Romæ quando usus purpuræ. cap. XXXIX.
De pretio earum. cap. XL.
De tingendo amethystino, et ex cocco byssino. cap. XLI.
De pinna et pinnothere, et aquatiliũ sensu. cap. XLII.
De scolopendris, mulpibus & glanis. cap. XLIII.
De arietæ pisce. cap. XLIIII.
De his quæ tertiam naturam habent, non animaliũ neq; fruticum, & de urticis, & spongijs. cap. XLV.
De caniculis marinis. cap. XLVI.
De animantibus quæ silicea testa includuntur, & quæ sine ullo sensu, & de reliquis sordidis animalibus. caput. XLVII.
De uenenatis marinis. cap. XLVIII.
De morbis piscium. cap. XLIX.
De generatione eorum mira. cap. L.
Item de generatione, & qui pisces oua pariant. cap. LI.
De unluis piscium. cap. LII.
De longissima uita piscium. cap. LIII.
De uiuarijs ostreorum, & quis ea primus inuenerit. caput. LIIII.
Quis primus murenarum uiuaria fecerit. cap. LV.

De cochlearũ uiuarijs, & quis primus instituit. c. LVI.
De piscibus terrenis. cap. LVII.
De muribus Nili. cap. LVIII.
De anthia pisce, & quomodo capiatur. cap. LIX.
De stellis marinis. cap. LX.
De dactylis eorum q; miraculis. cap. LXI.
De inimicitijs & amicitijs inter se aquatiliũ. c. LXII.
Summa res & historiæ & obseruationes. DC. L.

Ex autoribus.

Turanio Gracula, Trogo, Mœcenate, Alfio Flauo, Corn. Nepote, Laberio mimographo, Fabiano, Feneſtella, Mutiano, Aelio Stilone, Statio Seboſo, Meliſſo, Seneca, Cicerone, Macro Aemilio, Meſſala Coruino, Trebio Nigro, Nigidio.

Externis.

Ariſtotele, Archelao rege, Callimacho, Democrito, Theophraſto, Traſillo, Hegeſidemo Cydnio, Alexandro Polyhiſtore.

Liber X. continẽtur naturæ et historiæ animalium uolatilium.

De natura auium. cap. I.
De phœnice. cap. II.
De aquilis. cap. III.
Quando legionum signa esse cœperint, & cum quibus sit aquilis bellum. cap. IIII.
Mirum de aquila. cap. V.
De uulturibus. cap. VI.
De sanquale. cap. VII.
De accipitribus. cap. VIII.
De cycne quæ à suo genere interimitur. cap. IX.

De miluis. cap.X.
Digestio auium per genera. cap.XI.
De inauspicatis auibus, cornice, coruis, bubone. cap.XII.
De incendiaria aue. cap.XIII.
De cliuina. cap.XIIII.
De auibus incognitis. cap.XV.
De auibus nocturnis. cap.XVI.
De noctuis. cap.XVII.
De pico martio. cap.XVIII.
De uncos unques habentibus & digitos. cap.XIX.
De pauonibus, & quis eos primus comederit. cap.XX.
De gallis, & quomodo castrentur & de gallinaceo loco to. cap.XXI.
De anseribus, & quis primus iecur anserinum comede rit, & de adipe anserino Comageno. cap.XXII.
De gruibus, ciconijs, oloribus, & peregrinis auibus, et coturnicibus, & de glotte. cap.XXIII.
De hirundinibus, merulis, turdis & sturnis, turturibus & palumbis. cap.XXIIII.
Quæ auium perennes, quæ semestres, quæ trimestres. caput. XXV.
De auibus mira. cap.XXVI.
De auibus seleucidibus. cap.XXVII.
De ibi. cap.XXVIII.
Quæ aues in quibus locis non sunt, & quæ mutant co lorem, & uocem, & de luscinijs. cap.XXIX.
De merulis. cap.XXX.
Tempus auium geniturae. cap.XXXI.
De halcyonibus, & de diebus earum nauigabilibus, & gauijs, & mergis. cap.XXXII.

De diuersitate nidificantium auium, hirundine, argatili, cynamulgis, & perdicibus. cap. XXXIII.
De columbis. cap. XXXIIII.
De palumbis, & differentia palúborũ. cap. XXXV.
De passeribus. cap. XXXVI.
De turunculo. cap. XXXVII.
De uolatu & incessu auium. cap. XXXVIII.
De apodibus. cap. XXXIX.
De caprimulgis & plateis. cap. XL.
De ingenijs auium. cap. XLI.
De carduele & psittaco, & auibus quæ loquuntur. caput. XLII.
De coruorum intelligentia. cap. XLIII.
De Diomedeis auibus. cap. XLIIII.
Quæ animalia nihil discant. cap. XLV.
De potu auium. cap. XLVI.
De himantopode, & onocrotalis, & de peregrinis auibus. cap. XLVII.
De multarũ auiũ nominibus et natura. cap. XLVIII.
De nouis auibus & fabulosis. cap. XLIX.
Quis gallinas farcire instituerit, de auiarijs & quis ea primus instituerit. cap. L.
De Aesopi patina. cap. LI.
De generatione auium, & præter aues quæ quadrupedes ouapariant. cap. LII.
De ouorũ generatione, incubatu auiũ & coitu. c. LIII.
De uitijs & remedijs incubantium. cap. LIIII.
De augurijs ouorum. cap. LV.
Quæ gallinæ optimæ. cap. LVI.
De morbis earum & remedijs. cap. LVII.

De conceptu & numero fœtus auium. cap. LVIII.
De pauone & anseribus. cap. LIX.
De ardeolis, et quomodo seruentur optime oua. cap. LX.
Quæ uolucrum sola animal pariat, & lacte nutriat. caput. LXI.
De conceptu uiperæ & partu, & quæ terrestrium oua pariant. cap. LXII.
De generatione terrestrium. cap. LXIII.
De uaria generatione auium. cap. LXIIII.
De murium fœtu. cap. LXV.
De spina hominis anguem nasci. cap. LXVI.
De salamandra. cap. LXVII.
De ijs quæ nascuntur ex non genitis, & quæ nata nihil gignunt. cap. LXVIII.
De sensibus animalium. cap. LXIX.
Auditum & olfactum esse piscibus. cap. LXX.
Tactum communem esse omnibus. cap. LXXI.
Quæ uenenis uiuant, & quæ terra. cap. LXXII.
De cibo & potu quorundam. cap. LXXIII.
Quæ inter se dissideant, & quæ inter se conueniant. caput. LXXIIII.
De somno animalium. cap. LXXV.
Summa res & historiæ & obseruationes septingentæ uigintiquatuor.

Ex autoribus.

Manilio, Cornelio Valeriano, Actio, Vmbritio Meliore, Massurio Sabino, Antistio Labeone, Trogo, Cremutio, M. Varrone, Macro Aemilio, Melisso, Mutiano, Nepote, Fabio pictore, Tito Lucretio, Cor. Celso, Horatio Desulone, Hygino, Sarsenis, Nigidio, Manilio Sura.

Externis.

Homero, Phœmonoë, Philemone, Boëtho, qui ornithogoniam, Hyla qui de augurijs, Aristotele, Theophrasto, Callimacho, Aeschylo, Hierone, Philometore, Archita, Amphilocho Athenienſe, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lẽnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenienſe, Diodoro Prienneo, Dione Colophonio, Democrito, Diophane Nicæenſe, Epigene Rhodio, Euagora Thaſio, Euphronio Athenæo, Iuba, Androcione, q̃ de agricultura, Aeſchrione qui item, Dionyſio, qui Magonem tranſtulit, Diophane, qui ex Dionyſio epitomen fecit, Nicandro, Oneſicrito, Philarcho, Heſiodo.

Libro XI. *continẽtur hiſtoriæ et naturæ paruorum animalium & reptilium.*

De inſectorum genere. cap. I.
De ſubtilitate naturæ in his. cap. II.
Vtrum ſpirent, an habeant ſanguinem. cap. III.
De corpore eorum. cap. IIII.
De apibus. cap. V.
Qui ordo naturæ in eis. cap. VI.
De uocabulis operis. cap. VII.
Ex quibus floribus opera fiant. cap. VIII.
De amatoribus earum. cap. IX.
Ratio operis. cap. X.
De fucis. cap. XI.
Quæ natura melli. cap. XII.
Quæ optima mella. cap. XIII.
Quæ genera mellis in ſingulis. cap. XIIII.

Quomodo probentur mella. cap.XV.
De tertio genere mellis,& quomodo apes probentur. caput. XVI.
Quæ regiminis ratio. cap.XVII.
De genere apum,& quæ inimica apibus.cap.XVIII.
De morbis apum. cap.XIX.
De continendis apibus,& quomodo reparentur.c.XX.
De uespis & crabronibus. cap.XXI.
De bombycib.& bombyli,et necydalo,& quis primus bombycinam uestem inuenerit. cap.XXII.
De bombyce Coa. cap.XXIII.
De araneis,& generatione earum. cap.XXIIII.
De scorpionibus. cap.XXV.
De stellionibus & cicadis. cap.XXVI.
Cicadæ ubi non sint,& ubi mutæ. cap.XXVII.
De pennis insectorum, & scarabeis,& scarabeorum generibus. cap.XXVIII.
De locustis. cap.XXIX.
De formicis nostratibus. cap.XXX.
De Indicis. cap.XXXI.
De diuersitate insectorum. cap.XXXII.
De ailibus in ligno et ex ligno nascentibus.c.XXXIII.
De animali,cui cibi exitus non est. cap.XXXIIII.
De tineis & culicibus. cap.XXXV.
De pyrali siue pyrausta. cap.XXXVI.
Historia naturæ dialiū p singula mēbra. c.XXXVII.
De sanguine,& quorum celerrime siccetur,quorum non coëat,quorum grauissimus,uel tenuissimus, uel quorum nullus. cap.XXXVIII.
An in sanguine principatus,& de tergore,& pilis,&

mammis. cap.XXXIX.
Notabilia animalia quæ mammis. cap.XL.
De lacte, & unde caseus non fiat. cap.XLI.
De diuersitate caseorum. cap.XLII.
Differentia membrorum hominis à cæteris animalibus. caput. XLIII.
De simiarum similitudine. cap.XLIIII.
De unguibus. cap.XLV.
De ungulis. cap.XLVI.
De pedibus auium & unguibus. cap.XLVII.
De pedib. insectorum à duob. ad C. cap.XLVIII.
De pomilionibus & genitalibus. cap.XLIX.
De caudis. cap.L.
De uocibus. cap.LI.
De agnascentibus membris, & dicta Aristotelis de uita hominis. cap.LII.
De anima & de halitu animalium, & quæ gustata interimant, & de uictu hominis, & quibus de causis concoquatur. cap.LIII.
De corpulentia augenda uel minuenda, & quæ gustu famem ac sitim sedent. cap.LIIII.
Summa res & historiæ & obseruationes duo milia ducentæ septuaginta.

Ex autoribus.

Marco Varrone, Hygino, Scropha, Sarsenna, Celso Cornelio, Aemylio Macro, Virgilio, Columella, Iulio Aquila, qui de hetrusca disciplina scripsit, Tarquitio qui itẽ, Vmbritio qui item, Catone Censorio, Domitio Caluino, Trogo, Melisso, Fauonio, Fabiano, Mutiano, Nigidio, Manilio, Opio.

Externis.

Externis.

Aristotele, Democrito, Neoptolemo, qui melliturgia, Aristomacho qui item, Philisto qui item, Nicandro, Menecrate, Dionysio, qui Magonem transtulit, Empedocle, Callimacho, Attalo rege, Apollodoro, qui de bestijs uenenatis, Hippocrate, Eriphilo, Erasistrato, Asclepio, Themisone, Posidonio Stoico, Menandris Prienense & Heracliote, Euphronio Athenæo, Theophrasto, Hesiodo, Philometore rege.

Libro XII. continetur de arboribus.

1 De arborum honore, & quando platanus primum in Italia, & de natura earum. cap. I.

De chamæplatano, & quis totonderit uiridaria. c. II.

De perigrinis arboribus, & malo Assyria. cap. III.

De Indiæ arboribus, & quando primum Romæ ebenus. cap. IIII.

De spina & ficu Indicis. cap. V.

De arbore pala, & arboribus Indicis sine nominibus, & laniferis. cap. VI.

De piperis arboribus, & garyophylo, & alijs pluribus. cap. VII.

De macir et sacaro et arboribus Arianæ gentis. c. VIII.

De bdellio, & arboribus Persici maris. cap. IX.

De arboribus Persicæ insulæ, et lanigeris arboribus. c. X.

De gossampinis & arboribus ex quibus uestes fiunt, et quibus modis constent arborum fructus. cap. XI.

De costo, & nardo, & differentijs nardi. cap. XII.

De asaro, amomo, amomide, et cardamomo. cap. XIII.

De thure & arboribus thuris. cap. XIIII.

De myrrha & arboribus myrrhæ. cap. XV.

De generibus myrrhæ,et natura,et pretio eius. c.XVI.
De mastice,ladano,& bruta,enhæmo,& strobo,& de styracæ. cap.XVII.
De felicitate Arabiæ. cap.XVIII.
De cinnamomo,& xylocinnamomo et casia.cap.XIX.
De isocinnamo,& cancamo,ac taro. cap.XX.
De serichato,& gabalio,de myrobalano. cap.XXI.
De phœnicobalano,& calamo odorato. cap.XXII.
De ammoniaco & sphagno. cap XXIII.
De cypro & aspalatho,& maro. cap.XXIIII.
De balsamo,& opobalsamo,xylobalsamo,& styracæ, & galbano. cap.XXV.
De panace & spondylio & malobathro. cap.XXVI.
De oleo omphacio. cap.XXVII.
De bryo & œnanthe,& de elate arbore,& cinnamomo caryopo. cap.XXVIII.
Summa res & historiæ & obseruationes.CCCCLXXVIII.

Ex autoribus.

M.Varrone,Mutiano,Virgilio,Fabiano,Seboso, Pompo nio Mela,Flauio Proculo,Trogo,Hygino,Claudio Cæsa re,Cor.Nepote,Sextio Nigro,qui græce de medicina scri psit,Cassio Hemina,L.Pisone,Tuditano,Antiate,

Externis.

Theophrasto,Herodoto, Callisthene, Isigono,Clitarcho, Anaximene,Duride,Nearcho,Onesicrito, Polycrito,O-lympiodoro,Diogneto,Nicobulo,Anticlide, Charace Mi tylenæo,Menæchmo,Dorotheo, Xenia Athenæo,Lyco, Anteo, Ephippo, Charea, Democle, Ptolemæo Lago,

Marsya Macedone, Zoilo item, Democrito, Amphilocho, Aristomacho, Alexandro Polyhistore, Iuba, Apollodoro, qui de odoribus scripsit, Heraclide medico, Archidemo item, Dionysio item, Democle item, Euphrone item, Obsenide item, Diagora item, Iolla item, Heraclide Tarentino, Xenocrate Ephesio, Eratosthene.

Libro tredecimo continetur de unguentis et arboribus maritimis.

De unguentis, & quando primum sunt cognita nobis & de compositione. cap. I.
Quod unguentum regale uocetur, & quæ diapasmata, & qualiter seruentur. cap. II.
Quanta in unguentis luxuria, & quando primũ Romanis in usũ. cap. III.
De palmis & natura earum & generibus. cap. IIII.
De Syriæ generibus. cap. V.
De terebintho. cap. VI.
De ficu Aegyptia, & Cypria. cap. VII.
De ceraunia siliqua. cap. VIII.
De Persica Aegypti, & spina Aegyptia. cap. IX.
De pruno & arboribus circa Memphin cap. X.
De gummi generibus & papyro. cap. XI.
De generibus chartarum, & quomodo chartæ fiant, & de chartarum probatione, & uitijs, & glutino earum. cap. XII.
De libris Numæ. cap. XIII.
De arboribus Aethiopiæ. cap. XIIII.
De Atlantis arboribus & citreis, et quæ in his laudentur, & quæ uituperentur. cap. XV.

De arbore trogete. cap.XVI.
De arbore loto. cap.XVII.
De scapo ipso & radice loti. cap.XVIII.
De paliuro, & punico malo, & de flore punici mali. caput. XIX.
De Asiæ & Græciæ fruticibus. cap.XX.
De tumelæa siue chamelæa, & tragacanthe, & de tragio, siue scorpione, & myricæ, & bryæ, & galla. caput. XXI.
De anonymo, adrachne, & coggigrya, & thapsia. caput. XXII.
De cappari siue cynosbato aut opheostaphyle, et de sari. caput. XXIII.
De spina Babylonis regia, & de cytiso. cap.XXIIII.
De fructibus & arboribus nostri maris, atque rubri et indici. cap.XXV.
Suma res et historiæ et obseruationes. CCCCLXVIII.

Ex autoribus.

M. Varrone, Mutiano, Virgilio, Fabiano, Seboso, Pomponio Mela, Fabio, Hygino, Trogo, Proculo, Cl. Cæsare, Cor. Nepote, Sextio Nigro, qui Græce de medicina scripsit, Cassio Hemina, L. Pisone, Tuditano, Antiate.

Externis.

Theophrasto, Herodoto, Callisthene, Isidoro, Clitarcho, Anaximene, Duride, Nearcho, Onesicrito, Olympiodoro, Diogneto, Cleobulo, Anticlide, Characæ Mitylenæo, Menæchmo, Dorotheo Athenienſe, Lyco, Anteo, Ephippo, Dione, Adimanto, Ptolemæo Lago, Marsya Macedone, Zoilo item, Democrito, Amphilocho, Alexandro Polyhistore, Aristomacho, Iuba rege, Apollodoro qui de

odoribus scripsit, Heraclide medico, Botrye medico, Archidemo item, Dionysio item, Democlide item, Euphrone item, Mnesicle item, Diagora item, Iolla item, Heraclide Tarentino, Xenocrito Ephesio.

Libro quartodecimo continetur de uitibus & uineis.

De uitiū natura, et quibus modis ferāt. cap. I.
De generibus uitium. cap. II.
Item de uitium generibus, secundum locorum et regionum proprietatem. cap. III.
Insignia culturæ uinearum. cap. IIII.
De natura uini. cap. V.
Vina generosa. cap. VI.
Vina transmarina. cap. VII.
De uino quod uocatur biæon, genera septem. cap. VIII.
De dulcium generibus XIIII. cap. IX.
De deuterijs & secundarijs, uini genera tria. cap. X.
Quæ nuper in Italia generosa uina esse cœperūt. c. XI.
De uini obseruatione à Romulo rege posita. cap. XII.
Qui uini usus antiquis, et de uinis antiquorū. c. XIII.
De apothecis, & de uino Opimiano. cap. XIIII.
De liberalitate Cæsaris in uino, et quando primum genera uini fictitij. cap. XV.
De uinis fictitijs. cap. XVI.
De hydromeli & oxymeli. cap. XVII.
Prodigiosa genera uini. cap. XVIII.
Quibus uinis ad sacra uti fas non sit, & quibus generibus musta condiantur. cap. XIX.
De picis generibus, & resinis, & mustis condiendis, & de aceto & de fece. cap. XX.

De cellis uinarijs. cap.XXI.
De uitanda ebrietate. cap.XXII.
Summa res & historiæ & obseruationes. D.X.

Ex autoribus.

Cor. Valeriano, Virgilio, Celso, Catone Censorio, Sarsennis patre & filio, Scropha, Varrone, D. Syllano, Fabio pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino Iulio, Actio, Columella, Massurio Sabino, Feneſtella, Tergilla, M. Actio Planco, Flauio Dorseno, Scæuola, Aelio, Atteio Capitone, Cotta Messalino, L. Pisone, Pompeio Leneo, Fabiano, Sextio Nigro, Vibio Ruffo.

Externis.

Hesiodo, Theophrasto, Aristotele. Democrito, Attalo rege, Philometore rege, Archita, Xenophonte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Milesio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristădro Athenæo, Botrye item, Bacchio Milesio, Bione Solense, Chærea Athenienſe, Cheristo item, Diodoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thasio, Euphrone Athenæo, Androcione, qui de agricultura scripsit, Aeschrione qui item, Lysimacho qui item, Dionysio, qui Magonem transtulit, Diophane, qui ex Dionysio epitomen fecit, Asclepiade medico, Onesicrito, Iuba rege.

Libro quintodecimo continetur de natura frugiferarum arborum & cultarum.

Natura frugiferarum arborum. cap.I.
De oleo. cap.II.
De natura oliuæ & oleæ incipientis. cap.III.
De natura olei. cap.IIII.

De cultura oliuarum. cap. V.
De seruandis oliuis, & quomodo faciendum oleum. caput. VI.
De oleo factitio. cap. VII.
De amurca. cap. VIII.
Pomorum omnium genera & naturæ. cap. IX.
Nucum pinearum genera quatuor. cap. X.
De malo cotoneo. cap. XI.
De persico genera quatuor. cap. XII.
De pruno genera undecim. cap. XIII.
De diuersis gñibus malorũ, gña uiginti noue. c. XIIII.
De piris & insitorum narietate. cap. XV.
De pomis seruandis. cap XVI.
De cotoneis punicis, piris, & sorbis, & uuis seruandis. cap. XVII.
De ficis, genera uiginti nouem. cap. XVIII.
De caprifico & caprificatione. cap. XIX.
De mespilis & eorum generibus tribus. cap. XX.
De sorbis genera quatuor. cap. XXI.
De nuce iuglande. cap. XXII.
De castaneis genera octo. cap. XXIII.
De siliquis, & carnosis pomis, & moris, & de acinis & bacis. cap. XXIIII.
De cerasis genera octo. cap. XXV.
De corno & lentisco. cap. XXVI.
De generibus succorum, & de odore. cap. XXVII.
De succis fructuum & arborum, & coloribus, & odoribus, & natura pomorum, & de commendatione fructuum. cap. XXVIII.
De myrto, genera eius XI. cap. XXIX.

De lauro genera tredecim. cap.XXX.
Summa res & historiæ & obseruationes DXX.

Ex autoribus.

Feneſtella, Fabiano, Virgilio, Cornelio Valeriano, Celſo, Catone Cenſorio, Sarſennis patre & filio, Scropha, M. Varrone, D. Syllano, Fabio pictore, Trogo, Hygino, Flacco Verrio, Græcino, Attico, Iulio Sabino, Tergilla, Cotta Meſſalino, Columella, L. Piſone, Pompeio Leneo, M. Actio Planco, Flauio Dorſeno, Scæuola, Aelio, Atteio Capitone, Seſtio Nigro, Vibio Ruffo.

Externis.

Heſiodo, Ariſtotele, Democrito, Hierone rege, Architæ, Philometore rege, Attalo rege, Xenophonte, Amphiloche Athenæo, Anaxipoli Thaſio, Apollodoro Lemnio, Ariſtophane Mileſio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollodoro Pergameno, Ariſtandro Athenæo, Bacchio Mileſio, Bione Solenſe, Chærea Athenæo, Cheriſto item, Dioſoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thaſio, Euphranio Athenæo, Androcione qui de agricultura ſcripſit, Aeſchrione qui item, Dionyſio, qui Magonem tranſtulit, Diophane, qui ex Dionyſio epitomen fecit, Aſclepiade med. Eraſiſtrato item, Comade, qui de conditura uini, Ariſtomacho qui item, Hicæſio qui item, Themiſone medico, Oneſicrito, Iuba rege.

Libro XVI. continētur ſylueſtrium arborum naturæ.

Gentes ſine arbore, & miracula in ſeptentrionalis regionis arboribus. cap.I.
De Hercyniæ ſyluæ magnitudine. cap.II.
De glandiferis. cap.III.

De ciuica corona, et qui frondea corona donati. c. IIII.
De glande genera tredecim. cap. V.
De fagina glande, reliquis glandibus, & carbone, et pa stu porcorum. cap. VI.
De glande, & quàm multa præter glandem eædem fe rant arbores. cap. VII.
De cachrye et cocco grano, et agarico, et ſubere. c. VIII.
Quarum ſunt in uſu cortices. cap. IX.
De ſcandulis & pinu, pinaſtro, abiete, piceáq;, larice, tæ da, taxo. cap. X.
Quibus modis fiant genera picis, & quomodo fiat ce drium, & de ſpiſſa picæ quomodo fiat, et quibus mo dis reſina coquatur. cap. XI.
De ſapiſſa, & ſapio, & quarum arborum materia in pretio. cap. XII.
De fraxino genera eius quatuor. cap. XIII.
De tilia, genera eius duo. cap. XIIII.
De aceris generibus decem. cap. XV.
De bruſco, & molluſco, & ſtaphylo dendro, & buxo, genera tria. cap. XVI.
De ulmo genera quatuor. cap. XVII.
De arborum natura per ſitus. cap. XVIII.
Diuiſio generum. cap. XIX.
Quibus folia non decidant, & de rhododendro. c. XX.
Item quibus folia non decidant, & quibus non omnia folia cadant, & quibus locis nulli arborũ. c. XXI.
De natura foliorum cadentium, & quibus foliorũ ua rij colores. cap. XXII.
De populo tria genera, & quorũ foliorum figura mu tetur. cap. XXIII.

Quæ folia uersentur omnibus annis, quæ foliorum è palmis cura et usus, et foliorũ mirabilia. c. XXIIII
De ordine naturæ in satis, & de flore arborum, & conceptu, & germinatione, & partu, & quo ordine floreant. cap. XXV.
De corno, & quo tempore quæque ferant, & quæ fructum non ferant, & quæ infelices existimantur, & quæ facillime fructum perdunt, quibus fructus antequam folium nascantur. cap. XXVI.
De biferis & triferis, & quæ celerrime senescant, et de ætatibus earum. cap. XXVII.
De moro. cap. XXVIII.
De syluestribus. cap. XXIX.
De buxo, & faba Græca siue loto. cap. XXX.
De ramis & cortice, & radicib. arborum. cap. XXXI.
De prodigiosis arboribus, & quibus modis sponte nascuntur, & quòd non omnia ubique nascuntur, & quæ non alibi nascantur arbores. cap. XXXII.
De cypresso, & quòd ex terra noua aliqua sæpe nascãtur quæ in ea ante non fuerunt. cap. XXXIII.
De edera. cap. XXXIIII.
De edera quæ uocatur smilax. cap. XXXV.
De aquaticis calamis & fruticibus. cap. XXXVI.
De salice, genera eius VIII. & quæ præter salicem sint utilia ligaturis, & de rubis. cap. XXXVII.
De succis arborum, & natura materiarum, & cædendis arboribus. cap. XXXVIII.
De laricæ & abiete, & sapino, & cæteris huiusmodi arboribus cædendis. cap. XXXIX.
De materijs, de magnitudine arborum, & quæ cariem

et ruinā nō sentiūt, et de ppetuitate materiarū. c.XL
De teredinibus. *cap.XLI.*
De materijs architecti, & quæ materies ad quid utilis, & quæ firmior materia in tectum. *cap.XLII.*
De glutinãda materia, et lignis fictilibus. cap.XLIII.
De arborum ætate, et quæ genera arborum minime durant. Similiter de uisco et Druidibus. *cap.XLIIII.*
Summa res & historiæ & obseruationes centumtrigintaquinque.

Ex autoribus.

M. Varrone, Fœciale, Nigidio, Cor. Nepote, Hygino, Massurio, Catone, Mutiano, L. Pisone, Trogo, Calphurnio Bassо, Cremutio, Sestio Nigro, Cor. Boccho, Victruuio, Græcino.

Externis.

Alexandro Polyhistore, Hesiodo, Theophrasto, Democrito, Homero, Timæo mathematico.

Ibro XVII. continentur satiuarum aculturū
l arborum naturæ.

Arborum pretia mirabilia. *cap.I.*
De natura cœli ad arbores, & quam partem cœli spectare debeant. *cap.II.*
De societate cœli & terræ ad arbores. *cap.III.*
De qualitate regionum. *cap.IIII.*
Genera terrarum. *cap.V.*
De terra quam Britannia & Gallia amat. *cap.VI.*
De Græcorum circa hanc doctrina. *cap.VII.*
De terrarum generibus. *cap,VIII.*
De cineris usu, & de fimo, & quæ sata uberiorem terrā faciant & quæ urant. *cap,IX.*

De ſatione arborum, & quòd auulſione naſcuntur arbores. cap.X.
De transferendis ſeminarijs, & ulmis ſerendis, & ſcrobibus. cap.XI.
De interuallis plantandarum arborum, & umbris, & ſtillicidijs, & ubi plantari debeant. cap.XII.
Quæ arbores tarde creſcant, & quæ celeriter, & de ſabina. cap.XIII.
De ſatione arborum, & inſitione, & quomodo inuenta ſit tenera inſerendi emplaſtratio. cap.XIIII.
De uite inſerenda. cap.XV.
De emplaſtratione. cap.XVI.
Exemplum huius rei. cap.XVII.
De cultura talearum, & quibus temporibus inſitio fiat. caput. XVIII.
Quæ arbores ſocietate gaudeant, & de diſciplina ablaqueandi & accumulandi. cap.XIX.
De ſalicto & harundineto, & cæteris cæduis ad pertícas, palos. cap.XX.
De culturis, & diſciplina excolendarũ uinearũ.c.XXI.
De ſulco, & uinearum putatione. cap.XXII.
Ratio arbuſtorum. cap.XXIII.
De ſeruandis uuis, et morbis arborum. cap.XXIIII.
De uarijs prodigijs ſiue oſtentis in arboribus, déq; oliueto publicam uiam olim tranſgreſſo. cap.XXV.
De remedijs morborum arborum. cap.XXVI.
De caprificatione & ſtercoratione. cap.XXVII.
De diuerſis medicamentis arborũ contra uenenata animalia, & contra formicas, & contra noxia animalia. cap.XXVIII.

Summa res & historiæ, & observationes quingentæ octoginta una.

Ex autoribus.

Cor. Nepote, Catone Censorio, M. Varrone, Celso, Virgilio, Hygino, Sarsenis patre & filio, Scropha, Calphurnio Basso, Trogo, Aemilio Macro, Græcino, Columella, Attico Iulio, Fabiano, Sura Manilio, Dorseno Mundo, C. Epidico, L. Pisone.

Externis.

Isidoro, Theophrasto, Aristotele, Democrito, Theopõpo, Hierone rege, Attalo rege, Philometore rege, Archita, Democrito, Amphilocho Atheniense, Anaxipoli Thasio, Apollodoro Lemnio, Aristophane Milesio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Bacchio Milesio, Bione, Chærea Atheniense, Cheristo item, Diodoro Prienneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagone Thasio, Euphronio Athenæo. Androcione, qui de agricultura scripsit, Aeschrione qui item, Lysimacho qui item, Dionysio qui Magonem transtulit, Diophane, qui ex Dionysio epitomen fecit, Aristandro, qui de portētis.

Libro DVIII. continetur de agricultura.

Quod antiquis maximum studiũ agriculturæ fuit, & de hortorum maxima diligentia. caput. I.

Quæ corona primo Romæ. cap. II.

De iugere, & actu, & legibus circa pecora. & quotes & quibus temporibus fuit summa vilitas annonæ, & qui agricultura illustres. cap. III.

Ratio de agricultura. cap. IIII.

Laus agricolarum, & quæ obseruanda in agro pa-

rando. cap.V.
De uillarum positione,et præcepta antiquorum de agro colendo. cap.VI.
De frugum generibus et natura. cap.VII.
Non omnia frumenti genera ubique nasci,et de reliquis in oriente generibus. cap.VIII.
De pistorijs & molitura,& farina. cap.IX.
De similagine,siligine,et alijs gñibus,et de pistura.c.X
De fermentis,& panis faciendi ratio,& genera,et qñ primum pistores Romæ,et de cribris et alicis.c.XI.
De leguminibus. cap.XII.
De rapis,& napis Amiterninis. cap XIII.
De lupino. cap.XIIII.
De uicia & eruo. cap.XV.
De fœnogræco,& farragine,& de ocimo,& medica,& cytiso. cap.XVI.
De uitijs frugum & remedijs,& quid in quoque terræ genere debeat seri. cap.XVII.
De prodigijs frugum,& arandi disciplina,& uomerũ generibus. cap.XVIII.
De temporibus arandi,& iunctione boum.cap.XIX.
De occando,& quodam arationis genere,& de iteratione,& resectione. cap.XX.
De cultura terræ. cap.XXI.
Exempla diuersarum terrarum,& summa fertilitate,& bifera uite,& aquarum differentia.cap.XXII.
De qualitate terræ & stercoratione. cap.XXIII.
De bonitate seminum,& disciplina seminandi,& quãtum ex quoque genere frumenti iniugero serendum,& temporib.serendi. cap.XXIIII.

Digestio syderum in noctes & dies. cap.XX.
Replicatio totius culturæ et quid quoque mense in agro fieri oporteat. cap.XXI.
Ne agricolæ aspiciant stellas, sed magis tempora serendæ frugis, & ortus occasusq; syderis in quibusdam herbis, & de stellarum ortu et occasu. cap.XXVII.
De pratis & reparatione prati, & cotibus, & falcibus, & descriptio frugum & syderum. cap.XXVIII.
De tempestatibus utriusque temporis, et remedijs steriletatum. cap.XXIX.
De messe, et tritico, et palea, et frumẽto seruãdo. c.XXX
De uindemia & autumni temporibus. cap.XXXI.
De lunari ratione. cap.XXXII.
De uentorum ratione. cap.XXXIII.
De limitatione agrorum. cap.XXXIIII.
Prognostica tempestatum. cap.XXXV.
Summa res & historiæ & obseruationes. MMLX.

Ex autoribus.

Massurio Sabino, Cassio Hemina, Verrio Flacco, L. Pisone, Cornelio Celso, Turannio Gracula, D. Syllano, M. Varrone, Catone Censorio, Scrofa, Sarsenis patre & filio, Domitio Caluino, Hygino, Virgilio, Trogo, Ouidio, Græcino, Columella, Tuberone, L. Aruntio, qui Græce de astris scripsit, Cæsare dictatore qui item, Sergio Paulo, Sabino, Fabiano, M. Cicerone, Calphurnio Basso, Atteio Capitone, Manilio Sura, Actio, qui praxidica.

Externis.

Hesiodo, Theophrasto, Aristotele, Democrito, Hierone rege, Philometore rege, Attalo rege, Archelao rege, Architæ, Xenophõte, Amphilocho Athenæo, Anaxipoli Thasio

Aristophane Milesio, Apollodoro Lemnio, Antigono Cymæo, Agathocle Chio, Apollonio Pergameno, Aristandro Athenæo, Bacchio Milesio, Bione Solense, Chærea Athenien. Chæristo item, Diodoro Prieneo, Dione Colophonio, Epigene Rhodio, Euagora Thasio, Euphronio Athenæo, Androcione, qui de agricultura scripsit, Aeschrione qui item, Lysimacho qui item, Dionysio, qui Magonem trãstulit, Diophane, qui ex Dionysio epitomen fecit, Thalete, Eudoxo, Philippo, Callippo, Dositheo, Parmenisco, Melitone, Critone, Oenopide, Zenone, Euctemone, Harpalo, Hecatæo, Anaximandro, Sosigene, Hipparcho, Arato, Zoroastre, Archibio.

Libro decimonono continetur lini natura, & l mirabilia.

De lini satione, & generibus eius, & quomodo perficiatur, & de mappis, & lino non ardente, et quando primum in theatris uela. cap. I.

De sparti natura, & quando primum usus eius, et quo modo perficiatur, & quæ sine radice nascantur, & uiuant. cap. II.

De misy, & tuberibus, & de fungis pezicis, laserpitio, & magydari, & rubia, & radicula. cap. III.

De hortorum cura, & digestio terræ nascentium præter fruges & frutices. cap. IIII.

Natura & genera, & historia nascentium in hortis rerum. cap. V.

De hortensium herbarum radicibus, foliis, floribus, coloribus. cap. VI.

Quoto die quæque herbæ nascuntur satæ, & quomodo quæque formentur uel digerantur, & quorum singula

gula genera sunt, & quorum plura. cap. VII.
Natura & genera, & historiæ, ad condimenta in horto saturarum rerum XLVI.. cap. VIII.
De fœniculo & cannabe. cap. IX.
De morbis hortorum, et remedia circa formicas, erucas, & culices. cap. X.
Quæ magis sint fortia uel minus, et quibus salsæ aquæ prosint. cap. XI.
Ratio rigandorum hortorum, & quæ translata meliora fiant, & de succis hortensiorum, & saporibus. caput. XII.
Sũma res & historiæ & obseruationes. M.C.XLIIII.

Ex autoribus.

M. Actio Planco, M. Varrone, D. Syllano, Catone Censorio, Hygino, Virgilio, Mutiãno, Celso, Columella, Calphurnio Basso, Manilio Sura, Sabino, Tyrone, Licinio Macro, Q. Hirtio, Vibio Ruffo, Cesennio, qui cæpuricæ scripsit, Castritio item, Firmo item, Peritio.

Externis.

Herodoto, Theophrasto, Democrito, Aristomacho, Menandro, qui biochresta scripsit, Anaxilao.

Libro uicesimo continẽtur medicinæ ex his quæ in hortis seruantur.

De cucumere syluestri & elaterio. cap. I.
De anguino cucumere siue erratico, et de satiuo, & de pepone. cap. II.
De cucurbita syluestri, & rapo. cap. III.
De naporum differentijs, & rhaphano syluestri, & de rhaphano satiuo & pastinaca. cap. IIII.
De staphylino siue pastinaca, & gingidio, & sisere, &

seseli, & inula, & de cepe. cap. V.
De porro sectiuo, & capitato, & de allio. cap. VI.
De lactuca syluatica siue caprina, & esopo, & isati, & lactuca satiua. cap. VII.
De generibus betæ, & intubis, & cichorio, & seri, genera duo. cap. VIII.
De brassica, & lapsana, & de brassica marina, & scilla, de bulbis, & bulbine. cap. IX.
De asparagis et corruda, & libico et orminio. cap. X.
De apio, et apiastro, et helioselino, et oreoselino. c. XI.
De petroselino & ocimo. cap. XII.
De syluestri ocimo, & eruca, & nasturtio, & ruta. caput. XIII.
De mentastro, & manta, & pulegio & nepeta, & cumino. cap. XIIII.
De cumino Aethiopico, quod urinam stringit, & de cappari, & de ligustico siue panace, & cunila bubula. caput. XV.
Item de cunila bubula, gallinacea siue origano heracleotico, cunilagine molli, libanotide, cunila satiua, et montana. cap. XVI.
De piperitis & origano & oniti prasio, & tragorigano, & heraclio & lepidio: & de gith, siue melanthio & aniso. cap. XVII.
De anetho & sagapeno, & de papauere albo & nigro & quomodo sucus herbarum colligendus est, & de opio. cap. XVIII.
De erratico & ceratico, et glaucio siue paralio, et heraclio siue aphro, et de diaxodio, et tithymalo. ca. XIX
De portulaca siue peplio, coriandro et atriplici. ca. XX.

De malua, malope, & althea, & lapatho, & oxylapatho, & hydrolapatho, & hippolapatho, & bulapatho. cap. XXI.
De sinapis tribus generibus, & marrubio, & serpyllo, & sisymbrio siue thymbrio, & de lini semine, & blito. cap. XXII.
De meu, et fœniculo, et hippomarathro uel myrsineo & cannabi, et de ferula & cardui. cap. XXIII.
Confectio theriacæ, compositio medicaminis Antiochi. caput. XXIIII.
Sūma medicinæ et historiæ et obseruationes. MDCVII.

Ex autoribus.

Catone Censorio, M. Varrone, Pompeio Leneo, Gallione, Hygino, Sestio Nigro, qui græce scripsit, Iulio Basso qui item, Celso, Antonio Castore.

Externis.

Democrito, Theophrasto, Orpheo, Menandro qui biochrestica scripsit, Pythagora, Nicandro. Medicis.

Nicandro, Hippocrate, Chrysippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hicesio, Dionysio, Apollodoro Tarentino, Apollodoro Cittiense, Praxagora, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philistione, Asclepiade, Crateua, Petronio Diodoto, Iolla, Erasistrato, Diagora, Andrea, Mnesicle, Epicharmo, Damione, Dalione, Sosimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade, Thebana, Phyllino, Petridio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro uigesimoprimo continentur florum & coronamentorum naturæ.

De natura florum, et coronamentorum, de mira florum uarietate. cap. I.

De strophiolo serto, & qui primum flores miscere cœperint, & quando primum corolla inuenta uel appellata, & quare. cap. II.
Quis primum coronam foliis aureis & argenteis dedit, & de honore coronarum apud antiquos, & de Scipionis honore, & de pactilibus coronis, & Cleopatræ regnæ facto. cap. III.
De rosa in coronis, & de generibus eius, et ubi seratur. caput. IIII.
De lilio tria genera, & ratione ea inserendi. cap. V.
De uiolis, & de caltha, & bacare, combreto, asaro, & croco. cap. VI.
De floribus antiquis, et de odoramentorum diuersitate, saliunca & polio. cap. VII.
De uestium æmulatione cum floribus, & amarantho, & chrysocome siue chrysiti. cap. VIII.
De honore coronarum, & cyclamino, & meliloto & trifolio, tria genera eius. cap. IX.
De origano, & thymo, & melle Attico, & conyza, & Iouis flore & helenio, & abrothano & leucanthemo. cap. X.
De amaraco uel sampsucho, & nyctegreto & meliloto, & uiola alba, & codiamino, et de syluestribus bulbis, & heliochryso, & lychni, & de herbis citra mare. cap. XI.
De cura apum, & pabulo, & morbis earum & remedijs. cap. XII.
De uenenato melle, & de remedijs mellis uenenati, & mellis insani. cap. XIII.
De melle quod muscæ non attingunt, & aluearijs, &

cura eorum, si famem sentiunt apes, & quomodo cera fiat. cap. XIIII.
De herbis sponte nascentibus, et aculeatis. cap. XV.
De carduo, ac helxine, et tribulo et anchusa. cap. XVI.
De differentia herbarum per folia, & quæ herbæ toto anno floreant, & hastula regia & pistana, & de gladiolo. cap. XVII.
De iunco genera sex, & de cypero et de medicamentis earum & de cypiro et odorato iunco. cap. XVIII.
Ex rosa medicinæ, & de lilio, & de narisso, et ex uiola, et de baccare, & combreto, & asaro. cap. XIX.
De nardo gallico, & de croco medicinæ, et crocomagmate, & saliunca, & polio, & iri, & holochryso, & chrysocome & meliloto. cap. XX.
De trifolio, & thymo, & hemerocalle, & de helenio, et abrotono. cap. XXI.
Ex leucanthemo et sampsucho medicinæ. cap. XXII.
De anemona medicinæ. cap. XXIII.
Ex œnanthe medicinæ. cap. XXIIII.
Ex heliochryso medicinæ. cap. XXV.
Ex hyacintho medicinæ. cap. XXVI.
Ex uincaperuinca medicinæ, rusco, bati, & acino. caput. XXVII.
Ex colocasia medicinæ. cap. XXVIII.
Ex anthalio medicinæ. cap. XXIX.
De parthenio medicinæ. cap. XXX.
De strychno medicinæ. cap. XXXI.
De orchoro & cnico. cap. XXXII.
De persoluta. cap. XXXIII.
De mensuris & ponderibus. cap. XXXIIII.

Summa medicinæ historiæ et obseruationes septingentæ triginta.

Ex autoribus.

Catone Censorio, M. Varrone, Massurio, Antiate, C. Hēlio Vestino, Vibio Ruffino, Hygino, Pomponio Mela, Põpeio Leneo, Cornelio Celso, Calphurnio Basso, P. Largio, Licinio Macro, Sestio qui græce scripsit, Iulio Basso qui item, Antonio Castore.

Externis.

Theophrasto, Democrito, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui biochresta scripsit: Nicandro, Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis.

Mnestheo qui de coronis, Callimacho qui item, Phania physico, Simo, Timaristo, Hippocrate, Chrysippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hicæsio, Dionysio, Apollodoro Citiē se, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Plistonico medico Dieuche, Cleophanto, Philistione, Aesclepiade, Crateua, Petronio Diodoto, Iolla, Erasistrato, Diagora, Andrea, Mnesicle, Epicharmo, Damione, Dalione, Sosimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro XXII. continetur de autoritate herbarum.

De gentibus herbis formæ gratia utentibus. c. I.
Quōd herbis uestes inficiantur. cap. II.
De corona graminea. cap. III.
De raritate eius. cap. IIII.
Qui soli corona ea donati. cap. V.
Qui solus centurio coronatus. cap. VI.
Medicinæ ex reliquis ornamentis, et eryngo. cap. VII.

De herba quam centum capita uocant. caput. VIII.
De acano & glycyrhiza. cap. IX.
De tribulo & generibus eius, & medicinis. caput. X.
De ſtœbe et medicinis eius. cap. XI.
De hippophye, hippope, & medicinis earum. cap. XII.
De urtica & medicinis eius. cap. XIII.
De lamio & medicinis eius. cap. XIIII.
De ſcorpione, generibus q; ac medicinis eius. cap. XV.
De leucacantha, & medicinis eius. cap. XVI.
De helxine, perdicio, parthenio, ſyderite, & medicinis eius. cap. XVII.
De chamæleóte, generibus ac medicinis eius. c. XVIII.
De coronopo, & medicinis eius. cap. XIX.
De anchuſa, & pſeudanchuſa, & medicinis earum. caput. XX.
De onochelo, anthemi, loto, & lotometra, heliotropio, tricoco, & adianto ſiue callitricho. cap. XXI.
De picride, theſio, aſphodelo, halimo, acantho, & bupreſti, elaphoboſco, ſandice, iaſione, & de caucalide, ſio, ſillibo, ſcolymo, ſiue limonio, ſoncho, condrillo ſiue condrilli, & boletis. cap. XXII.
De fungis, & ſilphio, et de laſere. cap. XXIII.
De natura mellis & aqua mulſa, & quare genere ciborum mores immutentur, & de melitide, & cera: & contra compoſitiones medicorum. cap. XXIIII.
Medicinæ ex frugibus. cap. XXV.
Súma medicinæ et hiſtoriæ et obſeruatióes. DCCCCVI.

Ex autoribus.

Iiſdem quibus priore libro, & præter eos Chryſermo, Eratoſthene, Alcæo.

Ibro XXIII. continetur de cultis arboribus.

l De medicinis uuarum recentium, & de sarmentis uuarum, et uinaceis, & de uua theriace, & de uua passa, & astaphide, & astaphisagria, pituitaria, & labrusca, & de uite alba, & nigra, et de mustis, & uini generibus, & aceto. cap. I.

De aceto scillino, & oxymelle, & sapa, & fece uini, aceti, & sapæ. cap. II.

De oleis & folijs oleæ, flore & cinere, & de oliua alba & nigra, & de amurca. cap. III.

De folijs oleastri, & œnanthino oleo, & cicino, & amygdalino, & laurino, & myrteo, chamæmyrsino, & cupressino, & citreo, & caryno. cap. IIII.

De myrobalano palma, & de palma elata. cap. V.

Medicinæ ex singulorum generum flore, folijs, fructu, ramis, cortice, ligno, succo, radice, cinere. cap. VI.

De piris & eorum obseruationibus, et de ficorum obseruatione, et caprifico erineo, et aliorum generibus medicinæ. cap. VII.

De pineis et amygdalis, et nuce auellana, et de nuce iuglande, & de pistacijs, & castaneis, siliquis, cornu, & unedone, et lauro. cap. VIII.

De myrto satiua, et myrtidano et myrto syluestri. caput. IX.

Summa medicinæ et historiæ et obseruationes MCCCC XIX.

Ex autoribus.

C. Valgio, Pompeio Leneo, Sestio Nigro, qui græce scripsit, Iulio Basso qui item, Antonio Castore, M. Varrone, Cornelio Celso, Fabiano.

Externis.

Theophrasto, Democrito, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro, qui biochresta scripsit, Nicandro, Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis.

Mnesitheo, Callimacho, Phania physico, Simo, Timaristo, Hippocrate, Chrysippo, Diocle, Ophione, Heraclide, Hicesio, Dionysio, Apollodoro Cittiense, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philistione, Asclepiade, Cratena, Petronio Diodoto, Iolla, Erasistrato, Viagora, Andrea, Mnesicle, Epicharmo, Damione, Dalione, Sosimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade, Thebana, Phyllino, Petrino, Michone, Glaucia, Xenocrate.

Libro XXIIII. continentur medicinæ ex arboribus sylvestribus.

Medicinæ ex arboribus sylvestribus. cap. I.
Lotos. cap. II.
Glans. cap. III.
De cocco ilicis, & galla, & uisco, pilulis, glande, & de cerri radice, & subere. cap. IIII.
De fago, & cupresso, & cedro magna, & de cedride, galbano. cap. V.
De ammoniaco, & styrace, & spondylio, & sphagno & terebintho, & chamæpity, & pityusa, & resinis, & picea & lentisco. cap. VI.
De pice spissa & liquida, & palimpissa, & pissasphalto, & zopissa, & tæda, & lentisco. cap. VII.
De platano, & fraxino, & acere, & alba populo, & ulmo, & tilia, & sambuco, & iunipero. cap. VIII.

De salice, et amerina, et uitilibus, et erice. cap. IX.
De uirga sanguinea, et silere, et ligustro, et alno, et edera & cistho, & cisso, & erythrano, & chamæcisso, & smilace, & de clematide. cap. X.
De harundine, & papyro, ebeno, & rhododendro, de rhue, erythro, & erythrodano alysso, & radicula, & apocino, & roremarino, & canchry, & sabina & selagine, & samulo, et gũmi medicinis. cap. XI.
De spina Arabica, & spina alba, & acanthio, & acacia. cap. XXII.
De uulgari spina & syluestri, & de erysisceptro, et de appendice spina, & pyxacantho, & paliuro, aquifolia, & taxo, & rubis medicinæ. cap. XIII.
De cynosbato & Idæo rubo, & rhamno, & lycio, & sarcocolla, & de oporice medicinæ. cap. XIIII.
De camædrye, & chamædaphne, & chamelæa, & chamæsyce, & chamæcisso, & chamæleuce, & chamæcyparisso, & ampelopraso, & stachye, & clinopodio, & centunculo, & clematide Aegyptia medicinæ. cap. XV.
De aro, & dracunculo, dracontio, & ari, & millefolio & herba eiusdem nominis, et pseudobunio, & myrrhi, & onobrychi medicinæ. cap. XVI.
De coriacesia, & callicia, & menaide, & alijs uigintitribus, & medicinis earum quas quidam magicas esse dicunt, & de considia, & de aproxi, & recidiuis amorum. cap. XVII.
De eriphia, & lanaria, et stratioti medicinæ. c. XVIII.
De herba quæ nascitur in capite statuæ, & de herba è fluminibus, & herba lingua, & cribro, & fime-

tis, & rhodora, & impia, & Veneris pectine, & nodia, & philantropo, & canaria lappa, & tordile, & de gramine, & dactylo, et fœnogræco medicinæ. cap. XIX.

Summa medicinæ et historiæ et obseruationes. MCCCC XVIII. Ex autoribus.

C. Valgio, Pompeio Leneo, Sestio Nigro qui græce scripsit, Iulio Basso qui item, Antonio Castore, M. Varrone Corn. Celso, Fabiano.

Externis.

Theophrasto, Apollodoro, Democrito, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro qui biochresta scripsit, Nicandro Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle, Anaxilao.

Medicis.

Mnestheo, Callimacho, Phania physico, Simo, Timaristo, Hippocrate, Chrysip. Diocle, Ophione, Heraclide, Hicesio Dion. Apollod. Cittiese, Apol. Tarentino, Praxagora, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophato, Philistione, Asclepiade Crateua, Petronio, Diodoto, Iolla, Erasistrato, Diagora, Andr. Mnesicle, Epicharmo, Damione, Sosimene, Theopolemo, Solone, Lyco, Metrodoro, Olympiade Thebana, Phyllino, Petreio, Mictione, Glaucia, Xenocrate.

Libro XXV. continentur naturæ herbarū sponte nascentium, autoritas herbarum, & de origine usus earum.

Naturæ herbarum sponte nascentium. cap. I.

Qui latine usus herbarū scripserint, & quando ad Romanos notitia earū peruenerit, et qui primi Græcorū de his cōposuerint, et de herbarū inuētione, et antiqua medicina, & quare minus exerceātur eorū remedia

& de cynorhodo, et de draeunculo medicinæ. c. II.
De quodam pestifero fonte Germaniæ, & de Britannica, & maximis morborum doloribus. cap. III.
De moly, & dodecatheo, & pæonia, uel pentorobo, uel glycyside, & panace, uel asclepio, & heraclio, & panace Chironio, & panace centaureo, uel pharnaceo, & heraclio sydereo, & hyoscyamo, uel apollinari siue altercangeno. cap. IIII.
De linozoste, parthenio, hermupoa siue potius mercuriali, & achilleo, & panacæ heracleo, syderiti, millefolio, & de scopa regia, & hemionio, teucrio, splenio, de melampodio siue elleboro, quot'ue eorum genera, & de nigro elleboro & albo medicinæ, & quando detur, & quomodo sumendum, & quibus non dandum, & quòd mures necat. cap. V.
De mithridatio, & scordoti siue scordio, & polemonia uel phileteria uel chiliodynama, & eupatorio, & centaurea siue chironea, & de lepto centaureo libadio, felle terræ triorche medicinæ. cap, VI.
De clymeno, & gentiana, & lysimachia, & parthenide, & artemisia, & ambrosia, & nymphæa, & heraclio, & euphorbia medicinæ. cap. VII.
De plantagine, & bugloss, & cynogloss, et buphthalmo, & scythica, & hippica, et de ischæmone, & de betonica, & cantabrica, & consiligine, & hiberida & chelidonio, & canaria, & elaphoboscō, & dictamo, & aristolochia, & quòd eius delectatione in uoluant pisces, & statim capiantur, & medicinæ cō tra serpentium ictus ex herbis quas superius nominauit. cap. VIII.

De argemonia, & agarico, & echio, & hyoscyamo, et hierobotane, & blattaria, & lemonia, & quinquefolio, & dauco, & persolata, & arcio, & cyclamino, & peucedano, omnia ad serpentium ictus. c. IX.
De ebulo, & uerbasco, & thelyphono, & contra scorpionum ictus, & rubetarum & canum morsus, et generaliter contra omne uenenum. cap. X.
Remedia ad capitis uitia. cap. XI.
De centaureo, & chelidonio, & panace, & hyoscyamo & euphorbio ad oculorum uitia. cap. XII.
De anagallide siue corchoro, & mandragora siue arceio, & cicuta, & crethmoagria, & molybdena, & capno, & acoro, & iride, cotyledo, aizoo, & andrachne, & erigero, & de ephemero, & de labro: eneris, et de ranunculo, ad oculorum, aurium, narium, dentium, oris q; uitia medicinae. cap. XIII.
Summa medicinae & historiae & obseruationes. MCCXCII.

Ex autoribus.

Sex. Gallico, Pompeio Leneo, Sestio Nigro, qui graece scripsit, Iulio Basso qui item, Antonio Castore, Corn. Celso.

Externis.

Theophrasto, Apollodoro, Democrito, Iuba, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro, qui biochresta scripsit, Nicandro, Homero, Hesiodo, Musaeo, Sophocle, Xantho, Anaxilao.

Medicis.

Mnestheo, Callimacho, Phania physico, Timaristo, Simo, Hippocrate, Chrysip. Diocle, Ophione, Heraclide, Hicesio

Dionysio, Apollodoro Cittiense, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleophanto, Philistione, Asclepiade, Crateua, Iolla, Erasistrato, Diagora Andr. Mnesicle, Epicharmo, Damione, Sosimene, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Olympiade Thebana Phyllino, Petreio, Michione, Glaucia, Xenocrate.

Libro XXVI. continentur reliquæ per morborum genera medicinæ, et de nouis morbis, & de lichene quid sit, et quando primũ in Italia cœperint, et de carbũculo, elephãtiasi, et colo. cap. I.

Laus Hippocratis. cap. II.

De noua medicina, et Asclepiade medico et qua ratione ueterem medicinam mutauerit. cap. III.

Irrisio magicæ artis, & de lichene eiusq; remedio, & faucium. cap. IIII.

Ad strumas, & ad digitos & ad pectus, & ad tussim medicinæ. cap. V.

De uerbasco & cacalia uel tussilagine & bechio & saluia, ad tussim. cap. VI.

Ad lateris dolores & pectoris, & ad orthopnœas, ad iocineris dolorem, cordis dolori, pulmoni, urinæ, tussi, pectori, ulceribus, renibus, hepaticis, ad uomitionem & singultus, pleureticis, lateri. cap. VII.

De omnibus uitijs uentris & remedijs, & eorum quæ circa uel intra sunt, & de aluo sistenda, uel soluenda. cap. VIII.

De pulegio & argemone. cap. IX.

De nymphæa, & abstinentia & appetentia Veneris, et de satyrio erythrocaco, et crategi et syderiti. cap. X.

Medicinæ generales de pedibus, talis, articulis neruis et

remedia contra morbos qui totum corpus occupant, & de merthryda et uiglijs, paralysi, & de febribus frigidis & febre iumentorum, et phreneticis & chamæacta & aiꝯo, & igne sacro. cap. XI.

Ad luxata membra, & contra morbum regium, & cõtra furunculos, & fistulas, & inflationes, & ambustionem, & contra alios morbos, ad neruos, & sanguinem. cap. XII.

De herba equiseto, nymphæa, peucedano, syderite, aliisq; pluribus ad sanguinem sistendum utilibus, & stephanomeli & erisithale, et contra uermes. c. XIII.

Ad ulcera et plagas, et ad uerrucas tollendas, & de polycnemo. cap. XIIII.

De pluribus experimentis ad mulierum menses & uulue morbos, et partus eijciẽdos et continendos, et cutis in facie uitia, & capillum tingendum & tollendũ, & quadrupedum scabiem. cap. XV.

Sũma medicinæ et historiæ et obseruatiões. MCCXCII.

Ex autoribus.

M. Varrone, C. Valgio, Pompeio Leneo, Sestio Nigro, qui græce scripsit, Iulio Basso qui item, Antonio Castore, Cor. Celso.

Externis.

Theophrasto, Apollodoro, Democrito, Iuba, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro, qui biochrestа scripsit, Nicandro, Homero, Hesiodo, Musæo, Sophocle, Xanto, Anaxilao.

Medicis.

Mnestheo, Callimacho, Phania physico, Timarcho, Simo, Hippocrate, Chrysip. Diocle, Ophiõe, Heraclide, Hicesio,

Dionysio, Apollodoro Tarentino, Praxagora, Plistonico, Medio, Dieuche, Cleopanto, Philistione, Asclepiade, Cratena, Iolla, Erasistrato, Diagora, Andrea, Mnesicle, Epicharmo, Damione, Theopolemo, Metrodoro, Solone, Lyco, Thebana Olympiade, Phyllino, Petreio, Micthone, Glaucia, Xenocrate.

Libro uigesimoseptimo continentur reliqua herbarum genera. cap. I.

De aconito et Pathera quæ extinguitur aconito. cap. II.

Quod omnium creaturarū conditor sit deus. cap. III.

De Aethiopide & agerato, & aloë, & alcea, & alipo & alsina, & androsace, & androsæmo, & ambrosia, & anoni, & anagyro, et anonymo. ca. IIII.

De aparine & arctio & aspleno et asclepiade et astere uel bubonio, et ascyro uel ascyroide, et aphacæ et de alcibio et alecto rolopho. cap. V.

De alo. cap. VI.

De alga & actea & de ampelosagria & absinthio. caput. VII.

De ballote & botrye fruticosa & brabylla & bryo, bupleuro & catanance, calla & carcia & cirsio & crategono & thelygono & crocodilio & cynosorchi et chrisolachano et cucubalo et cōserua. c. VIII

De cocognidio & dipsaco & dryopteri & dryophono & elatine & empetro siue calcifraga, & epipacti uel elleborine, & epimedio & enneaphylo & filice, & de feruore bubulo. cap. IX.

De glaucio & glycyside & gnaphalio siue chamæzelo & galedrago & holco & hyosiri & holostio & hypopheste. cap. X.

De hippoglossa

De hippoglossa & hipicoo, idæa, isopiro, lathyri. leonto petalo, lycopside, & alijs quibusdam. cap. XI.
De medio & myosota & myagro & natrice & otho ne & onosma & onopordo & osiri & oxye & batrachio & polygono & leucanthemo & phyteu ma & phyllo & phyllandrio & phalari polyrrhi zo, & proserpinaca & de rhacoma, & de reseda et stœchade. cap. XII.
De solano, & smyrnio, & telephio, & trichomane, & thalictro, & thlaspe, et tragonia, & tragoni, & tra go, & tragopogo, & spondyli, & quod quidã mor bi in quibusdam non sunt gentibus. cap. XIII.
Summa medicinæ et historiæ et observationes. DCCII.

Ex autoribus.

Pompeio Leneo, Sestio Nigro, qui græce scripsit, Iulio Basso, qui item, Antonio Castore, Cor. Celso.

Externis.

Theophrasto, Apollodoro qui item, Democrito, Aristogito ne, Orpheo, Pythagora, Magone, Menandro, qui biochre sta scripsit, Nicandro.

Medicis.

Mnestheo, & cæteris ijsdem quibus in priore libro.

Libro XXVIII. continentur medicinæ ex ani malibus. cap. I.
An sit in medendo aliqua uis uerborum, & sanari & depelli. cap. II.
Remedia ex homine contra magos. cap. III.
De quibusdam fortilegijs, & saliua hominis. cap. IIII.
De obseruatione uictus. cap. V.
De sternutamẽto et Venere, et cæteris remedijs. cap. VI.

De remedijs muliebribus. cap. VII.
Medicinæ ex animalibus peregrinis, & elephanto & leone, & de camelo, & hyæna, & crocodilo, & chamæleonte, & scinco, & hippopotamo, & lynæbus. caput. VIII.
Medicinæ communes ex feris animalibus, aut eiusdem generis placidis, lactis usus, & obseruationes & caseis, butyro & adipe. cap. IX.
Medicinæ de apro & capris & equis feris, & remedia ex bestijs contra omnes morbos. cap. X.
De remedijs ad morborum multa genera ex animalibus caput. XI.
Ad faciei uitia, œruicis & pectoris morbos. cap. XII.
Ad stomachi, lumborum, & renum uitia. cap. XII.
Ad aluũ sistendam, cœliacos, & dysentericos, inflationes alui, rupta, tenasmon, et tineas, et colũ. c. XIIII.
Ad ueſicæ cruciatus, & calculos, de genitalium et sedis uitijs & inguinum remedijs. cap. XV.
Ad podagras, morbum comitialem, syderatos, ossa q; fracta remedia. cap. XVI.
Ad melancholicos, lethargicos, hydropicos, ignem sacrũ, & ad dolores neruorum remedia. cap. XVII.
Ad sanguinem sistendum, & contra ulcera & carcinomata, ad scabiem remedia. cap. XVIII.
Ad muliebria mala medicinæ. cap. XIX.
Mira de animalibus. cap. XX.
Sũma medicinæ et historiæ et obseruationes CLXXXV.

Ex autoribus.

M. Varrone, L. Pisone, Fabiano, Verre, Antiate, Verrio flacco, Catone Censorio, Sergio Sulpitio, Licinio Macro,

Celso, Massurio, Sestio Nigro, qui græce scripsit, Bytho Dyrracheno, Ophilio medico, Granio medico.

Externis.

Democrito, Apollonio, qui & mirsin, Mileto, Artemone, Sextilio Antæo, Homero, Theophrasto, Lysimacho, Attalo, Xenocrate, Orpheo, qui Diophios, Archelao qui item, Demetrio, Sotira, Laide, Elephantide, Salpe, Olympiade Thebana, Diotimo, Iolla, Mithione Smyrnæo, Aeschine medico, Hippocrate, Aristotele, Metrodoro, Icacida medico, Hesiodo, Dialcone, Cæcilio Bione, qui peri dynameon, Anaxilao, Iuba rege.

Libro XXIX. cõtinẽtur medicinæ ex animalibus.

De origine medicinæ, & quando primum clinicæ, & quando primum iatraleptice, & de Chrysippo, & Erasistrato, & empiricæ, & Herophilo, & reliquis illustribus medicis, & quoties ratio medicinæ mutata sit, et qui primus Romæ medicus, & quando & quid de medicis antiqui Romani iudicauerint, & uitia medicinæ. cap. I.

De medicinis lanarum. cap. II.

De uorum natura. cap. III.

Remedia de cane, & ex animalibus quæ placida non sunt sed fera, & ex uolucribus, & contra morsus phalangiorum. cap. IIII.

De seuo camelino, & cane rabido, & lacerta & anseribus, & columbis, & mustelis remedia. cap. V.

Ad alopecias tollendas, & ad pilos reddendos, & ad lendes tollendos, & ad palpebras, & ad glaucomata, & ad oculos & parotidas remedia. cap. VI.

Summa medicinæ & obseruationes. DXXI.

Ex autoribus.

M. Varrone, L. Pisone, Verrio Flacco, Antiate, Nigidio, Cassio Hemina, Cicerone, Plauto, Celso, Sestio Nigro, qui græce scripsit, Cæcilio medico, Metello Scipione, Ouidio poëta, Licinio Macro.

Externis.

Philopatore, Homero, Aristotele, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

Mediis.

Botrye, Apollodoro, Archidemo, Anaxilao, Aristone, Xenocrate, Diodoro, Chrysippo philosopho, Horo, Nicandro, Apollonio Pitanæo.

Libro XXX. continentur medicinæ ex animalibus reliquiæ prioris libri.

De origine magicæ artis, quando & à quibus cœperit, & à quibus celebrata fuerit, & reliquæ ex animalibus medicinæ. cap. I.

De speciebus magiæ, Neronisq; & magorum detestatio. caput. II.

De talpis, & reliquæ medicinæ per morbos digestæ in animalibus, quorum genera placida sunt aut fera. caput. III.

Quomodo commendetur os, & contra maculas faciei, & ad faucium uitia. cap. IIII.

Ad strumas exulceratas, ad humerorum & præcordiorum dolores. cap. V.

De pulmonum uitijs, ieoris et sanguinis reiectionibus. caput. VI.

Ad dysentericos & uentris mala remedia. cap. VII.

Ad calculos & uesicæ dolores, testiumq;, & inguinum tumores, & ad panos. cap. VIII.
Ad podagras & articulorum dolores. cap. IX.
Remedia aduersus morbos toti corpori. cap. X.
Contra morbum regium & phreneticos, & contra febres & hydropicos. cap. XI.
Ad ignem sacrum, ad carbunculos, furunculos, ambusta, neruorumq; contractiones. cap. XII.
Ad sanguinem sistendum, et tumores uulnerum, et ulcera, uulnera, & alia mala ex animalibus remedia. cap. XIII.
Ad muliebria mala medenda, & conceptus maturandos. cap. XIIII.
Promiscuæ medicinæ. cap. XV.
De miraculis quarundam bestiarum. cap. XVI.
Súma medicinæ et obseruationes octingentæ LIIII.

Ex autoribus.

M. Varrone, Nigidio, M. Cicerone, Sestio Nigro, qui græce scripsit, Licinio Macro.

Externis.

Eudoxo, Aristotele, Hermippo, Homero, Apione, Orpheo, Democrito, Anaxilao.

Medicis.

Botrye, Horo, Apollodoro, Menandro, Archimede, Aristone, Xenocrate, Diodoro, Chrysippo, Nicandro, Apollonio Pitanæo.

Libro XXXI. continentur medicinæ ex aquatilibus, & aquarum mirabilia.

Aquarum mirabilia. cap. I.
De differentia aquarum medicinis & obseruationibus

CCLXVI. cap. II.
De qualitate aquarum in salubritate uel commoditate earum. cap. III.
Aquarum subito nascentium aut desinentium ratio. caput. IIII.
Obseruatio historica. cap. V.
Ratio aquæ ducendæ, & quomodo medicatis utendum, & quid prosit nauigatio, & medicinæ aquæ marinæ. cap. VI.
De generibus salis & confecturis, & medicinis, & obseruationibus. cap. VII.
De scombro pisce, & muria, & alece. cap. VIII.
De natura salis & eius medicinis. cap. IX.
De nitri generibus & confecturis, & medicinis, & obseruationibus. cap. X.
De spongiarum natura. cap. XI.
Summa medicinæ et historiæ et obseruationes nongentæ uiginti tres.

Ex autoribus.

M. Varrone, Cassio Parmense, Cicerone, Mutio, Corn. Celso, Trogo, Ouidio, Polybio, Sornatio.

Externis.

Callimacho, Ctesia, Eudico, Theophrasto, Eudoxo, Theopompo, Polyclito, Iuba, Lyco, Apione, Epigene, Pelope, Apelle, Democrito, Thrasillo, Nicandro, Menandro comico, Attalo, Salustio, Dionysio, Andrea, Nicerato, Hippocrate, Anaxilao.

Libro XXXII. continentur reliqua medicinæ ex aquatilibus.

De echneide pisce, et mirabili eius proprietate,

de torpedine & marino lepore, & mirabilia rubri maris. cap. I.
De ingenijs & mansuetudine quorundam piscium, & ubi ex manu edant, & ubi responsa dantur ex piscibus. cap. II.
De his, quibus in terris & in aquis uictus est, & de castoreis medicinæ & obseruationes. cap. III.
De testudine, & multorum piscium medicinæ & obseruationes. cap. IIII.
De aquatilibus, quomodo remedia in morbos digestæ sunt, & primum contra uenena, & uenenata animalia. cap. V.
De ostreis & purpuris, alga & eorũ remedia. cap. VI.
Ad alopecias & capillos, & oculorum & aurium & dentium, & facei uitia. cap. VII.
Promiscuæ medicinæ. cap. VIII.
Ad iocineris uitia, laterumq; ad stomachi, alui, & aliæ promiscuæ medicinæ. cap. IX.
Ad febres omnium generum, & contra diuersas infirmitates. cap. X.
Animalium omnium in mari uiuentium CLXVI genera esse. cap. XI.
Summa medicinæ et historiæ et obseruationes nongentæ uigintiocto.

Ex autoribus.

Licinio Macro, Trebio Nigro, Sestio Nigro, qui græce scripsit, Ouidio poëta, Casio Hemina, Mecœnate, L. Ateio.

Externis.

Iuba, Andrea, Salpe, Apione, Pelope, Apelle Thasio, Thrasillo, Nicandro.

Ibro XXXIII. cõtinentur naturæ metallorũ.

Quæ prima cõmendatio metallorũ auri, et de origine anulorũ aureorũ, & modo auri apud antiquos, & equestri ordine, & de iure anulorum aureorum. cap. I.

De decurijs iudicum, & quoties nomina equestris ordinis immutata, & donis militaribus, & quando prĩmum corona aurea. cap. II.

De reliquo usu auri in uiris & mulieribus & de nummo aureo, & qñ primum signatum est æs, argentũ, et aurũ, & antequam signaretur qui mos in ære, et quæ maxima pecunia primo censu, & quoties, & quibus temporibus autoritas auri. cap. III.

Ratio naturalis auri inueniendi, & quando primum aurea statua, & medicinæ ex auro. cap. IIII.

De chrysocolla, & medicinæ ex chrysocolla VI & mirabilis natura eius glutinandis inter se perficiẽdisq; metallis. cap. V.

De argento, & argento uiuo, & stibio siue alabastro, et scoria argenti, & de spuma argenti. cap. VI.

De minio quantæ autoritatis fuerit apud Romanos, & inuentione eius, & cinnabaris ratione in picturis, et medicinæ, & de generibus minij, & ratione eius in picturis. cap. VII.

De hydrargyro, de argento inaurando, de coticulis in argenti generibus & experimentis. cap. VIII.

De speculis & Aegyptio argento. cap. IX.

De immodica pecunia, & quorum maximæ opes fuerint, & quando primum pop. Romanus stipem sparserit. cap. X.

De luxuria & frugalitate in uasis, & electis argenteis, quando lances immodicæ factæ. cap. XI.
De statuis argenteis, & cælatura argenti, & cæteris quibusdam. cap. XII.
De sile, & cæruleo, & nestoriano, et cilono, & quod nõ omni anno æqualiter species uendantur. cap. XIII.
Summa medicinæ & historiæ & obseruationes mille ducentæ quindecim.

Ex autoribus.

L. Pisone, Antiate, Verrio, M. Varrone, Cornelio Nepote, Messala, Ruffo, Marso poëta, Butho, Iulio Basso, qui de medicinis græce scripsit, Sesto Nigro, qui item, Fabio Vestale.

Externis.

Democrito, Metrodoro, Scepsio, Menæchmo, qui de toreuticæ scripsit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Heliodoro, qui de Athenienſium anathematis, Pasitele, qui admirabilia opera scripsit, Nymphodoro, Timæo, qui de medicina metallica scripsit, Iolla, Apollodoro, Andrea, Heraclide, Diagora Botryense, Archimede, Dionysio, Aristogene, Democrito, Mnesicle, Attalo medico, Xenocrate Zenonis, Theomnesto.

Libro trigesimo quarto continentur æris metalla & ferri, & plumbi, & stanni. cap. I.
Genera æris, quæ Corithia, quæ Deliaca, quæ Aeginetica. cap. II.
De candelabris & templorum ornamentis. cap. III.
Quando primum simulacrum Romæ factum, & de origine statuarum, & honore statuarum, & generibus, & figuris. cap. IIII.

De statuis togatis,& quibusdam alijs,et quibus primũ in columna,& quando rostra,& quando primum publicæ,& quæ primum statuæ Romæ. cap.V.
De statuis sine tunicis,& quibusdam alijs,& quæ prima Romæ statua equestris, & quando omnes statuæ priuatim & publicæ sublatæ,& quibus Romæ mulieribus,et quæ primæ ab exteris publicæ positæ. caput. VI.
De antiquis statuarijs,& pretijs signorum immodicis, & colossis in urbe celeberrimis. cap. VII.
Nobilitates ex ære opũ et artificũ CCCLXVI. c.VIII
Differentiæ æris et mixturæ,et de seruando ære. c.IX.
De cadmia medicinæ. cap.X.
De scoria & flore & squama æris,& stomomate,& ærugine,& hieracio. cap.XI.
De scolecia,& chalciti,& misy,& sory, & chalcantho. cap.XII.
De pompholyge,& spodio,& antispodio,et diphryge, & triente Seruilio. cap.XIII.
De ferro et ferreis metallis,et differẽtiæ ferri.c.XIIII.
De temperatura ferri,et medicinæ ex ferro et ærugine, et rubigine,et squama ferri,et hygrẽplastro. c.XV.
De plũbi metallis,et albo plũbo,et nigro. cap.XVI.
De stanno,et plũbo argẽtario,et q̃busdã alijs.c.XVII.
Medicinæ de plũbo et scoria plũbi,de molibdena siue galena,de psimmythio & sandaracha. cap.XVIII.
Summa res et historiæ et obseruationes. DCCCXV.

Ex autoribus.

L.Pisone,Antiate,Verrio, M.Varrone, Messala,Ruffo, Marso poëta,Butho,Iulio Basso, qui de medicina græc

scripsit, Sestio Nigro, qui item, Fabio Vestale.

Externis.

Democrito, Metrodoro Scepsio, Menæchmo, qui de toreutice scripsit, Xenocrate qui item, Antigono qui item, Duride qui item, Heliodoro, qui Athenienſium anathemata scripsit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Diagoræ Botryense, Iolla, Apollodaro, Archimede, Dionysio, Aristogene, Diomede, Mneſicle, Xenocrate Zenōis, Theōneſto

Libro XXXV. continetur honos picturæ.

l Honos picturæ. cap. I.

Honos imaginum. cap. II.

Quando primum clypei imaginū publicæ, & quando in domibus positi, & de picturæ initijs, & monochromato, & primis pictoribus; & antiquitate pictorum in Italia. cap. III.

De pictoribus Romanis, & qn̄ primum dignitas picturæ, et qui uictorias suas pictura proposuerūt, & qn̄ externis picturis dignitas Romæ. cap. IIII.

Ratio pingendi, de pigmentis. cap. V.

De coloribus natiuis & factitijs. cap. VI.

Qui colores udo non inducantur, & quibus coloribus antiqui pinxerunt, & quando primum gladiatorū pugnæ propositæ sunt. cap. VII.

De ætate picturæ, operum & artificum indicatura, nobilitates CCCV. cap. VIII.

Primum picturæ certamen, & qui primi penicillo pinxerunt. cap. IX.

De auibus per picturam deceptis, & quid difficilimū in pictura. cap. X.

De auium cantu compescendo, & quis encausto & pe-

nicillo primus lacunaria et cameras pinxerit, sparsimq; pretia mirabilia picturarum cap. XI.
Plasticæ primi inuentores, de simulacris & uasis fictilibus, & pretio eorum. cap. XII.
Terræ uarietates, & de puluere Puteolano, & alijs terræ generibus quæ in lapidem uertuntur. cap. XIII.
De parietibus fornaceis et lateritijs, & eorum ratione. caput. XIIII.
De sulphure & alumine, & generibus eorum, & medicinæ. cap. XV.
De terra Samia, & eretria, & Chia, & Selenusia pigniti, & ampelitu medicinæ. cap. XVI.
Cretæ genera ad uestium usus, cimolia, sarda, umbrica, saxum, argentaria. cap. XVII.
Qui & quorum liberti præpositi. cap. XVIII.
De terra ex Galatha, & terra Clupea, terra Balearica, terra Ebusitana. cap. XIX.
Summa medicinæ & historiæ et obseruationes DCCCC LVI.

Ex autoribus.

Messala oratore, Messala sene, Fenestella, Attico, Verrio, M. Varrone, Cornelio Nepote, Decio Eculeone, Mutiano, Melisso, Victruuio, Cassio Seuero, Longulano, Fabio Vestale, qui de pictura scripsit.

Externis.

Pasitele, Apelle, Melanthio, Asclepiodoro, Euphranore, Parasio, Heliodoro, qui anathemata scripsit Athenis, Metrodoro, qui de architectonicæ scripsit, Democrito, Theophrasto, Apione grammatico, qui de metallica medicina scripsit, Nymphodoro, Andrea, Heraclide, Iolla, Apollo-

doro, Diagora Botryense, Archidemo, Dionysio, Aristogene, Demade, Mnesicle, Xenocrate Zenonis, Theonesto.
Libro triæsimosexto continentur naturæ lapidum & luxuriæ marmorum. cap. I.
Quis primus in publicis operibus ostenderit. caput. II.
Quis primus peregrino marmore columnas habuerit Romæ. cap. III.
Qui primum laudati marmore scalpendo, & quibus temporibus. cap. IIII.
Nobilitates operum et artificum in marmore CXXVI. de marmore pario & mausoleo. cap. V.
Quando primum marmorum in ædificijs usus, et quis primus Romæ crustauerit parietes, & quibus ætatibus quæq; marmora in usum uenerint, et quis primus marmora secuerit, & ratio secandi: de harena. cap. VI.
De naxio & armenio, & de gnibus marmorũ. c. VII.
De alabastrite & lygdino & alabandico. cap. VIII.
De obelisco Thebaico, Alexandrino, & de illo qui est in circo magno. cap. IX.
De illo qui est in campo Martio pro gnomone. cap. X.
De tertio obelisco Romæ in Vaticano. cap. XI.
De pyramidibus Aegyptijs & sphinge. cap. XII.
De labyrinthis, Aegyptio, Lemnio, et Italico. cap. XIII
De pensili horto, & oppido, & templo Dianæ Ephesiæ. cap. XIIII.
De delubro Cyzici & lapide fugitiuo, et de echo septies resonante, & ædificio sine clauo, & mirabilia ædificiorum Romæ. cap. XV.
De magnetis generibus & medicinis. cap. XVI.

De lapidibus qui cito absumunt corpora in eis condita, & de his qui diu seruant, & de thasio lapide et medicinis eius. cap. XVII.
De ebore fossili, & lapidibus osseis et palmatis, & aliorum generibus. cap. XVIII.
De corallio uel pyrite & medicinis eius, & ostracite, de amianto lapide & medicinis eius, de militino lapide & uiribus eius, de gagate lapide & medicinis eius, de spongijs & phrygio lapide & natura eius. caput. XIX.
De hæmatite et quinq; gñibus eius, & schisto. cap. XX.
De quatuor generibus aëtitis, & calamo, & samio, & arabo, & pumicibus. cap. XXI.
De lapidibus mortariorum medicinalium, & mollibus lapidibus & speculari lapide, & silicibus, & phẽgite, & cotibus, & reliquis ad structurã lapidibus, igni & tempestatibus resistentibus. cap. XXII.
De cisternis & calce & harenæ generibus & mixtura calcis & harenæ & uitijs structuræ, & tectorijs et columnis. cap. XXIII.
De medicinis calcis, et maltha & gypso. cap. XXIIII.
De pauimentis, & quando primum Romæ, & subdialibus pauimentis & græcanicis, & quando primũ cameræ. cap. XXV.
De origine uitri, & ratione faciendi, & de obsidiano uitro, & generibus multiformibus uitri. cap. XXVI.
Igniũ miracula, & medicinæ, & prodigia. c. XXVII.
Sũma medicinæ et historiæ et obseruationes. D. XXIII.

Ex autoribus.

M. Varrone, Cælio, Galba, C. Ictio, Mutiano, Nepote Cor

nelio, L. Piſone, Tuberone, Seneca, Fabio Veſtale, Annio Fœciale, Fabiano, Catone Cenſorio, Victruuio.

Externis.

Theophraſto, Praxitele, Iuba rege, Nicandro, Sotaco, Sudine, Alexandro Polyhiſtore, Apione, Pliſtonico, Duride, Herodoto, Euhemero, Ariſtagora, Dionyſio, Artemidoro, Bucorida, Antiſthene, Demecrito, Demotele, Lycea.

Ibro XXXVII. continetur origo gemmarum.

De gemma Polycratis tyranni & Pyrrhi regis, & qui ſculptores optimi, & nobilitates artificum, & quis primus dactyliothecam Romæ habuit. cap. I.

De gemmis translatis in triumpho Pompei, & natura cryſtalli & medicinis, & luxuria circa eam, et quã do primum inuenta myrrhina, et luxuria circa ea, & natura myrrhinorum, & quæ mentiti ſunt autores de ſucino. cap. II.

De ortu, & medicinis, & generibus, & luxuria ſucinorum, & lyncurio, & medicinæ. cap. III.

De adamãtis gñibus et medicinis, et margaritis. c. IIII.

De ſmaragdi generibus, & gemmis uiridibus translucidis. cap. V.

De opali generibus, & uitijs, et experimentis, & uarijs gemmis. cap. VI.

De generibus carbunculorum, et uitijs, et experimentis, et gemmis ardentibus. cap. VII.

De generib. topazij, et callaide, et de gemmis uiridibus non translucentibus. cap. VIII.

De iaſpidum generibus. cap. IX.

De quibuſdã gẽmis per alphabeti ordinem. cap. X.

De gemmis quæ à membris hominum cognominantur, & quæ ab animalibus, & de his quæ à cæteris rebus. cap. XI.

De gemmis nascentibus & factitijs, & figuris gemmarum. cap. XII.

De ratione probandarum gemmarum. cap. XIII.

Summa res & historiæ & obseruationes. M. CCC.

Ex autoribus.

M. Varrone, Actis triumphorum, Mœcenate, Iaccho, Cornelio Boccho.

Externis.

Iuba rege, Xenocrate Zenonis, Sudine, Aeschylo, Philoxeno, Euripide, Nicandro, Satyro, Theophrasto, Carete, Philomene, Democrate, Xenotimo, Metrodoro, Sotaco, Pythea, Timæo Siculo, Nicea, Theochresto, Asaruba, Mnasea, Theomene, Ctesia, Mithridate, Sophocle, Archelao rege, Callistrato, Democrito, Ismenia, Olympico, Alexandro Polyhistore, Apione, Horo, Zoroastre, Zactalia.

FINIS LIBRI PRIMI.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SECVNDVS.

An finitus sit mundus, & an unus. Cap. I.

MVNDVM, Et hoc quod nomine alio cælum appellare libuit, cuius circunflexu teguntur cuncta, numen esse credi par est, æternum, immensum, neque genitum, neque interiturum unquam. Huius extera indagare, nec interest hominum, nec capit humanæ coniectura mētis. Sacer est, æternus, immensus, totus in toto, imo uero ipse totum: finitus, et infinito similis: omnium rerum certus, & similis incerto: extra, intra, cuncta complexus in se, idemq; rerum naturæ opus, & rerum ipsa natura. Furor est, mensuram eius animo quosdam agitasse, atque prodere ausos: alios rursus occasione hinc sumpta, aut his data, innumerabiles tradidisse mundos: ut totidem rerum naturas credi oporteret: aut, si una omnes incubaret, totidem tamen soles, totidemq; lunas, & cætera etiam in uno & immensa & innumerabilia sydera: quasi non eadem quæstione semper in termino cogitationis occursura, desyderio finis alicuius: aut, si hæc infinitas naturæ omnium artifici possit assignari, non illud idem in uno facilius sit intelligi, tāto præsertim opere. Furor est, profecto furor, egredi ex eo: & tanquam interna eius cuncta planè iam sint nota, ita scrutari extera; quasi

Mundu

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

uero mensuram ullius rei possit agere, qui sui nesciat: aut mens hominis uidere, quæ mundus ipse nõ capiat.

De *forma eius.* Cap. II.

f *Formam eius in speciem orbis absoluti globatam esse, nomen in primis & consensus in eo mortalium, orbem appellantium, sed & argumenta rerum docent: non solum quia talis figura omnibus sui partibus uergit in seſe, ac sibi ipsa toleranda est, seq; includit & continet, nullarum egens compaginum, nec finem aut initium ullis sui partibus sentiens, nec quia ad motum quo subinde uerti debeat (ut mox apparebit) talis aptissima est: sed oculorum quoq; probatione, quòd conuexus mediusq; quacunque cernatur, quum id accidere in alia non possit figura.*

De *motu eius.* Cap. III.

h *Anc ergo formam eius, æterno & irrequieto ambitu inenarrabili celeritate, uigintiquatuor horarum spatio circumagi, solis exortus et occasus haud dubium reliquere. An sit immensus, & ideo sensum aurium facile excedens, tantæ molis rotatæ uertigine assidua sonitus, non equidem facile dixerim, non hercle magis, quàm circumactorum simul tinnitus syderum, suosq; uoluentium orbes: an dulci quidem et incredibili suauitate concentus, nobis, qui intus agimus, iuxta diebus noctibusq; tacitus labatur mũdus. Esse innumeras ei effigies animalium rerumq; cunctarum impressas, nec (ut in uolucrum notamus ouis) leuitate continua lubricum corpus, quod clarissimi autores dixere tenerum, argumentis indicatur: quoniã inde deciduis rerum omnium seminibus, innumeræ, in mari*

præcipue, ac plerũque confusis monstrificæ gignantur effigies. Præterea uisus probatione, alibi plaustri, alibi ursi, tauri alibi, alibi literæ figura, candidiore medio super uerticem circulo.

Cur mundus dicatur. Cap. IIII.

Quidem & consensu gentium moueor. Nã quem κόσμον Græci nomine ornamenti appellauerunt, eum & nos à perfecta absolutaq; elegantia, mundum. Cælum quidem haud dubie cælati argumento diximus, ut interpretatur M. Varro. Adiuuat rerum ordo, descripto circulo, qui signifer uocatur, in duodecim animalium effigies: & per illas solis cursus, congruens tot seculis, ratio.

De quatuor elementis. Cap. V.

Ec de elemẽtis uideo dubitari, quatuor ea eẽ: Ignium summum, inde tot stellarum colluentium illos oculos. Proximum spiritus, quẽ Græci nostriq; eodem uocabulo aëra appellant. Vitalẽ hunc, & per cuncta rerum meabilem, totoq; consertũ: huius ui suspensam, cum quarto aquarum elemento, librari medio spatio tellurem. Ita mutuo complexu diuersitatis effici nexum, & leuia ponderibus inhiberi, quo minus euolent: contraq; grauia ne ruant, suspendi leuibus in sublime tendentibus. Sic pari in diuersa nisu, ui sua quaeq; consistere, irrequieto mundi ipsius constricta circuitu: quo semper in se currente, imã atq; mediam in toto esse terram, eandemq; uniuersi cardine stare pendentem, librantem per quæ pendeat: ita solã immobilem circa eam uolubili uniuersitate, eandẽ ex omnibus necti, eidemq; omnia inniti.

De septem planetis. Cap. VI.

Inter hanc cælumq; eodē spiritu pēdēt, certis discreta spatijs, septē sydera, quæ ab incæssu uocamus errantia, quū errent nulla minus illis. eorū medius sol fertur amplissima magnitudine ac potestate: nec temporum modo terrarumq;, sed syderum etiam ipsorū cæliq; rector. Hunc mundi esse totus animum, ac planius mentem, hunc principale naturæ regimen, ac numen credere decet opera eius æstimātes. Hic lucem rebus ministrat, aufertq; tenebras: hic reliqua sydera occultat: hic uices temporum, annumq; semper renascentem exusu naturæ temperat: hic cæli tristitiam discutit, atque etiam humani nubila animi serenat: hic suum lumen cæteris quoq; syderibus fœnerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, ut principi literarū Homero placuisse in uno eo uideo.

De deo. Cap. VII.

Vapropter effigiem dei, formamq; quærere, imbecillitatis humanæ reor. Quisquis est deus (si modo est alius) et quacunque in parte, totus est sensus, totus uisus, totus auditus, totus animæ, totus animi, totus sui. Innumeros quidem credere, atque etiam ex uirtutibus uitijsq; hominum, ut pudicitiā, concordiam, mentem, spem, honorem, clementiam, fidem, aut (ut Democrito placuit) duos omnino, Pœnam & Beneficium, maiorem ad socordiam accedit. Fragilis et laboriosa mortalitas in partes ista digessit, infirmitatis suæ memor, ut portionibus coleret quisq; quo maxime indigeret. Itaque nomina alia alijs gentibus, & numina in ijsdem innumerabilia reperimus, inferis quoque

in genera descriptis, morbisq; et multis etiam pestibus, dum esse placatas trepido metu cupimus. Ideoq; etiam publicæ Febris fanum in palatio dicatum est, Orbonæ ad ædem Larium ara, & Malæ Fortunæ Exquilijs. Quamobrem maior cælitum populus etiam quàm hominum intelligi potest, cum singuli quoq; ex semetipsis totidem deos faciant, Iunones Genioscq; adoptando sibi. Gentes uero quædã animalia etiam, aliqua & obscœna, pro dijs habent, ac multa dictu magis pudenda, per fœtidos cibos et alia similia iurantes. Matrimonia quidem inter deos credi, tãtoq; æuo ex his neminem nasci, & alios esse grandæuos semperq; canos, alios iuuenes atque pueros, atricolores, aligeros, claudos, ouo editos, & alternis diebus uiuentes morientesq;, pueriliũ prope deliramentorum est. Sed super omnem impudentiã, adulteria inter ipsos fingi, mox iurgia & odia, atque etiam furtorum esse & scelerũ numina. Deus est mortali iuuare mortalem: et hæc ad æternam gloriã uia. hac proceres iere Romani: hac nunc cælesti passu cum liberis suis uadit maximus omnis æui rector Vespasianus Augustus, fessis rebus subueniens. Hic est uetustissimus referendi benemerentibus gratiam mos, ut tales numinibus adscribantur. Quippe & omniũ aliorum nomina deorum, & quæ supra retulisse derum, ex hominum nata sunt meritis. Iouẽ quidem aut Mercuriũ, aliter'ue alios inter se uocari, & esse cælestem nomenclaturam, quis non interpretatione naturæ fateatur? Irridendum uero, agere curã rerum humanarum illud, quicquid est, summum. An'ne tam tristi atque multipli a ministerio non pollui credamus, dubitemus'ue? Vix

propè est iudicare, utrum magis conducat generi humano, quando alijs nullus est deorum respectus, alijs pudendus. Externis famulantur sacris, ac digitis deos gestant, et móstra quoq; colunt: dãnant, et excogitant cibos: imperia dira in ipsos, ne somno quidẽ quieto, irrogant. Nõ matrimonia, nõ liberos, nõ deniq; quicquam aliud, nisi iubẽtibus sacris deligunt. Alij in ipso Capitolio fallunt, ac Fulminantẽ peierãt Iouẽ: & hos iuuant scelera, illos sacra sua pœnis agũt. Inuenit tñ inter has utrasq; snias medium sibi ipsa mortalitas numen, quo minus ẽt plana de deo cõiectatio esset. Toto quippe mũdo, & locis oibus, oibusq; horis, oium uocibus Fortuna sola inuocatur, una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, et cũ comicijs colitur, uolubilis, à pleriscq; uero & cæca ẽt existimata, uaga, inconstans, incerta, uaria, indignorũ fautrix. Huic oia expensa, huic oia feruntur acepta: et in tota rõne mortaliũ, sola utrãq; paginã facit. Adeoq; obnoxiæ sumus sortis, ut sors ipsa pro deo sit, qua deus probatur incertus. Pars alia & hanc pellit, astroq; suo euentus assignat, & nascendi legibus, semelq; in oẽs futuros unq̃ deo decretũ, in reliquum uero ociũ datum. Sedere cœpit snia hæc, pariterq; & eruditũ uulgus et rude in eã cursu uadit. Ecce fulgurum monitus, oraculorum præscita, aruspicũ prædicta, atq; ẽt parua dictu in augurijs sternutamenta, & offensiones pedũ. Diuus Augustus læuum prodidit sibi calceũ præpostere inducẽtũ, quo die seditione militari propè afflictus est. Quæ singula improuidam mortalitatem inuoluunt, solũ ut inter ista certũ sit, nihil esse certi, nec miserius quicquã

homine, aut superbius. Cæteris quippe animantiũ sola uictus cura est, in quo spõte naturæ benignitas sufficit. uno quidẽ uel præferẽda cũctis bonis, quòd de gloria, de pecunia, ambitione, supq; de morte nõ cogitant. Verũ in his deos agere curã rerum humanarũ credi, ex usu uitæ est. pœnasq; maleficijs aliqñ seras, occupato deo in tanta mole, nunq; aũt irritas esse. Nec ideo proximum illi genitum hoiem, ut utilitate iuxta beluas esset. Imperfectæ uero in hoie naturæ præcipua solatia, ne deũ quidẽ posse oĩa. Nanq; nec sibi põt mortem cõsciscere, si uelit, quod hoĩ dedit optimum in tantis uitæ pœnis: nec mortales æternitate donare, aut reuocare defunctos nec facere, ut qui uixit, nõ uixerit: qui honores gessit, non gesserit: nullũq; hẽre in præterita ius, præterq; oblionis: atq; (ut facetis quoq; argumẽtis societas hæc cum deo copuletur) ut bis dena, uiginti non sint, ac multa similiter efficere nõ posset: p quæ declaratur haud dubie naturæ potẽtia, idq; esse, qđ deũ uocamus. In hæc diuertisse nõ fuerit alienũ, uulgata pp assiduã qõnẽ de deo.

De natura syderũ errãtiũ, et eorũ ambitu. Cap. VIII.

Inc redeamus ad reliqua naturæ. Sydera, q̃ affi
h xa diximus mũdo, nõ illa, ut existimat uulgus, singulis attributa nobis, & clara diuitibus, minora pauperibus, obscura defectis, ac pro sorte cuiusq; lucentia, adnumerata mortalibus, nec cum suo quæq; hoĩe orta moriuntur, nec aliquem extingui decidua significant. Non tanta cæli societas nobiscũ est, ut nostro fato mortalis sit ille quoq; syderum fulgor. Illa nimio alimento tracti humoris igneam uim abũdantia reddũt, cũ decidere credũtur, ut apud nos quoq; id lumini-

bus acensis liquore olei notamus accidere. Cæterũ æterna est cælestibus natura, intexentibus mundum, intextúq; concretis: potentia autem ad terram magnopere eorũ pertinens, quæ propter effectus claritateḿq; et magnitudinem, in tanta subtilitate nosci potuerũt, sicut suo demonstrabimus loco. Circulorum quoque cæli ratio in terræ mentione aptius dicetur, quando ad eam tota pertinet, significri modo inuentionibus nõ dilatis. Obliquitatem eius intellexisse, hoc est, rerũ fores aperuisse, Anaximander Milesius traditur primus olympiade quinquagesima octaua. Signa deinde in eo Cleostratus, & prima Arietis ac Sagittarij. Sphæram ipsam ante multo Atlas. Nunc relicto mundi ipsius corpore, reliqua inter cælũ terraś́q; tractentur. Summũ esse quod uocant Saturni sydus, ideó́q; minimum uideri, & maximo ambire circulo, ac trigesimo anno ad breuissima sedis suæ principia regredi, certum est. Omnium autem errantium syderum meatus, inteŕq; ea solis & lunæ contrariũ mundo agere cursum, id est, læuum, illo semper in dexteram præcipiti. Et quamuis assidua conuersione immensæ celeritatis attollantur ab eo, rapiantuŕq; in occasum, aduerso tamen ire motu per suos quæq; passus: ita fieri, ne conuolutus aër, eandem in partem, æterna mundi uertigine, ignauo globo torpeat, sed findatur aduerso syderum uerbere discretus & digestus. Saturni autem sydus gelidæ ac rigentis esse naturæ, multó́q; ex eo inferiorem Iouis circulum, & ideo motu celeriori duodenis circumagi annis. Tertiũ Martis, quod quidam Herculis uocant, ignei, ardentis à solis uicinitate, binis ferè annis conuerti. Ideó́q; huius ardore nimio, et

rigore Saturni, interiectum ambobus, ex utroque temperari Iouem, salutaremq; fieri. Deinde solis meatum esse partium quidem trecentarum sexaginta: sed ut obseruatio umbrarum eius redeat ad notas, quinos annis dies adiici, superq; quartam partem diei. Quam ob causam quinto anno unus intercalaris dies additur, ut temporum ratio solis itineri congruat. Infra solem ambit ingens sydus appellatum Veneris, alterno meatu nunc, ipsisq; cognominibus æmulum solis ac lunæ. Præueniens quippe et ante matutinum exoriẽs, Luciferi nomen accipit, ut sol alter, diem maturans: contra ab occasu refulgens, nuncupatur Vesper, ut prorogans lucem, uicemq; lunæ reddens. Quam naturam eius Pythagoras Samius primus deprehendit, olympiade circiter quadrageſimasecunda, qui fuit urbis Romæ annus centeſimus quadrageſimus ſecundus. Iam, magnitudine extra cuncta alia ſydera eſt: claritatis quidem tantæ, ut unius huius ſtellæ radijs umbræ reddantur. Itaque & in magno nominũ ambitu eſt. Alij enim Iunonis, alij Iſidis, alij Matris deũm appellauere. Huius natura cũcta generãtur in terris. Nanque in alterutro exortu genitali rore conſpergens, non terræ modo conceptus implet, uerum animantium quoque omnium ſtimulat. Signiferi autem ambitũ peragit trecenis et duodequinquagenis diebus, ab ſole nunquam abſiſtens partibus ſex atque quadraginta longius, ut Timæo placet. Simili ratione, ſed nequaquam magnitudine aut ui, proximum illi Mercurij ſydus, à quibuſdam appellatũ Apollinis, inferiore circulo fertur nouem diebus ocyore ambitu, modo ante ſolis exortum, modo poſt occaſum ſplẽ-

dens, nũquam ab eo uiginti tribus partibus remotior, ut Ctesias & Sosigenes docent. Ideo & peculiaris horum sydorum ratio est, neque communis cum supradictis. Nanque ea & quarta parte cæli à sole abesse & tertia, & aduersa soli sæpe cernuntur: maioresq; alios habent cuncta plenæ conuersionis ambitus, in magni anni ratione dicendos.

De lunæ natura. Cap. IX.

Sed omniũ admirationem uincit nouissimum sydus, terrisq; familiarissimum, & in tenebrarum remedium ab natura repertum, lunæ. Multiformi hæc ambage torsit ingenia contemplantiũ, & proximum ignorari maxime sydus indignantiũ, crescens semper aut senescens. Et modo curuata in cornua, modo æqua portione diuisa, modo sinuata in orbẽ, maculosa, eadẽq; subito prænitens, iminensa orbe pleno, ac repente nulla: aliâs pnox, aliâs sera, & parte diei solis lucem adiuuans: deficiens, et in defectu tñ conspicua: quæ mensis exitu latet, cum laborare iã creditur. Iam uero humilis & excelsa, et ne id quidem uno modo, sed aliâs admota cælo, aliâs contigua montibus: nunc in aquilonem elata, nunc in austros deiecta: quæ singula in ea deprehẽdit hominum primus Endymiõ, & ob id amore eius captus fama traditur. Non sumus profecto grati erga eos, qui labore curaq; lucem nobis aperuere in hac luce: miraq; humani ingenij peste, sanguinem & cædes condere annalibus iuuat, ut scelera hominum noscantur mundi ipsius ignaris. Proxima ergo cardini, ideoq; minimo ambitu, uicenis diebus septenisq; & tertia diei parte peragit spatia eadem,

quæ Saturni sydus altissimum trigintæ (ut dictum est) annis. Dein morata in coitu solis biduo, cũ tardissime, à tricesima luce rursus ad easdẽ uices exit: haud scio an omnium quæ in cæ'o pernosci potuerunt magistra, in duodecim mensium spatia oportere diuidi annum: quando ipsa toties solem, redeuntem ad principia, consequitur. Solis fulgore eam ut reliqua sydera tegi. Siquidem in totum mutuata ab eo luce fulgere, qualem in re percussu aquæ uolitare conspicimus. Ideo molliore & imperfecta ui soluere tantum humorem, atque etiam augere, quem solis radij absumant. Ideo & inæquali lumine aspici: quia ex aduerso demum plena, reliquis diebus tantum ex se terris ostendat, quantum ex sole ipsa concipiat. In coitu quidẽ non cerni, quoniam haustum omnem lucis aduersa illo regerat, unde acceperit. Sydera uero haud dubie humore terreno pasci, quia orbe dimidio nõnunquã maculosa cernatur, scilicet nondum suppetente ad hauriendum ultra iusta ui. Maculas enim nõ aliud esse, q̃ terræ raptas cum humore sordes.

De defectu solis & lunæ. Cap. X.

d Efectus aũt suos & solis, rem in tota contẽplatione naturæ maxime mirã, & ostento similem, eorum magnitudinũ umbraq́; indices existere. Quippe manifestum est solem interuentu lunæ occultari, lunam q́; terræ obiectu, ac uices reddi, eosdem solis radios luna interpositu suo auferente terræ, terraq́; lunæ. Hac subeũte repẽtinas obduci tenebras, rursum q́; illius umbra sydus hebetari. Neq; aliud esse noctem, q̃ terræ umbram. Figuram aũt umbræ similẽ

metæ aeturbini inuerſo, quãdo mucrone tantum ingruat, neque lunæ excedat latitudinem, quoniam nullum aliud ſydus eodẽ modo obſcuretur, & talis figura ſemper in mucronem deficiat. Spatio quidem conſumi umbras, indicio ſunt uolucrum prælti uolatus. Ergo confiniũ illis eſt aëris terminus, initiumq; ætheris. Supra lunam pura omnia, ac diuturnæ lucis plena: à nobis autem per noctem cernuntur ſydera, ut reliqua lumina è tenebris. Et propter has cauſas nocturno tempore deficit luna. Stati autem atque menſtrui nõ ſunt utriq; defectus, propter obliquitatem ſigniferi, lunæq; multiuagos (ut dictum eſt) flexus, non ſemper in ſcrupulis partium congruente ſyderum motu.

De ſyderum magnitudine. Cap. XI.

h Aec ratio mortales animos ſubducit in cælũ: ac uelut inde contemplantibus, trium maximarum rerum naturæ partiũ magnitudinem detegit. Non poſſet quippe totus ſol adimi terris intercedente luna, ſi terra maior eſſet quàm luna. Certior ex utraque uaſtitas ſolis aperitur, ut non ſit neceſſe amplitudinem eius oculorum argumentis atque coniectura animi ſcrutari: immẽſum eſſe, quia arborum in limitibus porrectarum in quotlibet paſſuum milia umbras paribus iaciat interuallis, tanquam toto ſpatio medius: & quia per æquinoctium omnibus in meridiana plaga habitantibus, ſimul fiat à uertice: item quia circa ſolſtitialem circulum habitantium meridie ad ſeptentrionem umbræ cadant, ortu uero ad occaſum. Quæ fieri nullo modo poſſent, niſi multo, quàm terra, maior eſſet. Et quòd montem Idam exoriens latitudine exuperet,

dextra læuaq; large amplectens, præsertim tanto discretus interuallo. Defectus lunæ magnitudinem eius haud dubia ratione declarat, sicut terræ paruitatē ipse deficiens. Nanque cum sint tres umbrarum figuræ, cōstetq;, si par lumini sit materia quæ iactat umbrā, columnæ effigie iaci, nec habere finem: si uero maior materia, quàm lumen, turbinis recti, ut sit imum eius angustissimum, et simili modo infinita longitudo: si minor materia, quàm lux, metæ existere effigiem in cacuminis finem desinentem, talemq; cerni umbram deficiente luna: palàm fit, ut nulla amplius relinquatur dubitatio, superari magnitudine terram: id quidem & tacitis ipsius naturæ indicijs. cur enim partitis uicibus anni brumalis abscedit? ut noctium opacitate terras reficiat, exusturus haud dubie, & sic quoque exurēs quadam in parte: tanta magnitudo est.

Quæ quis inuenerit in obseruatione cæleſti. Cap. XII.

e Trationem quidem defectus utriusque, primus Romani generis in uulgus extulit Sulpitius Gallus, qui consul cum M. Marcello fuit: sed tum tribunus militū, solicitudine exercitu liberato, pridie quàm Perseus rex superatus à Paulo est, in cōcionem ab imperatore productus ad prædicendā eclipsim, mox & composito uolumine. Apud Græcos aūt inuestigauit primus omniū Thales Milesius, olympiadis XLVIII. anno quarto, prædicto solis defectu, qui sub Astiage rege factus est, urbis cōditæ anno CLXX. Post eos utriusque syderis cursum in sexcentos annos præcinuit Hipparchus, menses gentium diesq; & ho-

ras, ac situs locorum, & uicos populorum complexus, æuo teste, haud alio modo, quàm consiliorum naturæ particeps. Viri ingentes, supráq; mortalium naturam, tantorum numinum lege deprehensa, & misera hominum mẽte absoluta, in defectibus stellarum scelera aut mortem aliquam syderum pauente: quo in metu fuisse Stesichori & Pindari uatum sublimia ora palàm est deliquio solis, & in luna ueneficia arguente mortalitate, & ob id crepitu dissono auxiliante. Quo pauore ignarus causæ Nicias Athenienſium Imperator, ueritus classem portu educere, opes eorum afflixit. Macti in genio este cæli interpretes, rerumq; naturæ capaces, argumenti repertores, quo deos homines q; uicissim. Quis enim hæc cernens, et statos syderum (qm̃ ita placuit appellare) labores, non suæ necessitati mortalis genitus ignoscat? Nunc confessa de ijsdem breuiter atque capitulatim attingam, ratione admodũ necessarijs locis strictim q; reddita. Nam neque instituti operis talis argumẽtatio est: neque omnium rerum afferre posse causas minus mirum est, quàm constare in aliquibus.

De defectibus. Cap. XIII.

Defectus ducentis uigintiduobus mensibus redire in suos orbes certum est, solisq; defectum non nisi nouissima primá ue fieri luna, quod uocant coitum. Lunæ autem non nisi plena, semperq; citra quàm proxime fuerit. Omnibus autem annis fieri utriusque syderis defectus statis diebus, horisq; sub terra. Nec tamen cum fiant superne, ubique cerni, aliquando propter nubila, sæpius globo terræ obstante cõuexitatibus mundi. Intra ducentos annos Hipparchi

sagacitate compertum est, & lunæ defectum aliquãdo quinto mense à priore fieri, solis uero septimo. Eandẽ *bis ĩ triginta diebus supra terras occultari, sed ab alijs atque alijs hoc cerni: quæq; sunt in hoc miraculo maxime mira, cum conueniat umbra terræ lunam hebetari, nunc ab occasus parte hoc ei accidere, nunc ab exortus. Et quanam ratione, cum solis exortu umbra illa hebetatrix sub terra esse debeat, semel iam acciderit, ut in occasu luna deficeret, utroque super terram conspicuo sydere.* Nam *ut in duodecim diebus utrunque sydus quæreretur, & nostro æuo accidit,* Imperatoribus Vespasianis, *patre* III. *filio iterum consulibus.*

De lunæ motu. Cap. XIIII.

Vnam semper, auersis à sole cornibus; si crescat, ortus spectare: si minuatur, occasus, haud dubium est. Lucere dodranteis semuncias horarũ *ab secunda adijcientem usque ad plenum orbem, detrahentemq; in diminutionem.* Intra *quatuordecam autem partes solis, semper occultam esse.* Quo argumẽto amplior errantium stellarum, quàm lunæ magnitudo colligitur, *quando illæ & à septenis interdum partibus emergant.* Sed *altitudo cogit minores uideri, sicut affixas cælo solis fulgore interdiu non cerni, cum æque diu ac noctu luceant: idq; manifestum fiat defectibus solis, & prealtis puteis.*

Errantiũ motus & luminũ canonica. Cap. XV.

Errantium autem tres, quas supra solem dicimus sitas, occultantur meãtes cum eo. Exoriũtur uero matutino, discedentes partibus nunquam amplius undenis. Postea *radiorũ eius contactu*

teguntur, et in triquetro à partibus centum uiginti stationes matutinas faciunt, quæ & primæ uocantur: mox in aduerso à partibus centum octoginta, exortus uespertinos. Item q; in centum uiginti ab alio latere appropinquante, stationes uespertinas, quas & secundas uocat: donec assecutus in partibus duodenis occultet illas, qui uespertini occasus appellatur. Martis stella, ut propior, etiã ex quadrato sentit radios, ab nonaginta partibus: unde & nomen accepit is motus, primus & secundus nonagenarius dictus ab utroque exortu. Eadem stationalis senis mensibus commoratur in signis, alioqui bimestris, cum cæteræ utraque statione quaternos menses non impleant. Inferiores autem duæ occultantur in coitu uespertino simili modo: relicto q; sole, totidẽ q; in partibus faciunt exortus matutinos, atque à longissimis distantiæ suæ metis solẽ insequuntur, adeptæ q; occasu matutino, conduntur ac prætereunt. Mox eodem interuallo uesperi exoriuntur usq; ad quos diximus terminos. Ab his retrogradiuntur ad solem, & occasu uespertino delitescunt. Veneris stella & stationes duas, matutinam uespertinam q;, ab utroque exortu facit à longissimis distantiæ suæ finibus: Mercurij stationes breuiore momẽto, quàm ut deprehendi possit. Hæc est luminum occultationum q; ratio, perplexiore motu, multis q; inuoluta miraculis. Siquidem magnitudines suas & colores mutant, & eædem ad septentrionem accedunt, abeunt q; ad austrum, terris q; propiores aut cælo repente cernũtur: in quibus aliter multa, quàm priores, tradituri, fatemur ea quoque illorum esse muneris, qui primi quærendi uias demonstrauerint: modo ne quis desperet se-

cula

cula proficere semper. Pluribus de causis hæc omnia accidunt: prima circulorum, quos Græci absidas in stellis uocant: etenim Græcis utendum erit uocabulis. Sunt autem hi sui cuique earum, aliq; quàm mundo: quoniam terra à uerticibus duobus, quos appellauerunt polos, centrum cœli est, necnon signiferi, oblique inter eos siti. Omnia autem hæc constant ratione circini semper indubitata. Ergo ab alio cuique centro absides suæ exurgũt. Ideoq; diuersos habent orbes, motusq; dissimiles, quoniam interiores absidas necesse est breuiores esse.

Quare eadem aliâs altiora, aliâs inferiora uideantur. Cap. XVI.

Igitur à terræ centro absides altissimæ sunt, Saturno in scorpione, Ioui in uirgine, Marti in leone, Soli in geminis, Veneri in sagittario, Mercurio in capricorno, mediis omnium partibus. Et è contrario ad terræ centrum humillimæ atq; proximæ. Sic fit, ut tardius mouere uideantur cum altissimo ambitu feruntur: nõ quòd acælerent tardent'ue naturales motus, qui certi ac singuli sunt illis: sed quia deductas ab summa absside lineas, uartari ad centrum necesse est, sicut in rotis radios: idemq; motus aliâs maior, aliâs minor, centri propinquitate sentitur. Altera sublimitatum causa, quoniam à suo centro absidas altissimas habent in alijs signis. Saturnus in libræ parte uicesima, Iupiter cancri quintadecima, Mars capricorni uicesimaoctaua, Sol arietis uicesimanona, Venus piscium decimasexta, Mercurius uirginis decimaquinta, Luna tauri quarta. Tertia altitudinum ratio, cœli mensura non circuli intelligitur, subire eas aut descendere p

profundum aëris, oculis existimantibus. Huic connexa latitudinum signiferi obliquitatis q; causa est. Per hunc stellæ quas diximus errantes, feruntur. Nec aliud habitatur in terris, quàm quod illi subiacet. Reliqua à polis squalent. Veneris tantum stella excedit eum binis partibus. Quæ causa intelligitur efficere, ut quædam animalia & in desertis mundi nascantur. Luna quoq; per totam latitudinem eius uagatur, sed omnino non excedens eum. Ab his Mercurij stella laxissime, ut tamen è duodenis partibus (tot enim sunt latitudinis) non amplius octonas pererret, neq; has æqualiter, sed duas medio eius, et supra quatuor, infra duas. Sol deinde medio fertur inter duas partes flexuosi draconum meatu inæqualis, Martis stella quatuor medias, Iouis mediam & super eam duas, Saturni duas ut sol. Hæc erit latitudinum ratio ad austrum descendentium, aut ad aquilonem subeuntium. Hac constare & tertiam illam à terra subeuntium in cœlum, & pariter scandi eam quoque existimauere plerique falsò: qui ut coarguantur, aperienda est subtilitas immensa, & omnis eas complexa causas. Cõuenit stellas in occasu uespertino proximas esse terræ & latitudine & altitudine: exortus q; matutinos in initio cuiusque fieri: stationes in medijs latitudinum articulis, quæ uocant ecliptica. Perinde confessum est motum augeri, quandiu in uicino sint terræ: cum absedant in altitudinem, minui. Quæ ratio lunæ maxime sublimitatibus approbatur. Aeque non est dubium, in exortibus matutinis etiam numerum augeri, atque à stationibus primis tres superiores diminui usque ad stationes secundas. Quæ cum ita sint, manifestum erit

ab exortu matutino latitudines scandi, quoniam in eo primum abitu incipiant paruus adiici motus: in statio nibus uero primis & altitudine subire, quoniã tum primum incipiant detrahi numeri, stellæq; retroire. Cuius rei ratio priuatim reddenda est. Percussæ in qua diximus parte, & triangulo solis radio inhibentur rectum agere cursum, & ignea ui leuantur in sublime. Hoc nõ protinus intelligi potest uisu nostro, ideoq; existimantur stare, unde et nomen accepit statio. Progreditur deinde eiusdem radij uiolentia, & retroire cogit uapor repercussas. Multo id magis in uespertino earum exortu, to sole aduerso, cum in summas absidas expelluntur, minimeq; cernuntur, quoniam altissime absunt, & minimo feruntur motu, tanto minore, cum hoc in altissimis absidum euenit signis. Ab exortu uespertino latitudo descenditur, parcius iam se minuente motu, nõ tamen ante stationes secundas augente, cum & altitudo descendi tur superueniente ab alio latere radio, eademq; ui rursus ad terras deprimente, quæ sustulerit in cœlũ ex prio re triquetro. Tantum interest, subeant radij, an superueniant. Multoq; eadem magis in uespertino occasu accidunt. Hæc est superiorum stellarum ratio: difficilior reliquarum, & à nullo ante nos reddita.

Catholica syderum errantium. Cap. XVII.

PRimum igitur dicatur, cum sint diuersæ stellæ, cur Veneris stella nunquã lõgius XLVI. partibus, Mercurius uigintitribus à sole abscedant, sæpe citra eas ad solem reciprocent. Conuersas habent utræq; absidas, ut infra solem sitæ: tantumq; circuli earum subter est, quantum superne prædictarum:

& ideo non possunt abesse amplius, quoniam curuatura absidũ ibi non habet longitudinem maiorem. Ergo utræq; simili ratione modum statuunt absidum suarũ margines, ac spatia longitudinis latitudinem euagatione pensant. At enim cur non semper ad quadragintasex et ad partes uigintitres perueniunt? Imo uero. Sed ratio canonica fallit. Nanque apparet absidas quoque earum moueri, quòd nunquam transeant solem. Itaque cum in partem ipsam eius incidêre margines alterutro latere, tum & stellæ ad longissima sua interualla peruenire intelliguntur: cum citra fuere margines totidẽ partibus, & ipsæ ocyus redire creduntur, cum sit illa semper utrique extremitas summa. Hinc & ratio motuum conuersa intelligitur. Superiores enim celerrime feruntur in occasu uespertino, hæ tardissime: illæ à terra altissime absunt cum tardissime mouentur, hæ cũ ocyssime: quia sicut in illis propinquitas centri accelerat, ita in ijs extremitas circuli. Illæ ab exortu matutino minuere celeritatem incipiunt, hæ uero augere: illæ retro cursum agunt à statione matutina usque ad uespertinã, Veneris à uespertina usque ad matutinam. Incipit autem ab exortu matutino latitudinem scandere, altitudinem uero ac solem insequi à statione matutina, ocyssima in occasu matutino & altissima. Digredi autem latitudine, motuḿq; minuere ab exortu matutino: retro quidem ire, simuĺq; altitudine digredi, à statione uespertina. Mercurij rursus stella utroque modo scandere ab exortu matutino, digredi uero latitudine à uespertino: consecutó́q; sole ad quindecim partium interuallũ, consistit quatriduo propè immobilis. Mox ab altitudine

descendit, retroq; graditur ab occasu uespertino usque ad exortum matutinum. Tantumq; hæc & luna, totidem diebus quot subiere, descendunt. Veneris quindecim & pluribus subit. Rursus Saturni & Iouis dupli cato digrediuntur. Martis etiam quadruplicato. Tanta est naturæ uarietas: sed ratio euidēs. nam quæ in ua porem solis nituntur, etiā descendunt ægre. Multa promi amplius circa hæc possunt secreta naturæ legesq;, quibus ipsa seruiat. Exempli gratia: In Martis sydere, cuius est maxime inobseruabilis cursus, nunquam id stationem facere, Iouis sydere triquetro, raro admodum sexaginta partibus discreto, qui numerus sexāgulas mūdi efficit formas. Nec exortus, nisi in duobus signis tantum, cancri et leonis, simul edere. Mercurij uero sydus in piscibus exortus uespertinos raros facere, creberrimos in uirgine: in libra matutinos. Item matutinos in aquario, rarissimos in leone. Retrogradum in tauro & geminis non fieri: in cancro uero non citra uigesimamquintam partem. Lunam bis coitum cum sole in nullo alio signo facere, quàm geminis: non coire aliqn, in sagittario tantum. Nouissimam uero primamq; eadē die uel nocte, nullo alio in signo, quàm ariete conspici: id quoque paucis mortalium contigit. Et inde fama cernendi Lynceo. Non comparere in cœlo Saturni sydus & Martis cum plurimum diebus centumseptuaginta: Iouis triginta sex, aut, cum minimum, denis detractis diebus: Veneris sexaginta nouem, aut, cum minimum, quinquaginta duobus: Mercurij tredecim, aut, cum plurimum, septemdecim.

Quæ ratio colores eorum mutet. Cap. XVIII.

Olores ratio altitudinum temperat, siquidem
c earum similitudinem trahunt, in quarum aëra uenêre subeundo, tingit́q; appropinquantes utralibet alieni meatus circulus. Frigidior in pallorem, ardentior in ruborem, uentosus in horrorem. Sol atq; commissuræ absidum, extremǽq; orbitæ atram in obscuritatem. Suus quidem cuique color est, Saturno candidus, Ioui clarus, Marti igneus, Lucifero candẽs, Vesperi refulgens, Mercurio radians, Lunæ blandus, Soli cum oritur ardens, postea radians, his causis connexo uisu & earum quæ cœlo continentur. Nanque modo multitudo conferta inest circa dimidios orbes lunæ, placida nocte leniter illustrante eas: modo raritas, ut fugisse miremur plenilunio absondente, aut cum solis supráue dictarum radij uisus perstrinxere nostros. Et ipsa autem luna ingruentium solis radiorum haud dubie differentias sentit, hebetante cætera inflexos mundi conuexitate eos, præterquam ubi recti angulorum competunt ictus. Itaque in quadrato solis diuidua est, in triquetro seminani ambitur orbe, impletur autem in aduerso: rursuśq; minuens eadem effigies, paribus edit interuallis, simili ratione qua supra solem tria sydera.

Solis motus et dierũ inæqualitatis rõ. Cap. XIX.

Ol autem ipse quatuor differentias habet, bis
s æquata nocte diei, Vere & Autumno, & in centrum incidens terræ octauis in partibus arietis ac libræ: bis permutatis spatijs, in auctum diei, bruma octaua in parte capricorni: noctis uero, solstitio totidem in partibus cãcri. Inæqualitatis causa obliqui-

tas est ſigniferi, cum pars æqua mundi ſuper ſubterq; terras omnibus fiat momentis. Sed quæ recta in exortu ſuo conſurgunt ſigna, longiore tractu tenent lucem: quæ uero obliqua, ocyore tranſeunt ſpatio.

Quare Ioui fulmina aſſignentur. Cap. XX.

Atet pleroſque, magna cœli aſſectatione compertum à principibus doctrinæ uiris, ſuperiorum trium ſyderũ ignes eſſe, qui decidui ad terras fulminum nomen habeant: ſed maxime ex ijs medio loco ſiti: fortaſſis quoniam contagium nimij humoris ex ſuperiore circulo, atque ardoris ex ſubiecto, per hunc modũ egerat. Ideoq; dictum Iouem fulmina iaculari. Ergo ut è flagrante ligno carbo cum crepitu, ſic à ſydere cœleſtis ignis expuitur, præſcita ſecũ afferẽs, ne abdicata quidem ſui parte in diuinis ceſſante operibus. Idq; maxime turbato ſit aëre, qa collectus humor abundantiam ſtimulat, aut quia turbatur quodam ceu grauidi ſyderis partu.

Interualla ſyderum. Cap. XXI.

Nterualla quoque ſyderum à terra, multi indagare tentauerunt: & ſolem abeſſe à luna undeuiginti partes, quantum lunam ipſam à terra, prodiderunt. Pythagoras uero uir ſagacis animi, à terra ad lunã cẽtũ uiginti ſex milia ſtadiorũ eẽ collegit. Ab ea uſq; ad ſolẽ duplũ. Inde ad duodecim ſigna triplicatũ. In qua ſnĩa et Gallus Sulpitius noſter fuit.

De ſyderum muſica. Cap. XXII.

Ed Pythagoras interdum ex muſica ratione appellat tonum, quãtum abſit à terra luna. Ab ea ad Mercurium, ſpatij eius dimidiũ:

et ab eo ad Venerem ferè tantundem. A qua ad solem sesquiplum. A` sole ad Martem tonum, id est, quantum ad lunam à terra. Ab eo ad Iouem dimidium, & ab eo ad Saturnum dimidium, & inde sesquiplum ad signiferum: ita septem tonos effici, quam diapason harmoniam uocant, hoc est, uniuersitatem concentus. In ea Saturnum Dorio moueri, Mercurium Phthōgo, Iouem Phrygio, & in reliquis similia, iucunda magis, quàm necessaria subtilitate.

De mundi geometria. Cap. XXIII.

Tadium centum uigintiquinque nostros effi
s cit passus, hoc est, pedes sex centos uigintiquinque. Posidonius non minus quadraginta stadiorum à terra altitudinem esse, in qua nubila ac uenti nubesq; proueniant. Inde purū liquidumq;, & imperturbatæ lucis aërem. Sed à turbido ad lunam uicies centum stadiorum. Inde ad solem quinquies millies. Eo spatio fieri, ut iam immensa eius magnitudo non exuperat terras. Plures autem nubes nongentis stadijs in altitudinem subire prodiderunt. Incomperta hæc & inextricabilia, sed tam prodēda, quàm sunt prodita: in quis tamen una ratio geometricæ collectionis nunquam fallacis possit non repudiari, si cui libeat altius ista persequi. Nec ut mensura (id enim uelle, penè dementis ocij est) sed ut tantum æstimatio coniectandi constet animo. Nam cum trecentis sexaginta & ferè sex partibus orbis solis ex circuitu eius patere appareat circulum per quem meat, semperq; dimetiens tertiam partem ambitus, et tertiæ paulo minus septimam colligat: apparet dēpta eius dimidia (quoniam terra centralis interueniat)

sextam ferè partem huius immensi spatij, quod circa terram circuli solaris animo comprehenditur, inesse altitudinis spatio: lunæ ueroduodecimam, quoniam tanto breuiore, quàm sol ambitu currit: ita ferri eã in medio solis ac terræ. Mirum quò procedat improbitas cordis humani, parvulo aliquo inuitata successu, sicut in supradictis occasionem impudentiæ ratio largitur: ausiq; diuinare solis ad terram spacia, eadem ad cœlum agunt, quoniam sit medius sol, ut protinus mundi quoque ipsius mensura ueniat ad digitos. Quantas enim dimetiens habeat septimas, tantas habere circulum duo & uicesimas, tanquam planè à perpendiculo mensura cœli constet. Aegyptia ratio, quam Petosiris & Necepsos ostendere, singulas partes, in lunari circulo (ut dictum est) minimo, triginta tribus stadijs paulo amplius patere colligit. in Saturni amplissimo duplum: in solis, quem medium esse diximus, utriusque mensuræ dimidium. Quæ computatio plurimum habet pudoris: quoniam ad Saturni circulum, addito signiferi ipsius interuallo, innumerabilis multiplicatio efficitur.

De repentinis syderibus. Cap. XXIIII.

Estant pauca de mundo: nanque & in ipso cœlo stellæ repente nascuntur. Plura earum genera.

De cometis & cœlestibus prodigijs, natura & situ, generibus eorum. Cap. XXV.

Cometas Græci uocant, nostri crinitas, horrentes crine sanguineo, & comarum modo in uertice hispidas. Idem pogonias, quibus inferiore ex parte in speciem barbæ longæ promittitur iuba. Acontiæ iaculi modo uibrantur ocyssimo significatu.

Hæc fuit de qua quinto consulatu suo Titus Imperator Cæsar præclaro carmine perscripsit, ad hunc diem nouissime uisa. Easdem breuiores & in mucronem fastigiatas, xiphias uocauere, quæ sunt omnium pallidissimæ, & quodam gladij nitore, ac sine ullis radijs: quos discus suo nomini similis, colore autem electro, raros è margine emittit. Pithetes doliorum cernitur figura, in concauo fumidæ lucis. Ceratias cornus speciem habet, qualis fuit cum Græcia apud Salamina depugnauit. Lampades ardentes imitantur faces: Hippeus equinas iubas, celerrimi motus, atque in orbem circa se euntes. Fit & candidus cometes, argenteo crine, ita refulgens, ut uix contueri liceat, specieq; humana dei effigiem in se ostendens. Fiunt & hirti uillorum specie, et iuba aliqua circundati. Semel adhuc iubæ effigies nutata in hasta est, olympiade centesimaoctaua, urbis anno trecentesimo nonagesimooctauo. Breuissimum quo cernerentur spatium, septem dierum annotatum est, longissimum octoginta. Mouentur autem alij errantium modo, alij immobiles hærent. Omnes fermè sub ipso septentrione, aliqua eius parte non certa, sed maxime in candida, quæ lactei circuli nomẽ accepit. Aristoteles tradit & simul plures cerni, nominì compertum alteri, quod equidẽ sciam. Ventos aũt ab ijs graues æstusq; significari. Fiunt & hybernis mensibus, et in austrino polo, sed ibi citra ullum iubar. Diraq; comperta Aethiopum & Aegypti populis, cui nomen æui eius rex dedit Typhon, ignea specie, ac spiræ modo intorta, uisu quoque toruo, nec stella uerius, quàm quidam igneus nodus. Sparguntur aliquando & errantibus stellis cæterisq;

crines. Sed cometes nunquam in occasura parte cœli est, terrificum magna ex parte sydus, ac non leuiter piatum, ut ciuili motu Octauio consule, iterumq; Pompei et Cæsaris bello. In nostro uero æuo circa ueneficium, quo Claudius Cæsar imperium reliquit Domitio Neroni, ac deinde principatu eius, assiduum propè ac sæuum. Referre arbitrantur, in quas partes sese iaculetur, aut cuius stellæ uires accipiat, quasq; similitudines reddat, & quibus in locis emicet. Tibiarum specie, musicæ arti portendere. Obscœnis autem moribus, in uerendis partibus signorum. Ingeniis & eruditioni, si triquetram figuram quadratam'ue paribus angulis ad aliquos perennium stellarum situs edant. Venena fundere, in capite septentrionalis austrinæ'ue serpentis. Cometes in uno totius orbis loco colitur in templo Romæ, admodũ faustus diuo Augusto iudicatus ab ipso, qui incipiente eo, apparuit ludis quos faciebat Veneri genitrici, non multo post obitum patris Cæsaris, in collegio ab eo instituto. Nanque his uerbis id gaudium prodidit: Iis ipsis ludorum meorum diebus, sydus crinitum per septem dies in regione cœli, quæ sub septentrionibus est, conspectum. Id oriebatur circa undecimam horam diei, clarumq; & omnibus terris conspicuum fuit. Eo sydere significari uulgus credidit, Cæsaris animam inter deorum immortalium numina receptam: quo nomine id insigne simulacro capitis eius, quod mox in foro consecrauimus, adiectum est. Hæc ille in publicum, interiore gaudio sibi illum natum, seq; in eo nasci interpretatus est: & si uerum fatemur, salutare id terris fuit. Sunt qui & hæc sydera perpetua esse credant,

suo q; ambitu ire, sed non nisi relicta à sole cerni. Alij uero, qui nasci humore fortuito, et ignea ui, ideo q; solui.

Hipparchus de syderibus, per exempla historica faces, lampades, trabes, bolides, et chasma cœli. Cap. XXVI.

i Dem Hipparchus nunquam satis laudatus, ut quo nemo magis approbauerit cognationẽ cum homine syderum, animas q; nostras partem esse cœli, nouam stellam & aliam in æuo suo genitam deprehendit. eius q; motu, qua die fulsit, ad dubitationem est adductus, an ne hoc sæpius fieret, moueranturq; & eæ quas putamus affixas. Idem q; ausus, rem etiam deo improbam, annumerare posteris stellas, ac sydera ad normam expangere, organis excogitatis, per quæ singularum loca atque magnitudines signarent: ut facile discerni posset ex eo, non modo an obirent, nascerenturue, sed an omnino aliqua transirent moueranturue, item an crescerent minuerẽturq;, cœlo in hæreditate cunctis relicto, si quisquam, qui rationem eam caperet, inuentus esset. Emicant et faces, non nisi quum decidunt uisæ: qualis Germanico Cæsare gladiatorum spectaculũ edente, præter ora populi meridiano transcurrit. Duo genera earum: lampades uocant planè faces: alterum bolidas, quale Mutinensibus malis uisum est. Distant, quòd faces uestigia longa faciunt, priore ardente parte: bolis uero perpetua ardens, longiorem trahit limitem. Emicant & trabes simili modo, quas dolos uocant: quales cum Lacedæmonij classe uicti, imperium Græciæ amisere. Fit & cœli ipsius hiatus, quod uacant chasma.

De cœli coloribus. Cap. XXVII.

f It & sanguinea species, & (quo nihil terribilius mortalium timori est) incendium ad terras cadens inde, sicut Olympiadis centesimæ septimæ anno tertio, quum rex Philippus Græciã quateret. Atque hæc ego statis temporibus naturæ, ut cætera, arbitror existere, non ut plerique uarijs de causis, quas ingeniorum acumen excogitat: quippe ingentium malorum fuere prænuncia. Sed ea accidisse, non quia hæc facta sunt, arbitror: uerum hæc ideo facta, qa incassura erant illa. Raritate autem occultã eorum esse rationem, ideóq; non sicut exortus supra dictos defectusq; & multa alia noſci.

De flamma cœli. Cap. XXXVIII.

c Ernuntur & stellæ cum sole totis diebus, plerunque & circa solis orbem, ceu spicæ coronæ: & uersicolores circuli, qualiter Augusto Cæsare in prima iuuenta urbem intrante, post obitum patris, ad nomen ingens capescendum.

De coronis cœlestibus. Cap. XXIX.

e Xistunt eædem coronæ circa lunam, & circa nobilia astra, cœlo quoque inhærentia. Circa solem arcus apparuit L. Opimio, Q. Fabio COSS. orbis L. Portio, M. Acilio.

De circulis repentinis. Cap. XXX.

c Irculus rubri coloris L. Iulio, P. Rutilio COSS. Fiunt prodigiosi & longiores solis defectus, qualis occiso dictatore Cæsare, & Antoniano bello, totius pene anni pallore continuo.

Plures soles. Cap. XXXI.

Rursus plures soles simul cernuntur, nec supra ipsum nec infra, sed ex obliquo, nunquã iuxta, nec contrà terram, nec noctu, sed aut oriente aut occidente. Semel & meridie conspecti in Bosphoro produntur, qui à matutino tempore duraverunt in occasum. Trinos soles antiqui sæpius uidere: sicut Sp. Posthumio, Q. Mutio: & Q. Martio, M. Portio: et M. Antonio, P. Dolobella: & M. Lepido, L. Planco COSS. et nostra ætas uidit diuo Claudio principe, consulatu eius, Cornelio Orfito collega. Plures simul, quàm tres, nisi ad hoc æui nunquam produntur.

Plures lunæ. Cap. XXXII.

Vnæ quoque trinæ, ut Cn. Domitio C. Fannio consulibus, apparuere: quos plerique appellauerunt soles nocturnos.

Dierum lux nocte. Cap. XXXIII.

Vmẽ de cœlo noctu uisum est, C. Cæcilio, Cn. Papyrio consulibus, et sæpe aliàs, ut diei speciem noctu lucaret.

Clypei ardentes. Cap. XXXIIII.

Clypeus ardens ab occasu ad ortum scintillãs transcurrit, solis occasu, L. Valerio, C. Mario COSS.

Ostentum cœli. Cap. XXXV.

Scintillam è stella cadere, & augeri terræ appropinquantem: ac postquam lunæ magnitudine facta sit, illuxisse ceu nubilo diei: deinde cum in cœlum se reciperet, lampadem factam, semel unquam proditur, Cn. Octauio, C. Scribonio COSS. Vẽ

dit hoc Licinius Syllanus procōsul cum cōmitatu suo.

De discursu stellarum. Cap. XXXVI.

f Ieri uidentur & discursus stellarum, nunq; temere, ut non ex ea parte truces uenti cooriā tur. Existunt stellæ & in mari terrisq;.

De stellis Castoribus. Cap. XXXVII.

u Idi nocturnis militum uigilijs, inhærere pilis pro uallo fulgorem effigie ea: & antennis na uigantium, alijsq; nauium partibus, ceu uocā li quodā sono insistunt, ut uolucres sedem ex sede mutantes: graues cum solitariæ uenere, mergentesq; naui gia: & si in carinæ ima deciderint, exurentes: geminæ autem salutares, & prosperi cursus prænunciæ: quarū aduentu fugari diram illam, ac minacem, appellatam q; Helenam ferunt. Et ob id Polluci & Castori id numē assignāt, eosq; in mari deos inuocant. Hominum quoq; capita uespertinis horis, magno præsagio circumfulgēt. omnia incerta ratione, & in naturæ maiestate abdita.

De aëre. Cap. XXXVIII.

b Actnus de mundo ipso syderibusq;. Nunc re liqua cœli memorabilia. Nanque & hoc cœlum appellauere maiores, quod alio nomine aëra: omne quod inani simile, uitalem hunc spiritum fundit. Infrā lunam hæc sedes, multoq; inferior (ut animaduerto propemodum constare) infinitum ex superiore natura aëris, infinitum & terreni halitus miscens, utraq; sorte confunditur. Hinc nubila, tonitrua, et alia fulmina. Hinc grandines, pruinæ, imbres, procellæ, turbines. Hinc plurima mortalium mala, & rerū

naturæ pugna secum. Terrena in cœlum tendentia deprimit syderum uis: eademq; quæ sponte non subeunt, ad se trahunt. Decidunt imbres, nebulæ subeunt, siccantur amnes, ruunt grandines, torrent radij, & terram in medium undiq; impellunt. Iidem infracti resiliunt: & quæ potuere, auferunt secum. Vapor ex alto cadit, rursumq; in altum redit. Veti ingruunt inanes, ijdemq; cum rapina remeant. Tot animalium haustus spiritum è sublimi trahit. At ille contra nititur, tellusq;, ut inani cœlo, spiritum infundit. Sic ultro citro cõmeante natura, ut tormento aliquo, mundi celeritate discordia accenditur. Nec stare pugnæ licet, sed assidue rapta conuoluitur, & circa terram immenso rerum quasi globo tendit, subinde per nubes cœlum aliud obtexens. Ventorum hoc regnum. Itaque præcipua eorum natura ibi, & fermè reliquas complexa causas: quoniam & tonitruum & fulminum iactus, horum uiolentiæ plerique assignant. Quin et ideo lapidibus pluere interim, quòd uento sint rapti, & multa similiter. Quamobrẽ plura simul dicenda sunt.

De statis tempestatibus. Cap. XXXIX.

Tempestatum rerumq; quasdã statas esse causas, quasdam uero fortuitas, aut adhuc rationis incompertæ, manifestum est. Quis enim æstates & hyemes, quæq; in temporibus annua uicæ intelliguntur, syderum motu fieri dubitet? Ergo ut solis natura tẽperando intelligitur anno, sic reliquorum quoque syderum propria est quibusque uis, & ad suã cuique naturam fertilis. Alia sunt in liquorem soluti humoris fœcunda, alia concreti in pruinas, aut coacti

in niues,

in niues, aut glaciati in grandines: alia flatus, alia te poris, alia uaporis, alia roris, alia rigoris. Nec uero *hæc tanta debent existimari, quanta cernuntur, cũ esse eorum nullum minus luna tam immensæ altitudinis ratio declaret. Igitur in suo quæque motu naturam suã exercent: quod manifestum Saturni maxime transitus imbribus faciunt.* Nec meantium modo *syderum hæc uis est, sed multorum etiam adhærentium cœlo: quoties errantium accessu impulsa, aut coniectu radiorum extimulata sunt: qualiter in suculis sentimus accidere, quas Græci ob id pluuio nomine hyadas appellant. Quin & sua sponte quædam statisq; temporibus, ut hœdorum exortus. Arcturi uero sydus non fermè sine procellosa grandine emergit.*

De ui caniculæ. Cap. XL.

n AM *caniculæ exortu accendi solis uapores quis ignorat? cuius syderis effectus amplissimi in terra sentiuntur.* Feruent *maria exoriente eo, fluctuant in cellis uina, mouentur stagna. Orygem appellat Aegyptus feram, quã in exortu eius contra stare & contueri tradit, ac uelut adorare, cum sternuerit. Canes quidem toto eo spatio maxime in rabiem agi, non est dubium.*

Sydera in alijs signorum partibus & temporibus aliâs influere. Cap. XLI.

q Vin *partibus quoque signorum quorundam sua uis inest, ut autumnali æquinoctio, brumaq;, cum tempestatibus confici sydus intelligimus.* Nec *imbribus tantum tempestatibusq; sed multis & corporum et ruris experimentis. Afflantur alij*

sydere, alij commouentur statis temporibus aluo, neruis capite, mente. Olea, & populus alba, & salices, folia solstitio circumagunt. Floret ipso brumali die, suspensa in tectis arentis herba pulegij: rumpuntur intentæ spiritu mẽbranæ. Miretur hoc qui non obseruet quotidiano experimento, herbam unam, quæ uocatur heliotropium, abeuntem solem intueri semper, omnibusq; horis cum eo uerti, uel nubilo obumbrante. Iam quidem lunari potestate ostrearum, conchyliorumq;, & concharum omnium corpora augeri, ac rursus minui. Quin & soricum fibras respondere numero lunæ, exquisiuere diligentiores: minimumq; animal formicam sentire uires syderis, interlunio semper cessantem. Quo turpior homini insciția est, fatenti præcipue iumentorũ quorundam in oculis morbos cum luna increscere ac minui. Patrocinatur uastitas cœli immensa, discreta altitudine in duo atque LXX. signa. Hæ sunt rerum aut animantium effigies, in quas digessere cœlum periti. In his quidam mille sexcẽtas annotauere stellas, insignes uidelicet effectu, uisu ue. Exempli gratia, in cauda tauri septem, quas appellauere Vergilias, in fronte suculas, Booten, qui sequitur septentriones.

Imbrium, uentorũ, & nubiũ causæ. Cap. XLII.

Extra has causas non negauerim existere imbres uentosq;: quoniam humidam à terra, aliâs uero propter uapores fumidam, exhalare caliginem certum est. Nubesq; liquore egresso in sublime, aut ex aëre coacto in liquorem, gigni. Densitas earum corpusq; haud dubio coniectatur argumento cum

solem obumbrent, perspicuum aliâs etiam urinantibus in quamlibet profundam aquarum altitudinem.

De tonitruis & fulguribus. Cap. XLIII.

Gitur non eam inficias, posse in has & ignes i superne stellarum decidere, quales sereno sæpe cernimus, quorum ictu concutiaëra uerũ est, quando & tela uibrata stridunt. Cum uero in nubem peruenerint, uaporem dissonum gigni, ut candente ferro in aquam demerso, & fumidum uorticem uolui. Hinc nasci procellas. Et si in nube luctetur flatus, aut uapor, tonitrua edi: si erumpat ardens, fulmina: si longiore tractu nitatur, fulgetra. His findi nubem, illis perrumpi. Et esse tonitrua impactorum ignium plagas, ideoq; protinus coruscare igneas nubium rimas. Posse & repulsu syderum depressum, qui à terra meauerit, spiritum nube cohibitum tonare, natura strangulante sonitum dum rixetur, edito fragore cum erumpat, ut in membrana spiritu intenta. Posse & attritu, dũ in præceps feratur, illum, quisquis est, spiritum accendi. Posse & conflictu nubium elidi, ut duorum lapidum, scintillantibus fulgetris. Sed hæc omnia esse fortuita. Hinc bruta fulmina & uana, ut quæ nulla ueniant ratione naturæ. Iis percuti montes, ijs maria, omnesq; alios irritos iactus. Illa uero fatidica ex alto, statisq; de causis, & ex suis uenire syderibus. Simili modo uentos, uel potius flatus, posse & ex arido siccoq; halitu terræ gigni non negauerim: posse & aquis aëra expirantibus, qui neq; in nebulam densetur, nec crassescat in nubes: posse & solis impulsu agi: qñ uentus non aliud intelligatur, quàm fluctus aëris: pluribusque etiam modis.

Nanque & è fluminibus ac niuibus, & è mari uidemus & quidem tranquillo, et alios quos uocant altanos è terra consurgere. Qui quidem cum è mari redeunt, tropæi uocantur: si pergunt, apogæi.

Qua ratione echo reddatur. Cap. XLIIII.

m Ontium uero flexus crebriq; uertices, et conflexa cubito, aut confracta in humeros iuga, concaui uallium sinus, scindunt inæqualiter inde resultantem aëra: quæ causa etiam uoces multis in locis reaprocas facit.

De uentis iterum. Cap. XLV.

s Ine fine uentos generant iam quidam etiam specus, qualis in Dalmatiæ ora, uasto in præceps hiatu: in quem deiecto leui pondere, quauis tranquillo die, turbini similis emicat procella. nomen loco est Senta. Quin et in Cyrenaica prouincia rupes quædam austro traditur sacra, quam profanum sit attrectari hominis manu, confestim austro uoluēte harenas. In domibus etiam multis, manu facta inclusa opacitate conceptacula auras suas habēt, adeo causa nō deest. Sed plurimum interest, flatus sit, an uentus. Illos flatos atque perspirantes, quos nō tractus aliquis, uerum terræ sentiunt. qui non aura, non procella maris, sed appellatione quoque ipsa uenti sunt: qui siue assiduo mundi incitu, & contrario syderum occursu nascuntur, siue hic est ille generabilis rerum naturæ spiritus, huc illucq; tanquam in utero aliquo uagus, siue disparili errantium syderum ictu, radiorumq; multiformi iactu flagellatus aër, siue à suis syderibus exeunt his propioribus, siue ab illis cœlo affixis cadūt: palàm

est, illos quoque legem naturæ habere non ignotam, etsi nondum percognitam.

Naturæ & obseruationes uentorū. Cap. XLVI.

Igniti amplius autores Græci ueteres prodi-
u dere de his obseruationes. Quo magis miror orbe discordi, & in regna hoc est in membra diuiso, tot uiris curæ fuisse tam ardua inuentu, inter bella præsertim & infida hospitia, piratis etiam omnium mortalium hostibus transitus fermè tenentibus: ut hodie quædam in suo quisque tractu ex eorum commentarijs, qui nunquam eo accesserе, uerius noscat, quàm indigenarum scientia: nunc uero pace tam festa, tam gaudente prouentu rerum artiumq; principe, omnino nihil addisci noua inquisitione, imo ne ueterum quidē inuenta perdisci. Non erant maiora præmia in multos dispersa fortunæ magnitudine, & ista plures sine præmio alio quàm posteros iuuandi eruerunt. Nanq; mores hominū senuere, non fructus. Et immensa multitudo aperto quodcunque est mari, hospitaliq; littorum omnium appulsu nauigat, sed lucri non scientiæ gratia. Nec reputat cæca mens & tantum auaritiæ intenta, id ipsum scientia posse tutius fieri. Quapropter scrupulosius, quàm instituto fortassis conueniat operi, tractabo uentos, tot milia nauigantium cernens.

Ventorum genera. Cap. XXVII.

Eteres quatuor omnino seruauere per totidē
u mundi partes (ideo nec Homerus plures nominat) hebeti, ut mox iudicatum est, ratione: secuta ætas octo addidit, nimis subtili & concisa: proximis inter utranque media placuit, ad breuem ex mu-

meroſa additis quatuor. Sunt ergo bini in quatuor cœli partibus: Ab oriente æquinoctiali ſubſolanus, ab oriente brumali vulturnus: illum apelioten, hunc eurũ Græci appellant. A meridie auſter, & ab occaſu brumali africus, noton & liba nominant: Ab occaſu æquinoctiali fauonius, ab occaſu ſolſtitiali corus, Zephyron & argeſten uocant: A ſeptentrionibus ſeptentrio, interq; eum & exortum ſolſtitialem aquilo, aparctias dicti et boreas. Numeroſior ratio quatuor his interiecerat, thraſciã, media regione inter ſeptentrionem & occaſum ſolſtitialem: itemq; cæcian, media inter aquilonem & exortum æquinoctialem: Ab ortu ſolſtitiali phœnician, media regione inter ortum brumalem & meridiem: Item inter liba & noton compoſitum ex utroque medium, inter meridiem et hybernum occidentem, libanoton. Nec finis: Alij quippe meſen nomine etiamnum addidere inter borean & cæcian, & inter eurum & noton euronotum. Sunt etiam quidam peculiares quibuſque gentibus uenti, non ultra certum procedentes tractum: ut Athenienſibus ſciron, paulum ab argeſte deflexus, reliquæ Græciæ ignotus. Aliubi elatior idem olympias uocatur. Conſuetudo omnibus his nominibus argeſten intelligit: & cæcian aliqui uocant helleſpontũ, & eoſdem alibi aliter. Item in Narbonenſi prouincia clariſſimus uentorum eſt circius, nec ulli uiolentia inferior, Oſtiam plerunque recta Liguſtico mari perferens: idem non modo in reliquis partibus cœli ignotus, ſed ne Viennam quidem eiuſdem prouinciæ urbem attingens, paucis ante limitibus iugi modica ocurſu tantus ille uentorum cœrcitus. Et auſtros in Aegyptum pene-

trare negat Fabianus. Quo fit manifesta lex naturæ, uentis etiam & tempore & fine dicto. Ver ergo aperit nauigantibus maria: cuius in principio, fauonij hyberna molliunt cœlum, sole aquarij XXV. obtinente partem. Is dies sextus est ante Februarias Idus. Competit fermè & hoc omnibus quos deinde ponam, per singulas intercalationes uno die anticipantibus, rursumq; lustro sequenti ordinem seruantibus. Fauonium quidã ad VII. Cal. Martij chelidonian uocant, ab hirundinis uisu: nonnulli uero ornithian, uno & LXX. die post brumam, ab aduentu auium, flantem per dies IX. Fauonio contrarius est quem subsolanum appellauimus. Datus est autem huic exortus Vergiliarum in totidem partibus tauri, sex diebus ante Maias Idus, quod tempus austrinum est, huic uento septentrione contrario. Ardentissimo autem æstatis tempore exoritur caniculæ sydus, sole primam partem leonis ingrediẽte: qui dies XV. ante Augusti Calen. est. Huius exortum diebus octo fermè aquilones antecedũt, quos prodromos appellãt. Post biduum autem exortus, ijdem aquilones constantius perflant diebus quadraginta, quos etesias uocant. Molliri eis creditur solis uapor geminatus ardore syderis: nec ulli uentorum magis stati sunt. Post eos rursus austri frequẽtes usq; ad sydus arcturi, quæ exoritur XI. diebus añ æquinoctiũ autũni. Cũ hoc corus icipit. Corus autũnat: huic est cõtrarius vulturnus. Post id æquinoctiũ diebus ferè IIII. et XL. Vergiliarũ occasus hyemẽ inchoat: quod tẽpus in III. Idus Nouẽbris ĩcidere cõsueuit: hoc est aquilonis hyberni, multumq; æstuo illi dissimilis, cuius ex aduerso est africus. Ante brumam

autem VII. diebus, totidemq; postea, sternitur mare halcyonum fœturæ: unde nomen ij dies traxere: reliquum tempus hyemat. Nec tamen sæuitia tempestatũ concludit mare. Piratæ primum cõgere mortis periculo in mortem ruere, & hyberna experiri maria: nunc idem auaritia cogit. Ventorum frigidissimi sunt quos à septentrione diximus spirare, et uicinus his corus. ij et reliquos compescunt, & nubes abigunt. Humidi, africus, & præcipue auster Italiæ. narrant & in Ponto cæcian in se trahere nubes. Sicci corus & uulturnus, præterquam desinentes. Niuales aquilo & septentrio. Grandines septentrio importat & corus. Aestuosus auster. Tepidi uulturnus & fauonius. Iidem subsolano siciores: & in totum omnes à septentrione & occidente siciores, quàm meridie et oriente. Saluberrimus autem omnium aquilo: noxius auster, & magis sicus, fortassis quia humidus frigidior est. Minus esurire eo spirante creduntur animantes. Etesiæ noctu desinunt ferè, & à tertia diei hora oriuntur. In Hispania & Asia ab oriente flatus est eorum, in Ponto ab aquilone, reliquis in partibus à meridie. spirant autem & à bruma cum uocantur ornithiæ, sed leniores & paucis diebus. Permutant & duo naturam cum situ. Auster Africæ serenus, aquilo nubilus. Omnes uenti uicibus suis spirant maiore ex parte, aut ut contrarius desinenti incipiat. Cum proximi cadentibus surgunt, à læuo latere in dextrum, ut sol, ambiunt. De ratione eorum menstrua, quarta maxime luna decernit. Iisdem autem uẽtis in contrarium nauigatur, prolatis pedibus, ut noctu plerunque aduersa uela concurrant. Austro

maiores fluctus eduntur, quàm aquilone: quoniam ille ſternus ex imo maris ſpirat, hic ſummo. Ideoq; poſt auſtros noxij præcipue terræ motus. Noctu auſter, interdiu aquilo uehementior. Et ab ortu flantes diuturniores ſunt ab occaſu flantibus. Septentriones impari ferè deſinunt numero: quæ obſeruatio & in alijs multis rerum naturæ partibus ualet. Mares itaque exiſtimantur impari numero. Sol & auget, & comprimit flatus. Auget exoriens occidensq;, comprimit meridianus æſtiuis temporibus. Itaque medio diei aut noctis plerunque ſopiuntur, quia aut nimio frigore aut æſtu ſoluuntur. Et imbribus uenti ſopiuntur. Expectantur autem maxime, unde nubes diſcuſſæ adaperuere cœlũ. Omnium quidem (ſi libeat obſeruare minimos ambitus) redire eaſdem uices quadriennio exacto, Eudoxus putat, non uentorum modo, uerum & reliquarum tempeſtatum magna ex parte. Et eſt principium luſtri eius ſemper intercalari anno canículæ ortu. De gñalibus uẽtis hæc.

De repentinis flatibus. Cap. XLVIII.

Vnc de repentinis flatibus, qui exhalante terra (ut dictum eſt) coorti, rurſuſq; deiecti, interim obducta nubium cute multiformes exiſtunt. Vagi quippe & ruentes torrentium modo, ut alij quibus placere oſtendimus, tonitrua et fulgura edunt. Maiore uero illati pondere incurſu q;, ſi late ſiccam ruperint nubem, procellam gignunt, quæ uocatur à Græcis ecnephias. Sin uero depreſſo ſinu arctius rotati effregerint, ſine igne, hoc eſt ſine fulmine, uorticem faciunt, qui typhon uocatur, id eſt uibratus ecnephias. Defert hic ſecum aliquid, abruptum è nube gelida cumulues

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

uersans q;, & ruinam suam illo pondere aggrauans, & locum ex loco mutans rapida uertigine: præcipua nauigantium pestis, nõ antennas modo, uerum ipsa nauigia contorta frangens, tenui remedio æsti in aduenientem effusi, cui frigidissima est natura. Idem illisu ipso repercussus, correpta secum in cælum refert, sorbet q; in excelsum. Quòd si maiore depressæ nubis eruperit spacu, sed minus lato, quàm procella, nec sine fragore, turbinẽ uocant, proxima quæque prosternentem. Idem ardentior accensus q; dum furit, prester uocatur, amburẽs contacta pariter & proterens.

Alia prodigiosa genera tẽpestatum. Cap. XLIX.

n On fit autem aquilonius typhon, nec ninalis aut niue iacente ecnephias. Quòd si simul rupit nubem, exarsit q;, & ignem habuit, non postea concepit, fulmen est. Distat à prestere, quo flamma ab igne. Hic late funditur flatu, illud cõglobatur impetu. Vortex autem remeando distat à turbine, & quo stridor à fragore. Procella latitudine ab utroque, disiecta nube uerius, quàm rupta. Fit & caligo beluæ similis, nube dira nauigantibus. Vocatur & columna, cum spissatus humor rigens q; ipse se sustinet. Ex eodem genere, & in longam ueluti fistulã nubes aquam trahit.

Quibus in terris fulmina non cadant. Cap. L.

h Yeme & æstate rara fulmina, contrarijs de causis, quoniam hyeme densatus aër nubium crassiore corio spissatur: omnis q; terrarũ exhalatio rigẽs ac gelida, quicquid accipit ignei uaporis, extinguit. Quæ ratio immunem Scythiam & arcaringentia à fulminum casu præstat, & è diuerso nimius

ardor Aegyptum. Siquidē calidi sicciq; halitus terræ, raras admodum tenuesq; et infirmas densantur in nubes. Vere autem & autumno crebriora fulmina, corruptis in utroque tempore æstatis hyemisq; causis. quarationē crebra in Italia: qa mobilior aër mitiore hyeme & æstate nimbosa, semper quodammodo uernat uel autumnat. Italiæ quoque partibus ijs, quæ à septē trione discedunt ad teporem, qualis est Vrbis & Campaniæ tractus, iuxta hyeme & æstate fulgurat, quod non in alio situ.

Fulgurum genera & miracula. Cap. LI.

Vlmnum ipsorum plura genera traduntur.

f Quæ sicca ueniunt, non adurunt, sed dissipant. Quæ humida, nō urunt, sed infuscant. Tertium est quod clarum uocant, mirificæ maxime naturæ, quo dolia exhauriuntur intactis operimentis, nullo q; alio uestigio relicto. Aurum & æs et argentum liquatur intus, sacculis ipsis nullo modo ambustis, ac ne confuso quidem signo ceræ. Martia princeps Romanarum icta grauida, partu exanimato, ipsa citra ullum aliud incommodum uixit. In Catilinianis prodigijs, Pompeiano ex municipio M. Herennius decurio sereno die fulmine ictus est.

De obseruationibus. Cap. LII.

Huscorum literæ nouem deos emittere fulmi

t na existimant, eaq; esse undecim generū: Iouem enim trina iaculari. Romani duo tantū ex ijs seruauere: diurna attribuentes Ioui, nocturna Sumano, rariora sanè eadem de causa frigidioris cœli. Hetruria erupere terra quoq; arbitratur, quæ infera

appellat, brumali tempore facta, sæua maxime & execrabilia, cum sint omnia quæ terrena existimant, non illa generalia, nec à syderibus uenientia, sed ex proxima atque turbidiore natura. Argumentum euidens est, quod omnia à superiore cœlo decidentia obliquos habeant ictus: hæc autem quæ uocantur terrena, rectos. Sed quia ex propiore materia cadunt, ideo creduntur è terra exire, quoniam ex repulsu nulla uestigia edant, cum sit illa ratio non inferni ictus, sed aduersi. à Saturni ea sydere proficisci subtiliter ista consectati putant: sicut cremantia, à Martis. qualiter cum Volsinij oppidum Thuscorum opulentissimum totum concrematũ est fulmine. Vocant & familiaria in totam uitam fatidica, quæ prima fiunt familiam suam cuique indepto. Cæterum existimant non ultra decem annos portendere priuata, præterquam aut matrimonio primo facta, aut natali die. Publica non ultra tricesimum annum, præterquam in deductione oppidorum.

De fulminibus euocandis. Cap. LIII.

Xtat annalium memoria, sacris quibusdam & precationibus uel cogi fulmina uel impetrari. Vetus fama Hetruriæ est, impetratum Volsinios urbem agris depopulatis subeunte monstro, quod uocauere Voltam: euocatum & à Porsena suo rege. Et ante eum à Numa sæpius hoc factitatum, in primo annalium suorũ tradit L. Piso grauis autor: quod imitatum parum rite Tullum Hostilium, ictum fulmine. Lucos q; & aras, & sacra habemus, interq; Statores, & Tonantes, & Feretrios, Elicium quoque accepimus Iouem. Varia in hoc uitæ sententia, & pro cuiusq;

que animo. Imperari naturæ, audacis est credere: nec minus hebetis, beneficijs abrogare uires: quando insulgurum quoque interpretatione eò profecit scientia, ut uentura alia finito die præcanat: et an peremptura sint fatum, aut apertura potius alia fata quæ lateant, innumerabilibus in utroque publicis priuatisq; experimentis. Quamobrem sint ista (ut rerum naturæ libuit) alijs certa, alijs dubia, alijs probata, alijs dãnanda. Nos cætera, quæ sunt in his memorabilia, non omittemus.

Catholica fulgurum. Cap. LIIII.

Vlgetrum prius cerni, quàm tonitrum audiri (cum simul fiant) certum est. Nec mirum, quoniam lux sonitu uelocior. Ictum autem et sonitum congruere, ita modulante natura. Sed sonitum profecti esse fulminis, non illati: etiamnum spiritum ocyorẽ fulmine: ideo quati prius omne & afflari, quàm percuti: nec quenquam tangi qui prior uiderit fulmen, aut tonitrua audierit. Læua prospera existimãtur, quoniam læua parte mundi ortus est. Nec tam aduentus spectatur, quàm reditus, siue ab ictu resiliat ignis, siue opere confecto aut igne consumpto spiritus remeet. In se decim partes cœlum in eo respectu diuisere Thusci. Prima est à septentrionibus ad æquinoctialem exortũ: secũda ad meridiem, tertia ad æquinoctialem occasum: quarta obtinet quod reliquum est, ab occasu ad septentriones. Has iterũ in quaternas diuisere partes, ex quibus octo ab exortu sinistras, totidem è contrario appellauere dextras. Ex his maxime diræ, quæ septentrionem ab occasu attingunt. Itaque perplurimum refert, unde uenerint fulmina, & quò concesserint. Optimum est, in

exortiuas redire partes. Ideo cum à prima cœli parte uenerint, & in eandem concesserint, summa felicitas portenditur, quale Syllæ dictatori ostentum datum accipimus. Cætera ipsius mundi portione minus prospera aut dira. Quædam fulgura enunciare non putant fas, nec audire, præterquam si hospiti indicentur aut parenti. Magna huius obseruationis uanitas, tacta Iunonis æde, Romæ deprehensa est Scauro consule, q mox princeps fuit. Noctu magis, quàm interdiu, sine tonitribus fulgurat. Vnum animal hominem non semper extinguit, cætera ilico: hunc uidelicet natura tribuente honorem, cum tot beluæ uiribus præstent. Omnia contrarias incubant in partes. Homo nisi conuertatur ui percussus non expirat. Superne icti considunt. Vigilans ictus conniuentibus oculis, dormiens patentibus reperitur. Hominem ita exanimatum cremari fas non est, condi terra religio tradidit. Nullum animal, nisi exanimatum, fulmine accenditur. Vulnera fulminatorum frigidiora reliquo corpore sunt.

Quæ non feriantur fulmine. Cap. LV.

Ex ijs, quæ terra gignuntur, lauri fruticem non icit: nec unquam quinque altius pedibus descendit in terram. Ideo pauidi altiores specus tutissimos putant, aut tabernacula è pellibus beluarum, quas uitulos marinos appellant, quoniam hoc solum animal ex marinis non percutiat, sicut nec è uolucribus aquilam, quæ ob hoc armiger huius teli fingitur. In Italia inter Tarracinam & ædem Feroniæ, turres bellicis temporibus desiere fieri, nulla non earum fulmine diruta.

De prodigiosis pluuijs, lacte & sanguine, carne, ferro, lana, lateribus coctis. Cap. LVI.

p Præter hæc inferiore cœlo relatum in monumẽta est, lacte et sanguine pluuisse M. Acilio, C. Portio COSS. Et sæpe aliàs carne, sicut L. Volumnio, Seruio Sulpitio COSS. exq; ea non perpu truisse quod non diripuissent aues. Item ferro in Lucanis, anno antequam M. Crassus à Parthis interemptus est, omnesq; cum eo Lucani milites, quorum magnus numerus in exercitu erat. effigies quæ pluuerat, spongiarum ferè similis fuit. aruspices cauenda præmonuerũt superna uulnera. L. aũt Paulo, C. Marcello COSS. lana pluuit circa castellum Carissanum, iuxta quod post annũ T. Annius Milo occisus est. Eodẽ cãm dicente lateribus coctis pluuisse, in eius anni acta relatũ est.

De crepitu armorum & tubarum de cœlo audito. Cap. LVII.

a Armorum crepitus & tubæ sonitus auditos è cœlo Cimbricis bellis, accepimus, crebrosq; et prius & postea. Tertio uero consulatu Marij ab Amerinis & Tudertibus spectata arma cœlestia, ab ortu occasuq; inter se concurrentia, pulsis quæ ab occasu erant. Ipsum ardere cœlum, minime mirum est, & sæpius uisum, maiore ui ignis nubibus correptis.

De lapidibus è cœlo cadentibus. Cap. LVIII.

c Celebrant Græci Anaxagoram Clazomeniũ, olympiadis septuagesimæoctauæ secundo anno, prædixisse cœlestium literarum scientia, quibus diebus saxum casurum esset è sole. Idq; factum

interdiu in Thraciæ parte ad Aegos flumen. Qui lapis etiã nunc ostenditur, magnitudine uehis, colore adusto, comete quoq; illis noctibus flagrante. Quod siquis prædictum credat, simul fateatur necesse est, maioris miraculi diuinitatem Anaxagoræ fuisse: soluíq; rerum naturæ intellectum, & confundi omnia. si aut ipse sol lapis esse, aut unquam lapidem in eo fuisse credatur. decidere tamen crebro, non erit dubium. In Abydi gymnasio ex ea causa colitur hodieq;, modicus quidem, sed quem in medio terrarum casurum idem Anaxagoras prædixisse narratur. Colitur & Cassandriæ, quæ Potidæa uocitata est, ob id deducta. Ego ipse uidi in Voconiorum agro paulo ante delatum.

De arcu cœlesti. Cap. LIX.

Arcus uocamus extra miraculum frequẽtes, & extra ostentum. nam neq; pluuios quidem, aut serenos dies, cum fide portendunt. Manifestum est, radium solis immissum cauæ nubi, repulsa acie in solem refringi, colorumq; uarietatem mixtura nubium, aëris, igniumq; fieri. Certe nisi sole aduerso non fiunt, nec unquam nisi dimidia circuli forma, nec noctu, quamuis Aristoteles prodat aliquando uisum: quod tamen fatetur idem non nisi quartadecima luna posse. Fiunt autem hyeme, maxime ab æquinoctio autumnali die decrescente. Quo rursus crescente ab æquinoctio uerno, non existunt: nec circa solstitium longissimis diebus: bruma uero, hoc est breuissimis diebus frequenter. Iidem sublimes humili sole, humilesq; sublimi, & minores occidente uel oriente, sed in latitudinem diffusi. meridie exiles, uerum ambitus maioris. Aestate

uero

uero per meridiem non cernuntur: post autumni æquinoctium, quacunque hora: nec unquam plures simul, quàm duo. Cætera eiusdem naturæ non multis dubia esse uideo.

De grandine, niue, pruina, nebula, rore. Cap. LX.

g Randinem conglaciato imbre gigni, & niuem eodem humore mollius coacto, pruinam autem ex rore gelido. Per hyemem niues cadere non grandines, ipsasq; grandines interdiu sæpius, quàm noctu, et multo celerius resolui, quàm niues. Nebulas nec æstate, nec maximo frigore existere. Rores neque gelu, neque ardoribus, neque uentis, nec nisi serena nocte. Gelando liquorem minui, solutaq; glacie non eundem inueniri modum.

De nubium imaginibus. Cap. LXI.

u Arietates colorum figurarumq; in nubibus cerni, prout admixtus ignis superet aut uincatur.

De proprietatibus cœli in locis. Cap. LXII.

p Ræterea quasdam proprietates cœli quibusdam locis esse. Roscidas æstate Africæ noctes. In Italia Locris & in lacu Velino, nullo nõ die apparere arcus. Rhodi & Syracusis nunquam tãta nubila obduci: ut non aliqua hora sol cernatur, qualia aptius suis referentur locis. Hæc sint dicta de aëre.

De natura terræ. Cap. LXIII.

s Equitur terra, cui uni rerum naturæ partiũ, eximia propter merita, cognomen indidimus maternæ uenerationis. Sic hominum illa, ut cœlum dei: quæ nos nascẽtes excipit, natos alit, semelq;

editos sustinet semper: nouissime complexa gremio iã à reliqua natura abdicatos, tum maxime ut mater operiens: nullo magis sacramento, quàm quo nos quoque sacros facit, etiam monumenta ac titulos gerẽs, nomenq; prorogans nostrum, & memoriam extendens contra breuitatem æui. Cuius numen ultimum iam nullis precamur irati graue: tanquam nesciamus hanc esse solã, quæ nunquam irascatur homini. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes: aër densatur nubibus, furit procellis: At hæc benigna, mitis, indulgens, ususq; mortalium semper ancilla, quæ coacta generat? quæ sponte fundit? quos odores saporesq;? quos succos? quos tactus? quos colores? quàm bona fide creditum fœnus reddit? quæ nostri causa alit? Pestifera enim animantia, uitali spiritu habẽte culpam, necesse est illi seminatæ excipere, & genita sustinere. Sed in malis generãtium noxa est. Illa serpentem homine percusso non amplius recipit, pœnasq; etiã inertium nomine exigit: illa medicas fundit herbas, & semper homini parturit. Quin & uenena, nostri miserta, instituisse credi potest, ne in tædio uitæ diræ famis mors, terræ meritis alieniſſima, lenta nos consumeret tabe, ne lacerum corpus abrupta dispergerent, ne laquei torqueret pœna præpostera, incluso spiritu, cui quæreretur exitus: ne in profundo quæsita morte, sepultura pabulo fieret, ne ferri cruciatus sanderet corpus. Ita est, misera genuit id, cuius facillimo hausu, illibato corpore, & cum toto sanguine extingueremur, nullo labore, sitiẽtibus similes: qualiter defunctos non uolucris, non fera attingeret: terræq; seruaretur, q

sibi ipsi periisset. Et ut uerum fateamur, terra nobis malorum remedium genuit, nos illud uitæ fecimus uenenum. Nos enim & ferro, quo carere non possumus, simili modo utimur. Nec tamen quereremur merito, etiãsi maleficij causa tulisset. Aduersus unam quippe naturæ partem ingrati sumus: quasi non ad delicias quasque, non ad contumelias seruiat homini. In maria iacitur, aut ut freta admittamus eroditur aquis: ferro, ligno, igne, lapide, fruge, oĩbus cruciatur horis: multóq; plus ut delicijs, quàm ut alimentis famuletur nostris. Et tamen quæ summa patitur atque extrema cute, tolerabilia uideantur: Penetramus in uiscera, auri argentíq; uenas, & æris ac plumbi metalla fodientes, gemmas etiã & quosdam paruulos quærimus lapides, scrobibus in profundum actis. Viscera eius extrahimus, ut digito gestetur gemma quam petimus. Quot manus atteruntur, ut unus niteat articulus? Si ulli essent inferi, iam profecto illos auaritiæ atque luxuriæ cuniculi refodissent. Et miramur, si eadem ad noxam genuit aliqua. Feræ enim credo custodiũt illam, arcentq; sacrilegas manus. Non ne inter serpentes fodimus, & uenas auri tractamus cum ueneni radicibus? Placatiore tamen dea ob hoc utimur, quòd omnes hi opulentiæ exitus, ad scelera cædesq; & bella tendunt: quãq; sanguine nostro irrigatus, insepultis ossibus tegimus. Quibus tamen uelut exprobrato furore tandem ipsa se obducit, et scelera quoque mortalium occultat. Inter crimina ingrati animi & hoc duxerim, quòd naturam eius ignoramus.

De forma terræ. Cap. LXIIII.

ST autem figura prima, de qua consensus
e iudicat. Orbẽ certe dicamus terræ, globumq; uerticibus includi fatemur. Neque enim absoluti orbis est forma, in tanta montium excelsitate, tanta camporum planicie: sed cuius amplexus, si capita linearum comprehendantur ambitu, figuram absoluti orbis efficiat, id quod rerũ ipsa naturæ cogit ratio, non eisdem causis quas attulimus in cœlo. Nanque in illo caua in se conuexitas uergit, & cardini suo, hoc est terræ undique incumbit. Hæc ut solida atque conferta, assurgit intumescenti similis, extráq; protenditur. Mundus in centrum uergit: at terra exit à centro, immensum eius globũ in formam orbis assidua circa eã mundi uolubilitate cogente.

De antipodibus an sint, & aquæ rotunditate. Cap. LXV.

NGens hic pugna literarum, contráq; uulgi,
i circumfundi terræ undique homines, conuersisq; inter se pedibus stare, & cunctis similẽ esse cœli uerticem, simili modo ex quacunque parte mediam calcari: illo ꝙrente cur non decidant contra siti: tanquam non & ratio præsto sit, ut nos non decidere mirentur illi. Interuenit sententia, quãuis indocili probabilis turbæ, inæquali globo, & si sit figura pineæ nucis, nihilominus terram undique incoli. Sed quid hoc refert, alio miraculo exoriente? pendere ipsam ac non cadere nobiscum, cœu spiritus uis mundo præsertim inclusi, dubia sit: aut possit cadere, natura repugnante, et quò cadat negante. Nam sicut ignium sedes non est nisi

in ignibus, aquarum nisi in aquis, spiritus nisi in spiritu: ita terræ arcentibus cunctis, nisi in se locus nō est. Globum tamen effici mirum est, in tanta planicie maris camporumq;. Cui sententiæ adest Dicæarchus uir in primis eruditus, regum cura permensus montes, ex quibus altissimum prodidit Pelion, M.CCL. pass. ratione perpendiculi, nullam esse eam portionem uniuersæ rotunditatis colligens. Mihi incerta hæc uidetur coniectatio, haud ignaro quosdam alpium uertices, lōgo tractu, nec breuiore L. milibus passuum assurgere. Sed multo maxima hæc pugna est. si coactam in uerticem aquarum quoque figuram credere cogatur. At qui non aliud in rerum natura aspectu manifestius. Nanque & dependentes ubique guttæ paruis globantur orbibus: & pulueri illatæ frondium q; lanugini impositæ, absolutæ rotunditate cernuntur: & in poculis repletis media maxime tument. Quæ propter subtilitatem humoris, mollitiam q; in se residentem, ratione facilius, quàm uisu deprehenduntur: Id q; etiam magis mirum, in poculis repletis, addito humore minimo circumfluere quod superfit: contra euenire ponderibus additis ad uicenos sæpe denarios: scilicet quia intus recepta liquorem in uerticē attollant, at cumulo eminente infusa dilabantur. Eadem est causa, propter quam è nauibus terra non cernatur, è nauium malis conspicua: ac procul recedente nauigio, si quid quod fulgeat religetur in mali cacumine, paulatim descendere uideatur, et postremo occultetur. Denique oceanus, quem fatemur ultimum, quanam alia figura cohæreret atque non decideret, nullo ultra margine includente? Ipsum id ad miraculum redit, quonam

modo etiamsi globetur, extremum non decidat mare. Contra quod, ut sint plana maria, & qua uidentur figura, non posse id accidere, magno suo gaudio magnaq; gloria inuentores Græci subtilitate geometrica docent. Nanque cum è sublimi in inferiora aquæ ferantur, & sit hæc natura earum concessa, nec quisquam dubitet in littore ullo accessisse eas, quò longissime deuexitas passa sit, procul dubio apparere, quo quid humilius sit, propius centro esse terræ: omnesq; lineas quæ emittantur ex eo ad proximas aquas, breuiores fieri, quàm quæ ad extremum mare à primis aquis. Ergo totas, omniq; ex parte aquas uergere in centrum: ideoq; non decidere, quoniam in interiora nitantur. Quod ita formasse artifex natura credi debet: ut cum terra arida & sicca constare per se ac sine humore non posset, nec rursus stare aqua nisi sustinente terra, mutuo implexu iungerentur: hac sinus pandente, illa uero permeante totam, intra, extra, supra, uenis ut uinculis discurrentibus, atque etiam in summis iugis erumpente: quò spiritu acta, & terræ pondere expressa, siphonum modo emicat: tantumq; à periculo decidendi abest, ut in summa quæque & altissima exiliat. Qua ratione manifestum est, quare tot fluminum quotidiano accessu maria non crescant.

Quomodo aqua sit terræ innexa. Cap. LXVI.

EST igitur in toto suo globo tellus medio ambitu præcincta circumfluo mari. Nec argumentis hoc inuestigandum, sed iam experimentis cognitum.

De nauigatione maris & fluminum. Cap. LXVII.

Gadibus columnisq; Herculis, Hispaniæ & à Galliarum arcuitu, totus hodie nauigatur oci dēs. Septentrionalis uero oceanus, maiore ex parte nauigatus est, auspicijs diui Augusti Germaniam classe circumuecta ad Cimbrorum promontorium: & inde immenso mari prospecto, aut fama cognito, ad Scythicā plagam, & humore nimio rigentia. Propter quod minime uerisimile est illic maria deficere, ubi uis humoris superet. Iuxta uero ab ortu ex Indico mari sub eodem sydere pars tota uergens in Caspium mare, perna uigata est Macedonum armis, Seleuco atque Antiocho regnantibus, qui & Seleucida atque Antiochida ab ipsis appellari uoluere. Circa Caspium quoque multæ oceani littora explorata, paruoq; breuius, quàm totus hinc aut illinc septentrio eremigatus. Vt tamen coniecturæ locum sic quoq; non relinquat, ingens argumētum paludis Mæoticæ, siue ea illius oceani sinus est, ut multos aduerto credidisse, siue angusto discreti situ restagnatio. Alio latere Gadium, ab eodem occidente, magna pars meridiani sinus ambitu Mauritaniæ nauigatur hodie. Maiorem quidem eius partem, & orientis, uictoriæ magni Alexandri lustrauere, usque in Arabicum sinum. In quo res gerente C. Cæsare Augusti filio, signa nauium ex Hispaniensibus naufragijs ferūtur agnita. Et Hanno Carthaginis potentia florente, circumuectus à Gadibus ad finem Arabiæ, nauigationem eam prodidit scripto: sicut ad extera Europæ noscenda missus eodem tempore Himilco. Præterea Nepos Cornelius autor est, Eudoxum quendam

fua ætate, cum Lathyrum regem fugeret, Arabico ſinu egreſſum, Gadès uſque peruectum: multoq; ante eũ Cœlius Antipater, uidiſſe ſe qui nauigaſſet ex Hiſpania in Aethiopiam commercij gratia. Idem Nepos de ſeptentrionali circuitu tradit, Q. Metello Celeri, C. Afranij in conſulatu collegæ, ſed tum Galliæ proconſuli, Indos à rege Sueuorũ dono datos, qui ex India commercij cauſa nauigantes, tempeſtatibus eſſent in Germaniam abrepti. Sic maria circumfuſa undique diuiduo globo, partem orbis auferunt nobis: nec inde huc, nec hinc illò patio tractu. Quæ contemplatio apta detegendæ mortalium uanitati, poſcere uidetur, ut totum hoc, quicquid eſt, in quo ſingulis nihil ſatis eſt, ceu ſubiectum oculis, quãtum ſit oſtendam.

Quæ portio terræ habitetur. Cap. LXVIII.

Am primum in dimidio computari uidetur, tanquam nulla portio ipſi decidatur oceano: qui toto circundatus medio, & omnes cæteras fundens recipiensq; aquas, et quicquid exit in nubes, ac ſydera ipſa tot et tantæ magnitudinis paſcens, quo tandem amplitudinis ſpatio credetur habitare? Improba et infinita debet eſſe tam uaſtæ molis poſſeſſio. Adde quod ex relicto plus abſtulit cœlum. Nam cum ſint eius quinque partes, quas uocant Zonas, infeſto rigore et æterno gelu premitur omne, quicquid eſt ſubiectum duabus extremis utrinque circa uertices, hunc qui ſeptentrio uocatur, eumq; qui aduerſus illi auſtrinus appellatur. Perpetua caligo utrobique, & alieno molliorum ſyderum aſpectu, maligna ac pruina tantum albicãs lux. Media uero terrarum, qua ſolis orbita eſt, exuſta

flammis & cremata, cominus uapore torretur. Circa duæ tantum inter exustam & rigentes, temperantur: eæq; ipsæ inter se nó peruiæ, propter incendium syderis. Ita terræ tres partes abstulit cœlum: Oceani rapina in incerto est. Sed & relicta nobis una portio haud scio an etiam in maiore damno sit. Idem siquidem oceanus infusus in multos (ut diximus) sinus, adeo uicino accessu interna maria allatrat, ut centum XV. millibus passuum Arabicus sinus distet ab Aegyptio mari: Caspius uero CCCLXXV. milibus à Pontico. Idem interfusus intrat per tot maria, quibus Africam, Europam, Asiamq; dispescit. Quantum terrarum occupet, computetur etiam nunc mensura tot fluminum, tantarum paludum. Addantur & lacus et stagna: iam elata in cœlum, & ardua aspectu quoq; iuga: iam syluæ uallesq; præruptæ, & solitudines, & mille causis deserta detrahantur. Hæ tot portiones terræ, imo uero, ut plures tradidere, mundi punctus (neque emm est aliud terra in uniuerso) hæc est materia gloriæ nostræ, hæc sedes: hic honores gerimus, hic exercemus imperia, hic opes cupimus, hic tumultuatur humanum genus, hic instauramus bella etiam cuilia, mutuisq; cædibus laxiorem facimus terram. Et ut publicos gentium furores transeam, hæc in qua conterminos pellimus, furtoq; uicini cespitem nostro solo affidimus, ut qui latissime rura metatus fuerit, ultraq; fines exegerit accolas, quota terrarũ parte gaudeat? uel cum ad mensuram auaritiæ suæ propagauerit, quam tandem portionem eius defunctus obtineat?

Mediam esse mundi terram. Cap. LXIX.

m Ediam esse mundi totius, haud dubijs constat argumentis, sed clarissime æquinoctij paribus horis. Nã nisi in medio esset, æquales dies noctis q; haberi non posse deprehenderunt & dioptræ, quæ uel maxime id confirmant: cum æquinoctiali tempore ex eadem linea ortus occasus q; cernatur, & solstitialis exortus per suam lineã, brumalis q; occasus. Quæ accidere nullo modo possent, nisi in centro sita esset.

De syderum ortus inæqualitate, et de eclipsi, & ubi, & quare. Cap. LXX.

t Res autem arculi supradictis zonis implexi, inæqualitates temporum distinguũt: Solstitialis à parte signiferi excelsissima nobis, ad septentrionalem plagam uersus, contra q; ad alium polũ brumalis, item medio ambitu signiferi orbis incedens æquinoctialis. Reliquorum, q̃ miramur, causa in ipsius terræ figura est, quã globo similem, et cum ea aquas, ijsdem intelligitur argumentis. Sic enim fit haud dubie, ut nobis septentrionalis plagæ sydera nunquam occidant, contra meridianæ nunq̃ oriantur: rursus q; hæc illis non cernantur, attollente se contra medios uisus terrarum globo. Septentriones non cernit Troglodytice et confinis Aegyptus: nec Canopum Italia, & quem uocant Berenices crinem, item quem subdiuo Augusto cognominauere Cæsaris throno, insignes ibi stellas. adeo q; manifesto assurgens fastigiũ curuatur, ut Canopus quartam ferè partem signi unius supra terrã eminere Alexandriæ intuentibus uideatur: eadem à Rhodo terrã quodammodo ipsam stringere: in Ponto omnino non

cernatur, ubi maxime sublimis septentrio. Idem à Rhodo absconditur, magisq; Alexandriæ: in Arabia nouẽbri mense prima uigilia occultus, secunda se ostendit: in Meroë solstitio uesperi paulisper apparet, paucisq; ante exortum Arcturi diebus pariter cum die cernitur. Nauigantium hæc maxime cursus deprehendunt, in alia aduerso, in alia prono mari, subitoq; conspicuis, atq; ut è freto emergentibus, quæ in anfractu pilæ latuere, syderibus. Neque enim (ut dixere aliqui) mundus hoc polo excelsiore se attollit: aut undique cernerẽtur hæc sydera. uerum hæc eadem quibusque proximis sublimiora creduntur, eademq; demersa longinquis. utq; nunc sublimis in deiectu positis uidetur hic uertex: sic in illã terræ deuexitatem transgressis, illa se attollunt, residẽtibus quæ hic excelsa fuerant, quod nisi in figura pilæ accidere non posset. Ideoq; defectus solis ac lunæ uespertinos orientis incolæ non sentiunt, nec matutinos ad occasum habitãtes, meridianos uero sæpius. Nobili apud Arbela magni Alexandri victoria, luna defecisse noctis secunda hora prodita est: eademq; in Sicilia exoriens. Solis defectum, Vipsanio & Fonteio COSS. qui fuêre ante paucos annos, factum pridie Calendas Maias, Campania hora diei inter septimam & octauã sensit, Corbulo dux in Armenia inter horam diei decimã & undecimã prodidit uisum, circuitu globi alia alijs detegente & occultante. Quod si plana esset terra, simul omnia apparerent cunctis, noctesq; non fierent inæquales: neque aliâs, quàm in medio sitis paria duodecim horarũ interualla cernerentur, quæ nunc in omni parte simili modo congruunt.

Quæ ratio diurnæ lucis in terris. Cap. LXXI.

i Deo nec nox dies q; quæuis eadem toto orbe simul est, oppositu globi noctem aut ambitu diem afferente. Multis hoc cognitum experimentis. In Africa Hispaniaq; turrium Annibalis: in Asia uero propter piraticos terrores, simili specularum præsidio excitato: in quis præmunitatiuos ignes sexta hora diei accensos, sæpe compertum est, tertia noctis à tergo ultimis usos. Eiusdem Alexandri cursor Philonides, ex Sicyone Elin mille & ducenta stadia nouem diei confecit horis: indeq; quamuis decliui itinere, tertia noctis hora remensus est. Causa, quod eúti cum sole iter erat, eundē remeans obuium contrario præteruertebat occursu. Qua de causa ad occasum nauigantes, quamuis breuissimo die, uincunt spatia nocturnæ nauigationis, ut solem ipsum comitantes.

Gnomica de eadem re, & horologio primo. Cap. LXXII.

u Asaq; horoscopa non ubique eidem sunt usui, in trecenis stadijs, aut ut longissime in quingenis, mutantibus semet umbris. Solis itaque umbilici, quem gnomonen appellant, umbra, in Aegypto meridiano tempore, æquinoctij die, paulo plus quā dimidiam gnomonis mensuram efficit. In urbe Roma nona pars gnomonis deest umbræ. In oppido Ancona supereſt quinta trigesima. In parte Italiæ quæ Venetia appellatur, eisdem horis umbra gnomoni par fit.

Vbi & quando nullæ umbræ. Cap. LXXIII.

s Imili modo tradunt in Syene oppido, quod est supra Alexandriam quinque milibus stadiorū,

solstitij die medio nullam umbram iaci: puteumq; eius experimenti gratia factum, totum illuminari. Ex quo apparere tum solem illi loco supra uerticem esse: quod & in India supra flumen Hypasin fieri tempore eodem Onesicritus scripsit: Constatq; in Berenicæ urbe Troglodytarũ, & inde stadijs quatuor milibus DCCC XX. in eadem gente Ptolemaide oppido, quod in margine rubri maris ad primos elephantorum uenatus conditum est, hoc idem ante solstitium XLV. diebus, totidemq; postea fieri, & per eos XC. dies in meridiẽ umbras iaci. Rursus in Meroe insula, quæ est caput gentis Aethiopum, & quinque milibus stadiorum à Syene in amne Nilo habitatur, bis anno absumi umbras, sole duodecimæsimam tauri partem, et quartamdecimam leonis obtinente. In Indiæ gente Oretum, mons est Maleus nomine, iuxta quem umbræ æstate in austrũ, hyeme in septentrionem iaciuntur. Quindecim tantum nocthibus ibi apparet septentrio. In eadem India Patales celeberrimo portu, sol dexter oritur, umbræ in meridiẽ cadunt. Septentrionem ibi Alexandro morante annotatum, prima tantũ noctis parte aspici, Onesicritus dux eius scripsit: quibus in locis Indiæ umbræ non sint, septentrionem non conspici, et ea loca appellari Ascia, nec horas dinumerari ibi.

Vbi bis anno umbræ, & ubi in contrarium. Cap. LXXIIII.

T in tota Troglodytice, umbras bis quadraginta quinque diebus in anno Eratosthenes in contrarium cadere prodidit.

Vbi lõgissimus dies, et ubi breuissimus. Cap. LXXV.

Ic fit, ut uario lucis incremento, in Meroë lõgissimus dies XII. horas æquinoctiales, & octo partes unius horæ colligat, Alexandriæ uero XIIII. horas. In Italia quindecim. In Britannia XVII. ubi æstate lucidæ noctes haud dubie repromittunt id, quod cogit ratio credi: solstitij diebus accedente sole propius uerticem mundi, angusto lucis ambitu, subiecta terræ continuos dies habere senis mensibus, noctesq; è diuerso ad brumam remoto. Quod fieri in insula Thule Pytheas Massiliẽsis scripsit, sex dierum nauigatione in septentrionem à Britannia distante: quidã uero et in Mona, quæ distat à Camaloduno Britanniæ oppido circiter ducentis milibus, affirmant,

Item de horologio. Cap. LXXVI.

Mbrarum hanc rationem, & quam uocant gnomonicen, inuenit Anaximenes Milesius, Anaximandri, de quo diximus, discipulus: primusq; horologium quod appellant sciotericon, Lacædæmone ostendit.

Quomodo dies obseruentur. Cap. LXXVII.

Psum diem alij aliter obseruauere. Babilonij inter duos solis exortus: Athenienses inter duos occasus: Vmbri à meridie in meridiem: uulgus omne à luce ad tenebras: Sacerdotes Romani, & qui diem diffiniere ciuilem, item Aegyptij & Hipparchus, à media nocte in mediam. Minora autem interualla esse lucis inter ortus solis iuxta solstitia, quàm æquinoctia apparet, quia positio signiferi circa media sui obliquior est, iuxta solstitium uero rectior.

Differentiæ gentium & ratio. Cap. LXXVIII.

Ontexenda sunt his cœlestibus nexa causis.

c Nanque Aethiopas uicini syderis uapore torreri, adustisq; simles gigni, barba & capillo uibrato, non est dubium. Et aduersa plaga mundi atq; glaciali, candida cute esse gentes, flauis promissas crinibus: truces uero excœli rigore has et illas mobilitates habentes. Ipsoq; crurum argumento illis in supera succum reuocari, natura uaporis: his in inferas partes depelli, humore deciduo. Hic graues feras, illic uarias effigies animalium prouenire, & maxime alitum, & in multas figuras gigni uolucres. Corporum autem proceritatem utrobique, illic ignium nisu, hic humoris alimento. Medio uero terræ salubris utrinque mixtura, fertilis ad omnia tractus, modicus corporum habitus. Magna & in colore temperies. Ritus molles, sensus liquidus, ingenia fœcunda, totusq; naturæ capacia. Iisdem imperia, quæ nunquam extimis gentibus fuerint: sicut ne illæ quidem his paruerint annulsæ, ac pro immanitate naturæ urgentis illas solitariæ.

De motu terræ. Cap. LXXIX.

Abyloniorum placita motus terræ, hiatusq;,

b & cætera omnia, ui syderum existimant fieri, sed illorũ trium quibus fulmina assignãt: fieri autem, meantium cum sole aut congruentium, & maxime circa quadrata mundi. Præclara quædam esse & immortalis in eo (si credimus) diuinitas perhibetur, Anaximandro Milesio physico: quem ferunt Lacedæmonijs prædixisse, ut urbem ac tecta custodirẽt: instare enim motũ terræ: cũ et urbs tota eorũ corruit:

& Taygeti montis magna pars ad formam puppis eminens abrupta, cladem insuper eam ruina pressit. Perhibetur & Pherecydes Pythagoræ doctoris alia cõiectatio, sed & illa diuina: Hausto aquæ è puteo præsensisse, ac prædixisse ibi terræ motum. Quæ si uera sunt, quantum à deo tandem uideri possunt tales distare, dum uiuant? Et hæc quidem arbitrio cuiusque existimanda relinquantur, uentos in causa esse non dubiũ reor. Neque enim unquam intremiscunt terræ, nisi sopito mari: cœlóq; adeo tranquillo, ut uolatus auium nõ pendeant, subtracto omni spiritu qui uehit: nec unquã nisi post uentos conditos, scilicet in uenas & cauernas eius occulto afflatu. Neque aliud est in terra tremor, q̃ in nube tonitruum. Nec hiatus aliud, quàm cum fulmẽ erumpit, incluso spiritu luctante, & ad libertatem exire nitente.

De terræ hiatibus. Cap. LXXX.

Aria itaque quatitur, & mira eduntur opera, alibi prostratis mœnibus, alibi hiatu profundo hausis, alibi egestis molibus, alibi emissis amnibus, nonnunquam etiã ignibus cãlidísue fontibus, alibi aduerso fluminum cursu. Præcedit uero comitatúr; terribilis sonus, aliàs murmur simulis mugitibus, aut clamori humano, armorumue pulsantiũ fragori, pro qualitate materiæ excipientis, formáq; uel cauernarum uel cuniculi per quẽ meat, exilius grassante in angusto, eodem rauco in recuruis resultante, in duris fremente, in humidis fluctuante & stagnantibus: item fremente contra solida. Itaque & sine motu sæpe editur sonus. Nec simplici modo quatitur unquam, sed

tremit

tremit uibrat'q; Hiatus uero aliâs remanet, ostendens quæ sorbuit, aliâs occultat ore compresso: rursusq; ita inducto solo, ut nulla uestigia extent, urbibus plerunq; deuoratis, agrorumq; tractu hausto. Maritima autem maxime quatiuntur. Nec montosa tali malo carent. Exploratum est mihi Alpes Apenninumq; sæpius tremuisse. Et autumno ac uere terræ crebrius mouentur, sicut fiunt fulmina. Ideo Galliæ & Aegyptus minime quatiuntur, quoniam hic æstatis causa obstat, illic hyemis. Item noctu sæpius, quàm interdiu. Maximi autem motus existunt matutini uespertiniq;: sed propinqua luce crebri. Interdiu autem circa meridiem fiunt, & solis lunæq; defectu, quoniam tempestates tunc sopiuntur. Præcipue uero cũ sequitur imbrẽ æstus, imbres'ue æstũ.

Signa motus futuri. Cap. LXXXI.

Auigantes quoque sentiunt non dubia coniectura, sine flatu intumescente fluctu subito, aut quatiente ictu. Intremunt uero & in nauibus posita, æque quàm in ædificijs, crepituq; prænũciant. Quin & uolucres non impauidæ sedent. Est et in cœlo signum, præcedit'q; motu futuro, aut paulopost ortum sereno, cæu tenuis linea nubis in longum porrectæ spatium. Est & in puteis turbidior aqua, nec sine odoris tædio.

Auxilia contra motus futuros. Cap. LXXXII.

Icut in ijsdem est remedium, quale & crebri specus præbent. Præconceptum enim spiritum exhalant, quod in certis notatur oppidis, quæ minus quatiuntur, crebris ad eluuiem cuniculis cauata. Multoq; sunt tutiora in ijsdem illis quæ pendent,

sicut Neapoli *in* Italia *intelligitur, parte eius, quæ soli da est, ad tales casus obnoxia.* Tutissimi *sunt ædificiorum fornices, anguli quoque parietum, postesq; alterno pulsu renitentes.* Et *latere terreno facti parietes minore noxa quatiuntur.* Magna *differentia est & in ipso genere motus: pluribus siquidem modis quatitur.* Tutissimum *est, cum uibrat crispante ædificiorum crepitu, et cum intumescit assurgens, alternoq; motu residet: innoxium & cum concurrentia tecta contrario ictu arietant, quoniam alter motus alteri renititur.* Vndantis *inclinatio, et fluctus more quædam uolutatio infesta est: aut cum in unam partem totus se motus impellit.* Desinunt *autem tremores, cum uentus emersit: sin uero durauere, non ante quadraginta dies sistuntur: plerunque & tardius, utpote cum quidam annuo & biennij spatio durauerint.*

Portenta *terrarũ semel uisa.* Cap. LXXXIII.

f Actum *est semel, quod equidem in* Hetruscæ *disciplinæ uoluminibus inueni, ingens terrarum portentum* L. Marcio, Sex. Iulio COSS. *in agro* Mutinensi. Nanque *montes duo inter se concurrerunt, crepitu maximo assultantes recedentesq;, inter eos flamma fumoq; in cœlum exeunte interdiu, spectãte è uia* Aemylia *magna equitum* Romanorum, *familiarumq; & uiatorum multitudine.* Eo *concursu uillæ omnes elisæ, animalia permulta, quæ itra fuerant, exanimata sunt, anno ante sociale bellum: quod haud scio an funestius ipsi terræ* Italiæ *fuerit, quàm ciuilia.* Non *minus mirum ostentum & nostra cognouit ætas, anno* Neronis *principis supremo, sicut in rebus eius expo*

fuimus, pratis oleiſq; intercedente uia publica in contrarias ſedes tranſgreſſis, in agro Marrucino, *prædijs* Vettij Marcelli equitis Romani, *res* Neronis procurantis.

Miracula terræmotus. Cap. LXXXIIII.

f Iunt ſimul cum terræmotu & inundationes maris, eodem uidelicet ſpiritu infuſi, aut reſidentis ſinu recepti. Maximus terræ memoria mortalium extitit motus, Tiberij Cæſaris principatu, XII. urbibus Aſiæ una nocte proſtratis. Creberrimus Punico bello, intra eundem annum ſepties atque quinquagies nunciatus Romã. Quo quidem anno ad Trasymenum lacum dimicantes, maximum motum neque Pœni ſenſere, nec Romani. Nec uero ſimplex malũ, aut in ipſo tantum motu periculum eſt, ſed par aut maius oſtentum. Nunquam urbs Roma trenuit, ut non futuri euentus alicuius id prænuncium eſſet.

Quibus locis maria receſſerint. Cap. LXXXV.

Adem naſcentium cã terrarũ eſt, cũ idem ille *e* ſpiritus attollẽdo potens ſolo, nõ ualuit erũpere. Naſcuntur. n. nec fluminum tm̃ inuectu, ſicut Echinades inſulæ ab Acheloo amne congeſtæ, maiorq; pars Aegypti à Nilo, in quam à Pharo inſula noctis & diei curſum fuiſſe Homero credimus: ſed & receſſu maris, ſicut eidem de Circæijs. Quod accidiſſe et in Ambraciæ portu X. M. paſſuũ interuallo, & Athenienſiũ V. M. ad Piræũ memoratur. Et Epheſi, ubi quõdam ædem Dianæ alluebat. Herodoto quidẽ ſi credimus, mare fuit ſupra Memphim uſque ad Aethiopum montes: itemq; à planis Arabiæ. Mare et circa Ilium, & tota Teuthrania, quaq; campos itulerit Mæander-

Ratio insularum enascentium. Cap. LXXXVI.

n Asciuntur & alio modo terræ, ac repente in aliquo mari emergunt, uelut paria secum faciente natura, quæq; hauserit hiatus, alio loco reddente.

Quæ, & quibus temporibus enatæ sunt. Cap. LXXXVII.

c Laræ iampridem insulæ, Delos & Rhodos, memoriæ produntur enatæ. Postea minores, ultra Melon Anaphe, inter Lemnum & Hellespontum, Nea: inter Lebedum & Teon, Alone: inter Cycladas olympiadis CXXXV. anno quarto, Thera et Therasia. Inter easdem post annos CXXX. Hiera, eademq; Automate. Et ab ea duobus stadijs post annos CX. i nostro æuo, M. Iunio Syllano, et L. Balbo COSS. ad VIII. Idus Iulij, Thia.

Quas terras interruperint maria. Cap. LXXXVII.

a Nte nos & iuxta Italiam inter Aeolias insulas, item iuxta Cretam emersit è mari M. D. passuum, una cum calidis fontibus, altera olympiadis CXLIII. anno tertio in Thusco sinu, flagrans hæc uiolento cum flatu. Proditurq; memoriæ, magna circa illam multitudine piscium fluitante, confestim expirasse quibus ex his cibus fuisset. Sic & Pithecusas in Cãpano sinu ferunt ortas. Mox in his montem Epopon, cum repente flamma ex eo emicuisset, campestri æquatum planicie. In eadem & oppidũ haustum profundo: alioq; motu terræ stagnum emersisse: et alio, prouolutis montibus insulam extitisse Prochytam. Nãque

& hoc modo insulas rerum natura fecit. Auellit Siciliam Italiæ, Cyprum Syriæ, Euboeam Boeotiæ, Euboeæ Atalantem & Macrin, Besbycum Bithyniæ, Leucosiã Sirenum promontorio.

Quæ insulæ continenti adiunctæ. Cap. LXXXIX.

Vrsus abstulit insulas mari, iunxitq; terris:
r Antissam Lesbo, Zephyrium Haliæarnasso, Ethusam Mindo, Dromiscon & Pernen Mileto, Narthecusam Parthenio promontorio. Hybandam quondam insulam Ioniæ CC. nunc à mari abest stadijs. Syriten Ephesus in mediterranea habet, Derasidas & Sophoniam uicina ei Magnesia. Epidaurus et Oricum insulæ esse desierunt.

Quæ terræmotu mari pmutatæ. Cap. XC.

N totum abstulit terras, primũ omnium ubi
i Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio. Mox interno, quæ uidemus hodie, mersam Acarnaniam Ambracio sinu, Achaiam Corinthio, Europam Asiamq; Propontide & Pŏto. Ad hoc perrupit mare Leucada, Antirrhium, Hellespŏtum, Bosphoros duos.

Quæ terræ ipsæ se sorbuerunt. Cap. XCI.

Tque ut sinus & stagna prætream, ipsa se
a condens terra deuorauit Cybotum altissimũ montem, cum oppido Curite, Sipylum in Magnesia: & prius in eodem loco clarissimam urbẽ quæ Tantalis uocabatur. Galanis & Gamales urbium in Phœnice agros cum ipsis, Phegium Aethiopiæ iugum excelsissimũ, tanq; non infida grassarentur et littora.

Quæ urbes hauſtæ ſint à mari. Cap. XCII.

p Yrrham & Antiſſam circa Mæotin pontus abſtulit, Helicem et Buram in ſinu Corinthio, quarum in alto veſtigia apparent. Ex inſula Cea amplius triginta milia paſſuum abrupta ſubito, cum plurimis mortalium rapuit. Et in Sicilia dimidiã Tyndaridã urbem, ac quicquid ab Italia deeſt. Similiter in Bœotia & Eleuſina.

De miraculis terrarum. Cap. XCIII.

m Otus enim terræ ſileantur, & quicquid eſt, ubi ſaltem buſta urbium extant: ſimul ut terræ miracula potius dicamus, quàm ſcelera naturæ. Et Hercule non cœleſtia enarratu difficiliora fuerint. Metallorum opulentia tam uaria, tam diues, tam fœcunda, tot ſeculis ſuboriens: cum tantum quotidie orbe toto populentur ignes, ruinæ, naufragia, bella, fraudes, tantum uero luxuria & tot mortales conterant: gemmarum pictura tam multiplex, lapidum tam diſcolores maculæ, interq; eos candor alicuius, præter lucem omnia excludens: meditatorum fontium uis: ignium tot locis emicantium, perpetua tot ſeculis incendia: ſpiritus letales alibi, aut ſcrobibus emiſſi, aut ipſo loci ſitu mortiferi, alibi uolucribus tantum, ut Soracte uicino urbi tractu: alibi præter hominem cæteris animantibus: nonnunquam & homini, ut in Sinueſſano agro et Puteolano: ſpiracula uocant, alij Charoneas ſcrobes, mortiferum ſpiritum exhalantes. Item in Hirpinis Anſancti ad Mephitis ædem locum, quem qui intrauere moriuntur. Simili modo Hierapoli in Aſia, matris magnæ tantum ſacerdoti innoxium. Alibi fatidici ſpecus, quorum

exhalatione temulenti futura præcinunt, ut Delphis, nobiliſſimo oraculo. Quibus in rebus quid poſſit aliud cauſæ afferre mortalium quiſpiam, quàm diffuſæ per oẽ naturæ ſubinde aliter atq; aliter numen erũpens?

De terris ſemper trementibus. Cap. XCIIII.

q Vædam uero terræ ad ingreſſus tremunt, ſicut in Gabiẽſi agro, non procul urbe Roma, iugera fermè ducenta, equitantium curſu: ſimiliter in Reatino.

De inſulis ſemper fluctuantibus. Cap. XCV.

q Vædam inſulæ ſemp fluctuant, ſicut in agro Cæcubo, & eodem Reatino, Mutienſi, Statonienſi: In Vadimonis lacu, & ad Cutilias aquas opaca ſylua, quæ nunquam die ac noctu eodẽ loco uiſitur: In Lydia quæ uocantur Calaminæ, non uentis ſolum, ſed etiam contis quò libeat impulſæ, multorum ciuiũ Mithridatico bello ſalus. Sunt & in Nymphæo paruæ, ſaltuares dictæ, quoniam in ſymphoniæ cantũ ad ictus modulantiũ pedum mouentur. In Tarquinienſi lacu magno Italiæ duæ nemora circũferunt, nunc triquetram figuram edentes, nunc rotundam complexu, uentis impellentibus, quadratam nunquam.

Quibus in terris non pluat: et acernata terrarũ miracula, & cæterorum elementorum. Cap. XCVI.

c Elebre fanum habet Veneris Paphos, ĩ cuius quandam aream non impluit. Item in Neã oppido Troadis circa ſimulacrum Mineruæ. In eodem & relicta ſacrificia non putreſcunt. Iuxta Harpaſa oppidũ Aſiæ, cautes ſtat horrenda, uno digito

mobilis: eadem si toto corpore impellatur, resistens. In Taurorũ peninsula in ciuitate Parasino terra est, *qua sanantur omnia uulnera.* At circa Asson Troadis lapis nascitur, *quo consumuntur omnia corpora:* Sarcophagus uocatur. Duo sunt montes iuxta flumen Indum, *alteri natura est ut ferrum omne teneat, alteri ut respuat. Itaque si sint claui in calceamento, uestigia auelli in altero non posse, in altero sisti.* Locris & Crotone pestilentiã nunquam fuisse, *nec ullo terræmotu laboratum, annotatum est.* In Lycia uero *semper à terræmotu* XL. *dies serenos esse.* In agro Ardano *frumentum satum nõ nascitur.* Ad aras Murtias in Veiente, & apud Tusculanum, & in sylua Ciminia *loca sunt in quibus in terram depacta non extrahuntur.* In Crustumino *natum fœnum ibi noxium, extra salubre est.*

Qua ratione æstus maris accedant & recedant: & ubi ijdem extra rationem. Cap. XCVII.

T de aquarum natura complura dicta sunt: sed æstus maris accedere & reciprocare, maxime mirum: pluribus quidem modis, uerum causa in sole lunaq;. Bis inter duos exortus lunæ affluunt, bisq; remeant, uicenis quaternisq; semper horis. Et primum attollente se cum ea mundo intumescentes, mox à meridiano cœli fastigio uergente in occasum residentes: rursusq; ab occasu subter cœli ima, & meridiano contraria accedente, inundantes: hinc donec iterum exoriatur, se sorbentes. Nec unquam eodẽ tempore quo pridie reflui, ut ancillante sydere, trahenteq; secũ auido hausto maria, et assidue aliunde quàm pridie exo-

riente: paribus tamen interuallis reciproci, senisq; semp horis, non cuiusque diei aut noctis, aut loci, sed æquinoctialibus: ideoq; inæquales uulgarium horarum spatio utcunq; plures in eas aut diei aut noctis illarum mensuræ cadunt, & æquinoctio tantum pares ubique. Ingens argumentum plenumq; lucis ac uicis etiam diurnæ, hebetes esse qui negent subtermeare sydera, ac rursus eadem resurgere, similemq; terris, imo uero uniuersæ naturæ exinde faciem, in ijsdem ortus occasusq; operibus: non aliter sub terra manifesto syderis cursu alioue effectu, quàm cũ præter oculos nostros feratur. Multiplex etiam numdunaris differentia, primumq; septenis diebus. Quippe modici noua ad diuiduam æstus, pleniore ab ea exundant, plenaq; maxime feruent. Inde mitescunt. Pares ad septimam primis. Iterumq; alio latere diuidua augentur. In coitu solis pares. Planè eadem aquilonia, & à terris longius recedente mitiores, quàm cum in austros digressa, propiore nisu uim suam exercet. Per octonos quoque annos ad principia motus & paria incrementa centesimo lunæ reuocantur ambitu, augentes ea cuncta solis annuis causis, duobus æquinoctijs maxime tumentes, et autumnali amplius, quàm uerno. Inanes uero bruma, & magis solstitio. Nec tamen in ipsis, quos dixi, temporum articulis, sed paucis post diebus, sicuti neque in plena aut nouissima, sed posteà: nec statim ut lunam mundus ostendat occultetue, aut media plaga declinet, uerum duabus ferè horis æquinoctialibus serius, tardiore semper ad terras omnium quæ geruntur in cœlo effectu cadente, quàm uisu, sicuti fulguris & tonitrus & fulminum. Omnes autem

æstus in oceano maiora integunt spatia inundantq; , quàm in reliquo mari: siue quia totum in uniuersitate animo sius est, q̃ in parte: siue quia magnitudo aperta syderis uim laxe grassantis efficacius sentit, eãdem angustijs arcentibus. Qua de causa nec lacus, nec amnes similiter mouentur. Octogenis cubitis supra Britanniam intumescere æstus, Pytheas Massilienſis autor est. Interiora autem maria terris clauduntur ut portu. Quibusdam tamen in locis spatiosior laxitas ditioni paret: utpote cum plura exempla sint, in trãquillo mari, nulloq; uelorum impulsu, tertio die ex Italia proue ctorum Vticam, æstu feruente. Circa littora autem magis, quàm in alto deprehenduntur hi motus: quoniam & in corpore extrema pulsum uenarum, id est spiritus magis sentiunt. In plerisque tamen æstuarijs, propter dispares syderum in quoque tractu exortus, diuersi existunt æstus, tempore non ratione discordes, sicut in Syrtibus. Et quorundam tamen priuata natura est, uelut Tauromitani Euripi sæpius, & in Euboea septies die ac nocte reciprocantis. Aestus idem triduo in mense cõsistit, septima, octaua, nonaq; luna. Gadibus, qui est delubro Herculis proximus, fons ĩclusus ad putei modum, aliàs simul cum oceano augetur minuiturq; aliàs uero utrunq; contrarijs temporibus. Eodem in loco alter, oceani motibus consentit. In ripa Bætis oppidum est, cuius putei crescente æstu minuuntur, augescũt decedente, medijs temporum immobiles: Eadem natura in Hispali oppido uni puteo, cæteris uulgaris. Et Põtus semper extra meat in Propontidem, introrsus in Pontum nunquam refluo mari.

Miracula maris. Cap. XCVIII.

Mnia plenilunio maria purgantur, quædam
e & statotempore. Circa Messanam & Mylas fimo similia expuuntur in littus purgamẽta: unde fabula, solis boues ibi stabulari. His addit (ut nihil quod equidem nouerim prætereã) Aristoteles, nullum animal nisi æstu recedente expirare. Obseruatum id multũ in Gallico oceano, et dũtaxat in hoie cõpertũ.

Quæ potestas lunæ, & terrena, & marina. Cap. XCIX.

Vo uera conflatio exsistit, haud frustra spiri
q tus sydus lunæ existimari. Hoc esse quod terras saturet, accedens q; corpora impleat, abscedens inaniat. Ideo cum incremento eius augeri conchylia, & maxime spiritum sentire quibus sanguis non sit. Sed & sanguine hominem etiam cum lumine eius augeri ac minui: frondes quoque ac pabula (ut suo loco dicetur) sentire, in omnia eadem penetrante ui.

Quæ solis, & quare salsum mare. Cap. C.

i Taq; solis ardore siccatur liquor: et hoc esse masculũ sydus accepimus, torrẽs cuncta sorbens q;. Sic mari late patẽti saporem incoqui salis, aut quia exhausto inde dulci tenuiq;, quod facillime trahat uis ignea, oẽ asperius crassius q; linquatur. Ideo summã æquoris aquã dulciorẽ profunda. Hãc esse ueriorem cãm asperi saporis, q̃ quòd mare terræ sudor sit æternus, aut quia plurimum ex arido misceatur illi uapore, aut q terræ natura medicatas aquas inficiat. Est in exemplis, Dionysio Siciliæ tyranno, cum pulsus est ea potentia, accidisse prodigiũ, ut uno die in portu dulcescęret mare.

Idem de natura lunæ. Cap. CI.

Contrario ferunt lunæ fœmineum ac molle
e sydus atque nocturnum soluere humorem,
& trahere non auferre. Id manifestum esse,
quod ferarum occisa corpora in tabem uisu suo reso-
luat, somnoq; sopitis torporem contractum in caput re
uocet: glaciem refundat, cunctaq; humifico spiritu la-
xet. Ita pensari naturæ uices, semperq; sufficere, alijs
syderum elementa cogentibus, alijs uero fundentibus.
Sed in dulcibus aquis lunæ alimentum esse, sicut in ma
rinis solis.

Vbi altissimum mare. Cap. CII.

Ltissimum mare XV. stadiorum Fabianus
a tradit. Alij in Ponto ex aduerso Coraxorum
gentis (uocant Bathea ponti) trecentis ferè à
continenti stadijs immensam altitudinem maris tradũt,
uadis nunquam repertis.

Miracula aquarum, fontium, & flu-
minum. Cap. CIII.

Irabilius id faciunt aquæ dulces, iuxta mare
m ut fistulis emicantes. Nam nec aquarum na-
tura à miraculis cessat. Dulces mari inuehun
tur, leuiores haud dubie. Ideo & marinæ, quarum na-
tura grauior, magis inuecta sustinent. Quædam uero
& dulces inter se supermeant alias. Vt in Fucino lacu
inuectus amnis, in Lario Addua, in Verbano Ticinus,
in Benaco Mincius, in Seuinno Ollius, in Lemano Rho
danus, hic trans alpes, superiores in Italia multorũ mi
lium transitu, hospitales suas tantum, nec largiores, q̃
intulere, aquas euehentes. Proditum hoc & in Oronte

amne Syriæ, multisq; alijs. Quidam uero odio maris ipsa subeunt uada, sicut Arethusa fons Syracusanus, in quo redduntur iacta in Alpheum: qui per Olympiam fluens, Peloponesiaco littori infunditur. Subeunt terras, rursusq; redduntur, Lycus in Asia, Erasinus in Argolica, Tigris in Mesopotamia. Et quæ in Aesculapij fonte Athenis immersa sunt, in Phalerico redduntur. Et in Atinate campo fluuius mersus, post XX. M. pass. exit. Et in Aquileiensi Timauus. Nihil in Asphaltite Iudææ lacu, qui bitumen gignit, mergi potest: nec in Armeniæ maioris Arethusa: is quidem nitrosus pisces alit. In Salentino iuxta oppidum Manduriam lacus ad margines plenus, neque exhaustis aquis minuitur, neque infusis augetur. In Ciconum flumine, & in Picæno lacu Velino lignum deiectum, lapideo cortice obducitur: & in Surio Colchidis flumine, adeo ut lapidem plerunq; durans adhuc integat cortex. Similiter in flumine Silari ultra Surrentum, non uirgulta modo immersa, uerum & folia lapidescunt, aliâs salubri potu eius aquæ. In exitu paludis Reatinæ, saxum crescit. Et in rubro mari oleæ, uirentesq; fruticæ enascuntur. Sed & fontium plurimorum natura, mira est feruore. Idq; etiam in iugis alpium, ipsoq; in mari, inter Italiam & Aenariã, ut in Baiano sinu: et in Liri fluuio, multisq; alijs. Nã dulcis haustus in mari plurimis locis, ut ad Chelidonias insulas & Aradum, & in Gaditano oceano. Patauinorum aquis calidis herbæ uirentes innascuntur, Pisanorum ranæ: ad Vetulonios in Hetruria nõ procul à mari, pisces. In Casinate fluuius appellatur Scatebra, frigidus, abundantior æstate. In eo ut in Arcadiæ Stym-

phali, enascuntur aquatiles musculi. In Dodone Iouis fons cum sit gelidus, et immersas faces extinguat: si extinctæ admoueantur, accendit. Idē meridie semper deficit, qua de causa Anapauomenon uocant. Mox increscens ad medium noctis exuberat: ab eo rursus sensim deficit. In Illyrijs supra fontem frigidum expansæ uestes accenduntur. Iouis Hammonis fons interdiu frigidus, noctibus feruet. In Troglodytis fons solis appellatur dulcis, & circa meridiē maxime frigidus: mox paulatim tepescens, ad noctis media feruore & amaritudine infestatur. Padi fons medijs diebus æstuis uelut interquiescens semper aret. In Tenedo insula fons semp à tertia noctis hora in sextam ab æstuo solstitio exundat. Et in Delo insula Inopus fons eodem quo Nilus modo, ac pariter cū eo decrescit augeturq;. Contra Timauum amnem insula parua in mari est cum fontibus calidis, qui pariter cum æstu maris crescunt minuunturq;. In agro Pitinate trans Apenninum fluuius Nouanus omnibus solstitijs torrens, bruma siccatur. In Faliſco omnis aqua potata candidos boues facit: in Bœotia amnis Melas oues nigras: Cephisus ex eodem lacu profluens, albas: rursus nigras Penius, ruffasq; iuxta Ilium Xanthus, unde & nomen amni. In Ponto fluuius Astaces irrigat campos, in quibus pastæ nigro lacte equæ gentem alunt. In Reatino fons Neminiæ appellatus, alio atque alio loco exoritur, annonæ mutationem significans. Brunduſij in portu fons, incorruptas præstat aquas nauigantibus. Lyncestis aqua, quæ uocatur Acidula, uini modo temulētos facit. Item in Paphlagonia, et in agro Caleno. In Andro insula templo Li-

beri patris fontem nonis Ianuarijs semper uini sapore fluere Mutianus ter COS. credit: Diotecnosia uocatur. Iuxta Nonacrim Arcadiæ Styx, nec odore differens, nec colore, epotu ilico necat. Item in Beroso Taurorum colle tres fontes, sine remedio, sine dolore mortiferi. In Carrinensi Hispaniæ agro duo fontes iuxta fluunt, alter omnia respuens, alter absorbens. In eadem gente alius, aurei coloris omnes ostendit pisces, nihil extra illã aquam cæteris differentes. In Comensi iuxta Larium lacum, fons largus, horis singulis semper intumescit ac residet. In Cydonia insula ante Lesbon fons calidus, uere tantum fluit. Lacus Sinnaus in Asia circumnascente absynthio inficitur. Colophone in Apollinis Clarij specu lacuna est, cuius potu mira reddũtur oracula, bibentium breuiore uita. Amnes retro fluere & nostra uidit ætas, Neronis principis annis supremis, sicut in rebus eius retulimus. Iam oẽs fontes æstate, q̃ hyeme gelidiores esse, quẽ fallit? Sicut illa permira naturæ opa, æs, & plũbum in massã mergi, dilatata fluitare. Eiusdemq; põderis alia sidere, alia inuehi. Onera in aqua facilius moueri. Thyrreũ lapidẽ q̃uis grãdem innatare, eundemq; cõminutum mergi. Recentia cadauera ad uadum labi, intumescentia attolli. Inania uasa haud secus alius, q̃ plena extrahi. Pluuias salinis aquas utiliores eẽ, q̃ reliquas: nec fieri salẽ nisi admixtis dulcibus. Marinas tardius gelare, celerius accẽdi. Hyeme mare calidius eẽ, autũno salsius. Oẽ oleo trãquillari. Et ob id urinantes ore spargere, qm̃ mitiget naturã asperã, lucẽq; deportet. Niues in alto mari nõ cadere. Cum oĩs aqua deorsum feratur, exilire fontes, atq; ẽt in Aetnæ radici-

bus flagrantis in tantum, ut quinquagena & centena milia paſſ. harenas flammarum globus eructet.

Ignium & aquarum iuncta miracula, & de maltha. Cap. CIIII.

Am'q; & ignium, quod eſt naturæ quartum elementum, reddamus aliqua miracula. Sed primum ex aquis. In Comagenes urbe Samoſata ſtagnum eſt, emittens limum (malthaꝫ uocant) flagrantem: cum quid attigit ſolidi, adhæret, præterea tactus ſequitur fugientes. Sic defendẽre muros oppugnãte Lucullo, flagrabat'q; miles armis ſuis: Aquis etiam accenditur. Terra tm̃ reſtingui docuere experimenta.

De naphtha. Cap. CV.

Imilis ẽ natura naphthæ: ita appellatur circa Babyloniam, & in Auſtragenis Parthiæ profluens, bituminis liquidi modo. Huic magna cognatio ignium, tranſiliunt'q; protinus in eam undecunque uiſam. Ita ferunt a Medea pellicem crematam, poſtquam ſacrificatura ad aras accęſſerat, corona igne rapta.

De ſemper ardentibus locis. Cap. CVI.

Erum in montium miraculis, ardet Aetna nocti bus ſemper, tanto'q; æuo ignium materiæ ſufficit, niualis hybernis temporibus, egeſtu'q; cinerem pruinis operiẽs. Nec in illo tantum natura ſæuit, exuſtionem terris denuncians: Flagrat in Phaſelide mons Chimæra, & quidẽ immortali diebus ac noctibus flamma. Ignem eius accendi aqua, extingui uero terra aut fœno, Gnidius Cteſias tradit. Eadem in Lycia Hephæſtij montes, tæda flãmante tacti, flagrãt adeo

adeo, ut lapides quoque riuorum & harenæ in ipsis aquis ardeant: aliturq; ignis ille pluuijs. Baculo siquis ex ijs accenso traxerit sulcos, riuos ignium sequi narrant. Flagrat in Bactris Cophæti noctibus uertex. Flagrat in Medis & Cesha gente confinio Persidis: Susis quidem ad turrim albam, è XV. caminis, maximo eorum, & interdiu. Campus Babyloniæ flagrat, quadã ueluti piscina iugeri magnitudine. Item Aethiopum iuxta Hesperium montem, stellarum modo campi noctu nitent. Similiter in Megalopolitanorũ agro, tametsi internus sit ille iucundus, frondemq; densi supra se nemoris non adurens, & iuxta gelidum fontem semper ardẽs. Nymphæi crater dira Apolloniatis suis portendit, ut Theopompus tradidit. Augetur imbribus, egeritq; bitumen, temperandũ fonte illo inguſtabili, aliâs omni bitumine dilutius. Sed quis hæc miretur? in medio mari Hiera insula iuxta Italiã cũ ipso mari arsit per aliquot dies sociali bello, donec legatio senatus piauit. Maximo tamen ardet incendio Theon ochema dictum, Aethiopum iugum, torrentesq; solis ardoribus flãmas egerit. Tot locis tot incendijs rerũ natura terras cremat.

Ignium per se miracula. Cap. CVII.

Præterea cum sit huius unius elemẽti ratio fœcunda, seq; ipse pariat, & minimis crescat scintillis: quid fore putandum est in tot rogis terræ? Quæ est illa natura, quæ uoracitatem in toto mũdo auidissimam sine damno sui pascit? Addantur ijs sydera innumera, ingensq; sol. Addantur humani ignes, & lapidũ quoque insiti naturæ, attrita inter se ligna, iam nubium & orignes fulminum. Excedit profecto

omnia miracula, ullum diem fuisse quo non cuncta cõ flagrarent: cum specula quoque concaua aduersa solis radijs facilius etiã accendantur, quàm ullus alius ignis. Quid quòd innumerabiles parui, sed naturales scatent? In Nymphæo exit è petra flamma quæ pluuijs accenditur. Exit & ad aquas Scantias. Hæc quidem inualida cum transit, nec longe in alia durans materia. Viret æterno hunc fontem igneum contexens fraxinus. Exit in Mutinensi agro statis Vulcano diebus. Reperitur apud autores, subiectis Ariciæ aruis, si carbo decaderit, ardere terram. In agro Sabino & Sidicino unctũ flagrare lapidem. In Salentino oppido Egnatia, impositio ligno in saxum quoddam ibi sacrum, protinus flãmam existere. In Laciniæ Iunonis ara sub dio sita, cinerem immobilem esse, perflantibus undique procellis. Quin & repentinos ignes existere et in aquis, & in corporibus etiam humanis. Trasymenum lacum arsisse totum: Seruio Tullio dormienti in pueritia, ex capite flammam emicuisse: L. Martio in Hispania interẽptis Scipionibus concionanti, & milites ad ultionem exhortanti, arsisse simili modo, Valerius Antias narrat. Plura mox & distinctius. Nunc enim quadam mixtura rerum omnium exhibentur miracula. Verum egressa mens interpretationem naturæ, festinat legentium animos per totum orbem ueluti manu ducere.

Terræ uniuersæ mensura, longitudo, & latitudo. Cap. CVIII.

Ars nostra terrarum, de qua memoro, ambiẽ
p ti (ut dictum est) oceano uelut innatans, longissime ab ortu ad occasum patet, hoc est ab

India ad Herculis columnas Gadibus sacratas, octuagies quinquies centena septuaginta octo M. paſs. ut Artemidoro placet autori: ut uero Isidoro, nonagies octies centena & decem et octo M. Artemidorus adjcit amplius à Gadibus circuitu sacri promõtorij ad promontorium Artabrũ, quo longissime fros procurrit Hispaniæ octingenta M. XCI. Id mensuræ, duplici currit uia. A Gange amne osthóq; eius, quo se in eoum oceanum effundit, per Indiam Parthyenemq; ad Myriandrum urbem Syriæ, in Issico sinu positam, quinquagies bis centena, quindecim M. paſs. Inde proxima nauigatione Cyprum insulam, Patara Lyciæ, Rhodum, Astypalæam, in Carpathio mari insulas, Laconicæ Tænarum, Lilybæum Siciliæ, Calarim Sardiniæ, tricies quater centena, quinquaginta M. Deinde Gades quatuordecies centena & quinquaginta M. paſs. Quæ mensura uniuersa ab eoo mari efficit octogies quinquagies centena, LXXVIII. M. paſs. Alia uia, q certior, itinere terreno maxime patet, à Gange ad Euphratem amnem quinquagies centena M. paſſ. et XXI. Inde Cappadociæ Mazaca CC. M. XLIIII. Inde per Phrygiã, Cariã, Ephesum CCCC. M. paſſ. XCVIII. Ab Epheso per Aegeum pelagus Delum ducenta M. Isthmum ducenta duodecim M. Deinde terrã & Laconico mari et Corinthiaco sinu Patras Peloponnesi CCII. M. quingenti: Leucadẽ LXXXVI. M. quingenti: Corcyrã totidẽ: Acroceraunia CXXXII. M. quingenti: Brundisium LXXX. sexmilia quingenti: Romam CCC. milia LX. Ad alpes usque Calcanomacum uicum DXVIII. milia. Per Galliam ad Pyrenæos mõtes Illiberim quingenta quinquaginta sex M.

Ad oceanum & Hispaniæ oram trecenta triginta duo M. Traiectu Gadis septem milia quingenti. Quæ mensura Artemidori ratione efficit octuagiesſexies centena octoginta quinque. Latitudo autem terræ à meridiano ſitu ad ſeptentrionem, dimidio ferè minor colligitur, quinquagies quater centena ſexaginta duo milia. Quo palàm fit, quantum & hinc uapor abſtulerit, & illinc rigor. Neque enim deeſſe arbitror terris, aut nõ eſſe globi formam: ſed inhabitabilia utrinque incomperta eẽ. Hæc menſura currit à littore Aethiopici oceani, quà modo habitatur, ad Meroën DL. M. Inde Alexandriã duodecies centena milia quinquaginta. Rhodum quingenta octoginta tria. Gnidum octoginta quatuor milia quingenti. Con uigintiquinque milia. Samum C. milia. Chium LXXXIIII. milia. Mitylenen LXV. milia. Tenedon XXVIII. milia. Sigæũ promontoriũ XII. milia quingenti. Os Ponti CCCXII. milia quingenti. Carambin promontorium CCCL. Os Mæotidis CCCXII. milia quingenti. Oſtium Tanais CCLXV. milia qui curſus cõpẽdijs maris breuior fieri põt LXXXIX. milia. Ab hoſtio Tanais nihil modicum diligentiſſimi autores fecere. Artemidorus ulteriora incomperta exiſtimauit, cum circa Tanaim Sarmatarum gentes degere fateretur ad ſeptentriones uerſas. Iſidorus adiecit XII. M. L. uſque ad Thulen, quæ coniectura diuinationis eſt. Ego non minore, quàm proxime dicto ſpatio, Sarmatarum fines noſci intelligo. Et alioquin quantũ eſſe debet, quod innumerabiles gentes ſubinde ſedẽ mutantes capiat? Vnde ulteriorem menſuram inhabitabilis plagæ, multo eſſe maiorem arbitror. Nã & à Ger-

mania immensas insulas nõ pridem compertas, cognitum habeo. De longitudine ac latitudine hæc sunt, quæ digna memoratu putem. Vniuersum autem hunc circuitum Eratosthenes, in omnium quidem literarum subtilitate, & in hac utique præter cæteros solers, quem cunctis probari uideo, ducentorum quinquaginta duorum milium stadiũm prodidit. Quæ mensura Romana computatione efficit trecenties quindecies centena milia passuum. Improbum ausum: uerum ita subtili argumentatione comprehensum, ut pudeat non credere. Hipparchus & in coarguendo eo, & in reliqua omni diligẽtia mirus, adiicit stadiorũ paulo minus XXV.M.

Harmonica mundi ratio. Cap. CIX.

Lia Dionysodoro fides: neque.n. subtrãham a exemplum uanitatis græcæ maximum. Melius hic fuit, geometrica scientia nobilis. Senecta diem obiit in patria. Funus duxere ei propinquæ, ad quas pertinebat hæreditas. Eæ cum secutis diebus instata peragerent, inuenisse dicuntur in sepulchro epistolã, Dionysodori nomine ad superos scriptam. Peruenisse eum à sepulchro ad infimam terram: esseq; eo` stadiorum quadraginta duo milia. Nec defuere geometræ, qui interpretarentur significare epistolam à medio terrarum orbe missam, quo` deorsum ab summo longissimum esset spatium, & idem pilæ medium. Ex quo consecuta computatio est, ut circuitu esse CCLV.M. stadia pronunciarent. Harmoniaca ratio, quæ cogit rerum naturam sibi ipsam congruere, addit huic mensuræ stadia septem milia, terramq; nonagesimam sextammillesimam totius mundi partem facit.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER TERTIVS.

PROOEMIVM.

ACTENVS De situ & miraculis terræ, aquarumq; ac syderum, & ratione uniuersitatis atque mensura. Nũc
h de partibus, quanquam infinitum id quoque existimatur, nec temere sine aliqua reprehensione tractatum. Haud ullo in genere uenia iustior est, si modo minime mirum est, hominem genitum non omnia humana nouisse. Quapropter autorem neminem unum sequar, sed ut quenque ueriſſimũ in quaque parte arbitrabor. Quoniam commune fermè omnibus fuit, ut eos quisque diligentiſſime situs diceret, in quibus ipse prodebat, ideo nec culpabo aut coarguam quenquam. Locorum nuda nomina, & quanta dabitur breuitate ponentur, claritate causisq; dilatis in suas partes. Nũc enim sermo de toto est. Quare sic accipi uelim, ut si uidua fama sua nomina, qualia fuere primordio ante ullas res gestas, nũcupentur, et sit quædam in his nomenclatura quidem, sed mundi rerũq; naturæ. Terrarum orbis uniuersus in tres diuiditur partes, Europam, Asiam, Africam. Origo ab occasu solis & Gaditano freto, quà irrumpens oceanus Atlanticus in maria interiora diffunditur. Hinc intranti dextra Africa est, læua Europa: inter has Asia est. Termini amnes, Tanais & Nilus. Quindecim M. paſs. in

longitudinem, quas diximus, fauces oceani patent, quinque M. in latitudinem, a' uico Mellaria Hispaniæ ad promontorium Africæ Album, autore Turannio Graccula iuxta genito. T. Liuius ac Nepos Cornelius latitudinis tradiderunt, ubi minimum, VII. M. pass. ubi uero plurimum, X. M. Tam modico ore, tam imensa æquorum uastitas panditur. Nec profunda altitudo miraculum minuit. Frequentes quippe teniæ candicantis uadi, carinas territant. Qua de causa limen interni maris, multi eum locum appellauere. Proxima autem fauci bus utrinque impositi montes, coërcent claustra, Abila Africæ, Europæ Calpe, laborum Herculis metæ. Quã ob causam indigenæ colũnas eius dei uocant, creditq; perfossas excluſa ante admisisse maria, & rerum naturæ mutasse faciem.

De Europa. Cap. I.

Primum ergo de Europa altrice uictoris omnium gentiũ populi, longeq; terrarum pulcherrima, quam plerique merito non tertiam portionem fecere, uerũ æquam, in duas partes ab amne Tanai ad Gaditanum fretum uniuerso orbe diuiso. Oceanus hoc, quod dictum est, spatio Atlanticum mare infundens, & auido meatu terras, quæcunque uenientem expauere, demergens, resistentes quoque flexuoso littorum anfractu lambit, Europam uel maxime receſsibus crebris excauans, sed in quatuor præcipue sinus: Quorũ primus a' Calpe Hispaniæ extimo (ut dictũ ẽ) mõte, Locros et Brutiũ usq; promõtoriũ imenso ambitu flectitur. In eo prima Hispania terrarum est, ulterior appellata. Eadem Bætica. Mox a' fine Vrgitano

citerior, eademq; Tarraconensis ad Pyrenæa iuga. Vlterior in duas per longitudinem prouincias diuiditur. Siquidem Bæticæ latere septentrionali prætenditur Lusitania, amne Ana discreta. Ortus hic Laminitano agro citerioris Hispaniæ, & modo se in stagna fundens, modo in angustias resorbens, aut in totum cuniculis condens, & sæpius nasci gaudens in Atlanticum oceanum effunditur. Tarraconensis autem affixa Pyrenæo, totoq; eius latere decurrens, et simul ad Gallicū oceanū Iberico à mari transuersa se pădens, Solorio monte et Oretanis iugis Carpetanisq; & Asturum, à Bætica atque Lusitania distinguitur. Bætica à flumine eam mediam secante cognominata, cunctas prouinciarum diuiti cultu, & quodam fertili ac peculiari nitore præcedit. Iuridici conuentus ei quatuor, Gaditanus, Cordubensis, Astigitanus, Hispalensis. Oppida omnia numero CLXXV. In ys coloniæ VIII. municipia VIII. Latio antiquitus donata XXIX. libertate VI. fœdere II. stipendiaria CXX. Ex his digna memoratu, aut latiali sermone dictu facilia, à flumine Ana litore oceani oppidum Ossonoba, Lusitania cognominatum. Interfluentes Luxia & Vrium. Mariani montes. Bætis fluuius. Littus Corense inflexo sinu. Cuius ex aduerso Gades, inter insulas dicendæ. Promontorium Iunonis. Portus Besippo. Oppida Belon, Mellaria. Fretum ex Atlantico mari. Carteia, Tartessos à Græcis dicta. Mons Calpe. Dein littore interno oppidum Barbesula cum fluuio. Item Salduba oppidum, Suel, Malacha cum fluuio fœderatorum. Dein Menoba cum fluuio. Sextifirmium, cognomine Iulium. Sexi & Abdera. Murgis Bæticæ

finis. Oram eam uniuersam originis Pœnorum existimauit M. Agrippa. Ab Ana autem Atlantico oceano obuersa Bastulorum Turdulorumq; est. In uniuersam Hispaniam M. Varro peruenisse Iberos & Persas, & Phœnicas, Celtasq; & Pœnos tradit. Lusum enim Liberi patris ac Lysam cum eo bacchantem, nomen dedisse Lusitaniæ, & Pana præfectum eius uniuersæ. At quæ de Hercule ac Pyrene uel Saturno traduntur, fabulosa in primis arbitror. Bætis in Tarraconensi prouincia, non ut aliqui dixere Menteſa oppido, sed Tygē si exoriens saltu, iuxta quem Tader fluuius, qui Carthaginensem agrum rigat, Ilorca refugit Scipionis rogum: uersusq; in occasum, Oceanum Atlanticū prouinciam adoptans petit, modicus primo, sed multorum fluminum capax, quibus ipse famam aquasq; aufert. Bæticæ primum ab Ossigetania infusus, amœno blandus alueo, crebris dextra læuaq; accolitur oppidis. Celeberrima inter hunc & oceani oram in mediterraneo Segeda, quæ Augurina cognominatur, Iulia quæ Fidentia, Virgao quæ Alba, Ebura quæ Cerealis, Eliberi quod Liberini, Ilipula quæ Laus, Asingi quod Iulienses, Vesci quod Fauentia, Singilia, Hegua, Arialdunum, Aglæ minor, Vbeda, Castra uinaria, Episibriū, Hippo noua, Illurco, Osca, Escua, Sucubo, Nuditanum, Tucci uetus, omnia Bastetaniæ uergentis ad mare. Conuentus uero Cordubensis circa flumen ipsum Ossigi, quod cognominatur Laconicum, Illiturgi quod Forumiuliū, Ipasturgi quod Triumphale, Sitia, & XIIII. milia passuum remotum in mediterraneo Obulco, quod Pontificense appellatur. Mox Ripepora fœderatorum, Sacili, Mar-

tialium Onoba. Et dextra Corduba, colonia patritia cognominata, inde primũ nauigabili Bæti. Oppida Carbulo, Decuma: fluuius Singulis, eodem Bætis latere incidens. Oppida Hispalensis conuentus, Celtiaca, Vacamana, Acria, Ilipa cognomine Italica. Et à læua Hispalis colonia, cognomine Romulensis. Ex aduerso oppidum Osset, quod cognominatur Iulia Cõstantia, Vergentum, quod Iulij genitor. Hippo Cauraſiarum, fluuius Menoba, & ipse à dextro latere infusus. Ac inter æstuaria Bætis oppidum Nebrissa, cognomine Veneria, & Colobona, colonia Asta, quæ Regia dicitur. Et in mediterraneo Asida, quæ Cæsariana. Singulis fluuius in Bætin, quo dictum est ordine, irrumpens, Astigitanam Coloniam alluit, cognomine Augustam firmam, ab ea nauigabilis. Huius conuentus sunt reliquæ coloniæ immunes. Tuci, quæ cognominatur Augusta gemella, Ituci quæ uirtus Iulia, Attubi quæ claritas Iulia, Vrso quæ Genua urbanorum, inter quæ fuit Munda cum Põpeij filio capta. Oppida libera, Astigi uetus, Ostippo. Stipendiaria Callet, Calucula, Castra gemina, Illipula minor Merucra, Sucrona, Obulcula, Onings. Ab ora uenienti prope Menobam amnem & ipsum nauigabilem, haud procul accolunt Alontigæli, Alostigi. Quæ autem regio à Bæti ad fluuium Anam tendit, extra prædicta Bæturia appellatur, in duas diuisa partes, totidemq; gẽtes: Celticos, qui Lusitaniam attingunt, Hispalensis conuentus: Turdulos, qui Lusitaniam & Tarraconensem accolunt, iura Cordubam petunt. Celticos à Celtiberis ex Lusitania aduenisse manifestum est, sacris, lingua, oppidorum uocabulis, quæ cognominibus in Bætica distin

guuntur: Seria, quæ dicitur fama Iulia: Vertobrige, concordia Iulia: Segede, restituta Iulia: contributa Iulia, Vcultuniacum, quæ & Turiga nunc est: Laconimurgi, constantia Iulia: Teresibus fortunales, & Callensibus Emanici. Præter hæc in celtica Acimbro, Arunda, Arũci, Turobrica, Lastigi, Alpesa, Sisapona, Serippo. Altera Bæturia quam diximus Turdulorum & conuentus Cordubensis, habet oppida non ignobilia, Arsam, Melariam, Mirobricam, regiones Ositigi, Sisaponem. Gaditani conuentus ciuium Romanorum Regina, Latinorum Regia, Carisa cognomine Aurelia, Vria cognominata castrum Iulium. Item Cæsaris Salutarienses. Stipendiaria Besaro, Belippo, Barbesula, Lacippo, Besippo, Callet, Cappagum, Oleatro, Ituci, Brana, Sargũcia, Andorosippo. Longitudinem uniuersam eius prodidit M. Agrippa CCCCLXV. milia passuum, latitudinem CCLVII. milia, sed cum termini Carthaginem usque procederent, quæ causa magnos errores computatione mensuræ sæpius parit. Et dum alibi mutato prouinciarum modo, alibi itinerum auctis & diminutis passibus, incubuere maria tam longo æuo, alibi procesſere littora, torsere se & fluminum aut correxere flexus. Præterea aliunde alijs exordium mensuræ est, et aliâ meatus: ita fit, ut nulli duo concinant.

Bæticæ longitudo & latitudo. Cap. II.

b Aeticæ longitudo nunc à Castulonis oppidi fine Gadeis CCCCLXXV. M. et à Murgi maritima ora XXII. M. pas. amplior. Latitudo à

Carteiana ora CCXXIIII. milia passuum Agrippam quidem in tanta uiri diligentia, præterq; in hoc opere cura, cum orbem terrarum urbi spectandum propositurus esset, errasse quis credat, & cum eo diuum Augustum? Is nanque complexam eum porticum ex destinatione & commentarijs M. Agrippæ à sorore eius inchoatam peregit.

Hispania citerior. Cap. III.

c Iterioris Hispaniæ sicut complurium prouinciarum aliquantum uetus forma mutata est, utpote cum Pompeius Magnus trophæis suis, quæ statuebat in Pyrenæo DCCCXLVI. oppida ab alpibus ad fines Hispaniæ ulterioris in ditionem à se redacta testatus sit. Nunc uniuersa prouincia diuiditur in conuentus septem, Carthaginiensem, Tarraconensem, Cæsaraugustanum, Cluniensem, Asturum, Lucensem, Bracarum. Accedunt insulæ, quarum mentione sepositæ, præter ciuitates cõtributas alijs, prouincia ipsa CCXCIII. continet oppida. In ijs colonias XII. Oppida ciuium Romanorum XIII. Latinorum ueterum XVIII. fœderatorum unum, stipẽdiaria CXXXII. Primi in ora Bastuli, post eos quo dicetur ordine intus recedentes Mentesani, Oretani, & ad Tagum Carpetani, iuxta eos Vaccei, Vectones, & Celtiberi, Arrebaci. Oppida oræ proxima, Vrci, adscriptum q; Bæticæ Barea, regio Mauitania, mox Deitania. Dein Contestania, Carthago noua, colonia: cuius à promontorio quod Saturni uocatur, Cæsariam Mauritaniæ urbem CLXXXVII. milia passuum traiectus. Reliqua in ora flumen Tader, colonia immunis, Illici, unde Illicitanus sinus,

in eam contribuuntur Icositani: mox Latinorum Lucentum, Dianium stipendiarium, Sucro fluuius, et quõdam oppidum, Contestaniæ finis. Regio Edetana amœno prætendere se stagno ad Celtiberos recedens. Valentia colonia tria milia passuum à mari remota: flumen Durias: tantundem à mari Saguntum ciuium Romanorum oppidum, fide nobile: flumen Idubeda, regio Ilergaonum. Iberus amnis nauigabili commercio diues, ortus in Cantabris haud procul oppido Iuliobrica, CCCCL. milia passuum fluens, nauium per CCLX. milia à Varia oppido capax, quem propter uniuersam Hispaniam Græci appellauere Iberiam. Regio Cossetania, flumen Subi, colonia Tarraco Scipionum opus, sicut Carthago Pœnorum. Regio Ilergetum, oppidum Subur, flumen Rubricatum, à quo Laletani & Indigetes. Post eos quo dicetur ordine intus recedentes radicæ Pyrenæi, Ausetani, Itani, Lacetani. Perq; Pyrenæum Cerretani, dein Vascones. In ora autem colonia Barcino, cognomine Fauentia. Oppida ciuium Romanorum, Bætulo, Illuro. Flumen Larnum, Blandæ: flumen Alba, Emporiæ: geminum hoc, ueterum incolarum, & Græcorum, qui Phocæensium fuere soboles: Flumen Tichis. Ab eo Pyrenæa Venus in latere promontorij altero XL. M. Nunc per singulos conuentus reddentur insignia prætersupradicta. Tarraconę disceptant populi XLIIII. quorum celeberrimi ciuium Romanorum Dertusani, Bigargitani. Latinorũ Ausetani, Cerretani, qui Iuliani cognominantur, & qui Augustani, Edetani, Gerundenses, Gessorienses, Teari qui Iulienses. Stipendiorum Aquicaldẽses, Onenses, Betulonenses. Cæsaraugustæ co-

lonia immunis amne Ibero affusa, ubi oppidum antea uocabatur Salduba, regionis Edetaniæ, recipit populos LII. Ex his ciuiũ Romanorũ Bellitanos, Celsenses. Ex colonia Calaguritanos, qui Nasici cognominãtur. Ilerdenses Surdaonum gentis, iuxta quos Sycoris fluuius: Oscenses regionis Vescitaniæ, Turiassonenses. Latinorum ueterum Cascantenses, Ergauicenses, Gracurritanos, Leonicenses, Ossigerdenses. Fœderatos Tarragenses. Stipendiarios Arcobricenses, Andologenses, Arocelitanos, Bursaonenses, Calaguritanos, qui Fibularenses cognominãtur: Complutenses, Carenses, Cincenses, Cortonenses, Dammanitanos, Larnenses, Ilursenses, Spalenses, Ilumberitanos, Lacetanos, Vibienses, Pompelonenses, Segiẽses. Carthaginẽ conueniunt populi LXII. exceptis insularum incolis. Ex colonia Accitana Gemellenses, & Libisosona cognomine Foraugustana, quibus duabus ius Italiæ datum. Ex colonia Salarienſe oppidani Latij ueteris Castulonenses, qui Cæsari uenales appellantur. Setabitani qui Augustani, Valerienses. Stipẽdiariorum autem celeberrimi, Labanenses, Bastitani, Consaburenses, Dianenses, Segestani, Ilorcitani, Laminitani, Mentesani, qui & Oritani, Mentesani, qui & Bastuli, Oretani, qui & Germani cognominantur, caput q; Celtiberiæ, Segobrigenses, Carpetani, & Toletani Tago flumini impositi. Dein Viacienses, Virgilienses. In conuentum Clunienſem Varduli ducunt populos XIIII. ex quibus Labanenses tantũ nominare libeat, Turmodigi quatuor, in quibus Segisamonenses, Segisamaiulienses. In eundem conuentum Carietes & Vennenses quinque ciuitatibus uadunt, quarum sunt Veliẽ

ſes, Eôdem Pelendones Celtiberorum quatuor populis, quorum Numantini fuere clari: ſicut in Vaccæorum XVIII. ciuitatibus Intercatienſes, Pallantini, Lacobricenſes, Caucenſes. Nam in Cantabris quatuor populis Iuliobrica ſola memoratur: In Autrigonum decem ciuitatibus Tritium, & Virouesca. Areuacis nomen dedit fluuius Areua. Horum ſex oppida. Saguntia & Vxama, quæ nomina crebro alijs in locis uſurpantur, præterea Sagouia, & noua Auguſta, Termes, ipſaq; Clunia Celtiberiæ finis. Ad oceanum reliqua uergunt, Vardulíq; ex prædictis & Cantabri. Iunguntur his Aſturum XII. populi, diuiſi in Auguſtanos Aſturica urbe magnifica. In ijs ſunt Giguri, Peſici, Lancienſes, Zoëlæ, Numerus omnis multitudinis ad CCXL. M. liberorum capitum. Lucenſis conuentus populorum eſt XVI. præter Celticos & Lebunes ignobilium ac barbaræ appellationis, ſed liberorum capitum fermè CLXVI. M. Simili modo Bracarum XXIIII. ciuitates, CCLXXV. M. capitum, ex quibus præter ipſos Bracaros Vibali, Celerini, Gallęci, Aequeſilici, Querquerni citra faſtidiũ nominentur. Longitudo citerioris Hiſpaniæ eſt ad finem Caſtulonis à Pyrenæo, ſexcenta ſeptem M. paſ. & ora paulo amplius. Latitudo à Tarracone ad littus Olarſonis CCCVII. Et radicibus Pyrenæi, ubi cuneatur anguſtijs inter duo maria, paulatim deinde ſe pandens, quà contigit ulteriorem Hiſpaniam, tantundem & amplius latitudini adijcit. Metallis, plumbi, ferri, æris, argenti, auri, tota fermè Hiſpania ſcatet, citerior & ſpecularibus lapidibus: Bætica & minio. Sunt & marmorum lapidicinæ. Vniuerſæ Hiſpaniæ

Vespasianus imperator Augustus iactatus procellis Rei pub. Latij ius tribuit. Pyrenæi montes Hispanias Galliaśq; disterminant, promontorijs in duo diuersa maria proiectis.

Narbonensis prouincia. Cap. IIII.

Narbonensis prouincia appellatur pars Galliarum, quæ interno mari alluitur, Bracata ante dicta, amne Varo ab Italia discreta, alpiuḿq; saluberrimis Romano imperio iugis. A reliqua uero Gallia latere septentrionali, montibus Cebenna et Iura: agrorum cultu, uirorum moruḿq; dignatione, amplitudine opum nulli prouinciarum postferenda, breuiteŕq; Italia uerius, quàm prouincia. In ora regio Sardonum, intuśq; Consuaranorum. Flumina Telis et Obris. Oppida, Illiberis, magnæ quondam urbis tenue uestigium, Ruscino Latinorum, flumen Atax è Pyrenæo Rubrensem permeans lacum: Narbo Martius, decumanorum Colonia XII. milia passuum à mari distans. Flumina, Araris, Liria. Oppida de cætero rara, præiacentibus stagnis, Agatha quondam Massilienśiũ, & regio Volcarum Tectosagum: atq; ubi Rhoda Rhodiorum fuit, unde dictus multo Galliarum fertilissimus Rhodanus fluuius, ex alpibus se rapiens per Lemanum lacum, segneḿq; deferens Ararim, nec minus seipso torrentem Isaram, & Druentiam. Libyca appellantur duo eius ora modica. Ex his alterum Hispanienśe, alterum Metapinum, tertium ideḿq; amplissimum Massalioticum. Sunt autores, & Heracleam oppidum in ostio Rhodani fuisse, ultra fossam ex Rhodano centum passuum, Marij opere & nomine insigne

stagnum:

stagnum: Astromela oppidum, maritima Auaticorum, superq; campi lapidei, Herculis prœliorum memoria: Regio Anataliorum, et itus Desuuiatium, Cauarumq;. Rursus à mari Tricorium, & intus Tricollorum, Vocontiorum, & Segouellaunorum, mox Allobrogum, ac in ora Massilia Græcorum Phocœnsium fœderata. Promontorium Citharista, portus, regio Camatullicorũ. Dein Suelteri, supraq; Verucini. In ora aũt hac Athenopolis Massilienſium: Forum Iulij Octauianorum colonia, quæ Pacensis appellatur, & Classica: amnis in ea Argenteus. Regio Oxybiorum, Ligaunorumq;, super quos Suebri, Quariates, Adunicates. At in ora oppidum Latinum Antipolis. Regio Deciatium: amnis Varus, ex alpium monte Cema profusus. In mediterraneo colonia Arelate sextanorum, Bliteræ septumanorum, Arausio secundanorum. In agro Cauarum Valentia, Vienna Allobrogum. Oppida latina, Aquæ sextiæ Salyorum, Auenio Cauarum, Aptaiulia Vulgientium, Alebecriorum Apollinarium, Alba Heluorum, Augusta Tricastinorum: Anatilia, Aeria, Bormannico, Macina, Cabellio, Caracasum, Volcarum Tectosagum: Cessero, Carpentoracte, Meminorum: Cenicenſes, Cambolecti, qui Atlantici cognominantur. Forum Voconij, Glanum, Liuij, Luteuani, qui & Foroneronienſes, Nemausum Arecomicorum, Piscenæ, Ruteni, Sanagenſes, Tolosani, Tectosagi Aquitaniæ contermini, Tascodunitari, Cononienſes, Vmbranici: Vocontiorum ciuitatis fœderatæ duo capita, Vasco & lucus Augusti. Oppida uero ignobilia XIX. sicut XXIIII. Nemausienſibus attributa. Adiecit formulæ Galba imperator ex inalpi-

nis Auanticos, atque Ebrodunticos. quorum oppidũ Dinia. Longitudinem prouinciæ Narbonensis CCCLXX. M. paſs. Agrippa tradit, latitudinem CCXLVIII.

Italia, Tiberis, Roma, Campania. Cap. V.

Italia deinc, primúq; eius Ligures, mox Hetruria, Vmbria, Latium, ubi Tiberina oſtia, & Roma terrarum caput XVI. M. paſs. interuallo à mari. Volſcorum poſtea littus & Campaniæ, Picentinum inde, ac Lucanum Bruttiumq; quò lõgiſſime in meridiem, ab alpium penè lunatis iugis, in maria excurrit Italia. Ab eo Græciæ ora, mox Salentini, Pediculi, Peligni, Ferentani, Marruuini, Veſtini, Sabini, Picentes, Galli, Vmbri, Thuſci, Veneti, Carni, Iapides, Iſtri, Liburni. Nec ignoro ingrati ac ſegnis animi existimari poſſe merito, ſi breuiter atque in tranſcurſu ad hũc modum dicatur terra, omnium terrarum alumna eadem & parens, numine deũm electa quæ cœlum ipſum clarius faceret, ſparſa congregaret imperia, ritusq; molliret: & tot populorum diſcordes feraſq; linguas, ſermonis commercio conuraheret ad colloquia, & humanitatem homini daret, breuiterq; una cunctarum gentium in toto orbe patria fieret. Sed quid agam? Tãta nobilitas omnium locorum, quos quis attigerit, tanta rerum ſingularũ populorumq; claritas tenet. Vrbs Roma, uel ſola in ea, & digna tam feſta cæruice facies, quo tandem narrari debet opere? Qualiter Campaniæ ora per ſe, felixq; illa ac beata amœnitas? ut palàm ſit, uno in loco gaudentis opus eſſe naturæ. Iam uero tota ea uitalis ac perennis ſalubritatis cœli temperies eſt, tã fertiles campi, tam aprici colles, tam innoxij ſaltus, tam

opaca nemora, tam munifica syluarum genera, tot mõ
tium afflatus, tanta frugum & uitium olearumq; fer
tilitas, tam nobilia pecori uellera, tot opima tauris col=
la, tot lacus, tot amnium fontiumq; ubertas, totam eam
perfundens, tot maria, portus, gremiumq; terrarum cõ
mercio patens undique: et tanquam ad iuuandos mor
tales, ipsa auide in maria procurrens. Neque ingenia
ritusq; ac uiros, & lingua manuq; superatas comme=
moro gentes. Ipsi de ea iudicauere Græci, genus in glo
riam suam effusissimum, quotam partem ex ea appellã
do Græciam magnam. Nimirum, id quod in mentione
cœli fecimus, hac quoque in parte faciendũ est, ut quas=
dam notas ac pauci sydera attingamus. Legentes tan
tum quæso meminerint, ad singula toto orbe edisseren=
da festinari. Est ergo folio maxime querno assimlata,
multo proceritate amplior, quàm latitudine, in læua se
flectens cacumine, et Amaconicæ figura desinens par=
mæ, ubi à medio excursu Cocinthos uocatur, per sinus
lunatos duo cornua emittens, Leucopetrã dextera, La=
cinium sinistra. Patet longitudine ab alpino fine præto
riæ Augustæ per Vrbem Capuamq; cursu meante Rhe
gium oppidum in humero eius situm, à quo ueluti cer
uicis incipit flexus, decies centena et uiginti M. passuũ:
multoq; amplior mensura fieret Lacinium usque, ni
talis obliquitas in latus digredi uideretur. Latitudo
eius uaria est, CCCCX. milium inter duo maria, ir=
ferum & superum, amnesq; Varum atque Arsiam:
mediæ atque ferme circa urbem Romam ab ostio Ater
ni amnis in Adriaticũ mare influẽtis, ad Tiberina ostia
CXXXVI. & paulo minus à Castro nouo Adriatici

maris Alsium ad Tuscum æquor, haud illo in loco CC. in latitudinem excedens. Vniuersæ autem ambitus à Varro ad Arsiam XXX. milia passuum LVI I. efficit. Abest à circundatis terris, Istria ac Liburnia quibusdam locis C.M. passuum. Ab Epiro & Illyrico L. Ab Africa minus CC. ut autor affirmat Varro. Ab Sardinia CXX. M. Ab Sicilia M. D. A Corcyra minus LXX. Ab Issa L. Incedit per maria cœli regione ad meridiem quidem: sed si quis id diligenti subtilitate exigat, inter sextam horam primamq; brumalem. Nūc ambitum eius urbesq; enumerabimus. Qua in re præfari necessarium est, autorem nos diuum Augustum secuturos, descriptionemq; ab eo factam Italiæ totius in regiones XI. Sed ordine eo, qui littorum tractu fiet, urbium quidem uicinitates oratione utique præpropera seruari non posse: itaque interiori in parte digestionem in literas eiusdem nos secuturos, coloniarum mentione signata, quas ille in eo prodidit numero. Nec situs originesq; persequi facile est, Ingaunis Liguribus (ut cæteri omittantur) agrotricies dato. Igitur ab amne Varo Nicæa oppidum à Massilienſibus conditum. Fluuius Pado: alpes populiq; inalpini multis nominibus, sed maxime capillati: oppidum Vediantiorum ciuitatis Cemelion, Portus Herculis Monœci, Ligustica ora. Ligurum celeberrimi ultra alpes Sallyi, Deceates, Oxybij: citra Veneni, & Caturigibus orti Vagienni, Statyelli, Vibelli, Magelli, Euburiates, Casmonates, Veliates, & quorū oppida in ora proxima dicemus. Flumen Rutuba, oppidum Albium Intemelium, flumen Merula, oppidum Albingaunum, portus nadum Sabatium, flumen Por-

cifera, oppidum Genua, fluuius Feritor, portus Delphini, Tigulia, intus Segesta Tiguliorum, flumen Macra Liguriæ finis. A tergo autem supradictorum omnium Apeninus mons Italiæ amplissimus, perpetuis iugis ab Alpibus tendens ad Siculum fretum. Ab altero eius latere ad Padum amnem Italiæ ditissimum, omnia nobilibus oppidis nitent, Libarna, Dertona colonia, Trira, Barderate, Industria, Polentia, Carrea quod Potentia cognominatur, Forosului quod Valentinum, Augusta Vagiennorum, Alba Pompeia, Asta, Aquis Statyellorum. Hæc regio ex descriptione Augusti nona est. Patet ora Liguriæ inter amnes Varum & Macram CCXI. M. pass. Adnectitur septimæ, in qua Hetruria est ab amne Macra, ipsa mutatis sæpe nominibus. Vmbros inde exegere antiquitus Pelasgi. Hos Lydi, a quorum rege Tyrrheni, mox a sacrificio ritu lingua Græcorum Thusci sunt cognominati. Primum Hetruriæ oppidum Luna portu nobile. Colonia Luca a mari recedens, propiorq; Pisæ inter amnes Auserem & Arnum ortæ a Pelope Pisisq;, siue Atintanis Græca gente. Vada Volaterrana, fluuius Ceanna, Populonium Hetruscorum quondam hoc tantum in littore. Hinc amnes Prille, mox Vmbro nauigiorum capax, & ab eo tractus Vmbriæ portusq; Telamon, Cossa, Volcientium a populo Romano deducta, Grauiscæ, Castrum nouum, Pyrgi, Cæretanus amnis, & ipsum Cære intus M. pass. quatuor, Agylla a Pelasgis conditoribus dictum: Alsium, Fregenæ. Tiberis amnis a Macra CCLXXXIIII. M. pass. Intus coloniæ Falisca Argis orta (ut autor est Cato) quæ cognominatur Hetruscorum, Lucus Feroniæ, Rusellana,

Senenſis, Sutrina. De cætero Aretini ueteres, Aretini fidentiores, Aretini Iulienſes, Amitinenſes, Aquenſes cognomine Taurini, Blerani, Cortonenſes, Capenates, Cluſini noui, Cluſini ueteres, Fluentini præfluenti Arno appoſiti, Feſulæ, Ferentinum, Feſcennia, Hortanū, Herbanum, Nepet, Nouem pagi præfectura Claudia Forocłodij, Piſtorium, Peruſia, Suanenſes, Saturnini, q ante Aurinini uocabantur, Sudertani, Statones, Tarquinienſes, Tuſcanienſes, Vetulonienſes, Veientani, Veſentini, Volaterrani cognomine Hetruſci, Volſinienſes. In eadē parte oppidorum ueterum nomina retinent agri Cruſtuminus, Caletranus. Tiberis antea Tybris appellatus, & prius Albula, è media ferè longitudine Apennini finibus Aretinorum profluit, tenuis primo, nec niſi piſcinis corriuatus, emiſſuſq; nauigabilis, ſicuti Tinia et Glanis influentes in eum, nouenorum ita conceptu dierum, ſi non adiuuent imbres: ſed Tiberis propter aſpera & confragoſa, ne ſic quidem præterquam trabibus uerius, quàm ratibus longe meabilis fertur, per CL. M. paſſ. non procul Tiferno Peruſia et Ocriculo, Hetruriā ab Vmbris ac Sabinis, mox citra XIII. M. paſſ. urbis Veientem agrum à Cruſtumino, dein Fidenate, Latinum q; à Vaticano dirimens: ſed infra Aretinum Glanim duobus & XL. fluuijs auctus, præcipuis autem Nare & Aniene, qui et ipſe nauigabilis Latium includit à tergo, nec minus tamen aquis ac tot fontibus in urbem perductis: & ideo quamlibet magnarum nauiū ex Italo mari capax, rerum in toto orbe naſcentiū mercator placidiſſimus. Pluribus propè ſolus, quàm cæteri in omnibus terris amnes, accolitur, aſpicitur q; uil-

lis. Nulliq; fluuiorum minus licet inclusis utrinque lateribus: nec tamen ipse pugnat, quanquam creber ab subitis incrementis, et uusquam magis aquis quàm in ipsa urbe stagnantibus. Quinimo uates intelligitur potius ac monitor, auctu semper religiosus uerius, quàm sæuus. Latium antiquum à Tiberi Circæios seruatum est milia passuum L. longitudine. Tam tenues primordio imperij fuere radices. Colonis sæpe mutatis tenuere alij alijs temporibus, Aborigines, Pelasgi, Arcades, Siculi, Aurunci, Rutuli. Et ultra Circæios Volsci, Osci, Ausones, unde nomen modo Latij processit ad Lirin amnem. In principio est Ostia colonia à Romano rege deducta. Oppidum Laurentum, Lucus Iouis indigetis, amnis Numicius, Ardea à Danaë Perſei matre condita. Dein quondam Aphrodisium, Antium colonia. Astura flumen & insula. Fluuius Nymphæus, Clostra Romana. Circæij quondam insula immenso quidem mari circundata (ut creditur Homero) at nunc planicie. Mirum est quod hac de re tradere hominum notitiæ possumus. Theophrastus, qui primus externorum aliqua de Romanis diligentius scripsit (nam Theopompus, ante quẽ nemo mentionem habuit, urbem duntaxat à Gallis captam dixit: Clitarchus ab eo proximus, legationem tantum ad Alexandrũ missam) hic iã plusquam et fama, Circæiorum insulæ et mensuram posuit stadia LXXX. in eo uolumine quod scripsit Nicodoro Atheniensium magistratui, q̃ fuit urbis nostræ CCCCLX. anno. Quicquid est ergo terrarũ præter X. M. pas. propè ambitus, adnexum insulæ. Post eum annum accessit Italiæ aliud

miraculum: A Circæijs *palus* Pontina *est, quem locum* XXIII. *urbium fuisse* Mutianus *ter consul prodidit:* Dein *flumen* Vfens, *supra quod* Tarracina *oppidum, lingua* Volscorum Anxur *dictum: & ubi fuere* Amyclæ *a serpentibus deletæ.* Dein *locus* Speluncæ, *lacus* Fundanus, *Caieta portus.* Oppidum Formiæ, Hormiæ, *dictum, ut existimauere, antiqua* Læstrygonum *sedes.* Vltra *fuit oppidũ* Pyræ. Colonia Minturnæ, Liri *amne diuisa* Glanico *appellato.* Oppidum Sinuessa *extremum in adiecto* Latio, *quam quidam* Sinopen *dixere uocitatam.* Hinc *felix illa* Cãpania *est.* Ab *hoc sinu incipiunt uiriferi colles, & temulenta nobilis succo per omnes terras inclyto, atque (ut ueteres dixere) summum* Liberi patris cum Cerere *certamen.* Hinc Sertini et Cæcubi *obtenduntur agri.* His *iunguntur* Falerni, Caleni. Dein *consurgunt* Massica, Gaurani, Surrentiniq; *montes.* Ibi Laborini *campi sternuntur, & in delicias alicæ politur messis.* Hæc *littora fontibus calidis rigantur: præterq; cætera in toto mari conchylio & pisce nobili annotantur.* Nusquam *generosior oleæ liquor.* Et *hoc quoque certamen humanæ uoluptatis tenuere* Osci, Græci, Vmbri, Tusci, Campani. In *ora* Sauo *fluuius,* Vulturnum, *oppidum cum amne,* Liternum, Cumæ Chalcidensium, Misenum, *portus* Baiarũ, Bauli, *lacus* Lucrinus *& Auernus, iuxta quem* Cimmerium *oppidum quõdam.* Dein Puteoli *colonia,* Dicæarchia *dicta: postq;* Phlegræi *campi,* Acheruſia *palus* Cumis *uicina.* Littore *autem hoc,* Neapolis Chalcidensium, *& ipsa* Parthenope *a tumulo* Sirenis *appellata:* Herculanium, Põpeij: *haud procul aspectante monte* Vesuuio, *alluente uero* Sarno

amne, ager Nucerinus: & IX. M. passuũ à mari ipsa Nuceria. Surrentum cum promontorio Mineruæ, Sirenum quondam sede. nauigatio à Circeis duodeoctoginta Milia passuum patet. Regio ea à Tiberi prima Italiæ seruatur, ex descriptione Augusti. Intus coloniæ, Capua ab cãpo dicta, Aquinũ, Suessa, Venafrũ, Sora, Teanum Sidicinũ cognomine, Nola. Oppida Abellinũ, Aricia, Alba longa, Acerani, Allifani, Atinates, Aletrinates, Anagnini, Atellani, Asulani, Arpinates, Auximates Auellani, Alfaterni. Et qui ex agro Latino, item Hernico, item Labicano cognominati: Bouillæ, Calatiæ, Casinum, Calenum, Capitulũ, Cernetum, Cernetani qui Mariani cognominãtur: Corani à Dardano Troiano orti: Cubulterini, Castrimonienses, Cingulani: Fabienses, in monte Albano Foropopulienses. Ex Falerno Frusinates, Ferentinates, Freginates, Fabraterni ueteres, Fabraterni noui, Ficolenses, Fregellani, Foroappi, Forentani, Gabini, Interamnates, Succasani, qui & Lirinates uocantur, Ilionenses, Lauinij, Norbani, Nomentani, Prenestini, urbe quondam Stephane dicta, Priuernates, Setini, Signini, Suessulani, Telini, Trebulani cognomine Balinienses, Trebani, Tusculani, Verulani, Veliterni, Vlubrenses, Vluernates, superq; Roma ipsa: cuius nomen alterum dicere, arcanis ceremoniarum nefas habetur: optimaq; et salutari fide abolitum enunciauit Valerius Soranus, luitq; mox pœnas. Non alienum uidetur inserere hoc loco exemplum religionis antiquæ, ob hoc maxime silentium institutæ. Nanque diua Angerona, cui sacrificatur ad diẽ XII. Cal. Ianuarij, ore obligato obsignatoq; simulacrum habet. Vrbem tris portas habẽtẽ

Romulus reliquit, aut (ut plurimas tradentibus credā mus) quatuor. Mœnia eius collegere ambitu, imperatoribus cēsoribusq; Vespasianis anno conditæ DCCCXXVIII. paſs. XIII. M. CC. Complexa montes VII. ipſa diuiditur in regiones XIIII. Cōpitalarum CCLXV. eiuſdem ſpatij menſura currente à miliario in capite Ro. fori ſtatuto ad ſingulas portas, quæ ſunt hodie numero XXXVII. ita ut XII. portæ ſemel numerentur, prætereanturq; ex ueteribus VII. quæ eſſe deſierunt. Efficit paſſuum per directum triginta milia DCC. ſexāginta quinq;. Ad extrema uero tectorum cum caſtris prætorys ab eodem miliario per uicos omnium uiarum menſura colligit paulo amplius ſeptuaginta milia paſſuum. Quō ſi quis altitudinem tectorum addat, dignam profecto æſtimationem concipiat, fateaturq; nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuiſſe ei comparari. Clauditur ab oriēte aggere Tarquinij Superbi, inter prima opere mirabili. Nanque eum muris æquauit, quā maxime patebat adituplano. Cætero munita erat præcelſis muris, aut abruptis mōtibus, niſi q expatiantia tecta multas addidere urbes. In prima regione præterea fuere, in Latio clara oppida, Satricum, Pometia, Scaptia, Pitulum, Politorium, Tellene, Tifata, Cænina, Ficana, Cruſtumerium, Ameriola, Medullia, Corniculum, Saturnia, ubi nunc Roma eſt: Antipolis, quod nunc Ianiculum in parte Romæ: Antemnæ, Camerium, Collatia, Amiternum, Norbe, Sulmo, & cum his carnem in monte Albano ſoliti accipere populi, Albenſes, Albani, Aeſolani, Acienſes, Abolani, Bubetani, Bolani, Cuſuetani, Coriolani, Fidenates, Foretij, Hor

tenſes, Latinienſes, Longulani, Manates, Macrales, Mutucumenſes, Munienſes, Numinienſes, Olliculani, Octulani, Pedani, Polluſtini, Querquetulani, Sicani, Siſolenſes, Tolerienſes, Tutienſes, Vimitellarij, Velienſes, Venetulani, Vicellenſes. Ita ex antiquo Latio LIII. populi interiere ſine ueſtigijs. In campano autem agro Stabiæ oppidum fuere uſque ad Cn. Pompeium & L. Carbonem COSS. pridie Cal. Maij, quo die L. Syllæ legatus bello ſociali id deleuit, quod nunc in uillas abijt. Intercidit ibi & Tauriania. Sunt & morientis Caſilini reliquiæ. Præterea autor eſt Antias, oppidum Latinorum Apiolas captum à L. Tarquinio rege, ex cuius præda Capitolium is inchoauerit. A Surrento ad Silarum amnem XXX. M. paſſ. ager Picentinus fuit, Thuſcorum templo Iunonis Argiuæ ſub Iaſone cõdito inſignis. Intus oppidum Salerni, Picentia. A Silaro regio tertia & ager Lucanus Brutiusq; incipit, nec ibi rara incolarum mutatio. Tenuerunt eam Pelaſgi, Oenotrij, Itali, Morgetes, Sicoli, Græciæ maximæ populi, nouiſſime Lucani à Samnitibus orti duce Lucio. Oppida Pæſtum Græcis Poſidonia appellatum, ſinus Pæſtanus, oppidum Helia, quæ nunc Velia. Promontorium Palinurum: à quo ſitu recedente traiectus ad columnam Rhegiam centum milia paſſuum. Proximũ autem huic flumen Melphes. Oppidũ Buxentum græce Pyxũs, Laus amnis: fuit & oppidum eodem noie. Ab eo Brutiũ littus, oppidum Blãda, flumen Batũ, portus Parthenius Phocenſiũ ſinus Vibonenſis, locus Clãpetiæ, oppidum Tempſa à Græcis Temeſe dictum, & Crotonienſium Terina, ſinusq; ingens Terinæus.

Oppidum Consentia. Intus in peninsula fluuius Acheron à quo oppidani Acherontini. Hippo quod nunc Vibonem Valentiam appellamus. Portus Herculis, Metaurus amnis. Tauranium oppidum, portus Oresti et Medua. Oppidum Scylleum. Cratæis fluuius, mater (ut dixere) Scyllæ. Dein columna Rhegia: Siculum fretum: ac duo aduersa promontoria: ex Italia Cænys, ex Sicilia Pelorum XII. stadiorum interuallo. Vnde Rhegiũ XII. M. D. passuum. Indi Apennini sylua, promontorium Leucopetra XII. M. pass. ab ea Locri cognominati à promontorio Zephyrio, absunt à Silaro CCCIII. milia passuum. Et includitur Europæ sinus primus, in eoq; maria nuncupantur: unde irrumpit Atlanticum, ab alijs magnum: quà intrat, Porthmos à Græcis, à nobis Gaditanum fretum: cum intrauit, Hispanum qua tenus Hispanias alluit: ab alijs Ibericum, aut Balearicum: mox Gallicum ante Narbonensem prouinciam, hinc Ligusticum. Ab eo ad Siciliam insulam, Tuscum: quod ex Græcis alij Notium, alij Tyrrhenum, è nostris plurimi inferum uocant. Vltra Siciliam quod est ad Salentinos, Ausonium Polybius appellat. Eratosthenes autem inter ostium oceani & Sardiniam quicquid est, Sardoũ. Inde ad Siciliam Tyrrhenum. Ab hac Cretam usque Siculũ. Ab ea Creticum. Insulæ per hæc maria primæ omnium Pityusæ à Græcis dictæ, à fruticæ pineo, nunc Ebusus uocatur utraque cuitate fœderata angusto freto interfluente, patent XLII. M. passuum. Absunt à Dianio septingentis stadijs, totidem Dianium per continenteni à Carthagine noua. Tantundem à Pityusis in altum, Baleares duæ, & Sucronem uersus

Colubraria. Baleares funda bellicosas, Græci Gymnasias dixere. Maior C.M. passum longitudine: circuitu uero CCCCLXXX M. oppida habet ciuium Romanorũ Palmam & Pollentiam, latina Cinium & Cunici. & fœderatum Bochorum fuit. Ab ea XXX. M. pass. distat minor, longitudine LX. M. circuitu CL. M. passuum ciuitates habet, Iamnonem, Saniseram, Magonem. A maiore XII. M. pass. in altum abest Capraria, insidiosa naufragijs, & è regione Palmæ urbis Menariæ ac Tiquadra, & parua Annibalis. Ebusi terra serpentes fugat, Colubrariæ parit. Ideo infesta omnibus, nisi Ebusi tanam terram inferentibus: Græci Ophiusam dixere. Nec cuniculos Ebusus gignit, populantes Balearium messes. Sunt aliæ XX. fermè paruæ mari uadoso. Galliæ autem ora, in Rhodani ostio Metina, mox quæ Blascon uocatur, tres Stœchades à uicinis Massilienſibus dictæ propter ordinem, quas item nominant singulis uocabulis, Proten & Mesen, quæ & Pomponiana uocatur, tertia Hypæa. Ab his Sturium, Phœnicæ, Phila, Lero, & Lerina aduersum Antipolim, in qua Vergoani oppidi memoria.

De Corsica. Cap. VI.

IN Ligustico mari est Corsica, quam Græci Cyrnon appellauere, sed Tusco propior, à septentrione in meridiem proiecta, longa pass. CL. M. lata maiore ex parte L. Circuitu CCCXXII. M. Abest à uadis Volaterranis LXII. milia passuum. Ciuitates habet XXXIII. & colonias Marianam à C. Mario deductam, Aleriam à dictatore Sylla. Citra est Oglasa: intra uero LX. milia passuum à Corsica,

Planaria à specie dicta, æqualis freto, ideoq; naui-
gijs fallax. Amplior Vrgo & Caprária, quam Græci Aegi
lon dixere. Item Eglium & Dianium quam Artemi
siam, ambæ contra Cosanum littus: & paruæ, Mena-
ria, Colubraria, Venaria: Illua cum ferri metallis, cir-
cuitu C.M. à Populonia X. à Græcis Aethalia dicta.
Ab ea Planasia XXXIX.M. Abhis ultra Tiberina o-
stia in Antiano Astura, mox Palmaria, Sinonia, et ad-
uersum Formias Pontiæ. In Puteolano autem sinu Pan
dataria, Prochyta non ab Aeneæ nutricæ, sed quia pro
fusa ab Aenaria erat. Aenaria ipsa à statione nauium
Aeneæ, Homero Inarime dicta, Græcis Pithecusa, non à
simiarum multitudine (ut aliqui existimauere) sed à fi-
glinis doliariorum. Inter Pausilypum & Neapolim
Megaris: mox à Surrento VIII.M. passuum distantes,
Tiberij principis aræ nobiles Capreæ, circuitu XL.M.
passuũ. Leucothea, extráq; conspectum, pelagus Afri-
cum attingens Sardinia, minus IX.M. passuum à Cor
sicæ extremis, etiamnum angustias eas arctantibus in-
sulis paruis, quæ Cuniculariæ appellantur, itemq; Phin
tonis fossæ, à quibus fretum ipsum Taphros noiatur.

De Sardinia. Cap. VII.

Ardinia ab oriẽte patens, CLXXXVIII.M.
s passuum ab occidente, CLXX.M. à meridie,
LXXIIII.M. à septentrione, CXXII. circui
tu, DLII.M. abest ab Africa Caralitano promontorio
ducenta milia, à Gadibus quatuordecies centena. Ha-
bet & à Gorditano promontorio duas insulas quæ uo
cantur Herculis, à Sulchensi Enosin, à Caralitano Fi-
cariam. Quidam haud procul ab ea etiam Beleridas

ponunt & Collodem, & quam uocant Heras lutra. Celeberrimi in ea populorum Ilienses, Balari, Corsi. Oppidorum XIIII. Sulchitani, Valentini, Neapolitani, Bocenses, Caralitani ciuium Romanorum, & Norenses, Colonia autem una, quæ uocatur ad turrim Libysonis. Sardiniam ipsam Timæus Sandaliotin appellauit ab effigie soleæ, Myrsilus Ichnusam à similitudine uestigij. Contra Pæstanum sinum Leucasia est, à Sirene ibi sepulta appellata. Contra Veliam, Pontia, & Isçia, utræque uno nomine Oenotrides, argumentum possessæ ab Oenotrijs Italiæ: & contra Vibonem paruæ, quæ uocantur Ithacesiæ, Vlixis specula.

Sicilia. Cap. VIII.

Verum ante omnes claritate Sicilia, Sicania u Thucydidi dicta, Trinacria pluribus, aut Triquetra à triangula specie: circuitu patēs ut autor est Agrippa, DCXVIII. M. paſs. quondam Brutio agro cohærēs, mox interfuso mari auulsa XII. M. in longitudinem freto: in latitudinem aūt M. D. paſs. iuxta columnam Rhegiam. Ab hoc dehiscendi argumēto, Rhegium Græci nomen dedere oppido, in margine Italiæ sito. In eo freto est scopulus Scylla, item Charybdis, mare uorticosum, ambo clara sæuitia. Ipsius Triquetræ, ut diximus, promontoriū Pelorus uocatur, aduersus Scyllam uergens in Italiā, Pachynum in Græciā, CXLIIII. M. ab eo distante Peloponnesо: Lilybæū in Africā. CLXXX. M. interuallo à Mercurij promontorio: et à Caralitano Sardiniæ CXX. M. Inter se autē hæc promontoria ac latera distant his spatijs. Terreno itinere à Peloro Pachynū CLXVI. M. paſs. Inde Lily

bæum CC.milia. Inde Pelorũ CLXX.milia. Coloniæ ibi urbes ac ciuitates LXXII. A Peloro mare Ionium ora spectante, oppidum Messana ciuium Ro. qui Mamertini uocantur. Promontorium Drepanum, colonia Taurominium, quæ antea Naxos, flumen Asines, mõs Aetna nocturnis mirus incendijs. Crater eius patet ambitu stad. XX. Faulla Taurominium & Catanam usq; peruenit feruens, fragor uero ad Maronem & gemellos colles. Scopuli tres Cyclopum, portus Vlixis, colonia Catana. Flumina Symethum, Terias. Intus Lestrygonij campi. Oppida, Leontini, Megaris, amnis Pantagies, Colonia Syracusæ, cum fonte Arethusa. Quanquam & Temenitis, & Archidemia, & Magæa, & Cyane, & Milichie fontes in Syracusano potantur agro. Portus Naustathmus, flumen Elorum, promontorium Pachynum: à qua fronte Siciliæ flumen Hirminium, oppidum Camarina, fluuius Gelas, oppidum Acragas, quod Agrigentum nostri dixere. Thermæ colonia, amnes Atys, & Hypsa, Selinũs oppidum. Lilybæum ab eo promontorium, Drepana, mons Eryx. Oppida Panhormum, Solũs, Himera cum fluuio, Cephalœdis, Alũtium, Agathirnum, Tyndaris colonia, oppidum Mylæ & unde cœpimus Pelorus. Intus latinæ conditionis Centuripini, Nepini, Segestani: stipendiarij, Assorini, Aetnenses, Agyrini, Acestei, Acrenses, Bidini, Citarij, Cacirini, Drepanitani, Ergetini, Ecestienses, Erycini, Entellini, Etini, Edini, Enquini, Gelani, Galathani, Haleſini, Hennenses, Hyblenses, Herbitenses, Herbessenses, Herbulenses, Halicyenses, Hadranitani, Imacarenses, Ichanenses, Ietenses, Mutustratini, Magellini, Murgentini,

tini, Mutyenſes, Menanini, Naxij, Noæni, Petrini, Paropini, Pinthienſes, Semellitani, Scherini, Seliuntij, Symethij, Talarenſes, Tiſſinenſes, Tricalini, Triracīēſes, Zanclæi Meſſeniorum in Siculo freto. Inſulæ ſunt in Africam uerſæ, Gaulos, Melita à Camerina LXXXII II. M. paſſ. à Lilybæo CXIII. Coſyra, Hieroneſos, Cæne, Galatha, Lopaduſa, Aethuſa, quam alij Aeguſam, Bucinna, & à Solunte LXXV. M. Oſteodes, contrāq; Paropinos Vſtica. Citra uero Siciliam ex aduerſo Metauri amnis XII. milibus ferme paſſuum ab Italia, VII. Aeoliæ appellatæ. Eædem Lipareorum & Hephæſtiades à Græcis, à noſtris Vulcaniæ, Aeoliæ, quòd Aeolus Iliacis temporibus ibi regnabat.

De Lipara. Cap. IX.

Lipara cum ciuium Ro. oppido, dicta à Lipa
l ro rege, qui ſuæſſit Aeolo, antea Milogonis uel Meligunis uocitata, abeſt XII. M. paſſ. ab Italia, ipſa circuitu paulo minori. Inter hāc & Sicilia altera, antea Theraſia appellata, nunc Hiera, quia ſacra Vulcano eſt, colle in ea nocturnas euomente flammas. Tertia Strongyle, à Lipara M. paſſ. ad exortum ſolis uergens; in qua regnauit Aeolus, quæ à Lipara liquidiore flamma tātum differt. Cuius fumo, quinam flaturi ſint uenti, in triduum prædicēre incolæ tradunt: unde Aeolo uentos paruiſſe exiſtimatum. Quarta Didyme, minor quàm Lipara. Quinta Ericuſa, Sexta Phœnicuſa, pabulo proximarum relicta. Nouiſſima, eadem q; minima, Euonymos. Hactenus de primo Europæ ſinu.

De Locris & Italiæ fronte. Cap. X.

Locris Italiæ frons incipit, magna Græcia à appellata, in tres sinus recedens Ausonij maris, quoniã Ausones tenuere primi: patet octogintaduo M. paſs. ut autor est Varro. Pleriq; LXXII. M. fecere. In ea ora flumina innumera, sed memoratu digna à Locris Sagra, et ueſtigia oppidi Caulonis; Myſia; Conſilinum caſtrum, Cocinthum, quod esse longiſſimum Italiæ promontorium aliqui exiſtimant. Dein ſinus, & Scylacæum, Scylletium Athenienſibus cum conderent dictum: quem locum occurrens Terinæus ſinus peninſulam efficit: & in ea portus, qui uocatur caſtra Annibalis, nuſquam anguſtiore Italia XX. M. paſ. latitudo eſt. Itaque Dionyſius maior interciſam eo loco adjcere Siciliæ uoluit. Amnes ibi nauigabiles, Cæcinos, Crotalus, Semirus, Arocha, Targines. Oppidum intus Petilia, mons Clibanus, promontorium Lacinium: cuius ante oram inſula X. M. paſs. à terra Dioſcoron, altera Calypſus, quam Ogygiam appellaſſe Homerus exiſtimatur. Præterea tres Sirenuſæ, Meloëſſa. Ipſum à Caulone abeſſe LXX. milibus paſs. prodidit Agrippa.

Secundus Europæ ſinus. Cap. XI.

Lacinio promontorio ſecundus Europæ ſinus à incipit, magno ambitu flexus, & Acroceraunio Epiri finitur promontorio, à quo abeſt LXXV. M. paſs. Oppidum Croto, amnis Neæthus. Oppidum Thurium inter duos amnes Crathin & Sybarin, ubi fuit urbs eodem nomine. Similiter eſt inter Sirin & Acirin Heraclea, aliquando Siris uocitata. Flumina Acalandrum, Caſuẽtum, Oppidum Metapõtum,

quo tertia Italiæ regio finitur. Mediterranei Brutiorum Aprustani tantum. Lucanorũ autem Atinates, Bantini, Eburini, Grumentini, Potentini, Sontini, Sirini, Tergolani, Vrsentini, Volcentani, quibus Numestrani iungũtur. Præterea interisse Thebas Lucanas Cato autor est. Et Pădosiam Lucanorum urbem fuisse Theopompus, in qua Alexander Epirotes occubuit. Connectitur secunda regio, amplexa Hirpinos, Calabriam, Apuliam, Salentinos CCL.M. sinu qui Tarentinus appellatur, ab oppido Laconum in recessu hoc intimo sito, contributa eò maritima colonia quæ ibi fuerat. Abest CXXXVI. milia passuum à Lacinio promõtorio, aduersam ei Calabriam in peninsulam emittens. Græci Messapiam à duce appellauere: & ante Peucetiam, à Peucetio Oenotri fratre. In Salentino agro inter promontoria C.M. passuum intersunt. Latitudo peninsulæ à Tarento Brũdusium terreno itinere XXXII.M. passuum patet, multoq; breuius à portu Sasina. Oppida per continentem à Tarento, Varia, cui cognomen Apulæ, Messapia, Aletium. In ora uero Senonum Gallipolis, quæ nunc est Anxa LXII.M. passuum à Tarento. Inde XXXIII. milia promontorium, quod Acran Iapygiam uocant, quo longissime in maria excurrit Italia. Ab eo Basta oppidum, & Hydruntum decem ac nouem M. pas. ad discrimen Ionij et Adriatici maris, quà in Græciã breuissimus transitus. Ex aduerso Apollonia oppidũ, latitudine intercurrentis freti, L.M. non amplius. Hoc interuallum pedestri continuare transitu pontibus iactis, primum Pyrrhus Epiri rex cogitauit: post eum M. Varro, cum classibus Pompeij piratico bello præes-

set. Vtrunque aliæ impediere curæ. Ab Hydrunte Soletum desertum, dein Fratuertium. Portus Tarentinus, statio militum Lupia, Balesium, Cælium, Brundisium L.M. pass. ab Hydrunte, in primis Italiæ portu nobile ac uelut certiore transitu, sicuti longiore, excipiente Illyrica urbe Dyrrachio CCXX. M. traiectu. Brundisio conterminus Pediculorum ager. IX. adulescentes totidemq; uirgines ab Illyrijs tredecim populos genuere. Pediculorum oppida, Rhudia, Egnatia, Barion, ante Iapyx à Dædali filio, à quo & Iapygia, Amita, Pactius, Aufidus ex Hirpinis montibus Canusium præfluens. Hinc Apulia Dauniorum cognomine, à duce Diomedis socero. In qua oppidum Salapia, Annibalis meretricio amore inclytum, Sipontum, Vria: amnis Cerbalus, Dauniorum finis: portus Agasus, promontorium montis Garzani, à Salētino siue Iapygio CXXXIIII. M. passuum ambitu: Garzani portus: Garnæ, lacus Pantanus. Flumen portuosum Frento, Teanum Apulorum. Itemq; Larinum, Cliternia, Tifernus amnis. Inde regio Frētana. Ita Apulorum genera tria: Teani à duce Gares: Lucani, qui subacti à Calchante tenuere loca quæ nunc tenent Etinates. Dauniorum præter supra dicta coloniæ, Lucæria, Venusia: Oppida Canusium, Harpi aliqñ Argos Hippiū Diomede condente, mox Argirippa dictum. Diomedes ibi deleuit gētes Monadorū, Dardorumq;, & urbes duas, quæ in prouerbij ludicrū uertēre, Apinam & Tricam. Cætera intus in secunda regione, Hirpinorum colonia una Beneuentum, auspicatius mutato nomine, quæ quondam appellata Maleuētum. Ausculani, Aquiloni, Abellinates cognomine Pro-

tropi, Compsani, Caudini, Ligures qui cognominantur Corneliani, & qui Bebiani, Vescellani, Deculani, Aletrini, Abellinates cognominati Marsi, Atrani, Aecani, Alfellani, Attinates, Arpani, Borcani, Collatini, Corinenses, & nobiles clade Romana Canenses, Dirini, Forentani, Genusini, Herdonienses, Hyrini, Larinates cognomine Frentani, Etinates, ex Gargano Mateolani, Neretini, Matini, Rubustini, Syluini, Strapellini, Turmantini, Vibinates, Venusini, Vlurtini. Calabrorum mediterranei, Egetini, Apamestini, Argentini, Butuntinenses, Deciani, Brumbestini, Norbanenses, Sturnini, Tutini. Salētinorū, Aletini, Basterbini, Neretini, Valētini, Veretini.

Regio Italiæ quarta. Cap. XII.

Equitur regio quarta gentium uel fortissimarum Italiæ. In ora Frentanorum à Tiferno flumen Trinium portuosum. Oppida, Histonium, Buca, Ortona, Aternus amnis. Intus Anxani cognomine Frentani, Carentini Supernates, & Infernates, Lanuenses: Marrucinorum Teatini: Pelignorū Corfinienses, Superæquani, Sulmonenses: Marsorum Anxantini, Atinates, Fucentes, Lucenses, Marruuij, Albensium Alba ad Fucinum lacum: Aequiculanorum Cliternini, Carseolani: Vestinorum Angulani, Pinnenses, Peltuinates, quibus iūguntur Aufinates asmontani: Samnitium, quos Sabellos, & Græci Saunitas dixere, colonia Bouianum uetus, et alterum cognomine Vndecumanorum, Aufidenates, Esernini, Fagi, Fugali, Ficolenses, Sepinates, Treuentinates: Sabinorum Amiternini, Curenses, Forum Decij, Forum nouum, Fidenates, Interānates, Nursini, Nomentani, Reatini, Trebulani,

qui cognominantur Mutuſcæi, et qui Suffenates, Tiburtes, Tarinates. In hoc ſitu ex Aequiculis interiere Comi ni, Tadiates, Acedici, Alfaterni. Gellianus autor eſt, lacu Fucino hauſtum Marſorum oppidum Archippe, conditum à Marſya duce Lydorum: item Vrticanorũ in Piceno deletum à Romanis, Valerianus. Sabini (ut quidam exiſtimauere) à religione & deorum cultu Seuinĩ appellati, Velinos accolunt lacus, roſcidis collibus. Nar amnis exhaurit illos ſulphureis aquis. Tiberim ex his petens replet, è monte Fiſcello labens, iuxta Vacunæ nemora, & Reate in eoſdem conditus. At ex alia parte Anio, in monte Trebanorum ortus, lacus tris amœnitate nobiles, qui nomen dedere Sublaqueo, defert in Tiberim. In agro Reatino Cutiliæ lacum, in quo fluctuet inſula, Italiæ umbilicum eſſe M. Varro tradit. Infra Sabinos Latium eſt, à latere Picenum, à tergo Vmbria Apennini iugis Sabinos utrinque uallantibus.

Quinta regio. Cap. XIII.

Vinta regio Piceni eſt, quondã uberrimæ multitudinis. CCCLX. M. Picentium in fidẽ Ro. Pop. uenere. Orti ſunt à Sabinis uoto uere ſacro. Tenuere ab Aterno amne, ubi nunc ager Adrianus, & Adria colonia, à mari VII. M. paſſ. flumen Vomanum, ager Prætutianus, Palmenſis q;. Item Caſtrũ nouum, flumen Batinum, Truentum cum amne: quod ſolum Liburnorum in Italia reliquum eſt. Flumina Albulates, Suinum, Heluinum, quo finitur Prætutiana regio & Picentum incipit. Cupra oppidum, caſtellum Firmanorum, & ſuper id colonia Aſculum Piceni nobiliſſima: Intus Nouana. In ora Cluana, Potentia, Nu-

mana à Siculis condita. Ab ijsdem colonia Ancon, apposita promontorio Cumero in ipso flectentis se oræ cubito: à Gargano CLXXXIII.M.paſs. Intus Auximates, Veregrani, Cingolani, Cuprenſes cognomine Montani, Falarienſes, Pauſulani, Pleninenſes, Ricinenſes, Septempedani, Tollentinates, Triacenſes, Vrbs ſaluia, Pollentini.

Sexta regio. Cap. XIIII.

Vngitur his ſexta regio, Vmbriam complexa agrumq; Gallicum circa Ariminum. Ab Ancone Gallica ora incipit, togatæ Galliæ cognomine. Siculi & Liburni plurimi eius tractum tenuere, in primis Palmenſem, Prætutianum, Adrianumq; agrum. Vmbri eos expulere, hos Hetruria, hanc Galli. Vmbrorum gens antiquiſſima Italiæ exiſtimatur, ut quos Vmbrios à Græcis putent dictos, quòd inundatione terrarum imbribus ſuperfuiſſent. CCC. eorum oppida Thuſci debellaſſe reperiuntur. Nunc in ora flumen Aeſis, Senogallia, Metaurus fluuius, colonia Fanum fortunæ, Piſaurum cum amne. Et intus Hiſpellum, Tuder. De cætero Amerini, Attidiates, Aſirinates, Arnates, Aeſinates, Camertes, Caſuentillani, Carſulani, Dolates cognomine Salentini, Fulginates, Foroflaminienſes, Forojulienſes cognomine Concubienſes, Forobremitani, Foroſempronienſes, Ingmini, Interamnates cognomine Nartes, Meuanates, Meuanionenſes, Mattilicates, Narnienſes, quod oppidum Nequinum antea uocatum eſt: Nucerini cognomine Fauonienſes, et Camelani, Otriculani, Oſtrani, Pitulani cognomine Piſuertes, & alij Mergentini, Peleſtini, Sentinates, Sarſinates, Spoletini,

Suarrani, Sestinates, Suillates, Sadinates, Trebiates, Tu ficani, Tifernates cognomine Tiberini, & alij Metaurē ses, Vesionicates, Vrbinates cognomine Metaurenses, et alij Hortenses, Vettionenses, Vindinates, Viuentani. In hoc situ interiere Feliginates, & qui Clusiolum tenuere supra Interamnam: & Sarranates, cum oppidis Acer= ris quæ Vafriæ cognominabantur, Turocelo quod Ve= triolum. Item Solinates, Suriates, Fallienates, Apienna tes. interiere & Arienates cum Crinouolo, & Vsdica= ni, & Plangenses, Pisinates, Cœlestini. Ameriam supra scriptā Cato ante Persei bellū conditā annis DCCCC= LXIIII. prodidit.

Octaua regio. Cap. XV.

Octaua regio determinatur Arimino, Pado, A= pennino. In ora fluuius Crustumium, Arimi num colonia cum amnibus Arimino et Apru sa. Fluuius hinc Rubico, quondam finis Italiæ. Ab eo Sapis, & Vitis, & Anemo, Rauenna Sabinorum op= pidum, cum amne Bedese, ab Ancone CII. M. passuū. Nec procul à mari Vmbrorum Butrium. Intus colo= nia Bononia, Felsina uocitata, cum princeps Hetruriæ esset: Brixillum, Mutina, Parma, Placentia. Oppida Ce sena, Cliterna, Forum Clodij, Liuij, Popilij, Truentino= rum, Cornelij, Licini, Fauentini, Fidentini, Otesini, Fa= dinates, Regienses à Lepido, Solonates, saltusq; Gallia ni qui cognominantur Aquinates, Tanetani, Veliates cognomine Vecteri, Regiates, Vmbranates. In hoc tra= ctu interierunt Boij, quorum tribus CXII fuisse autor est Cato: Item Senones, qui cæperant Romam.

De Pado flumine. Cap. XVI.

Adus è gremio Veſuli montis, celſiſſimum in
p cacumen elati, finibus Ligurum Vagienno-
rum uiſendo fonte profluens, condenſq; ſeſe
cuniculo, & in Forouibienſiũ agro iterum exoriẽs, nul
li amnium claritate inferior: Græcis dictus Eridanus,
ac pœna Phaëtontis illuſtratus: augetur ad canis ortus
liquatis niuibus, agris quàm nauigijs torrentior, nil ta-
men ex rapto ſibi uindicans. atque ubi liquit agros
ubertate largior, trecentis milia paſſuum à fonte ad-
dens meatu duodenonaginta: nec amnes tantũ Apenni-
nos Alpinoſq; nauigabiles capiens, ſed lacus quoq; im-
menſos in eum ſeſe exonerantes, omni numero XXX.
flumina in mare Adriaticum defert. Celeberrima ex
ijs, Apennini latere iactum, Tanarum, Trebiam Pla-
centinum, Tarum, Niciã, Gabellum, Scultennam, Rhe-
num. Alpium uero Sturam, Morgum, Durias duas, Seſ
ſitẽ, Ticinum, Lambrum, Adduam, Olium, Mincium.
Nec alius amnium tam breui ſpatio maioris incremen
ti eſt. Vrgetur quippe aquarum mole, & in profundũ
agitur, grauis terræ, quanquam deductus in flumina
& foſſas inter Rauennam Altinumq; paſſ. CXX. M.
tamen quia largius uomit, ſeptem maria dictus facere.
Anguſta foſſa Rauennam trahitur, ubi Paduſa uoca-
tur, quondam Meſſanicus appellatus. Proximum inde
oſtium, magnitudinem portus habet, qui Vatreni dici-
tur. quo Claudius Cæſar è Britannia triũphans, præ-
grandi illa domo uerius, quàm naue intrauit Adriã.
Hoc ante Eridanum oſtium dictum eſt, alijs Spinetici
ab urbe Spina, quæ fuit iuxta, prænalens ut Delphicis

creditum est thesauris, cõdita à Diomede. Auget ibi Padum Vatrenus amnis, ex Forocornelienſi agro. Proximum inde ostium Capraſiæ, dein Sagis, dein Volane, quod aũ Olane uocabatur. Omnia ea, flumina, fossásq; primi à Sagi fecere Thuſci, egesto amnis impetu p trãſuersum in Atrianorum paludes, quæ septem maria appellantur, nobili portu oppidi Thuſcorum Atriæ, à quo Atriaticum mare ante appellabatur, quod nunc Adriaticum. Inde ostia plena, Carbonaria ac fossiones Philiſtinæ, quod alij Tartarum uocant: omnia ex Philiſtinæ fossæ abundatione naſcentia, dæ dentibus Ateſi ex Tridentinis alpibus, & Togiſono ex Patauinorum agris. Pars eorum & proximum portum facit Brundulum, ſicut Edronem Medoaci duo, ac fossa Clodia. His ſe Padus miſcet, ac per hæc effunditur, pleriſque, ut in Aegypto Nilus quod uocant Delta, triquetram figuram inter alpes atq; oram maris faciẽs proditus, ſtad. II. M. circuitu. Pudet à Græcis Italiæ rationem mutuari. Metrodorus tamen Scepſius dicat, quoniam circa fontem arbor multa ſit picea, quæ pades Gallicè uocetur, Padum hoc nomen accepiſſe. Ligurum quidem lingua amnem ipſum Bodincum uocari, quod ſignificet fundo carentem. Cui argumento adeſt oppidum iuxta Induſtria, uetuſto nomine Bodincomagum, ubi præcipua altitudo incipit.

Italia tranſpadana. Regio undecima. Cap. XVII.

Tranſpadana appellatur ab eo regio undecima, tota in mediterraneo, cui maria cũcta fluctuoſo alueo important. Oppida Vibiſorum,

Segusio. Coloniæ ab alpium radicibus, Augusta Taurinorum antiqua Ligurũ stirpe, inde nauigabili Pado. Dein Salasorum Augusta prætoria, iuxta geminas alpium fauces, Graias atque Pœninas. His Pœnos, Graijs Herculem transisse memorant. Oppidum Eporedia, Sibyllinis libris à Po. Ro. condi iussum. Eporedicas Gallibonos equorum domitores uocat. Vercellæ Libycorum ex Sallyis ortæ, Nouaria ex Vertacomacoris, Vocontiorum hodieq; pago, non (ut Cato existimat) Ligurum: ex quibus Leui & Marici condidere Ticinum, non procul à Pado, sicut Boij trans alpes profecti Laudem Pompeiam, Insubres Mediolanum. Orobiorum stirpis esse, Comum atque Bergomum, & Licinioforum, & ali quot circa populos, autor est Cato: sed originem gentis ignorare se fatetur, quam docet Cornelius Alexander ortam à Græcia, interpretatione etiam nominis, uitam in montibus degentibus. In hoc situ interijt oppidum Orobiorum Barra, unde Bergomates Cato dixit ortos, etiamnum prodente se altius, quàm fortunatius sitos. Interiere & Caturiges Insubrum exules, & Spina sua pradicta. Item Melpum opulentia præcipuum, quod ab Insubribus & Boijs & Senonibus deletum esse eo die, quo Camillus Veios ceperit, Nepos Cornelius tradidit.

Venetia. Decima regia. Cap. XVIII.

Sequitur decima regio Italiæ Adriatico mari apposita, Venetia, cuius fluuius Silis ex montibus Taurisanis. Oppidum Altinum, flumen Liquentia ex montibus Opiterginis, & portus eodem nomine, colonia Concordia, flumen et portus

Romatinum, Tillauētum maius minusq;, Anassum quò Varramus defluit, Alsa, Natisò cum Turro præfluētes Aquileiam coloniam XII.M.paß.à mari sitam. Carnorum hæc regio, iunctaq; Iapidum, amnis Timauus, castellum nobile uino Pucinum: Tergestinus sinus, colonia Tergeste XXIII.M.paß.ab Aquileia. Vltra quā VI.M.paß. Formio amnis, ab Rauenna CLXXXIX. M.passuū, antiquus auctæ Italiæ terminus, nunc uero Istriæ, quam cognominatam tradunt à flumine Istro, in Adriam effluēte è Danubio amne: eidemq; Istro ex aduerso Padi fauces, contrario eorum percussu mari in teriecto dulcescente, plerique dixere falso, et Nepos Cornelius ēt Padi accola. Nullus enim ex Danubio amnis in mare Adriaticum effunditur. Deceptos credo, quoniā Argo nauis flumine in mare Adriaticum descendit, non procul Tergeste: nec iam constat quo flumine. Humeris trauectam alpes, diligentiores tradunt. Subijsse autem Istro, dein Sao, dein Nauporto, cui nomen ex ea causa est, inter Aemonam alpesq; exorienti.

De Istria. Cap. XIX.

Istria ut peninsula excurrit: Latitudinē eius i XL.M.paß. circuitum uero CXXII.M.prodidere quidam. Item adhærentis Liburniæ & Flanatici sinus. Alij Liburniæ CLXXX.M. Nonnulli in Flanaticum sinum Iapidiam promouere, à tergo Istriæ, CXXX.M.paß. Dein Liburniam CL.M.fecere, Tuditanus, qui domuit Istros, in statua sua ibi inscripsit, ab Aquileia ad Titium flumen stad.CC. Oppida Istriæ ciuium Ro. Aegida, Parentium: colonia Pola: quæ nunc Pietas Iulia, quondam à Colchis condita.

Abest à Tergeste C.M. pass. Mox oppidum Nesactium: et nunc finis Italiæ fluuius Arsia. Polam ab Ancona traiectus CXXM. pass. est. In mediterraneo regionis decimæ coloniæ, Cremona, Brixia Cenomannorũ agro, Venetorum autem Ateste, et oppida Acelum, Patauium, Opitergium, Belunum, Vicetia, Mantua Thuscorũ trãs Padum sola reliqua. Venetos Troiana stirpe ortos autor est Cato: Cenomannos iuxta Massiliam habitasse in Volcis. Fertini, & Tridentini, et Bernenses, Rhetica oppida: Rhetorum & Euganeorũ Verona. Iulienses Carnorum. Dein quos scrupulose dicere non attineat, Alutraenses, Asseriates, Flamonienses, Vanienses, & alij cognomne Culici: Foroiulienses cognomine Transpadani, Foretani, Venidates, Quarqueni, Taurisani, Togienses, Varuani. In hoc situ interiere per oram Iramine, Pellaon, Palsicium: ex Venetis Atina, & Cælina: Carnis, Segeste, et Ocra: Tauriscis Noreia. Et ab Aquileia ad duodecimum lapidem, deletum oppidum etiam inuito senatu, à M. Claudio Marcello, L. Piso autor est. In hac regione & X. lacus inclyti sunt, amnesq; eorũ partus aut alumni, si modo acceptos reddũt, ut Adduã Larius, Ticinum Verbanus, Mincium Benacus, Olliũ Sebinus, Lambrum Eupilis, omnes incolas Padi. Alpes in longitudinem X.M. pass. patere à supero mari ad inferum, Cælius tradit: Timagenes XXII.M. pass. deductis: ĩ latitudinẽ, Cornelius Nepos C.M. T. Liuius triaM. stad. uterque diuersis in locis. Nam et centum milia excedunt aliquando, ubi Germaniam ab Italia submouent, nec LXX.M. explent, reliqua sui parte graciles, ueluti naturæ prouidentia. Latitudo Italiæ, subter radi-

ces earum à Varo, per uada Sabatia, Taurinos, Comum, Brixiam, Veronam, Vicetiam, Opitergium, Aquileiam, Tergeste, Polâ, Arsiam, DCCXLII. milia passuum colligit.

De alpibus, & gentibus alpinis. Cap. XX.

Incolæ alpium multi populi, sed illustres à Pola ad Tergestis regionem Secusses, Subocrini, Atali, Menocaleni, iuxtaq; Carnos quondam Tauriſci appellati, nunc Norici. His contermini Rheti et Vindelici, omnes in multas ciuitates diuisi. Rhetos Thuscorum prolem arbitrantur, à Gallis pulsos duce Rheto. Verso deinde Italiam pectore alpiũ latini iuris Euganeæ gentes, quarum oppida XXXIIII. enumerat Cato. Ex ijs Triumpilini uenalis cum agris suis populus: Dein Camuni, complures q; similes, finitimis attributi municipijs. Lepontios & Salasos, Tauriſcæ gentis idem Cato arbitratur. Cæteri ferè Lepontios relictos ex comitatu Herculis, interpretatione Græci nominis credũt, præustis intra sinus alpium niue membris: eiusdem et Graios fuisse positos in transitu, Graiarum alpium incolas, præstantes q; genere Euganeos, inde tracto nomine. Caput eorum Stonos. Rhetorum Vennones, Sarunetes q; ortus Rheni amnis acolunt, Lepontiorum qui Viberi uocantur, fontem Rhodani, eodem alpium tractu. Sunt præterea Latio donati incolæ, ut Octodurenses, et finitimi Ceutrones, Cottianæ ciuitates. Caturiges, & ex Caturigibus orti Vagienni Ligures, & qui Montani uocantur: Capillatorum q; plura genera ad confinium Liguſtici maris. Non alienum uidetur, hoc loco

subijcere inscriptionem e trophæo alpium, quæ tali ẽ: Imperatori Cæsari Diui Fil. Aug. Pontifici Maximo, Imp. XIIII. tribunitiæ potestatis S.P.Q.R. quòd eius ductu auspicijs q; gentes alpinæ omnes, quæ à mari supero ad inferum pertinebant, sub imperium Pop. Ro. sunt redactæ. Gentes alpinæ deuictæ, Triumpilini, Camuni, Vennotes, Venonetes, Hisarci, Breuni, Naunes, Focunates, Vindelicorum gentes quatuor, Consuanctes, Virucinates, Licates, Cattenates: Abisontes, Rugusci, Suanetes, Collucones, Brixentes, Lepontij, Viberi, Nantuates, Seduni, Varagri, Salassi, Acitauones, Medulli, Vœnni, Caturiges, Brigiani, Sontiontij, Ebroduntij, Nemaloni, Edennates, Esubiani, Veamini: Gallicæ, Triulatti, Ectini, Vergunni, Equituri, Nementuri, Oratelli, Veruſi, Velauni, Suetri. Nõ sunt adiectæ Cottianæ ciuitates XII. quæ non fuerunt hostiles, sed item attributæ municipijs lege Pompeia. Hæc est Italia dijs sacra, hæ gentes eius, hæc oppida populorum. Super hæc Italia, quæ L. Aemylio Paulo, C. Atilio Regulo consulibus, nũciato Gallico tumultu, sola sine externis ullis auxilijs, atque etiã tunc sine transpadanis, equitum LXXX. M. peditum DCC. M. armauit. Metallorum omnium fertilitate nullis cedit terris. Sed interdictum id uetere consulto patrum, Italiæ parci iubentium.

Illyricum. Cap. XXI.

RSiæ gens Liburnorũ iungitur, usque ad flumen Titium. Pars eius fuere Mentores, Hymani, Encheleæ, Dudini, et quos Callimachus Peucetias appellat: nunc totum uno nomine

Illyricum uocatur generatim, populorum pauca effatu digna, aut felicia nomina. Conuentum Scardonitanum petunt Iapides, & Liburnorũ ciuitates XIIII. è quibus Lacinienſes, Scultinos, Burniſtas, Albonenſes nominare non pigeat. Ius Italicum habent eo conuẽtu Alutæ, Flanates, à quibus ſinus nominatur: Lopſi, Varubarini, immuneſq; Aſſeriates, & ex inſulis Fulſinates, Curictæ. Cæterum per oram oppida à Neſactio, Aluona, Flauona, Tarſatica, Senia, Ioſpica, Ortopula, Vegiũ, Argyruntum, Corninium, Enona ciuitas, Pauſinus flumen, Tedanium quo finitur Iapidia, Inſulæ in eo ſinu, Abſyrtium, Arba, Tragurium, Iſſa, Pharos, Paros ante: Crexa, Giſſa, Portunata. Rurſus in continente colonia Iadera, quæ à Pola CLX. M. paſ. abeſt: inde XXX. M. Colentum inſula, XVIII. oſtium Titij fluminis.

Liburnia. Cap. XXII.

Liburniæ finis, & initium Dalmatiæ Scardona, i amne eo XII. M. paſ. à mari. Dein Tariotarum antiqua regio, & caſtellum Tariona: promontorium Diomedis, uel ut alij peninſula Hyllis, circuitu C. M. paſ. Tragurium ciuium Romanorũ marmore notum: Sicum, in quẽ locum diuus Claudius ueteranos miſit. Salona colonia, ab Iadera CCXXII. M. paſ. petunt in eam iura deſcripti in decurias CCCLXXII. Dalmatæ: XXII. Decuni: CCXXXIX. Ditiones: LXIX. Mezæi: LII. Sardiates. In hoc tractu ſunt Burnum, Mãdetrium, Tribulium, nobilitata Pop. Roprælijs caſtella. Petunt & ex inſulis Stæi, Colentini, Separi, Epetini. Ab his caſtella, Piguntiæ, Rataneũ, Narona colonia tertij conuentus, à Salona LXXII. M. paſſuum

paſſ. apposita cognominis ſui flumio, à mari XX. M. paſſ. M. Varro LXXXIX. ciuitates eò uenitaſſe autor eſt. Nũc prope ſoli nũcupantur Cerauni decurijs XXIIII. Daorizi XVII. Deſitiates CIII. Docleates XXXIII. Deretini XIIII. Deremiſtæ XXX. Dindari XXXIII. Glinditiones XLIIII. Melcomani XXIIII. Naresij CII. Scirtari LXXII. Siculotæ XXIIII. populatoresq; quondã Italiæ Vardæi, non amplius quàm XX. decurijs. Præter hos tenuere tractum eum Oenei, Partheni, Hemaſini, Arthitæ, Armiſtæ. A Narone amne C. M. paſſuum abeſt Epidaurum colonia. Oppida ciuium Ro. Rhizinium, Aſcriuum, Buthua, Olchinium, quod antea Colchiniũ dictum eſt, à Colchis conditum: amnis Drilo, superq; eum oppidum ciuium Romanorum Scodra, à mari XVIII. M. paſſuum. Præterea multorum Græciæ oppidorum deficiens memoria, necnon & ciuitatum ualidarum. Eo nanque tractu fuere Labeates, Enederudini, Faſſei, Grabei, proprieq; dicti Illyrij, & Taulanti, & Pyræi. Retinet nomen in ora Nymphæum promontorium: Liſſum oppidum ciuium Romanorum, ab Epidauro C. M. paſſuum.

Macedonia. Cap. XXIII.

Liſſo Macedonia prouincia, gentes Parthini, & à tergo eorum Daſſaretæ. Montes Candauiæ à Dyrrhachio LXXIX. M. paſſ. In ora uero ciuiũ Ro. Epidamnũ colonia, propter inauſpicatum nomen à Romanis Dyrrhachium appellata: flumen Aous, à quibuſdam Aeas nominatum: Apollonia, quondam Corinthiorum colonia VII. M. paſſ. à mari recedens. Cuius in finibus celebre Nymphæum accolũt

barbari, Amantes & Bulliones. At in ora oppidū Oricum à Colchis conditum. Inde initium Epiri, montes Acrocerannia, quibus hunc Europæ determinauimus sinum. Oricum à Salentino Italiæ promontorio distat LXXXV. M. paſs. A tergo Carnorum & Iapidum, quà se offert magnus Iſter.

Norici. Cap. XXIIII.

r Hetis iūguntur Norici. Oppida eorum Virunum, Celeia, Teurnia, Aguntum, Viana, Aemonia, Claudia, Flauium, Soluenſe. Noricis iūguntur lacus Peiſo, deſerta Boiorum. Iam tñ colonia diui Claudij Sabaria, & oppida Carabantia, Iulia.

Pannonia. Cap. XXV.

h Abitantur inde glandifera Pănoniæ: qua montes Alpium iugi, per medium Illyricum à ſeptentrione ad meridiem uerſa, molli in dextra ac læua deuexitate conſidunt. Quæ pars ad mare Adriaticum ſpectat, appellatur Dalmatia, & Illyricum ſupra dictum: Ad ſeptentriones Pănonia uergit, finitur inde Danubio. In ea coloniæ, Aemona, Siſcia. Amnes clari, & nauigabiles in Danubium fluūt, Drauus è Noricis uiolentior, Saus ex alpibus Carnicis placidior CXV. M. paſs. interuallo. Drauus per Seretes, Serrapillos, Iaſos, Sandrizetes: Saus per Colapianos, Breucoſq; Populorum hæc capita: Præterea Ariuates, Azali, Amantes, Belgites, Catari, Corneates, Acrauiſci, Hercuniates, Latouici, Oſeriates, Varciani, Mōſclaudius, cuius in fronte Scordiſci, in tergo Tauriſci. Inſula in Sao Metubarris, amnicarum maxima. Præterea amnes memorandi, Calapis in Saum influens iuxta Si-

sciam, gemino alueo insulam ibi efficiens, quæ Segestica appellatur. Alter amnis Bacuntius, in Saum Sirmio oppido influit: ubi ciuitas Sirmiensium, & Amantinorum. Inde XLV. M. paſs. Taurunum, ubi Danubio miscetur Saus. Supra influunt Valdanus, Vrpanus, et ipsi non ignobiles.

Mœsia. Cap. XXVI.

Annoniæ iungitur prouincia, quæ Mœsia appellatur, ad Pontum usque cum Danubio decurrens. Incipit à confluente supradicto. In ea Dardani, Celegeri, Triballi, Trimachi, Mœsi, Thraces, Pontóq; contermini Scythæ. Flumina clara Dardanus, Margis, Pingus, Timachus ex Rhodope, Oescus ex Hæmo, Vtus, Escamus, Ieterus. Illyrici latitudo quà maxima est CCCXXV. M. paſs. colligit. Longitudo à flumine Arsia ad flumen Driniũ DCCC. M. à Drinio ad promontoriũ Acroceraunium CLXXII. M. Agrippa prodidit uniuersum hunc sinum Italiæ & Illyrici ambitus, XIII. M. In eo duo maria quo distinximus fine, inferum siue Ioniũ in prima parte, interius Adriaticum, quod superum uocant. Insulæ in Ausonio mari, præter iam dictas, memoratu dignæ, nullæ: in Ionio paucæ: Calabro littore ante Brunduſium, quarum obiectu portus efficitur: contra Apulum littus Diomedea, conspicua monumento Diomedis: & altera eodem nomine, à quibus dã Teuthria appellata. Illyrici ora mille amplius insulis frequentatur, natura uadosi maris, æstuarijs q; tenui alueo itercursantibus. Claræ ante ostia Timaui calidorum fontium cũ æstu maris crescentium: iuxta Istrorum agrum, Cissã, Pullariæ, & Absyrtides

Graijs dictæ, à fratre Medeæ ibi interfecto nomine Absyrto. Iuxta eas Electridas uocauere, in quibus proueniret succinum, quod illi electrum appellant, uanitatis Græcæ certissimum documentum: adeo ut quas earum designent, haud unquam constiterit. Contra Iader est Lissa: quæq; appellatæ cõtra, Liburnos Creteæ aliquot: nec pauciores Liburnicæ, Celadußæ. Contra Surium, bubus & capris laudata Brattia: Issa ciuium Romanorum reliqua, & cum oppido Pharia. Abhis Corcyra, Melæna cognominata cum Gnidiorum oppido distat XXII. M. paß. inter quam & Illyricum Melita, unde catulos Melitæos appellari Callimachus autor est. XII. M. passuum ab ea III. Elaphites. In Ionio autem mari ab Orico MM. paß. Sasonis piratica statione nota.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER QVARTVS.

VNDE PRIMVM OMNIS GRAEciæ fabulositas, & literarum claritas effulsit.

TERTIVS Europæ sinus Acroceraunijs incipit montibus, finitur Hellespõto: amplectitur præter minores sinus XIX. XXV. M. paß. Ineo Epirus, Acarnania, Aetolia, Phocis, Locris, Achaia, Messenia, Laconia, Argolis, Megaris, Attica, Bœotia. Iterumq; ab alio mari eadem Phocis, et Lo-

criș: Doris, Phthiotis, Thessalia, Magnesia, Macedonia, Thracia. Omnis Græciæ fabulositas, sicut & literarũ claritas, ex hoc primum sinu effulsit. Quapropter in eo paululum commorabimur. Epiros in uniuersum appellata, Acroceraunijs incipit montibus. In ea primi Chaones, à quibus Chaonia: dein Thesproti, Antigonenses: Locus Aornos, & pestifera auibus exhalatio: Cestrini, Perrhæbi, quorum mons Pindus, Cassiopæi, Dryopes, Sellæ, Hellopes, Molossi, apud quos Dodonæi Iouis templum, oraculo illustre: Tomarus mons, centum fontibus circa radices, Theopompo celebratus.

Epirus. Cap. I.

Epirus ipsa ad Magnesiam Macedoniamq; tẽ
e dens, à tergo suo Dassaretas supradictos libe
rara gentem, mox feram Dardanos habet.
Dardanis læuo Triballi prætenduntur latere & Mœsi
cæ gentes, à fronte iunguntur Mædi ac Denselatæ, qui
bus Thraces, ad pontum usque pertinentes. Ita succincta
Rhodopes, mox & Hemi uallatur excelsitas. In Epiri
ora castellum in Acroceraunijs Chimæra, sub eo aquæ
regiæ fons, Oppida Mæădria, Cestria, flumen Thespro
tiæ Thyamis, colonia Buthrotum, maximéq; nobilitatus
Ambracius sinus, faucibus spatiosum æquor accipiens:
longitudinis XXXIX. M. pas. latitudinis XV. M. In
eum defertur amnis Acheron, è lacu Thesprotiæ Ache
rusia profluens XXXVI. M. pas. inde, et mille pedum
ponte mirabilis omnia sua mirantibus. In sinu oppidũ
Ambracia. Molossorum flumina, Aphas, et Arachthus.
Ciuitas Anactoria, lacus Pădosia. Acarnaniæ quæ an
tea Curetis uocabatur, oppida Heraclia, Echinus, et in

ore ipso colonia Augusti Actium, cum templo Apollinis nobili, ac ciuitate libera Nicopolitana. Egressos sinus Ambracio in Ionium, excipit Leucadium littus, promõtorium Leucates. Dein sinus ac Leucadia ipsa peninsula, quondam Neritis appellata, opere acolarum absciſa a' continenti, ac reddita uentorum flatu congeriem harenæ accumulantium, qui locus uocatur Dioryctos, ſtadiorum longitudine trium. Oppidum in ea Leucas, quõdam Neritum dictum. Deinde Acarnanum urbes, Halyzea, Stratos, Argos Amphilochicũ cognominatũ. Amnis Achelous è Pindo fluens, atque Acarnaniam ab Aetolia dirimens, et Artemitam insulam assiduo terræ inuectu continenti annectens.

Aetolia. Cap. II.

Etolorũ populi Athamanes, Tymphei, Ephyri, Aenienſes, Perrhæbi, Dolopes, Maracæs, Atracæs, a' quibus Atrax amnis Ionio mari infunditur. Aetoliæ oppidum Calydon eſt ſeptem miliũ quingentorum paſſuum a' mari, iuxta Euenum amnẽ. Dein Macynia, Molycria: cuius a' tergo Chalcis, & mons eſt Taphiaſſus. At in ora promontorium Antirium, ubi oſtium Corinthiaci ſinus, mille paſſuum latitudine influentis, Aetolos q; dirimentis a' Peloponneſo. Promontorium, quod contra procedit, appellatur Rhió: ſed in Corinthiaco ſinu oppida Aetoliæ Naupactum, Pylene: & in mediterraneo Pleuron, Halyſarna. Montes clari, in Dodone Tomarus, in Ambracia Crania, in Acarnania Aracynthus: in Aetolia Acanthon, Panætolium, Macinium.

Locri. Cap. III.

Roximi Aetolis Locri, qui cognominantur
p Oζolæ, immunes. Oppidum Oeanthe. Portus
Apollinis Phæstij, sinus Crißæus. Intus oppida Argyna, Eupalia, Phæstum, Calamisus. Vltra Cirrhæi Phocidis campi, oppidum Cirra, portus Chalæon, à quo VII. M. passuum introrsus liberum oppidum Delphi, sub monte Parnaso, clarissimi in terris oraculi Apollinis. Fons Castalius, amnis Cephisus præfluens Delphos, ortus in Lilæa quondam urbe. Præterea oppidum Crisa, et cum Bulensibus Anticyra, Naulochum, Pyrrha, Amphissa immunis. Trichone, Tritea, Ambryssus, Drymæa regio, Daulis appellata. Dein i itimo sinangulus Bœotiæ alluitur cum oppidis, Gymnis, Thebis, quæ Corsicæ cognominatæ sunt iuxta Heliconem. Tertium ab hoc mari Bœotiæ oppidum Pagæ, unde Peloponnesi prosilit cæruix.

Peloponnesus. Cap. IIII.

Eloponnesus, Apia ante appellata & Pelasp gia, peninsula haud ulli terræ nobilitate postferenda, inter duo maria, Aegæum et Ioniũ, platani folio similis, propter angulosos recessus, circuitu DLXIII. mlia passuũ colligit autore Isidoro. Eadem per sinus penè tantundem adijcit. Angustiæ, unde procedit, Isthmos appellantur. In eo loco irrumpentia è diuerso quæ dicta sunt maria, à septentrione & exortu eius omnem ibi latitudinem uorant, donec contrario incursu æquorum tantorum, in quinque M. pass. interuallo, exesis utrinq; lateribus, angusta cæruicæ Peloponesum cõtigit Hellas. Corithiacus hinc, illinc Saronicus

appellatur sinus: Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc, angustiarum termini, longo et ancipiti nauium ambitu, quas magnitudo plaustris trãsuehi prohibet. Quam ob causam perfodere nauigabili alueo angustias tentauere, Demetrius rex, dictator Cæsar, C. princeps, Domitius Nero, infausto (ut omnium pauitor fuit) incepto. Medio hoc interuallo, quod Isthmon appellauimus, applicata colli habitatur colonia Corinthus, antea Ephyra dicta, sexagenis ab utroque littore stadijs, & summa sua arce quæ uocatur Acrocorinthus, ī qua fons Pyrene, diuersa duo maria prospectãs. LXXXVII. M. paß. ad Corinthiacum sinum traiectus est Patras à Leucade. Patræ colonia in longissimo promontorio Peloponnesi conditæ, ex Aduerso Aetoliæ, et fluminis Eueni, minus M. pass. (ut dictum est) interuallo, in ipsis faucibus. sinum Corinthiacum LXXXV. M. paß. in longitudinem usque ad Isthmon transmittunt.

Achaia. Cap. V.

Chaiæ nomen prouinciæ, ab Isthmo incipit: a ante Aegialos uocabatur, propter urbes in littore per ordinem dispositas. Primæ ibi quas diximus, Lecheæ Corinthiorum portus. Mox Oluros, Pellenæorum castellum. Oppida Heliæ, Bura, in quæ refugêre hausis prioribus, Sicyon, Aegira, Aegion, Erineos: Intus Cleone, Hysiæ. Panhormus portus, demonstratum'q; iam Rhium, à quo promõtorio quinque M. paß. absunt Patræ, quas supra memorauimus. Locus Pheræ in Achaia, IX. montũ Scioëssa notissimus, fons Cymothoë. Vltra Patras oppidũ Olenum, colonia Dyme, loca Bupraſium, Hyrmine, promontorium Araxũ.

Cylene sinus, promontorium Chelonates, unde Cylenē duo M. paſſ. cæſtillum Philūs. Quæ regio ab Homero Aræthyrea dicta, poſtea Aſophis. Inde Eliorum ager, qui antea Epei uocabantur. Ipſa Elis in mediterraneo, & à Pylo XII. M. paſſ. Intus delubrum Olympij Iouis, ludorum claritate faſtos Græciæ complexum. Piſæorum quondam oppidum, præfluēte Alpheo amne. At in ora promontorium Ichthys: amnis Alpheus nauigabilis prope ſex oppida, Aulon, Leprion, promontorium Platanuſtus: omnia hæc ad occaſum uerſa. Ad meridiem autem Cypariſſius ſinus cum urbe Cypariſſa LXXII. milium paſſuum circuitu. Oppida Pylos, Methone: locus Helos, promontorium Acritas, ſinus Aſinæus, ab oppido Aſine, Coronæus à Corone. finiuntur Tænaro promōtorio. Ibi regio Meſſenia duodeuiginti montium. Amnis Pamiſus. Intus autem ipſa Meſſene, Ithome, Oechalia, Arene, Pteleon, Thryon, Dorion, Zancle, uarijs clara temporibus. Huius ſinus circuitus LXXX. M. paſſ. traiectus uero XXX. M. Dehinc à Tænaro ager Laconicus, liberæ gentis: & ſinus circuitu CCVI. M. traiectu XXXIX. M. Oppida Tænarum, Amyclæ, Pheræ, Leuctra, & intus Sparta, Theramne, atque ubi fuere Cardamyle, Pitane, Anthane: Locus Thyrea, Gerania. Mons Taygetus, amnis Eurotas, ſinus Aegilodes, oppidum Pſammathus. Sinus Gytheates ab oppido: ex quo ad Cretam inſulam certiſſimus curſus. Oia autem Maleo promontorio includuntur. Qui ſequitur ſinus ad Scylleum, Argolicus appellatur, traiectu quinquaginta milia paſſ. idem ambitu centum ſeptuaginta duo milia. Oppida Boëa, Epidaurus, Limera cognomi

ne: Zarax, Cyphanta portus. Amnes, Inachus, Erasinus, inter quos Argos Hippiu cognominatum, supra lacum Lernen, à mari MM. passuum, nouemq; additis milibus, Mycenæ: & ubi fuisse Tyrintha tradunt: & locus Mantinea. Montes, Artemius, Apesantus, Asterio, Parparus, aliiq; undecim numero. Fontes Niobe, Amymone, Psammate. À Scylleo ad Isthmum CLXXVII. M. passuũ. Oppida Hermione, Træzen, Coryphasium: appellatumq; aliàs Inachium, aliàs Dipsium Argos. Portus Cænites, sinus Saronicus olim querno nemore redimitus, unde nomen, ita Græcia antiqua appellante quercum. In eo Epidaurum oppidum, Aesculapij delubro celebre, Spiræum promontorium, portus Anthedõ, & Bucephalus: & quas supra dixeramus, Cenchreæ, Isthmi pars altera cum delubro Neptuni quinquennalibus inclyto ludis. Tot sinus Peloponnensem oram lãcinant, tot maria allatrant. Siquidem à septẽtrione Ionium irrumpit, ab occidente Siculo pulsatur, à meridie Cretico urgetur, ab oriente brumali Aegæo, ab oriente solstitiali Myrtoo: quod à Megarico incipiens sinu, totã Atticam alluit.

De Arcadia. Cap. VI.

Mediterranea eius Arcadia maxime tenet, undique à mari remota: initio Drymodis, mox Pelasgis appellata. Oppida eius, Psophis, Mãtinea, Stymphalum, Tegea, Antigonea, Orchomenum, Pheneum, Palantium, unde palatium Romæ: Megalepolis Catina, Bocalium, Carnõ, Parrhasiæ, Thelphusa. Melanæa, Heræa, Pyle, Pellana, Agræ, Epium, Cynæ-

tha, Lepreon Arcadiæ, Parthenium, Alea, Methydriũ, Enispe, Macistum, Lampe, Clitorium, Cleone, inter quæ duo oppida regio Nemæa, Bembinadia uocitata. Montes in Arcadia, Pholoë cum oppido, item Cyllene, Lycæus, in quo Lycæi Iouis delubrum: Mænalus, Artemisius, Parthenius, Lampeus, Nonacris: præterq; ignobiles octo. Amnes, Ladon è paludibus Phenei, Erymanthus è monte eiusdem nominis, in Alphæum defluentes. Reliquæ ciuitates in Achaia dicendæ, Aliphiræi, Abeatæ, Pyrgenses, Perethes, Paregenitæ, Tortuni, Typania, Thryasij, Trittenses. Vniuersæ Achaiæ libertatem Dominus Nero dedit. Peloponnesus, in latitudine à promontorio Maleæ, ad oppidũ Lechæum Corinthiaci sinus CLX. M. pass. patet. At in transuersum ab Elide Epidaurum CXXV. M. Ab Olympia Argos per Arcadiam LXIII. M. Ab eodẽ loco ad Phliunta dicta mẽsurá est. Vniuersa autem, uelut pensante æquorum incursus natura, in montes VI. atque LXX. attollitur.

Græcia & Attica. Cap. VII.

BIsthmi angustijs Hellas incipit, nostris Græ
a cia appellata. In ea prima Attica, antiquitus Acte uocata. Attingit Isthmum parte sui, quæ appellatur Megaris, à colonia Megara, è regione Pagarũ. Duo hæc oppida excurrente Peloponneso sita sunt, utraque ex parte, uelut in humeris Helladis. Pagæi & amplius Aegosthenenses contributi Megarensibus. In ora autem hac portus Schœnus. Oppida Sidûs, Cremyon. Scyronia saxa sex milia longitudine, Geranea. Megara, Eleusin. Fuere & Oenoa & Probalin-

thos, quæ nunc non sunt. Ab Isthmo LII. M. passuum Piræus & Phalera portus, V. M. pass. muro recedentibus Athenis iuncti. Libera hæc ciuitas, nec indigna ullius præconij amplius, tanta claritas superfluit. In Attica fontes, Cephisia, Larine, Calliroë, Enneacrunos. Montes, Brilessus Aegialeus, Icarius, Hymettus, Lycabettus, amnis Ilissos. A Pyræo XLII. M. pass. Sunium promontorium, Doriscum promontorium. Potamos, Brauron, Ion quondam oppida. Rhamnûs pagus. Marathô, campus Thriasius, oppidum Melita, & Oropus, in cô finio Bœotiæ. Cuius Anthedon, Oncheſtos, Theſpiæ liberum oppidum, Lebadea: nec cedêtes Athenis claritate, quæ cognominâtur Bœotiæ Thebæ, duorum numinum Liberi atque Herculis (ut uolunt) patria. Et Musis natale in nemore Heliconis assignant. Datur & his Thebis saltus Cithæron, amnis Ismenus. Præterea fontes in Bœotia, Oedipodia, Psammate, Dircæ, Epigranea, Arethusa, Hippocrene, Aganippe, Gargaphie. Montes extra prædictos, Mycaleſsus, Adiliſius, Acontius. Reliqua oppida, inter Megaram & Thebas Eleutheræ, Haliartus, Plateæ, Pheræ, Aſpledon, Hylæ, Thiſbe, Erythræ, Gliſſas, Copæ: iuxta Cephisum amnem Lamia et Anichia: Medeô, Phligone, Grephis, Coronæa, Chæronia. In ora autem infra Thebas, Ocale, Elæon, Scolos, Schœnos, Peteon, Hyriæ, Mycaleſſius, Hyreſeon, Pteleon, Olyros, Tanagra liber populus, & in ipſis faucibus euripi, quem facit obiectu inſulæ Euboeæ, Aulis capaci nobilis portu. Bœotos Hyantas antiquitus dixere. Locri deinde, Epicnemidij cognominantur, olim Leleges appellati, p quos amnis Cephisus defertur in mare. Oppida, Opûs, unde

Opuntinus sinus, Cynos. Phocidis in littore unũ Daphnus. Introrsus in Locris Elatea, & in ripa Cephisi (ut diximus) Lilæa, Delphosq; uersus Cnemis, & Hyampolis. Rursus Locrorum ora, in qua Larymna, Thronium, iuxta quod Boagrius amnis defertur in mare. Oppida Narycĩ, Alope, Scarphia. Postea Maliacus sinus ab incolis dictus: in quo oppida, Halcyone, Econia, Phalara. Doris deinde, in qua Sperchios, Erineon, Boion, Pindus, Cytinum. Doridis à tergo mons est Oeta. Sequitur mutatis sæpe nominibus Aemonia. Eadem Pelasgicum Argos, Hellas, eadem Thessalia, & Dryopis, semper à regibus cognominata. Ibi genitus rex nomine Græcus, à quo Græcia: ibi Hellen, à quo Hellenes. Hos eosdẽ Homerus tribus nominibus appellauit, Myrmidonas, & Hellenas, & Achæos. Ex his Phthiotæ nominantur Dorida accolentes. Eorum oppida, Echinus in faucibus Sperchij fluminis, Thermopylarum angustiæ: quo argumento IIII. M. pass. inde Heraclea, Trachin dicta est. mons ibi Callidromus, Oppida cælebria, Hellas, Halos, Lamia, Phthia, Arne.

Thessalia. Cap. VIII.

In Thessalia autem Orchomenus, Minyeus antea dictus: & oppidum Almon, ab alijs Elmon, Atrax, Pelinna, fons Hyperia. Oppida, Pheræ, quarum à tergo Pierus ad Macedoniã protenditur, Larissa, Gomphi, Thebæ Thessaliæ, nemus Pteleon, sinus Pagasicus. Oppidum Pagasa, idem postea Demetrias dictum, Trica, Pharsalia campi cum ciuitate libera, Cranon, Iletia. Montes Phthiotidis, Nymphæus, quondã topiario naturæ opere spectabilis: Buzygæus,

Donaceſa, Bermius, Daphiſſa, Chimerion, Athamas, Stephane. In Theſſalia ſunt IIII. atque XXX. quorum nobiliſſimi Ceræti, Olympus, Pierus, Oſſa: cuius ex aduerſo Pindus & Othrys, Lapitharũ ſedes, ad occaſum uergentes: ad ortus, Pelios: omnes theatrali modo inflexi caueatis ante eos LXXV. urbibus. Flumina Theſſaliæ, Apidanus, Phœnix, Enipeus, Onochonus, Pamiſus. Fons Meſſeis. Lacus Bœbeis. Et ante cunctos claritate Peneus, ortus iuxta Gomphos: interq; Oſſam & Olympũ nemoroſa conualle defluens D. ſtadijs, dimidio eius ſpatio nauigabilis. In eo curſu Tempe uocantur V. M. paſſ. longitudine, & fermè ſeſquiiugeri latitudine, ultra uiſum hominis attollentibus ſe dextra læuaq; leniter cõuexis iugis. Intus ſua luce uiridante allabitur Peneus, uiridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus auium concentu. Accipit amnem Euroton, nec recipit, ſed olei modo ſupernatãtem (ut dictum eſt ab Homero) breui ſpatio portatum abdicat: pœnales aquas diriſq; genitas, argenteis ſuis miſceri recuſans.

Magneſia. Cap. IX.

Heſſaliæ annexa Magneſia eſt, cuius fons Lithethra. Oppida, Iolcus, Hormenium, Pyrrha, Methone, Olizõ. Promõtoriũ Sepias. Oppida, Caſtana, Spalathra. Promontorium Aeantiũ. Oppida, Melibœa, Rhizus, Erymne, oſtium Penei, oppida Homolium, Orthe, Theſpiæ, Phalanna, Thaumaciæ, Gyrton, Cranon, Acarne, Dotion, Melitea, Phylacæ, Potniæ. Epiri, Achaiæ, Atticæ, Theſſaliæ in porrectum longitudo CCCCLXXX. M. paſſuũ traditur, latitudo CCLXXXVII. milia.

Acedonia postea CL. populorum, duobus inclyta regibus, quondam q; terrarum imperio, Aemathia antea dicta. Hæc ad Epiroticas gentes in solis occasum recedens post terga Magnesiæ atque Thessaliæ, infestatur à Dardanis. Partem eius septentrionalem Pæonia ac Pelagonia protegunt à Triballis. Oppida, Aegæ, in quo mos sepelire reges: Beroea: & in regione quæ Pieria appellatur à nemore, Aegnium. In ora Heracleæ, flumen Apilas: Oppida, Phina, Oloros. Amnis Haliacmon. Intus Haloritæ, Vallei, Phylacei, Cyrrhestiæ, Tyrissei. Pella colonia. Oppidum Stobi ciuiũ Ro. Mox Antigonia, Europus ad Axium amnẽ, eodem q; nomine per quod Rhœdias fluit: Heordeæ Scydra, Miezа Gordiniæ. Mox in ora Ichnæ, fluuius Axius. Ad hunc finem Dardani, Treres, Pieres, Macedoniã accolunt. Ab hoc amne Pæoniæ gentes, Parorei, Heordẽses, Almopij, Pelagones, Mygdones. Montes, Rhodope, Scopius, Orbelus. Dein præiacente gremio terrarum, Arethusij, Antiochenses, Idomenenses, Doberienses, Trienses, Allantenses, Audaristenses, Moryllij, Gareſci, Lyncestiæ, Othrionei, & liberi Amantini atque Orestæ, coloniæ Bullidensis & Diensis: Xylopolitæ, Scotussæi liberi, Heraclea Sintica, Timphei, Coronæi. In ora sinus Macedonici oppidum Chalastra, & intus Phileros, Lete: medioq; flexu littoris Thessalonica, liberæ conditionis. Ad hanc à Dyrrhachio CXIIII. milium passum. Therme, In Thermaico sinu oppida, Dicæa, Pydna, Derra, Scione, Promontorium Canastreum. Oppida, Pallene,

Phlegra. Qua in regione montes, Hypsizorus, Epitus, Alchione, Leuone. Oppida, Nissos, Brygion, Eleon, Mẽdæ, & in Pallenensi isthmo quondam Potidæa, nunc Cassandria colonia: Anthemus, Holophyxos sinus, Mecyberna. Oppida Physcella, Ampelos, Torone, Soggoste des: fretum quo montem Athon Xerxes rex Persarum continenti abscidit, in longitudine passuum M.D. Mons ipse à planicie excurrit in mare LXXV. M. pass. Ambitus radicis CL. M. colligit. Oppidum in cacumine fuit Acrothon. Nunc sunt Vranopolis, Palæotrium, Thyssus, Cleone, Apollonia, cuius incolæ Macrobij cognominantur. Oppidum, Cassera, fauces q; alteræ Isthmi, Acãthus, Istria, Grastonia, Heraclea. Regio Mygdoniæ subiacens. In qua recẽdetes à mari Apollonia, Arethusa. In ora rursus Posidium, & sinus cum oppido Cermoro, Amphipolis. Libera gens Bisaltæ. Dein Macedoniæ terminus amnis, Strymon, ortus in Hæmo. Memorandũ, in septem lacus eum fundi, priusquam dirigat cursum. Hæc est Macedonia, terrarum imperio potita quõdam: hæc Asiam, Armeniam, Iberiã, Albaniam, Cappadociam, Syriam, Aegyptum, Taurũ, Caucasum trãsgressa: hæc in Bactris, Medis, Persis dominata, toto oriẽte possessa: hæc etiam Indiæ victrix, per uestigia Liberi patris atque Herculis uagata: hæc eadem est Macedonia, cuius uno die Paulus Aemilius imperator noster LXXII. urbes direptas uendidit. Tantam differentiã sortis præstitere duo homines.

Thracia. Cap. XI.

Thracia sequitur, inter ualidissimas Europæ gentes, instrategias L. diuisa. Populorum eius quos

nominare

nominare non pigeat, amnem Strymonem accolũt dextero latere Denseletæ, & Mædi, Bisaltas usque supra dictos: læuo, Digeri, Bessorumq; multa nomina, ad Nestum amnem Pangæi montis ima ambientem, inter Eletos, Diobesos, Carbilesos, inde Brysas, Sapæos. Odomantes Odrysarum gens infundit Hebrum accolentibus Carbiletis, Pyrogeris, Drugeris, Cænicis, Hypsaltis, Benis, Corpillis, Botiæis, Edonis. Eodem sunt in tractu Selletæ, Priantæ, Doloncæ, Thyni, Celetæ, maiores Hæmo, minores Rhodopæ subditi. Inter quos Hebrus amnis. Oppidum sub Rhodope Poneropolis antea, mox à conditore Philippopolis, nunc à situ Trimontũ dicta. Hæmi excelsitas VI. M. pass. subitur. Auersa eius & in Istrum deuexa Mœsi, Getæ, Aoti, Gaugdæ, Clariæq;, et sub ijs Arræi Sarmatæ, quos Areatas uocãt, Scythæq;, & circa Ponti littora Moriseni, Sithoniiq; Orphei uatis genitores obtinent. Ita finit Ister à septentrione. Ab ortu Pontus ac Propontis. A meridie Aegæum mare, cuius in ora à Strymone, Apollonia, Oesima, Neapolis, Pastos. Intus Philippi colonia, absunt à Dyrrhachio CCCXXV. M. pas. Scotusa, Topiris, Nesti amnis ostium. Mons Pangæus, Heraclea, Olynthos, Abdera libera ciuitas, stagnum Bistonum & gens. Oppidum fuit Tinda, Diomedis equorum stabulis dirum. Nunc sunt Dicæa, Ismaron, locus Partheniõ, Phalesina, Maronea, prius Ortagurea dicta. Mons, Serrium & Zone, tum locus Doriscus CXX. M. hominum capax. Ita Xerxes ibi dinumerauit exercitum. Os Hebri. Portus Stentoris. Oppidum Aenos liberum cum Polydori tumulo, Ciconum quondam regio. A Doriseo incuruatur ora ad Macron

tichos centum uigintiduorum M. passuũ. Circa quem locum fluuius Melas, à quo sinus appellatur. Oppida, Cypsela, Bisanthe, Macron tichos dictum, qua à Propontide ad Melanem sinum inter duo maria porrectis muris procurrentem excludit Cherronesum. Nãque Thracia altero latere à Pontico littore incipiens, ubi Ister amnis immergitur, uel pulcherrimas in ea parte urbes habet Istropolin Milesiorum, Tomos Calatim q;, quæ antea Acæruetis uocabatur. Heracleam habuit, & Bizonem terræ hiatu raptam. Nũc habet Dionysopolin, Crunos antea dictam. Alluit Ziras amnis: Totum eum tractum Scythæ Areteres dicti tenuere. Eorum oppida Aphrodisias, Libistos, Zigere, Borœbe, Eumenia, Partheno polis, Gerania, ubi Pygmæorum gẽs fuisse proditur, quos Catizos Barbari uocant, creduntq; à gruibus fugatos. In ora à Dionysopoli est Odessus Milesiorum. Flumen, Pamisus. Oppidum, Terta, Naulochus. Mons Hæmus uasto iugo procumbens in Pontum, oppidum habuit in uertice Aristæum: Nunc in ora Mesembriam, Anchialum, ubi Mesembria fuerat. Asticæ regio habuit oppidum Anthium, nunc est Apollonia. Flumina Panissa, Rira, Tearus, Orosines. Oppida, Thynnias, Almedessos, Deuelton cum stagno quod nũc Deultum uocãt. Veteranorum Phinopolis, iuxta quam Bosphorus. Ab Istri ostio ad os ponti pass. DLV M. alij fecere. Agrippa adiecit quadraginta. Inde ad murum supradictum CL. ab eo Cherronesus CXXVI. M. Sed à Bosphoro sinus Casthenes. Portus senum, & alter qui mulierum cognominatur. Promontorium, Chrysoceras, in quo oppidum Byzantium liberæ conditionis, antea Lygos di-

stium. Abest à Dyrrhachio DCCXI. M. pass. Tantum patet longitudo terrarū inter Adriaticum mare et Propontidem. Amnes, Bathynias, Pydaras, siue Atyras. Oppida, Selymbria, Perinthus, latitudine ducentorum pedum continenti adnexa. Intus Byzia arx regum Thraciæ, à Terei nefasto crimine inuisa hirundinibus: regio Cænica, colonia Flauiopolis, ubi antea Zela oppidum uocabatur. Et à Byzia quinquaginta M. passuū Apros colonia, quæ à Philippis abest CLXXXVIII. M. pass. At in ora amnis Erginus, oppidum fuit Gonos, deseritur & Lysimachia iam in Cherroneso. Alius nanque ibi Isthmos angustia simili est, eodem nomine & pari latitudine: Illustrant duæ urbes utrinque littora, quæ haud dissimili modo tenuere, Pactyæ à Propontide, Cardia à Melane sinu, hæc ex facie loci nomine acepto, utræque comprehensæ postea Lysimachia, quinque M. passuum à longis muris. Cherronesos à Propontide habuit Tyristasin, Crithoten, Cissam flumini Aegos appositam: nunc habet à colonia Apro XXXII. milia passuum. Resiston, ex aduerso coloniæ Parianæ. Et Hellespontus septem (ut diximus) stadijs Europā ab Asia diuidēs, quatuor illic inter se contrarias urbes habet. In Europa Callipolin & Sestion. In Asia Lampsacum & Abydon. Dein promontorium Cherronesi Mastusia aduersum Sigeo, cuius in fronte obliqua Cynossema, ita appellatur. Hecubæ tumulus, statio Achæorum. Turris et delubrū Protesilai. Et in extrema Cherronesi fronte, quæ uocatur Aeolium, oppidum Elæus. Dein petenti Melanem sinum portus Cœlos, et Panhormus & supradicta Cardia. Tertius Europæ sinus ad

hunc modum clauditur. Montes extra prædictos Thraciæ Edonus, Gigemoros, Meritus, Melamphyllon. Flumina in Hebrum cadētia Bargus, Suemus. Macedoniæ, Thraciæ, Hellespōti longitudo supradicta. Quidam DCCXX.M. faciunt. Latitudo CCCLXXXIII.M. est. Aegeo mari nomen dedit scopulus inter Tenedū et Chiū uerius, quàm insula, Aex nomine, à specie capræ, quæ ita Græcis appellatur, repente in medio mari exiliens. Cernunt eum à dextra parte Andrum nauigantes ab Achaia dirum ac pestiferū. Aegei pars Myrtoo datur: appellatur ab insula parua, quæ cernitur Macedoniam à Gerestō petentibus, haud procul Euboææ Carysto. Romani omnia hæc maria duobus nominibus appellant, Macedonicum quodcunque Macedoniam aut Thraciā attingit, Græciense quà Græciam alluit. Nam Græci & Ionium diuidunt in Siculum ac Creticum ab insulis. Item Icarium, quod est inter Samum & Myconū. Cætera nomina sinus dedere quos diximus. Et maria quidem gentesq; in tertio Europæ sinu ad hunc modū se habent.

Insulæ inter eas terras, inter quas Creta, Euboea, Cyclades, Sporades, Hellespōti, Pōti, Mæotidis, Daciæ, Sarmatiæ, Scythiæ. Cap. XII.

Insulæ autem ex aduerso Thesprotiæ Corcyra, à Buthroto XII.M. passuum eadem ab Acroceraunijs quinquaginta M. cum urbe eiusdem nominis Corcyra liberæ ciuitatis, & oppido Cassiope, temploq; Casij Iouis, passuum XCVII.M. in longitudinem patens: Homero dicta Scheria & Phæacia, Callimacho etiam Drepane. Circa eam aliquot, sed ad Italiam uer-

gens Thoronos, ad Leucadiam Paxæ duæ, quinque M. discretæ à Corcyra: nec procul ab ijs ante Corcyram Ericusa, Marate, Elaphusa, Malthacæ, Trachie, Pytionia, Ptychia, Tarachie. Et à Phalacro Corcyræ promõtorio scopulus, in quem mutatam Vlixis nauem à simili specie fabula est. Ante Leucadiam Sybota. Inter Leucadiam autem & Achaiam permultæ: quarum Teleboides, eædem quæ Taphiæ, ab incolis ante Leucadiam appellantur, Taphias, Oxiæ, Prinoëssa: & ante Aetoliam Echinades, Aegialia, Cotonis, Thyatira, Geoaris, Dionysia, Cyrnus, Chalcis, Pinara, Mystus. Ante eas in alto Cephalenia, Zacynthus, utræque liberæ, Ithaca, Dulichium, Same, Crocylea, Paxos. Cephalenia quondam Melæna dicta, XI. M. passuum abest, circuitu patet XLIIII. Same diruta à Romanis, adhuc tamen oppida tria habet. Inter hanc & Achaiam cum oppido magnifica & fertilitate præcipua Zacynthus aliquãdo appellata Hyrie, Cephaleniæ à meridiana parte XXII. M. abest: mons Elatus ibi nobilis. Ipsa circuitu colligit XXXVI. M. ab ea Ithaca XII. M. distat, in qua mons Neritus. Tota uero circuitu patet XXV. M. passuum. Ab ea Araxum Peloponnesi promontorium XII. M. passuum. Ante hanc in alto Asteris, Prote: ante Zacynthum XXXV. M. pass. in eurum uentum Strophades duæ, ab alijs Plotæ dictæ. Ante Cephaleniam Letoia. Ante Pylum tres Sphagiæ, & totidem ante Messenem Oenussæ. In sinu Asinæo tres Thyrides: in Laconico Theganusa, Cothon, Cythera cum oppido, antea Porphyris appellata. Hæc sita est à Maleæ promontorio V. milia passuum ancipiti propter angustias ibi na-

uium ambitu. In Argolico Pityusa, Irine, Ephyre. contra Hermioniũ agrum Tiparenus, Epiropia, Colonis, Aristera: contra Træzenium Calauria, quingentos passus distans, Plateis, Belbina, Lasia, Baucidias. Contra Epidaurum Cecryphalos, Pityoneſos VI. M. paſſ. à cõtinente ab hac Aegina liberæ conditionis XVII. M. p. cuius XX. M. paſſ. præternauigatio eſt: eadem aũt à Piræo Athenien. portu XII. M. paſſ. abeſt, añ Oenone uocitata. Spiræo promontorio obiacent Elæusa, Dendros, Craugiæ duæ, Cæciæ duæ, Selachuſa, Dacenchris, Aſpis, VII. Et in Megarico ſinu Methurides quatuor. Aegilia autem XV. M. paſſ. à Cythera: eademq; à Cretæ Phalaſarna oppido XXV. M. paſſ. Ipſa Creta altero latere ad auſtrum, altero ad ſeptentrionem uerſa, inter ortum occaſumq; porrigitur, C. urbium clara fama. Doſiades eam à Creta nympha Heſperidis filia, Anaximander à rege Curetum, Philiſtides, Mallotes, Crates primum Aeriam dictam, deinde poſtea Curetin, et Macaron nõ nulli à temperie cœli appellatã exiſtimauere. Latitudine nuſquam quinquaginta M. paſſuum excedens, & circa mediam ſui partem maxime patens, longitudine implet CCLXX. M. paſſuũ, circuitu D. LXXXIX. flectensq; ſe in Creticum pelagus ab ea dictum, quà longiſſima eſt ad orientem Sammonium promontoriũ ad uerſum Rhodo, ad occidentem Criu metopon Cyrenas uerſus expellit. Oppida eius inſignia, Phalaſarne, Elæa Cyſamum, Pergamum, Cydon, Minoum, Apteron, Pantomatrium, Amphimalla, Rhythymna, Panormum, Cyteum, Apollonia, Matium, Heraclea, Miletos, Ampelos, Hierapytna, Lebena, Hierapolis: & in mediterraneo,

Gortyna, Phæstum, Gnosus, Polyrhenium, Myrina, Lyctus, Rhamnus, Lyctus, Dium, Asum, Pyloros, Rhytion, Clatos, Pharæ, Holopyxos, Laſos, Eleuternæ, Therapne, Marathuſa, Cytinos: & aliorum circiter LX. oppidorum memoria extat. Montes, Cadicus, Idæus, Dictæus, Corycus. Ipſa abeſt promontorio ſuo quod uocatur Criu metopon, ut prodit Agrippa, à Cyrenarũ promontorio Phycunte CCXXV. M. paſſ. Item Cadiſco à Malea Peloponneſi LXXX. A Carpatho inſula promontorio Sammonio LX. M. in fauonium uentum. Hæc inter eam & Rhodum interiacet. Reliqua circa eam, ante Peloponneſum duæ Coricæ, totidem Mylæ: & latere ſeptentrionali, dextra Cretam habenti, contra Cydoniam Leuce, & duæ Budoræ. Contra Matium Dia. Contra Itanum promontorium Oniſa, Leucæ: Contra Hierapytnam, Chryſa, Gaudos. Eodem tractu Ophiuſſa, Butoa, Rhamnus: circumiectiſq; Criu metopon, tres Muſagores appellatæ. Ante Sammonium promontorium, Phocæ, Platiæ, Sirnides, Naulochos, Armedon, Zephyre. At in Hellade etiamnum in Aegeo Lichades, Scarphia, Coreſa, Phocaria, compluresq; aliæ ex aduerſo Atticæ ſine oppidis, & ideo ignobiles. Sed contra Eleuſina clara Salamis, ante eam Pſytalia: à Sunio uero Helene quinque milia paſſuum diſtans. Dein Ceos ab ea totidem, quam noſtri quidam dixere Ceam, Græci & Hydruſſam. Annulſa Euboææ, quingentis longa ſtadijs fuit quondam: mox quatuor fere partibus, quæ ad Bœotiam uergebant, eodem mari deuoratis, oppida habet reliqua, Iulida, Carthelam: intercidere Coreſſus, Pæeſſa. Ex

hac profectam delicatiorem fœminis uestem, autor est Varro. Eubœa & ipsa auulsa Bœotiæ, tam modico interfluente Euripo ut ponte iungatur, ad meridiem promontorijs duobus, Gereſto ad Atticam uergente, & ad Helleſpontum Caphareo inſignis, à ſeptentrione Cæneo, nuſquam latitudinem ultra XL. milia paſſ. extendit, nuſquam intra XX. M. contrahit: ſed in longitudinem uniuerſæ Bœotiæ, ab Attica Theſſaliam uſque prætenta, in CL. M. paſſ. circuitu uero CCCLXV. abeſt ab Helleſponto parte Capharei CCXXV. M. paſſ. urbibus clara quondam Pyrrha, Porthmo, Neſo, Cerintho, Oreo, Dio, Aedepſo, Ocha, Oechalia: nunc Chalcide, cuius ex aduerſo in continenti Aulis eſt, Gereſto, Eretria, Caryſto, Oritano, Artemiſio. fonte Arethuſa, flumine Lelanto, aquis q; calidis quæ Hellopiæ uocantur, nobilis, notior tamen marmore Caryſtio: antea uocitata eſt Chalcodótis, aut Macris, ut Dionyſius & Ephorus tradunt, ut Ariſtides Macra, & Callidemus Chalcis, ære ibi primum reperto: ut Menæchmus, Abantias, ut poëtæ uulgo Aſopis. Extra eam in Myrtoo multæ, ſed maxime illuſtres Glauconeſos, & Aegilia. Et à promontorio Gereſto, circa Delum in orbem ſitæ, unde & nomen traxere, Cyclades. Prima earũ Andrus cum oppido, abeſt à Gereſto X. M. paſſ. à Ceo XXXIX. M. Ipſam Myrſilus Cauron, deinde Antandron cognominatam tradit, Callimachus Laſiam, alij Nonagriam, Hydruſſam, Epagrin. Patet circuitu XCIII. M. paſſ. Ab eadem Andro paſſus mille, & à Delo XV. M. Tenos cum oppido XV. M. paſſ. porrecta, quam propter aquarum abundantiam Ariſtoteles Hydruſſam appellatam ait, aliqui

Ophiussam. Cæteræ Myconos cum monte Dimasto, à Delo XV.M. paſſ. Scyros, Siphnus ante Meropia, & Acis appellata, circuitu XXVIII. M. paſſuũ. Seriphus XII. Præpesinthijs, Cythnos: ipſaq; longe clariſſima, Cycladum media, templo Apollinis & mercatu celebrata Delos: quæ diu fluctuata (ut proditur) ſola motum terræ non ſenſit ad M. Varronis ætatem. Mutianus prodidit bis concuſſam. Hanc Ariſtoteles ita appellatam prodidit, quoniam repente apparuerit enata: Aegloſthenes Cynthiam, alij Ortygiam, Aſteriam, Lagiam, Chlamydiam, Cynethum, Pyrpilen, igne ibi primum reperto. Cingitur V.M. paſſ. aſſurgit Cyntho monte. Proxima ei Rhene, quam Anticlides Celaduſſam uocat, item Arte miten Helladius. Syros quam circuitu patere XX.M. paſſ. prodidere ueteres, Mutianus CLX. Olearos, Paros cum oppido ab Delo XXXVIII.M. marmore nobilis, quam primo Pactiam, poſtea Minoida uocarunt. Ab ea ſeptem M. quingentis Naxus, à Delo XVIII. cum oppido, quam Strongylen, deinde Dian, mox Dionyſiada à uinearum fertilitate, alij Sicilian minorem, aut Callipolin appellarunt. Patet circuitu LXXV.M. paſſ. dimidio q; maior eſt, quàm Paros: Et hactenus quidem Cycladas ſeruant, cæteras quæ ſequuntur Sporades. Sunt autem Hellene, Phocuſſa, Phæcaſia, Schinuſſa, Pholegandros, & à Naxo decem et VII.M. paſſ. Icaros, quæ nomen mari dedit, tantundem ipſa in longitudinẽ patens, cum oppidis duobus, tertio amiſſo, ante uocata Doliche, & Macris, & Ichthyoëſſa. Sita eſt ab exortu ſolſtitiali à Delo L.M. paſſ. Eadem à Samo XXXV. M. Inter Euboeam & Andrum X.M. paſſuum freto.

Ab ea Gereſtum CXII.M. quingenti paſſus. Nec deinde ſeruari poteſt ordo. Aceruatim ergo ponentur reliquæ. Ios à Naxo XIIII.M.paſſ. Homeri ſepulchro uenerandæ, longitudinis XXV.M. antea Phœnicæ appellata. Odia, Letandros, Gyaros, cũ oppido, circuitu XII. M.paſſ. propè. Abeſt ab Andro ſexaginta duo M. paſſuum. Ab ea Syrnos LXXX.M.paſſ. Cynethuſſa, Telos unguento nobilis, à Callimacho Agathuſſa appellata. Donyſa, Patmos circuitu XXX.M. paſſuum. Coraſiæ, Lebinthus, Leros, Cynara, Sicynus, quæ antea Oenoë, Heratia quæ Onus, Caſus quæ Aſtrabe, Cimolus quæ Echinuſſa. Melos cum oppido quam Ariſtides Byblida appellatã, Ariſtoteles Zephyriam, Callimachus Mimallida, Heraclides Siphnum, & Acyton. Hæc inſularum rotundiſſima eſt. Poſt Machia, Hypere quondam Platage, ut alij Platage, nunc Amorgos, Polyægos, Phyle, Thera, cum primum emerſit, Calliſte dicta: ex ea anuſa poſtea Theraſia, atque inter duas enata mox Automate, eadem Hiera: & in noſtro æuo Thia iuxtà eandem Hieram nata. Diſtat Ios à Thera XXV.M. paſſ. Sequuntur Lea, Aſcania, Anaphæ, Hippuris, Hippuriſſuſa. Aſtypalæa liberæ ciuitatis, circuitu LXXXVIII. M.paſſ. abeſt à Cadiſco Cretæ CXXV.M. Ab ea Platea LX.M. Vnde Camina XXXVIII.M. Aſtibinta, Laniſe, Tragia, Pharmacuſa, Techedia, Chalcia, Calydna, in qua oppida III. Calymnæ II. Olymnos. A qua Carpathum, quæ nomen Carpathio mari dedit, XXV. M.paſſ. Inde Rhodum Africo uento quinquaginta M. paſſ. à Carpatho ad Caſon VII.M. à Caſo Samonij Cretæ promontorium XXX.M. In Euripo autem Eu

boico primo fere introitu Petaliæ, quatuor insulæ, & in exitu Atalante. Cyclades, & Sporades. ab oriēte litoribus Icarijs Asiæ, ab occidente Myrtois Atticæ, à septentrione Aegeo mari, à meridie Cretico et Carpathio incluſæ, per CC. M. in longitudinem iacent. Pagaſicus ſinus ante ſe habet Eutychiam, Cicynetum, et Scyrum ſupradictam, ſed Cycladum & Sporadum extimam, Gerontiam, Scadiram, Thermeuſim, Irrheſiam, Solimniam, Eudemiā, Neam, quæ Mineruæ ſacra eſt. Athos ante ſe quatuor, Peparethū cum oppido, quondam Euonum dictam IX. M. paſſ. Scyathum XV. M. Imbrum cum oppido LXXXVIII. M. paſſ. Eadem abeſt à Maſtuſia Cherroneſi LXXV. M. paſſ. Ipſa circuitu LXXII. M. paſſ. Perfunditur amne Iliſſo. Ab ea Lēnos XXII. M. quæ ab Atho LXXXVII. M. paſſ. Circuitu patet XXII. M. D. paſſ. Oppida habet Ephæſtiam et Myrinam, in cuius forū ſolſtitio Athos eiaculatur umbrā. Ab ea Thaſſos libera quinque milia paſſuum olim Aeria uel Aethria dicta. Inde Abdera contuentis uiginti milia paſſuū. Athos ſexaginta duo milia tantundem ad inſulam Samothracen, quæ libera ante Hebrum, ab Imbro triginta duo milia à Lemno uiginti duo milia D. attollitur mōte Saoce decem milia paſſuum portuoſiſſima omnium: Callimachus eam antiquo nomine Dardaniam nominat. Inter Cherroneſum & Samothracen utrinque fere quindecim milia Haloneſos. ultra Gethone, Lamponia, Alopeconneſus haud procul à Calo Cherroneſi portu, & quædam ignobiles. Deſertis quoque reddantur in hoc ſinu, quarum modo inueniri potuerunt, nomina, Deſticos, Larnos, Cyſſiros,

Carbrusa, Calathusa, Scylla, Dialeon, dicta Melantia, Draconon, Arconesus, Diethusa, Scapos, Capheris, Mesate, Aeantion, Phaterunesos, Pateria, Calete, Neriphus, Polendos. Quartus è magnis Europæ sinus ab Hellesponto incipiens, Mæotis ostio finitur. Sed totius Ponti forma breuiter amplectenda est, ut facilius partes noscantur. Vastum mare præiacens Asiæ & ab Europa porrecto Cherronesi littore expulsum, angusto meatu irrumpit in terras, septem stadiorum, ut dictum est, interuallo Europam auferens Asiæ. Primas angustias Hellespontum uocant. Hac Xerxes Persarum rex, constrato in nauibus ponte, duxit exercitum. Porrigitur inde tenuis Euripus LXXXVI. milia passuum spatio ad urbem Priapum Asiæ, quâ magnus Alexander transcendit. Inde expatiatur æquor, rursus q; in arctum coit laxitas. Propõtis appellatur. Angustiæ Thracius Bosphorus, latitudine D. pass. quâ Darius pater Xerxis copias ponte trãsuexit. Tota ab Hellespõto longitudo CCXXXIX. M. pass. Deinuastum mare, pontus Euxinus, qui quondam Axenus, longe refugiẽtes occupat terras, magnó q; littorum flexu retro curuatus in cornua, ab his utrinque porrigitur, ut sit planè arcus Scythici forma. Medio flexu iungitur ostio Mæotici lacus. Cimmerius Bosphorus id os uocatur, MMD. pass. latitudine. At iter duos Bosphoros Thracium & Cimmerium directo cursu, ut autor est Polybius D. M. pass. intersunt. Circuitu uero totius Ponti uicies semel centena quinquaginta M. ut autor est Varro, & ferè ueteres. Nepos Cornelius CCC. M. L. adijcit. Artemidorus uicies nouies centena XIX. M. facit. Agrippa XXIII. LX. M. Mutianus XXVIII. LXV.

M. Simili modo Europæ latere mensuram alij quatuor decies centena LXXVIII. M. pass. determinauere: Alij undecies centena LXXII. M. M. Varro ad hunc modũ metitur: Ab ostio Pŏti Apolloniã CLXXXVIII. M. D. pass. Calatin tantundem. Ad ostiũ Istri CXXV. Ad Boryſthenen CCL. Cherroneſum Heracleatarum oppidum CCCLXXV. M. paſſ. Ad Panticapæum quod alij Boſphorum uocant, extremum in Europæ ora CC. XXII. M. D. quæ ſumma efficit XIII. XXXVI. M. D. Agrippa à Byzantio ad flumen Iſtrum. D. LX. Inde Panticapæũ DCXXX. Inde lacus ipſe Mæotis Tanain amnem ex Riphæis montibus defluẽtem accipiẽs, nouiſſimum inter Europam Aſiamq; finem XIIII. VI. M. circuitu patere traditur. Ab alijs XI. XXV. M. Ab oſtio eius ad Tanais oſtiũ directo curſu CCCLXXV. M. paſſ. eſſe conſtat. Accolæ ſinus eius in mentione Thraciæ dicti ſunt. Iſtropolin uſque. Inde oſtia Iſtri. Ortus hic in Germaniæ iugis mõtis Abnobæ, ex aduerſo Raurici Galliæ oppidi, multis ultra alpes milibus, ac per innumeras lapſus gentes Danubij nomine, immenſo aquarum auctu, & unde primum Illyricum alluit Iſter appellatus, ſexaginta amnibus receptis, medio fermè numero eorum nauigabili, in pontum uaſtis ſex fluminibus euoluitur. Primum oſtiũ Peuces, mox ipſa Peuce inſula: à qua proximus alueus appellatus, XIX. M. paſſ. magna palude ſorbetur. Ex eodem alueo & ſuper Iſtropolim lacus gignitur, LXIII. M. paſſ. ambitu, Halmirin uocant. Secundum oſtium Naraciſtoma appellatur. Tertium Caloſtoma iuxta inſulam Sarmaticam. Quartum Pſeudoſtoma, & inſula Conopon diabaſis,

postea Boreostoma & Spireostoma. Singula autem ora tanta sunt, ut prodatur in XL. M. passuum longitudinis uinci mare, dulcémq; intelligi haustum. Ab eo in plenũ quidem omnes Scytharum sunt gentes, uariæ tamen littori appositæ tenuere, aliàs Getæ, Daci Romanis dicti, aliàs Sarmatæ, Græcis Sauromatæ, eorumq; Hamaxobij aut Aorsi, aliis Scythæ degeneres & à seruis orti, aut Troglodytæ, mox Alani & Roxalani. Superiora autem inter Danubium & Hercynium saltum, usque ad Pannonica hyberna Carnunti, Germanorumq; ibi confinium, campos & plana Iazyges Sarmatæ, montes uero et saltus pulsi ab his Daci, ad Pathissum amnẽ à Moro, siue is Duria est, à Sueuis regnóq; Vanniano dirimens eos: auersa Basternæ tenent, aliq; inde Germani. Agrippa totum eum tractum ab Istro ad oceanũ bis ad decies centum M. passuum in longitudinem, quãtum minus quadringẽtis in latitudinem, ad flumen Vistulam à desertis Sarmatiæ, prodidit. Scytharum nomen usquequaque transit in Sarmatas atque Germanos. Nec alijs priscæ illa durauit appellatio, quãm qui extremi gentium harum ignoti propè cæteris mortalibus degunt. Verum ab Istro oppida, Cremnisios, Aepolium, montes Macrocremnij, clarus amnis Tyra, oppido nomen imponens, ubi antea Ophiusa dicebatur. In eodem insulam spatiosam incolunt Tyragetæ. Abest à Pseudostomo Istri ostio centum triginta M. passuum. Mox Axiacæ cognomines flumini, ultra quos Crobyzi flumen Rhode, sinus Sagiricus, portus Ordesus. Et à Tyra CXX. M. pass. flumen Boryslhenes, lacusq; & gens eodem nomine, et oppidũ à mari recedens quin-

decim M. passuum, Olbiopolis & Miletopolis, antiquis nominibus. Rursúsq; in littore portus Achæorum. Insula Achillis, tumulo eius uiri clara. Et ab ea CXXV. milia passuum peninsula, ad formam gladij in transuersum porrecta, exercitatione eiusdem cognominata Dromos Achilleos, cuius longitudinem LXXX. M. pass. tradidit Agrippa. Totum eum tractum Taurici Scythæ et Sarmatæ tenent. Inde syluestris regio Hylæum mare, quo alluitur, cognominauit, Enœcadloæ uocantur incolæ. Vltrà Panticapes amnis, qui Nomadas et Georgos disterminat: mox Acesinus. Quidam Panticapen confluere infra Olbiam cum Borysthene tradunt, diligentiores Hypanin: tanto errore eorum, qui illum in Asiæ parte prodidere. Mare subit uasto recessu, donec quinque M. pass. interuallo absit à Mæotide, uasta ambiens spatia multasq; gentes. Sinus Carcinites appellatur, flumen Pacyris, Oppida Naubarum, Carcine. A tergo lacus Buges, fossa emissus in mare. Ipse Buges à Coreto, Mæotis lacus sinu, petroso discluditur dorso. Recipit amnes Bugem, Gerrhum, Hypanin, ex diuerso uenientes tractu. Nam Gerrhus Basilidas & Nomadas separat. Hypanis per Nomadas & Hylæos fluit, manufacto alueo in Bugen, naturali in Coretum. Regio Scythiæ Sendica nominatur. Sed à Carcinite Taurica incipit, quondam mari circunfusa & ipsa, quaqua nunc iacent campi. Deinde uastus attollitur iugis. Trignta sunt eorum populi. Ex ijs mediterranei XXIIII. Sex oppida, Orgocyni, Caraseni, Asyrani, Tractari, Arcilachitæ, Caliordi. Iugum ipsum Scythotauri tenent. Clauduntur ab occidente Cherroneso,

ab ortu Scythis Saturchis. In ora à Carcinite oppida, Taphræ, in ipsis angustijs peninsulæ: mox Heracleæ Cherronesos, libertate à Romanis donatum. Megaricæ uocabatur antea, præcipui nitoris in toto eo tractu, custoditis Græciæ moribus, quinque M. passuum ambiẽte muro. Inde Parthenium promontorium Taurorum, ciuitas Placia. Symbolon portus. Promontorium Criu metopon, aduersum Carambico Asiæ promontorio per medium Euxinum procurrens CLXX. M. passuum in terruallo: quæ maxime ratio Scythici arcus formam efficit. Ab eo Taurorũ portus multi et lacus, oppidũ Theodosia à Criumetopo CXXII. M. p. A Cherrõesso CLXV. M. p. Vltra fuere oppidia, Cyte, Zephyriũ, Acre, Nympharũ, Dia. Restat lõge ualidissimũ in ipso Bosphori introitu, Pãticapæũ Milesiorũ, à Theodosia M. XXXV. p. A Cimmero uero oppido trans fretum sito MMD. (ut diximus) pass. Hæc ibi latitudo Asiam ab Europa separat, eaq; ipsa pedibus plerunque peruia, glaciato freto. Bosphori Cimmerij latitudo XII. M. D. pass. Oppida habet, Hermisium, Myrmecium: & intus insulam Alopecen. Per Mæotin autẽ ab extremo Isthmo, qui locus Taphræ uocatur, ad os Bosphori CCLX. M. pass. longitudo colligitur. A Taphris per continentem introrsus tenent Auchetæ, apud quos Hypanis oritur, Neuri apud quos Borysthenes, Geloni, Thussagetæ, Budini, Basilidæ, & cæruleo capillo Agathyrsi. Super eos Nomades: deinde Anthropophagi. A Buge super Mæotin Sauromatæ, et Essedones. At per oram ad Tanaim usque Mæotæ, à quibus lacus nomen accepit: ultimiq; à tergo eorũ Arimaspi. Mox Riphæi montes, & assiduo niuis casu pinnarum

narum similitudine, Pterophoros appellata regio: pars mundi damnata à natura rerum, & densa mersa caligine: neque in alio, quàm rigoris opere gelidisq; aquilonis conceptaculis. Pone eos mõtes, ultraq; aquilonem, gens felix (si credimus) quos Hyperboreos appellauere, annoso degit æuo, fabulosis celebrata miraculis. Ibi creduntur esse cardines mundi, extremiq; syderum ambitus, semestri luce & una die solis auersi: non, ut imperiti dixere, ab æquinoctio uerno in autumnum. Semel in anno solstitio oriuntur ijs soles, brumaq; semel occidunt. Regio aprica, felici temperie, omni afflatu noxio carens. Domus ijs nemora. lucaq;, & deorum cultus uiritim gregatimq;, discordia ignota & ægritudo omnis. Mors non nisi satietate uitæ, epulatis delibutisq; senibus luxu, ex quadam rupe in mare salientibus. Hoc genus sepulturæ beatissimũ. Quidã eos in prima parte Asiæ littorum posuere, non in Europa, qui sunt ibi similitudine & situs, Attacorũ nomine. Alij medios fecere eos inter utrunque solem, Antipodum occasum exorientemq; nostrum, quod fieri nullo modo potest, tam uasto mari interueniente. Qui non alibi, quam in semestri luce cõstituêre eos, serere matutinis, meridie metere, occidente sole fœtus arborũ decerpere, noctibus in specus condita dideruũt. Nec libet dubitare de gente ea, cum tot autores prodant, frugum primitias solitos Delon mittere Apollini, quem præcipue colunt. Virgines ferebãt eas, hospitijs gentium per annos aliquot uenerabiles: donec uiolata fide, in proximis accolarũ finibus deponere sacra ea instituere, hiq; ad conterminos deferre, atque ita Delon usque. Mox & hoc ipsum exoleuit. Sarmatiæ, Scy-

thiæ, Tauricæ, omnisq; à Boryſthene amne tractus lõgitudo DCCCCLXXX.M. Latitudo DCCXVII. M. à M. Agrippa tradita eſt. Ego incertum in hac terrarum parte menſuram arbitror. Verum inſtituto ordine reliqua huius ſinus dicantur: & maria quidem eius nuncupauimus.

Inſulæ Ponti. Cap. XIII.

h Elleſpontus inſulas non habet in Europa dicendas. In Ponto duæ, M. D. paſſ. ab Europa, XIIII. M. ab oſtio, Cyaneæ, ab alijs Symplegades appellatæ, traditæq; fabulis inter ſe concurriſſe: quoniam paruo diſcretæ interuallo, ex aduerſo intrãtibus geminæ cernebantur, paulumq; deflexa acie, cõcũtium ſpeciem præbebant. Citra Iſtrum Apolloniatarũ una LXXX. M. à Boſphoro Thracio, ex qua M. Lucullus Capitolinum Apollinem aduexit. Inter oſtia Iſtri quæ eſſent diximus. Ante Boryſthenem Achillea eſt ſupradicta, eadem Leuce & Macaron appellata. Hanc temporum horũ demonſtratio à Boryſthene CXL. M. ponit, à Tyra CXX. M. à Peucæ inſula L. M. Cingitur circiter X. M. paſſ. Reliquæ in Carcinite ſinu Cephalon neſos, Rhoſphodusa, Macra. Non eſt omittenda multorũ opinio, priusq; digrediamur à Ponto, qui maria oĩa interiora illo capite naſci, non Gaditano freto, exiſtimauere, haud improbabili argumento: quoniam æſtus ſemper è Ponto profluens, nunquam reciprocetur. Exeundum deinde eſt, ut extera Europæ dicantur: tranſgreſſiſq; Riphæos montes, littus oceani ſeptẽtrionalis in læua, donec perueniatur Gades, legendum. Inſulæ complures ſine noĩbus eo ſitu traduntur. Ex quibus ante

Scythiam quæ appellatur Bănomanna abesse à Scythia diei cursu, in quam ueris tẽperie fluctibus electrũ eiiciatur, Timæus prodidit. Reliqua littora īcerta signata fama. Septentrionalis oceanus, Amalchiũ eum Hecataeus appellat, à Paropamiso amne, quà Scythiã alluit, quod nomen eius gentis lingua significat congelatũ. Philemõ Morimarusam à Cimbris uocari, hoc est mortuum mare, inde usque ad promontoriũ Rubeas, ultra deinde Croniũ: Xenophon Lampsacenus, à littore Scytharum tridui nauigatione, insulam esse imensæ magnitudinis, Baltiam tradit. Eandem Pytheas Basiliam nominat. Feruntur et Oonæ, in quibus ouis auium et auenis incolæ uiuant. Aliæ, in quibus equinis pedibus homines nascantur, Hippopodes appellati: Panesiorũ aliæ in quibus nuda alioquin corpora prægrandes ipsorũ aures tota cõtegant. Incipit inde clarior aperiri fama ab gente Ingæuonũ, quæ est prima inde Germaniæ. Seuo mons ibi imensus, nec Riphæis iugis minor, immanem ad Cimbrorũ usque promontoriũ efficit sinum, qui Codanus uocatur, refertus insulis: quarum clarissima Scãdinauia est, incompertæ magnitudinis, portionem tantũ eius, quod sit notum, Hilleuionum gente D. incolente pagis, quæ alterum orbem terrarum eam appellat. Nec est minor opinione Eningia. Quidam hæc habitari ad Vistulam usque fluuium, à Sarmatis Venedis, Scyris, Hyrris tradunt. Sinum Clylipenum uocari, & in ostio eius insulam Latrin. Mox alterum sinum Lagnum, conterminum Cimbris. Promontorium Cimbrorum excurrens in mare longe peninsulã efficit, quæ Cartris appellatur, XXIII. M. pas. Inde isulæ

Rom. armis cognitæ. Earum nobilissimæ, Burchana, Fabaria à nostris dicta, à frugis similitudine spōte prouenientis. Item Glessaria, à succino militiæ appellatæ, à Barbaris Austrania, præterq; Actania. Toto autem hoc mari ad Scaldim usque fluuium Germanicæ accolunt gentes haud explicabili mensura, tam immodicæ prodentiū discordia est. Græci et quidā nostri, XXV. M. passuū orā Germaniæ tradiderunt. Agrippa cum Rhetia & Norico longitudinem DCLXXXVI. M. pass. latitudinem CCLXVIII. M.

Germania. Cap. XIIII.

Hetiæ propè unius maiore latitudine, sanè ca
r ca excæssum eius subactæ. Nam Germania multis posteà annis nec tota percognita est. Si coniectare permittitur, haud multum oræ deerit Græcorum opinioni, & longitudinis ab Agrippa traditæ. Genera Germanorum V. Vindelici, quorum pars Burgundiones, Varrini, Carini, Guttones. Alterum genus Ingæuones, quorū pars Cimbri, Teutoni, ac Cauchorum gentes. Proximi autem Rheno Istæuones, quorum pars Cimbri mediterranei: Hermiones, quorum Sueui, Hermunduri, Chatti, Cheruſci. Quinta pars Peucini, Basternæ, supradictis contermini Dacis. Amnes clari in oceanum defluunt, Guttalus, Vistillus siue Vistula, Albis, Visurgis, Amisius, Rhenus, Mosa. Introrsus uero, nulli inferius nobilitate, Hercynium iugum prætenditur.

Insulæ in Gallico oceano. Cap. XV.

N Rheno autem ipso, propè C. M. pass. in lon
i gitudinem, nobilissima Batauorum insula, & Cannenefatum, et aliæ Frisiorum, Cauchorū,

Frisiabonum, Sturiorum, Morsatiorum, quæ sternuntur inter Helium ac Fleuum. Ita appellantur ostia, in quæ effusus Rhenus, ab septentrione in lacus, ab occidente in amnem Mosam se spargit: medio inter hæc ore, modicũ nomini suo custodiens alueum.

Britannia & Hybernia: Cap. XVI.

X aduerso huius situs Britannia insula, clara Græcis nostrisq; monumentis, inter septentrionem & occidentem iacet: Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, multo maximis Europæ partibus magno interuallo aduersa. Albion ipsi nomen fuit, cum Britanniæ uocarentur omnes, de quibus mox paulo dicemus. Hæc abest à Gessoriaco Morinorum gentis littore, proximo traiectu L. M. minimum, circuitu uero patere tricies octies centena uigintiquinque M. Pytheas & Isidorus tradunt, triginta propè iam annis notitiam eius Rom. armis non ultra uicinitatem syluæ Calidoniæ propagantibus. Agrippa longitudinem DCCC. M. paß. esse: latitudinem CCC. M. credit. Eãdem Hyberniæ latitudinẽ, sed longitudinem CC. M. paß. minorem. Super eam hæc sita abest breuissimo transitu à Silurum gente uiginti M. pass. Reliquarum nulla CXXV. M. circuitu amplior proditur. Sunt autem XL. Orcades, modicis inter se discretæ spatijs. Septem Acmodæ, & XXX. Hæbudes, & inter Hyberniam et Britanniam Mona, Monapia, Ricnea, Vectis, Silimnus, Andros: Infra uero Siambis, & Axantos. Et ab aduerso in Germanicum mare spargitur Glessariæ, quas electridas Græci recentiores appellauere, quod ibi Electrum nasceretur. Vltima omniũ quæ memorãtur, Thule: in qua solstitio nullas esse noctes in-

dicauimus, cancri signum sole transeunte, nullosq; contra per brumam dies. Hæc quidam senis mensibus continuis fieri arbitrantur. Timæus historicus à Britannia introrsus sex dierum nauigatione abesse dicit insulã Mictim, in qua candidum plumbum proueniat. Ad eam Britãnos uitulinis nauigijs corio circumsutis nauigare. Sunt & qui alias prodant, Scandiam, Dumnam, Bergos, maximamq; omnium Nerigon, ex qua in Thulen nauigetur. A Thule unius diei nauigatione mare cõcretum, à nonnullis Cronium appellatur.

Gallia. Cap. XVII.

Allia omnis comata uno nomine appellata, in tria populorum genera diuiditur, amnibus maxime distincta. A Scalde ad Sequanã Belgica. Ab eo ad Garumnam Celtica, eademq; Lugdunensis. Inde ad Pyrenæi montis excursum Aquitania, Aremorica ante dicta. Agrippa uniuersarum Galliarum inter Rhenum & Pyrenæum, atque oceanum ac montes Gebennam & Iuram, quibus Narbonensem Galliam excludit, longitudinem CCCCXX. M. paß. latitudinem CCCXIII. computauit. A Scaldi incolunt externi Toxandri pluribus nominibus. Deinde Menapij, Morini, Oromansaci iuncti pago qui Gessoriacus uocatur: Britanni, Ambiani, Bellouaci, Hassi. Introrsus Castologi, Attrebates, Neruij liberi, Veromandui, Sueconi, Sueßiones, Veruni liberi, Vlbanectes liberi, Tungri, Rinuci, Frisiabones, Betasi, Leuci liberi, Treueri liberi antea, et Lingones fœderati, Remi fœderati, Mediomatrici, Sequani, Raurici, Heluetij. Coloniæ equestris et Rauriaca. Rhenum autem accolentes, Germaniæ gentiũ in

eadem prouincia, Nemetes, Tribochi, Vangiones, hinc Vbij, Colonia Agrippinensis, Guberni, Batauí, et quos in insulis diximus Rheni.

Lugdunensis Gallia. Cap. XVIII.

l Vgdunensis Gallia habet Lexouios, Vellocasses, Galletos, Venetos, Abrincatuos, Osismios, flumen clarum Ligerin. Sed peninsulam speciatiorem excurrentem in oceanum, a fine Osismiorũ circuitu DCXXV. M. pass. ceruice in latitudinẽ CXXV. M. Vltra eã Vannetes. Intus aũt Hedui fœderati, Carnutani fœderati, Boij, Senones, Aulerci, qui cognominãtur Eburones, & qui Cenomanni, Meldi liberi, Parrhisii, Trecasses, Andegaui, Viducasses, Vadicasses, Venelli, Cariosuelites, Diablindi, Rhedones, Turones, Itesui, Secusiani liberi, in quorum agro colonia Lugdunum.

Aquitania. Cap. XXIX.

a Quitanicæ sunt Ambulatri, Anagnates, Pictones, Santones liberi, Sesignani, cognomine Vbisci, Aquitani unde nomen prouinciæ, Sedi boniates. Mox in oppidum contributi Conuenæ, Begerri, Tarbeli quatuor signani, Cocossates sex signani, Venami, Onobrisates, Belendi, saltus Pyrenæus. Infraq; Moneſi, Osquidates montani, Sibyllates, Camponi, Bercorcates, Bipedimui, Sassimini, Vellates, Tornates, Consorãni, Auſci, Elusates, Sottiates, Osqdates cãpestres, Sucasses, Latusates, Basabocates, Vassei, Sẽnates, Cãbolectri, Agesinates, Pictonibus iũcti. Hinc Bituriges liberi, q Cubi appellantur. Dein Lemouices, Aruerni liberi, Gabales. Rursus Narbonẽsi prouinciæ contermini Rutheni,

Caduci, Antobroges, Tarnéq; amne discreti à Toloſanis Petrocori. Maria circa orã, ad Rhenum ſeptentrionalis oceanus, inter Rhenum & Sequanam Britannicus, inter eum & Pyrenæum Gallicus. Inſulæ complures Venetorum, & quæ Venuticæ appellantur, & in Aquitanico ſinu Vliarus.

Citerior Hiſpania. Cap. XX.

à Pyrenæi promontorio Hiſpania incipit, angustior nõ Gallia modo, uerum etiam ſemetipſa, ut diximus, imenſum quantum hinc oceano, illinc Iberico mari comprimentibus. Ipſa Pyrenæi iuga ab exortu æquinoctiali fuſa in occaſum brumalem, breuiores latere ſeptẽtrionali, quàm meridiano Hiſpanias facuunt. Proxima ora citerioris eſt, eiuſdemq; Tarraconenſis ſitus, à Pyrenæo p Oceanum Vaſconum ſaltus, Olarſo, Vardulorum oppida Moroſgi, Menoſca, Veſperies, Amanum portus, ubi nunc Flauiobriga, colonia ciuitatum nouem. Regio Cantabrorũ, fluuius Sanga, portus uictoriæ Iuliobrigenſium. Ab eo loco fontes Iberi XL. M. paſſ. Portus Biendium, Origeni mixtis Cantabris. Portus eorum Veſci, Vecta. Regio Aſturum, Noëga oppidum, in peninſula Peſici. Et deinde conuentus Lucenſis à flumine Nauilubione, Cibarci, Egouarri cognomine Namarini, Iadoni, Arrotrebæ, promontoriũ Celticum. Amnes, Florius, Nelo, Celtici cognomine Neriæ, ſuperq; Tamarici, quorum in peninſula tres Aræ Seſtianæ Auguſto dicatæ, Cæpori, oppidum Noëla. Celtici cognomine Præſamarci, Cileni. Ex inſulis nominandæ, Corticata, & Aunios. A Cilenis, conuentus Bracarum, Heleni, Grauij, caſtellum Tyde, Græcorum ſoboliſ oĩa.

Insulæ Cicæ. Insigne oppidũ Abobrica. Minius amnis IIII. M. paſs. ore ſpatioſus, Leuni, Seurbi, Bracarũ oppidum Auguſta, quos ſupra Gallecia. Flumen, Limia. Durius amnis ex maximis Hiſpaniæ, ortus in Pelendonibus, & iuxta Numantiam: lapſus dein per Arenacos Vacæos q; diſterminatus ab Aſturia Vectonibus, à Luſitania Gallecis, ibi quoque Turdulos à Bracaris arcẽs. Omnis q; dicta regio à Pyrenæo metallis referta, auri, argenti, ferri, plumbi, nigri albi q;.

Luſitania. Cap. XXI.

Durio Luſitania incipit, Turduli ueteres, Peſ-
à ſuri, Flumen Vacca. Oppidũ Talabrica. Oppidum et flumen Minium. Oppida, Conibrica, Colippo, Eburo, Britium. Excurrit deinde in aliud uaſto cornu promontorium, quod alij Artabrum appellauere, alij magnum, multi Olyſipponenſe ab oppido, terras, maria, cœlum diſterminãs. Illo finitur Hiſpaniæ latus, & à circuitu eius incipit frons.

Inſulæ in Oceano. Cap. XXII.

Eptentrio hinc Oceanus q; Gallicus, occaſus il-
s linc & oceanus Atlanticus. Promontorij ex curſum LX. M. prodidere, alij XC. M. paſs. Ad Pyrenæum inde non pauci XII. L. M. & ibi gentem Artabrum, quæ nunquam fuit manifeſto errore. Arrotrebas enim, quos ante Celticum diximus promõtorium, hoc in loco poſuere literis permutatis. Erratum & in amnibus inclytis. Ab Minio quẽ ſupra diximus CC. M. paſs. (ut autor eſt Varro) abeſt Aeminius, quem alibi quidam intelligunt, & Limæam uocant, obliuionis antiquis dictus, multum q; fabuloſus. Ab Durio Ta-

gus CC.M.paß.interueniente Munda. Tagus auriferis harenis celebratur. Ab eo CLX.M.pass.promontorium sacrũ è media prope Hispaniæ fronte prosilit. XIIII. M.pass.inde ad Pyrenæum medium colligi Varro tradit. Ab Ana uero, quo Lusitaniam à Bætica discreuimus, CCXXVI. M.paß. A Gadibus CII. M.pass.additis. Gentes Celticæ, Turduli, & circa Tagum Vettones. Ab Ana ad sacrum Lusitani: oppida memorabilia à Tago in ora, Olyssippo, equarum è Fauonio uento conceptu nobile, Salacia cognominata. Vrbs imperatoria, Merobrica promontorium sacrum, & alterum Cineus. Oppida, Ossonoba, Balsa, Myrtilis. Vniuersa prouincia diuiditur in conuentus tres, Emeritensem, Pacensem, Scalabitanum. Tota populorum XLV. in quibus coloniæ sunt quinque, municipium ciuium Ro. unum. Latij antiqui tria. Stipẽdiaria, XXXVI. Coloniæ, Augusta emerita Anæ flunio apposita, Metallinensis, Pacẽsis, Norbensis, Cæsareana cognomine. Contributa sunt in eam castra Iulia, castra Cæalia. Quintæ est Scalabis, quæ præsidium Iulium uocatur. Municipium ciuiũ Ro. Olyssippo, felicitas Iulia cognominatũ. Oppida ueteris Latij, Ebora, quod idem liberalitas Iulia, et Myrtilis ac Salacia, quæ diximus. Stipendiariorum, quos nominare non pigeat, præter iam dictos in Bæticæ cognominibus, Augustobrigenses, Amnienses, Arandigani, Axabricenses, Balsenses, Cæsarobricenses, Caperenses, Caurenses, Colarni, Cibilitani, Concordienses, qui et Bocuri, Interauienses, Lancienses, Mirobrigenses, qui Celtici cognominantur, Medubricenses, qui Plumbarij, Oælenses qui & Lancienses, Turduli qui Barduli et

Tapori. Lusitaniam cum Asturia & Gallecia patere longitudine DXL.M. paſs. latitudine D.XXXVI.M. Agrippa prodidit. Omnes autem Hiſpaniæ à duobus Pyrenæi promontorijs per maria totius oræ circuitu p. XXIX.M. colligere exiſtimantur, ab alijs XXVII.M. Ex aduerſo Celtiberiæ complures ſunt inſulæ, Caſſiteri des dictæ Græcis, à fertilitate plumbi: & è regione Artotrebarum promontorij, deorum ſex, quas aliqui fortunatas appellauere. In ipſo uero capite mox Bæticæ, ab oſtio freti paſſ. LXXV.M. Gadis, lõga (ut Polybius ſcribit) XII.M. lata III.M. paſs. Abeſt à continente proxima parte minus pedes DCC. Reliqua plus VII.M. Ipſius ſpatium XV.M. paſs. eſt. Habet oppidum ciuiũ Roquod appellatur Auguſta urbs Iulia Gaditana. Ab eo latere quo Hiſpaniam ſpectat, paſſibus fere C. altera inſula eſt longa III.M. paſſ. M. lata, in qua prius oppidum Gadium fuit. Vocatur ab Ephoro & Philiſtide Erythia, à Timæo & Sileno Aphrodiſias, ab indigenis Iunonis. Maiorem Timæus Cotinuſſam apud eos uocatam ait: noſtri Tarteſſon appellãt, Pœni Gadir, ita Punica lingua ſepem ſignificãte. Erythia dicta eſt, qm̃ Tyrij ab origine eorum orti ab Erythreo mari ferebantur. In hac Geryones habitaſſe à quibuſdam exiſtimantur, quorum armẽta Hercules abduxerit. Sunt qui aliã eſſe eam & contra Luſitaniam arbitrentur, eodemq; nomine quondam ibi appellatam.

Vniuerſæ Europæ menſura. Cap. XXIII.

Eracto ambitu Europæ, reddenda conſumma
p tio eſt, neqd nõ in expedito ſit noſcere uolẽtib.
Lõgitudinẽ eius Artemidorus atq; Iſidorus à

Tanai usque Gades LXXXIIII. M. XIIII. *prodiderunt. Polybius latitudinem Europæ ab Italia ad oceanum scribit* XI. M. L. *esse, etiam tum incomperta magnitudine eius. Est ãt ipsius Italiæ (ut diximus.)* XII. M. XX. *ad alpes. Vnde per Lugdunũ ad portum Morinorum Britannicum, quà uidetur mensuram agere Polybius,* XI. M. LXVIII. *Sed certior mensura ac lõgior ad occasum solis æstui ostiumq; Rheni, per castræ legionum Germaniæ ab ijsdem dirigitur alpibus* XII. M. XLIII. *Hinc deinde Africa atque Asia dicentur.*

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER QVINTVS.

AFRICAE DESCRIPTIO.

a FRICAM *Græci Libyam appellauere, quà mare ante eam Libycum incipiens, Aegyptio finitur. Nec aliæ pars terrarum pauciores recipit sinus, longe ab occidente littorũ obliquo spatio. Populorum eius oppidorumq; nomina, uel maxime sunt ineffabilia, præterquam ipsorum linguis, & aliâs castella fermè inhabitant.*

Mauritania. Cap. I.

p RIncipio terrarum *Mauritaniæ appellantur, usque ad C. Cæsarem Germanici filiũ regna, sæuitia eius in duas diuisæ prouincias. Promõ*

torium oceani extimum Ampelusia nominatur à Græcis. Oppida fuere, Lissa, Cotes ultra columnas Herculis nunc est Tingi, quondam ab Antæo conditum: postea à Claudio Cæsare, cum coloniam faceret, appellatũ tra ducta Iulia. Abest à Belone oppido Bæticæ proximo traiectu XXX. M. paſs. Abeo XXV. M. paſ. in ora oceani colonia Augusti Iulia constantia, Zilis regum ditioni exempta, & iura in Bæticam petere iussa: & ab ea XXXII. M. paſs. colonia à Claudio Cæsare facta Lixos, uel fabulosissime ab antiquis narrata. Ibi regia Antæi, certamenq; cum Hercule, & Hesperidum horti. Affunditur autem huic æstuarium è mari flexuoso meatu, in quo draconis custodiæ instar fuisse nunc interpretantur. Amplectitur intra se insulam quam solam è uicino tractu aliquanto excælsiore, non tamen æstus maris inũdat. Extat in ea et ara Herculis, nec præter olea stros aliud ex narrato illo aurifero nemore. Minus profecto mirentur portentosa Græciæ mendacia, de ijs & amne Lixo prodita, qui cogitent nostros nuper paulominus monstrifica quædam de ijsdem tradidisse: præualidam hanc urbem, maioremq; Carthagine magna: præterea ex aduerso eius sitam, & propè immenso tractu ab Tingi: quæq; alia Cornelius Nepos auidissime credidit. Ab Lixo XL. M. in mediterraneo altera Augusti colonia est Babba, Iulia campestris appellata: & tertia Banasa LXXV. M. Valẽtia cognominata. Ab ea XXXV. M. paſs. Volubile oppidum, tantundem à mari utroque distans: et in ora à Lixo L. M. amnis Subur, præter Banasam coloniam defluens, magnificus & nauigabilis. Ab eo totidem M. paſs. oppidum Sala, eiusdem

nominis fluuio impositum, iam solitudinibus uicinum, elephantorumq; gregibus infestum, multo tamen magis Autololum gente, per quam iter est ad montem Africæ uel fabulosissimum Atlantem. E medijs hunc harenis in cœlum attolli prodiderunt, asperum, squalentẽ, quà uergat ad littora oceani, cui cognomen imposuit. Eundem opacum nemorosumq; & scatebris fontium riguum, quà spectat Africam, fructibus omnium generum sponte ita subnascentibus, ut nunquam satietas uoluptatibus desit. Incolarum neminem interdiu cerni, silere omnia haud alio, q̃ solitudinum horrore, subire tacitam religionem animos propius accedentium, præterq; horrorem elati super nubila, atque in uicinam lunaris circuli. Eundemq; noctibus micare crebris ignibus, Aegipanum Satyrorumq; lasciuia, impleri tibiarum ac fistulæ cantu, tympanorumq; et cymbalorum sonitu strepere. Hæc celebrati autores prodidere, præter Herculi & Perseo laborata ibi. Spatiũ ad eum immensum incertumq;. Fuere & Hannonis Carthaginiensium ducis commentarij, Punicis rebus florentissimis explorare ambitum Africæ iussi: quem secuti plerique é Græcis nostrisq; ad alia quædam fabulosa, & urbes multas ab eo conditas ibi prodidere, quarum nec memoria ulla, nec uestigium extat. Scipione Aemiliano res in Africa gerente, Polybius annalium conditor ab eo accepta classe, scrutandi illius orbis gratia circumuectus, prodidit à monte eo ad occasum uersus saltus plenos feris, quas generat Africa: ad flumen Anatin CCCCLXXXV. M. pass. Abeo Lixum CCV. M. passuum Agrippa. Lixũ à Gaditano freto CXII. M. pass. abesse. Inde sinum qui

uocatur Saguti. Oppidum in promontorio Mulelacha. Flumina, Subur, & Salam. Portum Rutubis à Lixo CCCXIII M. paſſ. Inde promontorium ſolis, portum Riſardir, Getulos Autololes, flumen Coſenum, gentem Sælantos et Maſatos. Flumen Maſatat, flumen Darat, in quo crocodilos gigni. Deinde ſinum DCXV I. M. p. includi montis Barcæ promontorio excurrente in occaſum, quod appellatur Surrentium. Poſtea flumen Palſum, ultra quod Aethiopas Peroroſos, quorum à tergo Phaſuros: Iis iungi mediterraneos Getulos Daras. At in ora Aethiopas Daratitas, Flumen Bambotum, crocodilis et hippopotamis refertum. Ab eo montes perpetuos uſque ad eum quem Theôn ochema dicemus. Inde ad promontorium Heſperium nauigatione dierum ac noctium decem in medio eo ſpatio Atlantem locauit, à cæteris omnibus in extremis Mauritaniæ proditum. Rom. arma primum Claudio principe in Mauritania bellauere. Ptolemæum regem à C. Cæſare interemptũ, ulciſcente liberto Aedemone, refugientibuſq; barbaris, uentũ conſtat ad montem Atlãtem. Nec ſolũ conſulatu perfunctis, atque è ſenatu ducibus, qui tum res geſſere, ſed equitibus quoque Rom. qui ex eo præfuere ibi, Atlantem penetraſſe in gloria fuit. Quinque ſunt (ut diximus) Rom. coloniæ in ea prouincia, peruiumq; fumæ uideri poteſt. Sed id plerunque fallaciſſimum experimento deprehenditur, quia dignitates cum indagare uera pigeat, ignorantiæ pudore mentiri non piget: haud alio fidei proniore lapſu, quàm ubi falſæ rei grauis autor exiſtit. Et quidem minus miror incomperta quædã eſſe equeſtris ordinis uiris, iã uero

& senatorij, nil demirantibus, quàm luxuriam, cuius efficacissima uis sentitur atque maxima, cum ebori citróq; syluæ exquirantur, omnes scopuli Getuli muricibus ac purpuris. Indigenæ tamen tradunt in ora ab Sala CL.M.pass. flumen Asanam marino haustu, sed portu spectabile: mox amnem quem uocant Fut, ab eo ad Dyrin (hoc enim Atlanti nomen esse eorum lingua conuenit) CC.M.pass. interueniente flumine, cui nomen est Vior. Ibi fama, existere circa uestigia habitati quondam soli, uinearum palmetorumq; reliquias. Suetonius Paulinus, quem consulem uidimus, primus Romanorũ dum transgressus quoque Atlantem aliquot mliũ spatio, prodidit de excelsitate quidẽ eius quæ cæteri: Imas radices densis, altisq; repletas syluis, incognito genere arborum proceritatem spectabilem esse enodi nitore, frõdes cupressis similes, præterq; grauitatem odoris, tenui eas obduci lanugine: quibus addita arte, posse quales è bombyce uestes confici. Verticem altis etiam æstate operiri niuibus. Decumis se eò peruenisse castris, & ultra ad fluuiũ, qui Niger uocatur, per solitudines nigri pulueris, eminentibus interdum uelut exustis cautibus, loca inhabitabilia feruore, quanquam hyberno tempore experto. Qui proximos inhabitent saltus, refertos elephantorum ferarumq; & serpentum omni genere, Canarios appellari. Quippe uictum eius animalis promiscuum his esse, & diuidua ferarum uiscera. Iunctam Aethiopum gentem, quos Perorsos uocant, satis cõstat. Iuba Ptolemæi pater, qui primus utrique Mauritaniæ imperauit, studiorum claritate memorabilior etiam, quàm regno, similia prodidit de Atlante: præterq; gigni ibi

gni ibi herbam euphorbiam nomine, ab inuentore medico suo appellatam. Cuius lactium sucum miris laudibus celebrat in claritate uisus, contra serpentes & uenena omnia, priuatim dicato uolumine. Et satis superq; de Atlante.

Tingitania prouincia. Cap. II.

Ingitaniæ prouinciæ longitudo CLXX. M. pass. est. Gentes in ea, quondã præcipua Maurorum, unde nomen prouinciæ, quos pleriq; Mauruſios dixerũt. Attenuata bellis ad paucas recidit familias. Proxima illi Massæsulorum fuerat, sed simili modo extincta est. Getulæ nunc tenent gentes, Banurri, multoq; ualidissimi Autololes: Et horum pars quõdam Vesuni, qui auulsi his, propriam fecere gentem uersi ad Aethiopas. Ipsa prouincia ab oriente montosa, fert elephãtos. In Abila quoque monte, et quos septem fratres à simili altitudine appellant: ij freto imminent iuncti Abilæ. Ab his ora interni maris. Flumen Tamuda nauigabile, quondã & oppidum. Flumen Laud, & ipsum nauigiorum capax. Rusardir oppidum & portus, Malluana fluuius nauigabilis, Siga oppidum ex aduerso Malachæ in Hispania sitæ, Syphacis regia, alterius iã Mauritaniæ. Nanque diu regum nomina obtinuere, ut Bogudiana appellaretur extima: itemq; Bochi, quæ nunc Cæsarienſis. Ab ea portus Magnus à spatio appellatus, ciuium Rom. oppidum. Amnus Mulucha, Bochi Massæsulorumq; finis. Quiza xenitana peregrinorum oppidũ. Arsennaria Latinorum, tribus milibus pass. à mari. Cartenna colonia Augusti, legio secunda. Item colonia eiusdem deducta cohorte prætoria Gunugi, promõtoriũ

Apollinis. Oppidum q; ibi celeberrimum Cæsarea, antea uocitatum Iol, Iubæ regia, à diuo Claudio coloniæ iure donata, eiusdem iussu deductis ueteranis. Oppidū nouum, & Latio dato, Tipasa. Item q; à Vespasiano Imperatore eodem munere donatū Icosin. Colonia Augusti Rusconiæ, Rusicurium ciuitate honoratum à Claudio, Ruzasus colonia Augusti. Salde colonia eiusdē, Igilgili, oppidum Tucca impositum mari & flumini Ampsagæ. Intus colonia Augusta, quæ item Sucubar. Itē Tubusuptus. Ciuitates, Timici, Tigauæ. Flumina Sardabala, Nabar, gens Macurebi, flumen Vsar, gens Nabades. Flumen Ampsaga, abest à Cæsarea CCXXXIII. M. passuum. Vtriusque Mauritaniæ longitudo DCCC. XXXIX. M. Latitudo CCCCLXVII. M. passuum.

Numidia. Cap. III.

a B Ampsaga Numidia est, Masaniſsæ clara nomine, Metagonitis terra à Græcis appellata: Numidæ uero Nomades, à permutandis pabulis: mapalia sua, hoc est domus plaustris circumferētes. Oppida, Cullu, Rusicade. Ab ea ad XLVIII. M. pass. in mediterraneo colonia Cirta, Sittianorum cognomine, & alia intus Sicca, liberum q; oppidum Bulla regia. Et in ora Tacatua, Hippo regius, flumen Armua. Oppidum Tabracha ciuium Rom. Tusca fluuius, Numidiæ finis: nec præter marmoris Numidici, ferarum q; prouentum aliud insigne.

Africa. Cap. IIII.

a Tusca Zeugitana regio, & quæ proprie uocetur Africa, est. Tria promontoria, Cādidum, mox Apollinis aduersum Sardiniæ, Mercurij

aduersum Siciliæ, in altum procurrentia, duos efficiunt sinus: Hipponensem proximum ab oppido, quod Hipponem dirutum uocant, Diarrhytum à Græcis dictũ, propter aquarum irrigua. Cui finitimum Theudalis immune oppidum, longus à littore. Dein promontorium Apollinis, & in altero sinu Vtica ciuium Ro. Catonis morte nobilis, flumẽ Bagrada. Locus, castra Cornelia, colonia Carthago, magnæ in ueſtigijs Carthaginis, colonia Maxulla. Oppida, Carpi, Miſua. Et liberum Clupea in promontorio Mercurij. Itẽ liberæ Curubis, Neapolis. Mox Africæ ipſius alia diſtinctio. Libyphœnices uocantur, qui Byzacium incolunt. Ita appellatur regio CCL. M. paſſ. per circuitum, fertilitatis eximiæ, cum cẽteſima fruge agricolis fœnus reddente terra. Hic oppida libera, Leptis, Adrumetum, Ruſpina, Thapſus. Inde Thenæ, Macomades, Tacapè, Sabrata contingens Syrtim minorem, ad quam Numidiæ & Africæ ab Ampſaga lõgitudo DLXXX. milia paſſuum. Latitudo, quà cognitum eſt, ducentum M. Ea pars quam Africam appellauimus, diuiditur in duas prouincias, ueterem, & nouam, diſcretas foſſa, inter Africanum ſequentem & reges, Thenas uſque perducta, quod oppidum à Carthagine abeſt CCXVII. M. paſſuum. Tertius ſinus diuiditur in geminos, duarum Syrtium uadoſo ac reciproco mari diros. Ad proximam quæ Minor eſt, à Carthagine trecentum M. paſſuum, Polybius tradit. Ipſam centum M. paſſuum aditu, trecentum M. ambitu. Et terra autem ſyderum obſeruatione ad eam per deſerta harenis, perq; ſerpentes iter eſt. Excipiunt ſaltus repleti ferarum multitudine, & introrſus ele-

phantorum solitudines, mox deserta uastæ, ultráq; Garamantes, ab Augylis dierum XII. itinere distantes. Super illos fuere gens Psylli, super quos lacus Lycomedis, desertis circundatus. Augylæ ipsi medio ferè spatio locantur ab Aethiopia, quæ ad occidentem uergit, & à regione quæ duas Syrtes interiacet, pari utrinque interuallo, sed littore inter duas Syrtes, CCL. M. paſs. Ibi ciuitas Oeenſis, Cynips fluuius ac regio. Oppida, Neapolis, Taphra, Abrotonũ, Leptis altera quæ cognominatur magna. Syrtis maior, circuitu DCXXV. M. p. aditu autem CCCXIII. M. paſs. Inde accolit gens Ciſipadum. In intimo ſinu fuit ora Lotophagon, quos quidam Alachroas dixere, ad Philenorum aras: exharena ſunt eæ. Ab his non procul à continente palus uaſtæ amnem Tritonem, nomenq; ab eo accipit, Pallantias appellata Callimacho, & citra minorẽ Syrtim eſſe dicta: à multis uero inter duas Syrtes. Promõtoriũ quod maiorem includit, Boriõ appellatur: Vltrà Cyrenaica prouincia. Ad hunc finem Africa à fluuio Ampſaga populos XXVI. habet, qui Ro. parent imperio. In his coloniæ VI. præter iam ſupradictas Vthinam, Tuburbin. Oppida ciuium Rom. XV. ex quibus in mediterraneo dicenda Azuritanum, Abutucenſe, Aborienſe, Canopicum, Chilmanenſe, Simittuenſe, Thunuſidenſe, Tuberniœnſe, Tynidrumenſe, Tibigenſe. Vcitana duo, maius & minus, Vagenſe. Oppidum Latinum unum Vſalitanum. Oppidum ſtipendiarium unum Caſtris Cornelijs. Oppida libera XXX. ex quibus dicenda itus Acolitanum, Acharitanum, Auinenſe, Abziritanum, Canopitanum, Melzitanum, Madaurenſe, Salaphitanum,

Tusdritanum, Tiricense, Tiphicense, Turisense, Theudense, Tagestense, Tigense, Vlusuburitanum, Vagense aliud, Vigense, Zamense. Ex reliquo numero non ciuitates tantum, sed pleræque etiam nationes iure dici possunt, ut Nattabudes, Capsitani, Misulani, Sabarbares, Maßyli, Nisiues, Vamacures, Ethini, Mussini, Marchubij, & tota Getulia ad flumen Nigrin, qui Africam ab Aethiopia dirimit.

Cyrene. Cap. V.

Yrenaica eadem Pentapolitana regio illustratur Ammonis oraculo, quod à Cyrenis abest CCCC.M.p. fonte solis, urbibus maxime quinque, Berenice, Arsinoë, Ptolemaide, Apollonia, ipsa Cyrene. Berenice in Syrtis extimo cornu est, quondam uocata Hesperidum supradictarum, iacentibus Græciæ fabulis. Nec procul ante oppidum fluuius Lethon, lucus sacer, ubi Hesperidum horti memorantur. Abest à Lepti CCCLXXXV.M.paß. Ab ea Arsinoë, Teuchira uocitata, XLIII.M.paß. Et deinde Ptolemais, antiquo nomine Barce, XXII.M.passſ. Mox CCL.M. promontorium Phycus per Creticum mare excurrit, distans CCCL.M.paß. à Tænaro Laconicæ promontorio. A Creta uero ipsa CXXV.M. Post id Cyrene à mari XI.M.p. A Phycunte Apolloniam XXIIII.M. paß. ad Cherronesum LXXXVIII.M.passſ. Vnde Catabathmum CCXVI.M.paß. Accolunt Marmaridæ, à Paretonij fermè regione ad Syrtin usque maiorem porrecti. Post eos Araraucæles, & iam in ora Syrtis Nasamones, quos antea Mesammones Græci appellauere ab argumento loci, medios inter harenas sitos. Cyrenaicus ager XV.

M. paſſ. latitudine à littore & arboribus fertilis habetur. Intus eodem ſpatio frugibus tantum: mox XXX. M. paſſ. latitudine, & CCL. M. paſſ. longitudine, laſere modo. Poſt Naſamones Haſbitæ & Macæ uiuunt. Vltra eos Hammanientes XI. dierum itinere à Syrtibus maioribus ad occidentem, & ipſi quaquà uerſus harenis circundati: puteos tamen haud difficiles binûm ferè cubitorum inueniunt altitudine, ibi reſtagnantibus Mauritaniæ aquis. Domos ſale montibus ſuis exciſo ceu lapide conſtruunt. Ab his ad Troglodytas hyberni occaſus plaga dierum IIII. iter, cum quibus commercium gemmæ tantum, quam carbunculum uocamus, ex Aethiopia uectæ. Interuenit ad ſolitudines Africæ ſuper minorem Syrtin dictas uerſa Phaſania, ubi gentem Phazaniorum, urbeſq; Alelen & Cillabam ſubegimus. Itē Cydamum è regione Sabratæ. Ab his mons longo ſpatio in occaſum ab ortu tendit, Ater à noſtris dictus à natura, aduſto ſimilis, aut ſolis repercuſſu accenſo. Vltra eum deſerta: Matelgæ oppidum Garamantū: itemq; Debris, affuſo fonte, à medio die ad mediam noctem aquis feruentibus, totidem horis ad medium diem rigentibus: clariſſimumq; oppidum Garama caput Garamantum: omnia armis Ro. ſuperata, & à Cornelio Balbo triumphata, unius omnium externo curru & quiritium iure donato: quippe Gadibus nato ciuitas Rom. cum Balbo maiore patruo data eſt. Et hoc mirum, ſupradicta oppida ab eo capta, autores noſtros prodidiſſe. Ipſum in triumpho præter Cydamum et Garamam, omniū aliarum gentium urbiumq; nomina ac ſimulacra duxiſſe, quæ iere hoc ordine: Tabidium oppidum, Niteris natio,

Negligemela oppidum, Bubeium natio, Vel oppidum, Enipi natio, Thuben oppidum, mons nomine Niger: Nitibrum, Rapsa, oppida: Discera natio, Debris oppidum, flumen Nathabur, Tapsagum oppidū, Nannagi natio, Boin oppidum, Pege oppidum, flumen Dasibari. Mox oppida cōtinua, Baracum, Buluba, Alasi, Balsa, Galla, Maxala, Zizama. Mons Gyri, in quo gēmas nasci titulus præcessit. Ad Garamantas iter inexplicabile adhuc fuit, latronibus gentis eius, puteos (qui sunt non alte fodiendi, si locorum notitia adsit) harenis operientibus. Proximo bello, quod cum Oeensibus Romani gessere auspicijs Vespasiani Imperatoris, compendium uiæ quatridui deprehensum est. Hoc iter uocatur, præter caput saxi. Finis Cyrenaicus Catabathmos appellatur, oppidum & uallis repēte connexa. Ad eum terminum Cyrenaica Africa à Syrti minore decies centena LX.M. passuum in longitudine patet: in latitudine quà cognitum est DCCC.

Libya Mareotis. Cap. VI.

A quæ sequitur regio, Mareotis Libyà appellatur, Aegypto contermina. Tenent Marmarides, Adirmachidæ, deinde Mareotæ. Mēsura à Catabathmo ad Parætonium LXXXVI.M. pass. In eo tractu uicus Apis interest, nobilis religione Aegypti locus. Ab eo Parætonium XII.M. pass. Inde Alexandriam C.M. pass. latitudo CLXIX. est. Eratosthenes à Cyrenis Alexandriam terrestri itinere DXXV.M. prodidit. Agrippa totius Africæ à mari Atlātico cum inferiore Aegypto XXX. XL.M. passuum longitudinem.

Polybius et Eratosthenes diligentissimi existimati, ab oceano ad Carthaginem magnã LXVI.M. pass. ab ea Canopum Nili proximũ ostium XVI.M.pas. XXIX. fecerunt: Isidorus à Tingi Canopum XXXV. XCIX. M.pass. Artemidorus XL. minus, quàm Isidorus.

Insulæ circa Aphricam, & ex aduerso Africæ. Cap. VII.

Insulas nõ ita multas complectuntur hæc maria. Clarissima est Meninx, longitudine XXX V.M. pas. latitudine XXV. ab Eratosthene Lotophagitis appellata. Oppida habet duo, Meningẽ ab Africæ latere, & altero Thoiar, ipsa à dextro Syrtis minoris promontorio passibus CC. sita. Ab ea C.M.pas. contra læuum Cercina, cum urbe eiusdem nominis libera, longa XXV.M.pas. lata dimidium eius ubi plurimum, ac in extremo nõ plus V.M.pass. Huic perparua Carthaginem uersus Ceraunitis pote iungitur. Ab his L. M. ferè pas. Lopadusa, longa VI.M.pas. Mox Gaulos & Galata, cuius terra scorpionem dirum animal Africæ necat. Dicuntur et in Clupea emori, cuius ex aduerso Cosyra cum oppido. At contra Carthaginis sinũ duo Aegimori à re, scopuli uerius quàm insulæ, inter Siciliam maxime & Sardiniam. Autores sunt, & has quõdam habitatas subsedisse. Interiori autem ambitu Africæ ad meridiem uersus, superq; Getulos interuenientibus desertis, primi omnium Libyægyptij, deinde Leucæthiopes habitant.

Aethiopes. Cap. VIII.

Vper eos Aethiopum gentes Nigritæ, à quo dictum est flumine: Gymnetes, Pharusi, &

iam oceanum attingentes, quos in Mauritaniæ finediximus, Peroꝛsi. Ab his omnibus uastæ ſolitudines orientem uerſus, uſque Garamantes, Augylaſq; & Troglodytas: ueriſſima opinione eorum, qui deſertis Africæ duas Aethiopias ſuperponunt, & ante omnes Homeri, qui bipertitos tradit Aethiopas, ad orientem occaſum q; uerſos. Nigri fluuio eadem natura quæ Nilo. calamum et papyrum, et eaſdem gignit animantes, ijſdemq; tẽporibus augeſcit. Oritur inter Tareleos Aethiopas, & Oecalicas. Horum oppidum Mauin quidam ſolitudinibus interpoſuerunt. Atlantas iuxta eos, Aegipanas ſemiferos, & Blemmyas, & Gamphaſantas, et Satyros, & Himantopodas. Atlantes degeneres ſunt humani ritus, ſi credimus. Nam neque nominum ullorum inter eos appellatio eſt, & ſolem orientem occidentemq; dira imprecatione contuentur, ut exitialẽ ipſis agrisq;. Neq; inſomnia uiſunt, qualia reliqui mortales. Troglodytæ ſpecus excauant. Hæ illis domus, uictus ſerpentium carnes, ſtridorq; non uox: adeo ſermonis cõmercio carent. Garamantes matrimoniorum exortes, paſſim cum fœminis degunt. Augylæ tantum inferos colunt. Gamphaſantes nudi, præliorumq; expertes, nulli externo congregantur. Blemmyis traduntur capita abeſſe, ore & oculis pectori affixis. Satyris præter figuram nihil moris humani. Aegipanis qualis uulgo pingitur forma. Himantopodes loripedes quidam, quibus ſerpendo ingredi natura eſt. Pharuſi quondam Perſæ, comites fuiſſe dicuntur Herculis ad Heſperidas tendentis. Nec de Africa plura, quæ memorentur, occurrunt.

De Asia. Cap. IX.

Dhæret Asia, quam patere à Canopico ostio
a ad ponti ostium Timosthenes XXVI.XXX-
VIII.M.pass tradidit. Ab ore autem pôti ad
os Mæotis Eratosthenes XV.XLV.M.pas. Vniuersam
uero cum Aegypto ad Tanain Artemidorus & Isido-
rus LXXXVIII.M.pâs. Maria eius complura ab ac
colis traxere nomina, quare simul indicabuntur. Proxi
ma Africæ incolitur Aegyptus, introrsus ad meridiem
recedens, donec à tergo prætendantur Aethiopes. Infe-
riorem eius partem Nilus, dextra lænáq; diuisus am-
plexu suo determinat, Canopico ostio ab Africa, ab Asia
Pelusiaco CLXX.M.pas. iteruallo. Quam ob causam
inter insulas quidam Aegyptum retulere, ita se finden-
te Nilo, ut triquetram terræ figuram efficiat. Ideo mul
ti Græcæ literæ uocabulo, Deltam appellauere Aegy-
ptum. Mẽsura ab unitate aluei, unde se primum findit
in latera, ad Canopicum ostium, CXLVI.M. ad Pelu-
siacum CCLVI.M. est. Súma pars contermina Aethio-
piæ, Thebais uocatur. Diuiditur in præfecturas oppido-
rum, quas nomos uocant, Ombiten, Phathniten, Apollo-
politen, Hermonthiten, Thiniten, Phanturiten, Coptiten,
Tentiriten, Diospoliten, Antæopoliten, Aphroditopoli-
ten, Lycopolitẽ. Quæ iuxta Pelusium est regio, nomos
habet, Pharbætiten, Bubastiten, Sethroiten, Tanitem. Re
liqua autem Arabicum, Ammoniacum tendentem ad
Ammonis Iouis oraculum, Oxyrynchiten, Leontopo-
liten, Atharrabiten, Cynopoliten, Hermopoliten, Xoitẽ,
Mendesium, Sebenniten, Capastiten, Latopoliten, Helio
politen, Prosopiten, Panopoliten, Thermopolitẽ, Busiri-

ten, Onuphiten, Saiten, Ptenethu, Phthemphu, Naucratiten, Nitriten, Gynæcopoliten, Menelaiten, Alexandriæ regione. Item Libyæ Mareotis, Heracleopolites est in insula Nili, longa passuum L. M. in qua & oppidū Herculis appellatum. Arsinoitæ duo sunt: hi et Memphites, usque ad summū Delta perueniunt. Cui sunt contermini ex Africa duo Oeasitæ. Quidam ex his aliqua nomina permutant, & substituunt alios nomos, ut Heroopoliten, Crocodilopoliten. Inter Arsinoïtem autem ac Mēphitem lacus fuit, circuitu CCL. M. pass. aut, ut Mutianus tradit, CCCCL. M. & altitudinis L. pas. manu factus, à rege q̄ fecerat, Mœridis appellatus. Inde LXXII. M. pass. abest Memphis, quondam arx Aegypti regum: unde ad Ammonis oraculum XII. dierum iter est, ad scissuram autem Nili, quod appellauimus Delta, quindecim milia passuum. Nilus incertis ortus fontibus, it per deserta & ardentia: & immenso longitudinis spatio ambulans, famáq; tantum inermi quæsitu cognitus sine bellis, quæ cæteras omnes terras inuenere, originem (ut Iuba rex potuit exquirere) in monte inferioris Mauritaniæ non procul oceano habet, lacu protinus stagnante, quem uocant Nilidem. Ibi pisces reperiuntur alabetæ, coracini, siluri, crocodilus quoque. Inde ab argumentum hoc Nili ortus creditus, Cæsareæ in Iseo dicatus ab eo spectatur hodie. Præterea obseruatum est, prout in Mauritania nimbres ue satiauerim, ita Nilum increscere. Ex hoc lacu profusus indignatur fluere per harenosa & squalentia, conditq; se aliquot dierum itinere. Mox alio lacu maiore, in Cæsariensis Mauritaniæ gente Massæsylūm

erumpit,& hominum cœtus ueluti circunſpicit, ijſdem animalium argumentis: iterum harenis receptus condi tur rurſus XX. dierũ deſertis ad proximos Aethiopas: atque ubi iterum ſenſerit hominem, profilit fonte (ut ue riſimile eſt) illo quem Nigrin uocauere. Inde Aphricã ab Aethiopia diſpeſcens, etiam ſi non protinus populis; feris tamen et beluis frequens, ſyluarumq; opifex, me dios Aethiopas ſecat, cognominatus Aſtapus, quod illa rum gentium lingua ſignificat aquam è tenebris pro fluentem. Inſulas ita innumeras ſpargit, quaſdamq; tã uaſtæ magnitudinis, quanquam rapida celeritate, ut tã men dierum V. curſu non breuiore trãſiuolet: circa cla riſſimam earum Meroën, Aſtaboras læuo alueo dictus, hoc eſt ramus aquæ uenientis è tenebris: dextero uero Aſtuſapes, quod latẽtis ſignificationem adijcit: nec ante Nilus, quam ſe totum aquis concordibus rurſus iunxit: ſic quoque etiamnum Siris ut ante nominatus per aliquot milia, & in totum Homero Aegyptus, aliſq; Triton. Subinde inſulis impactus, totidem incitatus irritamentis, poſtremo incluſus montibus, nec alibi torrẽtior, uectus aquis properantibus ad locum Aethiopum, qui Catadupi uocantur, nouiſſimo cataracte iter occurſantes ſcopulos non fluere immenſo fragore creditur, ſed ruere. Poſtea lenis & confractis aquis, domitaq; uiolentia, aliquid et ſpatio feſſus, multis quamuis faucibus in Aegyptiũ mare ſe euomit. Certis tamen diebus auctu magno per totam ſpatiatus Aegyptum, fœcundus innatat terræ. Cauſas huius ĩcrementi uariis prodidere, ſed maxime probabiles, eteſiarum eo tempore ex aduerſo flantiũ repercuſſum, ultro in orà acto mari: aut imbres Ae-

thiopiæ æstuos, ijsdem etesiis nubila illò ferentibus é reliquo orbe. Timæus mathematicus occultam protulit rationem: Phialam appellari fontem eius, mergíq; in cuniculos ipsum amnem, uapore anhelantem fumidis cautibus ubi conditur. Verum sole per eos dies cominus facto, extrahi ardoris ui & suspensum abundare, ac ne deuoretur abscondi. Id euenire à canis ortu, per introitum solis in leonem, contra perpendiculum fontis syderis stante, cum in eo tractu absumantur umbræ: Plerisque è diuerso opinatis largiorem fluere, ad septentrionem sole discedente, quod in cancro & leone euenit, Ideóq; tunc minus siccari. Rursus in Capricornum & austrinum polum reuerso sorberi, & ob id parcius fluere. Sed Timæo siquis extrahi posse credat, umbrarum defectus ijs diebus & locis sine fine adest. Incipit crescere luna noua, quæcunque post solstitiũ est, sensim modicéq; cancrum sole transeunte, abundantissime autem leonem. Et residit in uirgine, ijsdem quibus accreuit modis. In totum autem reuocatur intra ripas in libra, ut tradit Herodotus, centesimo die. Cum crescit, reges aut præfectos nauigare eo, nefas iudicatum est. Auctus eius per puteos mensuræ notis deprehenduntur. Iustum incrementum est cubitorum XVI. Minores aquæ non omnia rigant, ampliores detinent tardius recedendo. Hæ serendi tempora absumunt solo madente, illæ non dant sitiente. Vtrunque reputat prouincia. In XII. cubitis fames sentit, in XIII. etiamnum esurit: XIIII. cubita hilaritatem afferunt: XV. securitatem: XVI. delicias. Maximum incrementum ad hoc æui fuit cubitorum XVIII. Claudio principe: minimumq; Pharsalico bello,

ueluti necem Magni *prodigio quodam flumine auer-*
sante. Cum stetere aquæ, apertis molibus admittuntur.
Vt quæque liberata est terra, seritur. Idem amnis unus
omnium nullas expirat auras. Ditionis Aegypti *esse in-*
cipit à fine Aethiopiæ Syenes: *ita uocatur peninsula* C.
M. *pass. ambitu, in qua* Ceraſtæ *sunt latere* Arabiæ, *&*
ex aduerso insulæ IIII. Philæ, DC. M. *pass. à* Nili *fissu-*
ra, unde appellari diximus Deltam: *hoc spatium edi-*
dit Artemidorus, *& in eo* CCL. *oppida fuisse.* Iubæ
CCCC. M. *pass.* Aristocreon *ab* Elephantide *ad mare*
DCCL. M. *pass.* Elephantis *insula infra nouissimum ca-*
taractæ CCCC. M. *pass. & supra* Syenen XVI. M. *ha-*
bitatur, nauigationis Aegyptiæ *finis, ab* Alexandria
DLXXXVI. M. *pass.* In tantum errauere *supradicti.*
Ibi Aethiopicæ *conueniunt naues. Nanq; eas plicatiles*
humeris trãsferunt, quoties ad cataractas uentum est.
Aegyptus *super cæteram antiquitatis gloriam* XX. M.
urbiũ ibi Amasę *regnante habitata præfert, nunc quo-*
que multis etiamsi ignobilibus frequẽs: cælebratur tamẽ
Apollinis, *mox* Leucotheæ, *et* Diospolis *magna, eadem*
Thebe portarum C. *nobilis fama, copiosa* Indicarũ Ara
bicarum*q; mercium, Nilo proximum emporium.* Mox
Veneris *oppidum, & iterum* Iouis, *ac* Tentyris: *infra*
quod Abydus, Memnonis *regia &* Osiris *templo in-*
clytum, VII. M. D. *pass. in* Libyam *remotum à flumi-*
ne. Deinde Ptolemais *&* Panopolis *ac* Veneris *iterum.*
Et *in* Libyco Lycon, *ubi montes finiunt* Thebaidem.
Ab ijs oppida Mercurij, Alabastrum, *canum, & supra*
dictum Herculis. Deinde Arsinoë, *& iam dicta* Mem
phis, *inter quã &* Arsinoiten nomon, *in* Libyco *turres*

quæ Pyramides uocantur, Labyrinthus in Mœridis lacu nullo addito ligno exædificatus: & oppidum Crialon. Vnum præterea intus & Arabiæ conterminũ, claritatis magnæ, Solis oppidum.

Alexandria. Cap. X.

Ed iure laudetur in littore Aegyptij maris Alexãdria, à magno Alexandro condita in Africæ parte, ab ostio Canopico XII. M. pass. iuxta Mareotin lacum, qui lacus antea Arapotes nominabatur. Metatus est eam Dinocrates architectus pluribus modis memorabili ingenio, XV. M. pass. laxitate in sessa, ad effigiem Macedonicæ chlamydis, orbe gyrato laciniosam, dextera læuaq; anguloso procursu, iam tum tamen quinta situs parte regi dicata. Mareotis lacus à meridiana urbis parte, euripo è Canopico ostio mittitur mediterraneo commercio, insulas quoque plures amplexus, XXX. M. p. traiectu, DC. ambitu, ut tradit Clau. Cæsar. Alij schœnos in longitudinem patere XL. faciũt, schœnumq; stadia XXX. ita fieri longitudinis CL. M. pass. tantundem & latitudinis. Sunt in honore et intra decursus Nili multa oppida, præcipue quæ nomina dedere ostijs, non omnibus: XI. enim reperiuntur, superq; quatuor, quæ ipsi falsa ora appellant: sed celeberrimis septem, proximo Alexandriæ Canopico, deinde Bolbitino, Sebẽnitico, Phatnitico, Mendesico, Tanitico, ultimoq; Peluſiaco. Prætereas Butos, Pharbœtos, Leontopolis, Atribis, Isidis oppidum, Busiris, Cynopolis, Aphroditos, Sais, Naucratis, unde ostium quidam Naucraticum nominant, quod alij Heracleoticum, Canopico cui proximum est, præferentes.

Arabia. Cap. XI.

Ltra Peluſiacum Arabia eſt, ad rubrum ma
u re pertinens, & odoriferam illam ac diuitem
& beatæ cognomine inclytam. Hæc Cataba
num & Eſbonitarum & Scenitarum Arabum uocatur, ſterilis præterquam ubi Syriæ confinia attingit, nec niſi Caſio monte nobilis. His Arabes iunguntur, ab orie te Canchlei, à meridie Cedrei, qui deinde ambo Naba tæis. Heroopoliticus uocatur, alterq; Lælaniticus ſinus rubri maris in Aegyptum uergentis, CL.M. paſ. interuallo inter duo oppida Læana, & in noſtro mari Ga Zam. Agrippa à Peluſio Arſinoën rubri maris oppidum, per deſerta CXXV.M. paſ. tradit. tam paruo diſtat ibi tanta rerum naturæ diuerſitas.

Syria, Palæſtina, Phœnicæ. Cap. XII.

Vxta Syria littus occupat, quondam terrarũ
i maxima, & pluribus diſtincta nominibus.
Nanq; Palæſtina uocabatur quà contigit Ara bas, & Iudæa, & Cœle, dein Phœnicæ: & quà recedit intus, Damaſcena: ac magis etiamnum meridiana, Babylonia. Et eadem Meſopotamia inter Euphratem & Tigrin, quáq; tranſit Taurum, Sophene: citra uero et Comagene. Et ultra Armeniam, Adiabene, Aſſyria ad dicta: & ubi Ciliciam attingit, Antiochia. Longitudo eius inter Ciliciam & Arabiam CCCCLXX.M. paſ. eſt. Latitudo à Seleucia Pieria, ad oppidum in Euphra te Zeugma, CLXXV.M. paſ. Qui ſubtilius diuidunt, circunfundi Syria Phœnicen uolunt, & eſſe oram maritimam Syriæ, cuius pars ſit Idumæa & Iudæa, deinde Phœnicæ, deinde Syria. Id quod præiacet mare totum,

tum, Phœnicium appellatur. Ipsa gens Phœnicum in gloria magna litterarum inuentionis & syderum, nauiumq; ac bellicarum artium. A Pelusio Chabriæ castra, Casius mons, delubrum Iouis Casii, tumulus magni Pompeij, Ostracine. Arabia finitur a Pelusio LXV. milia passuum.

Idumæa, Syria Palæstina, Samaria, Ascalo, Azotus, Cæsarea. Cap. XIII.

Ex Idumæa incipit & Palæstina, ab emersu m Sirbonis lacus, quem quidam CL. M. pass. circuitu tradidere: Herodotus Casio monti applicuit: nunc est palus media. Oppida Rhinocolura, et intus Rhaphea: Gaza, et intus Anthedon: mons Angaris. Regio per oram Samaria. Oppidum Ascalo liberum, Azotus: Iamnes duæ, altera intus. Ioppe Phœnicum, antiquior terrarum inundatione, ut ferunt. Insidet collem præiacente saxo, in quo uinculorum Andromedæ uestigia ostendunt. Colitur illic fabulosa Dercto. Inde Apollonia, Stratonis turris, eadem Cæsarea, ab Herode rege condita: nunc colonia prima Flauia, a Vespasiano Imperatore deducta: Finis Palæstinæ CLXXXIX. M. p. a confinio Arabiæ: deinde Phœnicæ. Intus autem Samariæ oppida, Neapolis, quod antea Mamortha dicebatur, Sebaste, in monte altiore Gamala.

Iudæa, Galilæa, Hiericho, Emmaus, Lydda, Ioppe. Cap. XIIII.

Vpra Idumæum & Samariam Iudæa lons ge lateq; funditur. Pars eius Syriæ iuncta, Galilæa uocatur: Arabiæ uero & Aegypto proxima, Peræa, asperis dispersa montibus, et a cæte-

ris Iudæis Iordane amne discreta. Reliqua Iudæa diuiditur in toparchias X. quo dicemus ordine: Hiericunte palmetis consitam, fontibus irriguam Emmaum, Lyddam, Ioppicam, Acrabatenam, Gophniticam, Thamniticam, Betholenen, Tephenen, Orinen, in qua fuere Hierosolyma longe clarissima urbium orientis, nō Iudææ modo: Herodium cum oppido illustri eiusdem nominis.

Iordanis. Cap. XV.

Iordanis amnis oritur è fonte Paneade, qui
a cognomen dedit Cæsareæ, de qua dicemus: amnis amœnus, et quatenus locorum situs patitur, ambitiosus: accolisq; se præbes, uelut iuitus Asphaltitem lacum dirum natura petit, à quo postremo ebibitur, aquasq; laudatas perdit pestilentibus mixtas. Ergo ubi prima conuallium fuit occasio, in lacum se fundit, quem plures Geneseram uocant XVI. M. pass. longitudinis, VI. M. latitudinis, amœnis circunsæptum oppidis: ab oriente Iuliade & Hippo, à meridie Tarichea, quo nomine aliqui & lacum appellant, ab occidente Tiberiade, aquis calidis salubri.

Asphaltites. Cap. XVI.

Sphaltites nihil præter bitumen gignit, unde
a & nomen. Nullum corpus animalium recipit: tauri cameliq; fluitāt. Inde fama, nihil in eo mergi. Longitudine excedit C. M. passuum, latitudine maxima XXV. implet, minima sex. Prospicit eum ab oriente Arabia Nomadum, à meridie Macherūs, secunda quondam arx Iudææ ab Hierosolymis. Eodem latere est calidus fons medicæ salubritatis Calliroë, aquarum gloriam ipso nomine præferens.

Gens Essenorum. Cap. XVII.

a B occidente littora Esseni fugitant usque quà nocent, gens sola, & in toto orbe præter cæteras mira, sine ulla fœmina omni Venere abdicata, sine pecunia, socia palmarum. In diem ex æquo conuenarum turba renascitur, large frequẽtãtibus quos uita fessos ad mores eorum fortunæ fluctus agitat. Ita per seculorum milia (incredibile dictu) gens æterna est, in qua nemo nascitur. tam fœcunda illis aliorum uitæ pœnitentia est. Infra hos Engadda oppidum fuit, secundum ab Hierosolymis fertilitate, palmetorumq; ne moribus: nunc alterum bustum. Inde Masada castellũ in rupe, & ipsum haud procul Asphaltite. Et hactenus Iudæa est.

Decapolis. Cap. XVIII.

i Vngitur ei latere Syriæ Decapolitana regio, à numero oppidorum, in quo non omnes eadem obseruant. Plurimi tamen Damascum et Opoton riguas amne Chrysorrhoa, fertilem Philadelphiam, Raphanam, omnia in Arabiam recedentia. Scythopolin antea Nysam, à Libero patre, sepulta nutrice ibi, Scythis deductis. Gaddara Hieromiace præfluente, & iam dictum Hippon Dion. Pellam aquis diuitem, Galasam, Canatham. Intercursant cinguntq; has urbes tetrarchiæ, regnorum instar singulæ, & in regna contribuũtur, Trachonitis, Paneas, in qua Cæsarea cum supradicto fonte, Abila, Arca, Ampeloëssa, Gabe.

Tyrus & Sidon. Cap. XIX.

Inc redeundum est ad oram atque Phœnicē.

b Fuit oppidum Crocodilō, est flumē, memoria urbium, Dorum, Sycaminum, promontorium Carmelum, & in monte oppidum eodem nomine, quondam Ecbatana dictum. Iuxta Getta, Iebba. Riuus Pagida siue Belus, uitri fertiles harenas paruo littori miscēs. Ipse è palude Cēdeuia à radicibus Carmeli profluit. Iuxta colonia Claudij Cæsaris Ptolemais, quæ quondā Ace. Oppidum Ecdippa. Promontorium album. Tyrus quōdam insula, prælto mari septingentis passibus diuisa, nunc uero Alexandri oppugnantis operibus continens. Olim partu clara urbibus genitis, Lepti, Vtica, & illa Romani imperij æmula, terrarum orbis auida, Carthagine, etiam Gadibus extra orbem conditis. Nūc omnis eius nobilitas conchylio atque purpura constat. Circuitus XIX. M. pass. est, intra Palætyro inclusa. Oppidum ipsum XXII. stad. obtinet. Inde Euhydra, Sarepta, & Ornithon oppida: & Sidon artifex uitri, Thebarumq; Bœotiarum parens.

Mons Libanus. Cap. XX.

Tergo eius mons Libanus orsus, mille quin-

a gentis stad. Simyram usque porrigitur, quà Cœle Syria cognominatur. Huic par, interiacente ualle, mons aduersus Antilibanus obtenditur, quōdam muro coniunctus. Post eum introrsus Decapolitana regio est, prædictæq; cum ea tetrarchiæ, & Palæstinæ tota laxitas. At in ora etiamnum subiecta Libano, fluuius Magoras: Berytus colonia, quæ felix Iulia appellatur. Leontos oppidum, flumen Lycos, Palæbyblos,

flumen Adonis. Oppida Byblos, Botrys, Gigarta, Trieris, Calamos, Tripolis; quam Tyrij & Sidonij & Arad ij obtinent. Orthosia, Eleutheros flumen. Oppida, Simyra, Marathos, contraq; Aradum Antarados septem stadiorum oppidum; & insula CC. passus à continente distans. Regio in qua supradicti desinunt montes: & interiacentibus campis, Bargylus mons incipit. Hinc rursus Syria, desinente Phœnice. Oppida Carne, Balanea, Paltos, Gabale: promontorium, in quo Laodicea libera, Diospolis, Heraclea, Charadrus, Posidium.

Syria Antiochena. Cap. XXI.

Einde promontorium Syriæ Antiochenæ.

d Intus ipsa Antiochia libera, Epidaphne cognominata, Oronte amne diuiditur. In promontorio autem Seleucia libera, Pieria appellata.

Casius mons. Cap. XXII.

Vper eam mons eodem quo alius nomine,

s Casius. Cuius excelsa altitudo quarta uigiliæ orientem per tenebras solem aspiat: breui circumactu corporis, diem noctemq; pariter ostendēs. Ambitus ad cacumen XIX. M. pas. est, altitudo per directū IIII. At in ora amnis Orontes, natus inter Libanum & Antilibanum, iuxta Heliopolin. Oppidum Rhosos, & à tergo portæ quæ Syriæ appellantur, interuallo Rhosiorum montium & Tauri. In ora oppidum Myriandros, mons Amanus, in quo oppidum Bomitæ. Ipse ab Syris Ciliciam separat.

Cœle Syria. Cap. XXIII.

n Vnc interiora dicantur. Cœle habet Apamiam, Marsya amne diuisam à Nacerinorum tetrar-

chia. Bambycen, quæ alio nomine Hierapolis uocatur, Syris uero Magog. Ibi prodigiosa Atargatis, Græcis autem Derceto dicta, colitur. Chalcidē cognominatam ad Belum, unde regio Chalcidene fertilissima Syriæ: & unde Cyrrestica, Cyrrum. Gazatas, Gindarenos, Gabenos, tetrarchias duas, quæ Grammomatæ uocantur, Hemisenos, Hylatas, Ituræorum gentem, & qui ex ijs Bætarreni uocantur, Mariamitanos. Tetrarchiā, quæ Māmisea appellatur, Paradisum, Pagras, Pinaritas, Seleucias præter iam dictam duas, quæ ad Euphraten, & quæ ad Belum uocantur, Carditenses. Reliqua autē Syria habet, exceptis quæ cum Euphrate dicentur, Arethusios, Berœenses, Epiphanenses. Ad orientē Laodicenos, qui ad Libanū cognominantur, Leucadios, Lariſæos, præter tetrarchias in regna descriptas barbaris nominibus XVII.

Euphrates. Cap. XXIIII.

T de Euphrate hoc in loco dixisse aptissimum fuerit. Oritur in præfectura Armeniæ maioris Caranitide, ut prodidere ex ijs qui proxime uiderunt, Domitius Corbulo in monte Aba, Licinius Mutianus subradicibus montis quē Capoten appellāt, supra Simyram XII. M. pass. initio Pyxirates nominatus. Fluit Derxenen primum, mox Anetiam, Armeniæ regiones à Cappadocia excludens. Dascusa abest à Simyra LXXV. M. pass. Inde nauigatur Pastonam L. M. pass. Melitenen Cappadociæ LXXIIII. M. pass. Elegiam Armeniæ X. M. pass. acceptis fluminibus Lyco, Arsania, Arsano. Apud Elegiam occurrit ei Taurus mons, nec resistit quanquam XII. M. passuū latitudine

præualens. Omirram uocant irrumpentem, mox ubi perfregit, Euphratem, ultra quoque saxosum ac uiolentum. Arabiam inde læua, Merorum dictam regionem trischœna mensura, dextráq; Comagenen disterminat, pontis tamen etiam ubi Taurum expugnat patiens. Apud Claudiopolim Cappadociæ, cursum ad occasum solis agit. Primo huncilli impugnatus cursum Taurus aufert: uictus q; & abscisus sibimet, alio modo uincit, ac fractum expellit in meridiem. Ita naturæ dimicatio illa æquatur, hoc eunte quo` uult, illo prohibẽte ire qua` uelit. A` cataractis iterum nauigatur: XL. M. paß. inde Comagenes caput Samosata. Arabia supradicta habet oppida, Edessam, quæ quondam Antiochia dicebatur, Calliroën à fonte nominatam, Carras clade Crassi nobiles. Iungitur præfectura Mesopotamiæ, originem à Syris trahens, in qua Anthemusia & Nicæphorium oppida. Mox Arabes, qui Rhetaui uocantur: horum caput Singara. A` Samosatis autem latere Syriæ, Marsyas amnis influit. Gingla Comagenen finit, Merorum ciuitas incipit. Oppida alluuntur Epiphania & Antiochia, quæ ad Euphraten uocantur. Item Zeugma LXXII. M. paß. à Samosatis, transitu Euphratis nobile. Ex aduerso Apamiam Seleucus, idem utriusque conditor, ponte iunxerat. Qui cohærent Mesopotamiæ, Rhoali uocantur. At in Syria oppida, Europum, Thapsacum quondam nunc Amphipolis, Arabes Sanitæ. Ita fertur usque Vram locum, in quo conuersus ad orientem, relinquit Syriæ Palmyrenas solitudines, quæ usque ad Petram urbem, & regionem Arabiæ felicis appellatæ, pertinent.

Palmyra. Cap. XXV.

p Almyra urbs nobilis situ, diuitijs soli & aquis amœnis, uasto undique ambitu harenis includit agros: ac uelut terris exempta à rerum natura, priuata sorte inter duo imperia summa, Romanorum Parthorumq;, & prima in discordia semper utrinque cura, abest à Seleucia Parthorũ, quæ uocatur ad Tigrin DXXXVII. M. pass. A proximo uero Syriæ littore ducentis quinquaginta duobus milibus, & à Damasco uigintiseptem propius.

Hierapolis. Cap. XXVI.

i Nfrà Palmyræ solitudines, Stelendena regio est, dictæq; iam Hierapolis, ac Beræa, et Chalcis. Vltra Palmyrã quoque ex solitudinibus ijs aliquid obtinet Hemesa, item Elatium, dimidio propior Petræ, quàm Damascus. Assura autem proxime est Philiscum, oppidum Parthorum ad Euphratem: ab eo Seleuciam dierum decem nauigatio, totidemq; ferè Babylonẽ. Scinditur Euphrates à Zeugmate LXXXIII. M. passuum circa uicum Massicen. Et parte læua in Mesopotamiam uadit per ipsam Seleuciam, circa eam præfluenti infusus Tigri. Dexteriore autem alueo Babylonem, quondam Chaldææ caput, petit: mediamq; pmeans, item quam Otrin uocant, distrahitur in paludes. Increscit autem & ipse Nili modo statis diebus, paululum differens, ac Mesopotamiam inundat sole obtinente uicesimam partem cancri. Minui incipit in uirgine, & leone transgresso. In totum uero remeat in uigesimanona parte uirginis.

Cilicia & adiunctæ gentes Isauricæ, Homonadum, Pisidia, Lycaonia, Pamphylia, Taurus mons, Lycia. Cap. XXVII.

Ed redeamus ad orã Syriæ, cui proxima est Cilicia. Flumen Diaphanes, mõs Crocodilus, portæ Amani montis. Flumina, Andricus, Pinarus, Lycus, sinus Issicus. Oppidum Issos, inde Alexandria: flumen Chlorus, oppidum Aegæ liberum, amnis Pyramus, portæ Ciliciæ: oppida, Mallos, Magarsos, & intus Tarsos. Campi Aleij: oppida Cassipolis, Mopsos liberum Pyramo impositum, Thynos, Zephyrium, Anchiale. Amnes Saros, Cydnus Tarsum liberã urbem procul à mari secans. Regio Celendritis cum oppido. Locus Nymphæum, Solæ Ciliciæ nunc Pompeiopolis, Adana, Cybira, Pinara, Pedalie, Halix, Arsinoë, Tabæ, Doron. Iuxtaq; mare Corycos, eodem nomine oppidum et portus et specus. Mox flumen Calicadnus. Promontorium Sarpedon: oppida Olme, Myle, promõtorium & oppidum Veneris, à quo proxime Cyprus insula. Sed in continenti oppida, Myanda, Anemuriũ, Coracesium, finisq; antiquus Ciliciæ Melas amnis. Intus autem dicendi Anazarbeni, qui nunc Cæsaraugustani, Castabala, Ephiphania quæ antea Eniãdos, Elæusa, Iconium. Seleucia supra amnem Calicadnum Trachiotis cognomine, à mari relata, ubi uocabatur Hormia. Præterea intus flumina, Liparis, Bombos, Paradisus. Mons Imbarus. Ciliciæ Pamphyliam, omnes iunxere neglecta gente Isaurica. Oppida eius intus Isaura, Clibanus, Lalassis fluuius: decurrit hic autem ad mare Anemurij regione supradicti. Simili modo omni-

bus qui eadē compoſuere, ignorata eſt contermina illi gens Homonadum, *quorum intus oppidum* Homona. *Cætera caſtella* XLIIII. *inter aſperas conualles latēt. Inſident uerticem* Piſidæ, *quondam* Solymi *appellati, quorum colonia Cæſarea, eadem* Antiochia. *Oppida* Oroanda, Sazuleſſes. *Hos includit* Lycaonia *in Aſiatica iuriſdictionem uerſa, cum qua conueniunt* Philomelienſes, Tymbriani, Leucolithi Pelteni, Hyrienſes. *Datur & tetrarchia ex* Lycaonia, *qua parte* Galatiæ *contermina eſt, ciuitatum* XIIII. *urbe celeberrima* Iconio. *Ipſius* Lycaoniæ *celebrantur* Tembaſa *in* Tauro, Sinda *in confinio* Galatiæ *atque* Cappadociæ. *A latere autem eius ſuper* Pamphyliam *ueniunt* Thracum ſoboles, Milyæ, *quorum* Aricanda *oppidum.* Pamphylia *ante* Mopſopia *appellata.* Mare Pamphylium Cilicio *iungitur. Oppida eius* Side, *& in monte* Aſpendum, Plantaniſtum, Perga: Promontorium Leucolla. Mós Sardemiſus, amnis Eurymedon *iuxta* Aſpendum *fluens:* Cataractis, *iuxta quem* Lyrneſſus *&* Olbia: *ultimaq; eius oræ* Phaſelis. *Iunctum ei mare* Lycium *eſt, gens q; Lycia, unde uaſtus ſinus.* Taurus *mons, ab Eois ueniens littoribus,* Chelidonio promontorio *diſterminatur. Immenſus ipſe, & innumerarum gentium arbiter, dextero latere ſeptentrionalis, ubi primum ab Indico mari exurgit, læuo meridianus, & ad occaſum tendens, mediam q; diſtrahens Aſiam, niſi opprimenti terras occurrerent maria. Reſilit ergo ad ſeptentriones, flexus q; immenſum iter quærit, uelut de induſtria, rerum natura ſubinde æquora opponente, hinc* Phœnicium, *hinc* Ponticum, *illinc Caſpium & Hyrcanium, contra q;* Mæoti-

cum lacum. Torquetur itaque collisus inter hæc claustra, & tamen victor, flexuosus euadit usque ad cognata Riphæorum montium iuga, numerosis nominibus et nouis quacunque incedit insignis: Imaus prima parte dictus, mox Emodus, Paropamissus, Cirtius, Chambades, Pharphariades, Choatras, Oreges, Oroãdes, Niphates, Taurus. Atque ubi se quoque exuperat, Caucasus: ubi brachia emittit subinde tentanti maria similis Sarpedon, Coraæsius, Cragus, iterumq; Taurus: etiam ubi dehiscit, seq; populis aperit, portarum tamen nomine unitatem sibi uindicans, quæ alibi Armeniæ, alibi Caspiæ, alibi Ciliciæ uocantur. Quin etiam confractus, effugiens quoque maria, plurimis se gentium nominibus hinc & illinc implet: à dextra Hyrcanus, Caspius: à læua Pariedrus, Moschicus, Amazonicus, Coraxicus, Scythicus appellatus. In uniuersum uero Græce Ceraunius. In Lycia igitur, à promontorio eius oppidum Simena, mons Chimæra nocturnis flagrans, Hephæstium ciuitas, & ipsa sæpe flagrantibus iugis. Oppidum Olympus ibi fuit, nunc sunt montana, Gage, Corydalla, Rhodiopolis. Iuxta mare Lymira cum amne, in quem Arycandus influit, & mons Massycites, Andriaca ciuitas, Myra. Oppida, Apyre, et Antiphellos, quæ quondã Habessus, atque in recessu Phellus. Deinde Pyrrha, itemq; Xanthus a mari XV. milia passuum, flumenq; eodem nomine. Deinde Patara, quæ prius Sataros, & in monte Sidyma. Promontorium Cragus. Vltrà parsinus priori. Ibi Pinara, & quæ Lyciam finit Telmussus. Lycia quondã LX. oppida habuit, nũc XXXVI. habet. Ex his celeberrima præter supradicta Canas,

Candyba, ubi laudatur Oenium nemus. Podalia Choma præfluente. Edesa, Cyane, Ascandialis, Amelas, Noscopium, Tlos, Telandrus. Comprehendit in mediterraneis Cabaliam, cuius tres urbes, Oenoanda, Balbura, Bubon. A Telmesso Asiaticum mare siue Carpathium, & quæ proprie uocatur Asia. In duas eam partes Agrippa diuisit. Vnam incluſit ab oriente Phrygia & Lycaonia, ab occidẽte Aegeo mari, à meridie Aegyptio, à septentrione Paphlagonia. Huius longitudinẽ CCCCLXX. M. paſſ. latitudinem CCC. M. fecit. Alteram determinauit ab oriente Armenia minore, ab occidente Phrygia, Lycaonia, Pamphylia, à septentrione prouincia Pontica, à meridie mari Pamphylio, longam DLXXV. M. paſſ. latam CCCXXV. M. In proxima ora Caria eſt, mox Ionia, ultra eam Aeolis. Caria mediæ Doridi circunfunditur, ad mare utroque latere ambiẽs. In ea promontorium Pedalium. Amnis Glaucus deferens Telmeſſum. Oppida Dædala, Crya fugitiuorum. Flumen Axon, oppidum Calydna.

Indus fluuius. Cap. XXVIII.

a Mnis Indus in Cybiratarum iugis ortus, recipit LX. perennes fluuios, torrentes uero amplius C. Oppidum Caunos liberum, deinde Pyrnos. Portus Creſſa, à quo Rhodus inſula XX. M. locus Loryma. Oppida Thyſanuſa, Paridion, Larymna. Sinus Tymnias. Promõtorium Aphrodiſias. Oppidum Hyda. Sinus ſchœnus. Regio Bubaſſus. Oppidum fuit Acanthus, alio nomine Dulopolis. Eſt in promontorio Gnidos libera, Triopia, dein Peguſa et Stadia appellata. Ab ea Doris incipit, ſed prius terga, et mediterraneas

iurisdictiones indicasse conueniat. Vna appellatur Cybiratica. Ipsum oppidum Phrygiæ est. Conueniunt eò XXV. ciuitates,

Laodicea, Apamia, Ionia, Ephesus. Cap. XXIX.

Eleberrima urbe Laodicea. Imposita est Lyco flumini, latera alluentibus Asopo & Capro, appellata primo Diospolis, dein Rhoas. Reliqui in eo conuentu quos nominare non pigeat, Hydrelitæ, Themisones, Hieropolitæ. Alter conuentus à Synnada accipit nomen. Conueniunt Lycaones, Appiani, Cercopeni, Dorylæi, Midæi, Iulienses, & reliq ignobiles populi XV. Tertius Apamiam uadit, ante appellatam Celænas, dein Ciboton. Sita est in radice montis Signiæ, circumfusa Marsya, Obrima, Orgæ, fluminibus in Mæandrum cadentibus. Marsyas ibi redditur, ortus ac paulo mox conditus, ubi certauit tibiarum cantu cũ Apolline, Aulocrenis: ita uocatur conuallis X.M. pass. ab Apamia, Phrygiam petentibus. Ex hoc conuentu deceat nominare Metropolitas, Dionysopolitas, Euphorbenos, Acmonenses, Peltenos, Silbianos. Reliqui ignobiles IX. Doridis in sinu, Leucopolis, Amaxitos, Elæûs, Euthene. Dein Cariæ oppida, Pitaiũ, Eutanæ, Halicarnassus: sex oppida contributa ei sunt à magno Alexandro, Theãgela, Sibde, Medmassa, Euranium, Pedasum, Telmessum. Habitatur inter duos sinus, Ceramicum & Iasium. Inde Myndos, & ubi fuit Palæmyndus, Nariandus, Neapolis, Caryanda, Termera libera, Bargyla, & à quo sinus Iasius, oppidum Iasus. Caria interiorum nominum fama prænitet: quippe ubi sunt oppida, Mylasa libera, Antiochia, ubi fuere Seminethos &

Cranaos oppida, nunc eam circunfluunt Mæander et Mossimus. Fuit in eo tractu & Mæandropolis. Est Eumenia Cludro flumini apposita, Glaucus amnis, Lysias oppidū & Orthosia, Berecynthius tractus, Nysa, Trallis, eadem Euanthia & Seleucia & Antiochia dicta. Alluitur Eudone amne, perfunditur Thebaide. Quidā ibi Pygmæos habitasse tradunt. Præterea sunt Thydonos, Pyrrha, Eurome, Heraclea, Amycon, Alabanda libera, quæ conuentum eum cognominauit: Stratonicea libera, Hynidos, Ceramus, Træne, Phorontis. Longinquiores eodem disceptant foro, Othronienses, Halydienses, seu Hippini, Xysthani, Hydissenses, Apolloniatæ, Trapezopolitæ, Aphrodisienses liberi. Præter hæc sunt Coscinus, Harpasa apposita fluuio Harpaso, quo & Trallicon cum fuit alluebatur. Lydia autem perfusa flexuosi amnis Mæandri recursibus, super Ionam procedit, Phrygiæ ab exortu solis uicina, ad septentrionem Mysiæ, meridiana parte Cariam amplectens, Mæonia ante appellata. Celebratur maxime Sardibus in latere Tmoli montis, qui ante Timolus appellabatur, uitibus consitus, & ex eo profluente Pactolo eodemq; Chrysorrhoa, ac fonte Tarne: à Mæonijs ciuitas ipsa Hyde uocitata est, clara stagno Gygæo. Sardiana nunc appellatur ea iurisdictio. Conueniuntq; in eā extra prædictos, Macedones Cadueni, Loreni, Philadelpheni, & ipsi in radicæ Tmoli Cogamo flumini appositi Mæonij, Tripolitani: ijdem & Antoniopolitæ Mæandro alluuntur: Apollonohieritæ, Mysotmolitæ, et alij ignobiles. Ionia ab Iasio sinu incipiens, numerosiore ambitu littorum flectitur. In ea primus sinus Basilicus, Posideum pro-

montorium & oppidum, oraculum Branchidarum appellatum, nunc Didymæi Apollinis, à littore stadijs uiginti. Et inde CLXXX. Miletus Ioniæ caput, Lelegeis ante & Pityusa & Anactoria nominata, super octuaginta urbium per cuncta maria genitrix: nec fraudanda ciue Cadmo, qui primus prosam orationem condere instituit. Amnis Mæander ortus è lacu in monte Aulocrene, plurimisq; affusus oppidis, & repletus fluminibus, crebris ita sinuosus flexibus, ut sæpe credatur reuerti, Apamenam primum peruagatur regionem, mox Eumeneticam, ac dein Bargylleticos campos: postremo Cariam placidus, omnesq; eos agros fertilissimo rigans limo, ad decimum à Mileto stadiũ lenis illabitur mari. Inde mons Latmus. Oppida, Heraclea montis eius, cognominis Caricæ, Myûs, quod primo condidisse Iones narrantur, Athenis profecti, Naulochum, Priene. In ora quæ Trogilia appellatur, Gessus amnis. Regio omnibus Ionibus sacra, & ideo Panionia appellata. Iuxta fugituis conditum (uti nomẽ indicio est) Phygela, fuit & Maratheſium oppidum. Supra hæc Magnesia Mæandri cognomine insignis, à Thessalica Magnesia orta. Abest ab Epheso XV. M. passuum. Trallibus eo amplius CCC. antea Thessaloce & Androlitia nominata, & littori appositæ. Deraſidas insulas secum abstulit mari. Intus & Thyatira alluitur Lyco, Pelopia aliquãdo et Euhippia cognominata. In ora autem Manteũ, Ephesus Amazonũ opus, multis ante expetita nominibus: Alopes cum pugnatum apud Troiam est, mox Ortygia & Morges uocata est, & Smyrna cognomine Trachea, & Samornion, &

Ptelea. Attollitur monte Pione. Alluitur Caystro in Cylbianis iugis orto, multosq; amnes deferente et stagnum Pegaseum, quod Phyrites amnis expellit. Ab his multitudo limi est, qua terras propagat, mediisq; iam campis Syrien insulam adiecit. Fons in urbe Callippia, & tẽplum Dianæ complexi è diuersis regionibus duo Seliuntes. Ab Epheso Manteum aliud Colophoniorum, et intus ipsa Colophon, Haleso affluente. Inde Apollinis Clarij phanum, Lebedos: fuit & Notium oppidũ. Promontorium Corycæõ, mons Mimas CCL. M. passuum excurrens, atque in continentibus campis residẽs. Quo in loco magnus Alexander intercidi planicẽ eam iusserat. VII. M. D. pass. longitudine, ut duos sinus iungeret, Erythrasq; cum Mimante circumfunderet. Iuxta eas fuere oppida Pteleon, Helos, Dorion: nunc est Aleon fluuius, Corinæum Mimantis promontorium, Clazomenæ, Parthenie, & Hippi, Chytophoria appellatæ cum insulæ essent. Alexander idem per duo stadia continenti adnexuit. Interiere intus Daphnûs & Hermesia, et Sipylum, quod ante Tantalis uocabatur, caput Mæoniæ, ubi nunc est stagnum Sale: ob id & Archæopolis substituta Sipylo, & inde illi Colpe, & huic Lebade. Regredientibus inde abest XII. M. pass. ab Amazone condita, restituta ab Alexandro, in ora Smyrnæ, amne Melete gaudens non procul orto. Montes Asiæ nobilissimi in hoc tractu ferè explicant se, Mastusia à tergo Smyrnæ, & Termetis Olympi radicibus iunctus. Is in Dracone desinit, Draco in Tmolo, Tmolus in Cadmo, ille in Tauro. A Smyrna Hermus amnis campos facit, & nomini suo adoptat. Oritur iuxta Dorilaum Phrygiæ

ciuitatem,

ciuitatem, multosq; colligit fluuios, iter quos Phrygem, qui nomine genti dato, à Caria eam disterminat, Hyllũ & Cryon, & ipsos Phrygiæ, Mysiæ, Lydiæ amnibus repletos. Fuit in ore eius oppidum Temnos: nunc in extremo sinu Myrmeces scopuli, oppidũ Leucæ in promontorio quod insula fuit, finisq; Ioniæ Phocæa. Smyrnæum conuentum magna pars Aeoliæ quæ mox dicetur, frequentat: præterq; Macedones Hyrcani cognominati, & Magnetes à Sipylo. Ephesum uero alterum lumen Asiæ, remotiores conueniunt Cæsarienses, Metropolitæ, Cylbiani, inferiores & superiores Mysomacedones, Masaurenses, Brullitæ, Hypæpeni, Dioshieritæ.

Aeolis, Troas, Pergamus. Cap. XXX.

Eolis proxima est, quondam Mysia appellata, & quæ Hellesponto adiacet Troas. Ibi à Phocæa, Ascanius portus, dein fuerat Larissa, sunt Cyme, Myrrhine, quæ Sebastopolim se uocat: & intus Aegæ, Attalia, Possidea, Neon tichos, Temnos. In ora autem Titanus amnis, & ciuitas ab eo cognominata. Fuit & Grynia, nunc tantum portus soli, insula apprehensa. Oppidum Elæa, & ex Mysia ueniens Caicus amnis. Oppidum Pitane, Canaius amnis. Intercidêre Cane, Lysimachia, Atarnea, Carene, Cisthene, Cilla, Coallum, Thebæ, Astyre, Chrysa, Palæscepsis, Gergithos, Neandros: nunc est Perperenne ciuitas, Heracleotes tractus, Coryphas oppidũ, amnis Grylioſolius. Regio Aphrodisias, quæ antea Politicè orgas. Regio Scepsis. Flumen Euenum, cuius in ripis intercidêre Lyrnesos & Miletos. In hoc tractu Ida mons. Et in ora quæ sinum cognominauit & conuentum, Adramytteos olim

Pedasus dicta. Flumina Astron, Cormalos, Eryanos, Alabastros, Hieros ex Ida. Intus mons Gargara, eodēq; nomine oppidum. Rursus in littore Antandros, Edonis prius uocata, deinde Cimmeris, et Assos, eadem Apollonia. Fuit et Palamedium oppidum. Promontorium Lecton disterminans Aeolida et Troada. Fuit & Polymedia ciuitas, & Crysa, & Larissa alia. Smintheum templū durat. Intus Colone intercidit, deportata Adramytteum negocia. Apolloniatæ à Rhyndaco amne, Ereßij, Miletopolitæ, Pœmaneni Macedões, Aschilacæ, Polichnæi, Pionitæ, Cilices, Mandacandeni: in Mysia Abrettini, & Hellespontij appellati, et alij ignobiles. Troadis primus locus Amaxitus, dein Cebrenia: ipsaq; Troas Antigonia dicta, nunc Alexandria, colonia Ro. Oppidum Nee. Scamander amnis nauigabilis, & in promontorio quondam Sigæum oppidum. Dein portus Achæorum in quem influit Xanthus Simoëntiunctus, stagnumq; prius faciens, Palæscamander. Cæteri Homero celebrati, Rhesus, Heptaporus, Caresus, Rhodius ueßigia non habent. Granicus diuerso tractu in Propontidā fluit. Est tamen & nunc Scamandria ciuitas parua, ac M.D. pass. remotum à portu Ilium immune, unde omnis rerum claritas. Extra sinum sunt Rhetea littora, Rheteo & Dardanio & Arisbe oppidis habitata. Fuit & Achilleon, oppidum iuxta tumulum Achillis conditum à Mitylenæis, & mox Athenienßibus, ubi classis eius steterat. In Sigæo fuit & Aeantū à Rhodijs conditum in altero cornu, Aiace ibi sepulto XXX. stad. interuallo à Sigæo, & ipso in statione classis suæ. Supra Aeolida et partem Troadis in mediterraneo est,

quæ uocatur Theutrania, quam Mysi antiquitus tenuere. Ibi Caicus amnis iam dictus oritur. Gens ampla per se, etiam cum totum Mysia appellaretur. In ea Pioniæ, Andera, Dale, Stabulum, Coniſium, Tegum, Balcea, Tiare, Theutranie, Sarnaca, Haliſerne, Lycide, Parthenium, Thymbre, Oxiopum, Lygdanum, Apollonia, longéq; clariſſimum Aſiæ Pergamum, quod intermeat Silenus, præfluit Cetius profuſus Pindaſo monte. Abeſt haud procul Elæa, quam in littore diximus. Pergamena uocatur eius tractus iuriſdictio. Ad eam conueniunt Thiatyreni, Mygdones, Moſſini, Bregmenteni, Hieracomitæ, Perpereni, Tyareni, Hierapolienſes, Harmatopolitæ, Attalenſes, Pantæënſes, Apollodonienſes, aliæq; inhonoræ ciuitates. A Rheteo Dardanium oppidum parum abeſt ſtad. LXX. Inde XVIII. M. promontoriũ Trapezæ, unde primum concitat ſe Helleſpontus. Ex Aſia interüſſe gentes tradit Eratoſthenes Solymorum, Lelegum, Bebrycum, Colycantiorum, Trepſedorum. Iſidorus Arimos, & Capretas, ubi ſit Apamia condita à Seleuco rege inter Ciliciam, Cappadociam, Cataoniam, Armeniam. Et quoniam ferociſſimas gentes domuiſſet, initio Dameam uocatam.

Inſulæ ante Aſiam, Păphylium mare, Rhodus, Samus, Chius. Cap. XXXI.

INſularum ante Aſiam prima eſt in Canopico oſtio Nili, à Canopo Menelai gubernatore (ut ferunt) dicta. Altera iuncta ponte Alexandriæ colonia Cæſaris dictatoris Pharus, quondam diei nauigatione diſtans ab Aegypto, nunc è turri

nocturnis ignibus cursum nauium regens. Nanque fallacibus uadis Alexandria, tribus omnino aditur alueis maris, Tegamo, Posidonio, Tauro. In Phœniceo deinde mari est ante Ioppen Paria, tota oppidum, in qua obiectam beluæ Andromedam ferunt: & iam dicta Arados, inter quam & continentem L. cubita alto mari (ut autor est Mutianus) è fonte dulcis aqua tubo corijs facto, usque à uado trahitur. Pamphylium mare ignobiles insulas habet. Cilicium ex quinque maximis Cyprum, ad ortum occasum q; Ciliciæ ac Syriæ obiectam, quondã IX. regnorum sedem. Huius circuitum Timosthenes CCCCXXIX. M. D. prodidit. Isidorus CCCLXXV. M. Longitudinem inter duo promontoria, Dinaretum et Acamanta, quod est ad occasum, Artemidorus CLXII. D. Timosthenes CC. uocatam antea Acamantida, Philonides Cerastin, Xenagoras & Aspeliam, & Amathusiam, & Macariam, Astynomus Crypton, & Coliniã. Oppida in ea XV. Paphos, Palæpaphos, Curias, Citũ, Corinæum, Salamina, Amathus, Lapethos, Solæ, Tamaseus, Epidarum, Chytri, Arsinoë, Carpasium, Golgæ. Fuere & ibi Cinyria, Marium, Idalium. Abest ab Anemurio Ciliciæ L. M. pass. Mare quod prætenditur, uocant Aulona Cilicium. In eodem situ Elæusa insula est, & quatuor ante promontorium ex aduerso Syriæ Clides, rursus q; ab altero capite Styria. Contra Neamphum Hierocæpia. Contra Salamina Salaminæ. In Lycio autem mari Illyris, Telendos, Attelebussa, Cypriæ tres steriles, & Dionysia prius Caretha dicta. Deinde contra Tauri promontorium pestiferæ nauigãtibus Chelidoniæ, totidem ab ijs cum oppido Leucola,

Pactyæ, Lasia, Nymphais, Macris: Megista cuius ciuitas interijt. Multæ deinde ignobiles. Sed contra Chimæram Dolichiste, Chirogylium, Crambussa, Rhoge, Enagora VIII. M. pass. Dædaleon duæ, Cryeon tres, Strogyle, & contra Sidyma Antiochia, Glaucumq; uersus amnem Laguſa, Macris, Didymæ, Helbo, Scope, Aspis, & in qua oppidum interijt Telandria, proximaq; Cynorrhodussa. Sed pulcherrima & libera Rhodos, circuitu CXXX. M. passuum, aut, si potius Isidoro credimus, CIII. habitata urbibus Lindo, Camiro, Ialyso nunc Rhodo. Distat ab Alexandria Aegypti DLXXVIII. M. ut Isidorus tradit: ut Eratosthenes, CCCCLXIX. milia: ut Mutianus, D. à Cypro CLXVI. Vocitata est antea Ophiusa, Asteria, Aethræa, Trinacria, Corymbia, Pœessa, Atabyria ab rege. Deinde Macria, & Oloëssa. Rhodiorum insulæ, Carpathus quæ mari nomẽ dedit: Casos, Achne olim: Nisyros distans ab Gnido XII. M. Porphyris antea dicta. Et eodẽ tractu media inter Rhodum Gnidumq; Syme. Cingitur XXXVII. M. D. Portus benigne præbet octo. Præter has circa Rhodum, Cyclopis, Teganon, Cordylusa, Diabetæ IIII. Hymos, Chalcæ cum oppido, Seutlusa, Narthecusa, Dimastos, Progene: & à Gnido, Ciserussa, Therionarcæ, Calydne cum tribus oppidis, Notio, Nisyro, Mendetero, et in Arconeso oppidum Ceramus. In Cariæ ora quæ uocantur Argiæ, numero uiginti, & Hyetussa, Lepsia, Leros. Nobilissima uero in eo sinu Cos, ab Halicarnasso XV. M. pass. distans, circuitu C. ut plures existimãt Meropis uocata. Cos ut Staphylus, Meropis ut Dionysius, dein Nymphæa. Mons ibi Prion, & Nisyron abruptã

illi putant, quæ Porphyris antea dicta est: Hinc Cariã da cum oppido. Nec procul ab Halicarnasso Pidosus. In Ceramico autem sinu Priapponnesos, Hipponnesos, Pyra, Mya, Lampsemandus, Passala, Crusa, Pyrrhe, Sepiussa, Melano: paulumq; à continente distans, quæ uocata est Cinædopolis, probrosis ibi relictis à rege Alexandro. Ioniæ ora Aegeas & Corseas habet, & Icarõ de qua dictum est: Laden quæ prius Late uocabatur: atque inter ignobiles aliquot, duas Camelidas Mileto uicinas: Mycalen, Trogilias, Trepsilion, Argennon, Scãdalion, Samon liberam, circuitu octoginta septem milia passuum, aut, ut Isidorus, centum: Partheniam primum appellatam, Aristoteles tradit, postea Dryusan, deinde Anthemusam: Aristocritus adijcit Melamphyllum, dein Cyparissiam: alij Parthenoarusam, Stephanen. Amnes in ea Imbrasus, Chesius, Ibettes. Fontes Gigarto, Leucothea. Mons Cercetius. Adiacent insulæ, Rhypara, Nymphæa, Achillea. Par claritate ab ea distat nonagintatria milia passuum, cum oppido Chios libera, quam Aethaliam Ephorus prisco nomine appellat, Metrodorus & Cleobulus Chiam, à Chione nympha, aliqui à niue, et Macrin & Pityusam. Montem habet Pellenæum, marmor Chium: circuitu CXXV. milia passuum colligit, ut ueteres tradidere. Isidorus IX. milia adijcit. Posita est inter Samum et Lesbum, ex aduerso maxime Erythrarum: Finitimæ sunt Thallusa, quam alij Daphnusam scribunt. Oenussa, Elaphites, Euryanassa, Arginusa cũ oppido. Iam hæc circa Ephesum, & quæ Pisistrati uocantur, Anthinæ, Myonnesos, Diareusa. In utraque oppida intercidere. Porosselene cum oppido, Cerciæ, Ha-

lone, Commone, Illetia, Lepria, & Rhesperia. Procusæ, Bolbulæ, Phæate, Priapos, Sycæ, Melane, Aenare, Siduſa, Pela, Drymuſa, Anydros, Scopelos, Sycuſſa, Marathuſſa, Pſile, Perirheuſa, multæq; ignobiles. Clara uero in alto Teos cum oppido, à Chio LXXI. milia paſſuum: tantundem ab Erythris. Iuxta Smyrnam ſunt Periſterides, Carteria, Alopecæ, Elæuſſa, Bachina, Pyſtira, Crommyonneſos, Megale. Ante Troada Aſcaniæ, Plateæ III. Dein Lamiæ, Plitaniæ ſecunda. Platea, Scopelos, Gerone, Artheidon, Celæ, Laguſſæ, Didymæ. Clariſſima autem Leſbos, à Chio ſexaginta quinque milia paſſuum. Hemerte, & Laſia, Pelaſgia, Aegira, Aethiope, Macaria appellata fuit, nouem oppidis inclyta. Ex ijs Pyrrha hauſta eſt mari, Ariſbe terrarum motu ſubuerſa. Antiſſam Methymna traxit in ſeipſam octo urbibus Aſiæ in triginta ſeptem mil. paſſuum uicina. Et Agamede obijt & Hiera. Reſtant Ereſos, Pyrrha, & libera Mitylene, annis quingentis potens. Tota inſula circuitur, ut Iſidorus CLXVIII. mil. paſſuum, ut ueteres cnetum nonagintaquinque mil. Montes habet Lepethymum, Ordynum, Macſtum, Creonem, Olympum. A proxima continente abeſt ſeptem mil. D. paſſuum. Inſulæ appoſitæ, Sandalion, Leucæ quinque. Ex ijs Cydonea cum fonte calido. Argenuſſæ ab Aege quatuor mil. paſſuum diſtant. Dein Phelluſa, Pedna. Extra Helleſpontum aduerſa Sigæo littori adiacet Tenedus, Leucophrys dicta, et Phœnice, & Lyrneſſos. Abeſt à Leſbo LVI. mil. paſſuum à Sigæo XII. M. D.

Helleſpontus, Myſia, Phrygia, Galatia, Bithy
nia, Boſphorus. Cap. XXXII.

Mpetum deinde ſumit Helleſpontus, & mare
i incumbit, uorticibus limitem fodiens, donec
Aſiam abrumpat Europæ. Promontorium id
appellauimus Trapezam: ab eo X. M. paſſ. Abydum
oppidum, ubi anguſtiæ ſeptem ſtadiorum. Deinde Per=
cote oppidum, & Lampſacum, antea Pityuſa dictum.
Parium colonia, quam Homerus Adraſtiam appella-
uit. Oppidum Priapos, amnis Aeſepus, Zelia, Propon-
tis, ita appellatur ubi ſe dilatat mare. Flumen Grani-
cum, Artace portus, ubi oppidum fuit: Vltra inſula,
quam continenti iunxit Alexander, in qua oppidum
Mileſiorum Cyzicum, antea uocitatum Arctonneſos, et
Dolionis, & Dindymis, cuius à uertice mons Dindy-
mus. Mox oppida Placia, Ariaces, Scylace, quorum à
tergo mons Olympus, Myſius dictus: ciuitas Olympe
na. Amnes Horiſius, & Rhyndacus, ante Lycus uoca-
tus. Oritur in ſtagno Artynia iuxta Miletopolim: reci-
pit Macеſtum & pleroſque alios, Aſiam Bithyniamq;
diſterminans. Ea appellata eſt Cronia, dein Theſſalis,
dein Maliande & Strymonis. Hos Homerus Hali-
nas dixit, quando præcingitur gens mari. Vrbs fuit im
menſa Attuſa nomine, nūc ſunt XV. ciuitates, iter quas
Gordiu come, quæ Iuliopolis uocatur, & in ora Daſcy
los. Deinde flumen Gebes, & intus Helgas oppidum,
quæ Germanicopolis, alio nomine Booſcete, ſicut Apa-
mia quæ nunc Myrlea Colophoniorum: flumen Ethe-
leum, antiquus Troadis finis & Myſiæ initium. Po-
ſtea ſinus in quo flumen Aſcanium, oppidum Brylliō,

amnes Hylas, & Cios cum oppido eiusdem nominis, quod fuit emporium non procul accolentis Phrygiæ, à Milesiis quidem conditum, in loco tamen qui Asciania Phrygiæ uocabatur. Quapropter non alibi aptius de ea dicatur. Phrygia Troadi superiecta, populisq; à promontorio Lecto ad flumen Etheleum prædictis, septentrionali sui parte Galatiæ contermina, meridiana Lycaoniæ, Pisidiæ, Mygdoniæq;, ab oriente Cappadociam attingit. Oppida ibi celeberrima præter iam dicta, Ancyra, Andria, Celænæ, Coloßæ, Carina, Cotiaion, Cerane, Iconium, Midaion. Sunt autores transisse ex Europa Mysos, & Brygas, & Thynos, à quibus appellantur Mysi, Phryges, Bithyni. Simul dicendum uidetur et de Galatia, quæ supposita, agros maiori ex parte Phrygiæ tenet, caputq; quondam eius Gordium. Qui partem eam insedere Gallorum Tolistobogi, & Voturi, & Ambiani uocantur: qui Mæoniæ & Paphlagoniæ regionem, Trocmi. Prætenditur Cappadocia à ptentrione & solis ortu, cuius uberrimam partem occupauere Tectosages, & Teutobodiaci. Et gentes quidem hæ. Populi uero ac tetrarchiæ omnes numero CXCV. Oppida, Tectosagum Ancyra, Trocmorũ Tauium, Tolistobogorum Pesinûs. Præter hos, celebres Attalenses, Arasenses, Comẽses, Dioshieronitæ, Lystreni, Neapolitani, Oeandenses, Seleucenses, Sebasteni, Timoniacenses, Tarbaseni. Attingit Galatia & Pamphyliæ Cabaliam, & Milyas, qui circa Barin sunt, & Cyllãticum, & Oroandicum Pisidiæ tractum. Item Lycaoniæ partem Obigenen. Flumina sunt in ea præter iam dicta, Sangarium & Gallus, à quo nomen traxere ma

tris deûm sacerdotes. Nunc reliqua in ora, à Cio intus in Bithynia Prusa, ab Annibale sub Olympo condita. Inde Nicæam XXV.M. passuum interueniente Ascanio lacu. Deinde Nicæa in ultimo Ascanio sinu, quæ prius Olbia: & Prusa item altera sub Hippio monte. Fuere Pythopolis, Parthenopolis, Coryphanta. Sunt in ora amnes, Eluis, Bryaçon, Plataneus, Areus, Siros, Gẽ dos, qui & Chrysorrhoas. Promontorium in quo Megaricæ oppidum fuit. Inde Craspedites sinus uocabatur, quoniam id oppidum uelut in lacinia erat. Fuit et Astacum, unde & ex eo Astacænus idem sinus. Fuit & Libyssa oppidum, ubi nunc Annibalis tantum tumulus, est in intimo sinu Nicomedia Bithyniæ præclara. Leucatas promontorium, quo includitur Astacenus sinus, à Nicomedia XLII.M.D. Rursusq; coeuntibus terris angustiæ pertinentes usque ad Bosphorum Thracium. In ijs Chalcedon libera, à Nicomedia LXXII.D. Procerastis antea dicta, dein Compusa: postea Cæcorũ oppidum, quòd locum eligere nescissent, septem stadia distante Byzantio, tanto feliciore omnibus modis sede. Cæterum intus in Bithynia colonia Apamena, Agrippenses, Iuliopolitæ, Bithynion. Flumina, Syrium, Lapsias, Pharmicas, Alces, Crynis, Lylæus, Scopius, Hiera, qui Bithyniam & Galatiam disterminat. Vltra Chalcedona deinde Chrysopolis fuit. Deinde Nicopolis, à qua nomen etiamnum sinus retinet. In quo portus Amyci. Deinde Naulochum promontoriũ, Estiæ templum Neptuni, Bosphorus D.p. interuallo Asiam Europæ iterum auferẽs, abest à Chalcedone XII.M.D.p. Inde fauces primæ VIII.M.CCL. pas. ubi Phinopolis oppidũ fuit.

Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Asiæ est, populorumq; CCLXXXII. qui ad eum locũ à fine Lyciæ numerantur. Spatium Hellespontiet Propontidis ad Bosphorum Thracium CLXXXVIII. M. pass. diximus. A Chalcedone Sigæũ Isidorus CCCLXII. M. D. pass tradit. Insulæ in Propontide ante Cyzicum Elaphonnesus, unde Cyzicænum marmor. Eadem Neuris, & Proconnesus dicta. Sequuntur Ophiusa, Acánthus, Phœbe, Scopelos, Porphyrione, Halone cum oppido. Delphacia, Polydora, Artacæon cum oppido. Est & cõtra Nicomediam Demonnesos. Item ultra Heracleam aduersa Bithyniæ Thynnias, quam barbari Bithyniã uocant. Est & Antiochia, & contra fauces Rhyndaci Besbicos, XVIII. M. circuitus. Est et Elæa, & duæ Rhodiussæ, Erebinthus, Megale, Chalcitis, Pityodes.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEXTVS.

PRAEFATIO.

PONTVS Euxinus antea ab inhospitali feritate Axenos appellatus est, peculiari inuidia naturæ, sine ullo fine indulgentis auiditati maris. Et ipse in Europam Asiaḿq; fenditur. Non fuerat satis oceano ambisse terras, et partem earũ aucta immanitate abstulisse, non irrupisse fractis montibus,

Calpeq; Africæ auulsa tanto maiora absorbuisse, quàm reliquerit spatia, non per Hellespontum Propontida in fudisse, iterum terris deuoratis. A Bosphoro quoque in aliam uastitatem panditur nulla satietate, donec expatianti lacus à Mæoti rapinam suam iungant. Inuitis hoc accidisse terris indicio sunt tot angustiæ, atque tam parua naturæ repugnantis interualla, ad Hellespontũ octingentorum LXXV. pass. ad Bosphoros duos, uel bubus meabili transitu. Vnde nomen ambobus, & tanquam in dissociatione germanitas concors. Alitum quippe cantus, canumq; latratus inuicem audiuntur. Vocis etiam humanæ commercia inter duos orbes, manente colloquio, nisi cum idipsum auferunt uenti. Mensurã Ponti à Bosphoro ad Mæotiũ lacum quidã fecere XIIII. XXXVIII. M. D. pass. Eratosthenes C. minorẽ. Agrippa à Chalcedone ad Phasin X. M. Inde Bosphorum Cimmerium CCCLX. M. Nos interualla generatim posuimus comperta in nostro æuo, quando etiã in ipso ore Cimmerio pugnatum est. Ergo à faucibus Bosphori est amnis Rhebas, quem aliqui Rhœsum dixerunt. Deinde Psillis, portus Calpas. Sãgarius fluuius ex inclytis. Oritur in Phrygia: accipit uastos amnes, inter quos Tembrogum et Gallum. Et idem Sangarius à plerisque dictus Coralius, à quo incipiunt Maryandini sinus, oppidumq; Heraclea Lyco flumini appositum. Abest à Ponti ore M. ducentis: portus Acone, ueneno aconito dirus. Specus Acherusia. Flumina Pedopiles, Callichorũ, Sonautes. Oppidum Tium, ab Heraclea XXXVIII. M. passuum. Fluuius Billis.

Gens Paphlagonum & Cappadocū. Cap. II.

Ltra quem gens Paphlagonia, quam Pylæ-
u meniam aliqui dixerunt, incluſam à tergo
Galatia. Oppidum Maſtya Mileſiorum, de-
inde Cromna. Quo loco Henetos adijcit Nepos Corne-
lius, à quibus in Italia ortos cognomines eorum Vene-
tos credi poſtulat. Seſamum oppidum, quod nunc Ama
ſtris. Mōs Cytorus, à Tio LXIII. M. paſſ. Oppida Ci
molis, Stephane, amnis Parthenius. Promontorium Ca
rambis uaſto excurſu, abeſt à Ponti oſtio CCCXV. M.
paſſ. uel ut alijs placuit CCCL. M. Tantundem à Cim
merio, aut ut aliqui maluere CCCXII. M. D. Fuit &
oppidum eodem nomine, & aliud inde Armine, nunc
eſt colonia Sinope à Cytoro CLXIIII. M. Flumen Va
retum. Gens Cappadocum. Oppidum Gaziura & Ga
zelum. Amnis Halys, à radicibus Tauri per Cataoniā
Cappadociam q; decurrens. Oppida Gangre, Cariſſa:
Amiſum liberum, à Sinope CXXX. M. paſſ. Eiuſdem q;
nominis ſinus tanti recęſſus, ut Aſiam penè inſulam fa
ciat, CC. M. paſſ. haud amplius per continentem ad Iſſi
cum Ciliciæ ſinum. Quo in omni tractu proditur, tres
tantum gentes Græcas iure dici, Doricam, Ionicam, Aeo
licam, cæteras Barbarorum eſſe. Amiſo iunctum fuit
oppidum Eupatoria, à Mithridate conditum. Victo eo,
Pompeiopolis utrunque appellatum eſt.

Cappadocia. Cap. III.

Appadocia intus habet coloniam Claudij
c Cæſaris Archelaidē, quam præfluit Halys.
Oppida Comana quod Sarus, Neocæſaream
quod Lycus, Amaſiam quod Iris, in regione Gazace-

na. In Colopena uero Sebastian, & Sebastopolin. Hæc parua, sed paria supradictis. Reliqua sui parte Melitam à Semiramide conditam, haud procul Euphrate: Diocæsaream, Tyana, Castabala, Magnopolin, Zelam. Et sub monte Argæo Mazacam, quæ nunc Cæsarea nominatur. Cappadociæ pars prætenta Armeniæ maiori, Melitene uocatur. Comagenæ, Cataonia: Phrygiæ, Garsauritis: Sargaurasanæ, Cammanene: Galatiæ, Morimene: ubi disterminat eos Cappadox amnis, à quo nomen traxere, antea Leucosyri dicti. A Neocæsarea supradicta minorem Armeniam Lycus amnis disterminat. Est & Ceraunus intus clarus. In ora autem ab Amiso oppidum & flumen Chadisia, Lycastum, à quo Themiscyra regio. Iris flumen deferens Lycum. Ciuitas Ziela intus, nobilis clade Triarij, & uictoria C. Cæsaris: in ora amnis Thermodoon, ortus ad castellum quod uocant Phanaroëam, præterq; radices Amazonij montis lapsus. Fuit oppidum eodem nomine, & alia quinque, Phamzonium, Themiscyra, Sotira, Amasia, Comana, nunc manteum.

Themiscyræ regionis gentes. Cap. IIII.

Gentes, Genetarum, Chalybum. Oppidum Cotyorum. Gentes, Tibareni, Mossyni notis signantes corpora. Gens Macrocephali, oppidū Cerasus, portus Cordulæ. Gentes Bechires, Buzeri. Flumen Melas. Gēs Macrones, Sideni, flumenq; Sidenum, quo alluitur oppidum Polemonium, ab Amiso CXX. M. paſs. Inde flumina Iasonium, Melanthium, & ab Amiso LXXX. M. paſs. Pharnacea oppidum, Tripolis

castellum & fluuius. Item Philocalia, & sine fluuio Liuiopolis, & à Pharnacea C.M.pass. Trapezus liberum, uasto monte clausum. Vltra quod gens Armenochalybes, & maior Armenia XXX.M.pass.distans. In ora ante Trapezunta flumen Pyxites: ultra uero gens Sannorum Heniochorũ. Flumen Absarum cum castello cognomine in faucibus, à Trapezunte CL.M.pas. Eius loci à tergo montium Iberia est, in ora uero Heniochi, Ampreutæ, Lazi. Flumina Campseonysis, Nogrus, Bathis. Gentes Colchorum. Oppidum Matium, flumen Heracleum, & promontoriũ eodem nomine, clarissimusq; Ponti Phasis. Oritur in Moschis, nauigatur quamlibet magnis nauigijs XXXVIII.M.D.pass. inde minoribus longo spatio, pontibus CXX. peruius. Oppida in ripis habuit complura: celeberrima, Tyritacẽ, Cygnum, & in faucibus Phasin. Maxime autem inclarut Aea XV.M.pass. à mari, ubi Hippos & Cyanos uasti amnes è diuerso in eum confluunt. Nunc habet Surium tantum, et ipsum ab amne influente ibi cognominatũ, usquequo magnarum nauium capacem esse diximus. Et alios accipit fluuios, magnitudine, numeroq; mirabiles, inter quos Glaucum. In ore eius insulæ sine nomine. Abest Absaro LXXV.M. Inde aliud flumen Charien. Gens Salæ, antiquis Phthirophagi dicti, & Suani. Flumen Cobum è Caucaso per Suanos fluens. Dein Rhoas. Regio Ecrectiæ. Amnes Sigania, Tersos, Atelpos, Chrysorrhoas, gens Absilæ, castellũ Sebastopolis, à Phasi de C.M.pass. gens Sãnigarum, oppidum Cygnus, flumen & oppidum Pityus. Deinde multis nominibus Heniochorum gentes.

Regio Colchica, Achæi, & cæteri eodem tractu. Cap. V.

VBijcitur Póti regio Colchica, in qua iuga Cau-
s caſi ad Riphæos montes torquentur, ut dictũ
eſt, altero latere in Euxinum & Mæotin de-
uexa, altero in Caſpium & Hyrcanium mare. Reli-
qua littora feræ nationes tenent Melanchlæni, Coraxi
urbe Colchorum Dioſcuriade, iuxta fluuium Antemũ
ta, nunc deſerta: quondam adeo clara, ut Timoſthenes
in eam CCC. nationes, quæ diſſimilibus linguis uteren-
tur, deſcendere prodiderit. Et poſtea à noſtris CXXX.
interpretibus negocia ibi geſta. Sunt qui conditam eam
ab Amphito & Telchio, Caſtoris ac Pollucis aurigis pu
tant, à quibus ortam Heniochorum gentem feram con-
ſtat. A Dioſcuriade oppidum Heracleum, diſtat à Se
baſtopoli LXXX. M. paſſ. Achæi, Mardi, Cercetæ, poſt
eos Serri, Cephalotomi. In intimo eo tractu Pityûs op
pidum opulentiſſimum, ab Heniochis direptum eſt. A
tergo eius Epageritæ, Sarmatarum populus in Caucaſi
iugis, poſt quem Sauromatæ. Ad hos confugerat Mithri
dates Claudio principe, narrauitq; Thalos ijs eſſe confi
nes, qui ab oriente Caſpij maris fauces attingerent: ſicca
ri eas æſtu recedente. In ora autem iuxta Cercetas, flu-
men Icaruſa, cum oppido Hiero & flumine, ab Hera-
cleo CXXXVI. M. Inde promontorium Cronea, quo ſu
peralium arduum tenent Toretæ, ciuitas Sindica ab
Hiero LXVII. M. paſſuum. Flumen Sceæceriges.

Boſphoros Cimmericus, Mæotis. Cap. VI.

i Nde ad Boſphori Cimmerij introitum LXXX-
VIII. M. D. paſſ. Sed ipſius peninſulæ inter Pon
tum &

tum et Mæotin lacũ excurrentis, non amplior LXXX VII. M. D. paſſ. longitudo eſt, latitudo nuſquam infra duo iugera. Eionem uocant. Ora ipſa Boſphori, utrinque ex Aſia atque Europa, curuatur in Mæotin. Oppida, in aditu Boſphori primo Hermonaſſa, dein Cepæ Mileſiorum. Mox Stratoclia & Phanagoria, & penè de ſertum Apaturos, ultimóq; in oſtio Cimmerium, quod antea Cerberion uocabatur.

Gentes circa Mæotin. Cap. VII.

Nde Mæotis lacus in Europa dictus. A' Cimmerio accolunt Mæotici, Vali, Serbi, Arechi, Zingi, Pſeſii. Dein Tanain amnem, gemino ore influentem, incolunt Sarmatæ, Medorum (ut ferũt) ſoboles, & ipſi in multa genera diuiſi. Primo Sauromatæ Gynæcocratumeni, unde Amazonum cõnubia. Dein Euazæ, Cottæ, Cicimeni, Meſſeniani, Coſtobocci, Choatræ, Zigæ, Dandari, Thuſſagetæ, Turcæ, uſque ad ſolitudines ſaltuoſis conuallibus aſperas: ultra quos Arimphæi, qui ad Riphæos pertinent montes. Tanain ipſum Scythæ Silyn uocant, Mæotin Temerinda, quod ſignificat matrem matris. Oppidum in Tanais quoque oſtio fuit. Tenuere finitima primi Cares, dein Clazomenij et Mæones, Poſtea Panticapenſes. Sunt qui circa Mæotin ad Ceraunios montes altiores haſtradunt gentes, à litore Napæas, ſupráq; Eſſedones Colchis iunctos ac montiũ cacuminibus. Dein Carmacas, Oranos, Antacas, Mazacas, Aſcantios, Acapeatas, Agrogammatas, Phycaros, Rhimoſolos, Aſcomarcos. Et ad iuga Caucaſi Icatalas, Imaduchos, Rhanos, Anclacas, Tydios, Caraſtaſcos Aſuciandas. Lagoum amnem ex montibus Catheis, in

quẽ defluit Opharus: ubi gentes Caucadas, Opharitas. Amnem Menotharum, Imituenis ex montibus scissum, inter Agedos, Carnapas, Gardeos, Accisos, Gabros, Gregaros. Circaq; fontem Imitissi, Imituos, et Aparthenos. Alij influxisse eò Suitas, Auchetas, Saturneos, Asampatas. Ab his Tanaitas & Nepheonitas uiritim deletos. Aliqui flumen Opharium labi per Cantecos et Sapeos. Tanaim uero transisse Phatareos, Hercicos, Spodolicos, Synhietas, Amassos, Issos, Catacetos, Tagoros, Catonos, Neripos, Agandeos, Mandareos, Saturcheos, Spaleos.

Armeniæ duæ. Cap. VIII.

Eracta est interior ora, omnesq; accolæ: nunc p reddãtur gentes in mediterraneo sinu, in quo multa aliter ac ueteres proditurum me nõ eo inficias, anxia perquisita cura, rebus nuper in eo situ gestis à Domitio Corbulone, regibusq; indemissis supplicibus, aut regum liberis obsidibus. Ordiemur autem à Cappadocum gente. Longissime hæc Ponticarum omnium introrsus recedens, minorem Armeniã maioremq; & Comagenem læuo suo latere transit: dextra uero omnes in Asia dictas gentes, plurimis superfusa populis: magnoq; impetu scandens adortum solis & Tauri iuga, transit Lycaoniam, Pisidiam, Ciliciam. Vadit super Antiochiæ tractum, & usque ad Cyrrhesticam eius regionem, parte sua quæ uocatur Cataonia, contẽdit. Itaque ibi longitudo Asiæ XII. L.M. pass. efficit, latitudo DCXL.M.

Armenia maior. Cap. IX.

Armenia autem maior incipit à Pariedris montibus: Euphrate amne, ut dictũ est, aufertur Cap=

padociæ: et quà discedit Euphrates, Mesopotamiæ, haud minus claro amne Tigri. Vtrunque fundit ipsa, & initium Mesopotamiæ facit, inter duos amnes iturę. Quod interest ibi, tenent Arabes Orei. Sic finem usque in Adiabenem perfert. Ab ea transuersis iugis inclusa, latitudinem in lęua pandit ad Cyrum amnem trăsuersa in Araxem: longitudinem uero ad minorẽ usque Armeniam, Absaro amne in pontum defluente, & Pariedris montibus (qui fundunt Absarum) discreta ab illa. Cyrus oritur in Heniochijs montibus, quos alij Coraxicos uocauere, Araxes eodem monte quo Euphrates VI. M. passuũ interuallo: auctusq; amne Musi, & ipse (ut plures existimauere) à Cyro defertur in Caspium mare. Oppida celebrantur in minore Cæsarea, Aza, Nicopolis: in maiore Arsamote Euphrati proximum, Tigri Carcathiocerta, in excelsis autem Tigranocerta, & in campis iuxta Araxem Artaxata. Vniuersæ magnitudinem Aufidius quinquagies centena M. prodidit. Claudius Cæsar longitudinem à Dascusa ad confinium Caspij maris XIII. M. pass. latitudinem dimidium eius, à Tigranocerta ad Iberiã. Diuiditur (quod certũ est) in præfecturas quas ij strategias uocant, quasdam ex ijs uel singula regna quondam, barbaris nominibus CXX. Claudunt eam ab oriente montes, sed non statim Ceraunij, nec Adiabene regio. Quod interest spatij, Sopheni tenent: ab his iuga: ultra Adiabeni tenent. Per conualles autem proximi Armeniæ sunt Menobardi, & Moscheni. Adiabenen Tigris & montium sinus cingunt. Ab lęua eius regio Medorũ est, & prospectus Caspij maris. Ex oceano hoc (ut suo loco dicemus)

infunditur, totumq; Caucasiis mõtibus cingitur. Horum incolæ per confinium Armeniæ nunc dicentur.

Albania, Iberia. Cap. X.

p Laniciem omnem à Cyro usque, Albanorũ gens tenet: mox Iberũ, discreta ab ijs amne Alazone, in Cyrum è Caucasiis montibus defluente. Præualent oppida Albaniæ Cabalaca, Iberiæ Harmastis iuxta flumen, Neoris: regio Thasie, et Triare usque ad Partedoros montes. Vltra sunt Colchicæ sõlitudines: quarum à latere ad Ceraunios uersõ, Armenochalybes habitant, & Moschorum tractus ad Iberum amnem in Cyrum defluentem: et infra eos Sacassani, et deinde Macrones ad flumen Absarum. Sic plana ac deuexa obtinentur. Rursus ab Albaniæ confinio, tota montium fronte, gentes Syluorum feræ, & infra Lubienorum, mox Diduri & Sodij.

Portæ Caucasiæ. Cap. XI.

a Bijs sunt portæ Caucasiæ, magno errore à multis Caspiæ dictæ, ingens naturæ opus, mõtibus interruptis repente, ubi fores obditæ ferratis trabibus, subter medias amne Dyriodori fluente, citraq; in rupe castello (quod uocatur Cumania) communito ad arcendas transitu gentes innumeras: ibi loci terrarum orbe portis discluso, ex aduerso maxime Harmastis oppidi Iberum. à portis Caucasiis per montes Gordyæos Valli, Suarni indomitæ gentes, auri tantum metalla fodiunt. Ab ijs ad Pontum usque Heniochorum plura genera, mox Achæorum. Ita se habet terrarum sinus è clarissimis. Aliqui inter Pontum & Caspium mare CCCLXXV. M. pass. non amplius interesse tradi

derunt, Cornelius Nepos CL.M. Tantis iterum angustijs infestatur Asia. Claudius Cæsar à Cimmerio Bosphoro ad Caspium mare CL.M. prodidit: eaq; perfodere excogitasse Nicatorem Seleucum, quo tempore ab Ptolemæo Cerauno sit interfectus. A portis Caucasijs ad Pontum CC.M. pass. esse constat ferè.

Insulæ in Ponto. Cap. XII.

Insulæ in Ponto Planetæ, siue Cyaneæ, siue Symplegades. Deinde Apollonia Thynnias dicta, ut distingueretur ab ea, quæ est in Europa. Distat à continenti passibus M. angitur tribus M. Et cõra Pharnaceam Chalceritis, quam Græci Ariam dixerunt, sacramq; Marti, & in ea uolucres cum aduenis pugnasse, pinnarum iactu.

Gentes in Scythico oceano. Cap. XIII.

Vnc omnibus quæ sunt interiora Asiæ dictis, Riphæos mõtes trãscendat animus, dextraq; littore oceani incedat. Tribus hic è partibus cœli alluens Asiam, Scythicus à septentrione, ab oriente Eous, à meridie Indicus uocatur: uariéq; per sinus & accolas in complura nomina diuiditur. Verum Asiæ quoque magna portio apposita septentrioni, iniuria syderis rigentis uastas solitudines habet. Ab extremo aquilone ad initium orientis æstiui Scythæ sunt. Extra eos ultraq; aquilonis initia Hyperboreos aliqui posuere pluribus in Europa dictos. Primum inde nascitur promõtorium Celticæ Lytarmis, fluuius Carambucis, ubi lassata cum syderum ui Riphæorum montium deficiunt iuga. Ibiq; Arimphæos quosdam accepimus, haud dissimilẽ Hyperboreis gentem. Sedes illis nemora, alimenta

baccæ, capillus iuxta fœminis uiriſq; in probro exiſtimatur, ritus clementes. Itaque ſacros haberi narrant, inuiolatosq; eſſe etiam feris accolarum populis: nec ipſos modo, ſed illos etiam qui ad eos perfugerint. Vltra eos planè iam Scythæ Cimmerij, Ciſianthi, Georgi, et Amazonum gens. Hæc uſque ad Caſpium & Hyrcanũ mare. Nanque id erumpit Scythico oceano in auerſa Aſiæ, pluribus nominibus accolarum appellatum, celeberrimis duobus Caſpio & Hyrcano. Non minus hoc eſſe, quàm Pontum Euxinum Clitarchus putat. Eratoſthenes ponit & menſuram: ab exortu ad meridiem, p Caduſiæ & Albaniæ oram quinquies M.CCCC. ſtad. Inde per Araxaticos, Amarbos, Hyrcanos, ad oſtiũ Zoni fluminis, quater M.DCCC. ſtad. Ab eo ad oſtium Iaxartis M.CCCC. Quæ ſumma efficit quindecies centena LXXV.M.paſſ. Artemidorus hinc detrahit XXV.M.paſſ. Agrippa Caſpiũ mare gentesq;, quæ circa ſunt, & cum his Armeniam diſterminans, ab oriente oceano Serico, & ab occidente Caucaſi iugis, à meridie Tauri, à ſeptentrione oceano Scythico, patere quà cognitum eſt CCCCXC.M.paſſ. in longitudinem: CCXC.M. in latitudinem prodidit. Non deſunt uero qui eius maris uniuerſum circuitum à freto XXV.M.paſſ. tradunt. Irrũpit autem arctis faucibus in longitudinem ſpatioſis. At ubi cœpit in latitudinem pandi, lunatis obliquatur cornibus: uelut ad Mæotium lacum ab ore diſcedens, Scythici arcus (ut autor eſt M.Varro) ſimilitudine. Primus ſinus appellatur Scythicus, utrinque enim accolunt Scythæ, & per anguſtias inter ſe commeant, hinc Nomades & Sauromatæ multis nominibus, illinc Abioæ nõ pau-

cioribus. Ab introitu dextra, mucronem ipsum faucium tenent Vdini, Scytharum populus: dein per oram Albani (ut ferunt) ab Iasone orti. Ante quos mare quod est, Albanũ nominatur. Hæc gens superfusa montibus Caucasiis, ad Cyrum amnem, Armeniæ confinium atque Iberiæ, descendit, ut dictum est. Super maritima eius, Vdinorumq; gentem Sarmatæ, Vtidorsi, Arotres prætenduntur: quorum à tergo indicatæ iam Amazones Sauromatides. Flumina per Albaniã decurrunt in mare, Cassios & Albanos: deinde Cambyses in Caucasiis ortus montibus: mox Cyrus in Coraxicis, ut diximus. Oram omnem à Caucaso prærupibus inaccesso, patere CCCCXXV. M. pass. autor est Agrippa. A Cyro Caspium mare uocari incipit, accolunt Caspij. Corrigẽ dus est error in hoc loco multorum, & eorum etiã qui in Armenia res proxime cum Corbulone gessere. Nanque hi Caspias appellauere portas Iberiæ, quas Caucasias diximus uocari: situsq; depicti, et inde missi, hoc nomen inscriptum habent. Et Neronis principis commina tio, ad Caspias portas tendere dicebatur: cum peteret illas, quæ per Iberiã in Sarmatas tendunt, uix ullo propter appositos montes aditu. Ad Caspium mare sunt aliæ Caspijs gentibus iunctæ: quod dignosci non potest, nisi comitatu rerum Alexandri Magni. Nanque Persarum regna, quæ nunc Parthorum intelligimus, inter duo maria Persicum & Hyrcanum Caucasiis iugis attolluntur: utrinque per deuexa laterum Armeniæ maiori, à frontis parte quæ uergit in Comagenem, Sophene (ut diximus) copulatur, eiq; Adiabene Assyriorum initium. Cuius pars est

Arbelitis, ubi Darium Alexander debellauit, proxima Syriæ: Totam eam Macedones Mygdoniam cognominauerunt à similitudine. Oppida, Alexãdria, item Antiochia quã Nisibin uocant. Abest ab Artaxatis DCCL. M. pass. Fuit et Ninus imposita Tigri, ad solis occasum spectans, quondam clarissima. Reliqua uero frõte quà tendit ad Caspium mare, Atropatene, ab Armeniæ Otene regione discreta Araxe. Oppidum eius Gazæ ab Artaxatis quadringenta quinquaginta M. pass. Totidẽ ab Echatanis Medorum, quorum pars sunt Atropateni.

Media, Caspiæ portæ. Cap. XIIII.

Cbatana caput Mediæ, Seleucus rex condidit: à Seleucia magna DCCL. M. pass. à portis uero Caspijs XX. M. Reliqua Medorum oppida, Phausya, Agamzua, Apamia Rhaphane cognominata. Causa portarum nominis eadem quæ supra, interruptis angusto transitu iugis, ita ut uix singula meent plaustra, longitudine VIII. M. passuum toto opere manufacto. Dextera læuáq; ambustis similes impendent scopuli sitẽte tractu per XXXVIII. M. pass. Angustias impedit corriuatus salis è cautibus liquor, atque eadem emissus. Præterea serpentium multitudo, nisi hyeme, trã situm non sinit.

Gentes circa Hyrcanum mare. Cap. XV.

Diabenis connectuntur Carduchi quondã dicti, nunc Cordueni, præfluẽte Tigri: his Paritæ Paredoni appellati, qui tenẽt Caspias portas. Iis à latere occurrunt altero deserta Parthiæ, & Citheni iuga. Mox eiusdem Parthiæ amœnissimus situs, qui uocatur Choara. Duæ urbes ibi Parthorũ, atpositæ

quondam Medis, Calliope, & alia in rupe Issatis quódam. Ipsius uero Parthiæ caput Hecatompylos abest à portis CXXXIII.M.paß. Ita Parthorum quoque regna foribus discluduntur. Egressos portis excipit protinus gens Caspia, ad littora usque, quæ nomen portis et mari dedit. Læua montosa. Ab ea gente retrorsus ad Cyrum amnem produntur CCXX.M.paß. Ab eodem amne si subeatur ad portas DCC.M.paß. Hunc enim deinde cardinem Alexandri Magni itinera fecere, ab ijs portis ad Indiæ principiũ, stad. XV.M.DCLXXX. prodendo: ad Bactra oppidũ, quod appellant Zariaspa, III.M.DCC. Inde ad Iaxartem amnem V.M.

Item aliæ gentes. Cap. XVI.

à Caspijs ad orientem uersus regio est Zapauortene dicta, & in ea fertilitatis inclytæ locus Darieum. mox gẽtes Tapyri, Anariaci, Stauri, Hyrcani, à quorũ littoribus idẽ mare Hyrcanum uocari icipit à flumine Syderi. Circa id amnes Maceras, Stratos, omnia ex Caucaso. Sequitur regio Margiane apricitatis inclytæ, sola in eo tractu uitifera, undique incluſa montibus amœnis ambitu stadiorum mille quingentorum, difficilis aditu propter harenosas solitudines per CXX.M.pass. & ipsa contra Parthiæ tractũ sita, in qua Alexander Alexandriam condiderat: qua diruta à Barbaris, Antiochus Seleuci filius, eodem loco restituit Syrianam interfluente Margo, qui corriuatur in Zotale. is maluerat illam Antiochiam appellare. Vrbis amplitudo circuitu LXX. stad. In hanc Orodes Romanos Crassiana clade captos deduxit. Ab huius excelsis per iuga Causi protenditur ad Bactros usque gẽs

Mardorum, fera, sui iuris. Ab eo tractu gentes Ochani, Chomari Berdrigei, Harmatotrophi, Bomarei, Commani, Marucæi, Mandrueni, Iatij. Flumina Mandrũ, Cridinum: Vltraq; Chorasmij, Gandari, Attasini, Paricani, Sarangæ, Parrhasini, Maratiani, Nasotiani, Aorsi, Gelæ quos Græci Caduſios appellauere, Matiani. Oppidum Heraclea, ab Alexandro conditum: quod deinde ſubuerſum ac reſtitutũ, Antiochus Achaida appellauit: Derbices, quorum medios fines ſecat Oxus amnis, ortus in lacu Oxo: Syrmatæ, Oxij, Tagæ, Heniochi, Bateni, Saraparæ, Bactri, quorum oppidum Zariaſpe, quod poſtea Bactrum à flumine appellatum eſt. Gens hæc obtinet auerſa montis Paropamiſſi, et aduerſus fontes Indi: includitur flumine Ocho. Vltra Sogdiani, oppidum Panda, & in ultimis eorum finibus Alexandria, ab Alexandro Magno conditum. Aræ ibi ſunt ab Hercule ac Libero patre conſtitutæ, item Cyro & Semiramide atque Alexandro: finis omnium eorum ductus ab illa parte terrarum, includente flumine Iaxarte, quod Scythæ Silyn uocant: Alexander, militesq; eius, Tanaim putauere eſſe. Tranſcendit eum amnem Demonax, Seleuci & Antiochi regum dux, quem maxime ſequimur in ijs: araſq; Apollini Didymæo ſtatuit.

Scytharum gens. Cap. XVII.

Vltra ſunt Scytharum populi. Perſæ illos Sacas uniuerſos appellauere à proxima gente, antiqui Arameos. Scythæ ipſi Perſas, Chorſaros: & Caucaſum montem, Graucaſum: hoc eſt, niue cãdidum. Multitudo populorum innumera, & quæ cum

Parthis ex æquo degit. Celeberrimi eorum Sacæ, Massagetæ, Dahæ, Essedones, Ariacæ, Rhymnici, Pesici, Amordi, Hisii, Edones, Camæ, Camacæ, Euchatæ, Cotteri, Antariani, Pialæ, Arimaspi antea Cacidiri, Asæi, Oetei. Ibi Napæi interisse dicuntur, & Apellæi. Nobilia apud eos flumina, Mandagræum & Caspasium. Nec in alia parte maior autorum inconstantia, credo, propter innumeras uagasq; gentes. Hausium ipsius maris dulcem esse, & Alexander Magnus prodidit, & M. Varro talem perlatum Pompeio, iuxta res gerenti Mithridatico bello, magnitudine haud dubie influentium amnium uicto sale. Adjicit idem, Pompei ductu exploratum, in Bactros VII. diebus ex India peruenirí ad Icarum flumen, quod in Oxum influat: & ex eo per Caspium in Cyrum subuectas, quinque non amplius dierum terreno itinere, ad Phasin in Pontum Indicas posse deuehi merces. Insulæ toto eo mari multæ. Vulgata una maxime Tazata: à Caspio mari Scythicoq; oceano, in eam cursus inflectitur, ad orientem conuersa littorú fronte. Inhabitabilis eius prima pars, à Scythico promontorio, ob niues: Proxima, inculta sæuitia gentium, Anthropophagi Scythæ insident, humanis corporibus uescentes. Ideo iuxta uastæ solitudines, ferarumq; multitudo, haud dissimilem hominum immanitatem obsidens. Iterum deinde Scythæ, iterumq; deserta cum beluis, usque ad iugum incumbens mari, quod uocant, Tabin. Nec ante dimidiam ferme longitudinẽ eius oræ quæ spectat æstuum orientem, inhabitatur illa regio. Primi sunt hominum, qui nosciantur, Seres, lanicio syluarum nobiles, perfusam aqua depectentes frondium

caniciem: unde geminus fœminis nostris labor, redordiendi fila, rursumq; texendi: Tam multiplici opere, tã longinquo orbe petitur, ut in publico matrona transluceat. Seres mites quidem, sed et ipsi feris persimiles, cœtum reliquorum mortalium fugiunt, cum commercia expetant. Primum eorum nosci tur flumen Psitaras, proximum Carabi, tertium Lanos, à quo promontorium, Chryse sinus, Cyrnaba flumen, Attanos sinus. Et gens hominum Attacorum, apricis ab omni noxio afflatu seclusa collibus, eadem qua Hyperborei degunt temperie. De ijs priuatim condidit uolumen Amometus, sicut Hecatæus de Hyperboreis. Ab Attacoris gentes Thyri & Tochari, & iam Indorum Casiri: introrsus ad Scythas uersi, humanis corporibus uescũtur. Nomades quoque Indiæ uagantur. Sunt qui ab Aquilone contingi ab ipsis & Cyconas dixere, et Brysanos. Sed inde (ut plane consentiunt omnes) Emodi montes assurgunt, Indorumq; gens incipit, non eo tantum mari adiacens, uerũ & à meridiano, quod Indicum appellauimus: quæq; pars orienti aduersa recto prætenditur spatio, ad flexũ et initium Indici maris XVIII. LXXV. M. paß. colligit. Deinde qua flectitur in meridiẽ XXIIII. LXXV. M. paß. ut Eratosthenes tradit, usq; ad Indum, qui est ab occidente finis Indiæ. Complures autem totam ipsius longitudinem XL. dierum noctiumq; uelificatione uium cursu determinauere: & à septentrione ad meridiem XXVII. L. M. paß. Agrippa lõgitudinis XXXIII. M. latitudinis XXIII. M. prodidit. Posidonius ab æstiuo solis ortu ad hybernum exortum metatus est eã, aduersam Galliæ statuens, quam ab occidente æstiuo ad

occidentem hybernum metabatur totam à fauonio. Itaque obuersam eius uenti afflatu iuuari Indiam, salubremq; fieri haud dubia ratione docuit. Alia illius cœli facies, alij syderum ortus: binæ messes in anno, binæ æstates, media inter illas hyeme etesiarum flatu: nostra uero brumali. Lenes ibi auræ, mare nauigabile, gentes & urbes innumerabiles, si quis omnes persequi uelit. Etenim patefacta est non modo Alexandri Magni armis, regumq; qui ei successere, circumuectis etiam in Hyrcanum mare & Caspium Seleuco & Antiocho, præfectoq; classis eorum Patrocle: uerum & alijs autoribus Græcis, qui cum regibus Indicis morati sunt: sicut Megasthenes, et Dionysius à Philadelpho missus ex ea causa. Vires quoque gentium prodidere. Non tamen deest diligentiæ locus, adeo diuersa & incredibilia traduntur. Alexandri Magni comites in eo tractu Indiæ quæ subegerant, scripserunt V. M. oppidorum fuisse, nullum Co minus, gentium IX. Indiamq; tertiam partem esse terrarum omnium, multitudinem populorum innumeram, probabili sane ratione. Indi enim propè gentium soli nunquam emigrauere finibus suis. Colliguntur à Libero patre ad Alexandrum Magnum reges eorum CLIII. annis VI. M. CCCCII. adijciunt & menses tres. Amnium mira uastitas. Proditur Alexandrũ Magnum nullo die minus stadia DC. nauigasse in Indo, nec potuisse ante mẽses V. enauigare, adiectis paucis diebus: & tamen minorẽ Gange esse constat. Seneca etiã apud nos, tentata Indiæ commentatione LX. amnes eius prodidit, gentes duodeuigintiq; centum. Par labor sit montes enumerare. Iunguntur inter se Imaus, Emodus, Pa

ropamissus, Caucasi partes, à quibus tota decurrit in planiciem immensam, & Aegypto similem. Verum ut terrena demonstratio intelligatur, Alexandri Magni uestigijs insistamus. Diognetus & Beton itinerũ eius mẽsores, scripsere, à portis Caspijs Hecatompylon Parthorum quot diximus milia esse: inde Alexandriã Ariõ, quam urbẽ is rex condidit, D.LXV.M. Inde ad Prophthasiam Drangarum CXCIX.M. Inde ad Arachosiorum oppidum D.XV.M. Inde Alexandri oppidum L.M. In quibusdam exemplaribus diuersi numeri reperiuntur: hanc urbem sub ipso Caucaso esse positam. Ab ea ad flumen Chepta, & oppidum Indorum Peucolaitin CCXXVII.M. Inde ad flumen Indum et oppidum Taxila LX.M. ad Hydaspẽ fluuium clarum CXX.M. ad Hypasin non ignobiliorem XLIX. CCCXC.M. qui fuit Alexandri itinerum terminus, exuperato tamen amne, arisq; in aduersa ripa dicatis. Epistolæ quoque regis ipsius consentiunt his. Reliqua inde Seleuco Nicatori peragrata sunt: ad Hesidrum CLXVIII. M. Iomanem amnem tantundem. Exemplaria aliqua adijcunt V.M. passuum. Inde ad Gangen CXII.M. Ad Rhodapham CLXIX.M. alij CCCXXV.M. in hoc spatio produnt. ad Calinipaxa oppidum CLXVII.D. alij CCLXV.M. Inde ad confluentem Iomanis amnis, & Gangis DCXXV.M. plerique adijcunt XIII.M. ad oppidumq; Palibotra CCCCXXV. Ad ostium Gangis DC.XXXVIII.M. pass. Gentes quas memorare nõ pigeat à mentibus Emodis, quorum promentorium Imaus uocatur, incolarum lingua niuosum significãte, Isari, Cosyri, Izgi, & per iuga Chisiotasagi, multarũq;

gentium cognomen Brachmanæ, quorum Macrocalingæ. flumina Pumas & Cainas (quod in Gangem influit) ambo nauigabilia. Gētes Calingæ proximi mari, & supra Mandei, Malli quorum mons Mallus, tractusq; eius finis Ganges.

Fluuius Ganges. Cap. XVIII.

h Vnc alij incertis fontibus ut Nilum, rigantemq; uicina eodē modo, alij in Scythicis montibus nasci dixerunt. Influere in eum XIX. amnes. Ex ijs nauigabiles, præter iam dictos, Canuchā, Vamam, Erranoboam, Cosoagum, Sonum. Alij cum magno fragore ipsius statim fontis erumpere: deiectumq; per scopulosa et abrupta, ubi primum molles planicies contingat, in quodam lacu hospitari: inde lenem fluere: ubi minimum, VIII. M. pass. latitudine: ubi modicum, stadiorum C. altitudine nusquam minore pass. XX.

Gentes Indiæ. Cap. XIX.

n Ouissima gente Gangaridum Calingarū regio Partalis uocatur: regi LXX. M. peditum, equites mille, elephanti DCC. in procinctu bellorum excubant. Nanque uita mitioribus populis Indorum multipartita degitur. Alij tellurem exercent, militiam alij capessunt, merces alij suas euehunt, res externas inuehunt, res publicas optimi ditissimiq; temperant, iudicia reddūt, regibus assidēt. Quintū genus celebratæ illic, et propē in religionē uersæ, sapiētiæ deditū, uoluntaria semp morte uitā accēso prius rogo finit. Vnū super hoc est semiferum, ac plenum laboris immensi, a quo supradicta cōtinētur, uenādi elephātes domādiq;. Iis arant, ijs inuehuntur, hæc maxie nouere pecuaria,

ijs dimicãt, militantq; pro finibus. Delectum in belua, uires & ætas atque magnitudo faciunt. Insula in Gange est magnæ amplitudinis, gentem continens unã, Mogalicam nomine. Vltra siti sunt Modubæ, Molindæ, ubere cum oppido eiusdem nominis magnifico, Galmodroësi, Preti, Calissæ, Sasuri, Passalæ, Colubæ, Otzulæ, Abali, Talucteæ. Rex horũ peditum L.M. equitum III. M. elephantos CCCC. in armis habet. Validior deinde gens Andaræ, plurimis uicis, XXX. oppidis, quæ muris turribusq; muniuntur, regi præbet peditum C.M. equitum II.M. elephantos mille. Fertilissimi sunt auri Dardæ, Setæ uero argenti. Sed omnium in India propè, nõ modo in hoc tractu, potentiam claritatemq; antecedunt Prasij, amplissima urbe ditissimaq; Palibotra. Vñ quidam ipsam gentem Palibotros uocant, imò uero tractum uniuersum à Gange. Regi eorum peditum sexcenta M. equitum XXX.M. elephantorum IX.M. per omnes dies stipendiantur. Vnde coniectatio ingens opũ est. Ab ijs in interiore situ Monedes & Suari, quorum mons Maleus, in quo umbræ ad septentrionem cadunt hyeme, æstate in austrum, per senos menses. Septentriones eo in tractu semel in anno apparere, nec nisi XV. diebus, Beton autor est: hoc idem pluribus locis Indiæ fieri, Megasthenes. Austrinum polũ Indi Dramasa uocant. Amnis Iomanes in Gangem per Palibotros decurrit inter oppida Methora & Cyrisobora. A Gãge uersa ad meridiem plaga tinguntur sole populi, iam quidẽ infecti, nondum tamen Aethiopum modo exusti: quantum ad Indum accedunt, tantum colore præferunt sydus. Indus statim à Prasiorum gente, quorum in

montanis

montanis Pygmæi traduntur. Artemidorus inter duos amnes XXI. M. pass. interesse tradit.

Indus fluuius. Cap. XX.

INdus, Sandus ab incolis appellatus, in iugo Caucasi montis quod uocatur Paropamissus aduersus solis ortum effusus, & ipse undeuiginti recipit amnes, sed clarissimos Hydaspen quatuor alios afferentem, Cantabram tres: per se uero nauigabiles Acesinum & Hypasin, quadam tamen aquarum modestia nusquam latior quinquaginta stadijs, aut altior xv. pass. amplissimam insulam efficiens, quæ Prasiane nominatur, & aliam minorem quæ Patale. Ipse per XII. xl. M. pass. paucissimis autoribus nauigatus, et quodam solis comitatu in occasum uersus, oceano infunditur. Mensuram in ora ad eum ponam, ut inuenio, generatim, quanquam inter se nullæ congruant. Ab ostio Gangis ad promontorium Calingon, & oppidum Dãdagula dccxxv. M. pass. Ad Tropina XII. xxv. M. Ad Perimulæ promontorium, ubi est celeberrimum Indiæ emporium, dccl. ad oppidum in insula quam supra diximus Patalam dcxx. M. pass. Gentes montanæ inter eum & Iomanem Cesi, Cetriboni syluestres: deinde Megallæ, quorum regi quingenti elephanti, peditum equitumq; numerus incertus: Chryse, Parasangæ, Asangæ tigri fera scatentes. Armant peditum xxx. M. elephantos ccc. equites. dccc. Hos includit Indus, montium coro na circundatos & solitudinibus per dccxxv. M. Infra solitudines, Dari, Suræ. Iterumq; solitudines p clxxxviij. M. pass plerunque harenis ambientibus haud alio modo, quam insulas mari. Infra deserta hæc Maltecoræ

Singæ, Marohæ, Rarungæ, Moruntes, Masiæ, Pagungæ: iam hi montium qui perpetuo tractu oceani oram tenent incolæ, liberi & regum expertes, multis urbibus montanos obtinent colles. Nareæ deinde, quos claudit mons altissimus Indicorum Capitalia. Huius incolæ, alio latere late auri & argenti metalla fodiunt. Ab ijs Oraturæ, quorum regi elephanti quidem X. sed amplæ uires peditum: Varetatæ, qui sub rege elephantos non alunt, fiducia equitum peditumq;: Odomboëræ, Salabastræ, Horatæ urbe pulchra, fossis palustribus munita: p quas crocodili, humani corporis auidissimi, aditum nisi ponte non dant. Et aliud apud illos laudatur oppidū Automela, impositum littori, quinq; amnium in unum confluente concursu, emporio nobili. Regi eorū elephāti M.dc. peditum cl. equitū quinque M. Pauperior Charmarum rex, elephantos lx. paruasq; reliquas uires habet. Ab ijs gens Pādæ sola Indorum regnata fœminis. Vnam Herculi sexus eius genitam ferunt, ob idq; gratiorem regno donatam præcipuo. Ab ea deducentes originem imperitant ccc. oppidis, peditum cl. M. elephātis quingentis. Posi hanc trecentarum urbium Syrieni, Derangæ, Posingæ, Buzæ, Gogiarei, Vmbræ, Nereæ, Brancosi, Nobundæ, Cocondæ, Nesei, Pedatritæ, Salobriasæ, Olostræ Patalam insulam attingentes: à cuius extremo littore ad Caspias portas XVIII. xxv. M. prodiuntur. Hinc deinde accolunt Indum aduersum euidenti demonstratione Amatæ, Bolingæ, Gallitalutæ, Dimuri, Megari, Ordabæ, Mesæ. Ab his Vri, Sileni: mox deserta in ccl. M. pass. Quibus exuperatis Organagæ, Abaortæ, Sibaræ, Suertæ: & ab iis solitudines prioribus pa-

ves. Dein Sarophages, Sorgæ, Baraomatæ, Gũbritæq;, quorum xij. nationes, singulisq; binæ urbes. Aseni triũ urbium incolæ. Caput eorum Bucephala, Alexandri regis equo (cui fuerat hoc nomen) ibi sepulto conditum. Montani super hos Caucaso subiecti, Soleadæ, Sondræ, transgressisq; Indum, & cum eo decurrentibus Samarabriæ, Sambracæi, Brisabritæ, Orsii, Antixeni, Taxilæ cum urbe celebri, iam in plana demisso tractu, cui uniuerso nomẽ Amandræ. Populi quatuor, Peucolaitæ, Arsagalitæ, Geretæ, Asoi. Etenim plerique ab occidente non Indo amne determinant, sed adijciunt quatuor satrapias, Gedrosos, Arachotas, Arios, Paropamissadas. Arij & iunctæ gentes. Cap. XXI.

Vltimo fine Cophete fluuiõ, quæ omnia Arioũ rum esse aliis placet. Necnon & Nysam urbem plerique Indiæ ascribũt, montemq; Merum Libero patri sacrum: unde origo fabulæ, Iouis fœmine editum: Item Aspagonas, gentem uitis & lauri et buxi, pomorumq; omnium in Græcia nascentium fertilem. Quæ memoranda & prope fabulosa, de fertilitate terræ, ac genere frugum arborumq;, aut ferarum aut uolucrum et aliorum animalium traduntur, suis quæque locis in reliqua parte operis commemorabuntur. Quatuor uero satrapiæ mox paulo, ad Taprobanem insulam festinante animo. Sed ante sunt aliæ, Patale, quam significauimus, in ipsis faucibus Indi triquetra figura cc. xx. M. pass. latitudine. Extra ostũ Indi, Chrysæ, et Argyræ, fertiles metallis, ut credo. Nã qđ aliq tradidere, aureũ argẽteumq; iis solũ eẽ, haud facile credidẽrim. Ab iis xx. M. p. Crocale. Ab ea xij. M. p. Bibaga,

ostreis & conchylijs referta. Deinde Toralliba ix.M. pass. à supradicta, multæq; ignobiles.

Taprobane insula. Cap. XXII.

Taprobanen alterum orbem terrarum esse, diu existimatum est, Antichthonum appellatione. Vt liqueret insulam esse, Alexandri Magni ætas resq; præsitere. Onesicritus classis eius præfectus, elephantos ibi maiores bellicosioresq;, quàm in India gigni scripsit: Megasthenes flumine diuidi, incolasq; Palæogones appellari, auri margaritarumq; grandium fertiliores, quàm Indos. Eratosthenes & mensurã prodidit longitudinis vij.M.stad. latitudinis v.M. nec urbes esse, sed uicos septingentos. Incipit ab Eoo mari, inter ortum occasumq; solis Indiæ prætenta, & quondam credita xx. dierũ nauigatione à Prasiana gente distare: mox, quia papyraceis nauibus armamentisq; Nili peteretur, ad nostrarum nauium cursus, vij. dierum interuallo tã xato. Mare interest uadosum, senis non amplius altitudinis passibus, sed cærtis canalibus adeo profundum, ut nullæ ancoræ fidãt: ob id nauibus utrinque proræ, ne per angustias aluei circumagi sit necesse. Syderum in nauigando nulla obseruatio. Septentrio nõ cernitur, sed uolucres secum uehunt emittentes sæpius, meatumq; earum terras petentium comitantur. Nec plus quàm ternis mensibus in anno nauigant. Cauent à solstitio maxime c. dies, tunc illo mari hyberno. Hactenus à priscis memorata: nobis diligentior notitia Claudij principatu contigit, legatis etiam ex insula aduectis. Id accidit hoc modo: Annij Plocami, qui maris rubri uectigal à fisco redemerat, libertus circa Arabiam nauigans, aquilonibus

raptus præter Carmaniam xv. die Hippuros portũ eius inuectus, hospitali regis clementia sex mensium tempore imbutus alloquio, percõtanti postea enarrauit Romanos & Cæsarem: mirum in modum in auditis iustitiã ille suspexit, quòd pares pondere denarij essent in captiua pecunia, cum diuersæ imagines indicarent à pluribus factos. Et hoc maxime sollicitatus ad amicitiam, legatos quatuor misit, principe eorum Rachia. Ex ijs cognitum D. esse oppida, portum contra meridiem appositũ oppido Paleſimundo, omnium ibi clarissimo, ac regiæ cc. M. plebis. Stagnum intus Megisba, cclxxv. M. pass. ambitu, insulas pabuli tantum fertiles complexum. Ex eo duos amnes erumpere, Paleſimundum, iuxta oppidũ eiusdem nominis influentem in portum tribus alueis, quinque stadiorũ arctissimo, xv. amplissimo. Alterum ad septentrionem Indiam̃q; uersus, Cydara nomine. Proximum esse Indiæ promontoriũ, quod uocẽtur Colaicum, quatridui nauigatione, medio in cursu solis insula ocurrẽte. Mare id colore peruiridi, præterea fruticosum arboribus, iubas earum gubernaculis deterentibus. Septentriones Vergiliasq; apud nos ueluti in nouo cœlo, mirabantur: Lunam quidem apud ipsos non nisi ab octaua ad xvi. supra terram aspici fatentes: Canopum lucere noctibus, sydus ingens & clarum. Sed maxime mirum ijs erat, umbras suas in nostrum cœlum cadere, non in suum: solem̃q; à læua oriri, & in dexterã occidere potius, quàm è diuerso. Idem narrauere, latus insulæ quod prætenderetur Indiæ X. M. stad. esse, ab oriẽte hyberno ultra mõtes Emodos. Seras quoque ab ipsis aspici, notos etiam commercio. patrẽ Rachiæ commeasse

eò aduenis ibi feras occurſare. Ipſos uero excædere hominum magnitudiné, rutilis comis, cæruleis oculis, oris ſono truci, nulli commercio linguæ. Cætera eadem quæ noſtri negociatores. Fluminis ulteriore ripa merces poſitas iuxta uenalia tolli ab his, ſi placeat permutatio: non aliter odio iuſtiore luxuriæ, quàm ſi perducta mens illuc uſque cogitet, quid & quo petatur & quare. Sed ne Taprobane quidem, quamuis extra orbem à natura relegata, noſtris uitiis caret. aurum argentum q; & ibi in pretio. marmor teſtudinis ſimile, gemmæ margaritæ q; in honore multo præſtantiores, & totius luxuriæ noſtræ cumulus. Ipſorum opes maiores eſſe dicebant, ſed apud nos opulentiæ maiorem uſum. Seruum nemini, non in diem aut interdiu ſomnum: ædificia modicæ ab humo extantia: annonam nunquam augeri: non foralites ue eſſe: coli Herculé: eligi regem à populo ſenecta clementia q;, liberos non habentem: & ſi poſtea gignat, abdicari, ne fiat hæreditarium regnum. Rectores ei à populo XXX. dari: nec niſi plurium ſententia quenquam capite damnari: ſic quoque appellationem eſſe ad populum, LXX. iudices dari: ſi liberent ij reum, amplius triginta ijs nullam eſſe dignationem, grauiſſimo probro. regi cultum Liberi patris, cæteris Arabum. regem, ſi quid delinquat, morte multari, nullo interimente, auerſantibus cunctis, & commercia etiam ſermonis negantibus. Feſta uenatione abſumi, gratiſſimam eam tigribus elephantis q; conſtare. Agros diligenter coli, pomis abundare. Eſſe & in piſcatu uoluptatem, teſtudinú maxime, quarum ſuperficie familias habitantium conte gi: tanta reperiri magnitudine. Vitam hominum centum

annis modicam. Hæc cõperta de Taprobane. Quatuor satrapiæ, quas in hunc locum distulimus, ita se habent.

Capissene, Carmania. Cap. XXIII.

Proximis Indo gentibus montana Capissenæ à habent Capissam urbẽ, quam diruit Cyrus. Arachosia cum oppido & flumine eiusdem nominis, quod quidam Cophen dixere, à Semiramide conditum. Amnis Hermandus præfluens per Abesten Arachosiorũ. Proximos ijs à meridie ad partem Arachotarũ faciunt Gedrosos, & à septentrione Paropamisadas. Cartana oppidũ sub Caucaso, quod postea Tetragonis dictum. Hæc regio est ex aduerso Bactrianorum deinde, cuius oppidum Alexandria, à cõditore dictũ. Syndraci, Dãgulæ, Parapiani, Cantaces, Maci. Ad Caucasum Cadrusi oppidũ ab Alexandro conditum. Infra hæc omnia, ora ab Indo. Ariana regio ambusta feruoribus, desertisq; circundata, multa tamen interfusa opacitate: cultores congregat circa duos maxime fluuios, Tõderon & Arosapen. Oppidũ Artacacna. Arius amnis, qui præfluit Alexandriam ab Alexandro conditam. patet oppidum stad. XXX. multoq; pulchrius, sicut antiquius, Artacabane iterum ab Antiocho munitum, stad. L. Dorisca gens. Amnes Pharnacotis, Ophradus, Prophthasia oppidum Zarasparum, Drangæ, Argetæ, Zarangæ, Gedrusi. Oppida, Peucolais, Lymphorta, Methoricum desertum. Amnis Manain. Augustari gens. Flumen Borru, Gens Vrbi, flumen nauigabile Ponamus Pandorum finibus. Item Caberon Soarum ostio portuosus. Oppidum Condigramma. Flumen Cophes. Influunt in eum nauigabilia, Sadarus,

Paroſpus, Sodinus. Arianæ partem eſſe Daritin aliqui uolunt, menſurāq; produnt utriuſque lōgitudine XIX. L.M paſ. latitudine dimidio minore, quàm Indiæ. Alij Gedruſos & Scyros poſuere per clxxxiii.M.paſ. Mox Ichthyophagos Oritas, propria non Indorum lingua loquentes, per cc.M.paſ. Inde poſuere Arbiorum gentē per cc.M. Ichthyophagos omnes Alexander uetuit piſcibus uiuere. Vltra deſerta, deinde Carmania, ac Perſis, atque Arabia. Sed priuſquam hæc generatim pſequamur, indicare conuenit quæ prodit Oneſicritus, claſſe Alexandri circumuectus in mediterranea Perſidis ex India, narrata proxime à Iuba: dein eam nauigationē, quæ his annis comperta ſeruatur hodie. Oneſicriti & Nearchi nauigatio nec nomina habet manſionum nec ſpatia. Primumq; Xylenepolis, ab Alexandro condita, unde cœperunt exordium, iuxta quod flumen, aut ubi fuerit, non ſatis explanatur. Hæc tamen digna memoratu produntur ab eis: oppidum à Nearcho conditum in nauigatione ea. Flumen Nabrum nauium capax, cōtra inſula diſtans lxx. ſtad. Alexandria condita à Leonato iuſſu Alexandri in finibus gentis. Argonus portu ſalubri. Flumen Tuberum nauigabile, quod circa Pariræ. Deinde Ichthyophagi tam longo tractu, ut xx. dierū ſpatio prænauigauerint. Inſula, quæ ſolis appellatur, et eadem cubile Nympharum, rubens, in qua nullū animal non abſumitur, incertis cauſis. Ori gens. Flumen Carmaniæ Hytanis portuoſum & auro fertile. Ab eo primum ſeptentriones apparuiſſe adnotauere. Arcturum nec omnibus cerni noctibus, nec totis unquam. Achemenidas uſque illò tenuiſſe. Aeris & ferri metalla

& arsenici et minij exercari. Inde promontoriũ Carmaniæ est: ex quo in aduersa ora ad gentẽ Arabiæ Macas traiectus distat L.M.pass. Insulæ tres, quarũ Organa tantum habitatur aquosa, à continenti XXV.M.p. Insulæ IIII. iam ĩ sinu ante Persida. Circa has hydri marini uicenum cubitorũ adnatantes terruere classem. Insula Acrotadus, item Gauratæ, in quibus Chiana gens. Flumen Hyperis in medio sinu Persico, onerariarum nauiũ capax. Flumen Sitiogagus, quo Pasargadas septimo die nauigatur. Flumen nauigabile Phirstimus, insula sine nomine. Flumen Granius modicarum nauiũ capax, per Susianen fluit: dextra eius accolunt Deximontani, qui bitumen perficiunt. Flumen Oroatis ostio difficili nisi peritis, insulæ II. paruæ, inde uadosa nauigatio palustri similis: per euripos tamen quosdam peragitur. Ostium Euphratis. Lacus, quem faciunt Eulæus et Tigris iuxta Characẽ. Inde Tigri Susa. Festos dies ibi agentem Alexandrum inuenerunt septimo mense, postquam digressus ab ijs fuerat Patalis, tertio nauigationis. Sic Alexandri classis nauigauit. Postea à Syagro Arabiæ promontorio Patalen fauonio, quem Hypalũ ibi uocant, peti certissimum uidebatur XIII. xxxij. M.pass. æstimatione. Secuta ætas propiorem cursum tutioremq; iudicauit, si ab eodem promontorio Zigerum amnem portum Indiæ peteret. Diuq; ita nauigatum est, donec compendia inuenit mercator, lucroq; India admota est. Quippe omnibus annis nauigatur, sagittariorum cohortibus impositis. Etenim piratæ maxime infestabant. Nec pigebit totum cursum ab Aegypto exponere, nunc primũ certa notitia patescente. Digna res, nullo

anno imperij nostri minus H-S quingenties exhaurien te India & merces remittente, quæ apud nos centuplicato ueneant. MM passuum ab Alexandria abest oppidum Iuliopolis. Inde nauigant Nilo Coptum CCCIII. M. pass. qui cursus Etesiis flantibus peragitur XII. diebus. A Copto camelis itur, aquationum ratione mansionibus dispositis. Prima appellatur Hydreuma XXXII. M. Secunda in monte, diei itinere. Tertia in altero hydreumata à Copto XCV. M. Deinde in monte. Mox ad hydreuma Apollinis, à Copto CLXXXIIII. M. pass. Rursus in monte. Mox ad nouum Hydreuma à Copto CCXXXIII. M. pass. Est & aliud Hydreuma uetus, Troglodyticum nominatur, ubi præsidium excubat diuerticulo II. milium. Distat à nouo Hydreumate IIII. M. pass. Inde Berenicæ oppidũ, ubi portus rubri maris, à Copto CCLVIII. M. pass. Sed quia maior pars itineris conficitur noctibus propter æstus, et flatuis dies absumuntur, totum à Copto Berenicen iter XII. die peragitur. Nauigare incipiunt æstate media ante canis ortũ, aut ab exortu protinus. Veniũtq; circiter XXX. die Oœlim Arabiæ, aut Canan thuriferæ regionis. Est & tertius portus, qui uocatur Muza, quem indica nauigatio non petit, nec nisi thuris odorumq; Arabicorũ mercatores. Intus oppida, regia eius appellatur Saphar, aliudq; Sabe. Indos autem petentibus utilissimum est ab Oœli egredi. Inde uento Hypalo nauigant diebus quadraginta ad primũ emporium Indiæ Muzirim, non expetendum propter uicinos piratas, qui obtinent locum nomine Hydras. neque est abundans mercibus. Prætereà longe à terra abest nauium statio, lintribusq; efferũtur

onera, quæ geruntur. Regnabat ibi, cum proderem hæc, Celebothras. Alius utilior portus gentis Necanidon, qui uocatur Becare. Ibi regnat Pandion, longe ab emporio mediterraneo distante oppido, quod uocatur Modusa. Regio autem ex qua piper monoxylis lintribus Becaren conuehunt, uocatur Cottona: quæ omnia gentium portuum ue aut oppidorum nomina apud neminem priorũ inueniuntur. Quo apparet mutari locorum status. Ex India renauigant mense Aegyptio Tybi incipiente, nostro Decembri: aut utique Mechiris Aegyptij intra diẽ sextum, quod fit intra Idus Ianuarias nostras. Ita euenit, ut eodem anno remeent. Nauigant autem ex India uento uulturno: & cum intrauere rubrum mare, africo uel austro. Nunc reuertemur ad propositum. Carmaniæ orã patere duodecies centena L. M. pass. Nearchus scripsit. Ab initio eius ad flumen Sabin C. M. paß. Inde uineas coli & arua ad flumen Andanin, XXV. M. spatio. Regio uocatur Armuzia. Oppida Carmaniæ Zetis et Alexandria. Irrumpit deinde & in hac parte geminum mare in terras, quod rubrum dixere nostri, Græci Erythræum à rege Erythra, aut (ut alij) solis repcussu talem reddi colorem existimantes: alii ab harena terráq; alii tali aquæ ipsius natura.

Sinus Persicus & Arabicus. Cap. XXIIII.

Sed in duos diuiditur sinus. Is qui ab oriente est, Persicus appellatur XXV. M. pas. circuitu, ut Eratosthenes tradit. Ex aduerso ẽ Arabia, cuius XII. M. passuum est longitudo. Rursus altero ambitur sinu Arabico nominato: oceanum qui influit, Azaniũ appellant. Persicũ introitũ V. M. p. latitudinis, alii

IIII. fecerunt. Ab eo ad intimum sinum recto cursu XI.xxv.M.propemodum constat esse, et situm eius humani capitis effigie. Onesicritus & Nearchus ab Indo amne in sinum Persicum, atque illinc Babylonē ab Euphratis paludibus, scripserunt XXV. M. passuum esse. In Carmaniæ angulo sunt Chelonophagi, testudinū superficie casas tegentes, carne uescentes. A` flumine Arbi promontorium ipsum inhabitant, præter capita toto corpore hirti, coriisq; piscium uestiti.

Cascandrus insula, Parthorum regna. Cap. XXV.

a Bhorum tractu Indiam uersus Cascandrus deserta insula in oceano L.M.paß. traditur: iuxtaq; eam freto interfluēte Stoidis, quæstuosa margaritis. A` promontorio Carmanis iunguntur Armozei. Quidam interponunt Arbios ccccxij.M.paß. toto littore. Ibi portus Macedonum, & aræ Alexandri in promontorio. Amnes Saganos, dein Daras & Salsos. Ab eo promontorium Themisteas, insula Aphrodisias habitatur. īde Persidis initium ad flumen Oroatin, quo diuiditur ab Elymaide. Contra Persidē insulæ, Philos, Casandra, Aratia cum monte præalto Neptunio sacra. Ipsa Persis aduersus occasum sita obtinet littora D.L.M.pass. etiam in luxum diues, in Parthorum iampridem translata nomen. Horum de imperio nūc paucis. Parthorum duodeuiginti sunt omnia, ita enim diuidunt prouincias circa duo (ut diximus) maria, rubrum à meridie, Hyrcanum à septentrione. Ex ijs undecim, quæ superiora dicuntur, incipiunt à confinio Armeniæ, Caspijsq; littoribus: pertinent ad Scythas, cum quibus ex æquo degunt. Reliqua septem regna, inferiora appellā-

tur. Quod ad Parthos attinet, semper fuit Parthia in radicibus montium sæpius dictorũ, qui omnes eas gẽtes prætexunt. Habet ab ortu Arios, à meridie Carmaniam & Arianos, ab occasu Paratitas, Medos, à septentrione Hyrcanos, undique desertis cincta. Vlteriores Parthi Nomades appellantur: circa deserta, ab occasu urbes eorum, quas diximus, Issatis & Calliope: ab oriente æstuo Europum, ab hyberno Mania: in medio Hecatonpylos, Arsacia: regio Nisæa Parthyenes nobilis, ubi Alexandropolis à conditore.

Media, Mesopotamia, Babylon, Seleucia. Cap. XXVI.

Necessarium est hoc in loco signare & Medorum sinum, terrarumq; faciem circumagere ad Persicũ mare, quo facilius deinde reliqua noscantur. Nanque Media ab occasu transuersa oblique Parthiæ occurrens, utraque regna includit. Habet ergo ipsa ab ortu Caspios & Parthos, à meridie Sittacenen & Susianen & Persida, ab occasu Adiabenen, à septẽtrione Armeniam. Persæ rubrum mare semper accolue re, propter quod is sinus Persicus uocatur. Regio ibi maritima Cyropolis. Quà uero ipsa subit ad Medos Elymais. Megala appellatur locus, arduo montis ascensu p gradus, introitu angusto, ad Persepolin caput regni, diruta m ab Alexandro. Præterea habet in extremis finibus Laodiceam, ab Antiocho conditam. Inde ad orientem Magi obtinent Passagardas castellum, in quo Cyri sepulchrum est: & horum Ecbatana oppidum translatum ab Dario rege ad montes. Inter Parthos et Arianos excurrunt Parætaceni. His gentibus & Euphrate,

inferiora regna cluduntur. Reliqua dicemus à Mesopotamia, excepto imucrone eius Arabumq; populis, in priore dictis uolumine. Mesopotamia tota Assyriorum fuit uicatim dispersa, præter Babylona & Ninum. Macedones eam in urbes congreguere, propter ubertatem soli. Oppida præter iam dicta, habet Seleuciam, Laodiceam, Artemitam: item in Arabum gente, qui Aroëi uocantur, & Mardani, Antiochiam: quæ à præfecto Mesopotamiæ Nicanore condita Arabis uocatur. Iunguntur his Arabes, introrsus Eldamarij. Super quos ad Pellacontam flumen Eura oppidum, Salmani & Masei Arabes. Gordyæis uero iuncti Aloni, per quos Zerbis fluuius in Tigrin cadit, Azones, Silicæ montani, & Orontes. Quorum ad occidentem oppidum Gaugamela. Item Sue in rupibus. Supra Silci, Classitæ, per quos Lycus ex Armenia fertur: Absitris ad hybernum exortum. Azochis oppidū. Mox in campestribus oppida Diospage, Polytelia, Stratonicea, Anthemus. In uicinia Euphratis Nicephorion, quod, ut diximus, Alexander iussit condi propter loci opportunitatem. Dicta est & in Zeugmate Apamia, ex qua oriētem petentes excipit oppidum apprime munitum, quondam stadiorum sexaginta quinque amplitudine, & satraparum regia appellatum, quò tributa conferebantur, nunc in arcem redactum. Durant ut fuerant Hebata, & ductu Pompeij Magni terminus Romani imperij Oruros, à Zeugmate ducentis quinquaginta millibus passuū. Sunt qui tradūt Euphratem Gobaris præfecti opere deductum, ubi eum diximus findi, ne præcipiti cursu Babyloniam infestaret: ab Assyriis uero uniuersis appellatum Armal-

char, quod significat regũ flumen. quà deriuatur oppidum fuit Agrani è maximis, quod diruere Persæ. Babylon Chaldaicarum gentium caput, diu summam claritatem obtinuit in toto orbe, propter quam reliquæ pars Mesopotamiæ Assyriæq; Babylonia appellata est, sexaginta millia paſs. amplexa muris, ducenos pedes altis, quinquagenos latis, in singulos pedes ternis digitis mensura ampliore, quàm nostra, interfluo Euphrate, mirabili opere utroque. Durat adhuc ibi Iouis Beli tẽplum. Inuentor hic fuit syderalis scientiæ. Cætero circuitu in solitudinem redijt, exhausta uicinitate Seleuciæ, ob id conditæ à Nicatore intra nonagesimum lapidẽ, in confluente Euphratis fossa perducti atque Tigris: quæ tamen Babylonia cognominatur, libera hodie, ac sui iuris, Macedonumq; moris. Ferunt ei plebis urbanæ de. M. esse: situm uero mœnium aquilæ pandentis alas: agrum totius orientis fertilissimum. Inuicem ad hanc exhauriendam, Ctesiphõtem iuxta tertium ab ea lapidem in Chalonitide condidere Parthi, quod nunc est caput regni. & postquam nihil proficiebatur, nuper Vologesus rex aliud oppidum Vologesocertam in uicino condidit. Sunt etiamnum in Mesopotamia oppida, Hipparenum, Chaldæorum & hoc sicut Babylon, iuxta flumen Narragam, qui dedit ciuitati nomen. Muros Hipparenorũ Persæ diruere. Orcheni quoque tertia Chaldæorum doctrina, in eodem situ locantur, ad meridiem uersi. Ab hijs Notitæ & Orthophantæ, & Græciochantæ. Euphrate nauigari Babylonem è Persico mari ccccxxij. M. paſs. tradunt Nearchus & Onesicritus. Qui uero postea scripsere, à Seleucia cccxc. M. Iuba à

Babylone Characem clxxv.M.paſs. Fluere aliqui ultra Babylonem continuo alueo priuſquam diſtrahitur in irrigua lxxxvij.M.V niuerſo autem curſu XI.M.p. Inconſtantiam menſuræ diuerſitas autorum facit, cum Perſæ quoque ſchœnos & paraſangas alij alia menſura determinent. Vbi deſinit alueo munire, ad confinium Characis accedente tractu, ſtatum infeſtant Attali latrones Arabũ gens. V!tra quos Scenitæ. Ambitu uero Euphratis Nomades Arabiæ uſque ad deſerta Syriæ, unde in meridiem flecti eum diximus, ſolitudines Palmyrenas relinquentem. Seleucia abeſt à capite Meſopotamiæ Euphratem nauigantibus undecies centena xxv.M.p. A mari rubro ſi Tigri nauigetur, cccxx.M. A Zeugmate dxxvij.M. Zeugma à Seleucia Syriæ ad noſtrũ littus, cxxxij.M.paſſ. Hæc eſt ibi latitudo terrarum inter duo maria. Parthici uero regni dcccc.xliij.M.paſ. Eſt etiamnum oppidum Meſopotamiæ in ripa Tigris arcta confluentes, quod uocant Digbam.

Flumen Tigris. Cap. XXVII.

Ed & de Tigri ipſo dixiſſe conueniat. Oritur in regione Armeniæ maioris, fonte conſpicuo in planicie. Loco nomen Elongoſine eſt. Ipſius, quà tardior fluit, Diglito: unde conatatur, à celeritate Tigris incipit uocari. Ita appellant Medi ſagittam. Influit lacum Arethuſam omnia illata ponderæ ſuſtinentem, & nitrum nebulis exhalantem. V num genus ei piſcium eſt, idq; tranſcurrentis non miſcetur alueo, ſicut nec è Tigri piſces in lacum tranſnatant. Fertur autem & curſu & colore diſſimilis: tranſuectuſq;

occurrente

occurrẽte tauro monte in ſpecu mergitur. Subterq; lapſus à latere altero eius erumpit. Locus uocatur Zoroanda. Eundem eſſe manifeſtum eſt, quod demerſa perfert. Alterum deinde tranſit lacum, qui Thoſpites appellatur, rurſusq; in cuniculos mergitur, & poſt XXV. M. paſſ. circa Nymphæum redditur. Tã uicinum Arſaniæ fluere eum in regione Arhene Claudius Cæſar autor eſt, ut cum intumuere, confluant, nec tamen miſceãtur. leuicrq; Arſanias, innatat IIII. M. ferme ſpatio: mox diuiſus in Euphratem mergitur. Tigris autẽ ex Armenia acceptis fluminibus claris, Partheni, Agnicæ, Pharione, Arabas Orios Adiabenosq; diſterminans, & quam diximus Meſopotamiam faciens, luſtratis montibus Gordyæorũ circa Apamiam Meſenes oppidum, citra Seleuciam Babyloniam CXXV. M. paſſ. diuiſus in alueos duos, altero meridiem ac Seleuciam petit, Meſenen perfundens: altero ad ſeptentrionem flexus, eiuſdem gentis tergo campos Cauchas ſecat. Vbi remeauere aquæ, Paſitigris appellatur. Poſtea recipit ex Media Choaſpem: atque (ut diximus) inter Seleuciam & Cteſiphontem uectus, in lacus Chaldaicos ſe fundit, eosq; LXX. M. paſſ. amplitudine implet. Mox uaſto alueo profuſus, dextra Characis oppidi infertur mari Perſico decimo ore. Inter II. amnium oſtia XXV. M. paſſ. fuere, aut (ut alij tradũt) VII. M. utroque nauigabili. Sed longo tempore Euphratem præcluſere Orcheni, & acolæ agros riuantes, nec niſi per Tigrin defertur in mare. Proxima Tigri regio Parapotamia appellatur. In ea dictum eſt de Meſene. Oppidum eius Dibitach. Iungitur Chalonitis cum Cteſiphonte, non palmetis modo, uerum & olea pomisq;,

alijsq; arbustis nobilis. Ad eam peruenit Zagrus mõs, ex Armenia inter Medos Adiabenosq; ueniens, supra Parætacenen & Persidem. Chalonitis abest à Persida CCCCLXXX.M.pass. Tantum à Caspio mari Assyriã abesse compendio itinerum aliqui tradunt. Inter has gẽtes atque Mesenen Sittacene est, eadem Arbelitis & Palæstine dicta. Oppidum eius Sittace Græcorum ab ortu est, et Sabata. Ab occasu autem Antiochia, inter duo flumina Tigrin & Tornadotum. Item Apamia, cui nomen Antiochus matris suæ imposuit, Tigris circunfunditur. Hæc diuiditur Archoo. Infra est Susiane, in qua uetus regia Persarum Susa à Dario Hystaspis filio condita: abest à Seleucia Babylonia CCCCL.M.pass. Tantundem ab Ecbatanis Medorum per montem Charbanum. In septentrionali Tigris alueo oppidum est Babytace. Abest à Susis CXXXV.M. pass. Ibi mortaliũ soli aurum in odio contrahunt: Id defodiunt, ne quo cui sit in usu. Susianis ad orientem uersus iunguntur Cossei latrones, & Mizæorum XL. populi liberæ feritatis. Supra eos patent Parthusi, Mardi, & Saitæ, Hyi, qui prætenduntur supra Elymaida, quam Persidi in ora iunximus. Susa à Persico mari absunt CCL.M. pass. Quà subijt ad eam classis Alexandri Pasitigri, uicus ad lacum Chaldaicum uocatur Aphle, unde Susa nauigatione LXV.M.D. pass. absunt Susianis ab oriente proximi sunt Choscei supra Choscos ad septentrionem Mesobatene sub monte Cambalido, qui est Caucasi ramus, inde mollissimo transitu in Bactros. Susianen ab Elymaide disterminat amnis Eulæus, ortus in Medis: medioq; spatio cuniculo conditus, ac rursus exortus

per Mesobatenen lapsus, circuit arcem Susorum ac Dianæ templum augustissimum illis gentibus, & ipse in magna cæremonia. Siquidem reges non ex alio bibunt, & ob id in longinqua portant. Recipit amnem Hedypnun, præter Asylum Persarum uenientem, & unum ex Susianis. oppidum iuxta eum Magoa, à Characе XV. M. passuum. Quidam hoc in extrema Susiane ponunt solitudinibus proximum. Infra Eulæum Elymais est, in ora iuncta Persidi, à flumine Oroati ad Characem CCXL. M. pass. Oppida eius Seleucia & Sosirate, apposita monti Casyro. Oram quæ præiacet, minorum Syrtium uice diximus inaccessam cœno, plurimum limi deferentibus Brixia et Ortacea amnibus: madente & ipsa Elymaide in tantum, ut nullus sit nisi circuitu eius ad Persidem aditus. Infestatur & serpentibus, quos flumina deportant. Pars eius maxime inuia. Characene uocatur ab oppido Arabiæ claudente regna, de quo dicemus expositа prius M. Agrippæ sententia. Nanque is Mediam & Parthiam, et Persidem ab oriente Indo, ab occidente Tigri, à septentrione Tauro, Caucaso, à meridie rubro mari terminatas, patere in longitudinem XIII. XX. M. pass. in latitudinẽ DCCC XL. prodidit. Præterea per se Mesopotamiam ab oriente Tigri, ab occasu Euphrate, à septentrione Tauro, à meridie mari Persico ineluſam, longitudine octingentorum M. passuum, latitudine CCCLX. Charax oppidũ Persici sinus intimum, à quo Arabia Eudæmon cognominata excurrit, habitatur in colle manu facto inter confluentes, dextra Tigrin, læua Eulæum III. M. pass. laxitate. Conditum est primum ab Alexandro Ma-

gno: qui colonis ex urbe regia Durine (quæ tum interijt) deductis, militumq; inutilibus ibi relictis, Alexãdriam appellari iusserat: pagumq; Pellæum, à patria sua, quẽ proprie Macedonum fecerat. Flumina id oppidum expugnauere. Postea Antiochus restituit, quintus regum, et suo nomine appellauit. Iterumq; infestatum Pasines Sogdonaci filius, rex finitimorum Arabum, quem Iuba satrapen Antiochi fuisse falso tradit, oppositis molibus restituit: nomenq; suum dedit, emunito situ iuxta in longitudinem III. M. pass. in latitudinem paulominus. Primo fuit à littore stadijs X. maritimum, etiam inde pseudoporticus habet; Iuba uero prodente L. M. pass. Nunc abesse à littore CXX. M. legati Arabũ nostriq; negociatores, qui inde uenere, affirmant. Nec ulla in parte plus aut cælerius profecere terræ fluminibus inuectæ. Magis id mirum est, æstu longe ultra id accidente non repercussas. Hoc in loco genitum esse Dionysium, terrarum orbis situs recentissimum autorem constat, quem ad commentanda omnia in orientẽ præmisit diuus Augustus, ituro in Armeniam ad Parthicas Arabicasq; res maiore filio. Non me præterit, nec sum oblitus, sui quenque situs diligentissimum autorem uisum nobis in introitu huius operis. In hac tamen parte arma Romana sequi placet nobis, Iubamq; regem, ad eundem Caium Cæsarem scriptis uoluminibus de eadẽ Arabica expeditione.

Arabia, Nomades, Nabatæi, Omani, Tylos, et Ogyris insulæ. Cap. XXVIII.

a Rabia gentium nulli posiferenda, amplitudine longissima à monte Amano à regione Ciliciæ Comagenesq; descendit, ut diximus, mul

tis gentibus eorum deductis illò à Tigrane magno, spō te uero ad mare nostrum littusq; Aegyptiacum, ut docuimus: necnon et in media Syriæ ad Libani montem penetrantibus Nubeis. quibus iunguntur Ramisi. Deinde Taranei, deinde Patami. Ipsa uero peninsula Arabia inter duo maria, rubrum Persicumq; procurrens, quodã naturæ artificio ad similitudinem atque magnitudinem Italiæ mari circumfusa, in eandem etiam cœli partem nulla differentia spectat. Hæc quoq; in illo situ felix. Eius populos à nostro mari usque ad Palmyrenas solitudines diximus. Reliqua nũc inde peragemus. Nomades infestatoresq; Chaldæorum Scenitæ (ut diximus) claudunt, & ipsi uagi, sed à tabernaculis cognominati, quæ cilicijs metantur ubi libuit. Deinde Nabatæi oppidum incolunt Petram nomine in conualle, paulo minus II.M. paß. amplitudinis, circundatum montibus inaccessis amne interfluente. Abest à Gaza oppido littoris nostri DC.M. à sinu Persico CXXII.M. Huc cõ uenit utrunque biuium, eorum qui Syriæ Palmyram petiere, & eorum qui ab Gaza uenerunt. A Petra incoluerunt Omani ad Characem usque, oppidis quondam claris à Semiramide conditis, Abesamide & Soractia. Nunc sunt solitudines. Deinde est oppidum quod Characenorum regi paret in Pasitigris ripa, Forath nomine, in quo à Petra conueniunt, Characemq; inde XII. M. paß. secundo æstu nauigant. E Parthico enim regno nauigantibus uicus Teredon, infra confluctem Euphratis & Tigris: læua fluminis Chaldæi obtinent, dextra Nomades Scenitæ. Quidam & alia duo oppida lõgis interuallis Tigris prænauigari tradunt, Barbatiã, mox

Thumatam: quod abesse à Petra X. dierum nauigatione, nostri negociatores dicunt, Characenorum q; regi parere: et Apamiã sitam ubi restagnatio Euphratis cũ Tigri confluat. Itaque molientes incursionem Parthos, operibus abiectis inundatione arceri. Nunc à Characè dicemus oram, Epiphani primum exquisitam: locus ubi Euphratis ostium fuit, flumen falsum, promontorium Chaldone, uoragini similius, quam mari per L. M. oræ, flumen Achana, deserta C. M. paß. usque ad insulam Icharam. Sinus Capeus quem accolunt Gaulopes & Chateni. Sinus Gerraicus. Oppidum Gerra V. M. paß. amplitudine, turres habet ex salis quadratis molibus, à littore L. M. paß. regio Attene. Ex aduerso Tylos insula totidem milibus à littore, plurimis margaritis celeberrima cum oppido eiusdem nominis: iuxta q; altera minor, à promõtorio eius XII. M. passf. Vltra magnas aspici insulas tradunt, ad quas non sit peruentum. Huius ambitum CXII. M. D. passuum, à Perside longius abesse, adiri uno alueo angusto. Insula Asgilia, Gentes Nocheti, Zurachi, Bergodi, Cataræi, Nomades. Flumen Cynos. Vltra nauigationem incompertam ab eo latere propter scopulos tradit Iuba, prætermissa mentione oppidi Omanorum Batrasabbes, & Omanæ, quod priores celebrem portum Carmaniæ fecere. Item Omnæ et Athanæ, quæ nunc oppida maxime celebrari à Persico mari nostri negociatores dicunt. A flumine Canis, ut Iuba tradit, mons adusto similis. Gentes Epimaranitæ. Mox Ichthyophagi, insula deserta, gentes Bathymi. Eblitei montes, insula Omœnus. Portus Machorbæ, insulæ Etaxalos, Onchobricæ; gens Chadæi. Insulæ sine

nominibus multæ. Celebres uero Isura, Rhinnea, et proxima in qua scriptæ sunt stelæ lapideæ literis incognitis. Goboëa portus, Bragæ insulæ desertæ. Gens Thaludæi. Dabanegoris regio. Mons Orsa cum portu. Sinus Duatus, insulæ multæ. Mons Tricoryphos. Regio Cardalena, insulæ Solanidæ, Capina. Item Ichthyophagorum. Deinde Glari. Littus Hammæum, ubi auri metalla. Regio Canauna, gentes Apitami, Gasani. Insula Deuiade. Fons Goralus, Carpheu, insulæ Alaëa & Amna methus. Gens Darræ, insulæ Chelonitis, Ichthyophagó multæ. Eodanda deserta, Basag. Multæ Sabæorum. Flumina, Thamar, Amnon, insulæ Dolicæ. Fontes, Daulotes, Dora: insulæ Pteros, Labanis, Coboris, Sambracate, & oppidū eodem nomine in continenti. A meridie insulæ multæ, maxima Camari. Flumen, Myfecros. Portus, Leupas. Stenitæ Sabæi. Insulæ multæ. Emporium eorū Acila, ex quo in Indiam nauigatur. Regio, Amithoscuta, Damnia. Mici maiores & minores, Drimati, Macæ. Horum promontoriū contra Carmaniam est. Distat L. M. p. Mira res ibi traditur: Numeniū ab Antiocho rege Mesenæ præpositum ibi uicisse eodem die classe, æstuq; reuerso iterum equitatu contra Persas dimicantem, & gemina trophæa eodem in loco Ioui ac Neptuno statuisse. Insula in alto obiacet Ogyris, clara Erythra rege ibi sepulto. Distat a continente CXXV. M. pass. circuitu CXII. M. pass. Nec minus altera clara in Azanio mari Dioscuriada, distans a Syagro extimo promontorio CC LXXX. M. pass. Reliqui in continente a noto etiamnū Autaridæ, in montes VII. dierū transitus. Gentes Larendani, Catabani, Gebanitæ pluribus oppidis, sed ma-

ximis, Nagia, & Tamna templorũ LXV. Hæc est amplitudinis significatio. Promontorium, à quo ad continentem Troglodytarũ L.M. pass. Toani, Acchitæ, Chatramotitæ, Tomabei, Antidalei, Lexianæ, Agrei, Cerbani, Sabæi Arabum propter thura clarissimi, ad utraque maria porrectis gentibus. Oppida eorum in rubro littore Marane, Marma, Corolia, Sabatra: intus oppida Nasens, Cardaua, Carmus, & quò merces odorum deferũt Tomala. Pars eorum Atramitæ, quorum caput Sobotæ LX. templa muris includens. Regia tamen omnium Mariaba. sinum obtinet XCIIII. M. pass. refertum insulis odoriferis. Atramitis in mediterraneo iunguntur Minæi, mare accolunt & Elamitæ. Oppidum eiusdem nominis. Iis iuncti Cagulatæ. Oppidum Siby, quod Græci Apaten uocant: Arsicodani, Vadei cum oppido magno, Barasei, Licheni. Sygaros insula, quam canes non intrant, expositiq; circa littora errando moriuntur. Sinus intimus in quo Leanitæ qui nomen ei dedere. Regia eorum Agra, & in sinu Læana, uel, ut alij, Aelana. Nam & ipsum sinum nostri Aelaniticum scripsere, alij Elenaticum, Artemidorus Alenitícum, Iuba Læniticũ. Circuitus Arabiæ à Characæ Læana colligere proditur quadrages octies centena LXV. M. Iuba paulominus XL. M. putat. Latissima est à septentrione inter oppida Heroum & Characem. Nunc & reliqua mediterranea eius dicantur. Nabatæis Thimaneos iunxerũt ueteres, nunc sunt Taueni, Suelleni, Sarraceni. Arra oppidũ in quo omnis negociatio conuenit, Hemuatæ, Analitæ: oppida, Domada, Egra. Thamudei, oppidum Badanatha. Carrei, oppidum Chariati. Achoali, oppidum

Rhoda: ac Minæi, à rege Cretæ Minoë (ut existimant) originem trahentes: quorũ Charmei, oppidum XIIII. M. pass. Mariaba, Baramalacum, & ipsum non spernendum: item Carnon: Rhammei, & horum origo Rhadamanthus putatur frater Minois. Homeritæ, Massalæ oppido. Hamirei, Gedranitæ, Amptæ, Ilisanitæ, Bachilitæ, Sammei, Amathei cum oppidis Nessa & Cennesseri. Zamareni cum oppidis Saiacæ, Scantate, Bacascami. Riphearma oppidum, quo uocabulo hordeum appellant. Autei & Raui, Gyrei & Mathatæi. Helmodenes cum oppido Ebode. Agacturi in montibus, oppido XX. M. p. in quo fons Emischabales, quod significat Camelorum oppidum. Ampelone colonia Milesiorum. Actrida oppidum: Calingij, quorum Mariaba oppidum significat dominos omnium. Oppida, Pallon, Murannimal iuxta flumen, per quod Euphratem emergere putant. Gentes Agrei, Hammonij. Oppidũ, Athenæ. Caurarani, quod significat ditissimos armento, Coranitæ, Cæsani, Choani. Fuerunt & Græca oppida, Arethusa, Larissa, Chalcis, deleta uarijs bellis. Romana arma solus in eam terram adhuc intulit Aelius Gallus ex equestri ordine. Nam C. Cæsar Augusti filius prospexit tãtum Arabiã. Gallus oppida diruit non nominata ab autoribus qui ante scripserunt, Egran, Anneslum, Escam, Maqusum, Tammacum, Labeciam, & supradictam Mariabam, circuitu VI. M. pass. Item Caripeta, quo longissime processit. Cætera explorata retulit, Nomades lacte & ferina carne uesci. Reliquos uinum, ut Indos, palmis exprimere, oleum sesamæ. Numerosissimos esse Homeritas, Minæis fertiles agros palmetis arbustisq;, in pecore di-

uitias. Cẽbanos & Arios armis præstare, maxime Chatramotitas. Carræis latissimos & fertilissimos agros. Sabæos ditissimos syluarum fertilitate odorifera, auri metallis, agrorum riguis, melliq; cereq; prouentu. De odoribus suo dicemus uolumine. Arabes, mitrati degunt, aut intonso crine: barba abraditur, præterquam in superiore labro. Alijs & hæc intonsa: mirumq; dictu, ex innumeris populis pars æqua in commercijs aut latrocinijs degit: in uniuersum gentes ditissimæ, ut apud quas maxime opes Romanorum Parthorumq; subsistant, uendẽtibus quæ è mari aut syluis capiant, nihil inuicem redimentibus. Nunc reliquam oram Arabiæ contrariá persequemur. Timosthenes totum sinum quatridui nauigatione in longitudinem taxauit, bidui in latitudinem, angustias IIII. M. D. p. Eratosthenes ab ostio XIII. M. in quãq; partẽ. Artemidorus Arabiæ latere XIIII. L. M. Sinus maris rubri, Troglodytici & Aethiopici. Cap. XXIX.

Roglodytico uero XI. LXXXII. M. pass. Ptolemaida usque. Agrippa XIIII. XXII. M. pass. sine differentia laterum. Plerique latitudinem CCCCLXII prodiderunt, faucesq; hyberno oriẽti obuersas, alij IIII. M. alij VII. M. alij XII. M. p. patere. Situs autem ita se habet. A sinu Aelanitico alter sinus quem Arabes Aeant uocant, in quo Heroum oppidum est. Fuit & Cambysi inter Nelos et Marchadas, deductis eò ægris exercitus. Gens Tyra. Daneõ portus, ex quo nauigabilem alueum perducere in Nilum, qua parte ad Delta dictum decurrit LXII. M. pass. interuallo (quod inter flumen & rubrum mare interest) pri

mus omnium Sesostris Aegypti rex cogitauit: mox Darius Persarum. deinde Ptolemæus sequens: qui & duxit fossam latitudine pedum C. altitudine XXX. in longitudinem XXXVII. M. D. pass. usque ad fontes amaros. ultra deterruit inundationis metus, excelsiore tribus cubitis rubro mari comperto, quàm terra Aegypti. Aliqui non eam afferunt causam, sed ne immisso mari corrumperetur aqua Nili, quæ sola potus præbet. Nihilominus iter totum terendo frequentatur à mari Aegyptio, quod est triplex: Vnum à Pelusio per harenas, in quo nisi calami defixi regant, uia non reperitur, subinde aura uestigia operiente. Alterũ uero II. M. passuum ultra Casium montem, quod à LX. M. passuum redit in Pelusiacam uiam. Accolunt Arabes Autei. Tertiũ à Gerra (quod Adipson uocant) per eosdem Arabes LX. M. pass propius, sed asperum montibus & inops aquarum. Eæ uiæ omnes Arsinoën ducunt, conditam sororis nomine in sinu Charandra, à Ptolemæo Philadelpho: qui primus Troglodyticen excussit, amnem, qui Arsinoën præfluit, Ptolemæum appellauit. Mox oppidum paruum est Aenium, pro quo alij Philoteram scribunt. Deinde sunt Azarei, ex Troglodytarum connubijs Arabes feri: Insulæ, Sapirene, Scytala, mox deserta ad Myos hormon, ubi fons Tadnos, mons Eos, insula Lambe, portus multi, Berenicæ oppidum matris Philadelphi nomine, ad quod iter à Copto diximus. Arabes Autei & Gnebadei. Troglodyticæ, quam prisci Michoën, alij Midoën dixere. Mons, Pentedactylos. Insulæ Stenæ diræ aliquot, Halonnesi non pauciores: Cardamine, Topazos, quæ gemmæ

nomen dedit. Sinus insulis refertus: ex ijs quæ Mareu uocatur, aquosa: quæ Eratonos, sitiens. Regum ij præfecti fuere. Introrsus Candei, quos Ophiophagos uocant, serpentibus uesci assueti. Neque alia regio fertilior earū. Iuba qui uidetur diligentissime prosecutus hæc, omisit in hoc tractu (nisi si exemplarium uitium est) Berenicē alteram, quæ Panchrysos cognominata est. Tertiā quæ Epidires, insignem loco. Est enim sita in cæruicæ longe procurrente, ubi fauces rubri maris IIII. M. D. pass. ab Arabia distant. Insula ibi Cytis, topazium ferens & ipsa: ultra syluæ, ubi Ptolemais à Philadelpho condita ad uenatus elephantorum, ob id Epitheras cognominata, iuxta lacum Monoleum. Hæc est regio secundo uolumine à nobis significata: in qua XLV. diebus ante solstitium, totidemq; postea, hora VI. cōsumuntur umbræ, & in meridiem reliquis horis cadunt, cæteris diebus in septentrionem: cum in Berenicæ quam primam posuimus, ipso die solstitij VI. hora umbræ in totum absumātur, nubilq; adnotetur aliud noui, DCII. M. pass. interuallo à Ptolemaide: res ingentis exempli, locusq; subtilitatis immensæ, mundo ibi deprehenso: cum indubitata ratione umbrarum, Eratosthenes mensuram terræ prodere inde cœperit. Hinc Azanium mare, promontorium quod aliqui Hispalum scripsere. Lacus, Mandalum. Insula Colocasitis, & in alto multæ, in quibus testudo plurima. Oppidum, Suchæ, insula Daphnidis. Oppidum, Aduliton. Aegyptiorum hoc serui à dominis profugi condidere. Maximum hic emporium Troglodytarum, etiam Aethiopum. Abest à Ptolemaide V. dierum nauigatione. Deferunt plurimum ebur, rhinoce

rotum cornua, hippopotamorum coria, cœtium testudinum, sphingia, mancipia. Supra Aethiopes Aroteres. insulæ quæ Aliæu uocantur, item Bacchias & Antibacchias, et Stratonis. Hinc in ora Aethiopiæ sinus incognitus, quod admiremur, cum ulteriora mercatores scrutentur. Promontorium in quo fons Cucios, expetitus nauigantibus. Vltra Isidis portus X. dierum remigio ab oppido Adulitarum distans. In eum Troglodytis myrrha confertur. Insulæ ante portum duæ, Pseudopylæ uocantur, interiores totidem Pylæ. In altera stelæ lapideæ literis incognitis. Vltra sinus Abalites. Insula Diodori, & aliæ desertæ. Oppidum Gaza promontorium & portus Mossylicus, quò cinnamomum deuehitur. Hucusque Sesostris exercitum duxit. Aliqui unũ Aethiopiæ oppidum ultra ponunt in littore Baragaza. A' Mossyli te promontorio Atlanticum mare incipere iuit Iuba, præter Mauritanias suas Gadis usque nauigãdum coro. Cuius tota sententia hoc in loco subtrahenda non est. A' promontorio Indorũ quod uocatur Lepte acra, ab alijs Drepanum, proponit recto cursu præterexusta ad Malocho insulam XV. M. pass. esse. Inde ad locum quem uocant Sœneos, CCXXV. M. Inde ad insulam Sadanũ CL. M. pass. Sic fieri ad apertũ mare XVIII. LXXX V. M. pass. Reliqui omnes propter solis ardorem nauigari posse non putauerunt. Quin et commercia ipsa infestant ex insulis Arabes Ascitæ appellati, quoniam bubulos utres binos stirnentes ponte, piraticam exercent sagittis uenenatis. Gentes Troglodytarum Iuba tradit Therothoas a' uenatu dictos, miræ uelocitatis: sicut Ichthyophagos, natantes cœu maris animalia; Bargenos, Za

geras, Chalybas, Saxinas, Syrecas, Daremas, Domazanes. Quin & accolas Nili à Syene non Aethiopum populos, sed Arabum esse dicit usque Meroën. Solis quoque oppidum, quod non procul Memphi in Aegypti situ diximus, Arabas conditores habere. Sunt & qui ulteriorem ripam Aethiopiæ auferant, adnectantq; Africæ ripas autem incoluere propter aquã. Nos relicto cuique intelligendi arbitrio, oppida quo traduntur ordine utrinque ponemus. A Syene prius Arabiæ latere gens Catadupi. Deinde Syenitæ. Oppida, Tacompson, quam quidam appellauerunt Thathicen, Aranium, Sesaniũ, Sandura, Nasaudum, Anaudoma, Cumara, Beta, et Bochiana, Leuphitorga, Tantarene, Mœchindira, Noa, Gophoa, Gystatæ, Megeda, Lea, Rhemnia, Nupsia, Direa, Pataga, Bagada, Dumana, Rhadata, in quo felis aurea prodeo colebatur. Boron in mediterraneo, Mallos, proximum Meroæ. sic prodidit Bion. Iuba aliter: Oppidũ in monte Megatichos, inter Aegyptum & Aethiopiam, quod Arabes Myrson uocauere. deinde Tacompson, Aranium, Sesanium, Piden, Mamuda, Corambin. Iuxta eam bituminis fontem, Hammodara, Prosda, Parenta, Mama, Tessara, Gallas, Zoton, Gaucomen, Emeum, Pidibotas, Endondacometas, Nomades in tabernaculis uiuentes: Cysten, Pemman, Gadagalen, Paloin, Primmin, Nupsin, Daselin, Patin, Gambreues, Magasen, Segasinala, Cranda, Denna, Cadeumna, Thena, Batha, Alana, Macua, Scammos, Goram in insula: ab ijs Abala, Androcalm, Seren, Mallos, Agocen. Ex Africæ latere tradita sunt eodem nomine Tacompsos altera, siue pars prioris: Mogora, Sea, Edosa, Pelenaria, Pyndis,

Maguſa, Bauma, Linitima, Spyntuma, Sydopta, Genſoa, Pindicitora, Eugoa, Orſima, Suaſa, Mauma, Rhuma, Vrbubuma, Mulona, quod oppidum Græci Hypaton uocarunt: Pagoargas, Zannes, unde elephanti incipiant: Mamblia, Berreſa, Cetuma. Fuit quondam & Epis oppidum contra Meroën, antequam Bion ſcriberet deletum. Hæc ſunt prodita uſque Meroën, ex quibus hoc tempore nullum prope utroque latere extat. Cætera ſolitudines, nuper renunciauere principi Neroni, miſſi ab eo milites prætoriani cum tribuno ad explorandum, inter reliqua bella & Aethiopicum cogitanti. Intrauere autem & eò arma Romana diui Auguſti temporibus, duce P. Petronio, & ipſo equeſtris ordinis præfecto Aegyptijs. Oppida eorum expugnauit, quæ ſola inuenerat quo dicemus ordine, Pſelchin, Primin, Abocin, Phthurin, Cambuſin, Attenan, Stadiſin, ubi Nilus præcipitans ſe, fragore auditum accolis auſert. Diri fuit & Napata. Longiſſime autem à Syene progreſſus eſt DCCCLXX. M. paſſuum. Nec tamen arma Romana ſolitudinem ibi fecerunt. Aegyptiorum bellis attrita eſt Aethiopia, uicaſſim imperitando ſeruiendóq;, clara et potens etiam uſque ad Troiana bella Mĕnone regnãte: et Syriæ imperitaſſe eã, noſtróq; littore ætate regis Cephei patet Andromedæ fabulis. Simili modo et de menſura eius uaria prodidere: primus Dalion ultra Meroën longè ſubuectus: mox Ariſtocreon, & Bion, & Baſilis: Simonides minor, etiam quinquennio in Meroë moratus cum de Aethiopia ſcriberet. Nam et Timoſthenes claſſium Philadelphi præfectus, ſine menſura dierum LX. à Syene Meroën iter prodidit. Eratoſthenes

DCXXV.M.*Artemidorus* DC.M. *Seboſus ab Aegypti extremis ſexdecies centena* LXXV.M.*paſſ.unde proxime dicti* XII.LXX.*Verum omnis hæc finita nuper diſputatio eſt,quoniam à Syene* DCCCCLXII.M.*Neronis exploratores renunciauere his modis: A Syene Hieran ſycaminon* LIIII.M.*paſſ.* Inde *Tania* LXXV.M.*paſſ.regionem Enominitō Aethiopum primā* CXX. *Acinam* LIIII.M.*Pitarā* XXV. *Tergedum* CVI.M. *inſulam Gazauden eſſe in medio eo tractu. Inde primum uiſas aues pſittacos, & ab altera (quæ uocatur Artigula)animal ſphigiō,à Tergedo cynocephalos. Inde Nabata* LXXX.M. *Oppidum id paruum inter prædicta ſolum. Ab eo ad inſulam Meroën* CCCLX.M. *Herbas circa Meroën demum uiridiores ſyluarūq; aliquid apparuiſſe.& rhinocerotum elephantorumq; ueſtigia. Ipſum oppidum Meroën ab introitu inſulæ abeſſe* LXX.M.*paſſ.iuxtaq; aliam iſulam Tatu dextro ſubeuntibus alueo,quæ portum faceret. Aedificia oppidi pauca. Regnare fœminam Candacen,quod nomen multis iam annis ad reginas tranſijt. Delubrum Ammonis & ibi religioſum,& toto tractu ſacella. Cæterum cum potirentur rerum Aethiopes,inſula ea magnæ claritatis fuit. Tradunt armatorum* CCL.M. *dare ſolitam, artificum* CCCC.M.*alere. Reges Aethiopum* XLV.*& hodie traduntur.*

Multiformes & miræ hominum effigies. Cap. XXX.

a Niuerſa uero gens Aetheria appellata eſt,deinde Atlantia,mox à Vulcani filio Aethiope Aethiopia. Animaliū hominumq; effigies monſtriferas

monstriferas circa extremitates eius gigni minime mirum, artifici ad formanda corpora effigiesq; cœlandas mobilitate ignea. Ferunt eœ ab orientis parte intima gẽtes esse sine naribus, æquali totius oris planicie. Alias superiore labro orbas, alias sine linguis. Pars etiam ore concreto & naribus carens, uno tantum foramine spirat, potumq; calamis auenæ trahit, & grana eiusdem auenæ sponte prouenientis ad uescendum. Quibusdam pro sermone nutus motusq; membrorum est. Quibusdã ante Ptolemæum Lathyrum regem Aegypti ignotus fuit usus ignium. Quidam & Pygmæorum gentem prodiderunt ante paludes, ex quibus Nilus oriretur. In ora autem ubi desijmus, continui montes ardentibus similes rubent. Troglodytis & rubro mari à Meroë tractus omnis superponitur: à Napata tridui itinere ad rubrum littus, aqua pluuia ad usum compluribus locis seruatur, fertilissima regione quæ interest auri. Vlteriora Atabuli Aethiopum gens tenet. Deinde contra Meroën Megabari, quos aliqui Adiabaras nominauere, oppidũ habent Apollinis. Pars eorum Nomades, quæ elephãtis uescitur. Ex aduerso in Africæ parte Macrobij. Rursus à Megabaris Memnones & Danelli, dierumq; XX. interuallo Critensi. ultra eos Dochi. deinde Gymnites semper nudi. mox Anderæ, Mathitæ, Mesagebes, Hipporeæ atri coloris tota corpora rubrica illinunt. At ex Africæ parte Medimni. Deinde Nomades cynocephalorum lacte uiuẽtes, Olabi, Syrbotæ, qui octonum cubitorum esse dicuntur. Aristocreon Libyæ latere, à Meroë oppidum Tolẽ dierum V. itinere tradit. Inde dierum XII. Esar Aegyptiorum oppidum, qui Psammethicum fugerint:

in eo produntur annis CCC. habitasse. Contra in Arabi co latere Daron oppidum esse eorum. Bion autem Sapen uocat, quod ille Esar, & ipso nomine aduenas ait significari. Caput eorum in insula Sembobitin, & tertium in Arabia Sai. Inter montes autem et Nilú Symbari sunt, Phalanges, in ipsis uero montibus Asachæ multis nationibus. Abesse à mari dicuntur dierum V. itinere. Viuunt elephantorum uenatu. Insula in Nilo Semberritarum, regnæ paret. Ab ea Nubei Aethiopes dierum octo itinere. Oppidum eorum Nilo impositum, Tenupsis. Sambri apud quos quadrupedes omnes sine auribus, etiam elephanti. At ex Africæ parte Ptoëmbari, Ptoëmphanæ qui canem pro rege habent, motu eius imperia augurantes: Auruspi oppido longe à Nilo sito. Postea Achisarmi, Phaliges, Marigerri, Casamarri. Bió & alia oppida in insulis tradit, à Sembobiti Meroën uersus dierum toto itinere XX. Proximæ insulæ, oppidum Semberritarum sub regina: & aliud Asar. alterius oppidum Daron. Tertiam Medoën uocant, in qua oppidum Asel. Quartam eodem quo oppidum nomine Garoden. Inde per ripas oppida, Nauos, Modundam, Andatim, Setundum, Colligat, Secande, Nauectabe, Cumi. Agrospi, Aegipam, Candrogari, Arabam, Summaram. Regio supra Sirbitum, ubi desinunt montes, traditur à quibusdam habere maritimos Aethiopas, Nisicastes, Nisitas, quod significat ternum & quaternum oculorum uiros: non quia sic sint, sed quia sagittis præcipua cõtemplatione utantur. Ab ea uero parte Nili quæ supra Syrtes maiores oceanum q; meridianum protendi tur, Dalion uocatos esse dicit, pluuia tantum aqua uten

tes Ciſoros, Longoporos. Ab Oecaliebus dierum V. iti nere Vſibalcos, Iſuelos, Pharuſos, Valios, Ciſpios. Reliqua deſerta. Deinde fabuloſa: ad occidentem uerſus Nigræ, quorum rex unum oculũ habeat in fronte. Agriophagi pantherarum & leonum carnibus maxime uiuentes. Pamphagi omnia mandentes. Anthropophagi humana carne ueſcentes. Cynamolgi caninis capitibus. Arthabatitæ quadrupedum ferarum modo uagi. Deinde Heſperij, Peroꝛſi quos in Mauritaniæ confinio dixi mus. Pars quædam Aethiopum locuſtis tantum uiuit, fumo & ſale duratis in annua alimenta: ij quadrageſimum uitæ annum non excedunt. Aethiopum terrã uniuerſam cum mari rubro patere in longitudinem ſemel & uicies centena LXX. M. paſſ. in latitudinem cum ſuperiore Aegypto duodecies centena XCVII. M. Agrippa exiſtimauit. Quidam longitudinem ita diuiſerunt. A Meroë Sirbitum XII. dierum nauigationem. Ab ea XII. ad Dabellos. Ab ijs ad oceanum Aethiopicũ VI. dierum iter. In totum autem ab oceano ad Meroën DCCXXV. M. paſs. eſſe inter autores ferè conuenit: inde Syenen quantũ diximus. Sita eſt Aethiopia ab oriẽte hyberno ad occidentem hybernum. Meridiano cardine ſyluæ hebeno maxime uirent: a media eius parte imminens mari mons excelſus, æternis ardet ignibus, Theon, ochema dictus Græcis: a quo nauigatio quatridui ad promontorium quod Heſperionceras uocatur, cõfine Africæ iuxta Aethiopes Heſperios. Quidam et in eo tractu modicos colles amœna opacitate ueſtitos Aegipanum Satyrorumq; produnt.

Insulæ Aethiopica maris. Cap. XXXI.

Insulas toto mari & Ephorus complures esse tradidit, & Eudoxus & Timosthenes, Clitarchus uero Alexandro regi renuntiatam adeo diuitem, ut equos incolæ talentis auri permutarẽt. Alteram, ubi sacer mons opacus sylua repertus esset, distillantibus arboribus odore miræ suauitatis. Contra sinum Persicum Cerne nominatur insula aduersa Aethiopiæ, cuius neque magnitudo, neque interuallum à continente constat. Aethiopas tantum populos habere traditur. Ephorus autor est, à rubro mari nauigantes in eam non posse propter ardores ultra quasdam columnas (ita appellantur paruæ insulæ) prouehi. Polybius in extrema Mauritania contra montem Atlantem à terra stadia octo abesse prodidit Cernen. Nepos Cornelius ex aduerso maxime Carthaginis à continente passus mille: non ampliorem circuitu duobus millibus. Traditur & alia insula contra montem Atlantem, & ipsa Atlantis appellata. Ab ea quinque dierum nauigatione solitudines ad Aethiopas Hesperios, & promontorium quod uocauimus Hesperion cæras, inde primum circumagente se terrarum fronte in occasum ac mare Atlanticum. Contra hoc promontorium Gorgades insulæ narrantur, Gorgonum quondam domus, bidui nauigatione distantes à continente, ut tradit Xenophon Lampsacenus. Penetrauit in eas Hanno Pœnorum imperator, prodiditq; hirta fœminarum corpora, uiros pernicitate euasisse: duarumq; Gorgonum cutes argumenti & miraculi gratia in Iunonis templo po-

fuit, spectatus usque ad Carthaginem captam. Vltra has etiamnum duæ Hesperides insulæ narrantur. Adeoq; omnia circa hæc incerta sunt, ut Statius Sebosus à Gorgonum insulis prænauigatione Atlantis dierum XL. ad Hesperidum insulas cursum prodiderit, ab ijs ad Hesperionceras unius. Nec Mauritaniæ insularum certior fama est. Paucas modo constat esse ex aduerso Autololū, à Iuba repertas, in quibus Getulicam purpuram tingere instituerat.

De *fortunatis insulis.* Cap. XXXII.

Vnt qui ultra eos fortunatas putāt esse quasdam q; alias, quorum numero idem Sebosus etiam spatia complexus, Iunoniam abesse à Gadibus DCCL. M. *pass. tradit. Ab ea tantundem ad occasum uersus Pluuialiam Capriariam q;: in Pluuialia non esse aquam nisi ex imbribus. Ab ijs* CCL. M. *pass. Fortunatas, contra læuam Mauritaniæ* VIII. M. *pass. Oram solis uocari in conualle à conuexitate, & Planariam à specie, conuallis circuitu* CCC. M. *pass. Arborum ibi proceritatem ad centum quadraginta quatuor pedes adolescere. Iuba de fortunatis ita inquisiuit: sub meridiem positas esse prope occasum, à Purpurarijs* DCCXXV. M. *pass. sic ut* CCL. *supra occasum nauigetur: deinde per* CCCLXXV. M. *pass. ortus petatur. Primam uocari Ombrion nullis ædificiorum ueshgijs: habere in montibus stagnum, arbores similes ferulæ, ex quibus aqua exprimatur, ex nigris amara, ex cādidioribus potui iucunda. Alteram insulam Iunoniam appellari, in ea ædiculam esse tantum lapide extructam. Ab ea in uicino eodem nomine minorem. Deinde Capriariam lacer*

tis grādibus refertam. In conſpectu earum eſſe Niuariam, quæ hoc nomen acepit à perpetua niue, nebuloſam. Proximam ei Canariam uocari, à multitudine canum ingentis magnitudinis: ex quibus perducti ſunt à Iuba duo: apparentq; ibi ueſtigia ædificiorum. Cum autem copia omnes pomorum et auium omnis generis abundent, hanc & palmetis caryotas ferentibus, ac nucæ pineæ abundare. Eſſe copiam & mellis. Papyrū quoque & ſiluros in amnibus gigni. Infeſtari eas beluis, quæ expellantur aſſidue, putreſcentibus. At abunde orbe terrarum extra intra indicato, colligenda in arctum menſura æquorum uidetur.

Terræ per menſuras computatæ digeſtio. Cap. XXXIII.

Olybius à Gaditano freto longitudinem directo curſu ad os Mæotis, XXXIIII. XXXVII.M.D. paſſ. prodidit. Ab eodem initio ad orientem recto curſu Siciliam XII.LX.M.D.p. Cretā CCCLXXV.M. paſs. Rhodum CLXXXVI. D. paſſ. Chelidonias tantundem: Cyprum CCCXXV. M.paſſ. Inde Syriæ Seleuciam Pieriam CXV.M. paſs. Quæ computatio efficit uicies ter centena XL.M.paſs. Agrippa hoc idem interuallum à freto Gaditano ad ſinū Iſſicum per longitudinem directam XXXIIII.XL.paſ. M.taxat. in quo haud ſcio an ſit error numeri, quoniā idem à Siculo freto Alexandriā curſus XII.L.M.p. tradidit. Vniuerſus autem circuitus per ſinus dictos ab eodem exordio colligit ad Mæotin lacum CLVI. M.paſſuum. Artemidorus adijcit DCCLVI.M. Idem cum Mæotide CLXXIII.XC.M.paſs.eſſe tradit. Hæc

est mensura inermium, & pacata audacia fortunam prouocantium hominum. Nunc ipsarum partium magnitudo comparabitur, utcunque difficultatem afferet autorum diuersitas. Aptissime tamen spectabitur ad longitudinem latitudine addita. Est ergo ad hoc præscriptũ Europæ magnitudo LXXXI. XDVIII. M. passuum. Africæ (ut media ex omni uarietate prodentiũ sumatur computatio) efficat longitudo XXXVII. XLVIII. M. Latitudo quà colitur, nusquam CCL. M. pass. excedit. Sed quoniam à Cyrenaica eius parte DCCCCX. M. passuum eam fecit Agrippa, deserta eius ad Garamantas usque quà noscebantur, complectens, uniuersam mensuram quæ uenit in computationem XLVI. VIII. M. pass. efficat. Asiæ lõgitudo in confesso est LXIII. M. D. CCCL. M. pass. Latitudo sanè computetur ab Aethiopico mari Alexandriam iuxta Nilum sitam, ut per Meroën & Syenen mensura currat XVIII. LXXV. M. pass. Apparet ergo Europã paulominus dimidia Asiæ parte maiorem esse quàm Asiam. Eandem altero tanto & sexta parte Africæ ampliorem, quàm Africam. Quod si misceãtur omnes summæ, liquido patebit Europam totius terræ tertiam esse partem & VIII. paulo amplius: Asiam uero IIII & XIIII. Africam autem V & insuper LX. His addemus etiamnum unã Græcæ inuentionis sententiam uel exquisitissimæ subtilitatis, ut nihil desit in spectando terrarum situ: indicatisq; regionibus noscatur, & quæ cuiq; earũ societas sit siue cognatio dierum ac noctium, quibusq; inter se pares umbræ & æqua mundi conuexitas. Ergo reddetur hoc etiam, terraq; uniuersa in membra cœli digeretur.

Plura sunt autem hæc segmenta mundi, quæ nostri circulos appellauere, Græci parallelos.

Digestio terrarum in parallelos & umbras pares. Cap. XXXIIII.

Principium habet Indiæ pars uersa ad austrum. Patet usque Arabiam & rubri maris accolas. Continentur Gedrosi, Persæ, Carmani, Elymæi, Parthyene, Aria, Susiane, Mesopotamia, Seleucia cognominata Babylonia, Arabia ad Petras usque, Syriacœle, Pelusium Aegypti: inferiorq; ora quæ uocatur Alexandriæ, Africæ maritima. Cyrenaica oppida omnia, Thapsus, Hadrumetũ, Clupea, Carthago, Vtica, utraque Hippo. Numidia, Mauritania utraque, Atlanticum mare, columnæ Herculis. In hoc cœli circumplexu æquinoctij die media, umbilicus, quem gnomonem uocant, VII. pedes lõgus, umbram non amplius IIII. pedes longam reddit. Noctis uero dieiq; longissima spatia horas XIIII. æquinoctiales habent, breuissima è cõtrario X. Sequẽs circulus incipit ab India uergente ad occasum, uadit prr medios Parthos, Persepolin, citima Persidis, Arabiam citeriorem, Iudæam, Libani montis accolas. Amplectitur Babylonem, Idumæam, Samariã, Hierosolymam, Ascalonem, Ioppen, Cæsaream, Phœnicen, Ptolemaidem, Sidonem, Tyrum, Berytum, Botryn, Tripolin, Byblum, Antiochiam, Laodiceam, Seleuciã, Ciliciæ maritima, Cyprum, austrinam Cretam, Lilybæum in Sicilia, septentrionalia Africæ & Numidiæ. Vmbilicus æquinoctio XXXV. pedum, umbram XXIIII. pedes longam facit. Dies autem noxq; maxima XIIII. horarum æquinoctialiũ est, accedente ijs quintæ

parte unius horæ. Tertius circulus ab Indis Imao proximis oritur. Tendit per Caspias portas Mediæ proximas, Cataoniam, Cappadociam, Taurum, Amanum, Issum, Ciliciasportas, Solos, Tarsum, Cyprum, Pisidiam, Pamphyliæ Siden, Lycaoniam, Lyciæ Pataram, Xanthum, Caunum, Rhodum, Coum, Halicarnassum, Gnidum, Dorida, Chiũ, Delum, Cycladas medias, Gythiũ, Maleam, Argos, Laconiam, Elin, Olympiam, Messanã Peloponnesi, Syracusas, Catinam, Siciliã mediam; Sardiniæ austrina, Carteiam, Gades Gnomonis centum unciæ, umbram LXXVII. unciarum faciunt. Longissimus dies est æquinoctialium horarum XIIII. atque dimidiæ, cum XXX. parte unus horæ. Quarto subiacent circulo quæ sunt ab altero latere Imai. Cappadociæ austrina, Galatia, Mysia, Sardis, Smyrna, Sipylus, Tmolus mons Lydiæ, Caria, Ionia, Trallis, Colophon, Ephesus, Miletos, Samos, Chios, Icarium mare, Cycladesseptentrionales, Athenæ, Megara, Corinthus, Sicyõ, Achaia, Patræ, Isthmos, Epirus, septẽtrionalia Siciliæ, Narbonensis Galliæ exortiua, Hispaniæ maritima à Carthagine noua, & inde ad occasum. Gnomoni XXI. pedum, respondent umbræ XVII. pedum. Lõgissimus dies habet æquinoctiales horas quatuordecim, & duas tertias unius horæ. Quinto continentur segmento ab introitu Caspij maris, Bactria, Iberia, Armenia, Mysia, Phrygia, Hellespontus, Troas, Tenedus, Abydos, Scepsis, Ilium, Ida mons, Cyzicum, Lampsacum, Sinope, Amisum, Heraclea in põto, Paphlagonia, Lemnus, Imbrus, Thassus, Cassandria, Thessalia, Macedonia, Larissa, Amphipolis, Thessaloniæ, Pella, Edessa, Beræa, Phar-

salia, Caryſtum, Eubœa, Bœoti, Chalcis, Delphi, Acarnania, Aetolia, Apollonia, Brundiſium, Tarentum, Thurij, Locri, Rhegium, Lucani, Neapolis, Puteoli, Tuſcum mare, Corſica, Baleares, Hiſpania media. Gnomoni ſeptem pedes umbræ ſex. Magnitudo diei ſumma, horarũ æquinoctialium XV. Sexta comprehenſio qua continetur urbs Roma, amplectitur Caſpias gentes, Caucaſum, ſeptentrionalia Armeniæ, Apolloniam ſupra Rhyndacum, Nicomediam, Nicæam, Chalcedonem, Byzantium, Lyſimachiã, Cherroneſum, Melanem ſinum, Abderã, Samothraciam, Maroncam, Aenum, Beſſicam, Thraciã mediam, Pæoniam, Illyrios, Dyrrhachium, Canuſium, Apuliæ extima, Campaniam & Hetruriam, Piſas, Lunam, Lucam, Genuam. Liguriã, Antipolin, Maſſiliã, Narbonem, Tarraconem, Hiſpaniam Tarraconenſem mediam, & inde per Luſitaniam. Gnomoni pedes nouem, umbræ octo. Longiſſima diei ſpatia, horarũ æquinoctialium XV. addita nona parte unius horæ: aut, ut Nigidio placuit, quintã. Septima diuiſio ab altera Caſpij maris ora incipit: cadit q; ſupra Callatim, Boſphorum, Boryſthenem, Tomos, Thraciæ auerſa, Triballos, Illyrici reliqua, Adriaticum mare, Aquileiam, Altinũ, Venetiam; Vicentiam, Patauium, Veronam, Cremonã, Rauennam, Anconam, Picenum, Marſos, Peligños, Sabinos, Vmbriam, Ariminum, Bononiam, Placentiam, Mediolanum, omniaq; ab Apennino trãſq; alpes, Galliam Aquitanicam; Viennam, Pyrenæum, Celtiberiã. Vmbilico XXXV. pedum, umbræ XXXVI. ut tamen in parte Venetiæ exæquetur umbra Gnomoni: ampliſſima dies horarum æquinoctialiũ quindecim, et quin-

tarum partium horæ trium. Hactenus antiquorum exacta celebrauimus. Sequentium diligentissimi, quod su pereſt terrarum tribus assignauere segmentis. A Tanai per Mæotin lacum & Sarmatas usque Borysthenem, atque ita per Dacos partemq; Germaniæ, Galliæ, oceani littora amplexi, quod esset horarum sedecim. Alterum per Hyperboreos & Britanniam, horarum decem & septem. Postremo Scythicum a riphæis iugis in Thulen, in quo dies continuarentur (ut diximus) noctesq; per uices. Iidem & ante principia quæ fecimus, posuere circulos duos. Primum per insulam Meroën, & Ptolemaidem, in rubro mari ad elephantorum uenatus conditam: ubi longissimus dies XII. horarũ esset, dimidia hora amplior. Secũdum per Syenem Aegypti euntem, qui esset horarum XIII. Iidemq; singulis dimidiæ horarũ spatia usque ultimum adiecere circulis. Et hactenus de terris.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER SEPTIMVS.

PROOEMIVM.

VNDVS, Et in eo terræ, gentes, maria, insulæ, insignes urbes, ad hũc modum se habent. Animantũ in eodẽ natura, nullius propè partis contẽplatione minor est, siquidem omnia exequi

humanus animus queat. Principium iure tribuetur homini, cuius causa uidetur cuncta alia genuisse natura, magna & sæua mercede contra tanta sua munera: ut non sit satis æstimare, parẽs melior homini, an tristior nouercæ fuerit. Ante omnia unum animantium cunctorum, alienis uelat opibus: cæteris uarie tegumenta tribuit, testas, corticẽs, coria, spinas, uillos, sætas, pilos, plumam, pennas, squamas, uellera. Truncos etiam arboresq; corticẽ, interdum gemino, à frigoribus & calore tutata est. Hominem tantum nudum, et in nuda humo, natali die abiicit ad uagitus statim & ploratum, nullumq; tot animalium aliud ad lachrymas, & has protinus uitæ principio. At Hercule risus, præcox ille et cælerrimus, ante quadragesimum diem nulli datur. Ab hoc lucis rudimento, quæ ne feras quidem inter nos genitas, uincula excipiunt, & omnium membrorum nexus: itaq; feliciter natus iacet, manibus pedibusq; deuinctis, flens, animal cæteris imperaturum: & à supplicijs uitam auspicatur, unam tãtum ob culpam, quia natum est. Heu dementiam ab ijs initijs existimantium ad superbiam se genitos. Prima roboris spes, primũq; temporis munus quadrupedi simile facit. Quando homini incessus? quando uox? quando firmum cibi os? quã diu palpitans uertex, summæ inter cuncta animalia imbecillitatis indicium? Iam morbi, totq; medicinæ cõtra mala excogitatæ, & hæ quoque subinde nouitatibus uictæ. Cætera sentire naturam suam, alia pernicitatem usurpare, alia præpetes uolatus, alia uires, alia nare: Hominem scire nihil sine doctrina, non fari, non ingredi, nõ uesci: breuiterq; nõ aliud naturæ sponte, quàm flere.

Itaque multi extitere, qui non nasci optimum censerent, aut quamocyssime aboleri. Vni animantiũ luctus est datus, uni luxuria, et quidem innumerabilibus modis, ac per singula membra: uni ambitio, uni auaritia, uni immensa uiuendi cupido, uni superstitio, uni sepulturæ cura, atque etiam post se de futuro. Nulli uita fragilior, nulli rerum omnium libido maior: nulli pauor confusior, nulli rabies acrior. Denique cætera animantia in suo genere probe degunt: congregari uidemus, & stare contra dissimilia: leonum feritas inter se non dimicat: serpentum morsus non petit serpentes: ne maris quidem beluæ ac pisces, nisi in diuersa genera sæuiunt: At Herculehomini plurima ex homine sunt mala.

Gentium mirabiles figuræ. Cap. I.

T de uniuersitate quidem generis humani, magna ex parte in relatione gentium diximus. Neque enim ritus moresq; nunc tractamus in numeros, ac totidem penè quot sunt hominum cœtus. Quædam tamen non omittenda duco, maximeq; longius à mari degentium: in quibus prodigiosa aliqua & incredibilia multis usum iri haud dubito. Quis enim Aethiopas antequam cerneret, credidit? aut quid non miraculo est cum primũ in notitiã uenit? Quàm multa fieri non posse, priusquam sint facta, iudicantur? Naturæ uero rerum uis atque maiestas, in omnibus mentis fide caret: si quis modo partes eius, ac nõ totam complectatur animo. Ne pauones, aut tigrium pantherarumq; maculas, & tot animalium picturas commemorem, paruum dictu, sed immensum æstimatione, tot gentium sermones, tot linguæ, tanta loquendi uarietas,

ut externus alieno penè non sit hominis uice. Iam in facie nullúq; nostro, cum sint X. aut paulo plura membra, nullas duas in tot milibus hominum indiscretas effigies existere: quod ars nulla in paucis numero præstet affictando. Nec tamen ego in plerisque eorum obstringam fidem meam, potiusq; ad autores relegabo, qui dubijs reddentur omnibus: modo ne sit fastidio Græcos sequi, tanto maiore eorum diligentia uel cura uetustiore.

De Scythis et aliarũ diuersitate gentiũ. Cap. II.

Sse Scytharum genera, et quidem plura, quæ
e *corporibus humanis uescerẽtur, indicauimus.*

Id ipsum incredibile fortasse, ni cogitemus in medio orbe terrarum ac Sicilia & Italia fuisse gentes huius monstri Cyclopas, & Læstrygonas, & nuperrime trans alpes hominem immolari gentium earũ more solitum, quod paulum à mandendo abest. Sed & in xta eos, qui sunt ad septentrionem uersi, haud procul ab ipso aquilonis exortu, specúq; eius dicto, quem locũ Gesclitron appellant, produntur Arimaspi quos diximus, uno oculo in fronte media insignes: quibus assidue bellum esse circa metalla cum gryphis, ferarum uolucri genere quale uulgo traditur, eruente ex cuniculis aurũ, mira cupiditate & feris custodientibus, & Armaspis rapientibus, multi, sed maxime illustres Herodotus & Aristeas Proconnesius scribunt. Super alios autem Anthropophagos Scythas, in quadã conualle magna Imai montis, regio est quæ uocatur Abarimon, in qua syluestres uiuunt homines, auersis post crura plantis, eximiæ uelocitatis, passim cum feris uagantes. Hos in

alio non spirare cœlo, ideoq; ad finitimos reges non pertrahi, neque ad Alexandrum Magnum pertractos, Beton itinerum eius mensor prodidit. Priores Anthropophagos, quos ad septentrionem esse diximus, decem dierum itinere supra Borysthenem amnem, ossibus humanorum capitum bibere, cutibusq; cum capillo pro mantelibus ante pectora uti, Isigonus Nicæensis. Idem in Albania gigni quosdam glauca oculorũ acie, à pueritia statim canos, qui noctu plus quàm interdiu cernant. Idem itinere dierum X. supra Borysthenem, Sauromatas tertio die cibum capere semper. Crates Pergamenus in Hellesponto circa Parium, genus hominum fuisse tradit, quos Ophiogenes uocat, serpentum ictus contactu leuare solitos, & manu imposita uenena extrahere corpori. Varro etiam nunc esse paucos ibi, quorum saliuæ contra ictus serpentum medeantur. Similis & in Africa gens Psyllorum fuit, ut Agathar chides scribit, à Psyllo rege dicta, cuius sepulchrũ in parte Syrtium maiorum est. Horum corpori ingenitum fuit uirus exitiale serpentibus, ut cuius odore sopirent eas. Mos uero, liberos genitos protinus obiiciendi sæuissimis earum: eoq; genere pudicitiam coniugum experiendi, non profugientibus adulterino sanguine natos serpentibus. Hæc gens ipsa quidem prope internicione sublata est à Nasamonibus, qui nunc eas tenent sedes. Genus tamen hominum ex his qui profugerãt, aut cum pugnatum est, abfuerant, hodieq; remanet in paucis. Simile & in Italia Marsorum gente durat, quos à Circes filio ortos ferunt, & ideo ineſſe ijs uim naturalem eam. Et tamen omnibus hominibus contra

serpentes ineſt uenenum. Ferunt́q; ictas ſaliua, ut ferũ
tis aquæ contactum fugere. Quod ſi in fauces penetra
uerit, etiam mori: id́q; maxime humani ieiuni oris. Su-
pra Naſamonas confineśq; illis Maclias, Androgynos
eſſe utriuſque naturæ, inter ſe uicibus coeuntes, Callipha
nes tradit. Ariſtoteles adiicit, dextram mammam ijs
uirilem, læuam muliebrem eſſe. In eadem Africa fami-
lias quaſdam effaſcinantium, Iſigonus & Nymphodo
rus tradunt: quarum laudatione intereant probatæ, are
ſcant arbores, emoriantur infantes. Eſſe eiuſdem gene-
ris in Triballis & Illyrijs, adiicit Iſigonus, qui uiſu
quoque effaſcinent, interimant́q; quos diutius intuean-
tur, iratis præcipue oculis: quod eorum malum facilius
ſentire puberes. Notabilius eſſe quòd pupillas binas in
oculis ſinguli habeant. Huius generis & fœminas in
Scythia, quæ uocantur Bithyæ, prodit Apollonides. Phi
larchus & in Ponto Thibiorum genus, multośq; alios
eiuſdem naturæ: quorum notas tradit in oculo altero
geminam pupillam, in altero equi effigiem: Eoſdẽ præ
terea non poſſe mergi, ne ueſte quidẽ degrauatos. Haud
diſſimile ijs genus Pharnacum in Aethiopia prodidit
Damon, quorum ſudor tabem contactis corporibus affe
rat. Fœminas quidem omnes ubique uiſu nocere, quæ
duplices pupillas habeant, Cicero quoque apud nos au-
tor eſt. Adeo naturæ, cum ferarum morem ueſcendi hu-
manis uiſceribus in homine genuiſſet, gignere etiam in
toto corpore & quorundam oculis quoque uenena pla-
cuit: ne quid uſquam mali eſſet, quod in homine non
eſſet. Haud procul urbe Roma in Faliſcorum agro fami
liæ ſunt paucæ, quæ uocantur Hirpiæ: quæ ſacrificio

annuo,

annuo, quod fit ad montem Soracten Apollini, sup ambustum ligni struem ambulantes non aduruntur. Et ob id perpetuo senatusconsulto militiæ omniumq; aliorũ munerum uacationem habent. Quorundã corpore partes nascuntur ad aliqua mirabiles: sicut Pyrrho regi pollex in dextero pede, cuius tactu lienosis medebatur. Hunc cremari cum reliquo corpore non potuisse tradũt, conditumq; loculo in templo. Præcipue India Aethiopumq; tractus, miraculis scatent. Maxima in India gignuntur animalia. Indico sunt canes grandiores cæteris. Arbores quidem tantæ proceritatis traduntur, ut sagittis superari nequeãt. Hæc facit ubertas soli, temperies cœli, aquarum abundãtia (si libeat credere) ut sub umbra ficu turmæ condantur equitum. Arundines uero tantæ proceritatis, ut singula internodia alueo nauigabili ternos interdum homines ferant. Multos ibi quina cubita constat longitudine excedere: non expuere: non capitis, aut dentium, aut oculorum ullo dolore affici, raro aliarum corporis partium: tam moderato solis uapore durari. Philosophos eorum quos Gymnosophistas uocant, ab exortu ad occasum perstare, contuentes solem immobilibus oculis: feruentibus harenis toto die alternis pedibus insistere. In monte cui nomen est Milo, homines esse auersis plantis, octonos digitos in singulis pedibus habẽtes, autor est Megasthenes. In multis autem montibus genus hominum capitibus caninis, ferarum pellibus uelari, pro uoce latratum edere, unguibus armatum uenatu & aucupio uescã. Horum supra CXX. M. fuisse prodẽte se, Ctesias scribit: & in quadam gente Indiæ, fœminas semel in uita parere, genitosq; confestim canescere.

Item hominum genus qui Monoscæli uocarentur, singulis cruribus, miræ pernicitatis ad saltum, eosdemq; Scio podas uocari: quòd in maiore æstu humi iacentes resupini, umbra se pedum protegant: non longe eos à Troglodytis abesse. Rursusq; ab his occidentem uersus quosdã sine ceruice, oculos in humeris habentes. Sunt & Satyri subsolanis Indorum montibus (Cartadulorum dicatur regio) pernicissimum animal: tum quadrupedes, tum rectè currentes humana effigie, propter uolocitatem nisi senes aut ægri non capiuntur. Choromandarum gentem uocat Tauron syluestrem sine uoce, stridoris horrendi, hirtis corporibus, oculis glaucis, dentibus caninis. Eudoxus in meridianis Indiæ uiris plantas esse cubitales: fœminis adeo paruas, ut Struthopodes appellentur. Megasthenes gentem inter Nomadas Indos narium loco foramina tantum habentem, anguium modo loripedem, uocari Syrictas. Ad extremos fines Indiæ ab oriente circa fontem Gangis, Astomorum gentem sine ore, corpore toto hirtam uestiri frondium lanugine, halitu tantum uiuentem, & odore quem naribus trahant. Nullũ illis cibum, nullumq; potum: tantum radicum florumq; uarios odores & syluestrium malorum, quæ secum portant longiore itinere, ne desit olfactus: grauiore paulo odore haud difficulter exanimari. Super hos extrema in parte montium Spithamæi Pygmæi narrantur, ternas spithamas longitudine, hoc est ternos dodrantes nõ excedentes, salubri cœlo, semperq; uernante, montibus ab aquilone oppositis: quos à gruibus infestari Homerus quoque prodidit. Fama est, insidentes arietum caprarumq; dorsis, armatos sagittis ueris tempore uniuer

so agmine ad mare descendere, & oua pullosq; earum alitum consumere: ternis eam expeditionem mensibus confici, aliter futuris gregibus non resisti. Casas eorum luto pennisq; & ouorum putaminibus construi. Aristoteles in cauernis uiuere Pygmæos tradit. Cætera de his, ut reliqui. Cyrnios Indorum genus Isigonus annis cētenis quadragenis uiuere. Item Aethiopas macrobios et Seras existimat, & qui Athon montem incolant: hos quidem, quia uiperinis carnibus alantur: itaque nec capiti nec uestibus eorum noxia corpori inesse animalia. Onesicritus, quibus in locis Indiæ umbræ non sint, corpora hominum cubitorum quinûm & binorum palmorum existere, & uiuere annos CXXX. nec senescere, sed ut medio æuo mori. Crates Pergamenus Indos, qui centenos annos excedant, Gymnetas appellat, non pauci Macrobios. Ctesias gentem ex his quæ appellatur Pandoræ, in conuallibus sitam, annos ducenos uiuere, in iuuenta candido capillo, qui in senectute nigrescat. Contra, alios quadragenos non excedere annos, iunctos Macrobijs, quorum fœminæ semel pariant: idq; et Agatharchides tradit. Præterea locustis eos ali, & esse pernices. Mandrorum nomen ijs dedit Clitarchus & Megasthenes, trecentosq; eorum uicos annumerat. Fœminas septimo ætatis anno parere, senectam quadragesimo anno accedere. Artemidorus, in Taprobana insula longissimam uitam sine ullo corporis languore traduci. Duris, Indorum quosdam cum feris coire, mixtosq; & semiferos esse partus. In Calingis eiusdem Indiæ gente quinquennes concipere fœminas, octauum uitæ annum nō excedere. Et alibi cauda

quillosa homines nasci pernicitatis eximiæ, alios auribus totos contegi. Oritas ab Indis Arbis fluuius disterminat. Ii nullum alium cibum nouere, quàm piscium, quos unguibus dissectos sole torreant: atque ita panem ex his faciunt, ut refert Clitarchus. Troglodytas super Aethiopiam uelociores esse equis, Pergamenus Crates. Item Aethiopas octona cubita longitudine excedere. Syrbotas uocari gentem eam Nomadum Aethiopum, secundum flumen Astapum ad septentrionem uergentiũ. Gens Menisminorum appellata, abest ab oceano dierũ itinere XX. animalium quæ cynocephalos uocamus, lacte uiuit, quorum armenta pascit maribus interemptis, præterquam soboli causa. In Africæ solitudinibus hominum species obuiæ subinde fiunt, momentoq; euanescunt. Hæc atque talia ex hominum genere ludibria sibi, nobis miracula, ingeniosa fecit natura. Et singula quidem quæ facit indies, ac propè horas, quis enumerare ualeat? Ad detegendã eius potentiam, satis sit inter prodigia posuisse gentes. Hinc ad confessa in hoie pauca.

De prodigiosis partubus. Cap. III.

Ergeminos nasci certum est, Oratiorum Curiatiorumq; exemplo. Supra inter ostenta dicitur, præterquam in Aegypto, ubi fœtifer potu Nilus. Annis proximis, supremis diui Augusti, Faustæ quædam è plebe, Osthæ duos mares, totidem fœminas enixa, famem quæ consecuta est portendit haud dubie. Reperitur & in Peloponeso quinos quater enixa, maioremq; partem ex omni eius uixisse partu. Et in Aegypto septenos uno utero simul gigni, autor est Trogus. Gignuntur & utriusque sexus, quos Hermaphrodi

tos uocamus, olim Androgynos uocatos, et in prodigijs habitos, nunc uero in delicijs. Pompeius Magnus in ornamentis theatri mirabiles fama posuit effigies, ob id diligentius magnorum artificum ingenijs elaboratas: inter quas legitur Eutyche, à XX. liberis rogo illata Tralibus, enixa XXX. partus. Alcippe elephantum, quanquam id inter ostenta est. Nanque & serpentem peperit inter initia Marsica belli ancilla. Multiformes pluribus modis inter monstra partus eduntur. Claudius Cæsar scribit Hippocẽtaurum in Thessalia natum eodem die interijsse. Et nos principatu eius allatum illi ex Aegypto in melle uidimus. Est inter exempla, in uterum protinus reuersus infans Sagunti, quo anno ab Annibale deleta est.

De mutatione sexus, & geminis partubus. Cap. IIII.

X fœminis mutari in mares nõ est fabulosum. Inuenimus in annalibus, P. Licinio Crasso, C. Cassio Longino COSS. Cassini puerum factum ex uirgine sub parentibus, iussúq; aruspicum deportatum in insulam desertam. Licinius Mutianus prodidit uisum à se Argis Arescontem, cui nomen Arescusæ fuisset, nupsisse etiam, mox barbam & uirilitatem prouenisse, uxorem q; duxisse. Eiusdem sortis & Smyrnæ puerum à se uisum. Ipse in Africa uidi mutatum in marem nuptiarum die, L. Cossicium cuem Tisaritanũ. Aeditis geminis raram esse, aut puerperæ, aut puerperio, præterquam alteri, uitam. Si uero utriusque sexus editi sint gemini, rariorem utrique salutem. Fœminas gigni ælerius, quàm mares, sicut ælerius seneſcere. Sæpi-

us in utero moueri mares, & in dextera ferè geri partę, in læua fœminas, constat.

De homine generando, & pariendi tempore p illustria exẽpla à mẽsibus VII, ad XI. Cap. V.

a Aeteris animantibus statum, & pariendi, & partus gerendi tempus est: homo toto anno et incerto gignitur spatio. Alius septimo mense, alius octauo, et usque ad initia decimi undecimiq;. Ante septimum mẽsem haud unquam uitalis est. Septimo, non nisi pridie posteróue plenilunij die, aut interlunio concepti nascuntur. Translatium in Aegypto est, & octauo gigni. Iam quidem & in Italia tales partus esse uitales. Contra priscorum opiniones uariant hæc pluribus modis. Vestilia C. Herdicij, ac postea Põponij atque Orfiti clarissimorum ciuiũ coniunx, ex his quatuor partus enixa, Sempronium septimo mense genuit, Suillij Ruffum undecimo, Corbulonem septimo, utrũque consulem: postea Cæsoniam Caij principis coniugẽ, octauo. In quo mensium numero genitis, intra quadragesimum diem maximus labor. Grauidis autem quarto & octauo mense, letalesq; in ijs abortus. Massurius autor est, L. Papyrium prætorem, secundo hærede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mater partum se XIII. mensibus diceret tulisse, quoniã nullum certum tempus pariendi statutum uideretur.

De conceptibus, & signa sexus in grauidis præuenientia partum. Cap. VI.

a Concepto decimo die dolores capitis, oculorũ uertigines tenebræq;, fastidium in cibis, redũdatio stomachi, indices sunt hominis inchoati.

Melior color marem ferenti, & facilior partus: motus in utero quadragesimo die. Contraria omnia in altero sexu: Ingestabile onus, crurum & inguinum leuis tumor. Primus autem XC. die motus. Sed plurimum lāquoris in utroque sexu, capillum germinante partu, & in plenilunio: quod tempus editos quoque infantes præcipue infestat. Adeoq; incessus, atque omne quicquid dicā potest in grauida, refert: ut salsioribus cibis usæ, carentem unguiculis partum edant: et si respirauere, difficilius enitantur. Oscitatio quidem in enixu letalis est: sicut sternuisse à coitu, abortuum.

De conceptu hominum et generatione. Cap. VII.

Iseret atque etiam pudet æstimantem, quàm sit friuola animalium superbissimi origo, cū plerunque abortus causa fiat odor à lucernarū extincta. His principijs nascuntur tyranni, his carnifex animus. Tu qui corporis uiribus fidis, tu qui fortunæ munera amplexaris, & te ne alumnum quidem eius existimas, sed partum: tu cuius semper in uictoria est mens: tu qui te deum credis aliquo successu tumens, tāti perire potuisti. Atqui etiam hodie minoris potes, quantulo serpentis ictus dente: aut etiam ut Anacreō poēta, acino unæ passæ: ut Fabius senator prætor, in lactis haustu uno pilo strāgulatus. Is demū profecto uitam æqua lancē pensitabit, qui semper fragilitatis humanæ memor fuerit.

De Agrippis. Cap. VIII.

In pedes procedere nascentem, contra naturam est: quo argumento eos appellauere Agrippas,

ut ægre partos: qualiter M. *Agrippam ferunt genitum unico propè felicitatis exemplo in omnibus ad hunc modum genitis. Quanquam is quoque aduersa pedum ualetudine, misera iumenta, exercato æuo inter arma mortesq;, ad noxia successu, infelici terris stirpe omni, sed per utrasque Agrippinas maxime, quæ Caium & Domitium* Neronem *principes genuere, totidem faces generis humani: præterea breuitate æui, quinquagesimo uno raptus anno, in tormentis adulteriorum coniugis, socerique grauissimi seruitio, luisse augurium præposteri natalis existimatur.* Neronem *quoque paulo ante principem, & toto principatu suo hostem generis humani, pedibus genitum parens eius scribit Agrippina. Ritu naturæ capite hominem gigni mos est, pedibus efferri.*

Monstruosi partus excisi utero. Cap. IX.

Vspicatius enecta parente gignuntur: Sicut a Scipio Africanus prior natus, primusq; Cæsarum à cæso matris utero dictus: qua de causa & Cæsones appellati. Simili modo natus & Manlius, qui Carthaginem cum exercitu intrauit.

Qui sint Vopisci. Cap. X.

Opiscos appellabant è geminis, qui retenti utero nascerentur, altero interempto ab ortu. Nã b que maxima, & rara, circa hoc miracula existunt.

Exempla numerosæ sobolis. Cap. XI.

Ræter mulierum, pauca animalia coitum noc uere grauida. Vnum quidem omnino aut alterum superfœtat. Extat in monumẽtis etiam medicorum, & quibus talia consectari curæ fuit, uno

abortu XII. puerperia egesta. Sed ubi paululum temporis inter duos conceptus intercessit, uterque perfertur: ut in Hercule & Iphiclo fratre eius apparuit. & in ea, quae gemino partu, alterum adultero genuit: Item in Proconnesia ancilla, quae eiusdem diei coitu, alterũ domino similem, alterum procuratori eius: Et in alia, quae unum iusto partu, quinque mensium alterum edidit: Rursus in alia, quae septem mensium edito puerperio, insecutis mensibus geminos enixa est. Iam illa uulgata, uarie ex integris truncos gigni, ex truncis integros, eademq; parte truncos: signa quaedam naeuosq; et cicatrices etiam regenerari. Quarto partu Dacorum originis nota in brachio redditur.

Exempla similitudinum. Cap. XII.

NLepidorum gente tres, intermisso ordine, ob i ducto membrana oculo, genitos accepimus. Similes quidem alios auo: Et ex geminis quoq; alterum patri, alterum matri: annoq; post genitum, maiori similem fuisse ut geminum. Quasdam sibi similes semper parere, quasdam uiro, quasdam nulli, quasdam fœminam patri, marem sibi. Indubitatum exemplum est Nicaei nobilis pyctae Byzantij geniti, qui adulterio Aethiopis natae matre, nil à cæteris colore differẽte, ipse auum regenerauit Aethiopem. Similitudinum quidem in mente reputatio est, & in qua credantur multa fortuita pollere, uisus, auditus, memoria, haustaq; imagines sub ipso conceptu. Cogitatio etiam utriuslibet animum subito transuolans, effingere similitudinem aut miscere existimatur. Ideoq; plures in homine, quàm in cæteris omnibus animalibus differentiæ: quoniam uelocitas co

gitationū, animiq; celeritas, & ingenij uarietas multiformes notas imprimit: cum cæteris animantibus immobiles sint animi, & similes omnibus, singuliq; in suo cuique genere. Antiocho regi Syriæ, è plebe nomine Artemon in tantum similis fuit, ut Laodicæ coniux regia, necato iam Antiocho, minum per eum commendationis, regniq; successionis peregerit. Magno Pompeio Vibius quidam è plebe & Publicius etiam seruitute liberatus, indiscreta propè specie fuere similes, illud os probum reddentes, ipsumq; honorem eximiæ frōtis. Qua lis causa patri quoque eius, Menogenis coci sui cognomen imposuit, iam Strabonis à specie oculorum habenti, uitium imitata & in seruo: Scipioni Serapionis: is erat suarij negociatoris uile mancipium. Eiusdem familiæ. Scipioni post eum cognomen Salutio mimus dedit: Sicut Spinter secundarum, tertiarumq; Pamphilus, collegio Lentuli & Metelli COSS. In quo perquamimportune fortuitum hoc quoque fuit, duorum simul consulum in scena imagines cerni. E diuerso L. Plancus orator, histrioni Rubrio cognomen imposuit. Rursus Curioni patri Burbuleius, itemq; Messalæ Censorio Menogenes, perinde histriones. Suræ quidem proconsulis ét rictum in loquendo, contractionemq; linguæ, & sermonis tumultum, non imaginem modo, piscator quidam in Sicilia reddidit. Cassio Seuero celebri oratori, armentarij Mirmillonis obiecta similitudo est. Toranius M. Antonio iam triumuiro, eximios forma pueros, alterum in Asia genitum, alterum trans alpes, ut geminos uendidit: tanta unitas erat. Postquam deinde sermone puerorum detecta fraude à furēte increpitus Antonio est,

inter alia magnitudinem pretij conquerente (nam ducentis mercatus erat sestertijs) respondit uersutus ingenij mango, ob id ipsum se tanti uendidisse, quoniam nō eēt mira similitudo in ullis eodem utero editis: Diuersarū quidem gentium natales tam concordi figura reperiri, super omnem esse taxationem: Adeoq; tempestiuam admirationem intulit, ut ille proscriptor animus, modo & contumelia furens, non aliud in censu magis ex fortuna sua duceret.

Quæ sit generandi ratio. Cap. XIII.

SEt quædam priuatim dissociatio corporum: et
e *iter se steriles, ubi cum alijs iunxere, gignūt: sicut Augustus & Liuia. Item alij aliæq; fœminas tantum generant, aut mares: plerunque & alternant: sicut Gracchorum mater duodecies, & Agrippina Germanici nouies. Alijs sterilis est iumenta: alijs semel in uita datur gignere. Quædam non perferunt partus: quales siquando medicina & cura uicere, fœminam ferè gignunt. Diuus Augustus in reliqua exemplorum raritate, neptis suæ nepotem uidit genitum quo excessit anno M. Syllanum: qui quū Asiā obtineret post consulatū, Neronis principis successione, ueneno eius interēptus est. Q. Metellus Macedonicus cum sex liberos relinqueret, undecim nepotes reliquit: nurus uero generosq;, & omnes qui se patris appellatione salutarent, uiginti septem. In actis diui Augusti temporum inuenitur, XII. consulatu eius, L. q; Sylla collega, ad III. Idus Aprilis, C. Crispinum Hilarum ex ingenua plebe Fesulana, cum liberis nouem (in quo numero filiæ duæ fuerunt) nepotibus XXVII, pronepotibus XXIX.*

neptibus IX, prælata pompa, cum omnibus his in Capitolio immolasse.

De eodem multiplicius. Cap. XIIII.

Vlier post quinquagesimum annum non gignit, maiorq; pars quadragesimo profluuiũ genitale sistũt. Nam in uiris Masanissam regẽ, post LXXXVI. annum generasse filiũ, quem Methymathnum appellauerit, clarum est: Catonem Censoriũ octogesimo exacto, ẽ filia Salonij clientis sui. Qua de causa, aliorum eius liberorum propago, Liciniani sunt cognominati, hi Saloniani, ex quibus Vticensis fuit. Nuper etiam L. Volusio Saturnino in urbis præfectura extincto, notum est Cornelia Scipionum gentis Volusium Saturninum, qui fuit cõsul, genitum post LXII. annũ. Et usque ad LXXXV. apud ignobiles uulgaris reperẽtur generatio.

De menstruis mulierum. Cap. XV.

Solum autem animal menstruale mulier est: inde unius utero, quas appellarunt molas. Eã est caro informis, inanima, ferri ictum & aciem respuens. Mouetur, sistitq; menses: & ut partus, aliãs letalis, aliãs una senescens, aliquando aluo citatiore excidens. Simile quiddam & uiris in uentre gignitur, quod uocant scirron: sicut Oppio Capitoni prætorio uiro. Sed nihil facile reperiatur mulierum profluuio magis monstrificum. Acescunt superuentu musta, sterile sunt tactæ fruges, moriuntur insitæ, exuruntur hortorũ germina, et fructus arborum quibus insedêre, decidũt: speculorũ fulgor aspectu ipso hebetatur, acies ferri præstringitur, eboriq; nitor, aluei apum emoriuntur: æs et

ac ferrum rubigo protinus corripit, odorq; dirus aëra. Et in rabiem aguntur gustato eo canes, atque insanabili ueneno morsus inficiatur. Quin & bituminum sequax alioquin ac lenta natura, in lacu Iudææ (qui uocatur Asphaltites) certo tempore anni supernatans, nequit sibi auelli, ad omnem contactum adhærens, præterquã filo quod tale uirus infecerit. Etiam formicis animali minimo, ineſſe ſenſum eius ferunt: abijcáq; guſtatas fruges, nec poſtea repeti. Et hoc tale tantumq;, omnibusq; tricenis diebus malum in muliere exiſtit, & timeſtri ſpacio largius. Quibuſdam uero ſæpius menſe, ſicut aliquibus nunquam: ſed tales non gignunt, quando hæc eſt generando homini materia, ſemine è maribus coaguli modo hoc in ſeſe glomerante, quod deinde tempore ipſo animatur, corporaturq;. Ergo cum grauidis fluxit, inualidi aut non uitales partus eduntur, aut ſanioſi, ut autor eſt Nigidius.

Item de ratione partuum. Cap. XVI.

Idem, lac fœminæ non corrumpi alenti partum, ſi ex eodem uiro rurſus conceperit, arbitratur. Incipiente autem hoc ſtatu aut deſinente, concepti facillimi traduntur. Fœcunditatis in fœminis prærogatiuam accepimus, inunctis medicamine oculis, ſaliuam inficiã. Cæterum editis primores ſeptimo mẽſe gigni dentes, priuſq; in ſupera ferè parte, haud dubium eſt: Septimo eoſdẽ decidere anno alioſq; ſuffici. Quoſdam & cum dentibus naſci, ſicut M. Curium, qui ob id Dentatus cognominatus eſt: & Cn. Papyrii Carbonem, præclaros uiros. In fœminis ea res inauſpicati fuit exempli regum temporibus. Cum ita natã eſſet Va

leria, exitio ciuitati, in quam elata esset, futurum, responso aruspicum uaticinante, Sueſſam Pometiam illa tempestate florentissimam deportata est, ueridico exitu consecuto. Quasdam concreto genitali gigni, infausto omine, Cornelia Gracchorum mater indicio est. Aliqui uicę dentium, continuo osse gignuntur: sicuti Prusiæ regis Bithyniorum filius, superna parte oris. Dentes autem tantum inuicti sunt ignibus, nec cremantur cum reliquo corpore. Iidem flammis indomiti, cauantur tabe pituitæ. Candorem trahunt quodam medicamine. Vsu atteruntur, multoq; primum in aliquibus deficiunt. Nec cibo tantum et alimentis necessarij: quippe uocis sermonisq; regimen primores tenent, concentu quodam excipientes ictum linguæ, seriemq; structuræ, atque magnitudine mutilantes molientes ue aut hebetantes uerba: et cum defluxere, explanationem omnẽ adimentes. Quin & augurium in hac esse creditur parte. Triceni bini uiris attribuuntur, excepta Turdulorum gente: quibus plures fuere, longiora promitti uitæ putant spacia. Fœminis minor numerus: quibus in dextra parte gemini superne, à canibus cognominati; fortunæ blandimenta pollicentur, sicut in Agrippina Domitij Neronis matre: cõtra in læua. Hoiem priusquam genito dẽte cremari, mos gentiũ non est. Sed mox plura de hoc, cum membratim historia decurret. Risisse eodem die quo genitus esset, unum hominem accepimus Zoroastren. Eidem cerebrum ita palpitasse, ut impositam repelleret manum, futuræ præsagio scientiæ. In trimatu suo cuique dimidiam esse mensuram staturæ certum est. In plenum autem cuncto mortalium generi minorem in dies fie-

ri, propemodum obseruatur: rarosq; patribus procæriores, consumente ubertatem seminum exustione, in cuius uices nunc uergat ætum. In Creta terræ motu rupto monte, inuentum est corpus stans XLVI. cubitorum, quod alij Orionis, alij Oti fuisse arbitrantur. Orestis corpus oraculi iussu refossum, VII. cubitorum fuisse monumentis creditur. Iam uero ante annos prope mille uates ille Homerus non cessauit minora corpora mortalium, quàm prisca conqueri. Næuij Pollionis amplitudinem annales non tradunt. Sed quia populi concursu pene interemptus esset, prodigij uice habitum. Procerissimum hominem ætas nostra diuo Claudio principe Gabbaram nomine, ex Arabia aduectum IX. pedum & totidem unciarum uidit. Fuere sub diuo Augusto semipede addito, quorum corpora eius miraculi gratia, in conditorio Sallustianorum asseruabantur hortorum: Pusioni & Secundillæ erant nomina. Eodem præside minimus homo duos pedes & palmum Conopas nomine, in delicijs Iuliæ neptis eius fuit: Et mulier Andromeda liberta Iuliæ Augustæ. Manium Maximum, & M. Tullium equites Romanos, binûm cubitorum fuisse, autor est M. Varro: & ipsi uidimus in loculis asseruatos. Sesquipedales gigni quosdam longiores, in trimatu implentes uitæ cursum, haud ignotum est. Inuenimus in monumentis Salamine Euthimenis filium, in tria cubita triennio adoleuisse, incessu tardum, sensu hebetem: & iam puberem factum uoce robusta, absumptum contractione membrorum subita triennio circumacto. Ipsi nos pridem uidimus eadem fermè omnia, præter pubertatem, in filio Cornelij

Taciti equitis Romani Belgicæ Galliæ rationes procurantis. Ectrapelos Græci uocant eos: in Latino non habent nomen.

Insignia corporum. Cap. XVII.

q Vod sit hominum spatium à ueſtigio ad uerticem, id esse passis manibus inter lõgissimos digitos obseruatum est: sicuti uires dextra parte maiores, quibusdam æquas utraque, aliquibus læua manu præcipuas: nec id unquam in fœmnis: Mares præstare pondere, & defuncta uiuentibus corpora omnium animalium, & dormientia uigilantibus. Virorum cadauera supina fluitare, fœminarum prona: uelut pudori defunctarum parcente natura.

Exempla uariarum figurarum. Cap. XVIII.

c Oncretis quosdam ossibus, ac sine medullis uiuere accepimus. Signum eorum esse, nec sitim sentire, nec sudorem emittere: quanquam & uolũtate scimus sitim uictam: equitemq; Romanum Iulium Viatorem è Vocontiorum gente fœderata, in pupillaribus annis aquæ subter cutem fusæ morbo prohibitum humore à medicis, naturam fecisse consuetudine, atque in senecta caruisse potu. Necnon & alij multa sibi imperauere.

Diuersorum morum exempla. Cap. XIX.

f Erunt Crassum auum Crassi in Parthis interempti nunquam risisse, ob id Agelastum uocatum: sicut nec fleſſe multos. Socratem clarũ sapientia eodem semper uisum uultu, nec aut hilari magis aut turbato. Exit hic animi tenor aliquando in rigorem quendam, toruitatemq; naturæ duram & inflexibilem,

bilem, affectusq; humanos adimit, quales apathes Græci uocant, multos eius generis experti: quodq; mirũ sit, autores maxime sapientiæ, Diogenem Cynicum, Pyrrhonem, Heraclitum, Timonem, hunc quidem etiam in totius odium generis humani euectum. Sed hæc praua naturæ insignia in multis uaria cognoscũtur: ut in Antonia Drusi nunquam expuisse, in Pomponio consulari poëta nunquam ructasse. Quibus natura concreta sunt ossa, qui sunt rari admodum, cornei uocantur.

De fortitudine & uelocitate. Cap. XX.

Corpore uesco, sed eximijs uiribus Tritanum e in gladiatorio ludo Samnitium armatura celebrem, filiumq; eius militem Magni Pompeij, & rectos & transuersos cancellatim toto corpore habuisse neruos, in brachijs etiã manibusq;, autor est Varrõ in prodigiosa uirium relatione. Atque etiam hostem ab eo ex prouocatione dimicantem, inermi dextra uno digito superatum, et postremo correptum in castra trãslatum. A. Iunius Valens meruit in prætorio diui Augusti centurio, uehicula cum culeis onusta, donec exinanirentur, sustinere solitus: carpenta comprehensa una manu retinere, obnixus contra nitentibus iumentis: et alia mirifica facere, quæ insculpta monumento eius spectantur. Ideo M. Varro: Rusticellus, inquit, Hercules appellatus, mulum suum tollebat. Fusius Saluius duo centenaria pondera pedibus, totidem manibus, et ducenaria duo humeris cõtra scalas ferebat. Nos quoque uidimus Athanatum nomine, prodigiosæ ostentationis, quingenario thoracæ plumbeo indutum, cothurnisq; quingentorũ pondo calciatum per scenam ingredi. Crotoniatam Mi-

De auditu. Cap. XXII.

Auditus unum exemplũ habet mirabile, præ-
a lium quo Sybaris deleta est, eo die quo gestũ
erat, auditum Olympiæ. Nam Cimbricæ uic-
toriæ, Castoresq; Romani qui Persicam uictoriam ipso
die quo contigit, nunciauere, uisus, & numinum fuere
præsagia.

Exempla patientiæ. Cap. XXIII.

Patientia corporis, ut est crebra sors calamita-
p tum, innumera documenta peperit. Clarissi-
mum in fœminis Leænæ meretricis, quæ tor
ta non indicauit Harmodium & Aristogitonem tyran
nicidas: in uiris Anaxarchi, qui simili de causa cũ tor-
queretur, præroſam dentibus linguam, unamq; spem in
dicij in tyranni os expuit.

Memoriæ exempla. Cap. XXIIII.

Memoria, necessarium maxime uitæ bonũ, cui
m præcipua fuerit haud facile dictu est, tam mul
tis gloriam eius adeptis. Cyrus rex omnibus
in exercitu suo militibus nomina reddit. L. Scipio Popu.
lo Rom. Cyneas Pyrrhi regis legatus senatui et equestri
ordini Romæ postero die, quàm aduenerat. Mithridates
duarum & XX. gentium rex, totidem linguis iura di-
xit, pro concione singulas sine interprete affatus. Char-
midas quidam in Græcia, quæ quis exegerit uolumina
in bibliotheas, legentis modo repræsentauit. Ars postre
mo eius rei facta, & inuenta est à Simonide melico,
consummata Metrodoro Scepsio, ut nihil non ijsdem
uerbis redderetur auditum. Nec aliud est æque fragile
in homine, morborum & casus iniurias atque etiam

metus sentiens, aliâs particulatim, aliâs uniuersa. Ictus lapide oblitus est literas tantũ. Ex prealto tecto lapsus, matris & affinium, propinquoruḿq; cepit oblitionẽ: Alius ægrotus, seruorum etiam: sui uero nominis Messala Coruinus orator. itaque sæpe deficere tentat ac meditatur uel quieto corpore & ualido. somno quoque serpente computat, ut inanis mens quærat ubi sit loci.

Laus C. Iulij Cæsaris. Cap. XXV.

Nimi uigore præstantissimum arbitror C. Cæ
a sarem dictatorem. Nec uirtutem constantiã́q; nunc commemoro, nec sublimitatem omnium capacem, quæ cœlo continentur: sed proprium uigorem celeritateḿq; quodam igne uolucrem. Scribere & legere simul, dictare et audire solitum accepimus. Epistolas uero tantarum rerũ quaternas pariter librarijs dictare: aut, si nihil aliud ageret, septenas. Idem signis collatis quinquagies dimicauit: solus M. Marcellum transgressus, qui undequadragies dimicauerat. Nam præter ciuiles uictorias, undecies C. & XCII. M. hominum occisa prælijs ab eo, non equidem in gloria posuerim, tantam etiam coactam humani generis iniuriam: quod ita esse confessus est ipse, bellorum ciuilium stragem non prodẽdo. Iussus Pompeio Magno tribuatur DCCCXLVI. naues piratis ademisse. Cæsari proprium & peculiare sit, præter supradicta, clementiæ insigne: qua usque ad pœnitentiam omnes superauit. Idem magnanimitatis perhibuit exemplum, cui comparari non possit aliud. Spectacula enim edita effusaśq; opes, aut operum magnificentiam in hac parte enumerare, luxuriæ fauentis est. Illa fuit uera & incomparabilis inuicti animi sub-

limitas: captis apud Pharsaliam Pompeij Magni scrinijs epistolarum, iterumq; apud Thapsum Scipionis, cõ cremasse ea optima fide, atque non legisse.

Laus Pompeij Magni. Cap. XXVI.

Eorum ad decus imperij Ro. non solum ad uiri unius pertinet uictoriam: Pompeij Magni titulos omnes, triumphosq; hoc in loco nunciari: æquato non modo Alexandri Magni rerum fulgore, sed etiam Herculis propè ac Liberi patris. Igitur Sicilia recuperata, unde primum Syllanus in Reip. causa exoriens auspicatus est: Africa uero tota subacta, & in ditionem redacta, Magniq; nomine stolio inde capto, eques Ro. (id quod antea nemo) curru triumphali reuectus est: & statim ad solis occasum transgressus, excitatis in Pyrenæo trophæis, oppida DCCCLXXI. ab alpibus ad fines Hispaniæ ulterioris in ditionem redacta uictoriæ suæ ascripsit, & maiore animo Sertorium tacuit: belloq; cuili (quod omnia externa conciebat) extincto, iterũ triumphales currus eques Ro. induxit, toties imperator antequam miles. Postea ad tota maria et deinde solis ortus missus, hos retulit patriæ titulos, more sacris certaminibus uincentium. Neque enim ipsi coronãtur, sed patrias suas coronant. Hos ergo honores urbi tribuit in delubro Mineruæ, quod ex manubijs dicabat. Cn. Pompeius Magnus Imp. bello XXX. annorũ confecto, fusis, fugatis, occisis, in deditionem acceptis hominum uicies semel centenis LXXXIII. M: depressis aut captis nauibus DCCCLXVI. oppidis, castellis M: D. XXXVIII. in fidem receptis: terris à Mæotis lacu ad rubrum mare subactis, uotum merito Mineruæ. Hoc

nalem adiecit. L. Sicius Dentatus, qui tribunus plebis fuit, Sp. Tarpeio, A. Aeternio cōsulibus, haud multo post exactos reges, uel numerosissima suffragia habet, centies uicies præliatus, octies ex prouocatione uictor, XLV. cicatricibus aduerso corpore insignis, nulla in tergo. Item spolia cepit XXXIIII. donatus hastis puris duodeuiginti: phaleris XXV. torquibus tribus & LXXX. armillis CLX. corōis XXVI. cuicis XIIII. aureis VIII. muralibus III. obsidionali una, fisco æris, X. captiuis et XX. simul bubus, Imperatores IX. ipsius maxime opera triumphantes secutus: præterea (quod optimum in operib. eius reor) uno ex ducibus T. Romulio ex consulatu ad populum commicto male acti imperij rei militaris. Haud minora forent Manlij Capitolini decora, ni perdidisset illa exitu uitæ. Ante XVII. annum bina ceperat spolia. Primus omnium eques coronam muralē acceperat, VI. cuicas, XXXVII. dona, XXXIII. cicatrices aduerso corpore exceperat: P. Seruilium magistrū equitum seruauerat, ipse uulneratus humerū ac femur. Super omnia, Capitolium summamq; rem in eo solus à Gallis seruauerat, si non regno suo seruasset. Verum sunt in his quidem uirtutis opera magna, sed maiora fortunæ. M. Sergio, ut quidem arbitror, nemo quenquam hominum iure prætulerit: licet pronepos Catilina gratiam nomini derogarit. Secundo stipendio dextram manum perdidit: stipendijs duobus ter & uicies uulneratus est: ob id neutra manu, neutro pede satis utilis: uno tantum seruo, plurimis postea stipendijs debilis miles. Bis ab Annibale captus (neque enim cum quolibet hoste res fuit) bis uim-

culorum eius profugus, XX. mensibus nullo non die in catenis aut compedibus custoditus. Sinistra manu sola quater pugnauit, duobus equis insidente eo suffossis. Dexteram sibi ferreã fecit, eáq; religata prælia-tus, Cremonam obsidione exemit, Placẽtiam tutatus est: duodena castra hostium in Gallia cepit: quæ omnia ex oratione eius apparent, habita cum in prætura sacris arceretur à collegis ut debilis. Quos hic coronarum acer uos constructurus hoste mutato? Etenim plurimum refert, in quæ cuiusque uirtus tempora inciderit. Quas Trebia Ticinusq; aut Trasymenus ciuicas dedêre? Quæ Cannis corona merita? unde fugisse, uirtutis summum opus fuit. Cæteri profecto uictores hominum fuere, Sergius uicit etiam fortunam.

De ingenijs siue laudibus quorundam ab ingenijs. Cap. XXIX.

Ingeniorum gloriæ quis possit agere delectũ, per tot disciplinarum genera, & tantam rerum operumq; uarietatem? nisi forte Homero uate Græco nullum feliciorem extitisse conuenit, siue operis fortuna, siue materia æstimetur. Itaque Alexander Magnus (etenim insignibus iudicijs optime citráq; inuidiam tam superba censura peragetur) inter spolia Darij Persarum regis unguentorũ scrinio capto, quod erat auro gemmisq; ac margaritis pretiosum, uarios eius usus amicis demonstrantibus (quando tædebat unguenti bellatorem & militia sordidum) imo Hercule, inquit, librorum Homeri custodiæ detur: ut pretiosissimum humani animi opus quam maxime diuiti opere seruaretur. Idem Pindari uatis familiæ penatibusq; ius

sit parci, cum Thebas caperet. Aristotelis philosophi patriam condidit: tantæq; rerum claritati tam benignum testimonium nuncupauit. Archilochi poetæ interfectores Apollo arguit Delphis. Sophoclem tragici cothurni principem defunctum sepeliri Liber pater iussit, obsidentibus mœnia Lacædæmonijs: Lysandro eorum regi in quiete sæpius admonito, ut pateretur humari delicias suas: Requisiuit rex quis supremum diem Athenis obiisset: Nec difficulter ex ijs quæ deus significasset, intellexit: pacemq; funeri dedit.

De Platone, Ennio, Virgilio, M. Varrone, & M. Cicerone. Cap. XXX.

Latoni sapientiæ antistiti Dionysius tyrannus, aliàs sæuitiæ superbiæq; natus, uittatam nauem misit obuiam: ipse quadrigis albis egredienti in litore excæpit. Vigenti talentis unam orationem Isocrates uendidit. Aeschines Athenienſis summus orator, cum accusationum qua fuerat usus, Rhodi legisset, legit & defensionem Demosthenis, ob quam in illud depulsus fuerat exilium: mirantibus, quantum magis fuisse miraturos dixit, si ipsum orantem audiuissent: in calamitate testis ingens factus inimici. Thucydidem imperatorem Athenienses in exilium egere, rerum conditorem reuocauere, eloquentiam mirati, cuius uirtutem damnauerant. Magnum & Menandro in comico scæno testimonium regum Aegypti & Macedoniæ contigit, classe & per legatos petito: maius ex ipso, regiæ fortunæ prælata literarum conscientia. Perhibuere & Romani proceres etiam exteris testimonia. Cn. Pompeius confecto Mithridatico bello, intraturus Posidonij sapientiæ professione

operibus electis? Te dicente, legem agrariã, hoc est alimenta sua, abdicauerunt tribus: te suadente, Roscio theatralis autori legis ignouerunt, notatas q; se discrimine sedis æquo animo tulerunt: te orante, proscriptorum liberos honores petere puduit: tuum Catilina fugit ingenium: tu M. Antonium proscripsisti: Salue primus oium parens patriæ appellate primus in toga triumphum, linguæq; lauream merite, & facundiæ Latiarum q; literarum parens: atque (ut dictator Cæsar hostis quondam tuus de te scripsit) omnium triumphorum laureã adepte maiorem, quanto plus est, ingenij Romani terminos in tantum promouisse, quàm imperij.

De morum maiestate. Cap. XXXI.

r Eliquis animi bonis præstitere cæteros mortales sapientia, ob id Cati, Coruli, apud Romanos cognominati. Apud Græcos Socrates, oraculo Apollinis Pythij prælatus cunctis.

De autoritate. Cap. XXXII.

r Vrsus mortales oraculorum societatem dedere Chiloni Lacedæmonio, tria præcepta eius Delphis consecrando aureis literis, quæ sunt hæc: Nosse se quenque: & nihil nimium cupere: comitem q; æris alieni atque litis esse miseriam. Quin & funus eius, cum uictore filio Olympiæ expirasset gaudio, tota Græcia prosecuta est.

De diuinitate. Cap. XXXIII.

d Iuinitas, & quædam cœlitum societas nobilissima, ex fœminis in Sibylla fuit: ex uiris in Melãpode apud Græcos, apud Ro. in Marcio.

De Nasica. Cap. XXXIIII.

Ir optimus semel à condito æuo iudicatus est u Scipio Nasica, à iurato senatu. Idem in toga cãdida bis repulsa notatus à populo. In summa, ei in patria mori non licuit: non Hercule magis, quàm extra uincula illi sapientissimo ab Apolline iudicato Socrati.

De pudicitia. Cap. XXXV.

Vdicissima fœmina semel matronarum sen- p tentia iudicata est Sulpitiã Paterculi filia, uxor Fuluij Flacci: electa ex centũ præcipuis, quæ simulacrum Veneris ex Sibyllinis libris dedicaret. Iterum religionis experimento Claudia, inducta Romam deorum matre.

De pietate. Cap. XXXVI.

Ietatis exempla infinita quidem toto orbe ex p titere, sed Romæ unum, cui comparari cuncta non queant. Humilis in plebe, & ideo ignobilis puerpera, supplicij causa carcere inclusa matre, cum impetrasset aditum, à ianitore semper excussa ne quid inferret cibi, deprehẽsa est uberibus suis alẽs eam. Quo miraculo, matris salus donata filiæ pietate est, ambæq; perpetuis alimentis. Et locus ille eidẽ consecratus est deæ, C. Quintio, M. Atilio COSS. templo pietatis extructo in illius carceris sede, ubi nunc Marcelli theatrum est. Gracchorum pater, anguibus prehẽsis in domo, cum responderetur, ipsum uicturum alterius sexus interempto: imo uero, inquit, meum necate: Cornelia enim iuuenis est, & parere adhuc potest. Hoc erat uxori parcere, & reipublicæ consulere. Idq; mox con-

secutum est. M. Lepidus Apuleiæ uxoris charitate post repudium obijt. P. Rutilius morbo leui impeditus, nunciata fratris repulsa in consulatus petitione, ilico expirauit. P. Catienus Philotimus, patronum adeo dilexit, ut hæres oibus bonis instítutus, in rogum eius se iaceret.

De artium plurimarum excellentia, Astrologia, Grammatica, Geometria. Cap. XXXVII.

Ariarum artium scientia innumerabiles enituere, quos tamen attingi par sit, florem hominum libantibus: Astrologia Berosus, cui ob diuinas prædictiones, Athenienses publicè in gymnasio statuam inaurata lingua statuêre. Grammatica Apollodorus, cui Amphictyones Græciæ honorẽ habuere. Hippocrates medicina, qui uenientem ab Illyrijs pestilentiã prædixit, & discipulos ad auxiliandum circa urbes dimisit: quod ob meritum honores illi, quos Herculi, decreuit Græcia. Eandem scientiam in Cleombróto Ceo Ptolemæus rex Megalensibus sacris donauit C. talentis, seruato Antiocho rege. Magna & Critobulo fama est, extracta Philippi regis oculo sagitta, & citra deformitatem oris curata orbitate luminis. Summa autem Asclepiadi Prusiensi, condita noua secta, spretis legatis & pollicitationibus Mithridatis regis, reperta ratione qua unum ægris medetur, relato è funere homine & seruato: sed maxime, sponsione facta cum fortuna, ne medicus crederetur, si unquam inualidus ullo modo fuisset ipse: & uictor suprema in senecta lapsu scalarum examinatus est. Grande & Archimedi geometricæ ac machinalis scientiæ testimonium M. Marcelli contigit, interdicto, cum Syracusæ caperentur, ne uiolaretur unus, nisi se-

modicæ histriones, sed libertatem suam mercati. Quippe cum iam apud maiores Roscius histrio H-S. quingenta annua meritasse prodatur: nisi si quis in hoc loco desiderat Armeniaci belli, paulo ante propter Tyridatem gesti, dispensatorem, quem Nero H-S. CXX. manumisit. Sed hoc pretium belli non hominis fuit, tam hercule, q̃ libidinis non formæ Pæantem è spadonibus Seiani III. M. D. mercante Sutorio Prisco. Quam quidem iniuriam lucrifecit ille mercatus in luctu ciuitatis, quoniã arguere nulli uacabat.

De præstantia gentium. Cap. XL.

Gentium in toto orbe præstãtissima una omni uirtute haud dubie Romana extitit. Felicitas cui præcipua fuerit homini, non est humani iudicij: cum prosperitatem ipsam alius alio modo, & suopte ingenio quisque terminet. Si uerum facere iudicũ uolumus, ac repudiata omni fortunæ ambitione decernere, mortalium nemo est felix. Abunde igitur atque indulgenter fortuna decidit cum eo, qui iure dici non infelix potest. Quippe ut alia non sint, certe ne lassescat fortuna metus est: quo semel recepto, solida felicitas non est. Quid, quod nemo mortalium omnibus horis sapit? utinam q̃: falsum hoc, & non à uate dictum quamplurimi iudicent. Vana mortalitas, & ad circumscribendum seipsam ingeniosa, computat more Thraciæ gẽtis: quæ calculos colore distinctos, pro experimẽto cuiusque diei in urnã condit, ac supremo die separatos dinumerat, atque ita de quoque pronunciat. Quid, quod iste calculi candore illo laudatus dies, originẽ mali habuit?

Quàm multos acepta afflixere imperia? quàm multos bona perdidere, & ultimis mersere supplicijs? Ista nimirum bona, si cui inter illa hora in gaudio fuit. Ita est profecto, alius de alio indicat dies, & tamen supremus de omnibus: ideoq; nullis credendum est. Quid, quod bona malis paria non sunt, etiam pari numero: nec lætitia ullo minimo mœrore pensanda? Heu uana & imprudens diligentia: numerus dierum comparatur, ubi quæritur pondus.

De felicitate fœminæ. Cap. XLI.

Na fœminarum in omni æuo Lampido Lacedæmonia reperitur, quæ regis filia, regis uxor, regis mater fuit: Una Pherenicæ, quæ filia, soror, mater Olympionicarum: Una familia Curionum, in qua tres continua serie oratores extiterũt: Una Fabiorum, in qua tres continui principes senatus, M. Fabius Ambustus, Fabius Rullianus filius, Q. Fabius Gurges nepos.

Varia exempla fortunæ. Cap. XLII.

Aetera exempla fortunæ uariantis innumera sunt. Etenim quæ facit magna gaudia, nisi ex malis? aut quæ mala immensa, nisi ex ingentibus gaudijs?

De his proscripto, L. Sylla, Q. Metello. Cap. XLIII.

Eruauit proscriptum à Sylla M. Fidustum senatorem, annis XXXVI, sed iterũ proscriptus. Superstes Syllæ uixit, sed usque ad Antonium: constatq; nulla alia de causa ab eo proscriptum, quàm quia proscriptus fuisset. Triumphare P. Vetidũ de Parthis

de Parthis uoluit quidem solum, sed eundem in triumpho Asculano Cn. Pompeij Strabonis duxit puerum: quanquam Massurius autor est, bis in triumpho ductū: Cicero, mulionem castrensem suffarraneum fuisse: pluri mi, iuuentam inopem in caliga militari toleraſſe. Fuit & Balbus Cornelius maior consul, sed accusatus, atque de iure uirgarum in eum iudicium in consilium missus, primus externorum, atque in oceano genitorum, usus illo honore, quem maiores Latio quoque negauerunt. Est & L. Fuluius inter insignia exempla, Tusculanorum rebellantium consul: eodemq; honore, cum transisset, exornatus confestim à populo Romano: qui solus eodē anno quo fuerat hostis, Romæ triumphauit ex ijs, quo rum consul fuerat. Vnus hominum ad hoc æui, felicis sibi cognomen asseruit L. Sylla, auili nempe sanguine, ac patriæ oppugnatione adoptatus. Et quibus felicitatis inductus argumētis? quòd proscribere tot milia ciuium ac trucidare potuisset. O praua interpretatio, & futuro tempore infelix. Non melioris sortis tunc fuere pereun tes, quorum miseremur hodie, cum Syllam nemo nō ode rit? Age, non exitus uitæ eius, omnium proscriptorum ab illo calamitate crudelior fuit, erodente seipso corpo re, & supplicia sibi gignente? Quod ut dissimulauerit, & supremo somnio eius (cui immortuus quodammodo est) credamus, ab uno illo inuidiam gloria uictam: hoc tamen nempe felicitati suæ defuisse confessus est, quòd Ca pitolium non dedicauisset. Q. Metellus in ea oratione quam habuit supremis laudibus patris sui L. Metelli, pōtificis, bis consulis, dictatoris, magistri equitum, quin decimuiri agris dandis, qui primus elephantos primo

Punico bello duxit in triumpho, scriptum reliquit: decẽ maximas res optimas q; in quibus quærendis sapientes ætatem exigerent, consummasse eum. Voluisse enim primarium bellatorẽ esse, optimum oratorem, fortissimum imperatorem, auspicio suo maximas res geri, maximo honore uti, summa sapientia esse, summum senatorem haberi, pecuniam magnam bono modo inuenire, multos liberos relinquere, & clarissimum in ciuitate esse. Hæc contigisse ei, nec ulli alij post Romam conditam, longum est refellere & superuacuum, abunde uno casu refutante. Siquidem is Metellus orbam luminibus exegit senectam, amissis incendio cum Palladium raperet ex æde Vestæ, memorabili causa, sed euentu misero. Quo fit, ut infelix quidem dici non debeat, felix tamen non possit. Tribuit ei populus Ro. quod nunquam ulli alij ab condito æuo, ut quoties in senatum iret, curru ueheretur ad curiam: Magnum & sublime, sed pro oculis datum.

De altero Metello. Cap. XLIIII.

Vius quoque Q. Metelli, qui illa de patre dixerat, filius, iter rara felicitatis humanæ exẽpla numeratur. Nam præter honores amplissimos, cognomen q; è Macedonia, quatuor filijs illatus rogo, uno prætore, tribus consularibus, duobus triũphalibus, uno cẽsorio: quæ singula quoque paucis contigere: in ipso tamen flore dignitatis suæ, ab Catinio Labeone, cui cognomen fuit Macerioni, tribuno plebis, quem è senatu cẽsor ciecerat, reuertens è campo meridiano tempore, uacuo foro & capitolio, ad Tarpeium raptus

ut præcipitaretur, conuolãte quidem tam numerosa illa cohorte, quæ patrem eum appellabat, sed (ut necesse erat in subito) tarde & tanquam in exequias, cum resistendi sacroq; sanctum repellẽdi ius non esset, uirtutis suæ opera & censuræ periturus, ægre tribuno qui intercæderet reperto, à limine ipso mortis reuocatus, alieno beneficio postea uixit, bonis inde etiam consecratis à damnatu suo: tanquam parum esset, saucium certe interarum, expressiq; per aures sanguinis pœnam exactam esse. Equidem & Africani Aemiliani inimicum fuisse inter calamitates duxerim, ipso teste Macedonico. Siquidem liberis dixit: Ite filij, celebrate exequias, nunquam ciuis maioris funus uidebitis. Et hoc dicebat iam Balearicis & Creticis & Dalmaticis iam Macedonicus ipse. Verum ut illa sola iniuria æstimetur, quis hunc iure felicem dixerit, periclitatum ad libidinem inimici, nec Africani saltem perire: quos hostes uicisse tanti fuit? aut quos non honores currusq; illa sua uiolentia fortuna retroẽgit, per mediam urbem censore tracto (Etenim sola hæc moriendi ratio fuerat) tracto in capitolium illud, in quod triumphãs ipse de eorum exuuijs, ne captiuos quidem sic traxerat. Maius hoc scelus, felicitate consecuta factum est, periclitato Macedonico uel funus tantum ac tale perdere, in quo à triũphalibus liberis portaretur in rogum, uelut exequijs quoque triumphans. nulla est profecto solida felicitas, quam contumelia ulla uitæ rumpit, nedum tanta. Quod supereſt, nescio morũ gloriæ an indignationis dolori accedat, inter tot Metellos tam sceleratam Catinij audaciam semper fuisse inultam.

De diuo Augusto. Cap. XLV.

N diuo quoque Augusto, quem uniuersa mor
i talitas in hac censura nuncupat, si diligenter
æstimentur cuncta, magna sortis humanæ re-
perietur uolumina. Repulsa in magisterio equitum apud
auunculorum & contra uoluntatem eius prælatus Le-
pidus: proscriptionis inuidia, collegium in triumuiratu
pessimorum ciuium, nec æqua saltem portione, sed præ-
graui Antonio: Philippensi prælio morbus, fuga, et tri-
duo in palude latebræ ægroti: & (ut fatentur Agrippa
& Mæcenas) aqua subter cutem fusa turgida latera:
naufragia Sicula, & alia ibi quoque in spelunca occul-
tatio. Iam in nauali fuga urgẽte hostium manu, preces
Proculeio mortis admotæ: cura Perusinæ contentionis:
sollicitudo martis Actiaci: Pannonici belli ruina & turri:
tot seditiones militum, tot ancipites morbi corporis: su-
specta Marcelli uota, pudenda Agrippæ ablegatio, to-
ties petita insidijs uita, incusatæ liberorum mortes, lu-
ctus q; non tantum orbitate tristes: adulterium filiæ, &
consilia parricidæ palam facta: contumelios⁹ priuigni
Neronis secessus: aliud neptis adulterium: iuncta dein-
de tot mala: inopia stipendij, rebellio Illyrici, seruitiorũ
delectus, iuuentutis penuria: pestilentia urbis, fames si-
tis q; Italiæ, destinatio expirandi: & quatridui inedia,
maior pars mortis in corpus recepta: iuxta hæc Varia-
na clades, & maiestatis eius fœda suggillatio, abdicatio
Posthumi Agrippæ post adoptionem, desyderium post
relegationem: inde suspicio in Fabiũ, arcanorum q; pro-
ditionem: hinc uxoris & Tiberij cogitationes suprema
eius cura. In summa, deus ille, cœlum q; nescio adeptus

magis an meritus, hærede hostis sui filio excæssit.

Quos beatissimos dij iudicauerunt. Cap. XLVI.

s Vbeunt in hac reputatione Delphica oracula, uelut ad castigandam hominum uanitatem à deo emissa. Duo sunt hæc: Phedium felicissimum, qui pro patria proxime occubuisset. Iterũ à Gyge rege tunc amplissimo terrarum consultum, Aglaum Psophidium esse feliciorem. Senior hic in angustissimo Arcadiæ angulo parum, sed annuis uictibus large sufficiens, prædiũ colebat, nunquam ex eo egressus: atque (ut è uitæ genere manifestum est) minima cupidine minimum in uita mali expertus.

Quem uiuẽtẽ ut deũ coli iusserũt. Cap. XLVII.

c Consecratus est uiuus sentiens q; oraculi eiusdem iussu, & Iouis deorum summi astipulatu, Euthymus pycta, semper Olympiæ uictor & semel uictus. Patria ei Locri in Italia: ibi imaginẽ eius & Olympiæ alteram eadem die tactam fulmine, Callimachũ ut nihil aliud miratum uideo, deum q; iussisse sacrificari: quod & uiuo factitatum & mortuo: nihil q; adeo mirum aliud, quàm hoc placuisse dijs.

De spatijs uitæ longissimis. Cap. XLVIII.

d Spatio atque longinquitate uitæ hominum, non locorum modo situs, uerum exempla, ac sua cuique sors nascendi incertum fecere. Hesiodus qui primus aliqua de hoc prodidit, fabulose (ut reor) multa de hominum æuo referens, cornici nouẽ nostras attribuit ætates, quadruplum eius ceruis, id tripli catum coruis. Et reliqua fabulosius in phœnice ac nymphis. Anacreon poëta Arganthonio Tartessiorum regi

CL. tribuit annos, Cyniræ Cypriorum X. annis amplius, Aegumio CC. Theopompus Epimenidi Gnosio CL. VII. Hellanicus quosdam in Aetolia Epiorum gentis CC. explere. Cui astipulatur Damiates, memoras Pictoreum ex ijs præcipuum corpore uiribusq; etiam CCC. uixisse. Ephorus Arcadum reges CCC. annis. Alexander Cornelius, Dandonem quendam in Illyrico D. uixisse. Xenophon in periplo, maritimorum regem DC. atque ut parce mentitus, filium eius DCCC. quæ omnia inscitia temporum acciderunt. Annum enim alij æstate unum determinabant, & alterum hyeme: alij quadripartitis temporibus, sicut Arcades, quorum anni trimestres fuere: quidam lunæ senio, ut Aegyptij: itaq; apud eos aliqui & singula milia annorum uixisse produntur. Sed ut ad confessa transeamus, Arganthonium Gaditanum LXXX. annis regnasse propè certum est: putant XL. cœpisse. Masiniſſam LX. annis regnasse indubitatum est. Gorgiam Siculum CVIII. uixisse. Q. Fabius Maximus LXIII. annis augur fuit. M. Perpenna, & super L. Volusius Saturninus, omnium quos in consulatu sententiam rogauerant, superstites fuere. Perpenna VII. reliquit ex ijs quos censor legerat, uixit annos XCVIII. Qua in re & illud adnotare succurrit, unum omnino quinquennium fuisse, quo senator nullus mortuus est: cum Flaccus & Albinus censores lustrum condidere usque ad proximos censores, ab anno Vrbis quingentesimo septuagesimonono. M. Valerius Coruinus C. annos impleuit: cuius inter primum & sextum consulatum XLVI. anni fuere. Idem sella curuli semel ac uicies sedit, quoties nemo alius. Aequauit eius uitæ spa

tium Metellus pontifex. Et ex fœminis Liuia Rutilij XCVII. annos excæssit. Statilia Claudio principe ex nobili domo nonagintanouem. Terētia Ciceronis CIII: Clodia Osilij CXV. hæc quidem etiam enixa quindecies. Lucia mima centum annis in scena pronunciauit. Galeria Copiola Emboliaria reducta est in scenam, Cn. Pompeio, Q. Sulpitio COSS. ludis pro salute diui Augusti uotiuis, annum cētesimumquartum agens: quæ producta fuerat tyrocinio à M. Pōponio ædili plebis, C. Mario, Cn. Carbone consulibus, ante annos nonagintaunum: & à Magno Pomponio magni theatri dedicatione, anus pro miraculo reducta. Samullam quoque C. decem annis uixisse, autor est Asconius Pedianus. Minus miror Stephanionem (qui primus togatus saltare instituit) utrisque secularibus ludis saltasse, & diui Augusti, & quos Claudius Cæsar consulatu suo quarto fecit, quando LXIII. non amplius anni interfuere, quāquam & postea diu uixit. In Tmoli montis cacumine, quod uocant Tempsin, CL. annis uiuere, Mutianus autor est. Totidem annos censum Claudij Cæsaris censura T. Fullonium Bononiensem: idq; collatis censibus quos ante detulerat, uitæq; argumentis (etenim id curæ principi erat) uerum apparuit.

De uarietate nascendi. Cap. XLIX.

Oscere uidetur locus ipse syderalis scientiæ p sententiam. Epigenes CXXII. annos impleri negauit posse: Berosus excedi CXVII. Durat & ea ratio, quam Petosiris ac Necepsos tradiderunt, et tetartemorio appellant à triū signorū portione, qua posse in Italiæ tractu CXXVI. annos uitæ cōtigere appet.

Negauere illi quenquam XC. partium exortiuam mensuram (quod anaphoras uocant) transgredi, et has ipsas incidi occursu maleficorum syderum, aut etiam radijs eorum solisq; Rursus Aesculapii secta, quæ stata uitæ spatia à stellis accipi dicit, sed quantum plurimum tribuat, incertum est. Rara autem esse dicunt longiora tẽpora, quandoquidem momentis horarum insignibus lunæ dierum ue septem atq; IX. (quæ nocte ac die obseruantur) ingens turba nascatur, scansili annorum lege occidua, quam climacteras appellant, non ferè ita genitis LIIII. annum excedentibus. Primum ergo artis ipsius inconstantia declarat, quàm incerta res sit. Accedunt experimenta & exempla recentissimi census, quẽ intra quadriennium imperatores Cæsares Vespasiani, pater filiusq; censores egerunt. Nec sunt omnia uasaria excutienda: mediæ tantum partis, inter Apenninum Padumq;, ponemus exempla. Centum uiginti annos Parmæ tres edidere, Brixelli unus. CXXV, Parmæ duo. CXXX, Placentiæ unus. CXXXI, Fauentiæ una mulier. CXXXII, Bononiæ L. Terentius Marci filius. Arimini uero M. Aponius C & L, Tertulla, CXXXVII. Circa Placentiam in collibus oppidum est Velleiacium, in quo CX. annos sex detulere, quatuor centenos uicenos, unus CXL. M. Mutius M. filius, Galerius Felix. Ac ne pluribus moremur in re confessa, in regione Italiæ octaua centenûm annorũ censi sunt hoies LIIII. centenûm denûm homines LVII. centenûm uicenûm quinûm tricenûm homines quatuor, centenûm tricenûm quinûm aut septenûm totidem, centenum quadragenûm homines tres. Alia mortalitatis inconstantia:

Homerus eadem nocte natos Hectorem & Polydamantа tradit, tam diuersæ sortis uiros. C. Mario. Cn. Carbone III. COSS. ad V. kalēd. Iunias, M. Cæcilius Rufus & C. Licinius Caluus eadem die geniti sunt, oratores quidem ambo, sed tam dispari euentu. Hoc etiam ijsdem horis nascentibus in toto mundo quotidie euenit, pariterq; domini ac serui gignuntur, reges & inopes.

In morbis uaria exempla. Cap. L.

VBlius Cornelius Rufus, qui consul cum M. Curio fuit, dormiens oculorum usum amisit, cum id sibi accidere somniaret. E diuerso Phalereus tum deploratus à medicis uomicæ morbo, cum mortem in acie quæreret, uulnerato pectore medicinam inuenit ex hoste. Q. Fabius Maximus cōsul apud flumen Isarā prælio commisso aduersus Allobrogum Aruernorumq; gentes, ad VI. idus Augustas CXXX. M. perduellium cæsis, febri quartana liberatus est in acie. Incertum ac fragile nimirū est hoc munus naturæ, quic quid datur nobis: malignum uero et breue etiam in ijs, quibus largissime contingit, uniuersum utique æui tempus intuētibus. Quid, quod æstimatione nocturnæ quietis, dimidio quisque spatio uitæ suæ uiuit? pars æqua morti simulis exigitur, aut pœnæ, nisi contingit quies. Nec reputantur infantiæ anni qui sensu carent, non secta in pœnam uiuacis. Tot periculorum genera, tot morbi, tot metus, tot curæ, toties inuocata morte, ut nullum frequētius sit uotum. Natura uero nihil hominibus breuitate uitæ præstitit melius. Hebescunt sensus, membra torpent, præmoritur uisus, auditus, incessus, dentes etiam ac aborum instrumenta, & tamen uitæ hoc tem

pus annumeratur. Ergo pro miraculo & id solitarium reperitur exemplum, Xenophilum musicum centum & quinque annis uixisse sine ullo corporis incommodo. At Hercule reliquis omnibus per singulas membrorũ partes, qualiter nullis alijs animalibus, certis pestifer calor remeat horis aut rigor: neque horis modo, sed & diebus noctibusq; trinis quadrinisue, etiam anno toto: Atque etiam morbus est aliquis, per sapientiam mori. Morbis enim quoque quasdam leges natura posuit. Quadrini circuitus febrem, nunquam bruma, nunquam hybernis mensibus incipere: quosdam post sexagesimum uitæ spatium nõ accidere: alios pubertate deponi, à fœminis præcipue. Senes minime sentire pestilentiã. Nanque & uniuersis gentibus ingruunt morbi, & generatim modo seruitijs, modo procerum ordini, aliosq; per gradus. Qua in re obseruatum, à meridianis partibus ad occasum solis pestilentiam semper ire: nec unquam ferè aliter nisi hyeme, nec ut ternos excædat menses.

De signis mortis. Cap. LI.

Am signa letalia: In furoris morbo risum: sapientiæ uero ægritudine, fimbriarum ueram & stragulæ uestis plicaturas, à somno mouẽtium neglectum, profundi humoris è corpore effluuiũ: in oculorum quidem & narium aspectu indubitata maxime, atque etiam supino assiduo cubitu: uenarum inæquabili aut formicante percussu: quæq; alia Hippocrati principi medicinæ obseruata sunt. Et cum innumerabilia sint mortis signa, salutis securitatisq; nulla sunt: Quippe cum Cẽsorius Cato ad filium de ualidis quoque obseruationem ut ex oraculo aliquo prodiderit, se

nilem iuuentam præmaturæ mortis esse signum. Morborum uero tam infinita est multitudo, ut Pherecydes Syrius copia serpentium ex corpore eius erumpente exprauerit. Quibusdam perpetua febris est, ut C. Mæcenati. Eidem triennio supremo nullo horæ momento contigit somnus. Antipater Sidonius poëta omnibus annis uno die tantum natali corripiebatur febre, & eo cõsumptus est satis longa senecta.

De his qui elati reuixerunt. Cap. LII.

a Viola consularis in rogo reuixit: & quoniã subueniri non potuerat prævalente flamma, uiuus crematus est. Similis causa in L. Lamia prætorio uiro traditur. Nã C. Aelium Tuberonem prætura functum à rogo relatum, Messala Rufus, & plerique tradunt. Hæc est conditio mortalium: ad has & eiusmodi occasiones fortunæ gignimur, uti de homine ne morti quidem debeat credi. Reperimus inter exempla, Hermotimi Clazomenij animam relicto corpore errare solitam, uaginq; è lõginquo multa annũciare, quæ nisi à præsenti nosci non possent, corpore interim semianimi: donec cremato eo inimici (qui Cantaridæ uocabantur) remeanti animæ uelut uaginam ademerint: Aristæi etiam uisam euolantem ex ore in Proconnesõ, corui effigie, magna quæ sequitur fabulositate: quam equidem & in Gnosio Epimenide simili modo accipio. Puerum æstu & itinere fessum in specu VII. et L. dormisse annis: rerum faciem mutationemq; mirantem, uelut postero experrectum die: hinc pari numero dierum senio ingruente, ut tamen in septimum & quin-

quagesimum atque centesimum uitæ duraret annum. Fœminarum sexus huic malo uidetur maxime opportunus, conuersione unluæ: quæ si corrigatur, spiritus restituitur. Huc pertinet nobile illud apud Græcos uolumen Heraclidis, septem diebus fœminæ exanimis ad uitam reuocatæ. Varro quoque autor est, XX. uiris agros diuidentibus Capuæ, quendam qui efferretur feretro, domũ remeasse pedibus. Hoc idẽ Aquini accidisse. Romæ quoque Corfidium materteræ suæ maritum funere locato reuixisse, & locatorem funeris ab eo elatum. Adiicit miracula, quæ tota indicasse cõueniat. È duobus fratribus equestris ordinis Corfidio maiori accidisse, ut uideretur expirasse, apertoq; testamento recitatum hæredem minorem funeri instituisse: interim eum, qui uidebatur extinctus, plaudendo conciuisse ministeria, et narrasse à fratre se uenisse, commendatam sibi filiam ab eo. Demonstratum præterea quo in loco defodisset aurum nullo conscio, & rogasse ut iis funebribus quæ comparasset efferretur. Hoc eo narrante, fratris domestici propere annunciauere exanimatum illum: & aurum ubi dixerat repertum est. Plena præterea uita est his uaticiniis, sed non conferenda, cum sæpius falsa sint, sicut ingenti exẽplo docebimus. Bello Siculo Gabienus Cæsaris classiarius fortissimus captus à Sex. Pompeio, iussu eius incisa ceruice, & uix cohærente, iacuit in littore tota die. Deinde cum adue sperauisset, cum gemitu precibusq; congregatæ multitudine petijt, uti Pompeius ad se ueniret, aut aliquẽ ex charis mitteret: se enim ab inferis remissum, habere quæ nunciaret. Misit plures Pompeius ex amicis, quibus Gabienus dixit: Inferis diis placere Põpeii

causas & partes pias. Proinde euentum futurum quem optaret, hoc se nunciare iussum. Argumentum fore ueritatis, quòd peractis mandatis, protinus expiraturus esset. Idq; ita euenit. Post sepulturam quoque uisorum exempla sunt: nisi quòd naturæ opera, non prodigia consectamur.

De mortibus repentinis. Cap. LIII.

IN primis autem miraculo sunt atque frequenti mortes repentinæ. Hæc est summa uitæ felicitas, quas eē naturales docebimus. Plurimas prodidit Verrius: nos cum delectu modū seruabimus. Gaudio obiere præter Chilonem, de quo diximus, Sophocles & Dionysius Siciliæ tyrānus, uterque acepto tragicæ uictoriæ nuncio. Mater pugna illa Cannensi, filio incolumi uiso contra falsum nūcium. Pudore Diodorus sapientiæ dialecticæ professor, lusoria quæstione nō protinus ad interrogationes Stilbonis dissoluta. Nullis euidētibus causis obiere, dum calciantur mutuino duo Cæsares, prætor & prætura perfunctus dictatoris Cæsaris pater: hic Pisis exanimatus, ille Romæ. Q. Fabius Maximus in consulatu suo pridie kalend. Ianuarii: in cuius locum M. Orellius paucissimarum horarum consulatum petijt: Item C. Vulcatius Gurges senator. Omnes adeo sani atque tempestiui, ut de progrediendo cogitarent. Q. Aemilius Lepidus iam egrediens incusso pollice limini cubiculi. C. Aufidius egressus cum in senatum iret, offenso pede in comitio. Legatus quoque qui Rhodiorum causam in senatu magna cum admiratione orauerat, in limine curiæ protinus expirauit progredi uolens. Cn. Bebius Pamphilus, prætura & ipse functus,

cum à puero quæsisset horas. A. Pompeius in capitolio cum deos salutasset M. Iuuentius Talua COS. cum sacrificaret. C. Seruilius Pansa cum staret in foro ad tabernam hora diei secunda, in P. Pansam fratrem innixus. Bebius iudex cum uadimonium differri iubet. M. Terentius Corax dum tabellas scribit in foro. Necnon & proximo anno, dum consulari uiro in aurem dicit, eques Romanus, ante Apollinem eboreum, qui est in foro Augusti. Super omnes C. Iulius medicus, dum inungit, specillum per oculum trahens. Iam Manlius Torquatus consularis cum in cœna placentam appeteret. L. Durius medicus Valla, dum mulsi potionem haurit. Ap. Saufeius, cum à balineo reuersus mulsum bibisset, ouum q; sorberet. P. Quintius Scapula cum apud Aquilium Gallum cœnaret. Decimus Saufeius scriba cum domi suæ prandaret. Cornelius Gallus prætorius & T. Aetherius eques Ro. in Venere obiere. Et quos nostra adnotauit ætas, duo equestris ordinis in eodem Pătomimo Mythico tum forma præcellente. Operosissima tamen securitas mortis in M. Ofilio Hilaro ab antiquis traditur, cœmœdiarum histrione. is cum populo admodũ placuisset natali die suo, conuiuium q; haberet, edita cœna calidam potionem in puluario poposcit, simul q; persanam eius diei acceptam intuens, coronam è capite suo in eam transtulit tali habitu rigens nullo sentiente, donec accubãtium proximus tepescere potionem admoneret. Hæc felicia exempla: at cõtra miseriarum innumera. L. Domitius clarissimæ gentis apud Massiliam uictus, Corfinij captus ab eodem Cæsare, ueneno poto propter tædium uitæ, post quam biberat, omni opere ut uiueret

annixus est. Inuenitur in actis, Feliçe Russato auriga elato, in rogum eius unum è fauentibus iecisse sese: (frivolum dictu) ne hoc gloriæ artificis daretur, aduersis studijs copia odorum corruptum criminantibus. Cum ante non multo M. Lepidus nobilissimæ scurpis, quem euenti anxietate diximus mortuum, flammæ ui è rogo iectus, recondi propter ardorem non potuisset, iuxta sarmentis alijs nudus crematus est.

De sepultura. Cap. LIIII.

IPsum cremare, apud Romanos non fuit ueteris institutiterra condebantur. At postquam longinquis bellis obrutos erui cognouere, tũc institutum. Et tamen multæ familiæ priscos seruauere ritus: sicut in Cornelia nemo ante Syllam dictatorem traditur crematus. idq; uoluisse, ueritum talionem, eruto C. Marij cadauere. Sepultus intelligitur quoquo modo conditus, humatus uero humo contectus.

De anima, uel de manibus. Cap. LV.

OSt sepulturã aliæ atque aliæ manium ambages. Omnibus à suprema die eadem quæ ante primam: nec magis à morte sensus ullus aut corpori aut animæ, quàm ante natalem. Eadẽ enim uanitas in futurum etiam se propagat, & in mortis quoque tempora ipsa sibi uitam mentitur: aliâs immortalitatem animæ, aliâs trãsfigurationem, aliâs sensum ĩferis dãdo, et manes colẽdo, deũq; faciẽdo, qiã ẽt homo esse desierit: ceu uero ullo modo spirãdi rõ hoi à cæteris animalibus distet, aut non diuturniora in uita multa

reperiantur, quibus nemo similem diuinat immortalitatem. Quod autem corpus animæ prosequitur materiam? ubi cogitatio illi? quomodo uisus, auditus, aut qui tangit, qui usus eius, aut quod sine his bonum? Quæ deinde sedes, quantæ ue multitudo tot seculis animarũ uelut umbrarum? Puerilium istæ deliramentorum, auidæq; nunquam desinere mortalitatis commenta sunt. Similis & de asseruandis corporibus hominum ac reuiuiscendi promissa Democrito uanitas, q non reuixit ipse. Quæ (malum) ista dementia est, iterari uitam morte? quæ ue genitis quies unquam si in sublimi sensus animæ manet, inter inferos umbræ? Perdit profecto ista dulcedo credulitasq; præcipuum naturæ bonum mortem, ac duplicat obitus, si dolere etiam post futuri æstimatione euenit. Etenim si dulce uiuere, cui potest esse uiuisse? At quanto facilius certiusq; sibi quenque credere, ac specimen securitatis antegenitali sumere experimento.

Quæ quis inuenerit in uita. Cap. LVI.

Consentaneum uidetur, priusquam digrediamur à natura hominum, indicare quæ cuiusque inuenta sunt. Emere ac uendere instituit Liber pater. Idem diadema regum insigne, & triumphum inuenit. Ceres frumenta, cum antea glande uescerentur. Eadem molere & conficere in Attica, Italia et Sicilia: ob id dea iudicata. Eadem prima leges dedit, ut alii putauere Rhadamanthus. Literas semper arbitror Assyrias fuisse: sed alii apud Aegyptios à Mercurio, ut Gellius: alii apud Syros repertas uolunt. Vtique in Græciam intulisse è Phœnice Cadmum sedecim numero. Quibus Troiano bello Palamedem adiecisse quatuor

hac

hac figura ΘΞΦΧ. Totidem post eum Simonidem meli cum, ZHΥΩ: quarum omnium uis in nostris recognoscitur. Aristoteles Χ & VIII. priscas fuisse, Α Β Γ Δ Ε Ζ Ι Κ Λ Μ Ν Ο Π Ρ Σ Τ Υ Φ: & duas ab Epichar mo additas ΟΧ, quum à Palamede mauult. Anticlides in Aegypto inuenisse quendam nomine Menona tra dit XV. annis ante Phoroneum antiquissimum Græcæ regem: idq; monumentis approbare conatur. È diuerso Epigenes, apud Babylonios DCCXX. annorum obser uationes syderum coctilibus lateralis inscriptas docet, grauis autor in primis: qui minimum, Berosus & Cri todemus, CCCC. LXXX. annorũ. Ex quo apparet æter nus literarum usus. In Latium eas attulerunt Pelasgi. Lateraria ac domes constituerunt primi Euryalus & Hyperbius fratres Athenis: antea specus erant pro do mibus. Gellio Doxius Cæli filius, lutei ædificij inuen tor placet, exemplo sumpto ab hirundinum nidis. Oppi dum Cecrops à se appellauit Cecropiam, quæ nunc est arx Athenis. Aliqui Argos à Phoroneo rege ante condi tum uoluunt: quidam & Sicyonem. Aegyptij multo ante apud ipsos Diospolin. Tegulas inuenit Cynira Agriopæ filius, & metalla æris, utrumque in insula Cypro: Item forcipem, marculum, uectem, incudem. Puteos Danaus, ex Aegypto aduectus in Græciam, quæ uocabatur Ar gos dipsion. Lapidicinas Cadmus Thebis, aut (ut Theo phrastus) in Phœnice. Thrason muros. Turres, ut Aristo teles, Cyclopes: Tirynthij, ut Theophrastus: Aegyptij textilia: inficere lanas Sardibus Lydi. Fusus in lanifi cio Closter filius Arachnes, linum & retia Arachne. Fullonia artem Nicias Megarensis. Sutrinam Boëthius.

Medicinam Aegyptij apud ipsos uolunt repertam: alii per Arabum, Babylonis & Apollinis filium: Herbariam & medicamentariam à Chirone, Saturni et Phyllyriæ filio. Aes conflare & temperare, Aristoteles Lydum Scythen monstrasse, Theophrastus. Delam Phrygem putat. Aerariam fabricam alii Chalybas, alii Cyclopas. Ferrum Hesiodus in Creta eos qui uocati sunt Dactyli Idæi. Argentum inuenit Erichthonius Atheniensis, ut alii Aeacus. Auri metalla & conflaturam Cadmus Phœnix ad Pangæum montem: ut alii, Thoas & Eaclis in Panchaia, aut Sol Oceani filius, cui Gellius medicinæ quoque inuentionem & mellis assignat. Plumbum ex Cassiteride insula primus apportauit Midacritus. Fabricam ferreã inuenere Cyclopes. Figlinas Choræbus Atheniensis. In ijs orbem Anacharsis Scythes, ut alii Hyperbios Corinthius. Fabricam materiariam Dædalus, & in eam ferram, ascãm, perpendiculum, terebram, glutinum, ichthyocollam: normam autẽ & libellam, & tornum, & clauem Theodorus Samius. Mensuras & pondera, Phidon Argiuus: aut Palamedes, ut maluit Gellius. Ignem è silice Pyrodes Cilicis filius: eundem asseruare in ferula, Prometheus. Vehiculum cum quatuor rotis Phryges. Mercaturas Pœni. Culturas uitium & arborum Eumolpus Atheniensis. Vinum aqua miscẽri Staphylus Sitheni filius. Oleum & trapetas Aristæus Atheniensis. Idem mella. Bouem & aratrum Buzyges Atheniensis, ut alii Triptolemus, Regiam ciuitatem Aegyptii, populare Attici. Post Theseum tyrannus primus fuit Phalaris Agrigenti. Seruitum inuenere Lacedæmonii. Iudicium capitis in

Ariopago primum actum est. Prælium Asii contra Aegyptios primum fecere fustibus, quos uocant phalãgas. Clypeos inuenerunt Prœtus & Acrisius inter se bellãtes, siue Chalcus Athamantis filius. Loricam Mydias Messenius. Galeam, gladium, hastam Lacedæmonii. Ocreas & cristas Cares. Arcum & sagittas Scythem Iouis filium, alii sagittas Persen Persei filium inuenisse dicunt: lanceas Aetolos, iaculum cum amento inuenisse Aetolum Martis filium. Hastas uelitares Tyrrhenũ, pilumq;, Pentheſileam Amazonem ſecurim, Piſeum uenabula. Et in tormentis ſcorpionem Cretas, catapultam Syros, Phœnicas balliſtam & fundam. Aeneam tubam Piſeum Tyrrhenum. Teſtudines Artemonem Clazomenium. Equum (qui nunc aries appellatur) in muralibus machinis Epeum ad Troiam. Equo uehi Bellerophontem. Frenos & ſtratu equorum Pelethronium. Pugnare ex equo Theſſalos, qui Centauri appellati ſunt, habitantes ſecundum Pelium montem. Bigas primum iunxit Phrygum natio, quadrigas Erichthonius. Ordinem exercitus, ſigni dationem, teſſeras, uigilias Palamedes inuenit Troiano bello. Speculare m ſignificationem eodẽ Sinon. Inducias Lycaon. Fœdera Theſeus. Auguria ex auibus Car, à quo Caria appellata. Adiecit ex cæteris animalibus Orpheus. Aruſpicium Delphus, ignifpicia Amphiaraus, auſpicia auium Tireſias Thebanus. Interpretationem oſtentorum & ſomniorum Amphictyon. Aſtrologiam Atlas Libyæ filius, ut alii Aegyptii, ut alii Aſſyrii. Sphæram in ea Mileſius Anaximander. Ventorum rationem Aeolus Hellenis filius. Muſicam Amphion. Fiſtulam & Monaulum

Muſicam ventor

Pan Mercurij. Obliquam tibiã Midas in Phrygia. Geminas tibias Marsyas in eadem gente. Lydios modulos Amphiõ, Dorios Thamyras Thrax, Phrygios Marsyas Phryx, Citharam Amphion, ut alij Orpheus, ut alij Linus. Septem chordis additis Terpander. Octauam Simonides addit. Nonam Timotheus. Cithara sine uoce cecinit Thamyras primus: cum cantu Amphion, ut alij Linus. Citharœdica carmina composuit Terpander. Cũ tibijs canere uoce Trœzenius Dardanus instituit. Saltationem armatam Curetes docuere, Pyrrhicen Pyrrhus, utranque in Creta. Versum heroicum Pythio oraculo debemus. De poëmatum origine magna quæstio est. Ante Troianum bellum probantur fuisse. Prosam orationem condere Pherecydes Syrius ĩstituit, tempore Cyri regis. Historiam Cadmus Milesius. Ludos gymnicos in Arcadia Lycaon, funebres Acastus in Iolco, post eum Theseus in Isthmo. Hercules olympiæ athleticam. Pythus pilam lusoriam. Gyges Lydius picturã in Aegypto. In Græcia uero Pyrrhus Dædali cognatus, ut Aristoteli placet: ut Theophrasto, Polignotus Athenienſis. Naue primus in Græciã ex Aegypto Danaus aduenit: antea ratibus nauigabatur, inuẽtis in mari rubro inter insulas à rege Erythra. Reperiuntur qui Mysos & Troianos priores excogitasse in Hellespõto putent, cum transirent aduersus Thracas. Etiam nunc in Britannico oceano utiles corio circũsutæ fiunt: in Nilo ex papyro, & scirpo, & arundine. Longa naue Iasonem primum nauigasse, Philostephanus autor est: Egesias Parrhalum: Ctesias Samyram: Saphanus Semiramin: Archimachus Aegeonem: Biremem Damastes Erythræos fecisse: trire

mem Thucydides Aminoclen Corinthium: quadriremẽ Aristoteles Carthaginienses. Quinqueremem instituit Nesichthon Salaminius: sex ordinum Xenagoras Syracusius: ab ea ad decaremem Mnesigeton. Alexandrum Magnum ferunt instituisse ad XII ordines: Philostephanus Ptolemæum Soterem ad quindecim: Demetrium Antigoni ad XXX. Ptolemæum Philadelphum ad XL. Ptolemæum Philopatorem, qui Triphon cognominatus est, L. Onerariam Hippus Tyrius inuenit, lembum Cyrenenses, cymbam Phœnices, æloccm Rhodij, æreuron Cyprij. Syderum obseruationem in nauigando Phœnices, remũ Copæ, latitudinem eius Platææ, uela Icarus, malum et antennam Dædalus, Hippagum Salaminij, aut Pericles Athenienses, tectas longas Thasij: antea ex prora tantum & puppi pugnabatur. Rostra addidit Piseus: Tyrrheni ancoram, Eupalamus eandem bidẽtem, Anacharsis harpagonas: & manus Pericles Athenienses, adminicula gubernandi Typhis. Classe primœps depugnauit Minos. Animal occidit primus Hyperbius Martis filius, Prometheus bouem.

In quo primus gẽtiũ consensus. Cap. LVII.

Gentium consensus tacitus primus omnium conspirauit, ut Ionum literis uterentur.

De literis antiquis. Cap. LVIII.

Teteres Græcas fuisse easdem penè quæ nunc Latinæ, indicio erit Delphica tabula antiqui æris, quæ est hodie in palatio, dono principum Mineruæ dicata in bibliotheca, cum inscriptione tali, Ναυσιπάτης τισαμένου Αθηναῖος ἀνέθηκεν.

Quando primum tonsores Romæ. Cap. LIX.

Equẽs gentium consensus in tonsoribus fuit, sed Romanis tardior. In Italiam ex Sicilia uenere post Romam conditam anno quadringentesimo quinquagesimo quarto, adducente P. Ticinio Mena, ut autor est Varro: ante intonsi fuere. Primus omnium radi quotidie instituit Africanus: sequens diuus Augustus cultris semper usus est.

Quando primum horologia. Cap. LX.

Ertus consensus fuit in horarum obseruatione, iam hic rationi accedens, quando & à quo in Græcia reperta, diximus in secundo uolumine. Serius etiam hoc Romæ contigit. Duodecim tabulis ortus tantum & occasus nominatur. Post aliquot annos adiectus est & meridies, accenso consulũ id pronunciante, cum Curio inter rostra & Græcostasin prospexisset talem solem. A columna ænea ad carcerẽ inclinato sydere, supremam pronunciauit. Sed hoc serenis tantum diebus usque ad primum Punicum bellũ. Primceps Romanis solarium horologium statuisse, ante duodecim annos, quàm cum Pyrrho bellatum est, ad ædem Quirini, L. Papyrius Cursor, cum eandem dedicaret, à patre suo uotum, à Fabio Vestali proditur. Sed neq; facti horologij rationem uel artificem significat, nec unde translatum sit, aut apud quem scriptum id inuenerit. M. Varro primum statutum in publico secundũ Rostra in columna tradit, bello Punico primo, à M. Valerio Messala consule Catina capta in Sicilia: deportatum inde post XXX. annos, quàm de Papyriano horologio traditur, anno urbis CCCCLXXVII. nec congruebant

ad horas eius lineæ: parueruntamen ei annis undecentum, donec Q. Martius Philippus, qui cum L. Paulo fuit censor, diligentius ordinatum iuxta posuit: idq; munus inter censoria opera gratissime est acceptum. Etiam tum tamen nubilo incertæ fuere horæ, usque ad proximum lustrum. Tunc Scipio Nasica collega Lænatis, primus aqua diuisit horas æque noctium ac dierum. Idq; horologium sub tecto dicauit, anno urbis DXCV. Tã diu populi Romani indiscreta lux fuit. Nũc reuertamur ad reliqua animalia, primumq; terrestria.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER OCTAVVS.

De animalibus terrestribus. elephantorũ commendatio, & de sensu eorum. Cap. I.

DE RELIQVA trãseamus animalia, & primum terrestria. Maximum a est elephas, proximumq; humanis sensibus: quippe intellectus illis sermonis patrij, & imperiorũ obedientia, officiorumq; quæ didicere memoria, amoris & gloriæ uoluptus: imo uero (quæ etiam in hoie rara) probitas, prudẽtia, æquitas: religio quoque syderum, solisq; ac lunæ ueneratio. Autores sunt, in Mauritaniæ silubus ad quendam amnem, cui nomen est Amilo, nitescente luna noua, greges eorum descendere, ibiq; se purificantes solẽ-

niter aqua circumspergi, atque ita salutato sydere in syl
nas reuerti, uitulorum fatigatos præ se ferentes. Alienæ
quoque religionis intellectu, creduntur maria trãsituri
non ante naues conscendere, qui in inuitati rectoris iu-
reiurando de reditu. Visiq; sunt fessi ægritudine (quan-
do & illas moles infestant morbi) herbas supini in cœ-
lum iacĩtes, ueluti tellure precibus allegata. Nam quod
ad docilitatem attinet, regem adorãt, genua submittũt,
coronas porrigunt. Indis arant minores, quos appel-
lant nothos.

Quando primum iuncti. Cap. II.

Omæ iuncti primum subiere currum Pom-
r peij Magni Africano triumpho, quod prius
India uicta triumphante Libero patre me-
moratur. Procilius negat potuisse Pompeij triumpho iũ-
ctos ingredi portam. Germanici Cæsaris munere gladia
torio, quosdam inconditos motus edidere, saltantiũ mo-
do. Vulgare erat, per auras arma iacere non auferenti
bus uentis, atque inter se gladiatorios congressus ede-
re, aut lasciuiente pernicitate colludere: postea & p fu-
nes incessere, lecticis etiam ferentes quaterni singulos
puerperas imitantes, pleniq; hominum triclinijs accu-
bitu iere per lectos, ita libratis uestigijs, ne quis potan-
tum attingeretur.

De docilitate eorum. Cap. III.

Ertum est, unum tardioris ingenij in accipiẽ
c dis quæ tradebantur, sæpius castigatum uerbe
ribus, eadem illa meditatem noctu repertum.
Mirum maxime, & aduersis quidem funibus subire,
sed regredi magis utique pronis. Mutianus ter consul

autor est, aliquem ex his & literarum ductus Græcarum didicisse, solitumq; perscribere eius linguæ uerbis: Ipse ego hæc scripsi, & spolia celtica dicaui. Itemq; se uidente Puteolis, cum aduecti è naue egredi cogerentur, territos spatio procul pontis à continente porrecti, ut sese longinquitatis æstimatione fallerent, auersos retrorsus isse. Prædam ipsi in se expetendam, sciunt solam esse in armis suis, quæ Iuba cornua appellat, Herodotus tanto antiquior, & consuetudo melius, dentes. Quamobrem de caduos casu aliquo uel senecta, defodiũt: hoc solum ebur est, cætero, & in his quoque quà corpus intexit, uilitas ossea. Quanquam nuper ossa etiam in laminas secari cœpere penuria. Etenim rara amplitudo iam dentium, præterquam ex India, reperitur: cætera in nostro orbe cessere luxuriæ. Dentium candore intelligitur iuuenta. Circa hos belluis summa cura: alterius mucroni parcũt, ne sit prælijs hebes: alterius operario usu fodiunt radices, impellunt moles. circumuentiq; à uenantibus, primos constituunt quibus sunt minimi, ne tanti prælium putetur. postea fessi, impactos arbori frangunt, prædáq; se redimunt.

De clementia eorum, et q̃ pericula sua intelligãt, et de tigridis truculentia. Cap. IIII.

Irum in plerisque animalium, scire quare petantur: sed & per cuncta quid caueant. Elephas homine obuio forte in solitudine, & simpliciter oberrante, clemens placidusq; etiam demonstrare uiam traditur. Idem uestigio hominis animaduerso priusquam homine, intremiscere insidiarum metu, subsistere ab olfactu, circumspectare, iras proflare, nec calca

re, sed erutum proximo tradere: illum sequenti, nuncio simili usque ad extremum: & tunc agmen circumagi, & reuerti, aciemq; dirigi: adeo omnium odori durare uirus illud, maiore ex parte ne nudorum quidem pedū. Sic & tigris etiam ferus cæteris truculenta, atque ipsa elephanti quoque spernens uestigia, homine uiso transferre dicitur protinus catulos. Quonam modo agnito? ubi ante conspecto illo quem timet? Etenim tales syluas minime frequentari certum est. Sane mirentur ipsam uestigij raritatem: sed unde sciunt timendos esse? Imo uero cur uel sæpius conspectum paueant, tanto uiribus, magnitudine, uelocitate præstantiores? Nimirum hæc est natura rerum, hæc potentia eius, sæuissimas ferarum maximasq; quæ nunquam uidissent quod debeant timere, statim intelligere cur sit timendum.

De intellectu & memoria eorum. Cap. V.

Elephanti gregatim semper ingrediuntur. Dux agmen maximus natu, cogit ætate proximus. Amnem transituri minimos præmittūt, ne maiorum ingressu atterente alueum, crescat gurgitis altitudo. Antipater autor est, duos Antiocho regi in bellicis usibus celebres etiā cognominibus fuisse: etenim nouere ea. Certe Cato, cum imperatorum nomina annalibus describeret, eum qui fortissime præliatus esset in Punica acie, Sutrum tradidit uocatum, altero dente mutilato. Antiocho uadū fluminis experiēti renuit Aiax, alioquin dux agminis semper. Tum pronūciatum, eius fore principatum qui transisset: ausumq; Patroclum ob id phaleris argenteis, quo maxime gaudent, & reliquo omni primatu donauit. Ille qui notabatur, inedia mor-

tem ignominiæ prætulit. Mirus nanque pudor est, uictus q; uocem fugit uictoris: terram ac uerbenas porrigut. Pudore nunquam nisi in abdito cœunt: mas quinquennis, fœmina decennis. Initur autem biennio, quinis (ut ferunt) cuiusque anni diebus, nec amplius: sexto, perfunduntur amne, non ante reduces ad agmen. Nec adulteria nouere, nulla ue propter fœminas inter se prælia, cæteris animalibus pernicialia: non quia desit illis amoris uis: Nanque traditur unus amasse quandam in Aegypto corollas uendentem. Ac ne quis uulgariter electam putet, miretur gratam Aristophani, celeberrimo in arte grammatica. Alius Menandrum Syracusanum incipientis inuentæ in exercitu Ptolemæi, desyderium eius quotiens non uideret, inedia testatus. Et unguentariam quandam dilectam Iuba tradit. Omnium amoris fuere argumenta, gaudium à conspectu, blanditiæ q; inconditæ, stipes q;, quas populus dedisset, seruatæ, & in sinum effusæ. Nec mirum, esse amorem, quibus sit memoria. Idem nanque tradit, agnitum in senecta multos post annos, qui rector in iuuenta fuisset. Idem diuinationem quandam iustitiæ. Cum Bochus rex triginta elephantis, totidem, in quos sæuire instituerat, stipitibus alligatos obiecisset, procursantibus inter eos qui lacesserẽt, non potuisse effici, ut crudelitatis alienæ ministerio fungerentur.

Quando primum in Italia. Cap. VI.

Elephantes Italia primum uidit Pyrrhi regis bello, & boues Lucas appellauit, in Lucanis uisos, anno Vrbis quadringẽtesimo septuagesimo secundo. Roma autem in triumpho, septem annis

ad superiorem numerum additis. Eadem plurimos annos quingentesimo secundo, victoria L. Metelli pontificis in Sicilia de Pœnis captos. Centum quadraginta duo fuere trāsuecti ratibus, quas doliorum consertis ordinibus imposuerant. Verrius eos pugnasse in circo, interfectos q; iaculis tradit penuria consilij: quoniam neque ali placuisset, neque donari regibus. L. Piso inductos dūtaxat in arcum, atque ut contemptus eorum increscæret, ab operarijs hastas præpilatas habentibus, per circum totū actos. Nec quid deinde ijs factum sit, autores explicāt, qui non putant interfectos.

Pugnæ eorum. Cap. VII.

Lara est unius è Romanis dimicatio aduersus elephantum, cum Annibal captiuos nostros dimicare inter se cōegisset. Nāque unum qui superarat, obiecit elephanto: & ille, dimitti pactus si interemisset, solus in harena congressus, magno Pœnorum dolore confecit. Annibal, cum famam eius dimicationis contemptum allaturam belluis intelligeret, equites misit qui abeūtem interficerent. Proboscidem eorum facillime amputari, Pyrrhi præliorum experimentis patuit. Romæ pugnasse Fenestella tradit primū omnium in circo Claudij Pulchri ædilitate cuculi, M. Antonio, A. Posthumio COSS. anno urbis sexcentesimo quinquagesimo quinto. Item post annos XX. Luculloru ædilitate cuculi, aduersus tauros. Pompeij quoque altero consulatu, dedicatione templi Veneris victricis, pugnauere in circo uiginti, aut ut quidam tradunt XVII, Getulis ex aduerso iaculantibus, mirabili unius dimicatione, qui pedibus confossis repsit genibus in cateruas, arrepta

scuta iaciens in sublime, quæ decidentia uoluptati spectã tibus erant in orbem circumacta, uelut arte non furore beluæ iacerentur. Magnum & in altero miraculum fuit, uno ictu occiso. Pilum sub oculo adactum, in uitalia capitis uenerat. Vniuersi eruptionem tentauere, nõ sine uexatione populi, circundati claustris ferreis. Qua de causa Cæsar dictator, posita simile spectaculum editurus, euripis harenam circundedit: quos Nero princeps sustulit, equiti loca addens. Sed Pompeiani amissa fugæ spe, misericordiam uulgi inenarrabili habitu quærentes supplicauere, quadam sese lamentatione complorantes: tanto populi odore, ut oblitus imperatoris, ac munificentiæ honori suo exquisitæ, flens uniuersus cõsurgeret, diraśq; Pompeio, quas ille mox luit, pœnas imprecaretur. Pugnauere & Cæsari dictatori tertio consulatu eius, uiginti contra pedites quingentos: iterum totidem turriti cum sexagenis propugnatoribus, eodẽ quo priores numero peditum, & pari equitum ex aduerso dimicante: postea singuli, principibus Claudio & Neroni, in consummatione gladiatorum. Ipsius animalis tanta narratur clementia contra minus ualida, ut in grege pecudum occurrentia manu dimoueat, ne quid obterat imprudens: nec nisi lacessiti noceant, ideoq; gregatim semper ambulent, minime ex omnibus soliuagi. Equitatu circumuenti, infirmos aut fessos uulneratosue in mediũ agmen recipiunt: ac uelut imperio ac ratione, per uices subeunt. Capti celerrime mitificantur hordei succo.

Quomodo capiantur. Cap. VIII.

Capiuntur autem in India, unum ex domitis agente rectore: qui deprehensum solitarium, ab-

actum'ue à grege, uerberat ferum: quo fatigato, transcẽdit in eum, nec secus ac priorem regit. Africa foueis capit, in quas deerrãte aliquo, protinus cæteri congerunt ramos, moles deuoluunt, aggeres construũt, omniq; ui conantur extrahere. Antea domitandi gratia, greges equitatu cogebant in conuallem manu factam, & longo tractu fallacem: cuius inclusos ripis fossisq;, fame domabant. Argumentum erat ramus, homine porrigente clementer acceptus. Nunc dentium causa, pedes eorũ iaculantur alioquin mollissimos. Troglodytæ contermini Aethiopiæ, qui hoc solo uenatu aluntur, arbores propinquas itineri eorum conscendunt. Inde totius agminis nouissimum speculati, extremas in clunes desiliunt: Læua apprehenditur cauda, pedes stipantur in sinistro fœmine. Ita pendens alterum poplitem dextra cædit: ac præacuta bipenni hoc crure tardato profugiens, alterius poplitis neruos ferit, cuncta præceleri pernicitate peragens. Alii tutiore genere, sed magis fallaci, intentos ingentes arcus defigunt humi longius. Hos præcipui uiribus iuuenes continent, alii connixi pari conatu tendunt, ac prætereuntibus sagittarum uenabula infigunt, mox sanguinis uestigijs sequuntur. Elephantorum generis fœminæ multo pauidiores.

Quomodo domantur. Cap. IX.

Domantur autem rabidi fame & uerberibus, elephantis aliis admotis, qui tumultuãtem catenis coërceant: & aliâs circa coitus maxime efferantur, & stabula Indorũ dentibus sternunt. Quapropter arcent eos coitu, fœminarumq; pecuaria separant, quæ haud alio modo, quàm armentorum habent.

Domiti militant, & turres armatorum in hostes ferũt, magnáq; ex parte orientis bella conficiunt. Prosternũt acies, proterunt armatos. Iidem minimo suis stridore terrentur, uulneratáq; & territi retro semper cedunt, haud minore partium suarum pernicie. Indicum Afri pauent, nec contueri audent: nam et maior Indicis magnitudo est.

De partu eorum & reliqua natura. Cap. X.

Eœm annis gestare i utero uulgus existimat: d Aristoteles biennio, nec amplius quàm semel gignere, pluresq; ue quàm singulos: uiuere ducentis annis, & quosdam trecentis. Iumenta eorum à sexagesimo incipit. Gaudent amnibus maxime, & circa fluuios uagantur, cum alioquin nare propter magnitudinem corporis non possint. Iidem frigoris impatientes. Maximũ hoc malũ, inflationẽq; et profluuiũ alui, nec alia morborũ gña sentiũt. Olei potu tela, quæ corpi eorũ inhæreãt, decidere iuenio: à sudore aũt facilius, ad hæresœre. Et terrã edisse ijs tabificũ est, nisi sæpius mãdant. Deuorãt aũt et lapides. Trũcos quidẽ gratissimo in cibatu hñt. Palmas excelsiores frõte prosternũt, ac ita iacẽtũ absumũt fructũ. Mãdũt ore: spirãt et bibũt, odorãturq; haud iproprie appellata manu. Aialiũ maxie odere murem: & si pabulũ in præsepio positum attingi ab eo uidere, fastidiunt. Cruciatum in potu maximum sentiunt hausta hirundine, quam sanguisugã uulgo cœpisse appellari aduerto. Hæc ubi in ipso animæ canali se fixit, intolerãdo afficit dolore. Durissimũ dorso tergus, uentres molles, setarum nullum tegumentum, ne in cauda quidem præsidium abigendo tædio

muscarum (nanque id & tanta naſutas ſentit) ſed cancellatæ cutis, & inuitans id genus animalium odore. Ergo cum extenti recepere examina, arctatis in rugas repente cancellis, comprehenſas enecant: Hoc ijs pro canda, pro iuba, pro uillo eſt. Dentibus ingens pretium, & deorum ſimulacris laudatiſſima ex ijs materia. Inuenit luxuria cómendationem & aliam, expetit in callo manus uim ſaporis, haud alia de cauſa credo, quàm quia ipſum ebur ſibi mandere uidetur. Magnitudo dentium uidetur quidem in templis præcipua: ſed tamen in extremis Africæ, quà confinis Aethiopiæ eſt, poſtiũ uicem in domicilijs præbere: ſæpeſq; in ijs & pecorum ſtabulis pro palis elephantorum dentibus fieri, Polybius tradit, autore Guluſſa regulo.

Vbi naſcantur, & de diſcordia eorum & draconum. Cap. XI.

Elephantes fert Africa ultra Syrticas ſolitudines, & in Mauritania: ferunt Aethiopes & Troglodytæ, ut dictum eſt: ſed maximos India, bellantesq; cum ijs perpetua diſcordia dracones, tãtæ magnitudinis, ut & ipſos circũflexu facili ambiãt, nexuq; nodi præſtringant. Commoritur ea dimicatio: uictusq; corruens, complexum elidit pondere.

De ſolertia animalium. Cap. XII.

Ira animalium pro ſe cuique præcipua ſolertia eſt, ut ijs una ſcandendi in tantam altitudinem difficultas. Draco itaque iter ad pabula ſpeculatus, ab excelſa ſe arbore iniicit. Scit ille imparem ſibi luctatum contra nexus. itaque arborũ aut rupium attritum quærit. Cauent hoc dracones, ob idq;

greſſus

greſſus primum alligant cauda. Reſoluunt illi nodos manu. At hi in ipſa nare caput condunt, pariterq; ſpiritum præcludunt, & molliſſimas lancinant partes. Ideō obuij deprehenſi, in aduerſos erigunt ſe, oculosq; maxime petunt. Ita fit ut plerunque cæci, ac fame & mœroris tabe confecti reperiantur. Quam quis aliam tantæ diſcordiæ cauſam attulerit, niſi naturæ ſpectaculum, ſibi paria componentis? Eſt et alia dimicationis huius fama. Elephantis frigidiſſimū eſſe ſanguinem, ob id æſtu torrente præcipue a draconibus expeti. Quamobrem in amnes merſos inſidiari bibentibus: arctatisq; illigata manu in aurem morſum defigere: quoniam is tantum locus defendi non poſſit manu. Dracones eſſe tantos, ut totum ſanguinem capiant. Itaque elephantos ab ijs ebibi, ſiccatosq; concidere; & dracones inebriatos opprimi, commoriq;.

De draconibus. Cap. XIII.

g Enerat eos Aethiopia Indicis pares, uicenūm cubitorum. Id modo mirum, unde criſtatos Iuba crediderit. Aſachæi uocantur Aethiopes, apud quos maxime naſcuntur. Narratur in maritimis eorum quaternos quinosq; inter ſe cratium modo implexos, erectis capitibus uelificantes ad meliora pabula Arabiæ uehi fluctibus.

De ſerpentibus maximis & bois. Cap. XIIII.

m Egaſthenes ſcribit in India ſerpentes in tantam magnitudinem adoleſcere, ut ſolidos hauriāt cæruos tauroſq;. Metrodorus, circa Rhyndacum amnem in Ponto, ut ſuperuolantes quamuis alte perniciterq;, alites hauſtu raptas abſorbeant. Nota eſt, in

punicis bellis ad flumen Bagradam à Regulo imperatore ballistis tormentisq; ut oppidum aliquod, expugnata serpens CXX. pedum longitudinis. Pellis eius maxillæq; usque ad bellum Numantinum duravere Romæ in templo. Faciunt his fidem in Italia appellatæ boæ: in tantam amplitudinem exeuntes, ut diuo Claudio principe, occisæ in Vaticano solidus in aluo spectatus sit infans. Aluntur primo bubuli lactis succo, unde nomẽ traxere. Cæterorum animaliũ, quæ modo connecta undiq; Italiæ contigere sæpius, formas nihil attinet scrupulose referre.

De Scythicis animalibus et septentrionalibus. Cap. XV.

Paucissima Scythia gignit, inopia fruticũ: pauca contermina illi Germania: insignia tamen boum ferorum genera, iubatos bisontes, excellentiq; & ui & uelocitate uros, quibus imperium uulgus bubalorum nomen imponit, cum id gignat Africa, nituli potius cerui ue quadam similitudine. Septentrio fert & equorum greges ferorum, sicut asinorum Asia & Africa: præterea alcen, ni proceritas aurium et cæruicis distinguat, iumento similem. Item notam in Scandinauia insula, nec unquam uisam in hoc orbe, multis tamen narratam, machlin, haud dissimilem illi, sed nullo suffraginum flexu: ideoq; non cubantem, sed acclinẽ arbori in somno, eaq; incisa ad insidias capi, aliàs uelocitatis memoratæ. Labrum ei superius prægrande: ob id retrograditur in pascendo, ne in priora tendens inuoluatur. Tradunt in Pæonia feram, quæ bonasus uocetur, equinà iuba, cætera tauro similem, cornibus ita in se

inflexis, ut nō sint utilia pugnæ. quapp fugæ sibi auxiliari, reddētē ea simū interdū et triū iugerū lōgitud. ne: cuius contactus sequētes, ut ignis aliqs, amburat. Mirū pardos, pātheras, leones, et similia, cōdito in corpis uagnas unguiū mucrōe, ne refrigatur hebetetur ue, igredi: auersisq; falculis currere, nec nisi appetēdo protēdere.

De leonibus. Cap. XVI.

Eoni præcipua generositas, tunc cum colla armosq; ueshunt iubæ. Id enim ætate contingit è leone cōceptis. Quos uero pardi generauere, semper insigni hoc carent. Simili modo fœminæ. Magna ijs libido coitus, & ob hoc maribus ira. Africa hæc maxime spectat, inopia aquarū ad paucos amnes congregantibus se feris. Ideo multiformes ibi animaliū partus, uarie fœminis cuiusq; generis mares aut ui aut uoluptate miscente. Vnde etiā uulgare Græciæ dictum, Semper aliquid noui Africam affirre. Odore pardi coitum sentit in adultera leo, totaq; ui consurgit in pœnā. Idcirco aut culpa flumine abluitur, aut longius comitatur. Semel autem edi partum, lacerato unguiū acie utero in enixu, uulgum credidisse uideo. Aristoteles diuersa tradit, uir quem in ijs magna secuturus in parte prædandum reor: Alexandro Magno rege inflammato cupidine animalium naturas noscendi, delegataq; hac cōmentatione Aristoteli, summo in omni doctrina uiro ali quot milia hominū in totius Asiæ Græciæq; tractu parere iussa, omniū quos uenatus, aucupia, piscatusq; alebant: quibusq; uinaria, armēta, alueria, piscinæ, auiaria in cura erant: ne quid usquam ignoraretur ab eo: quos percontando, quinquaginta fermè uolumina

illa præclara de animalibus condidit: quæ à me collecta in arctum cum ijs quæ ignorauerat, quæso ut legentes boni consulant, in uniuersis rerum naturæ operibus, medioq; clarissimi regum omnium desyderio cura nostra breuiter peregrinantes. Is ergo tradit leænã primo fœtu parere V. catulos, ac per annos singulos uno minus, ab uno sterilescere. Informesq; minimasq; carnes magnitudine mustelarum esse initio: semustres uix ingredi posse, nec nisi bimestrem moueri. In Europa autem inter Acheloum tantum & Nestum amnes leones esse, sed longe uiribus præstantiores ijs quos Africa aut Syria gignant. Leonum duo genera, compactile et breue crispioribus iubis. Hos pauidiores esse, quàm longo simplicíq; uillo, eos contemptores uulnerum. Vrinã mares crure sublato reddere ut canes: grauem odorẽ, nec minus halitum: raros in potu, uesci alternis diebus: à saturitate interim triduo abis cauere. Quæ possint, in mandendo solida deuorare: nec capiente aluo, coniectis in fauces unguibus extrahere, ut (si fugiendum sit) non in satietatem abeant. Vitam ijs longam docet argumento, quòd plerique dentibus defecti reperiantur. Polybius Aemiliani comes, in senecta hominẽ appeti ab ijs refert, quoniam ad persequendas feras uires non superant. Tunc obsidere Africæ urbes: eaq; de causa crucifixos uidisse se cum Scipione, quia cæteri metu pœnæ similis absterrerentur eadem noxa. Leoni tantum ex feris clementia in supplices: prostratis parcit: & ubi sæuit, in uiros prius, quàm in fœminas fremit, in infantes non nisi magna fame. Credit Libya ĩtellectum peruenire ad eos precum. Captuam certe Getuliæ reducem audiui,

multorum in syluis impetum à se mitigatum alloquio, ausæ dicere se fœminam, profugam, infirmam, supplicē animalis omnium generosissimi, cæterisq; imperantis, indignam eius gloria prædam. Varia circa hæc opinio ex ingenio cuiusque uel casu, mulceri alloquijs feras: qp pe ubi etiam serpentes extrahi cantu, cogíq; in pœnā, uerum falsúm'ue sit, uita non decreuerit. Leonum animi index cauda, sicut & equorum aures. Nanque & has notas generosissimo cuique natura tribuit. Immota ergo placidus, clemens, blandientiq; similis, quod rarum est: crebrior enim iracundia eius. In principio terra uerberatur: incremento terga, ceu quodam incitamento, flagellantur. Vis summa in pectore. Ex omni uulnere, siue ungue impresso siue dente, ater profluit sanguis. Idem satiati, innoxij sunt. Generositas maximè in periculis deprehenditur: non in illo tantum modo, quòd spernens tela diu se terrore solo tuetur ac uelut cogi testatur: cooriturq; non tanquam periculo coactus, sed tanquam amētiæ iratus. Illa nobilior animi significatio: quamlibet magna canum & uenantium urgente ui, contemptim restitans q; cedit in campis, & ubi spectari potest: idem ubi uirgulta syluasq; penetrauit, & acerrimo cursu fertur, uelut abscondente turpitudinem loco. Dum sequitur, insilit saltu, quo in fuga non utitur. Vulneratus, obseruatione mira percussorem nouit, & in quantalibet multitudine appetit. Eum uero qui tela quidem miserit, sed tamen non uulnerauerit, correptum raptatumq; sternit, nec uulnerat. Cum pro catulis fœta dimicat, oculorum aciem traditur defigere in terram, ne uenabula expauescat. Cæterum dolis carent & suspitione: nec limis in-

tuentur oculis, aspiciq; simili modo volunt. Creditum est à moriente humum morderi, lachrymamq; leto dari. Atque hoc tale tam sæuum animal, rotarum orbes circumactu, currusq; inanes, & gallinaceorum cristæ cantusq; etiam magis terrent, sed maxime ignes. Aegritudinem fastidij tantum sentit, in qua medetur ei cotumelia, in rabiem agente annexarum lasciuia similarum. Gustatus deinde sanguis in remedio est. Leonum simul plurium pugnam, Romæ princeps dedit Q. Scæuola P. filius in curuli ædilitate. Centum autem iubatorum primus omnium L. Sylla, qui postea dictator fuit, in prætura. Post eum Pompeius Magnus in circo DC. ac in ijs iubatorum CCCXV: Cæsar dictator CCCC. Capere eos, ardui erat quondam operis, foueisq; maxime. Principatu Claudij casus rationem docuit, pudendam pene talis ferae nomine, pastoris Getuli sago contra ingruentis impetum obiecto: quod spectaculum in harenam protinus translatum est, uix credibili morbo torpescente tanta illa feritate, quamuis leui iniectu operto capite, ita ut deuincatur non repugnãs: uideliçet omnis uis constat in oculis. Quo minus mirum sit, à Lysimacho Alexandri iussu simul incluso strangulatum leonem. Iugo subdidit eos, primusq; Romæ ad currum iunxit M. Antonius, & quidem ciuili bello, cum dimicatum esset in Pharsalicis campis, non sine ostento quodam temporũ, generosos spiritus iugum subire illo prodigio significante: nam quòd ita uectus est cum mima Cytheride, supra monstra etiam illarum calamitatum fuit. Primus autẽ hominum leonem manu tractare ausus, & ostendere mansuefactum, Hanno è clarissimis Pœnorum tradi-

tur: damnatusq; illo argumento, quoniam nihil non persuasurus uir tam artificis ingenij uidebatur: & male credi libertas ei, cui in tantum cessisset etiã feritas. Sunt uero & fortuita eorum quoque clementiæ exempla. Mentor Syracusanus in Syria leone obuio supplicter uolutante, attonitus pauore, cum refugienti undique fera opponeret sese, et uestigia lamberet adulanti similis, animaduertit in pede eius tumorem uulnusq;, & extracto furculo liberauit cruciatu. Pictura casum hunc testatur Syracusis. Simili modo Elpis Samius natione, in Africam delatus naue, iuxta littus conspecto leone hiatu minaci, arborem fuga petit, Libero patre inuocato: quoniam tum præcipuus uotorum locus est, cum spei nullus est. Neque profugienti cum potuisset fera institerat: & procumbens ad arborem, hiatu quo terruerat miserationem quærebat. Os morsu auidiore inhæserat dentibus, cruciabatq; inedia tum penè in ipsis eius telis suspectantem, ac uelut mutis precibus orantem: dũ fortuitu fidens non est contra feram, multo diutius miraculo, quàm metu cessatum est. Degressus tandẽ euellit præbenti, et quàm maxime opus esset accommodanti. Traduntq; quamdiu nauis ea in littore stetit, retuliſſe gratiã uenatus aggerendo. Qua de causa Libero patri templum in Samo Elpis sacrauit, quod ab eo facto Graeci κεχηνῶτος διονύσου appellauere. Miremur postea uestigia hominum intelligi à feris, cum etiam auxilia ab uno animalium sperent. Cur enim nõ ad alia iere? aut unde medicas manus hominis sciunt? nisi forte uis malorum etiam feras omnia experiri cogit.

De pantheris. Cap. XVII.

Eque memorandum & de panthera tradit
a Demetrius physicus, iacentem in media uia
hominis desyderio, repente apparuisse patri
cuiusdam Philini, assectatoris sapientiæ: illum pauore
cœpisse regredi, feram uero circumuolutari non dubie
blandientem, sese conflictantem mœrore, qui etiam in
panthera intelligi posset. Fœta erat, catulis procul in fo-
ueam delapsis. Primum ergo miserationis fuit non ex-
pauescere, proximum ei curam intendere: secutusq; qua
trahebat uestem unguium leni iniectu, ut causam do-
loris intellexit, simulq; salutis suæ mercedem, exemit ca
tulos: eaq; cum ijs prosequente, usque extra solitudines
deductus, lætaq; atque gestiente: ut facile appareret gra-
tiam referre, & nihil inuicem imputare, quod etiam in
homine rarum est. Hæc fidem etiã Democrito afferũt,
qui Thoantem in Arcadia seruatum à dracone nar-
rat. Eum nutrierat puer dilectum admodum: pauẽsq;
serpentis naturam, & magnitudinem metuens, in solitu
dines tulerat: in quibus circumuento latronum insidijs,
agnitoq; uoce, subuenit. Nam quæ de infantibus ferarũ
lacte nutritis, cum essent expositi, produntur, sicut de cõ-
ditoribus nostris à lupa, magnitudini fatorum acceptæ
ferri æquius, quàm ferarum naturæ arbitror. Panthe-
ra & tigris maculariũ uarietate prope solæ bestiarum
spectantur, cæteris unus ac suus cuiusque generis color
est. Leonum tantum in Syria niger. Pantheris in can-
dido breues maculariũ oculi. Ferunt odore earum mi-
re sollicitari quadrupedes cunctas, sed capitis toruitate
terreri. Quamobrem occultato eo, reliqua dulcedine in-

uitatas corripiunt. Sunt qui tradunt in armo ijs similem lunæ esse maculam, crescentem in orbes, & cauantem pari modo cornua. Nunc varias et pardos, qui mares sunt, appellant in eo omni genere, creberrimo in Africa Syriáq;. Quidam ab ijs pantheras candore solo discernunt: nec adhuc aliam differentiam inueni. Senatusconsultum fuit uetus, ne licæret Africanas in Italiam aduehere. Contra hoc tulit ad populum Cn. Aufidius tribunus plebis, permisitq; Circensium gratia importare. Primus autem Scaurus ædilitate sua varias cẽtum quinquaginta uniuersas misit, deinde Põpeius Magnus quadringentas decem, diuus Augustus quadringentas uiginti. Idem Q. Tuberone, Fabio Max. COSS. IIII. Nonas Maij, theatri Marcelli dedicatione, tigrin primus omniũ Romæ ostendit in cauea mansuefactã: Diuus uero Claudius simul quatuor.

De tigris natura, & camelis, & camelopardali, & quando primum uisa Romæ. Cap. XVIII.

Tigrim Hyrcani & Indi ferunt, animal uelocitatis tremendæ, & maxime cognitæ dũ capitur. Totus enim fœtus, qui semper numerosus est, ab insidiante rapitur equo quammaxime pernici, atque in recentem subinde transfertur. At ubi uacuũ cubile reperit fœta (maribus enim cura non est sobolis) fertur præceps, odore uestigans. Raptor appropinquante fremitu, abijcit unum ex catulis. Tollit illa morsu, et põdere etiam ocyor acta remeat, iterumq; consequitur, & subinde, donec in nauem egresso irrita feritas sæuit in littore. Camelos inter armenta pascit oriens, quorũ duo genera, Bactriani & Arabici: differunt, quòd illi bina

habent tubera in dorso, hi singula, & in pectore alterū, cui incumbant. Dentium superiore ordine, ut boues, carent in utroque genere. Omnes autem iumentorum in ijs terris dorso funguntur, atque etiā equitantur in prælys. Velocitas inter equos, sed sua cuique mensura, sicuti uires. Nec ultra assuetum procedit spatium, nec plus instituto onere recipit. Odium aduersus equos gerunt naturale. Sitim & quatriduo tolerant: implenturq; cum bibendi occasio est, & in præteritum & in futurum, obturbata conculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent. Viuunt quinquagenis annis, quidam et centenis. Vtcunque rabiem & ipsi sentiunt. Castrandi genus et fœminas, quæ bello præparentur, inuentum est: fortiores ita fiunt coitu negato. Horum aliqua similitudo in duo transfertur animalia: Nábin Aethiopes uocant, collo similem equo, pedibus & cruribus boui, camelo capite, albis maculis rutilum colorem distinguentibus, unde appellata camelopardalis, dictatoris Cæsaris Circensibus ludis primum uisa Romæ. Ex eo subinde cernitur, aspectu magis quàm feritate conspicua: quare etiam ouis feræ nomen inuenit.

De chao & cepho. Cap. XIX.

Pompeij Magni primū ludi ostenderunt chaum, quem Galli rhaphium uocabant, effigiē lupi, pardorum maculis. Iidem ex Aethiopia quas uocant cephos, quarum pedes posteriores pedibus humanis & cruribus, priores manibus fuere similes. Hoc animal postea Roma non uidit.

De rhinocerote. Cap. XX.

Isdem ludis & rhinoceros, unius in nare cornu, qualis sæpe, uisus. Alter hic genitus hostis elephanto: cornu ad saxa limato præparat se pugnæ, in dimicatione aluum maxime petens, quam scit esse molliorem. Longitudo ei par, crura multo breuiora, color buxeus.

De lyncibus, & sphingibus, & crocutis, cercopithecis, Indicis bubus, leucrocutis, eale, tauris Aethiopiæ, mantichora, monocerote, catoblepa, basilisco.

Cap. XXI.

Yncas uulgo frequẽtes, et sphingas, fusco pilo, mammis in pectore geminis, Aethiopia gñat, multaq; alia mõstro similia: pẽnatos equos et cornibus armatos, quos Pegasos uocãt: Crocutas uelut ex cane lupoq; cõceptos, oĩa dentibus frãgentes, protinusq; deuorata conficiẽtes uẽtre: Cercopithecos, nigris capitibus, pilo asinino, & dissimiles cæteris uoce: Indicos boues unicornes tricornesq;: Leucrocutã ꝑnicissimã ferã, asini feri magnitudine, cruribus ceruinis: collo, cauda, pectore leonis, capite meliũ, bisulca ungula, ore ad aures usq; rescisso, dẽtiũ locis osse ꝑpetuo. Hãc ferã humanas uoces tradũt imitari. Apud eosdem et quæ uocatur eale, magnitudine equi fluuiatilis, cauda elephanti, colore nigra uel fulua: maxillas apri, maiora cubitalibus cornua habens, mobilia, quæ alterna in pugna sistit, uariatq; infesta aut obliqua, utcunque ratio monstrauit. Sed atrocissimos habet tauros syluestres maiores agrestibus, uelocitate ante omnes, colore fuluos oculis,

cæruleis, pilo in contrarium uerso, rictu ad aures dehiscẽte, iuxta cornua mobilia, tergori duricia silicis, omne respuens uulnus. Feras omnes uenantur: ipsi non aliter quàm foueis capti, feritate semper intereunt. Apud eosdem nasci Ctesias scribit, quam mantichoram appellat, triplici dentium ordine pectinatim coeuntium, facie & auriculis hominis, oculis glaucis, colore sanguineo, corpore leonis, cauda scorpionis modo spicula infigentem: uocis, ut si misceatur fistulæ & tubæ concentus: uelocitatis magnæ, humani corporis uel præcipue appetentem. In India & boues solidis unguls, unicornes: & ferã nomine axin, hinnuli pelle, pluribus candidioribus q; maculis, sacrã Liberi patris. Orsei Indi simias candẽtes toto corpore uenantur. Asperrimam autem ferã monocerotem, reliquo corpore equo similem, capite ceruo, pedibus elephanto, cauda aprõ, mugitu graui, uno cornu nigro media fronte cubitorũ duũm eminente. Hanc ferã uiuam negant capi. Apud Hesperios Aethiopes fons est, Nigris, ut plerique existimauere Nili caput, ut argumenta quæ diximus persuadent: Iuxta hunc fera appellatur catoblepas, modica alioquin, cæteris q; membris iners, caput tantum prægraue ægre ferẽs: id deiectum semper in terrã, aliàs internecio humani generis, omnibus qui oculos eius uidere confestim expirantibus. Eadem & basilisci serpentis est uis. Cyrenaica hunc generat prouincia XII. non amplius digitorum magnitudine, candida in capite macula, ut quodam diademate, insignem. Sibilo omnes fugat serpentes: nec flexu multiplici ut reliquæ, corpus impellit, sed celsus et erectus in medio incedens. Necat frutices, non contactos modo, ue-

rum & afflatos, exurit herbas, rumpit saxa. Talis uis malo est. Creditum quondam, ex equo occiso hasta, & per eam subeunte ui, nō equitem modo, sed equum quoque absumptum. Huic tali mōstro (sæpe enim enectum concupiuere reges uidere) mustelarum uirus exitio est: Adeo naturæ nihil placuit esse sine pari. Injiciūt eas cauernis, facile cognitis sola tabe. necant illæ simul odore, moriunturq;, & naturæ pugnam conficiunt.

De lupis. Cap. XXII.

Ed in Italia quoque creditur luporum uisus esse noxius: uocemq; homini quem priores contemplentur, adimere ad præsens. Inertes hos paruosq; Africa et Aegyptus gignunt, asperos trucesq; frigidior plaga. Homines in lupos uerti, rursumq; restitui sibi, falsum esse confidenter existimare debemus, aut credere omnia quæ fabulosa tot seculis comperimus. Vnde tamen ista uulgo infixa sit fama in tantum, ut in maledictis uersipelles habeat, indicabitur. Euanthes inter autores Græciæ non spretus, tradit Arcadas scribere, ex gente Antæi cuiusdā sorte electum ad stagnum quoddam regionis eius duci, uestituq; in quercu suspenso tranare, atque abire in deserta, transfigurariq; in lupum, & cum cæteris eiusdem generis congregari per annos IX. Quo in tempore si homine se abstinuerit, reuerti ad idem stagnum: et cum tranauerit, effigiem recipere, ad pristinum habitum addito nouem annorum senio. Id quoque Fabius, eādem recipere uestem. Mirum est, quō procedat Græca credulitas. Nullum tam impudens mēdacium est, ut teste careat. Itaque Agriopas qui olympionicas scripsit, narrat Demænetum Parrhasium in

sacrificio quod Arcades Ioui Lycæo humana etiam tum hostia faciebant, immolati pueri exta degustasse, & in lupū conuertisse: eundem decimo anno restitutum athleticæ, certasse in pugilatu, uictorēq; olympia reuersum. Quin & caudæ huius animalis creditur uulgo inesse amatorium uirus exiguo in uillo, eumq; cum capiatur abijci: nec idem pollere, nisi uiuenti direptum. Dies quibus cōeat, toto anno non amplius XII. Eundem in fame uesci terra. Inter auguria ad dexteram commeantiū præciso itinere, si pleno id ore fecerit, nullum omnium præstantius. Sūt in eo genere qui cæruary uocantur, quales è Gallia in Pompeij Magni harena spectatum diximus. Huic quamuis in fame mandenti, si respexit, oblivionem cibi surrepere aiūt, digressumq; quærere aliud.

De serpentibus. Cap. XXIII.

Vod ad serpentes attinet, uulgatum est colores earum pleraſque terras habere in quas occultentur. Innumera esse genera. Cerastis corpore eminere cornicula sæpe quadrigemina: quorum motu reliquo corpore occultato, sollicitent ad se aues. Geminum caput amphisbænæ, hoc est & ad caput et ad caudam, tanquam parum esset uno ore fundi uenenum. Alijs squamas esse, alijs picturas: omnibus exitiale uirus. Iaculum ex arborum ramis uibrari: nec pedibus tantum pauendas serpentes, sed & missili uolare tormento. Colla aspidum intumescere nullo ictus remedio, præterquā si confestim partes contactæ amputentur. Vnus huic tā pestifero animali sensus, uel potius affectus est. Coniuga fermè uagantur: nec nisi cum compare, uita est: itaque alterutra interempta, incredibilis alteri ultionis cura.

Persequitur interfectorem, unumq; eum in quantolibet populi agmine notitia quadam infestat, perrumpit oēs difficultates, permeat spatia, nec nisi amnibus arcetur, aut præceleri fuga. Non est fateri, rerum natura largius mala an remedia genuerit. Iam primum hebetes oculos huic malo dedit: eosq; non in fronte ex aduerso cernere, sed in tēporibus, itaq; excitatur, sed sæpius auditu q̄ uisu.

De ichneumone. Cap. XXIIII.

h Abet deinde internecinū bellum cum ichneumone. Notum est animal hac gloria maxime, in eadē natum Aegypto. Mergit se limo sæpius, siccatq; sole. Mox ubi pluribus eodem modo se corijs loricauit, in dimicationem pergit. In ea caudam attollens, ictus irritos auersus excipit, donec obliquo capite speculatus iuadat in fauces. Nec hoc contentus, aliud haud mitius debellat animal.

De crocodilo, & hippopotamo. Cap. XXV.

c Rocodilum habet Nilus, quadrupedes malū, & terra pariter ac flumine infestum. Vnum hoc animal terrestre linguæ usu caret. Vnum superiore mobili maxilla imprimit morsum, aliàs terribile, pectinatim stipante se dentium serie. Magnitudine excedit plerunque duodeuiginti cubita. Parit ouа quanta anseres: eaq; extra eum locum semper incubat, prædiuinatione quadā, ad quē summo auctu eo anno egressurus ē Nilus. Nec aliud animal ex minori origine in maiorē crescit magnitudinē. Et unguibus hic armatus est, cōtra oēs ictus cute inuicta. Dies i terra agit,

noctis in aqua, teporis utrunque ratione. Hunc saturũ cibo piscium, & semper esculento ore in littore somno datum, parua auis, quæ trochilos ibi uocatur, rex auiũ in Italia, inuitat ad hiandum pabuli sui gratia, os primum eius adsultim repurgans, mox dentes, et intus fauces quoque, ad hanc scabendi dulcedinem quammaxime hiantes: in qua uoluptate somno pressum conspicatus ichneumon, per easdem fauces ut telum aliquod immissus, erodit aluum. Similis crocodilo, sed minor etiam ichneumone, est in Nilo natus scincos, contra uenena præcipuum antidotum: Item ad inflammandam uirorum Venerem. Verum in crocodilo maior erat pestis, quàm ut uno esset eius hoste natura contenta. Itaque et delphini immeantes Nilo, quorum dorso tanquam ad hunc usum cultellata ineſt pinna, abigentes eos præda, ac uelut in suo tantum amne regnantes, alioquin impares uiribus ipsi, æstu interimunt. Callent enim in hoc cuncta animalia, sciuntq; non modo sua commoda, uerum & hostium aduersa: norunt sua tela, norunt occasiones, partesq; dissidentium imbelles. In uentre mollis est tenuisq; cutis crocodilo: ideo se ut territi immergunt delphini, subeuntesq; aluum illa secant spina. Quin et gens hominum est huic belluæ aduersa in ipso Nilo Tẽtyritæ, ab insula in qua habitat appellata. Mensura eorum parua, sed præsentia animi in hoc tantum usu mira. Terribilis hæc contra fugaces bellua est, fugax cõtra insequentes: sed aduersum ire soli hi audent. Quin etiã flumini innatant: dorsoq; equitantium modo impositi, hiantibus resupino capite ad morsum, addita in os clauа, dextra ac læua tenentes extrema eius utrinque, ut frenis

ut freniis in terram agunt captiuos: ac uoce etiam sola territos, cogunt euomere recentia corpora ad sepulturã. Itaque ei uni insulæ crocodili non adnatant: olfactuq; eius generis hominum, ut Psyllorum serpẽtes, fugantur. Hebetes oculos hoc animal dicitur habere ī aqua, extra acerrimi uisus: quatuorq; menses hyemis inedia semp transmittere in specu. Quidam hoc unum quãdiu uiuat, crescere arbitrantur: Viuit autem longo tempore. Maior altitudine in eodem Nilo bellua hippopotamus editur: unguliis bifidis quales bubus, dorso equi, & iuba, & hinnitu, rostro resimo, cauda & dentibus aprorum, adũcis, sed minus noxijs: tergoris ad scuta galeasq; impenetrabilis, præterquam si humore madeat. Depascitur segetes, destinatione ante (ut ferunt) determinatas in diem, & ex agro ferentibus uestigijs, ne quæ reuertenti insidiæ comparentur.

Qui primus Romæ hippopotamum & crocodilos ostendit: & medicinæ ab animalibus repertæ. Cap. XXVI.

Primus eum & quinque crocodilos Romæ ædilitatis suæ ludis M. Scaurus temporario euripo ostendit. Hippopotamus in quadam medendi parte etiam magister extitit. Assidua nanque satietate obesus exit in littus, recentes harundinum cæsuras perspeculatus: atque ubi acutissimum uidet stipitem, imprimens corpus uenam quãdam in crure uulnerat, atque ita profluuio sanguinis morbidum alixs corpus exonerat, & plagam limo rursus obducit.

Quæ animalia, quas herbas ostenderunt, cerui, lacerti, hirundines, testudines: mustela, ciconia, aper, anguis, draco, pãthera, elephas, ursi, palũbes, colũbæ, grues, coruus. Cap. XXVII.

§ Imile quiddam & uolucris in eadem Aegypto monstrauit quæ uocatur ibis: rostri aduncitate per eam partem se perluens, qua reddi ciborum onera maxime salubre est. Nec hæc sola, multis animalibus reperta sunt, usui futura & homini. Dictamum herbam extrahẽdis sagittis cerui monstrauere, percussi eo telo, pastúq; eius herbæ iecto. Idem percussi à phalango, quod est aranei genus, aut aliquo simili, caneros edendo sibi medentur. Est et ad serpẽtum ictus præcipua, qua se lacerti, quoties cum his conseruere pugnam, uulnerati refouent. Chelidoniam uisui saluberrimam hirundines monstrauere, uexatis pullorum oculis illa medentes. Testudo cunilæ, quam bubulam uocãt, pastu uires contra serpentes refouet: Mustela ruta, in murium uenatu cum ijs dimicatione conserta: Ciconia origano. Edera apri in morbis sibi medentur, & cancros uescẽdo, maxime mari iectos. Anguis hyberno situ membrana corporis obducta, fœniculi succo impedimentum illud exuit, nitidusq; uernat. Exuit autem à capite primum, nec celerius quàm uno die ac nocte replicans, ut extra fiat membranæ quod fuerat intus. Idem hyberna latebra uisu obscurato, marathro herbæ sese affricans, oculos inũgit ac refouet: si uero squamæ obtorpuere, spinis iuniperi se scabit. Draco uernam nauseam syluestris lactucæ succo restinguit. Pantheras per-

fricata carne aconito (uenenum id est) barbari uenātur: Occupat ilico fauces earum angor, quare pardaliāches id uenenum appellauere quidam. At fera contra hæc excrementis hominis sibi medetur: & aliâs tam auida eorum, ut à pastoribus ex industria in aliquo uase suspensa altius, quàm ut queat saltu contingere, iaculando se appetendóq; deficiat, & postremo expiret: alioqui uiuacitatis adeo lentæ, ut eiectis interaneis diu pugnet. Elephas chamæleonte concolori frondi deuorato, occurrit oleastro huic ueneno suo. Vrsi cum mandragoræ mala degustauere, formicas lambunt. Ceruus herba cinare uenenatis pabulis resistit. Palumbes, graculi, merulæ, perdices, lauri folio annuum fastidium purgant: columbæ, turtures, & gallinacei, herba quæ uocatur helxine: anates, anseres, cæteræq; aquaticæ herba siderite: grues & similes iunco palustri. Coruus occiso chamæleonte, qui etiam uictori nocet, lauro infestum uirus extinguit.

Prognostica animalium. Cap. XXVIII.

Ilia præterea, utpote cū plurimis aīalibus eadē natura rerū, cœli quoq; obseruationē, et uētorū, imbriū, tēpestatū præsagia, alijs alia dederit: quod ꝑsequi īmensum est, æque scilicet, q̄ reliquā cū singulis hoīum societatem. Siquidē et ꝑicula præmonent, nō fibris modo extisq;, circa quod magna mortalium portio hæret, sed alia quadam significatione. Ruinis īminētibus musculi præmigrant, aranei cū telis primi cadūt. Auguria q̄dē artē fecere apud Rom. et sacerdotū collegiū uel maxīe solēne ē. In Thracia locis rigētibus et uulpes, aīal alioq̄ solerti auditu, amnes gelatos

lacus'q; non nisi ad pastus ituræ redituræ'q; transeunt. Obseruatum, eam aure ad glaciem apposita, coniectare crassitudinem gelu.

Ciuitates & gentes à minutis animalibus deletæ. Cap. XXIX.

Ec minus clara exitij documenta sunt etiã ex
n *contẽnendis animalibus. M. Varro autor est, à cuniculis suffossum in Hispania oppidum, à talpis in Thessalia: ab ranis ciuitatem in Gallia pulsam, ab locustis in Africa ex Gyaro Cycladum insula incolas à muribus fugatos, in Italia Amyclas à serpẽtibus deletas. Citra Cynamolgos Aethiopas late deserta regio est, à scorpionibus & solpugis gente sublata: Et à scolopendris abactos Otrerietes, autor est Theophrastus. Sed ad reliqua ferarum genera redeamus.*

De hyæna, & crocuta, & mantichora, & fibris, & lutris. Cap. XXX.

Yænis utranque esse naturã, & alternis an-
h *nis mares, alternis fœminas fieri, parere sine mare uulgus credit, Aristoteles negat. Collum & iuba continuitate spinæ porrigitur, flectiq; nisi circũactu totus corporis nequit. Multa præterea mira traduntur. Sed maxime sermonem humanum inter pastorum fabula assimulare, nomen'q; alicuius addiscere, quem euocatum foras laceret. Item uomitionem hominis imitari, ad sollicitandos canes, quos iuuat. Ab uno animali sepulchra eruti, inquisitione corporum. Fœminam raro capi. Oculis mille esse uarietates, coloriũq; mutationes. Præterea umbræ eius contactu canes obmutescere. Et quibusdã magicis artibus omne animal, quod*

ter lustrauerit, in uestigio hærere. Huius generis coitu leæna Aethiopica parit crocutam, similiter uoces imitantem hominum pecorumq;. Acies ei perpetua in utraque parte oris, nullis gingiuis dente continuo: qui ne cõtrario occursu hebetetur, capsarũ modo includitur. Hominum sermones imitari & mantichoram in Aethiopia, autor est Iuba. Hyænæ plurimæ gignũtur in Africa, quæ et asinorum syluestrium multitudinem fundit. Mares in eo genere singuli fœminarum gregibus imperitant. Timent libidinis æmulos, & ideo grauidas custodiunt: morsiq; natos mares castrant. Contra grauidæ latebras petunt, & parere furto cupiunt, gaudentq; copia libidinis. Easdem partes sibijpsi Pontici amputant fibri, periculo urgente, ob hoc se peti gnari: castoreum id uocant medici: aliâs animal horrendi morsus, arbores iuxta flumina ut ferro cædit: hominis parte comprehẽsa, non, antequam fracta concrepuerint ossa, morsus resoluit. Cauda piscium ijs, cætera species lutræ. Vtrũque aquaticum, utrique mollior pluma pilus.

De ranis, & uitulis marinis, & stellionibus. Cap. XXXI.

Anæ quoque rubetæ, quarum & in terra et in humore uita, plurimis refertæ medicaminibus, deponere ea quotidie ac resumere à pastu dicuntur, uenena tantum sibi reseruantes. Similis & uitulo marino uictus, in mari ac terra: simile fibro et ingenium. Euomit fel suum, ad multa medicamenta utile: Item coagulum, ad comitiales morbos: ob ea se peti prudens. Theophrastus autor est, angues eo modo & stelliones senectutem exuere, eamq; protinus deuorare,

præripientes comitiali morbo remedia. Eosdem pestiferi in Græcia morsus, innoxios esse in Sicilia.

De cæruis. Cap. XXXII.

Eruis quoque est *sua malignitas, quanquam placidissimo animalium. Vrgente ui canum, ultro confugunt ad hominem. Et in pariẽdo semitas minus cauent humanis uestigijs tritas, quàm quæ secretæ ac feris opportunæ. Conceptus earum post Arcturi sydus. Octonis mensibus ferunt partus, & interdum geminos. A` conceptu separant se. At mares relicti, rabie libidinis sæuiunt: fodiunt scrobes. Tunc rostra eorum nigrescunt, donec aliquando abluant ibres. Fœminæ autem ante partum purgantur herba quadam quæ seselis dicitur, faciliore ita utentes utero. A` partu duas habent herbas, quæ aros & seselis appellantur: pastæ redeunt ad fœtum: illis imbui lactis primos uolunt succos, quacunque de causa. Aeditos partus exercent cursu, & fugam meditari docent: ad prærupta ducunt, saltumq; demonstrant. Iam mares solutæ desyderio libidinis, auide petunt pabula. Vbi se præpinques sensere, latebras quærunt, fatentes incommodum pondus: Et aliàs semper in fuga acquiescunt, stantesq; respiciunt: cũ propè uentum est, rursus fugæ præsidia repetentes. Hoc fit intestini dolore, tam infirmi, ut ictu leui rumpatur intus. Fugunt autem latratu canum audito secunda semper aura, ut uestigia cum ipsis abeant. Mulcentur fistula pastorali & cantu: cum erexere aures, acerrimi auditus: cum remisere, surdi. Cæterum animal simplex, et omnium rerũ miraculo stupens: in tantum ut equo aut buculæ accedente propius, hominem iuxta uenantẽ nõ*

cernant: aut si cernant, arcum ipsum sagittasq; miretur. Maria tranant gregatim nantes porrecto ordine, & capita imponentes præcedentium clunibus, uicibusq; ad terga redeuntes. Hoc maxime notatur à Cilicia Cyprum traiicientibus. Nec uident terras, sed in odore earum nant. Cornua mares habent, soliq; animalium omnibus annis statu ueris tempore amittunt: ideo sub ipsa die, q̃ maxime inuia petunt. Latent amissis uelut inermes, sed & hi bono suo inuidentes. Dextrum cornu negant inueniri, ceu medicamento aliquo præditum. Idq; mirabilius fatendum est, cum & in uiuarijs mutent omnibus annis: defodiq; ab ijs putant. Accensis autem utrislibet, odore serpentes fugantur, & comitiales morbi deprehenduntur. Indicia quoque ætatis in illis gerunt, singulis annis adiicientibus ramos usque ad sexennes. ab eo tempore similia reuiuiscunt: nec potest ætas discerni, sed dentibus senecta declaratur. aut enim paucos aut nullos habent, nec in cornibus imis ramos, alioquin ante frontẽ prominere solitos iunioribus. Nõ decidunt castratis cornua, nec nascũtur. erũpunt aũt renascentibus tuberibus primo aridæ cutis similia. eadẽ teneris increscunt ferulis arũdineas in paniculas, molli plumata lanugine. q̃ diu carent ijs, noctibus procedunt ad pabula: increscentia solis uapore durant, ad arbores subinde experiẽtes: ubi placuerit robur, in apta prodeunt. Capti iã sunt, edera in cornibus uiridãte, ex attritu arborũ, ut in aliquo ligno teneris dũ experiũtur innata. Fiunt aliq̃ & candido colore, qualẽ fuisse traditur Q. Sertorij ceruam, quã esse fatidicam Hispaniæ gentibus psuaserat. Et ijs est cum serpẽte pugna. Inuestigãt cauernas, na-

riumq; spiritu extrahunt renitentes. Ideo singulare abigendis serpentibus, odor adusto cæruino cornu. Contra morsus uero præcipuum remedium ex coagulo hinuli in utero occisi. Vita cæruis in confesso lõga, post C. annos aliquibus captis cum torquibus aureis, quos Alexãder Magnus addiderat, adopertis iam cute in magna obesitate. Febrium morbos non sentit hoc animal, quin & medetur huic timori. Quasdam nos principes fœminas scimus, omnibus diebus matutinis carnem eam degustare solitas, & longo æuo caruisse febribus: quod ita demum existimant ratum, si uulnere uno interierit.

De tragelapho, & chamæleonte, & reliquis colorem mutantibus. Cap. XXXIII.

Et eadem specie, barba tantum & armorum uillo distans, quem tragelaphon uocant, non alibi, quàm iuxta Phasin amnem nascens. Cæruos Africa propemodũ sola non gignit. At chamæleontem & ipsa, quanquam frequentiorem India. Figura & magnitudo erat lacerti, nisi crura essent recta & excelsiora. Latera uentri iunguntur ut piscibus, & spina simili modo. Emunct rostrum, ut in paruo haud absimile suillo: cauda prælonga in tenuitatem desinens, & implicans se uiperinis orbibus: ungues aduncí, motus tardior, ut testudini: corpus asperũ, ut crocodilo: oculi in recessu cauo, tenui discrimine prægrandes, & corpori concolores: nunquam eos operit: nec pupillæ motu, sed totius oculi uersatione circumaspicat. Ipse celsus hianti semper ore, solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quàm aëris alimento: circa caprificos ferus, innoxius alioqui. Et coloris natura mirabilior. Mutat nã-

que eum subinde, & oculis & cauda, & toto corpore: reddit q; semper quemcunque proxime attingit, præter rubrum candidum q;. Defuncto pallor est. Caro in capite & maxillis, & ad commissuram caudæ admodũ exigua, nec alibi toto corpore: sanguis in corde, & circa oculos tantum: uiscera sine splene. Hybernis mensibus latet ut lacerta.

De tarando, & lycaone, et thoë. Cap. XXXIIII.

m Vtat colores Scytharum tarandus, nec aliud ex ijs quæ pilo uestiuntur, nisi in Indis lycaon, cui iubata traditur cæruix. Nam thoës, luporum id genus est procerius longitudine, breuitate crurum dissimile, uelox saltu, uenatu uiuens, innocuum homini, habitum non colorem mutant, per hyemes hirti, æstate nudi. Tarãdo magnitudo quæ boui, caput maius cæruino, nec absimile: cornua ramosa, ungula bifida, uillus magnitudine ursorum. Sed cum libuit sui coloris eẽ, asini similis est. Tergori tanta duritia, ut thoraces ex eo faciant. Colorem omnium arborem, fruticum, florum, lo corum q; reddit metuens, in quibus latet: ideo q; raro capitur. Mirum esset habitum corpore tam multiplicẽ dari, mirabilius & uillo.

De hystricæ. Cap. XXXV.

h Ystrices generat India & Africa spina contectas, ac herinaceorum genere: sed hystrici lõgiores aculei, et, cum intendit cutem, missiles. Ora urgentium figit canum, & paulo longius iaculatur. Hybernis autẽ se mensibus condit: quæ natura multis, & ante omnia ursis.

De ursis & fœtibus eorum. Cap. XXXVI.

Orum coitus hyemis initio: nec uulgari quadrupedum more, sed ambobus cubãtibus cõplexis q;. Deinde secessus in specus separatim, in quibus pariunt XXX. die, ac plurimum quinos. Hi sunt candida informis q; caro, paulo muribus maior, sine oculis, sine pilo: ungues tantum prominent: hanc lãbendo paulatim figurant. Nec quicquam ratius, quàm parientem uidere ursam. Ideo mares quadragenis diebus latent, fœminæ quaternis mensibus. Specus si non habuere, ramorum fruticum q; congerie ædificant, impenetrabiles imbribus, molliq; fronde constratos. Primis diebus bis septenis tam graui somno premuntur, ut ne uulneribus quidem excitari queant. Tunc mirum in modum ueterno pinguescunt. Illi sunt adipes medicaminibus apti, contra q; defluuium capilli tenaces. Ab ijs diebus residunt, ac priorum pedum suctu uiuunt. Fœtus rigentes apprimendo pectori fouent, non alio incubitu, quàm oua uolucres. Mirũ dictu, credit Theophrastus per id tempus coctas quoque ursorum carnes, si asseruentur, increscere: cibi tunc nulla argumenta, nec nisi humoris minimum in aluo inueniri: sanguinis exiguas circa corda tantum guttas, reliquo corpori nihil inesse. Procedunt uere, sed mares præpingues: cuius rei non prompta est: quippe nec somno quidem saginatis præter quatuordecim dies, ut diximus. Exeuntes herbam quãdam aron nomine laxãdis intestinis alioqui concretis deuorant, circa surculos cũ dentiunt prædomantes ora. Oculi eorum hebetantur crebro: qua maxime causa fauos expetunt, ut conuulneratum ab apibus os leuet san

quinē grauedinem illam. Inualidissimum urso caput, quod leoni fortissimum: ideo urgente ui, præcipitaturi se ex aliqua rupe, manibus eo operto iacuntur: ac sæpe in harena colapho infracto exanimantur. Cerebro uenenficium inesse Hispaniæ credunt, occisorumq; in spectaculis capita cremant, testato, quoniam potum in ursinam rabiem agat. Ingrediuntur & bipedes. Arborem auersi derepunt. Tauros, ex ore cornibusq; eorum pedibus omnibus suspensi, pondere fatigant. Nec alteri animalium in maleficio stultitia solertior. Annalibus notatum est, M. Pisone, M. Messala COSS. ad XIIII. kaleñ. Octobr. Domitium Aenobardum ædilem curulem ursos Numidicos C. & totidem uenatores Aethiopas in circo dedisse. Miror adiectum Numidicos fuisse, cum in Africa ursos non gigni constet.

De muribus Ponticis, & alpinis, & herinaceis. Cap. XXXVII.

Onduntur hyeme & Pontici mures, hi dūtaxat albi; quorum palatum in gustu sagacissimum autores quonam modo intellexerint, miror. Conduntur & alpini, quibus magnitudo media est: sed hi pabulo ante in specus connecto, cum quidam narrent alternos marem ac fœminam supra se complexo fasce herbæ supinos, cauda mordicus apprehensa, inuicē detrahi ad specum: ideoq; illo tempore detrito esse dorso. Sunt his pares & in Aegypto: similiterq; residunt in clunes, & binis pedibus gradiuntur, prioribusq; ut manibus utuntur. Præparant hyemi & herinacei cibos: ac uoluntatu supra iacentia poma, affixa spinis, unum non amplius tenentes ore, portant in cauas arbores.

Iidem mutationem aquilonis in austrum condentes se in cubile, præsagunt. Vbi uero sensere uenantem, contracto ore pedibusq; ac parte omni inferiore, qua rarâ & innociam habent lanuginem, conuoluuntur in formam pilæ, ne quid comprehendi possit præter aculeos. In desperatione uero, urinam ex se reddunt tabificam tergori suo spinisq; noxiam, propter hoc se capi gnari. Quamobrem exinanita prius urina uenari, ars est. Et tum præcipua dos tergori, aliâs corrupto, fragili, putribus spinis, atque deciduis, etiam si uiuat subtractus fugæ: ob id non nisi in nouissima spe maleficio eo perfunditur: quippe & ipsi odere insitum uenenficium, ita parcentes sibi terminum q; supremum opperientes, ut fermè ante captuitas occupet. Calidæ postea aquæ aspersu resoluitur pila: apprehensusq; pede altero è posterioribus, suspendio ac fame necatur: aliter non est occidere & tergori parcere. Ipsum animal non uerentur plerique dicere uitæ hominum superuacuum esse, si non sint illi aculei, frustra uellerum mollitiæ in pecude mortalibus data. Hac cute expoliuntur uestes. Magnum fraus & ibi lucrum monopolio inuenit, de nulla re crebrioribus senatusconsultis, nulloq; non principe adito querimonijs prouincialibus.

De leontophono, lynce, melibus, & sciuris. Cap. XXXVIII.

Rinæ & è duobus alijs animalibus ratio mira est. Leontophonon accipimus uocari [illegible] ruũ, nec aliubi nascens, quàm ubi leo gignitur: quo gustato tanta illa uis, ac cæteris quadrupedum imperitans, illico expiret. Ergo corpus eius adustum aspergunt

alijs carnibus polentæ modo, insidiantes feræ, necant'q; etiam canere. Tam contraria est pestis. Haud immerito igitur odit leo, uisumq; frangit, & citra morsum exanimat. Ille contra urinam spargit prudens, hanc quoque leoni exitialem. Lyncum humor ita redditus ubi gignũtur, glaciatur arescit'ue in gemmas carbũculis similes, igneo colore fulgentes, lyncurium uocatas, atque ob id succino à pleriſque ita gnari prodito. Nouere hoc sciũt'q; lynces, & inuidentes urinam terra operiunt, eoq; celerius solidatur illa. Alia solertia in metu melibus, sufflatæ cutis distentu ictus hominum et morsus canum arcent. Præuident tempestatem & sciuri: obturatis'q; quà spiraturus est uentus cauernis, ex alia parte aperiunt fores: de cætero ipsis illoſior cauda pro tegumento est. Ergo in hyemes alijs prouisum pabulum, alijs pro cibo somnus.

De uipera, cochleis, et lacertis. Cap. XXXIX.

Serpentium uipera sola terra dicitur condi, cæterę arborum aut saxorũ cauis. Et aliàs uel annua fame durant, algore modo dempto. Omnia secessus tẽpore ueneno orba dormiunt. Simili modo et cochleæ. Illæ quidem iterum & æstatibus adhærentes maxime saxis: ut etiam iniuria resupinatæ auul sæq;, non tamen exeant. In Balearibus uero insulis cauaticæ appellatæ, non prorepunt è cauis terræ: neq; herba uiuunt, sed uuæ modo inter se cohærent. Est et aliud genus minus uulgare, adhærẽte operculo eiusdem testæ se operiens: obrutæ terra semper hæ, et circa maritimas tantum alpes quondam effossæ, cœpere iam erui & in Veliterno. Omnium tamẽ laudatissimæ in Astypalæa

insula. Lacertæ inimicissimum genus cochleis, negantur semestrem uitam excedere. Lacerti Arabiæ cubitales: in Indiæ uero Nysa monte XXIIII. in longitudine pedũ, colore fului aut punicei, aut cærulei.

De canibus. Cap. XL.

X his quoque animalibus quæ nobiscum degunt, multa sunt cognitu digna. Fidelissimi ante omnia homini canes atque equi. Et pugnas se aduersus latrones canem pro domino acceptimus, confectum q; plagis à corpore non recessisse, uolucres et feras abigentem. Ab alio in Epiro agnitum in conuentu percussorem domini, laniatu & latratu coactum fateri scelus. Garamantum regem canes ducenti ab exilio reduxere præliantes contra resistentes. Propter bella Colophonij, item q; Castabalẽses, cohortes canum habuere: eæ primæ dimicabant in acie nunquam detrectantes. Hæc erant fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga. Canes defendêre Cimbros cæsis dominis eorum plaustris impositi. Canis Iasone Lycio interfecto, cibum capere noluit, inediaq; consumptus est. Is uero cui nomen Hyrcani reddidit Duris, accenso regis Lysimachi rogo iniecit se flammæ: similiterq; Hieronis regis. Memorat et Pyrrhum Gelonis tyranni canem Philistus. Memoratur et Nicomedis Bithyniæ regis, uxore eius Consingi lacerata, propter lasciuiorẽ cum marito iocum. Apud nos Volcatium nobilem, qui Cesselium ius ciuile docuit, asturcone è suburbano redeuntem, cum aduesperauisset, canis à grassatore defendit: Item Cælium senatorem ægrum Placentiæ ab armatis oppressum: nec prius ille unlneratus est, quàm cane interempto. Sed super omnia in

nostro æuo actis populi Ro. testatum, Appio Iunio et P. Silio COSS. cum animaduerteretur ex causa Neronis Germanici filij, in T. Sabinum & seruitia eius, unius ex his canem nec à carcere abigi potuisse, nec à corpore recessisse, abiecto in gradibus gemonijs mœstos edentē ululatus, magna populi Ro. corona circūstante: ex qua cum quidam ei cibum obiecisset, ad os defuncti tulisse. Innatauit idem in Tiberim cadauere abiecto sustentare conatus, effusa multitudine ad spectandum animalis fidem. Soli dominum nouere: & ignotum quoque, si repente ueniat, intelligunt. Soli nomina sua, soli uocem domesticam agnoscunt. Itinera quamuis longa meminere. Nec illi præter hominem memoria maior. Impetus eorum & seuitia mitigatur ab homine confidente humi. Plurima alia in his quotidie uita inuenit. Sed in uenatu solertia & sagacitas præcipua est. Scrutatur uestigia atque persequitur, comitantem ad feram inquisitorem loro trahens: qua uisa, quàm silens & occulta, quàm significans demonstratio est, cauda primum, deinde rostro. Ergo etiam senecta fessos cæcosq; ac debiles sinu ferunt, uentos & odorem captantes, prodentesq; rostro cubilia. E tigribus eos Indi uolunt concipi: & obid in syluis coitus tempore alligant fœminas. Primo & secundo fœtu nimis feroces putāt gigni, tertio demum educāt. Hoc idem e lupis Galli, quorum greges suum quisque ductorem è canibus & ducem habent. Illum in uenatu comitantur, illi parent. Nanque inter se exercent etiam magisteria. Certum est iuxta Nilum amnem currentes lambere, ne crocodilorum auiditati occasionem præbeāt, Indiam petenti Alexandro Magno rex Albaniæ dono

dederat inusitatæ magnitudinis unum: cuius specie delectatus iussit ursos, mox apros, & deinde damas emitti, contemptu immobili iacente. Eaq; segnitie tanti corporis offensus Imperator generosi spiritus, eum interimi iussit. Nunciauit hoc fama regi. Itaque alterum mittens addidit mandata, ne in paruis experiri uellet, sed in leone elephantoue. duos sibi fuisse: hoc interempto, præterea nullum fore. Nec distulit Alexãder, leonemq; fractum protinus uidit. Postea elephantum iussit induci, haud alio magis spectaculo lætatus. Horrentibus quippe per totum corpus uillis, ingenti primũ lacratu intonuit: mox ingruit assultans, contráq; beluam exurgẽs hinc et illinc, artifici dimicatione qua maxime opus esset in festans atque euitans, donec assidua rotatum uertigine afflixit, ad casum eius tellure concussa. Canum generibus annui partus. Iusta ad pariendum annua ætas. Gerunt in utero sexagenis diebus. Gignunt cæcos: & quo largiore aluntur lacte, eo tardiorem uisum accipiunt, nõ tamen unquam ultra uicesimum primum diẽ, nec ante septimum. Quidam tradunt, si unus gignatur, nono die cernere: si gemini, decimo. Idemq; in singulos adijci, totidemq; esse tarditatis ad lucem dies. Et ab ea quæ fœmina sit ex primipara genita citius cerni. Optimus in fœtu qui nouissime cernere incipit, aut quem primum fert in cubile fœta. Rabies canum sirio ardente homini pestifera, ut diximus, ita morsis letali aquæ metu. Qua propter obuiam itur per XXX eos dies, gallinaceo maxime fimo mixto canum cibis: aut si præuenerit morbus, ueratro.

Ad canis

Ad canis rabidi morsum. Cap. XLI.

a D morsum uero, unicum remedium oraculo quodam nuper repertum, radix syluestris rosæ quæ cynorhoda appellatur. Columella autor est, si quadragesimo die, quàm sit natus, castretur morsu cauda, summus q; eius articulus auferatur, sequẽti neruo exempto, nec caudam crescere, nec canes rabidos fieri. Canem locutum in prodigijs (quod equidem annotauerim) accipimus: & serpentem latrasse, cũ pulsus est regno Tarquinius.

De natura equorum. Cap. XLII.

e Idem Alexandro & equi magna raritas cõtigit: Bucephalon eum uocarunt siue ab aspectu toruo, siue ab insigni taurini capitis armo impressi. Sedecim talentis ferũt ex Philonici Pharsalij grege emptum, etiam tum puero capto eius decore. Neminem hic alium, quàm Alexandrum, regio instratus ornatu recepit in sedem, alios passim reijciẽs. Idem in prælijs memoratæ cuiusdam perhibetur operæ, Thebarum oppugnatione uulneratus in aliũ transire Alexandrum non passus: multa præterea eiusdem modi, propter quæ rex defuncto ei duxit exequias. Vrbem tumulo circundedit nomine eius. Nec Cæsaris dictatoris quenquam alium recepisse dorso equus traditur, idẽq; hominis similes pedes priores habuisse: hac effigie locatus ante Veneris genitricis ædem. Fecit et diuus Augustus equo tumulum, de quo Germanici Cæsaris carmen est. Agrigenti complurium equorum tumuli pyramides habent. Equum adamatum à Semiramide usque ad coitum, Iuba autor est. Scythæ quidem equitatus &

equorum gloria ſtrepunt. Occiſo denique ipſorum regulo ex prouocatione dimicante, hoſtem cum uictor ad ſpoliandum ueniſſet, ab equo eius ictibus morſuq; confectum. Alium detracto oculorum operimento, & cognito cum matre coitu, petuſſe prærupta, atque exanimatum. Equam eadem ex cā in Reatino agro, lacerātumq; pariter auriga inuenimus. Nanque et cognatio nū intellectus in ijs eſt: itaque in grege prioris anni ſorore libentius etiam, q̄ matre equa comitatur. Docilitas tanta eſt, ut uniuerſus Sybaritani exercitus equitatus, ad ſymphoniæ cantum ſaltatione quadam moueri ſolitus inueniatur. Iidem præſagiunt pugnam, & amiſſos lugent dominos, lachrymasq; interdum deſyderio fundunt. Interfecto Nicomede rege, equus eius inedia uitā finiuit. Philarchus refert Centaretum è Galatis, in prælio occiſo Antiocho, potitum equo eius conſcendiſſe ouā tem. At illum indignatione accenſum domitis frenis, ne regi poſſet, præcipitem in abrupta iſſe, exanimatumq; à Dionyſio relictum in cœno hærentem, ut ſeſe euelliſſet, ſecutum ueſtigia domini, examine apum iubæ inhærente: eoq; oſtento tyrānidem à Dionyſio occupatam. Ingenia eorū inenarrabilia iaculantes, obſequio experiuntur, difficiles conatus corpore ipſo nixuq; imitātium. Iā tela humi collecta equiti porrigunt. Nam in circo ad currus iuncti, non dubie intellectum adhortationis & gloriæ fatentur. Claudij Cæſaris ſecularium ludorum circenſibus excuſſo in carceribus auriga, albati equi palmam occupauere, primatum obtinuere, oppoſita effundētes, omnia, quæ contra æmulos debuiſſent perituſſimo auriga inſiſtente, faciētes. cum puderet hoium artes ab eqs

uinci, peracto legitimo cursu ad metam stetere. Maius augurium apud priscos, plebeis circensibus excusso auriga, ita ut si staret in Capitolium cucurrisse equos, sedēq; ter lustrasse: maximum uero, eodē peruenisse ab Veijs cum palma & corona, effuso Ratumena, qui ibi uicerat: unde postea nomen portæ est. Sarmatæ longinqua itinera acturi, inedia pridie præparant eos, exiguum tantum potum impartientes: atque ita per centena milia & quinquaginta continuo cursu euntibus insident. Viuunt annis quidam quinquagenis: fœminæ minore spatio: eædem quinquennio finem crescendi capiūt, mares anno addito. Forma equorum, quales maxime legi oporteat pulcherrime quidē Virgilio uate absoluta est. Sed & nos diximus in libro de iaculatione equestri cōdito, & ferè inter oēs constare uideo. Diuersa aūt circo ratio quæritur. Itaque cum bimi in alio subigantur imperio, non ante quinquennes ibi certamen accipit. Partum in eo genere undenis mensibus ferunt, duodecimo gignunt. Coitus uerno æquinoctio bimo utrinque uulgaris, sed à trimatu firmior partus. Generat mas ad annos triginta tres, ut pote cum à circo post uicesimum annum mittantur ad sobolem reparandam. Et ad quadraginta duraſſe tradunt, adiutum modo in attollēda priore parte corporis. Sed ad gnandum paucis aialium minor fertilitas, qua de causa per interualla admissuræ dātur, nec tamen quindecim initus eiusdem anni ualet tolerare. Equarum libido extinguitur iuba tonsa. Gignunt annis omnibus ad quadragesimum. Vixisse equum septuaginta quinque annis proditur. In hac genere grauida stans parit, præterq; cæteras fœtū dili-

git. Et sanè equis amoris innasci uenesicium, hippomanes appellatum, in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro: quod statim edito partu deuorat fœta, aut partum ad ubera non admittit, si quis præreptum habeat. Olfactu in rabiem id genus agitur. Amissa parente in grege armenti, reliquæ fœtæ educant orbum. Terram attingere ore triduo proximo, quàm sit genitus, negant posse. Quo quis acrior, in bibendo profundius naves mergit. Scythæ per bella fœminis uti malunt, quoniam urinã cursu non impedito reddant. Constat in Lusitania circa Olyssipponem oppidum & Tagum amnem, equas fauonio flante obuersas animalem concipere spiritum, idq; partum fieri, & gigni pernicissimum ita, sed triennium uitæ non excedere. In eadem Hispania Gallaica gens, & Asturica, equini generis, quos thieldones uocamus, minori forma appellatos asturcones gignunt: quibus nõ uulgaris in cursu gradus. sed mollis alterno crurum explicatu glomeratio: unde equis tolutim carpere incursus traditur arte. E quo ferè qui homini morbi, præterq; ueficæ cõuersio, sicut omnibus in gne ueterino.

De asinis. Cap. XLIII.

Asinum CCCC nummis emptum Q. Axio senatori, autor est M. Varro, haud scio an omnium pretio animalium uicto: opera sine dubio geruli mirifica, arando quoque, sed mularum maxime progenerationc. Patria etiam spectatur in his, Arcadibus in Achaia, in Italia Reatinis. Ipsum animal frigoris maxime impatiens, ideo non generatur in Põto: nec æquinoctio uerno, ut cætera pecua, admittitur, sed solstitio. Mares in remissione operis deteriores. Partus a

XXX. mense ocyssimus, sed à trimatu legitimus: totidem quot equæ, & eisdem mensibus, et simili modo. Sed incontinens uterus urinam genitalem reddit, ni cogatur in cursum uerberibus à coitu. Raro geminos parit: paritura lucem fugit, & tenebras quærit, ne conspiciatur ab homine. Gignit tota uita, quæ est ei ad trigesimum annum. Partus charitas summa, sed aquarum tædiũ maius. Per ignes ad fœtus tendunt. Eædem, si riuus minimus intersit, horrent ita, ut pedes omnino caueant tingere. Nec nisi assuetos potant fontes, qui sunt in pecuarijs, atque ita ut sicco tramite ad potum eant: nec pontes trãseunt, per raritatem eorum translucentibus fluuijs. Mirum q; dictu, sitiunt: & si immutentur aquæ, ut bibant cogendæ exonerandæ ue sunt. Nec nisi spatiosa incubitant laxitate. Varia nanque somnio uisa concipiũt, ictu pedum crebro: qui nisi per inane emicuerit, repulsu durioris materiæ claudicatem ilico affert. Quæstus ex ijs opima prædia exuperat. Notum est, in Celtiberia singulas quadragenis milibus nummorum emixas. Ad mularum maxime partus, aurium referre in his & palpebrarum pilos aiunt. Quamuis enim unicolor reliquo corpore, totidẽ tamen colores, quot ibi fuere, reddit. Pullos earum epulari Mœcenas instituit, multum eo tempore prælatos onagris: post eum interijt autoritas saporis. Asino moriente uiso, celerrime id genus deficit.

De mulis. Cap. XLIIII.

Xasino & equa mulus gignitur mense XII. e animal uiribus in labores eximium. Ad tales partus equas neque quadrimis minores, neq; decennibus maiores legunt: arceriq; utrunque genus

ab altero narrant, nisi in infantia eius generis quod incant lactis hausto: quapropter subreptos pullos in tenebris equarum huberi, asinarumue equuleos admouet. Gignitur autem mula ex equo & asina, sed effrenis et tarditatis indomitæ. Lenta omnia esse uetulis. Conceptū ex equo secutus asini coitus, abortu perimit: non itē ex asino equi. Fœminas à partu optime VII. die impleri obseruatum est, mares fatigatos melius implere. Quæ non prius, quàm dentes, quos pullinos appellāt, iaciat, concæperit, sterilis intelligitur, & quæ non primo initu generare cœperit. Equo & asina genitos mares, hinnulos antiqui uocabant: contráq; mulos, quos asini & equæ generarent. Obseruatum, è duobus diuersis generibus nata, tertij generis fieri, et neutri parentum esse similia: eaq; ipsa quæ ita nata sunt, non gignere, in omni animalium genere: Idcirco mulas non parere. Est in annalibus nostris peperisse sæpe, uerum prodigij loco habitū. Theophrastus uulgo parere in Cappadocia tradit: sed esse id animal ibi sui generis. Mulæ calcitratus inhibetur uini crebriore potu. In plurium Græcorum est monumentis, cum equa muli coitu natum, quem uocauerint hinnum, id est paruum multum. Generantur ex equa et onagris mansuefactis mulæ ueloces in cursu, duritia eximia pedum, uerum strigoso corpore, īdomito animo, sed generoso. Onagro & asina genitus omnes antecellit. Onagri in Phrygia & Lycaonia præcipui. Pullis eorum ceu præstantibus sapore, Africa gloriatur, quos lisiones appellant. Mulum LXXX. annis uixisse, Athenīesium monumentis apparet. Eo quidem cum templum marcæ facerent, quod derelictus senecta, cadentia iu-

menta comitatu nisuq; exhortaretur, decretum fecere quo caueretur, ne frumentarij negociatores ab incernicu lis eum arcerent.

De bubus. Cap. XLV.

b Vbus Indicis camelorum altitudo traditur, cornua in latitudinem quaternorum pedum. In nosiro orbe Epiroticis laus magna, à Pyrrhi (ut ferunt) iam inde regis cura. Id consecutus est, non ante quadrimatum ad partus uocando. Prægrandes itaque fuere, & hodieq; reliquiæ stirpum durant. At nunc anniculæ ad fœcunditatem poscuntur, tolerantius tamen bimæ. Tauri generationē quadrimi implēt, et singulis denæ eodem anno traduntur. Si autem post coitum ad dextram partem abeant tauri, generatos mares esse, si in læuum fœminas. Conceptio uno initu peragitur: quæ si forte pererrauit, XX. post die marem fœmina repetit. Pariunt mense X. quicquid ante genitū inutile est: Sunt autores, ipso complente decimum mensem die parere. Gignunt raro geminos. Coitus à delphini exortu ad pridie nonas Ianuarij diebus XXX. aliquibus & autumno: gentibus quidem quæ lacte uiuunt ita dispensatus, ut omni tempore anni supersit id alimentum. Tauri non sæpius, quàm bis die ineunt. Bouis animaliū soli, et retro ambulantes pascuntur, apud Garamantas quidem haud aliter. Vita fœminis XV. annis longissima, maribus XX. Robur in q̄matu. Lauatiōe calidæ aq̄ traduntur pinguescere, et siquis icisa cute spim harūdine in uiscera adigat. Nō degñes existimandiēt minus laudato aspectu. Plurimū lactis alpinis, q̄bus minimū corpis, plurimū laboris, capite non ceruice

dicantem: nec aliena hostia deos placari, nec trahente se ab aris. Est frequens in prodigijs priscorum, bouem locutum: Quo nunciato, senatum sub diuo haberi solitum.

De Api boue. Cap. XLVI.

Os in Aegypto et numinis uice colitur, Apim b uocant. Insigne ei, in dextro latere candicãs macula, cornibus lunæ crescere incipientis. Nodus sub lingua, quem cantharum appellant. Non est fas eum certos uitæ excedere annos, mersumq; in sacer dotum fonte enecant, quæsituri luctu alium quem substituant, & donec inuenerint mœrent, derasis etiam capitibus: nec tamen unquam diu quæritur. Inuentus deducitur Memphim à sacerdotibus. Sunt delubra ei gemina, quæ uocant Thalamos, auguria populorum. Alterũ intrasse lætum est, in altero dira portendit. Responsa priuatis dat, è manu consulentũ cibum capiendo. Germanici Cæsaris manum auersatus est, haud multo post extincti. Cætero secretus cum se proripuit in cœtus, incœdit summoto lictorum, grexq; puerorum comitatur carmen honori eius canentium: intelligere uidetur, & adorari uelle. Hi greges repẽte lymphati futura præcanũt. Fœmina bos semel ei anno ostenditur, suis & ipsa insignibus, quanquam alijs: semperq; eodem die & inueniri eam & extingui tradunt. Memphi est locus in Nilo, quem à figura uocant Phialam, omnibus annis ibi auream pateram argenteamq; mergentes, diebus quos habet natales Apis: septem hi sunt, mirumq; neminem per eos à crocodilis attingi: octauo post horã diei VI. redire beluæ feritatem.

De natura pecorũ et lanarum. Cap. XLVII.

m Agna & pecori gratia, uel in placamentis deorum, uel in usu uellerum. Vt boues uictũ hominum excolunt, ita corporum tutela pecori debetur. Generatio bimis utrinq; ad nouenos annos quibusdam & ad X. Primiparis minores fœtus. Coitus omnibus ad Arcturi occasum, quod est à tertio Idus Maias ad aquilæ occasum, id est XIII. calẽdas Augusti. Gerunt partum diebus CL. Postea conceptu inualidi. Cordos uocabant antiqui post id tempus natos. Multi hybernos agnos præferunt uernis, quoniam magis interfit ante solstitium, quàm ante brumam firmos esse, solumq; hoc animal utiliter bruma nasci. Arieti naturale agnas sistidire, senectam ouium cõsectari, & ipse senecta melior, illis quoq; utilior. Ferocia eius cohibetur, cornu iuxta aure terebrato. Dextro teste præligato fœminas generat, læuo mares. Tonitrus solitarys ouibus abortus inferunt. Remedium est congregare eas ut cœtu iuuentur. Aquilonis flatu mares concipi dicunt, austri fœminas: atque in eo genere arietum maxime spectantur ora: quia cuius coloris sub lingua habuere uenas, eius & lanitium est in fœtu, uariumq; si plures fuere. & mutatio aquarum potusq; uariat. Ouium summa genera duo, tectum & colonicum: illud mollius, hoc in pascuo delicatius, quippe cum tectum rubis uescatur. Operimenta eis ex Arabicis præcipua. Lana autem laudatissima Apula, et quæ in Italia Græci pecoris appellatur, alibi Italica. Tertiũ locum Milesiæ oues obtinent. Apulæ breues uillo, nec nisi penulis celebres. Circa Tarentum Canusiumq; summam nobilitatem habent. In

Asia uero eodē genere Laodiceæ. Alba circumpadanis nulla præfertur, nec libra centenos nummos ad hoc æui excæssit ulla. Oues non ubique tondentur. Durat quibusdam in locis uellēdi mos. Colorum plura genera, quippe cum desint etiam nomina eis, quas natuas appellāt, aliquot modis.

De gnibus lanarum & uestium. Cap. XLVIII.

Ispania nigri uelleris præcipuas habet: Polētia iuxta alpes cani: Asia rutili, quas Erythreas uocant: item Bætica: Canusium fului: Tarētum et suæ pulligniis. Succidis omnibus usus medicatus. Istriæ Liburniæq; pilo propior, quàm lanæ, pexis alienа uestibus, & quam sola ars sutulato textu commendat in Lusitania. Similis circa Piscenas prouinciæ Narbonēsis: similis et in Aegypto, ex qua uestis detrita usu tingitur, rursusq; æuo durat. Est & hirtæ filo crassō in tapetis antiquissima gratia: iā certe priscos ijs usos, Homerus autor ē. Aliter hæc Galli pingūt, aliter Parthorū gētes. Lanæ et p se coactæ uestē faciūt: et si addatur acētū, ēt ferro resistūt: imo ēt ignibus, nouissimo sui purgāndo: quippe ahenis poliēdum extracta, in tormenti usum ueniūt, Galliarū, ut arbitror, inuēto: certe Gallicis hodie noībus discernitur. nec facile dixeri q̄ id ætate coperit. antiquis. n. torus ē stramēto erat, q̄liter nūc ēt in castris causape. Patris mēoria cœpe amphimalla nostra sicut uillosa ēt uētralia. Nā tunica lati claui in medū causape texi nūc primū incœpit. Lanarū nigræ nullis colorē bibūt. De reliquarū infectu suis locis dicemus in conchylijs marinis, aut herbarum natura. Lanam cum colo & fuso Tanaquilis, quæ eadem Caia Cæcilia

uocata est, in templo Sangi durasse, prodẽte se, autor est M. Varro: factamq; ab ea togam regiam undulatam in æde Fortunæ, qua Ser. Tullius fuerat usus. Inde factum ut nubentes uirgines comitaretur colus compta & fusus cum stamine. Ea prima texuit rectam tunicam, qua simul cum toga pura tyrones induuntur nouæq; nuptæ. Vndulata uestis primo è lautissimis fuit, inde soriculata defluxit. Togas rasas Phrygianasq;, diui Augusti nouissimis temporibus cœpisse, scribit Fenestella. Crebræ papauer atæ antiquiorem habent originem, iam sub Lucilio poëta in Torquato notatæ. Prætextæ apud Hetruscos originem inueni. Trabeis usos accipio reges. Pictas uestes iam apud Homerum fuisse, unde triũphales natæ. Acu facere id Phryges inuenerunt, ideoq; Phrygiones appellati sunt. Aurum intexere in eadẽ Asia inuenit Attalus rex, unde nomen Attalicis. Colores diuersos picturæ intexere Babylon maxime celebrauit, & nomẽ imposuit. Plurimis uero licijs texere, quæ polymita appellant, Alexandria instituit: scutulis diuidere, Gallia. Metellus Scipio triclinaria Babylonica sestertium octingentis milibus uenisse, iam tunc posuit in Capitonis criminibus, quæ Neroni principi quadragies sestertio nuper stetere. Seruij Tullij prætextæ, quibus signum Fortunæ ab eo dicatæ coopertum erat, durauere ad Seiani exitũ. Mirumq; fuit nec defluxisse eas, nec teredinũ iniurias sensisse annis DLX. Vidimus iam & uiuentium uellera, purpura, coco, conchylio, sesquilibris infecta, uelut illa sic nasci cogente luxuria. In ipsa oue satis generositatis ostenditur breuitate crurũ, uentris uestitu: quibus nudus esset, apicas uocabant, damnabantq;. Syriæ

cubitales ouium caudæ, plurimumq; in ea parte lanicij. Castrari agnos nisi quinquemestres, præmaturum existimatur.

De musimone. Cap. XLIX.

St & in Hispania, sed maxime Corsica, non
c maxime absimile pecori, genus musimonum, caprino uillo, quàm pecoris uelleri, propius.

Quorum è genere & ouibus natos prisci umbros uocauerunt. Infirmissimum pecori caput: quamobrem auersum à sole, pasci cogendum. Quàm stultissima animalium lanata. Quâ timuere ingredi, unum cornu raptũ sequuntur. Vita lõgissima anni X, in Aethiopia XIII. Capris eodem loco XI. in reliquo orbe plurimum octo. Vtrunque genus intra quartum coitum impletur.

De capris, & generatione earum. Cap. L.

Apræ pariunt & quaternos, sed raro admo-
c dum. Ferunt quinque mensibus ut oues. Capræ pinguedine sterilescunt. Trimæ minus utiliter generant, & in senecta, nec ultra quadriennũ. Incipiunt VII. mense, & adhuc lactantes. Mutilum in utroque sexu utilius. Primus in die coitus non implet, sequens efficacior, ac deinde concipiunt Nouembri mense, ut Martio pariant turgescentibus uirgultis, aliquando anniculæ semper bimæ, in trimatu inutiles. Pariunt octonis annis. Abortus frigori obnoxius. Oculos suffusos capra iunci puncto sanguine exonerat, caper rubi. Solertiam eius animalis Mutianus uisam sibi prodidit in ponte prætenui, duabus obuijs è diuerso: cum circumactum angustiæ non caperent, nec reciprocationem longitudo in exilitate cæca, torrente rapido minaciter sub-

terfluente, alteram decubuisse, atque ita alteram proculcatæ supgressam. Mares quammaxime simos lõgis auriculis infractisq; armis q̃uilloſissimis probant. Fœminarum generositatis insigne, laciniæ corporibus è cervice binæ dependentes. Nõ omnibus cornua: sed quibus sunt, in his & indicia annorum per incrementa nodorum. Mutilis lactis maior ubertas. Auribus eas spirare non naribus, nec unquam febri carere Archelaus autor est: ideoq; fortassis, quòd anima his, q̃ ouibus, ardẽtior, calidioresq; concubitus. Tradunt & noctu non minus cernere, q̃ interdiu: ideo si caprinum iecur uescantur, restitui uespertinam aciem his quos Nyctalopas uocãt: In Cilicia circaq; Syrtes uillo tonsili uestiuntur. Capras in occasum decliui sole, in pascuis negãt contueri inter seſe, sed auersas iacere: reliquis autem horis aduersas, et inter cognationes. Dependet oĩum mento uillus, quẽ arũcum uocant: hoc si quis apprehẽsam ex grege unã trahat, cæteræ stupentes spectant. Id ẽt euenire, cum quandam herbam aliqua ex eis momorderit. Morsus earũ arbori exitialis. Oleam lãbendo quoque sterilem faciunt, eaq; ex causa Mineruæ non immolantur.

De suibus & natura earum. Cap. LI.

Villi pecoris admissura à fauonio ad æquinoctium uernum, ætatis VIII. mense: quibusdã in locis etiam IIII. usque ad VII. annum. Partus bis anno, tempus utero IIII. mensium, numerus fœcunditatis ad ui cenos, sed educare tã multos nequeũt. Diebus X. circa brumam statim dentatos nasci, Nigidius tradit. Implentur uno coitu, qui & geminatur propter facilitatem abortiendi: Remedium, ne prima subatione,

neque ante flaccidas aures coitus fiat. Mares non ultrà trimatum generant. Fœminæ senectute fessæ cubantes cœunt. Comesse fœtus his non est prodigium. Suis fœtus sacrificio die quinto purus est, pecoris die octauo, bouis XXX. Coruncanius ruminales hostias, donec bidentes fierent, puras negauit. Suem oculo amisso putant cito extingui, alioqui uita ad XV. annos, quibusdam & ui cenos. Verum efferantur, & aliàs obnoxium genus morbis, anginæ maxime & sirumæ. Index suis inuali dæ, cruor in radice setæ dorso euulsæ, caput obliquũ in incessu. Penuriam lactis præpingues sentiunt, et primo fœtu minus sunt numerosæ. In luto uolutatio generi grata. Intorta cauda: id etiam notatum, facilius litare in dexterum, quàm læuum detorta. Pinguescunt LX. diebus, sed magis tridui inedia saginatione orsa. Animalium hoc maxime brutum, animamq; ei pro sale datam non illepide existimabatur. Cõpertum agnitam uocem suarij furto abactis, mersoq; nauigio inclinatione lateris unius remeasse. Quin & duces in urbe forum nundinarium domosq; petere discunt: & feri sapiunt uestigia palude confundere, urina fugam leuare. Castrãtur fœminæ quoque sic uti cameli, post bidui inediam, suspensæ pernis prioribus, uulua recisa: celerius ita pinguescunt. Adhibetur & ars iecori fœminarum sicut anserum, inuentum M. Apicij, fico carica saginatis, ac satie necatis repente mulsi potu dato. Neque alio ex animali numerosior materia ganeæ: quinquaginta propè sapores, cum cæteris singuli. Hinc censoriarum legum paginæ, interdictaq; cœnis abdomina, glandia, testiculi, unluæ, syncipita uerrina, ut tamen Publij mi-

morum poëtæ cœna, postquam seruitutem exuerat, nulla memoretur sine abdomine, etiam uocabulo suminis ab eo impositio. Placuere autem & feri sues. Iam Catonis cœnsoris orationes aprugnum exprobrant callum. In tres tamen partes diuiso, media ponebatur lumbus aprugnus appellata. Solidum aprum Romanorũ primus in epulis apposuit P. Seruilius Rullus, pater eius Rulli, qui Ciceronis consulatu legem agrariã promulgauit. Tam propinqua origo nunc quotidianæ rei est. Et hoc annales notarunt, horum scilicet ad emendationem morum: quibus notata quidem cœna, sed in principio, bini terniq; pariter mandantur apri.

De uiuarijs bestiarum. Cap. LII.

Iuaria eorum cæterorumq; syluestrium, primus togati generis inuenit Fuluius Hirpinus, qui in Tarquiniensi feras pascere instituit. Nec diu imitatores defuere L. Lucullus, & Q. Hortensius. Sues feræ semel anno gignunt. Maribus in coitu plurima asperitas. Tunc inter se dimicant, indurantes attritu arborum costas, lutoq; se tergorantes. Fœminæ in partu asperiores, & ferè similiter in omni genere bestiarum. Apris maribus non nisi anniculis gnatio. In India cubitales dentium flexus gemini ex rostro, totidem à fronte cœu uituli cornua exeunt. Pilus æreo similis agrestibus, cæteris niger. At in Arabia fullum genus non uiuit.

De semiferis animalibus. Cap. LIII.

In nullo genere æque facilis mistura cum fero, qualiter natos antiqui hybridas uocabant cœu semiferos, ad homines quoq; ut in C. Antonium

nium Ciceronis in consulatu collegam, appellatione trãslata. Nõ in suibus tantum, sed in omnibus quoq; animalibus cuiuscunque generis ullum est placidum, eiusdem inuenitur & ferum, utpote cum hominum etiam sylue strium tot genera prædicta sint. Capræ tamen in plurimas similitudines transfigurantur. Sunt capreæ, sunt rupicapræ, sunt ibices pernicitatis mirandæ, quanquam onerato capite uastis cornibus gladiorumq; uaginis: in hæc se librant, ut tormento aliquo rotati in petras, potissimum è monte aliquo in alium transilire quærentes, atque recussu pernicius quò libuerit exultant. Sunt & oryges, soli quibusdam dicti contrario pilo uestiri, et ad caput uerso. Sunt & damæ, & pygargi, & strepsicerotes, multaq; alia haud dissimilia. Sed illa alpes, hæc transmarini situs mittunt.

De simijs. Cap. LIIII.

Imiarum quoque genera hominis figuræ proxima, caudis inter se distinguuntur. Mira solertia, uisco inungi laqueisq; calcari imitatione uenantium tradunt. Mutianus et latrunculis lusisse fictis cera, nuces uisu distinguere: luna cana tristes esse, quibus in eo genere cauda sit, nouam exultatione adorare: Nanque defectum syderum & cæteræ pauent quadrupedes. Simiarum generi præcipua erga fœtum affectio. Gestant catulos: quos mansuefactæ intra domos perere, omnibus demonstrant, tractariq; gaudent, similes gratulationem intelligentis. Itaque magna ex parte complectendo necant. Efferatior cynocephalis natura, sicut mitissima satyris et sphingibus. Callitriches toto pene aspectu differunt: barba est in facie, cauda late fusa

primori parte. Hoc animal negatur uiuere in alio, q̃ Aethiopiæ, quo gignitur, cœlo.

De leporibus & cunilis. Cap. LV.

e T Leporum plura sunt genera: In alpibus candidi, quibus hybernis mensibus pro cibatu niuem credunt esse: certe liquescente ea rutilescunt annis omnibus. Est & alioqui animal intolerandi rigoris alumnum. Leporum generis sunt & quos Hispania cuniculos appellat, fœcunditatis innumeræ, famemq; Balearibus insulis, populatis messibus afferẽtes. Fœtus uentre exectos uel uberibus ablatos non repurgatis interaneis, gratissimo in cibatu habent: laurices uocant. Certum est Balearicos aduersus prouentum eorũ auxilium militare à diuo Augusto petisse. Magna propter uenatum eum uiuerris gratia est. Inijciunt eas in specus, qui sunt multifores in terra, unde & nomen animali: atque ita eiectos superne capiunt. Archelaus autor est, quot sint corpore cauernæ ad excrementa lepori, totidem annos esse ætatis. Varius certe numerus reperitur. Idem utranque uim singulis inesse, ac sine mare æque gignere. Benigna circa hoc natura, innocua et esculenta animalia fœcunda generauit. Lepus omniũ prædæ nascens, solus præter dasypodem superfœtat, aliud educans, aliud in utero pilis uestitum, aliud implume, aliud inchoatum gerens pariter. Necnon & uestes leporino pilo facere, tentatum est, tactu nõ perinde molli ut in cute, propter breuitatem pili dilabidas.

De semiferis. Cap. LVI.

h I mansuescunt raro, cum feri dici iure nõ possint. Complura nanque sunt nec placida nec

fera, sed mediæ inter utrunque naturæ, ut in uolucribus hirundines, apes, in mari delphini.

De moribus & gliribus. Cap. LVII.

VOin genere multi & hos incolas domuũ posuere mures, haud spernendum in ostentis ẽt publicis animal. Arrosis Lauinij clypeis argenteis, Marsicum portendere bellum. Carboni imperatori apud Clusium fascijs, quibus in calceatu utebatur, exitium. Plura eorum genera in Cyrenaica regione, alij lata fronte, alij acuta, alij herinaceorum genere pungẽtibus pilis. Theophrastus autor est, in Gyaro insula cũ incolas fugassent, ferrum quoque rosisse eos, id quod natura quadam & ad Chalybas facere in ferrarijs officinis: Aurarijs quidẽ in metallis, ob hoc aluos eorũ excidi, semperq; furtũ id deprehendi: tantam esse dulcedinẽ furandi. Venisse murem CC. nũmis, Casilinum obsidẽte Annibale: eumq; qui uendiderat fame interisse, emptorem uixisse, annales tradũt. Cum cãdidi prouenere, lætum faciũt ostentum. Nã soricum occẽtu dirimi auspicia, annales refertos habemus. Soricẽs & ipsos hyeme cõdi, autor est Nigidius, sicut glires: quos censoriæ leges, principesq; M. Scaurus in consulatu, non alio modo cœnis ademere, q̃ conchylia, aut ex alio orbe conuectas aues. Semiferum & ipsum animal, cui uiuaria in dolijs idẽ qui apris instituit. Qua in re notatum, non congregari nisi populares eiusdem syluæ: & si misceantur alienigenæ, amne uel monte discreti, interire dimicando. Genitores suos fessos senecta, alunt insigni pietate. Senium finitur hyberna quiete: conditu enim & hi cubant: rursus æstate iuuene sciunt, simili & mustelis quiete.

Quæ aĩalia quibus locis nõ sint .Cap. LVIII.

Irum, rerum naturam non solum alia alijs m dedisse terris animalia, sed in eodem quoque situ quædam aliquibus locis negasse. In Mæsia sylua Italiæ, non nisi in parte reperiuntur hi glires. In Lycia dorcades non transeunt montes Syris uicinos: onagri montem qui Cappadociam à Lycia diuidit. In Hellesponto in alienos fines non commeant cerui: & circa Argynussam Elatum montem non excedũt, auribus etiam in monte fissis. In Pordoselene insula uiam mustelæ non transeunt. In Bœotiæ Lebadia illatæ solum ipsum fugunt, quæ iuxta in Orchomeno tota arua subruunt talpæ, quarum è pellibus cubicularia uidimus stragula. Adeo ne religio quidẽ à portentis summouet delicias. In Ithaca lepores illati moriuntur, extremis quidem in littoribus: in Ebuso cuniculi nõ sunt, scatent in Hispania Balearibusq;. Cyrenis mutæ fuere ranæ, illatis è continente uocalibus durat genus earum. Mutæ sunt etiam nunc in Seripho insula. Eædem aliò translatæ canunt: quod accidere & in lacu Thessaliæ Sicendo tradunt. In Italia muribus araneis uenenatus est morsus: eosdem ulterior Apennino regio non habet. Iidem ubicunque sint, orbitam si transiere moriuntur. In Olympo Macedoniæ monte non sunt lupi, nec in Creta insula. Ibi quidem nõ uulpes ursi'ue, atq; omnino nullum maleficum animal, præter phalangiũ: araneii id genus, de quo dicemus suo loco. Mirabilius, in eadem insula ceruos, præter quàm in Cydoniatarum regione, non esse: item apros, & attagenas, herinaceos: in Africa aũt nec apros, nec ceruos, nec capreas, nec ursos.

Quæ aduenis nocent. Cap. LIX.

Am quædam animalia indigenis innoxia, i aduenas interimunt: sicut serpentes parui in Tyrinthe, quos terra nasci proditur. Item in Syria angues, circa Euphratis maxime ripas, dormientes Syros non attingunt: aut etiam si calcati momorderę, non sentiuntur maleficia: alijs cuiuscunque gentis infesti, auide & cum cruciatu exanimantes: quamobrem & Syri non necant eos. Contra in Latmo Cariæ monte Aristoteles tradit à scorpionibus hospites non lædi, indigenas interimi. Sed reliquorum quoque animaliũ, & præter terrestria, indicemus genera.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER NONVS.

DE AQVATILIVM NATVRA. CAP. I.

ANIMALIVM Quæ terrestria appellauimus, hominum quadam consortione degentia, indicata natura est. a Ex reliquis minimas esse uolucres conuenit. Quamobrem priùs æquorũ, amnium, stagnorumq; dicentur.

Quæ in mari maxima animalia. Cap. II.

Vnt autem compluria in ijs, maiora etiam terrestribus. Causa euidens, humoris luxuria. Alia s

sors alitum, quibus uita pendentibus. In mari autem tã late supino, mollíq; ac fertili accremento, accipiente causas genitales è sublimi, semperq; pariente natura, plerãque etiam monstrificã reperiuntur, perplexis & in semet aliter atque aliter nunc flatu, nunc fluctu conmolutis seminibus atque principijs: ut uera fiat multi opinio, quicquid nascatur in parte naturæ ulla, & in mari esse, præterq; multa quæ nusquam alibi. Rerũ quidem non solum animalium simulacra esse, licet intelligere intuentibus unam, gladium, serras, cucumim uero & colore & odore similem: quominus miremur equorum capita in tam paruis eminere cochleis.

De Indici maris belluis. Cap. III.

PLurima autem & maxima in Indico mari animalia, è quibus balenæ quaternum iugerum, pristes ducenũm cubitorum: quippe ubi locustæ quaterna cubita impleant: anguillæ quoque in Gange amne tricenos pedes. Sed in mari belluæ circa solstitia maxime uisuntur. Tunc illic ruunt turbines, tũc imbres, tunc deiectæ montiũ iugis procellæ ab imo uertunt maria, pulsatasq; ex profundo belluas cum fluctibus uoluunt, & aliãs tanta thynnorum multitudine, ut Magni Alexandri classis haud alio modo, quàm hostium acie obuia, contrarium agmen aduersa fronte direxerit, aliter sparsis non erat euadere: non uoce, nó sonitu non ictu, sed fragore terrentur, nec nisi ruina turbantur. Cadara appellatur rubri maris peninsulã igẽs. Huius obiectu uastus efficitur sinus XII. dierum et nocthum remigio enauigatus Ptolemæo regi, quando nullius auræ recipit afflatum. Huius loci quiete præcipua ad

immobilem magnitudinem belluæ adoleſcunt. Gedroſos qui Arbin amnẽ accolunt, Alexandri Magni claſſium præfecti prodidere, in domibus fores maxillis belluarum facere, oſſibus tecta contignare, ex quibus multæ quadragenûm cubitorum longitudinis reperta. Exeũt & pecori ſimiles belluæ ibi in terram, paſtæq; radices fruticum remeant: & quædam equorum, aſinorum, taurorum capitibus, quæ depaſcuntur ſatis.

Quæ in quoq; oceano maxima. Cap. IIII.

Maximum animal in Indico mari priſtis & Balena eſt: in Gallico oceano phyſeter, ingentis columnæ modo ſe attollens, altiorq; nauium uelis diluuiem quandam eructans. In Gaditano oceano arbor in tantum uaſtis diſpanſa ramis, ut ex ea cauſa fretum nunquam intraſſe credatur. Apparent & rotæ appellatæ à ſimilitudine, quaternis diſtinctæ radijs, mediolos earum oculis duobus utrinque claudentibus.

De tritonum, & nereidum, & elephantorum marinorum figuris. Cap. V.

Iberio principi nunciauit Olyſſipponenſium legatio ob id miſſa, uiſum auditumq; in quodam ſpecu concha canentem tritonem, qua noſcitur forma: & Nereidum falſa non eſt, ſquamis modo hiſpido corpore, etiam quæ humanam effigiem habent. Nanque hæc in eodem ſpectata littore eſt, cuius morietis etiam gannitum triſtem accolæ audiuere longe. Et diuo Auguſto legatus Galliæ complures in littore apparere exanimes nereidas ſcripſit. Autores habeo in equeſtri ordine ſplendentes, uiſum ab his in Gaditano oceano marituũ hoiem, toto corpore abſoluta ſimilitudine.

aſcendere eum nauigia nocturnis temporibus, ſtatimq; degrauari quas inſederit partes: & ſi diutius permaneat, etiam mergi. Tiberio principe contra Lugdunenſis prouinciæ littus in inſula ſimul trecentas amplius belluas reciprocans deſtituit oceanus, miræ uarietatis et magnitudinis, nec paucores in Santonum littore: interq; reliquas elephantos & arietes, candore tantum cornibus aſſimilatis, nereidas uero multas. Turanius prodidit expulſam belluam in Gaditana littora, cuius inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita ſexdecim fuiſſent, dentes eiuſdem CXX. maximi dodrantium menſura, minimi ſemipedum. Belluæ cui dicebatur expoſita fuiſſe Andromeda, oſſa Romæ apportata ex oppido Iudææ Iope, oſtendit inter reliqua miracula in ædilitate ſua M. Scaurus longitudine pedum XL. altitudine coſtarũ Indicos elephãtos excedẽte, ſpinæ craſſitudine ſeſq; pedali.

De balenis & orcis. Cap. VI.

b Alenæ & in noſtra maria penetrant. In Gaditano oceano non ante brumam conſpici eas tradũt, condi autem ſtatis temporibus in quodam ſinu placido & capaci, mire gaudentes ibi parere. Hoc ſcire orcas, infeſtam his belluam, & cuius imago nulla repræſentatione exprimi poſſit alia, quàm carnis immenſæ dentibus truculentæ. Irrumpunt ergo in ſecreta, ac uitulos earum & fœtas, uel etiamnum grauidas lancinant morſu, incuſſæq; eæ Liburnicarum roſtris fodiunt. Illæ ad flexum immobiles, ad repugnandum inertes, & pondere ſuo oneratæ, tunc quidem & utero graues, pariendi ue pœnis inualidæ, ſolum auxilium nouere in altum profugere, & ſe toto defendere

oceano. Contra, orcæ occurrere laborant, seseq; opponere, & cautum angustijs trucidare, in uada urgere, saxis illidere. Spectantur illa prælia, cæu mari ipso sibi iratо, nullis in sinu uentis, fluctibus uero ad anhelitus ictusq; quantos nulli turbines uoluũt. Orca & in portu Ostiensi uisa est, oppugnata à Claudio principe. Venerat tunc exædificante eo portum, inuitata naufragijs tergorum aduectorum è Gallia: satiãsq; se per complures dies, alueum in uado fulcauerat, accumulata fluctibus in tantum, ut circumagi nullo modo posset: & dum sagnam persequitur, in littus fluctibus propulsa, emineret dorso multum super aquas carinæ uice inuersæ. Prætendi iussit Cæsar plagas multiplices inter ora portus: profectusq; ipse cum prætorianis cohortibus, Populo Romano spectaculum præbuit, lanceas congerente milite è nauigijs assultãtibus, quorum unum mergi uidimus, reflatu belluæ oppletum unda. Ora balenæ habent in frontibus: ideoq; summa aqua natãtes, in sublime nimbos efflant.

An spirent pisces, an dormiant. Cap. VII.

Spirant autem confessione omnium & paucissima alia in mari, quæ internorum uiscerum pulmonem habent, quoniam sine eo nullum animal putatur spirare nec piscium branchias habẽtes, anhelitum reddere, ac per uices recipere existimãt, quorum hæc opinio est: nec multa alia genera etiam branchijs carentia: in qua sententia fuisse Aristotelem uideo, et multis persuasisse doctrinæ indaginibus. Nec me protinus huic opinioni eorum accedere haud dissimulo: quoniam & pulmonum uice alijs possint alia spirabilia

ineſſe uiſcera, ita uolente natura: ſicut & pro ſanguine eſt multis alius humor. In aquas quidem penetrare uitalem hũc halitum quis miretur, qui etiam reddi ab his eum cernat: & in terras quoque tanto ſpiſſiorem naturæ partem, penetrare, argumento animalium, quæ ſemper defoſſa uiuunt, ceu talpæ? Accedũt apud me certe efficacia, ut credam etiam omnia in aquis ſpirare naturæ ſuæ ſorte, primum ſæpe adnotata piſcium æſtuo calore quædam anhelatio, & alia tranquillo uelut oſcitatio, ipſorum quoque qui ſunt in aduerſa opinione, de ſomno piſcũ confeſſio. Quis enim ſine reſpiratione ſomno locus? Præterea bullantium aquarum ſufflatio, lunæq; effectu concharum quoq; corpora augeſcentia. ſuper oia eſſe auditum & odoratũ piſcibus non erit dubiũ, ex aëris utrũque materia odorem quidem non aliud, q̃ infectum aëra itelligi poſſe. Quamobrem de his opinetur, ut cuique libitum erit. Branchiæ non ſunt balenis nec delphinis. Hæc duo genera fiſtulis ſpirant, quæ ad pulmonem pertinent, balenis à fronte, delphinis à dorſo. Et uituli marini, quos uocant phocas, ſpirant ac dormiunt in terra: Item teſtudines, de quibus mox plura.

De delphinis. Cap. VIII.

Velocſſimum omnium animalium non ſolum marinorũ eſt delphinus, ocyor uolucre, ocyor telo: ac niſi multum infra roſtrum os illi foret medio pene in uentre, nullus piſcium celeritatem eius euaderet. Sed affert moram prouidentia naturæ, quia niſi reſupini atque conuerſi non corripiunt, quæ cauſa præcipue uelocitatem eorum oſtendit. Nam cum fame cõacti fugientem in uada ima perſecuti piſcem, diutius ſpi

ritum continuere, ut arcu emissi ad respirandū emicāt: tantaq; ui exiliunt, ut plerunque uela nauium trāsuolent. Agunt ferè coniugia: pariūt catulos decimo mense, æstiuo tempore, interim & binos: nutriunt uberibus sicut balena: atque etiā gestant fœtus infantia infirmos. Quin & adultos diu comitantur, magna erga partum charitate. Adolescūt celeriter, decem annis putantur ad summam magnitudinem peruenire: uiuunt & tricenis, quod cognitum præcisa cauda in experimentum. Abdūtur tricenis diebus circa canis ortum, occultanturq; incognito modo: Quod eo magis mirum est: si spirare in aqua nequeunt. Solent in terram erumpere incerta de causa: & statum tellure tacta moriuntur, multoq; ocyus fistula obturata. Lingua est his contra naturam aquatilium mobilis, breuis atque lata, haud differens suillæ. Pro uoce gemitus humano similis, dorsum repandū, rostrum simum. Qua de causa nomen Simonis omnes miro modo agnoscunt, maluntq; ita appellari. Delphinus non homini tantum amicum animal, uerum & musicæ arti, mulcetur symphoniæ cantu, & præcipue hydraulisono. Hominem non expauescit ut alienum, obuiam natigijs uenit, alludit exultans, certat etiam, & quamuis plena præterit uela. Diuo autem Augusto principe Lucrinum lacum immectus, pauperis cuiusdam puerum, ex Baiano Puteolos in ludum literarium itantem, cum meridiano immorās appellatum eum Simonis nomine, sæpius fragmentis panis, quem ob id ferebat, allexisset, miro amore dilexit. Pigeret referre, ni res Mœcenatis & Flauiani & Flauij Alfij, multorumq; esset literis mandata. Quocunque diei tempore inclamatus à

puero, quamuis occultus atque abditus, ex imo aduolabat: pastus'q; è manu præbebat a scænsuro dorsum, pinnæ aculeos uelut uagina condens: receptum'q; Puteolos p magnum æquor in ludum ferebat, simili modo reuehens pluribus annis: donec morbo extincto puero, subinde ad consuetum locum uentitans, tristis & mœrenti similis, ipse quoque (quod nemo dubitaret) desyderio expirauit. Alius inter hos annos in Africo littore Hipponis Diarrhyti simili modo ex hominum manibus uescens, præbens'q; se tractandũ, & alludens natantibus, impositos'q; portans, unguento perunctus à Flauiano proconsule Africæ, & sopitus (ut apparuit) odoris nouitate, fluctuatus'q; similis exanimi, caruit hominum cõuersatione, ut iniuria fugatus, per aliquot menses: mox reuersus in eodem miraculo fuit. Iniuriæ potestatum in hospitales ad uisendum uenientium, Hipponenses in necem eius compulerunt. Ante hæc similia de puero in Iasso urbe memorantur, cuius amore spectatus lõgo tẽpore dum abeuntem in littus auidè sequitur, in harenã inuectus expirauit. Puerum Alexander Magnus Babylone Neptuni sacerdotio præfecit, amorem illum numinis propitij fuisse interpretatus. In eadem urbe Iasso Egesidemus scribit & alium puerum Hermiam nomine, similiter maria perequitantem, cum repentinæ procellæ fluctibus exanimatus esset, relatum: delphinum'q; causam leti fatentem non reuersum in maria, atque in sicco expirasse. Hoc idem & Naupacti accidisse Theophrastus tradit. Nec modus exemplorum. Eadem Amphilochi & Tarentini de pueris delphinis'q; narrant. Quæ facunt ut credatur Arionem quoque citharœdi-

cæ artis interficere nautis in mari parantibus, ad intercipiendos eius quæstus, eblanditum, ut prius caneret cithara, congregatis cantu delphinis cum se iecisset in mare, exceptum ab uno Tænarum in littus peruectũ. Est prouinciæ Narbonensis & in Neumasiensi agro stagnum Laterra appellatum, ubi cum homine delphini societate piscantur: innumeris mugilum statotempore angustis faucibus stagni in mare erumpit, obseruata æstus reciprocatione. Qua de causa prætendi nõ queũt retia, quæ molem ponderis ullo modo tolerent, etiamsi non solertia insidietur tempori. Simili ratione in altum protinus tendunt, quod uicino gurgite efficitur: locumq; solum pandendis retibus habilem effugere festinant. Quod ubi animaduertêre piscantes, concurrit aũt multitudo temporis gnara, & magis etiam uoluptatis huius auida, totusq; populus è littore quanto potest clamore conciet Simonem ad spectaculi euentum: celeriter delphini exaudiunt desyderia, aquilonũ flatu uocem prosequente, austro uero tardius ex aduerso referente. Sed tunc quoque improuiso in auxilium aduolant. Propere apparet acies, quæ protinus disponitur in loco ubi conie ctus est, pugna opponente sese ab alto: trepidosq; in uada urgent. Tum piscatores circũdant retia, furacisq; subleuant. at mugilum nihilominus uelocitas transilit: at illos excipiunt delphini, & occidisse ad præsens contenti, cibos in uictoriam differunt. Opere prælium feruet, includiq; retibus se fortissime urgentes gaudent. ac ne id ipsum fugam hostium stimulet, inter nauigia et retia natantes ue homines ita sensim elabuntur, ut exitus non appareat. Saltu quod est aliâs blandissimum his, nullus

conatur euadere, ni summittãtur sibi retia. egressus protinus ante uallum præliatur. Ita peracta captura, quos interemere diripiunt. Sed enixioris operæ, quàm in unius diei præmium conscij sibi, opperiuntur in posterum: nec piscibus tantum, sed intrita panis è uino satiantur. Quæ de eodem genere piscandi in Iassio sinu Mutianus tradit, hoc differunt, quòd ultro neque inclamati præsto sint, partesq; è manibus accipiant, et suum quæque cymba è delphinis socium habeat, quamuis noctu & ad faces. Ipsis quoque inter se publica est societas. Capto à rege Cariæ, alligatoq; in portu delphino, ingẽs reliquorum conuenit multitudo, mœstitia quadam, quæ posset intelligi, miserationem petens, donec dimitti rex eum iussit. Quin & paruos semper aliquis grandior comitatur ut custos. Conspectiq; sunt iam defuncti portantes, ne lacerarentur à belluis.

De tursionibus aquatilibus. Cap. IX.

Delphinorum similitudinem habent qui uocantur tursiones. Distant & tristitia quidem aspectus, abest enim illa lasciuia, maxime tamen rostris canicularum maleficentiæ assimilati.

De testudinibus quomodo capiantur. Cap. X.

Testudines tantæ magnitudinis Indicum mare emittit, ut singularum superficies habitabiles casas integant: atque inter insulas rubri præcipue maris his nauigent cymbis. Capiuntur multis quidẽ modis, sed maxime euectæ in summa pelagi antemeridiano tepore blandito, eminente toto dorso p trã-

quilla fluitantes: quæ uoluptas libere spirandi, in tãtũ fallit oblitas sui, ut solis uapore siccato cortice, non queãt mergi, inuitæq; fluitent opportunæ uenantium prædæ. Ferunt et pastum egressas noctu, auideq; saturatas lassari: atque ut remearint matutino, summa in aqua obdormiscere: id prodi stertentium sonitu, tumq; leuiter capi. Adnatare enim singulis ternos, à duobus in dorsum uerti, à tertio laqueum iniici supinæ, atque ita ad terram à pluribus trahi. In Phœnicio mari haud ulla difficultate capiuntur, ultroq; ueniunt statо tempore anni in amnem Eleutherum effusa multitudine. Dentes nõ sunt testudini, sed rostri margines acuti superna parte inferiorem claudente pyxidum modo. In mari conchylijs uiuunt, tanta oris duritia, ut lapides comminuant. In terram egressæ, in herbis pariunt oua, auium ouis similia, ad centena numero. Eaq; defossa extra aquas, & coperta terra, ac pauita corpore & complanata, incubãt noctibus. Educant fœtus annuo spatio. Quidam oculis spectando quoque oua foueri ab ijs putant. Fœminã coitum fugere, donec mas festucã aliquam imponat auersæ. Troglodytæ cornigeras habent, ut in lyra, annexis cornibus latis, sed mobilibus, quorũ in natando remigio se adiuuant: Celtium genus id uocatur eximiæ testudinis, sed raræ. Nanque scopuli præacuti Chelonophagos terrent. Troglodytæ autem ad quos adnatant, ut sacras adorant. Sunt & terrestres, quæ ob id in operibus chersinæ uocantur, in Africæ desertis, qua parte maxime sitientibus harenis squalent, roscido, ut creditur, humore uiuentes. Neque aliud ibi animal prouenit.

Quis primus testudines secare instituit. Cap. XI.

t Estudinum putamina secare in laminas, lectos q; & repositoria his uestire, Carbilius Pollio instituit, prodigi & sagacis ad luxuriæ instrumenta ingenij.

Tegmenta aquatilium. Cap. XII.

a Quatilium tegumenta plura sunt: Alia corio & pilis teguntur, ut uituli & hippopotami: Alia corio tantum, ut delphini: cortice, ut testudines: silicum duritia, ut ostreæ & conchæ: crustis, et spinis, ut echini: squamis, ut pisces: aspera cute, ut squatina, qua lignum & ebora poliuntur: molli, ut murenæ: alia nulla, ut polypi.

De uitulo marino. Cap. XIII.

q Væ pilo uestiuntur, animal pariũt, ut pristis, balena, uitulus Hic parit in terra pecudum more: secundo partus reddit initu. Canũ modo cohæret: & parit nunquam geminis plures: educat mammis fœtum. Non ante XII diem deducit in mare, ex eo subinde assuefaciens. Interficiuntur difficulter, nisi capite elisso. Ipsis in somno mugitus, unde nomen uituli. Accipiunt tamen disciplinam, uocemq; pariter et uisu populum salutant, incondito fremitu: nomine uocati respõdent. Nullum animal grauiore somno premitur. Pinnis quibus in mari utuntur, humi quoque uice pedum serpunt. Pelles eorum etiam detractas corpori, sensum æquorum retinere tradunt, semperq; æstu maris recedente inhorrescere: præterea dextræ pinnæ uim soporiferam inesse, somnosq; allicere subditam capiti.

De

De piscibus pilo carentibus, & quomodo pariant, & quot eorum genera. Cap. XIIII.

Ilo carentium duo omnino animal pariunt, p delphinus ac uipera. Piscium species sunt septuaginta quatuor: præter crustis intecta, quæ sunt triginta. De singulis aliâs dicemus. Nunc enim naturæ tractantur insignium.

De nominibus & naturis multorum piscium. Cap. XV.

Ræcipua magnitudine thynni. Inuenimus talenta XV. pependisse. Eiusdem caudæ latitudinem duo cubita & palmum. Sunt & in quibusdã amnibus haud minores, silurus in Nilo, esox in Rheno, attilus in Pado, inertia pinguescẽs, ad mille aliquando libras, catenato captus hamo, nec nisi boum iugis extractus: Atqui hunc minimus appellatus clupea, uenam quandam eius in faucibus mira cupidine appetens, morsu exanimat. Silurus grassatur ubicunque est omne animal appetens, equos innatantes sæpe demergẽs, præcipue in Mœno Germaniæ amne prope Lisboũ. Et in Danubio mario extrahitur, porculo marino similimus: & in Borysthene memoratur præcipua magnitudo, nullis ossibus spiniś ue intersitis, carne prædulci. In Gange Indiæ platanistas uocant, rostro delphini et cauda, magnitudine autem XV. cubitorum. In eodem esse Statius Sebosus haud modico miraculo affirt, uermes branchijs binis LX. cubitorum, cæruleos, qui nomẽ à facie traxerunt. His tantas esse uires, ut elephãtos ad potum uenientes, mordicus comprehensa manu eorũ abstrahant. Thynni mares sub uentre non habent pinnã.

Intrant è magno mari Pontum uerno tempore gregatim, nec alibi fœtificant. Cordylla appellatur partus, qui fœtas redeuntes in mare autumno comitatur. Limo sæ uero à Luto pelamides incipiunt uocari, & cũ annuum excæssere tempus, thynni. Hi membratim cæsi, ceruicę & abdomine commendantur atque clidio, recenti duntaxat, & tum quoque graui ructu: cætera parte plenis pulpamentis sale asseruantur. Melandria uocantur, cæsis quernis assulis similima. Viliſſima ex his quæ caudæ proxima, quia pinqui carent: probatiſſima quæ faucibus: at in alio piſce circa caudam exercituſſima. Pelamides in apolectos particulatim q; confectæ, in genera cybiorum diſpartiuntur. Piſcũ genus omne præcipua celeritate adoleſcit, maxime in Ponto. Cauſa, multitudo amnium dulces inferentium aquas. Amiam uocant, cuius incrementum ſingulis diebus intelligitur. Cũ thynnis hæ & pelamides in Pontum ad dulciora pabula intrant gregatim cum ſuis quæque ducibus, et primi omnium ſcombri, quibus eſt in aquis ſulphureus color, extra qui cæteris. Hiſpaniæ cetariashis replẽt, thynnis non commeantibus. Sed in Pontum nulla intrat beſtia piſcibus malefica, præter uitulos et paruos delphinos. Thynni dextra ripa intrant, exeunt læua. Id accidere exiſtimatur, quia dextro oculo plus cernunt, utroque natura hebete. Eſt in Euripo Thracij Boſphori, quo Propontis Euxino iungitur, in ipſis Europam Aſiamq; ſeparantis freti anguſtys, ſaxum miri candoris, à uado ad ſumma perlucens, iuxta Chalcedonem in latere Aſiæ. Huius aſpectu repẽte territi ſemper aduerſum Byzantij promontorium, ex ea cauſa appellatum auricor-

nu, præcipiti petũt agmine. Itaq; oĩs captura Byzantij est, magna Chalcedonis penuria, D. p. mediȳ iter fluentis Euripi. Opperiuntur aũt aquilonis flatum, ut secundo fluctu exeant ex Ponto: nec nisi intrantes Pontũ Byzãtij capiũtur. Bruma nõ uagantur: ubic q; deprehẽsi usq; ad æquinoctium ibi hybernãt. Iidem sæpe nauigia uelis euntia comitantes, mira quadã dulcedine p aliquot horarum spatia & passuũ millia à gubernaculis nõ se parantur, ne tridente quidẽ in eos sæpius iacto territũ. Quidã eos qui hoc è thynnis faciant, põpilos uocant. Multi in Propontide æstuant, Pontũ nõ intrant. Itẽ soleæ, cum rhombi intrẽt: nec sepia est, cũ loligo reperiatur. Saxatiliũ, turdus & merula desunt, sicut cõchylia, cum ostreæ abundẽt. Omnia aũt hybernãt in Aegæo. Intrantiũ Pontum soli nõ remeãt trichiæ. Græcis. n. in pleriſque noibus uti par erit, qñ alys atq; alijs eosdẽ diuersi appellauere tractus. Sed hi soli Istrum annẽ subeunt, ex eo subterrancis eius uenis in Adriaticum mare defluunt: itaque et illic descendentes, nec unq; subeuntes è mari, uisuntur. Thynnorũ captura est à Vergiliarum exortu ad Arcturi occasum. reliquo tẽpore hyberno latent in gurgitibus imis, nisi tepore aliquo euocati, aũt plenilunijs. Pinguescunt & in tm, ut dehiscant. Vita lõgissima his biennio. Animal est paruũ, scorpionis effigie, aranei magnitudine. Hoc se & thynno & ei qui gladius uocatur, crebro delphini magnitudinem excedenti, sub pinna affigit aculeo: tantoq; infestat dolore, ut in naues sæpenumero exiliant. Quod & alias faciũt aliorũ uim timentes, mugiles maxime, tã præcipuæ uelocitatis, ut transuersa nauigia interim superiacant.

De augurijs & diuersitate piscium. Cap. XVI.

VNt & in hac parte naturæ auguria, sunt et piscibus præsaga. Siculo bello ambulante in littore Augusto, pisces è mari ad pedes eius exiliere: quo argumento uates respõdere, Neptunum patrem adoptantem eum sibi, Sex. Pompeio repudiato. Tanta erat naualis rei gloria: sub pedibus Cæsaris futuros qui maria tempore illo tenerent. Piscium fœminæ maiores, quàm mares. In quodam genere omnino non sunt mares, sicut in erythinis et Chanis. Omnes enim ouis gra uidæ capiuntur. Vagantur gregatim ferè cuiusque generis squamosi. Capiuntur ante solis ortum: tum maxime piscium fallitur uisus. Noctibus quidem illustribus æque quàm die cernunt. Aiunt & si iteretur gurges, interesse capturæ, itaque plures secundo tractu trahi, quàm primo. Gustu olei maxime, dein modicis imbribus gaudẽt aluntúrq;. Quippe et harundines, quamuis in palude prognatæ, non tamen sine imbre adolescunt: & aliàs ubicunque pisces in eadem aqua assidui, nisi appluat, exanimantur. Prægelidam hyemem omnes sentiunt, sed maxime qui lapidem habere in capite existimantur, ut lupi, coracini, sciena, pagri. Cum asperæ hyemes fuere, multi cæci capiuntur. Itaque his mensibus iacent in spe luncis condita, sicut in terrestrium genere retulimus. Maxime hippurus & coracinus hyeme non capti, præterquam statis diebus paucis, & ijsdem semper: Itẽ murena & orphus, conger, percæ, et saxatiles omnes. Terra quidem, hoc est uado maris excauato condi per hyemes torpedinem, psittam, soleam q; tradunt. Quidã rursus æstus impatientia, mediis feruoribus sexagenis die-

bus latent, ut glaucus, aselli, auratæ. Fluuiatilium silurus canículæ exortu syderatur, et aliàs fulgure sopitur. Hoc & in mari accidere cyprino putant: Et alioquin totum mare sentit exortum eius syderis, quod maxime in Bosphoro apparet. Algæ enim & pisces superferuntur, ab imo uersa omnia.

De mugli & alijs piscibus, & quod non ijdem ubique placeant. Cap. XVII.

Vgilum natura ridetur, in metu capite absconditò, totos se occultari credentium. Iisdem tamen tanta salacitas, ut in Phœnice et Narbonensi prouincia coitus tempore è uiuarijs marem linea longinqua per os ad branchias religata emissum in mare, eademq; linea retractum fœminæ sequantur ad litus, rursusq; fœminam mares partus tempore. Apud antiquos piscium nobilissimus habitus accipenser, unus omniũ squamis ad os uersis, contra aquam nando meat: nullo nunc in honore est: quod quidem miror, cum sit rarus inuentu. Quidam eum elopem uocãt. Postea præcipuam autoritatem fuisse lupo & asellis, Cornelius Nepos & Laberius poëta mimorum tradidere. Luporũ laudatissimi, qui appellantur lanati à candore mollitiaq; carnis. Asellorum duo genera, callariæ minores et bacchi, qui non nisi in alto capiuntur, ideoq; prælati prioribus. At in lupis, in amne capti præferuntur. Nũc scaro datur principatus, qui solus piscium dicitur ruminare, herbisq; uesci non alijs piscibus, mari Carpathio maxime frequens. Promontorium Troadis Lecton spõte nunquam transit. Inde aduectos Tiberio Claudio principe Optatus è libertis præfectus classis, inter Osiẽ

sem & Campaniæ oram sparsos disseminauit. Quinquennio ferè cura est adhibita, ut capti redderentur mari. Postea frequentes inueniuntur Italiæ in littore, non ante ibi capti. Admouit q; sibi gula sapores piscibus satis, & nouum incolam mari dedit, ne quis peregrinas aues Romæ parere miretur. Proxima est his mensa generis duntaxat mustelarum, quas mirum dictu inter alpes quoque lacus Rhetiæ Brigantinus æmulas marinis generat. Ex reliqua nobilitate & gratia maxima est & copia mullis, sicut magnitudo modica, binasq; libras ponderis raro admodum exuperant, nec in uiuarijs piscinisq; crescunt. Septentrionalis tantum hos et proxima occidentis parte non gignit oceanus: cætero eorum genera plura. Nam & alga uescuntur, & ostreis, & limo, & aliorum piscium carne, barba gemina insigniuntur inferiori labro. Lutarium ex ijs uilissimi generis appellant. Hunc semper comitatur sargus nomine alius piscis, & cœnum fodiente eo, excitatum deuorat pabulum. Nec littoralibus gratia. Laudatissimi cochylium sapiunt. Nomen his Fenestella à colore mulleorum calcamentorum datum putat. Pariunt ter anno. His certe toties fœtura apparet. Mullum expirantem uersicolori quadam & numerosa uarietate spectari, proceres gulæ narrant, rubentium squamarũ multiplici mutatione pallescentem, utique si uitro spectatur incluſus. M. Apicius ad omne luxus ingenium mirus, in sociorũ gazo (nam ea quoque res cognomen inuenit) necari eos præcellens putauit, atque è iecore eorum alecem excogitare prouocauit. Id enim est facilius dixisse, quàm quis uiderit. Asinus Celer è consularibus, hoc piscæ prodigus,

Claudio principe unum mercatus octo millibus nummum: quæ reputatio auſert tranſuerſum animum ad contemplationem eorum, qui in conqueſtione luxus cœnas emunt ſingulos pluris, quàm equos quiritabãt. At nũc cœci triumphorum pretys parantur, & coquorum piſces. Nullusq; propè iã mortalis æſtimatur pluris, q̃ qui peritiſſime cenſum domini mergit.

De mullo, ſalpa, & ſalmone. Cap. XVIII.

VIlum LXXX. librarũ in mari rubro captũ Licinius Mutianus prodidit, quanta mercatura eum luxuria, ſuburbanis littoribus inuentum? Eſt & hæc natura, ut alij alibi piſces principatũ obtineant: oracinus in Aegypto: ceus idem faber appellatus, Gadibus: circa Ebuſum ſalpa, obſcœnus alibi, & qui nuſquam percoqui poſſit, niſi ferula uerberatus: in Aquitania ſalmo fluuiatilis marinis omnibus præfertur. Piſcium alij branchias multiplices habent, alij ſimplices, alij duplices. his aquam emittunt acceptam ore. Senectutis indicium ſquamarum duritia, quæ nõ ſunt omnibus ſimiles. Duo lacus Italiæ in radicibus alpiũ, Larius & Verbanus appellantur, in quibus piſces oĩbus annis Vergiliarum ortu exiſtunt ſquamis conſpicui crebris atque præacutis, clauorum caligarium effigie: nec amplius, quàm circa eum manſem uiuuntur.

De exocœto. Cap. XIX.

Iratur & Arcadia ſuum exocœtum, appellatum ab eo quòd in ſicum ſomni cauſa exeat. Circa Clitorium uocalis hic traditur, & ſine brãchijs: idẽ aliquibus adonis dictus. Exeũt in terrã et q̃ marini mures uocãtur, et polypi, et murenæ. Quin et

in Indiæ fluminibus certũ genus piscium, ac deinde resilit: nam stagna & amnes transeunt. Pleriſque euidens ratio est, ut tuto fœtus edant, quia non sunt ibi quæ deuorent fœtus, fluctusq; minus sæuiant. Has intelligi ab his causas seruariq; temporum uices magis miretur, si quis reputet quoto cuique hominum nosci uberrimam esse capturam sole transeunte piscium signum.

Digestio piscium in figuras corporũ. Cap. XX.

Arinorum alij sunt plani, ut rhombi, soleæ ac
m passeres, qui à rhombis situ tantum corporũ differunt. Dexter resupinatus est illis, passeri læuus. Alij longi, ut murena, conger. Ideo pinnarũ quoque fiunt discrimina, quæ pedum uicẽ sunt datæ piscibus. Nullis super quinas. Quibusdam binæ, quibusdã trinæ, aliquibus nullæ. In Lucano tantũ lacu piscis est, qui octonis pinnis natat. Binæ omnino longis & lubricis, ut anguillis & congris. Nullæ, ut murenis, quibus nec branchiæ. Hæc omnia flexuoso corporum impulsu ita mari utuntur, ut serpentes terra: in sicco quoque repunt, ideo etiam uiuaciora talia. Et è planis aliqua non habent pinnas, ut pastinacæ: ipsa enim latitudine natant: Et quæ mollia appellãtur, ut polypi, quoniam pedes illis pinnarum uicem præstant.

De anguillis. Cap. XXI.

Anguillæ octonis uiuunt annis. Durant et sine
a aqua senis diebus aquilone spirante, austro paucioribus. At hyemem eædem in exigua aqua non tolerant, nec in turbida: ideo circa Vergilias maxime capiuntur, fluminibus tum præcipue turbidis. Pascuntur noctibus. Exanimes piscũ solæ non fluitãt.

De lacu Benaco. Cap. XXII.

Acus est Italiæ Benacus, in Veronensi agro
l Mincũ amnem transmittens, ad cuius emer-
sus annuo tempore octobri ferè mense, autũ-
nali sydere, ut palàm est, hyemato lacu, fluctibus glome
ratæ uoluuntur in tantum mirabili multitudine, ut in
excipulis eius fluminis, ob hoc ipsum fabricatis singulo
rum milium globi reperiantur.

De murena. Cap. XXIII.

Vrena quocunque tempore parit, cum cæteri
m pisces statu pariãt. Oua eius citissime crescũt:
in sicco littore lapsas uulgus coitu serpentium
impleri putat. Aristoteles Myrinum uocat marem qui
generat. Discrimen esse, quòd murena uaria & ifirma
sit, Myrinus unicolor & robustus, dentesq; extra os ha
beat. In Gallia septentrionali murenis omnibus dextra
in maxilla septenæ maculæ, ad formam septentrionis,
aureo colore fulgent, duntaxat uiuentibus, pariterq; cũ
anima extinguuntur. Inuenit in hoc animali documen
ta sæuitiæ Vedius Pollio eques Ro. ex amicis diui Au-
gusti, uiuarijs earum immergens damnata mancipia,
non tanquam ad hoc feris terrarum non sufficientibus,
sed quia in alio genere totum pariter hominem distrahi
spectare non poterat. Ferunt aceti gustu præcipue eas
in rabiem agi. Tenuissimum his tergus: contra anguil-
lis crassius, eoq; uerberari solitos tradit Verrius præte-
xtatos, & ob id multam his dicit non institutam.

De planis piscibus. Cap. XXIIII.

p Lanorum piscium alterum est genus, quod pro
spina cartilaginem habet, raiæ, pastinacæ, squati-

tinæ, torpedo: & quos bouis, lamiæ, aquilæ, ranæ nominibus Græcia appellat. Quo in numero sunt squali quoque, quamuis non plani. Hæc græce in uniuersum selache appellauit Aristoteles primus, hoc nomine eis imposito: nos distinguere non possumus, ni cartilagineæ appellare libeat. Omnia autem carnosiora sunt talia, & supina uescuntur, ut in delphinis diximus. Et cum cæteri pisces oua pariant, hoc genus solum ut ea quæ cete appellant animal parit, excepta quam ranã uocãt.

De echencide. Cap. XXV.

Echeneis appellatus: hoc carinis adhærente naues tardius ire creduntur, inde nomine impositio, quam ob causam amatoriis quoque ueneficiis infamis est, & iudiciorum ac litium mora: quæ crimina una laude pensat, fluxus grauidarum utero sistens, partusq; continens ad puerperium: In cibos tamen non admittitur. Pedes eum habere arbitratur Aristoteles, ita posita pinnarum similitudine. Mutianus muricem esse latiorem purpura, neque aspero, neque rotundo ore, neque in angulos prodeunte rostro, sed simplice, concha utroque latere sese colligente: quibus inhærentibus, plenam uentis stetisse nauem, portantem nuncios à Periandro, ut castrarẽtur nobiles pueri: conchasq; quæ id præstiterint, apud Gnidiorum Venerem coli. Trebius Niger pedalem esse, & crassitudine quinque digitorũ: naues morari. Præterea hanc esse uim eius asseruati in sale, ut aurum quod deciderit in altissimos puteos, admotus extrahat.

De varietate naturæ piscium. Cap. XXVI.

Vtant colorem candidæ hyeme menæ, & sũt
m æstate nigriores. Mutat & phycis, reliquo tẽ-
pore candida, uere uaria. Eadem piscium sola
nidificat ex alga, atque in nudo parit. Volat hirundo, sa
nè perquam similis uolucri hirundini: item miluus.

De lucerna pisce, & dracone marino. Cap. XXVII.

Vbit in summa maria, piscis ex argumento
s appellatus lucerna, linguáq; ignea per os ex-
erta, tranquillis noctibus relucet. Attollit è ma
ri sesquipedanea ferè cornua, quæ ab his nomen tra-
xit. Rursus draco marinus captus, atque immissus in
harenã, cauernam sibi rostro mira celeritate excauat.

De piscibus sanguine carentibus. Cap. XXVIII.

Iscium quidam sanguine carent, de quibus di
p cemus. Sũt autem tria genera: In primis quæ
mollia appellantur, deinde contecta crustis te-
nuibus, postremo testis concluſa duris. Mollia sunt, loli-
go, sepia, polypus, & cætera eius generis. His caput in
ter pedes & uentrem, pediculi octoni omnibus. Sepiæ
& loligini pedes duo ex his longissimi et asperi, quibus
ad ora admouent cibos, & in fluctibus se uelut ancoris
stabiliunt: cæteri cirri quibus uenantur.

De loligine, & sepijs, & polypis, & nau
tilis. Cap. XXIX.

Oligo etiam uolitat, extra aquam se efferens,
l quod & pectunculi faciunt, sagittæ modo. Se
piarum generis mares uarij & nigriores, cõ
stantiæq; maioris. Percussæ tridente fœminæ auxilian-
tur, at fœmina icto mare fugit. Ambo aũt ubi sensere se

apprehẽdi, effuſo atramento, quod pro ſanguine his eſt, infuſcata aqua abſconduntur. Polyporum multa genera: Terreni maiores, quàm pelagij, omnes brachijs ut pedibus ac manibus utuntur: cauda uero quæ eſt biſulca & acuta, in coitu. Eſt polypis fiſtula in dorſo, qua trãſmittunt mare: eamq; modo in dexteram partem, modo in ſiniſtrã transferunt. Natant obliqui in caput, quod durum eſt ſufflatione uiuentibus. Cæterum per brachia uelut acetabulis diſperſis, eo hauſto quodammodo, cui adhæreſcunt, tenent ſupini, ut auelli non queant. Vada non apprehendunt: & grandibus minor tenacitas. Soli mollium in ſicum exeunt duntaxat aſperum, leuitatem odere. Veſcuntur conchyliorum carne, quorum conchas complexu crinium frãgunt: itaque præiacentibus teſtis cubile eorum deprehenditur. Et cum alioqui brutum habeatur animal, ut quod ad manum hominis adnat, in re quodammodo familiari callet. Omnia in domum comportat, dein putamina eroſa carne egerit, adnatantes piſciculos ad ea uenatur. Colorem mutat ad ſimilitudinem loci, & maxime in metu. Ipſum brachia ſua rodere falſa opinio eſt. Id enim à congris euenit eis ſed renaſci ſicut colotis et lacertis caudam, haud falſum. Inter præcapua autem miracula eſt qui uocatur nautilos, ab alijs pompilos. Supinus in ſumma æquorũ peruenit, ita ſe paulatim ſubrigens, ut emiſſa omni per fiſtulam aqua, uelut exoneratus ſentina, facile nauiget. Poſtea duo prima brachia retorquens, membranam inter illa miræ tenuitatis extendit. Qua uelificante in aura, cæteris ſubremigans brachijs, media cauda ut gubernaculo ſe regit. Ita uadit alto, Liburnicarũ ludẽs ima-

gine: & si quid pauoris interueniat, hausta se mergens aqua.

De oζena, nauplio, & locustis. Cap. XXX.

Olyporum generis oζena, dicta à graui capitis odore, ob hoc maxime murenis eam consectantibus. Polypi binis mensibus conduntur. Vltra bimatum non uiuunt. Pereunt autem tabe semper, fœminæ ælerius, & ferè à partu. Non sunt prætereunda & L. Lucullo proconsule Bæticæ comperta de polypis, quæ Trebius Niger è comitibus eius prodidit. Auidissimos esse concharum. illas ad tactum cóprimi, præcidentes brachia eorum, ultróq; escam ex prædante capere. Carent conchæ uisu, omniq; sensu alio, q̃ cibi & periculi. Insidiantur ergo polypi apertis: impositóq; lapillo extra corpus, ne palpitatu ejiciatur, ita securi grassantur, extrahuntq; carnes: illæ se contrahunt, sed frustra discunctatæ, Tanta solertia animalium hebetissimis quoque est. Præterea negat ullum esse atrocius animal ad conficiendum hominem in aqua. Luctatur enim complexu, & sorbet acetabulis, ac numeroso suctu detrahit, cum in naufragos urinantesue impetum capit. Sed si inuertatur, elanguescit uis. Exporrigũt enĩ se resupinati, mire omnibus marinis expetentibus odorem quoque eorum: qua de causa & nassis illinuntur. Cætera quæ idem retulit, monstro propiora possunt uideri. Carteiæ in cetarijs assuetus exire è mari in lacus eorum apertos, atque ibi salsamenta populari, conuertit in se custodum indignationem assiduitate furti immodici. Sepes erant obiectæ, sed has transcendebat per arborem: nec deprehendi potuit nisi canum sagacitate.

Hi redeuntem circumuasere noctu, concitiq; custodes ex pauere nouitatem. Primum omnium magnitudo inaudita erat, deinde color muria oblita odore diri. Quis ibi polypum expectasset, aut ita cognosceret? cum monstro dimicare sibi uidebantur. Nanque & afflatu terribili canes agebat, nunc extremis crinibus flagellatos, nunc robustioribus brachijs clauarum modo incussos, ægreq; multis tridentibus confici potuit. Ostendere Lucullo caput eius dolij magnitudine, amphorarum quindecim capax, atque (ut ipsius Trebij uerbis utar) barbas quas uix utroque brachio complecti esset, clauarum modo torosas: longas pedum XXX. acetabulis siue caliculis urinalibus peltium modo, dentes magnitudini respondentes. Reliquiæ asseruatæ miraculo, pepēdere pōdo DCC. Sepias quoque et lolignes eiusdem magnitudinis expulsas in littus illud, idem autor est. In nostro mari loligines quinūm cubitorum capiuntur, sepiæ binūm. Neq; his bimatu longior uita. Nauigeram similitudinem & aliam in Propontide uisam sibi prodidit Mutianus: concham esse acatij modo carinatam, inflexa puppe, prora rostrata: in hac condi nauplium animal sepiæ simile,ludendi societate sola: duobus hoc fieri generibus. Tranquillo enim uectorē demissis palmulis ferire ut remis. Si uero flatus inuitent, eadem in usu gubernaculi porrigi, pandiq; concharum sinus auræ. Huius uoluptatem esse ut ferat, illius ut regat: simulq; eam descendere in duo sensu carentia: nisi forte tristi (id enim constat) omne nauigantium humana calamitas in causa est. Loculi crusta fragili muniūtur in eo genere, quod caret sanguine. Latent mensibus quinis: Similiter cancri, qui eo-

dem tempore occultantur, & ambo ueris principio sene ctutem anguium more exuunt renouatione tergorum. Cætera in undis natant: locustæ reptantium modo fluitant: si nullus ingruat metus, recto meatu cornibus, quæ sunt propria rotunditate præpilata, ad latera porrectis: ijsdem erectis in pauore oblique in latera procedunt. Cornibus inter se dimicant. Vnam hoc animalium, nisi uiuum feruenti aqua incoquatur, fluida carne non habet callum.

De cancris, echinis, et echinometris. Cap. XXXI.

Iunnt petrosis locis, cancri mollibus. Hyeme u aprica littora sectantur: æstate in opaca gurgi tum recedunt. Omnia eius generis hyeme læduntur, autumno & uere pinguescunt, & plenilunio magis, quia nocte sydus tepido fulgore mitificat. Cancrorum genera, carabi, astaci, maiæ, paguri, heracleotici, leones, & alia ignobiliora. Carabi cauda à cæteris cancris distant. In Phœnice hippæ uocantur, tantæ uelocitatis ut consequi non sit. Cancris uita longa. Pedes octoni, omnes in obliquum flexi. Fœminæ primus pes duplex, mari simplex. Præterea bina brachia denticulatis forcipibus. Superior pars in primoribus his mouetur, inferiore immobili. Dextrum brachium omnibus maius. Vniuersi ubi aliquando congregantur, os ponti euincere non ualent, quamobrem regressi circumeunt, appareté; tritum iter. Pinnother autem uocatur minimus ex oi genere, ideo opportunus iniuriæ. Huic solertia est inaniũ ostrearũ testis se cõdere: & cũ accreuerit, migrare in capaciores. cæteri in pauore et retrorsum pari uelocitate redeunt. Dimicãt inter se ut arietes, aduersis

cornibus incursantes. Contra serpentium ictus medentur. Sole cancri signum transeunte, & ipsorum, cum exanimati sint, corpus transfigurari in scorpiones narratur in sicco. Ex eodem genere sunt echini, quibus spinæ pro pedibus. Ingredi est his in orbem uolui: itaque detritis sæpe aculeis inueniuntur. Ex his echinometræ appellantur, quorum longissimæ spinæ, calices minimi. Nec omnibus idem uitreus color. Circa Toronen candidi nascuntur, spina parua. Oua omnium amara, quina numero. Ora in medio corpore in terram uersa. Tradunt sæuitiam maris præsagire eos, correptis q; operiri lapillis, mobilitatem pondere stabilientes: nolunt uolutatione spinas atterere. Quod ubi uidere nautici, statim pluribus ancoris nauigia infrenant.

De cochleis. Cap. XXXII.

Ni eodē genere cochleæ, aquatiles terrestres q;, exercentes se domicilio, binaq; ceu cornua protendentes contrahentes q;: oculis carent: itaque corniculis prætentant iter.

De pectinibus, muricæ, & concharum generibus. Cap. XXXIII.

Ectines in mari ex eodem genere habentur, reconditi et ipsi in magnis frigoribus, ac magnis æstibus: ungues q; uelut igne lucentes in tenebris, etiam in ore mandentium. Firmioris iam testæ muricæ, & concharum genera: in quibus magna ludētis naturæ uarietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planis, concauis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæsis, in dorsum elatis, leuibus, rugatis, dē ticulatis, striatis, uertice muricatim intorto, margine in

mucronem

emisso, foris effuso, intus replicato: iam distinctione uirgulata, crinita, crispa, cuniculatim, pectinatim, imbricatim undata, cancellatim reticulata, in obliquum, in rectum expansa, densata, porrecta, sinuata breui nodo ligatis, toto latere connexis, ad plausum apertis, ad buccinam recuruis. Nauigant ex his ueneriæ, præbentes q; cõcauam sui partem & auræ opponentes, per summa æquorum uelificant. Saliunt pectines, & extra uolitant, seq; & ipsi carinant.

De diuitijs marinis. Cap. XXXIIII.

Sed quid hæc tam parua commemoro, cum populatio morum atque luxuria non aliũde maior, quàm è concharum genere proueniat? Iam quidem ex tota rerum natura damnosissimum uentri mare est, tot modis, tot mensis, tot piscium saporibus, quibus pretia capientium periculo fiunt.

Quomodo nascantur, & ubi & quomodo inueniantur margaritæ. Cap. XXXV.

Sed quota hæc portio est reputantibus purpuras, conchylia, margaritas? Parum scilicet fuerat in gulas condi maria, nisi manibus, auribus, capite, toto corpore à fœminis iuxta uiris q; gestarentur. Quid mari cum uestibus? Quid undis fluctibus q; cum uellere? Non recte recipit hæc nos rerum natura nisi nudos. Esto, sit tanta uentri cum eo societas, quid tergori? Parum sit, nisi qui uescimur periculis, etiã uestiamur. Adeo per totum corpus, anima hominis quæsita maxime placent. Principium ergo culmenq; omniũ rerum pretij, margaritæ tenent. Indicus maxime has mittit oceanus. Inter illas belluas tales tantasq;, quas di

diximus per tot maria uenientes, longo terrarum tractu, è tantis solis ardoribus, atque Indis quoque in insulas petuntur & admodum paucas. Fertilissima est Taprobane & Toidis, ut diximus in circuitu mundi: Item Perimula promontorium Indiæ. Præcipue autem laudantur circa Arabiam in Persico sinu maris rubri. Origo atque genitura conchæ, est haud multum ostrearum conchis differens. Has ubi genitalis anni stimulauerit hora, pandentes sese quadam oscitatione impleri rorido conceptu tradunt, grauidas postea enixi: partumq; concharum esse margaritas pro qualitate roris acepti: si purus influxerit, candorem conspici: si uero turbidus, & fœtum sordescere: eundem pallere, cœlo minante conceptum: ex eo quippe constare, cœliq; eis maiorem societatem esse, quàm maris: inde nubilum trahi colorẽ, aut pro claritate matutina serenum. Si tempestiue sentiantur, grandescere & partus. Si fulguret, comprimi conchas, ac pro ieiunij modo minui. Si uero et tonuerit, pauidas ac repente cõpressas quæ uocant physemata efficere, specie modo inani inflatam sine corpore: hos esse concharum abortus. Sani quidem partus multiplici constant cute, non improprie callum ut existimari corporis possit: itaque & purgantur à peritis. Miror ipso tantum eas cœlo gaudere, sole rubescere, candoremq; perdere ut corpus humanum. Quare præcipuum custodiunt pelagiæ, altius mersæ, quàm ut penetrent radij. Flauescunt tamen & illæ senecta, rugisq; torpescunt: nec nisi iuuenta constat ille qui quæritur uigor. Crassescunt etiam in senecta, conchisq; adhærescunt, nec ijs auelli queunt nisi lima: quibus una tantum est facies, & ab ea rotun-

ditas, auersis planicies, ob id tympana nominantur. Co hærentes uidemus in conchis hac dote unguenta circumferentibus. Cætero in aqua mollis unio, exemptus protinus durescit. Concha ipsa cum manum uidet comprimit sese, operitq; opes suas, gnara propter illas se petitam manumq; si præueniat, acie sua abscindit, nulla iustiore pœna, & aliis munita supplicijs: Quippe inter scopulos maior pars inuenitur: sed in alto quoque comitantur marinis canibus: nec tamen aures fœminarum arcentur. Quidam tradunt, sicut apibus, ita concharũ examinibus singulas magnitudine & uetustate præcipuas esse ueluti duces, miræ ad cauendum solertiæ: has urinantiũ cura peti, illis captis, facile cæteras palãtes retibus includi. Multo deinde obrutas sale in uasis fictilibus, erosa carne omni, nucleos quosdam corporum, hoc est, uniones decidere in ima. Vsu atteri non dubium est, colorem q; indiligentia mutari. Dos omnis in candore, magnitudine, orbe, leuore, pondere, haud promptis rebus, in tantum ut nulli duo reperiantur indiscreti: unde nomen unionum Romanæ scilicet imposuere deliciæ. Nam id apud Græcos non est, ne apud barbaros quidem inuentores eius aliud, quàm margaritæ. Et in candore ipso magna differentia. Clarior in rubro mari repertus. Indicus specularium lapidum squamas assimulat, aliàs magnitudine præcellens. Summa laus coloris est exaluminatos uocari. Et procerioribus sua gratia est. Elenchos appellãt fastigiata lõgitudine, alabastrorum figura in pleniorem orbem desinentes. Hos digitis suspendere, & binos ac ternos auribus, fœminarum gloria est. Subeunt luxuriæ eius nomina et tædia

exquisita perditione portatu: siquidem cum id fecere, crotalia appellant, ceu sono quoque gaudeant, & colliso ipso margaritarum. Affectant q; iam & pauperes licto rem fœminæ in publico, unionem esse dictitantes. Quin & pedibus, nec crepidarum tantum obstraculis, sed totis soculis addunt. Neque enim gestare iam margaritas, nisi calcent, ac per uniones etiam ambulent, satis est. In nostro mari reperiri solebant, crebrius circa Bosphorũ Thracium, ruffi ac parui in conchis, quas myas appellant: At in Acarnania, quæ uocatur pinna gignit. Quo apparet non uno conchæ genere nasci. Nanque et Iuba tradit Arabicis concham esse similem pectini insecto, hirsutam echinorum modo: ipsum unionem in carne, grandini similem. Conchæ non tales ad nos afferũtur. Nec in Acarnania autem laudati reperiuntur, enormes ferè, coloris q; marmorei. Meliores circa Actiũ, sed & hi parui: & in Mauritaniæ maritimis. Alexander Polyhistor & Sudines senescere eos putant, colorem q; expirare. Eorum corpus solidum esse manifestum est, quòd nullo lapsu franguntur. Non autem semper in media carne reperiuntur, sed alijs atque alijs locis. Vidimus q; iam extremis etiam marginibus uelut è concha exeuntes: & in quibusdam quaternos quinos q;. Pondus ad hoc ævi semunciæ pauci singulis scrupulis excæsse. In Britannia paruos atque decolores nasci certum est: quoniam diuus Iulius thoracem, quem Veneri genitrici in templo eius dicauit, ex Britannicis margaritis factum uoluerit intelligi. Lolliam Paulinam, quæ fuit Caij principis matrona, ne serio quidem ac solenni cæremoniarum aliquo apparatu, sed mediocrium etiam

sponsalium cœna, uidi smaragdis margaritisq; opertã, alterno textu fulgentibus, toto capite, crinibus, spiris, auribus, collo, manibus digitisq;, quæ summa quadringẽties H-S colligebat: ipsam confestim paratam nuncupationem tabulis probare. Nec dona prodigi principis fuerant, sed auitæ opes, prouinciarum scilicet spolijs partæ. Hic est rapinarum exitus: hoc fuit quare M. Lollius infamatus regum muneribus in toto oriente, interdicta amicitia à Caio Cæsare Augusti filio, uenenum biberet, ut neptis eius CCCC. H-S opta spectaretur ad lucernas. Computet nunc aliquis ex altera parte, quantum Curius aut Fabricius in triumphis tulerint: imaginetur illorum fercula, & ex altera Lolliam, unam imperij mulierculam accubantem: non illos curru detractos, quàm in hoc uicisse malit? Nec hæc summa luxuriæ exempla sunt: Duo fuere maximi uniones per omne æuum, utrunque possedit Cleopatra, Aegypti reginarum nouissima, per manus orientis regum sibi traditos. Hæc cum exquisitus quotidie Antonius saginaretur epulis, superbo simul ac procaci fastu, ut regina meretrix lautitiam eius omnem apparatumq; obtrectans, quærente eo quid astrui magnificentiæ possit, respondit, una se cœna centies H-S absumpturam. Cupiebat discere Antonius, sed fieri posse non arbitrabatur. Ergo sponsionibus factis, postero die quo iudicium agebatur, magnificam aliâs cœnam, ne dies periret, sed quotidianam Antonio apposuit, irridenti, computationemq; expostulãti. At illa corollarium id esse, consumpturãq; se ea in cœna taxationem confirmans, solamq; se centies H-S cœnaturam, inferri mensam secundam iussit.

Ex præcepto ministri unum tantum uas ante eam posuere acti, cuius asperitas uisq; in tabem margaritas resoluit. Gerebat auribus cum maxime singulare illud, et uere unicum naturæ opus. Itaque expectante Antonio quid nam esset actura, detractum alterum mersit, ac liquefactum absorbuit. Iniecit alteri manum L. Plancus iudex sponsionis eius, eum quoque paranti simili modo absumere, uictumq; Antonium pronunciauit homine irato. Comitetur fama unionis eius parem, capta illa tantæ quæstionis uictrice regina dissectum, ut esset in utrisque Veneris auribus Romæ in pantheo dimidia eorum cœna. Non ferent tamen hanc palmam, spoliabunturq; etiam luxuriæ gloria. Prior id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius tragœdi Æsopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres, ne in triumuiratu suo numis superbiat Antonius, penè histrioni comparatus: & quidē nulla sponsione ad hoc productus, quo id magis regium erat, sed ut experiretur in gloria palati, quid saperent margaritæ: atque ut mire placuere, ne solus hoc sciret, singulos uniones conuiuis sorbendos dedit. Romæ in promiscuum ac frequentem usum uenisse, Alexandria in ditionem redacta: primum autem cœpisse circa Syllana tempora minutas & uiles Fenestella tradit manifesto errore, cum Aelius Stilo Iugurthino bello unionum nomen impositum maximè grandibus margaritis prodat. Et hoc tamen æternæ propè possessionis est. Sequitur hæredem, in mancipatū uenit ut prædium aliquod. Conchylia & purpuras eis ora aterit, quibus eadem mater luxuria paria penè etiam margaritis pretia fecit.

De natura purpuræ & muricis. Cap. XXXVI.

Vrpuræ uiuunt annis plurimum septenis. Latent sicut murices circa canis ortum tricenis diebus. Congregantur uerno tempore, mutuoq; attritu lentorem cuiusdam ceræ saliuant. Simili modo & murices. Sed purpuræ florem illum tingendis expetitum uestibus, in medijs habent faucibus. Liquoris hic minimi est in candida uena, unde pretiosus ille bibitur nigrantis rosæ colore sublucens. Reliquum corpus sterile. Viuas capere contēdunt, quia cū uita sua succum eum euomunt. Et maioribus quidem purpuris detracta concha auferunt: minores trapetis frangunt, ita demum rorem eum excipiētes Tyrij. Præcipuus hic Asiæ, in Meninge Africæ, & Getulo littore oceani, in Laconica Europæ. Huic fasces securesq; Romanæ uiam faciunt, idemq; pro maiestate pueritiæ est. Distinguit ab equite curiam, dijs aduocatur placandis, omnemq; uestē illuminat, in triumphali miscetur auro: quapropter excusata & purpuræ sit insania. Sed unde conchylijs pretia, queis uirus graue in fuco, color austerus in glauco, & irascenti similis mari? Lingua purpuræ longitudine digitali, qua pascitur ꝑforādo reliqua cōchylia: tāta duritia aculeo est. Aqua dulci necātur, et sicubi flumē immergitur: alioqui captæ, diebus quinquagenis uiuūt saliua sua. Cōchæ oēs celerrime crescūt, præcipue purpuræ: anno magnitudinē implēt. Quod si hactenus trāscurrat expositio, fraudatā profectō se luxuria credat, nosq; idiligētiæ dānet. Quāobrē ꝑsequemur ēt officinas: ut tāq̄ in uita frugū noscitur rō, sic oēs, qui istis gaudent, præmia uitæ suæ calleant. Concharū ad purpuras

& conchylia eadem quidem est materia, sed distat tem peramento. Duo sunt genera: Bucinum minor concha, ad similitudinem eius bucini, quo sonus editur: unde et causa nomini, rotunditate oris in margine incisa. Alterū purpura uocatur, caliculatim procurrente rostro, & caliculi latere introrsus tubulato, quà proferatur lingua. Præterea elauatum est ad turbidinem usque aculeis in orbem septenis ferè, qui non sunt bucino, sed utrisque orbes totidem quot habeant annos. Bucinum nōn nisi petris adhæret, circaq; scopulos legitur.

Quot sunt genera. Cap. XXXVII.

p Vrpuræ, nomine alio pelagiæ uocantur. Earū genera plura, pabulo & solo discreta. Luten se putri limo, & algense enutritum alga uilissimum: utrisque melius Tenience in Tenei maris ora collectum, hoc quoque tamen etiamnum leuius atque dilutius: calculosæ appellantur à calculo maris, mire apto conchylijs: & longe optimum purpuris. Dialuten se, id est uario soli genere pastum. Capiuntur autem pur puræ parumlis rarisq; textu ueluti nassis in alto iactis. Ineſt ijs esca, clusiles mordaces q; conchæ, ceu mitulos uidemus. has semineces, sed redditas mari auido hiatu reuiuiscentes, appetunt purpuræ, porrectisq; linguis infestant. at illæ aculeo extimulatæ claudunt sese, compri muntq; mordentia: ita pendentes auiditate sua purpuræ tolluntur.

Quo capiuntur tempore. Cap. XXXVIII.

c Api eas post canis ortum, aut ante uernum tē pus utilissimum: quoniam cum fœtificauere, fluxos habent succos. Sed id tingentium offi-

cinæ ignorant, cum summa uertatur in eo. Eximitur postea uena quam diximus, cui addi salem necessarium, sextarios fermè in libras centenas. Macerari triduo, iustum. Quippe maior uis tanto quanto recentior. Feruere in plumbo, singulisq; aquæ amphoris centenas atque quinquagenas medicaminis libras æquari, ac modico uapore torreri, & ideo longinquæ fornacis cuniculo. Ita despumatis subinde carnibus quas hæsisse uenis necesse est, decimo fermè die liquata cortina, uellus elutriatum mergitur in experimentum: et donec spei satis fiat, uritur liquor. Rubens color nigrante deterior. Quinis lana potat horis, rursusq; mergitur carminata, donec omnem ebibat saniem. Buccinum per se damnatur, quoniam fucum remittit. Pelagio admodum alligatur, nimiæq; eius nigritiæ dat austeritatem illam nitoremq; qui quæritur cocci. Ita permixtis uiribus alterum altero excitatur aut astringitur. Summa medicaminum in libras uellerum, buccini CC, pelagii CXI. Ita fit amethysti color eximius ille. At Tyrius pelagio primum satiatur immatura uiridiq; cortina: mox permutatur in buccino. Laus ei summa, color sanguinis concreti, nigricans aspectu, idemq; suspectu refulgens. Vnde & Homero purpureus dicitur sanguis.

Romæ quando usus purpuræ. Cap. XXXIX.

Vrpuræ usum Romæ semper fuisse uideo, sed Romulo in trabea. Nam toga prætexta & latiore clauo Tullum Hostilium è regibus primum usum Hetruscis deuictis satis constat. Nepos Cornelius, qui diui Augusti principatu obiit: Me, inquit, iuuene uiolacea purpura uigebat, cuius libra denariis cen

tum uenibat, nec multo post rubra Tarentina. Huic succ
cessit dibapha Tyria, quae in libras denarijs mille non
poterat emi. Hac Lentulus Spinter aedilis curulis pri-
mus in praetexta usus improbabatur: qua purpura quis
non iam, inquit, triclinaria facit? Spinter aedilis fuit ur
bis conditae anno septingentesimo, Cicerone consule. Di
bapha tunc dicebatur, quae bis tincta esset, ueluti magni
fico impendio, qualiter nunc omnes penè commodiores
purpurae tinguntur. In conchyliata ueste cetera eadem
sine bucino: praeterq; ius temperatur aqua pro inuiso
humani potus excremento, dimidia et medicamina ad-
duntur. Sic gignitur laudatus ille pallor saturitate frau
data, tantoq; dilucidior, quanto magis uellera esuriunt.

De pretio earum. Cap. XL.

Retia medicamento sunt quidem pro fertilita
p te litorum uiliora: nō tamen usquam pelagij
libras quinquagenos nummos excedere &
bucini cētenos sciāt, qui ista mercātur imenso. Sed alia
sunt è fine initia: utmatq; ludere impēdio, et lusus ge-
minare mscendo iterū, et ipsa adulterare adulteria na
turae: sicut testudines tingere, argentum auro cōfundere
ut electra fiant, addere his aera, ut Corinthia.

De tingendo amethystino. Cap. XLI.

On est satis abstuliss gemmae nomen amethy
n stum, rursum absolutus inebriatur Tyrio, ut
sit ex utroque nomen improbum, simulq; lu-
xuria duplex: & cum confecere conchylia, transire me
lius in tyrium putant. Poenitentia hoc primum debet
inuenisse, artifice mutante quod damnabat: inde ratione
nata, uotum quoque factum è uino portentosis ingenijs,

& gemina demonstrata uia luxuriæ, ut color alius operiretur alio, suauior ita fieri leniorq; dictus. Quin & terrena miscere, coccoq; tinctum tyrio tingere ut fieret hysginum. Coccum Galatiæ rubens granum, ut diximus in terrestribus, aut circa Emeritam Lusitaniæ in maxima laude est. Verum ut simul peragantur nobilia pigmenta, anniculo grano languidus sucus, idem à quadrimo euanidus. Ita nec recenti uires, neque senescenti. Abunde tractata est ratio, qua se uirorum iuxta fœminarumq; forma credit amplissimam fieri.

De pinna, & pinnothere, & aquatilium sensu. Cap. XLII.

Oncharum gñis & pinna est. Nascitur in limosis subrecta semper, nec unquam sine comite, quem pinnotherē uocant, alij pinnophylacem. is est squilla parua, alibi cācer dapis assectator. Pandit se pinna, luminibus orbū corpus intus minutis piscibus præbens. Assultant illi protinus, & ubi licentia audacia creuit, implent eam. Hoc tempus speculatus index, morsu leui significat. Illa ore compresso quicquid inclusit exanimat, partemq; socio tribuit. Quo magis miror, quosdam existimasse, aquatilibus nullum inesse sensum. Nouit torpedo uim suam ipsa non torpens: merisq; in limo se occultat, piscium qui securi supernatantes obtorpuere corripiens. Huius iecori teneritas nulla præfertur. Nec minor solertia ranæ, quæ in mari piscatrix uocatur: eminentia sub oculis cornicula turbato limo exerit, assultantes pisciculos ptrahēs, donec tam propè accedant, ut assiliat. Simili modo squatina et rhōbus abditi pinnas exertas mouent specie uermiculorum: itemq;

quæ uocatur raia. Nam pastinaca latrocinatur ex occulto, transeuntes radio (quod telum est ei) figens. Argumenta solertiæ huius, quòd tardissimi piscium hi, mugilem uelocissimum omnium habentes in uentre reperiuntur.

De scolopẽdris, uulpibus, et glanis. Cap. XLIII.

s Colopendræ terrestribus similes, quas centipedes uocant, hamo deuorato omnia interanea euomunt, donec hamum egerant, deinde resorbent. At uulpes marinæ, simili in periculo glutiũt amplius usque ad infirma lineæ, quæ facile prærodant. Glanus qui & glanis uocatur, auersos mordet hamos, nec deuorat, sed escæ spoliat.

De ariete pisce. Cap. XLIIII.

g Rassatur aries ut latro. Et nunc grandium nauium in salo stantium occultatus umbra, si quem nandi uoluptas inuitet expectat: nunc elato extra aquam capite, piscantium cymbas speculatur, occultus'q; adnatans mergit.

De his quæ tertiã naturam habent, nõ animalium neq; fruticum, et de urticis & spongiis. Cap. XLV.

e Quidem & his inesse sensum arbitror, quæ nec animalium, neque fruticum, sed tertiã ex utroque naturam habent, urticas dico & spongiis. Vrticæ noctu uagantur, noctu'q; mutantur, carnosæ frondis. Iis natura ut carne uescantur. Vis pruritu mordax, eadem'q; quæ terrestris urticæ. Contrahit ergo se quàm maxime rigens, ac prænatante pisciculo frõdem suam spargit, complectens'q; deuorat. Aliàs marcenti

similis, & iactari se passa fluctu algæ uicæ, contactos pisces, attritúq; petræ scalpentes pruritum inuadit. Eadem noctu pectines & echinos perquirit. dum admoueri sibi manum sentit, colorem mutat & contrahitur. Tacta uredinem mittit, paulumq; si fuit interualli, absconditur. Ora ei in radice esse traduntur, excrementa per summa tenui fistula reddi. Spongiarum tria genera accipimus, spissum ac prædurum & asperum, tragos id uocatur: minus spissum & mollius manon: tenue dein sumq;, ex quo penicilli, Achilleum. Nascuntur omnes in petris, aluntur conchis, pisce, limo. Intellectum inesse iis apparet, quia ubi auulsorem sensere, contractæ multo difficilius abstrahuntur. Hoc idem fluctu pulsante faciunt. Viuere esca, manifesto conchæ minutæ in his repertæ ostendunt. Circa Toronen uesci illis auulsas etiam aiunt, et ex relictis radicibus recrescere. In petris cruoris quoque inhæret color, Africis præcipue quæ generãtur in Syrtibus. Maximæ fiunt manæ, sed mollissimæ circa Lyciam. In profundo autem nec uentoso molliores. In Hellesponto asperæ, & densæ circa Maleã. Putrescunt in apricis locis, ideo optimæ in gurgitibus. Viuentibus idem qui madentibus nigricans color. Adhærẽt nec parte nec totæ: intersunt autem fistulæ quædam inanes, quaternæ fere aut quinæ, per quas pasci existimantur. Sunt & aliæ, sed superne concretæ. Et subesse membrana quædam radicibus earum intelligitur. Viuere constat longo tempore. Pessimum omnium genus est earum quæ aplysiæ uocantur, quia elui non possunt, in quibus maximæ sunt fistulæ, & reliqua densitas spissa.

De caniculis marinis. Cap. XLVI.

Anicularum maxima multitudo circa eas uri
c nantes graui periculo infestiut. Ipsi ferunt et
nubem quandam crassescere super capita, pla
norum piscium similem, prementem eos, arcentemq; a
reciprocando, & ob id stilos præacutos lineis annexos
habere sese: quia nisi perfossæ ita non recedant, caligi-
nis & pauoris, ut arbitror, opere. Nubem enim & ne-
bulam (cuius nomine id malum appellant) inter anima
lia haud ullam comperit quisquam. At cum caniculis
atrox dimicatio. Inguina & calces omnemq; candorẽ
corporum appetunt. Salus una in aduersas eundi, ul-
troq; terrendi. Pauet enim hominem æque ac terret.
Et sors æqua in gurgite. Vt ad summa aquæ uentum
est, ibi periculum anceps, adempta ratione contra eun-
di dum conetur emergere, & salus omnis in socijs. su-
nem illi religatum abhumeris eius trahunt: hunc dimi-
cans, ut sit periculi signum, læua quatit: dextra appre
henso stilo in pugna est: modicus aliàs tractus. Vt pro-
pè carinã uentum est, nisi præceleri ui repente rapiãt,
absumi spectãt. Ac sæpe iã subducti, è manibus auferũ-
tur, si nõ trahẽtiũ opẽ, cõglobato corpe i pilæ modũ, ipsi
adiuuere. Protẽdũt quidẽ tridẽtes illi, sed mõstro soler
tia est nauigium subeundi, atq; ita è tuto præliandi. Ois
ergo cura ad speculandum hoc malum insumitur.

De animalibus quæ silicea testa includuntur, &
quæ sine ullo sensu, & de reliquis sordidis ani-
malibus. Cap. XLVII.

c Ertissima est securitas uidisse planos pisces:
quia nunquam sunt ubi maleficæ bestiæ, quæ

causa urinantes sacros appellant eos. Silicea testa inclusis fatendum est nullū esse sensum, ut ostreis. Multis eadem natura quæ frutici, ut holothurijs, pulmonibus, stellis. Adeoq; nihil non gignitur in mari, ut cauponarum etiam æstuaria animalia, pernici molestia saltu, aut quæ capillus maxime celat, existant: & circumglobata escæ sæpe extrahuntur: quæ causa somnum piscium in mari noctibus ifestare existimatur. Quibusdam uero ipsis innascuntur, quo in numero chalcis accipitur.

De uenenatis marinis. Cap. XLVIII.

Nec uenena cessant dira, ut in lepore: qui in Indico mari etiam tactu pestilens, uomitū dissolutionemq; stomachi protinus creat: i nostro offa informis, colore tantum lepori similis: in Indis, & magnitudine, & pilo duriore. Tantum uiuus ibi capitur. Aeque pestiferum animal araneus, spinæ in dorso aculeo noxius. Sed nullum usquam execrabilius, quàm radius, super caudā eminēs trygonis, quā nostri pastinacā appellāt, q̄ncūciali magnitudie. arbores ifixus radici necat. arma ut telū p̄forat ui ferri et ueneni malo.

De morbis piscium. Cap. XLIX.

Morbos uniuersa genera pisciū, ut cætera animalia etiam fera, non accipimus sentire. Verum ægrotare singulos manifestum facit aliquorum macies, cum in eodem genere præpingues aliī capiantur.

De generatione eorum mira. Cap. L.

Quonam modo generent, desyderiū et admiratio hoium differri non patitur. Pisces attritu uentrium cōeunt, tanta celeritate ut uisum

fallant: Delphini & reliqua cete simili modo, & paulo diutius. Fœmina piscis coitus tempore marem sequitur, uentrem eius rostro pulsans: sub partu mares fœminã similiter, oua uescentes earum: Nec satis est generationi per se coitus, nisi editis ouis, inter se uersando mares et fœminæ uitale asperserint uirus. Non omnibus id contingit ouis in tanta multitudine: alioqui replerentur maria & stagna, cũ singuli uteri innumerabilia cõcipiãt.

Item de generatione, & qui pisces oua pariant. Cap. LI.

Piscium oua in mari crescunt, quædam summa celeritate, ut murenarum, quædam paulo tardius. Plani piscium quibus cauda non est, aculeatiq;, ut testudines in coitu superueniunt: Polypi crine uno fœminæ naribus adnexo: Sepiæ & loligines linguis componentes inter se brachia, & in contrarium nantes, & ore pariunt. Sed polypi in terram uerso capite coëunt. Reliqua mollium tergis, ut canes. Item locustæ & squillæ, cancri, ore. Ranæ superueniunt, prioribus pedibus alas fœminæ mare apprehendente, posterioribus clunes. Pariunt minimas carnes nigras, quas gyrinos uocant, oculis tantum & cauda insignes: mox pedes figurantur, cauda findente se in posteriores. Mirumq; semestri uita resoluuntur in limum nullo cernente, & rursus uernis aquis renascuntur quæ fuere natæ, perinde occulta ratione, cum omnibus annis id eueniat. Et mituli & pectines sponte naturæ in harenosis proueniunt. Quæ durioris testæ sunt, ut murices, purpuræ, saliuario lentore. Sicut acescẽte humore culices, atque spuma maris incalescente, cum admissus est imber. Quæ

uero

uero silicæo tegmine operiuntur, ut ostrea, putrescente limo, aut spuma circa nauigia diutius stante defixos q; palos, & lignum maxime. Nuper compertum in ostreis, humorem ijs fœtificum lactis modo effluere. Anguillæ atterunt se scopulis: ea strigmenta uiuiscunt, nec alia est earum procreatio. Piscium diuersa genera non cœunt, præter squatinam & raiam, ex quibus nascitur priori parte raiæ similis, & nomen ex utroque compositum apud Græcos trahit. Quædam tempore anni gignuntur & in humore & in terra. Vere pectines, limaces, hirundines eodem tempore euanescunt. Piscium lupus & trichias bis anno parit, & saxatiles omnes. Mulli ter ut chalcis, cyprinus sexies, scorpiones bis ac sargi, uere & autumno. Ex planis squatina sola bis, autumno & uergiliarum occasu. Plurimi piscium tribus mensibus, aprili, maio, iunio. Salpæ autumno: Sargi, torpedo, squali circa æquinoctium. Molles uere. Sepia omnibus mensibus. Oua eius glutino atramenti ad speciem uuæ cohærentia, masculus prosequitur afflatu, aliàs sterilescunt. Polypi hyeme cœunt, pariunt uere oua tortili uibrata pampino, tanta fœcunditate, ut multitudinẽ ouorum occisi non recipiant cauo capitis, quo prægnantes tulere. Ea excludunt quinquagesimo die, è quibus multa propter numerum intercidunt. Locustæ & reliqua tenuioris crustæ, ponunt oua super oua, atque ita incubant. Polypus fœmina modo in ouis sedet, modo cauernam cancellato brachiorum implexu claudit. Sepia in terreno parit inter harundines, aut siquibi enata algæ. excludit quintodecimo die. Loligines in alto conserta oua edunt, ut sepiæ. Purpuræ, muricis, eiusdemq; gene-

ris, uere pariunt. Echini oua plenilunijs habent hyeme, & cochleæ hyberno tempore nascuntur. Torpedo octogenos fœtus habens inuenitur: eaq; intra se parit oua præmollia, in alium locum uteri transferens, atque ibi excludens. Simili modo omnia quæ cartilaginea appellauimus. Ita fit, ut sola piscium & animal pariant, et oua concipiant. Silurus mas solus omnium edita custodit oua sæpe & quinquagenis diebus, ne absumantur ab alijs. Cæteræ fœminæ in triduo excludunt, si mas attigit. Acus siue belone unus piscium dehiscente propter multitudinẽ utero parit. A partu coalescit uulnus, quod & in cæcis serpentibus tradunt. Mus marinus in terra scrobe effossa parit oua, & rursus obruit terra. Tricesimo die refossa aperit, fœtumq; in aquam ducit.

De uuluis piscium. Cap. LII.

e Rythini et chanæ uuluas habere traduntur: Qui trochos appellatur à Græcis, ipse se inire. Aquatilium omnium fœtus inter initia uisu carent.

De longissima uita piscũ. Cap. LIII.

a Cui piscium memorandum nuper exẽplum accepimus. Pausilypum uilla est Campaniæ, haud procul Neapoli: In ea in Cæsaris piscinis à Pollione Vedio coniectum piscem, sexagesimum post annum expirasse scribit Anneus Seneca, duobus alijs æqualibus eius ex eodem genere etiam tunc uiuẽtibus: quæ mentio piscinarum admonet, ut paulo plura dicamus hac de re, priusquam digrediamur ab aquatilibus.

De uiuarijs ostrearū, et qs ea prius inuenerit. C. LIIII.

Strearum uiuaria primus omnium Sergius Orata inuenit in Baiano, ætate L. Crassi oratoris, ante Marsicum bellum: nec gulæ causa, sed auaritiæ, magna uectigalia tali ex ingenio suo percipiens, ut qui primus pensiles inuenit balineas, ita mãgonizatas uillas subinde uendendo. Is primus optimum saporem ostreis Lucrinis adiudicauit, quando eadem aquatilium genera aliubi atque aliubi meliora: Sicut lupi pisces in Tiberi amne inter duos pontes, rhombus Rauennæ, murenæ in Sicilia, elops Rhodi: & alia genera similiter, ne culinarum censura peragatur. Nondũ Britannica seruiebant littora, cum Orata Lucrina nobilitabat: postea uisum tanti in extrema Italia petere Brundusium ostreas: ac ne lis esset inter duos sapores, nuper excogitatum, famem longæ aduectionis à Brundisio, compascere in Lucrino. Eadem ætate prior Licinius Murena, reliquorum piscium uiuaria inuenit, cuius deinde exemplum nobilitas secuta est, Philippus, Hortensius: Lucullus excaso etiam monte iuxta Neapolim maiore impendio, quàm uillam ædificauerat, euripum, & maria admisit. Qua de causa Magnus Pompeius Xerxen togatum eum appellabat. Quadraginta H-S piscinæ à defuncto illo ueniere pisces.

Quis primus murenarũ uiuaria fecerit. Cap. LV.

Vrenarum uiuariũ priuatim excogitauit C. Hirius ante alios, qui cœnis triumphalibus Cæsaris dictatoris sex milia numero murenarum mutuo appendit. Nam permutare quidem pretio noluit, aliá ue merce. Huius uillam intra quãmo-

dicam quadrages piſcinæ uenierunt. Inuaſit deinde ſingulorum piſcium amor. Apud Baulos in parte Baiana piſcinam habuit Hortenſius orator, in qua murenam adeo dilexit, ut exanimatam fleſſe credatur. In eadem uilla, Antonia Druſi, murenæ quam diligebat inaures addidit, cuius propter famam nonnulli Baulos uidere concupiuerunt.

De cochlearum uiuarijs, & quis primus inſtituit. Cap. LVI.

e Ochlearum uiuaria inſtituit Fuluius Hirpinus in Tarquinienſi, paulo ante ciuile bellũ, quod cum Pompeio magno geſtum eſt, diſtinctis quidem generibus earum, ſeparatim ut eſſent albæ, quæ in Reatino agro naſcuntur: ſeparatim Illyricæ, quibus magnitudo præcipua: Africanæ, quibus fœcunditas: Solitanæ, quibus nobilitas. Quin & saginam earum commentatus eſt, ſapa & farre, alijſq; generibus, ut cochleæ quoque altiles caneam implerent: cuius artis gloria in eam magnitudinem perducta ſit, ut octoginta quadrantes caperent ſingularum calices, Autor eſt M. Varro.

De piſcibus terrenis. Cap. LVII.

p Iſcium genera etiamnum à Theophraſto mira produntur: circa Babylonis rigua, decedentibus fluuijs, in cauernis aquas habentibus remanere. Quoſdam inde exire ad pabula pinnulis gradientes, crebro caudæ motu, contráq; uenanteis refugere in ſuas cauernas, & in ijs obuerſos ſtare: capita eorũ eſſe ranæ marinæ ſimilia, reliquas partes gobiorũ, branchias ut cæteris piſcibus. Circa Heracleam & Cromnã

& multifariam in Ponto *unum genus esse, quod extremas fluminum aquas sectetur, cauernasq; faciat sibi in terra, atque in his uiuat, etiam reciprocis amnibus siccato littore.* Effodi *ergo: motu demum corporum uiuere eos approbant. Circa* Heracleam *eandem, eodemq;* Lyco *amne decedente, ouis relictis in limo generari pisces, qui ad pabula petenda palpitent exiguis brachijs, quod fieri non indigo humoris: propter quod & anguillas diutius uiuere exemptas aquis. Oua autem in sicco maturari, ut testudinum. Eadem in* Ponti *regione apprehendi glacie piscium maxime gobiones, non nisi patinarum calore uitalē motum fatentes. In his quidē, tametsi mirabilis, est tamen aliqua ratio. Idem tradit in* Paphlagonia *effodi pisces gratissimos cibis terrenos altis scrobibus, in his locis ubi nullæ restagnent aquæ, miraturq; & ipse gigni sine coitu. Humoris quidem uim aliquam inesse quam puteis arbitratur, cum in nonnullis reperiantur pisces. Quicquid est, hoc certe minus ad mirabile talparum facit uita subterranei animalis, nisi forte uermium terrenorum & his piscibus natura est.*

De *muribus* Nili. Cap. LVIII.

Erum omnibus his fidem Nili *inundatio affert, omnia excedentem miracula. Quippe detegente eo musculi reperiuntur inchoato opere genitalis aquæ terræq;, iam parte corporis uiuentes, nouissima effigie etiamnum terrena.*

De *anthia pisce, & quo capiatur.* Cap. LIX.

Ec de anthia pisce silere conuenit quæ plerosque aduerto credidisse. Chelidonias insulas diximus Asiæ, scopulosi maris, ante promonto-

rium sitas: ibi frequens hic piscis, & celeriter capitur, uno genere, paruo nauigio, & concolori ueste, eademq; hora per aliquot dies continuos piscator enauigat certo spatio, escamq; proijcit. Quicquid ex eo mittitur, suspecta fraus prædæ est: cauensq; quod timuit, cum id sæpe factum est, unus aliquando consuetudine inuitatus anthias, escam appetit. Notatur hic intentione diligente, ut autor spei, conciliatorq; capturæ. Neque enim est difficile, cum per aliquot dies solus accedere audeat. tandem et aliquos inuenit: paulatimq; comitatior, postremo greges adducit innumeros, iam uetustissimis quibusque assuetis piscatorem agnoscere, & è manu cibum rapere. Tum ille paulum ultra digitos in esca iaculatus hamum, singulos inuolat uerius, quàm capit, ab umbra nauis breui conatu rapiens, ita ne cæteri sentiant, alio intus excipiente centonibus raptum, ne palpitatio ulla aut sonus cæteros abigat. Conciliatorē nosse ad hoc prodest, ne capiatur. Parat piscator fugituro in reliquum gregem. Ferunt discordem socium duci insidiatum pulchre noto cepisse maleficā uoluntate: agnitum in macello à socio, cuius iniuria erat, & dati damni formulam editam, condemnatumq; addidit Mutianus æstimata lite de cem libris. Idem anthiæ cum unum hamo teneri uiderint, spinis quas in dorso serratas habent, lineam secare traduntur: eo qui tenetur, extendente, ut præcidi possit. At inter sargos, ipse qui tenetur, ad scopulos lineā terit.

De stellis marinis. Cap. LX.

Præter hæc claros sapientia autores uideo mirari stellam in mari. Ea figura est, parua ad modum caro intus, extra duriore callo. Huic

tam igneum feruorem esse tradunt, ut omnia in mari contacta adurat, omnem cibū statim peragat. Quibus sit hoc cognitum experimentis, haud facile dixerim: multóq; memorabilius duxerim id, cuius experiendi quotidie occasio est.

De dactylis eorumq; miraculis. Cap. LXI.

Oncharum è genere sunt dactyli, ab humanorum unguium similitudine appellati. His natura in tenebris remoto lumine, alio fulgore clarere, & quanto magis humorem habeant, lucere in ore mandentium, lucere in manibus, atque etiā in solo atque ueste, decidentibus guttis: ut procul dubio pateat, suca illam naturam esse, quam miremur etiam in corpore.

De inimicitijs & amicitijs inter se aquatilium. Cap. LXII.

Vnt & inimicitiarum atque concordiæ miracula. Mugil & lupus mutuo odio flagrant. Conger & murena, caudas inter se prærodentes. Polypum in tantum locusta pauet, ut si iuxta uiderit, omnino moriatur. Locustam conger, rursus polypū congri lacerant. Nigidius autor est prærodere caudam mugili lupum, eosdemq; statis mensibus concordes esse. Omnes autem uiuere quibus caudæ sic amputentur. At è contrario amicitiæ exempla sunt, præter illos, de quorū diximus societate, balena & musculus: quando prægrauī superciliorum pondere obrutis eius oculis, infestantia magnitudinem uada prænetās demonstrat, oculorumq; uicē fungitur. Hinc uolucrum naturæ dicentur:

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DECIMVS.

De natura auium. Cap. I.

EQVITVR natura auium, quarum grandissimi & penè bestiarum generis, struthiocameli Africi uel Aethiopici, altitudinem equitis insidentis equo excedunt, celeritatem uincunt: ad hoc demum datis pennis, ut currentem adiuuent: cætero non sunt uolucres, nec à terra tolluntur. Vngulæ ijs cæruinis similes, quibus dimicant, bisulcæ, cõprehendẽdis lapidibus utiles, quos in fuga contra sequentes ingerunt pedibus. Concoquendi sine delectu deuorata mira natura, sed non minus soliditas, in tanta reliqui corporis altitudine, cum colla fruticẽ occultauerint, latere sese existimantium. Præmia ex ijs oua, propter amplitudinem pro quibusdam habita uasis, conos q; bellicos & galeas adornantes pennæ.

De phœnice. Cap. II.

Ethiopes atque Indi, discolores maxime & inenarrabiles ferunt aues, & ante omnes nobilem Arabia phœnicem: haud scio an fabulosę, unum in toto orbe, nec uisum magnopere. Aquilæ narratur magnitudine, auri fulgore circa colla, cætera purpureus, cæruleam roseis caudam pennis distinguentibus, crista faciem caput q; plumeo apice cohonestante.

Primus atque diligentissimus togatorum de eo prodidit Manilius senator ille, maximis nobilis doctrinis doctore nullo: neminem extitisse qui uiderit uescentem: sacrũ in Arabia soli esse, uiuere annis DCLX. senescentem casia thuriq; surculis construere nidum, replere odoribus, & super emori. Ex ossibus deinde è medullis eius nasci primo ceu uermiculum, inde fieri pullum. Principioq; iusta funeri priori reddere, & totum deferre nidum prope Panchaiam in Solis urbem, & in aram ibi deponere. Cum huius alitis uita magni conuersionem anni fieri prodit idem Manilius, iterumq; significationes tempestatum & syderum easdem reuerti. Hoc autem circa meridiem incipere, quo die signum Arietis sol intrauerit. Et fuisse eius conuersionis annum prodente se P. Licinio, M. Cornelio COSS. CCXV. Cornelius Valerianus phœnicem deuolauisse in Aegyptum tradit, Q. Plautio, Sex. Papinio COSS. Allatus est & in urbem, Claudij principis censura, anno urbis DCCC. & in comitio propositus, quod actis testatũ est, sed quem falsum esse nemo dubitaret.

De aquilis. Cap. III.

Xhis quas nouimus, aquilæ maximus honos, maxima & uis. Sex earum genera. Melænætos à Græcis dicta, eademq; ualeria, minima magnitudine, uiribus præcipua, colore nigricans: sola aquilarum fœtus suos alit, cæteræ, ut dicemus, fugant: sola sine clangore, sine murmuratione. Conuersatur autem in montibus. Secundi generis pygargus, in oppidis mansitat & in campis, albicante cauda. Tertij morphnos, quam Homerus & percnon uocat, aliqui &

plancum, & anatariam, secunda magnitudine & ui-
huicq; uita circa lacus. Phœmonoë Apollinis dicta filia,
dentes ei esse prodidit, mutæ aliâs carentiq; lingua: eã-
dem aquilarum nigerrimam, prominentiore cauda. Cõ
sentit et Boëthus. Ingenium est ei, testudines raptas frã
gere è sublimi iaciendo: quæ sors interemit poëtam Ae-
schylum, prædictam fatis, ut ferunt, eius diei ruinam
secura cœli fide cauentem. Quarti generis est percno-
pterus: eadem oripelargus, uulturina specie, alis mini-
mis, reliqua magnitudine antecellens, sed imbellis &
degener, ut quam uerberet coruus. eadem ieiunæ sem-
per auiditatis, & querulæ murmurationis: sola aquila-
rum exanima fert corpora, cæteræ cum occidere consi-
dunt. Hæc facit ut quintum genus gnesion uocetur, ue-
lut uerum, solumq; incorruptæ originis, media magni-
tudine, colore subrutilo, rarũ conspectu. Superest haliæ-
etus: clarissima oculorum acie, librans ex alto sese: ui-
soq; in mari pisce, præceps in eum ruens, & discussis
pectore aquis rapiens. Illa quam tertiam fecimus, circa
stagna aquaticas aues appetit mergentes se subinde, do
nec sopitas lassatasq; rapiat. Spectanda dimicatio, aue
ad perfugia littorum tendente, maxime si condensa ha-
rundo sit: aquila inde ictu abigente alæ, & cum appe
tit in lacus cadente, umbramq; suam nanti sub aqua à
litore ostendente: rursus aue in diuersa, & ubi minime
se credat expectari, emergente. Hæc causa gregatim aui
bus natandi, quia plures simul non infestantur, resper
su pinnarum hostem obcæcantes. Sæpe & aquilæ ipsæ
non tolerantes pondus apprehensum, unà merguntur.
Haliæetus tantum implumes etiamnum pullos suos p-

cutiens, subinde cogit aduersos intueri solis radios: & si conniuentem humectantemq; animaduertit, præcipitat è nido, uelut adulterinum atque degenerem: illum cuius acies firma contra steterit, educat. Haliæeti suũ genus non habent, sed ex diuerso aquilarum coitu nascũtur. Id quidem quod ex ijs natum est, in ossifragis genus habet, è quibus uultures progenerantur minores: et ex ijs magni, qui omnino non generant. Quidam adijcunt genus aqlæ, quã barbatã uocant, Thusci uero ossifragam. Tribus primis & quinto aquilarum generi inædificatur nido lapis aëtites, quem aliqui dixere gagatem, ad multa remedia utilis, nihil igne deperdens. Est autem lapis iste prægnans: intus cum quatias, alio uelut in utero sonante. Sed uis illa medica non nisi nido direptis. Nidificant in petris & arboribus, pariunt oua terna: excludunt pullos binos, uisi sunt & tres aliquãdo. Alterum expellunt tædio nutriendi. Quippe eo tempore ipsis cibum negauit natura, prospiciẽs, ne omnium ferarum fœtus raperentur. Vngues quoque earum inuertuntur diebus ijs. albescunt inedia pennæ, ut merito partus suos oderint. Sed electos ab his cognatum genus ossifragæ excipiunt, & educant cũ suis. Verũ adultos quoq; persequitur parẽs, et lõge fugat, æmulos scilicet rapinæ. Et alioquin unum par aquilarũ magno ad populandũ tractu ut satietur idiget. Determinãt ergo spatia, nec in proximo prædãtur. Rapta nõ protinus ferũt, sed primo deponũt, expertæq; pondus tũc demũ abeũt. Oppetũt nõ senio, nec ægritudine, sed fame, in tantũ superiore accrescente rostro, ut adũcatas aperiri nõ queat. A meridiano autem tempore operãtur, et uolant: prio-

ribus horis diei, donec impleantur hominum conuentu fora, ignauæ sedent. Aquilarum pennæ mixtas reliquarum alitum pennas deuorant. Negant unquam solam hãc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Iouis consuetudo iudicauit.

Quando legionum signa esse cœperint, & cum quibus sit illis bellum. Cap. IIII.

r Omanis eam legionibus C. Marius in secũdo consulatu suo proprie dicauit. Erat & antea prima cum quatuor alijs: lupi, minotauri, equi, apriq; singulos ordines anteibant. Paucis ante annis sola in aciem portari cœpta erat, reliqua in castris relinquebantur, Marius in totum ea abdicauit. Ex eo notatum, non ferè legionis unquam hybernasse castra, ubi aquilarum non sit iugum. Primo & secundo generi non minorum tantum quadrupedum rapina, sed etiam cum ceruis prælia. Multum pulueream uolutatu collectum, insidens cornibus excutit in oculos, pẽnis ora uerberans, donec præcipitet in rupes. Nec unus hostis illi satis est: acrior est cum dracone pugna, multoq; magis anceps etiam si in aëre. Oua hic consectatur aquilæ auiditate maleficæ, at illa ob hoc rapit ubicunque uisum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita se implicans, ut simul decidat.

Mirum de aquila. Cap. V.

e St percelebris apud Sestõ urbem aquilæ gloria: educatam à uirgine retulisse gratiam: aues primo, mox deinde uenatus aggerentẽ. Defuncta postremo, in rogum accensum eius iniecisse sese, & simul conflagrasse. Quam ob causam incolæ,

quod uocant Heroum, in eo loco fecere, appellatum Iouis & uirginis, quoniam illi deo ales ascribitur.

De uulturibus. Cap. VI.

Vlturum prævalent nigri. Nidos nemo attigit. Ideo etiam fuere qui putarent illos ex adu uerso orbe aduolare falsò. Nidificant enim in excelsissimis rupibus. Fœtus quidem sæpe cernuntur ferè bini. Vmbricius aruspicum in nostro æuo peritissimus, parere tradit ova tria: uno ex ijs reliqua ova nidumq; lustrare, mox abijcere. Triduo autem ante aut biduo uolare eos ubi cadauera futura sunt.

De sanquale. Cap. VII.

Anqualem auem atque immussulum, augures Romani in magna quæstione habent. Immussulum aliqui uulturis pullum arbitrantur esse, & sanqualem ossifragæ. Massurius sanqualem ossifragam esse dicit, immussulum autem pullum aquilæ priusquam albicet cauda. Quidam post Mutium augurem uisos non esse Romæ confirmauere. ego (quod uerisimilius est) in desidia rerum omnium non arbitror agnitos.

De accipitribus. Cap. VIII.

Accipitrum genera XVI. inuenimus. Ex ijs circon claudum altero pede, prosperrimi augurij nuptialibus negocijs & pecuariæ rei. Triorchem à numero testium, cui principatum in augurijs Phœmonoë dedit: buteonem hunc appellant Romani, familia etiam ex eo cognominata, cum prospero auspicio in ducis naui sedisset. Aesalona Græci uocant, qui solus omni tempore apparet. cæteri hyeme abeunt. Di-

ſtinctio generum ex auiditate. Alij oun niſi ex terra piunt auem, alij non niſi circa arbores uolitantem, alij ſedentem in ſublimi, aliqui uolantem in aperto. Itaque & columbæ nouere ex ijs pericula, uiſóq; conſidũt, uel ſubuolant, contra naturam eius auxiliantes ſibi. In in ſula Africæ Cerne in oceano accipitres totius Maſſyliæ humi fœtificant, nec alibi naſcuntur illis aſſueti gentibus. In Thraciæ parte ſuper Amphipolim homines atq; accipitres ſocietate quadam aucupantur. Hi ex ſyluis et harundinetis excitant aues, illi ſuperuolantes deprimunt. Rurſus captas aucupes diuidunt cum ijs. Traditum eſt, miſſas in ſublime ſibi excipere eos: & cum tempus ſit capturæ, clangore ac uolatus genere inuitare ad occaſionem. Simile quiddam lupi apud Mæotin paludẽ faciunt. Nam niſi partem à piſcantibus ſuam accepere, expanſa eorum retia lacerant. Accipitres auium non edunt corda. Nocturnus accipiter cymindis uocatur, rarus etiam in ſyluis, interdiu minus cernens. Bellum interneciuum gerit cum aquila, cohærentesq; ſæpe prehenduntur.

De coccyce, quæ à ſuo genere iterimitur. Cap. IX.

Coccyx ex accipitre uidetur fieri, tempore anc ni figuram mutans, quoniam tunc non apparent reliqui, niſi perquã paucis diebus: Ipſeq; modico tempore æſtatis uiſus, non cernitur poſtea. Eſt autem neque aduncis unguibus ſolus accipitrum, nec capite ſimilis illis, neque alio quàm colore, ac uictu columbi potius. Quin & abſumitur ab accipitre, ſi quando una apparuere: ſola omnium auis à ſuo genere interempta. Mutat autem et uocem: procedit uere, occulta-

tur canículæ ortu: semperq; parit in alienis nidis, maxime palúbium, maiori ex parte singula oua, quod nulla alia auis: raro bina. Causa subiiciendi pullos putatur, quòd sciat se inuisam cunctis auibus. nam minuta quoque infestant: ita non fore tutam generi suo stirpem opinatur, ni fefellerit: quare nullum facit nidum, alioquin trepidum animal. Educat ergo subditum adulterato fœta nido. Ille auidus ex natura, præripit cibos reliquis pullis, itaq; pingescit, & nitidus in se nutricem cõuertit. illa gaudet eius specie, miraturq; sese ipsam, quòd talẽ pepererit: suos comparatione eius damnat ut alienos, absumiq; etiam se inspectante patitur, donec corripit ipsam quoque iam uolandi potens. Nulla tum auium suauitate carnis comparatur illi.

De miluis. Cap. X.

Milui ex eodem accipitrum genere, magnitudine differunt. Notandum in his, rapacissimam & famelicam semper alitem nihil esculẽti rapere unquam ex funerũ feculis, nec Olympiæ ex ara. ac ne ferentium quidem manibus, nisi lugubri municipiorum immolantium ostento. Iidem uidentur artem gubernandi docuisse caudæ flexibus, in cœlo monstrãte natura quod opus esset in profundo. Milui & ipsi hybernis mensibus latent, non tamen ante hirundines abeuntes. Traduntur autem & à solstitijs affici podagra.

Digestio auium p genera. Cap. XI.

Olucrum prima distinctio pedibus maxime constat. Aut enim adũcos ungues habent, aut digitos, aut palmipedum in genere sunt, uti

anseres, & aquaticæ ferè aues. Aduncos ungues habẽtia, carne tantum uescuntur ex parte magna.

De inauspicatis auibus, cornice, coruis, bubone. Cap. XII.

Cornices & alio pabulo. atque duritiem nucis rostro repugnantem, uolantes in altum in saxa tegulas ue iaciunt iterum ac sæpius, donec quassatam perfringere queant. Ipsa ales est inauspicatæ garrulitatis, à quibusdam tamen laudata. Ab arcturi sydere ad hirundinum aduentum notatur eam in Mineruæ lucis templisq; raro, alicubi omnino non aspici, sicut Athenis. Præterea sola hæc etiam uolantes pullos aliquandiu pascit: inauspicatissima fœtus tempore, hoc est post solstitium. Cæteræ omnes ex eodem genere pellunt nidis pullos, ac uolare cogunt, sicut & corui: qui & ipsi non carne tantum aluntur, sed robustos quoque fœtus suos fugant longius. Itaque paruis in uicis non plus bina coniugia sunt: Circa Cranonem quidem Thessaliæ singula perpetuo: genitores soboli loco cedunt. Diuersa in hac & supradicta alite quædam. Corui ante solstitium generant: ijdem ægrescunt sexagenis diebus, siti maxime, antequam fici coquantur autumno. cornix ab eo tempore corripitur morbo. Corui pariunt cum plurimum quinos. Ore eos parere aut coire uulgus arbitratur. Ideoq; grauidas, si ederint coruinum ouum, per os partum reddere: atque in totum, difficulter parere, si tecto inferantur, Aristoteles negat, non hercule magis, quàm in Aegypto ibim: sed illam exosculationem,

exoſculationem, quæ ſæpe cernitur, qualem in columbis eſſe. Corui in auſpicijs ſoli uidentur intellectum habere ſignificationum ſuarum. nam cum Mediæ hoſpites occiſi ſunt, omnes è Peloponneſo & Attica regione uolauerunt. Peſſima eorum ſignificatio, cum glutiunt uocẽ uelut ſtrangulati. Vncos ungues & nocturnæ aues habent, ut noctuæ, bubo, ululæ. Omnium horum hebetes interdiu oculi. Bubo funebris, & maxime abominatus, publicis præcipue auſpicijs, deſerta incolit: nec tantum deſolata, ſed dira, etiam et inacceſſa: noctis monſtrum, nec cantu aliquo uocalis, ſed gemitu. Itaque in urbibus aut omnino in luce uiſus, dirum oſtentum eſt. Priuatorum domibus inſidentem plurimis ſcio non fuiſſe feralem. Volat nunquam quo libuit, ſed tranſuerſus auſertur. Capitolij cellam ipſam intrauit Sex. Papellio Iſtro, L. Pedanio COSS. propter quod nonis Martijs urbs luſtrata eſt eo anno.

De incendiaria aue. Cap. XIII.

i Nauſpicata eſt & incendiaria auis, propter quam ſæpenumero luſtratam urbem in annalibus inuenimus, ſicut L. Caſſio, C. Mario COSS. quo anno & bubone uiſo luſtrata eſt. Quæ ſit auis ea, nec reperitur, nec traditur. Quidam ita interpretantur, incendiariam eſſe quæcunque apparuerit carbonem ferens ex aris uel altaribus. Alij ſpinturnicem eam uocant: ſed hæc ipſa quæ eſſet inter aues, qui ſe ſcire diceret non inueni.

De Cliuia. Cap. XIIII.

c Liuiam quoque auem ab antiquis nominatam animaduerto ignorari. Quidam clamatoriam

dicunt, Labeo prohibitoriam. Et apud Nigidium subis appellatur auis, quæ aquilarum oua frangat.

De auibus incognitis. Cap. XV.

Vt præterea complura genera depicta in Etrusca disciplina, seculis non uisa: quæ nunc defecisse mirum est, cum abundent etiam quæ gula humana populatur.

De auibus nocturnis. Cap. XVI.

Xternorum de augurijs peritissime scripsisse Hylas nomine putatur. Is tradit noctuam, bubonem, picum arbores cauatem, trogonem, corniçm, à cauda de cuo exire: quoniam pondere capitum peruersa oua, posteriorem partem corporum fouendam matri applicent.

De noctuis. Cap. XVII.

Octuarum contra aues solers dimicatio. Maiore circũdatæ multitudine, resupinæ pedibus repugnant, collectæq; in arctum, rostro & unguibus totæ teguntur. Auxiliatur accipiter collegio quodam naturæ, bellumq; partitur. Noctuas sexagenis diebus hyemis cubare, & nouem uoces habere tradit Nigidius.

De pico martio. Cap. XVIII.

Vt & paruæ aues uncorũ unguiũ, ut pici, martio cognomine insignes, et in auspicijs magni. Quoniam arborũ cauatores, scandentes in subrectum feliũ modo illi uero et supini. percussi cortices sono, pabulum subesse intelligunt. pullos in cauis educant auium soli. Adactos cauernis eorum à pastore cuneos, admota quadam ab his herba, elabi credi-

tur vulgo. Trebius autor est, clauum cuneum ue adactũ quãta libeat ui arbori in qua nidũ habeat, statim exilire cũ crepitu arboris, cũ insederit clauo aut cuneo. Ipsi principales Latio sunt in augurijs, à rege qui nomen huic aui dedit. Vnũ eorum præscitũ transire nõ queo. In capite prætoris urbani L. Tuberonis, in foro iura pro tribunali reddẽtis, sedit ita placide, ut manu prehẽderetur. Respondere uates, exitium imperio portẽdi si dimitteretur: at si exanimaretur, prætori. Et ille auem protinus concerpsit: nec multo post impleuit prodigium. Vescuntur & glande in hoc genere, pomisq; multæ, sed quæ carne tantum non uiuunt, excepto miluo: quod ipsum in augurijs dirum est.

De uncos ungues habẽtibus et digitos. Cap. XIX.

Vncos ungues habentes omnino non congregãtur, & sibi quæque prædantur. Sunt autem omnes ferè altiuolæ præter nocturnas: et magis, maiores. Omnibus alæ grandes, corpus exiguum. Ambulant difficulter. In petris raro consistunt, curuatura unguium prohibente. Nunc de secundo ordine dicamus: qui in duas diuiditur species, oscines, & alites: illarum generi cantus oris, his magnitudo differentiam dedit. Itaque præcedent & ordine:

De pauonibus, et q eos primus comederit. C. XX.

Omnes q; reliquas in his pauonũ genus, cũ forma tum intellectu eius & gloria. Gẽmantes laudatus expandit colores aduerso maxime sole, quia sic fulgentius radiant. Simul umbræ quosdã repercussus cæteris, qui in opaco clarius micant, concauata quærit cauda: oẽsq; in acerũ cõtrahit pẽnarũ, quos

spectari gaudet oculos. Idē cauda annuis uicibus amissa cum foliis arborum, donec renascatur iterum cum flore, pudibundus ac mœrens quærit latebram. Viuit annis XXV. Colores incipit fundere in trimatu. Ab autoribus non glorioſum tantum animal hoc traditur, ſed & maleuolum, ſicut anſer uerecundum: quoniam has quoque quidam addiderunt notas in his, haud probatas mihi. Pauonem cibi gratia Romæ primus occidit orator Hortenſius, additali cœna ſacerdotij. Saginare primus inſtituit circa nouiſſimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco, exq; eo quæſtu reditus ſeſtertiū ſexagena M. habuit.

De gallis, & quomodo caſtrentur, & de gallinaceo locuto. Cap. XXI.

Proxime gloriam ſentiunt & hi noſtri uigiles nocturni, quos exactandis in opera mortalibus, rumpendoq; ſomno natura genuit. Norūt ſydera, & ternas diſtinguunt horas interdiu cantu. Cum ſole eunt cubitum, quartaq; caſtrenſi uigilia ad curas laborem q; reuocant. Nec ſolis ortum incautis patiuntur obrepere, diem q; uenientem nunciant cantu, ipſum uero cantum plauſu laterum. Imperitant ſuo generi, & regnum in quacunque ſunt domo exercent. Dimicatione paritur hoc quoque inter ipſos, uelut ideo tela agnata cruribus ſuis intelligentes: nec finis ſæpe commorientibus. Quod ſi palma contingit, ſtatim in uictoria canunt, ſeq; ipſi principes teſtantur. Victus occultatur ſilens, ægreq; ſeruitium patitur. Et plebs tamen æque ſuperba graditur ardua ceruice, criſtis celſa: cœlumq; ſola uolucrum aſpicit crebro, in ſublime cauda quoque

falcatam erigens: itaque terrori sunt etiam leonibus ferarum generosissimis. Iam ex his quidam ad bellatantum et prælia assidua nascuntur, quibus etiam patrias nobilitarunt Rhodum ac Tanagram. Secundus est honos habitus Melias ac Chalcidicis, ut planè dignæ aliti tantum honoris præbeat Romana purpura. Horum sunt tripudia solistima. Hi magistratus nostros quotidie regunt, domos q; ipsis suas claudunt aut reserant: hi fasces Rom. impellunt aut retinent, iubent acies aut prohibent, uictoriarum omnium toto orbe partarum auspices: hi maxime terrarum imperio imperant, extis etiam fibris q; haud aliter, quàm opimæ uictimæ dijs grati. Habent ostenta & præposteri eorum uespertini q; cantus. Nanque totis noctibus canendo, Bœotijs nobilem illam aduersus Lacedæmonios præsaguere uictoriam, ita coniecta interpretatione, quoniam uicta ales illa nõ caneret. Desinunt canere castrati, quod duobus fit modis, lumbis adustis candente ferro, aut imis cruribus: mox ulcere oblito figlina creta: facilius ita pinguescũt. Pergami omnibus annis spectaculum gallorum publice editur œu gladiatorum. Inuenitur in annalibus, in Ariminensi agro M. Lepido, Q. Catulo COSS. in uilla Galery locutum gallinaceum, semel, quod equidem sciam.

De anseribus, & quis primus iecur anserinum comederit, & de adipe anserino Comageno. Cap. XXII.

St & anseri uigil cura Capitolio testata defenso, per id tempus canum silentio proditis rebus. Quamobrẽ cibaria anserum cen-

sores in primis locant. Quin & fama amoris, Argis dilecta forma pueri nomine Oleni, & Glauces Ptolemæo regi cithara canentis, quam eodem tempore & aries amasse proditur. Potest & sapientiæ uideri intellectus ijs esse. Ita comes perpetuo adhæsisse Lacydi philosopho dicitur, nusquam ab eo non in publico, non in balneis, non noctu, non interdiu digressus. Nostri sapientiores, qui eos iecoris bonitate nouere. Fartilibus in magnam amplitudinem crescit, exemptum quoque lacte mulso augetur. Nec sine causa in quæstione est, quis primus tantum bonum inuenerit, Scipio Metellus uir consularis, an M. Sestius eadem ætate eques Ro. Sed (quod constat) Messalinus Cotta, Messalæ oratoris filius, palmas pedū ex his torrere, atque patinis cum gallina cœorum cristis condire reperit. Tribuetur enim à me culinis cuiusque palma cum fide. Mirum in hac alite, à Morinis usque Romam pedibus uenire. Fessi proferuntur ad primos, ita cæteri spatione naturali propellunt eos. Candidorum alterum uectigal in pluma. Velluntur quibusdam locis bis anno. Rursus plumigeri uestiuntur: mollioráq; quæ corpori quam proxima, & è Germania laudatissima. Candidi ibi, uerum minores, ganzæ uocantur. Pretium plumæ eorum, in libras denarij quini. Et inde crimina plerunque auxiliorum præfectis, à uigili statione ad hæc aucupia dimissis cohortibus totis. Eoq; deliciæ processere, ut sine hoc instrumento durare iam ne uirorum quidem cæruices possint. Aliud reperit Syriæ pars quæ Comagene uocatur: adipem eorū in uase æreo cum cinnamo niue multa obrutum, ac rigore gelido macerātū, ad usum præclari medicaminis, quod ab gente dicitur

Comagenum. Anserini generis sunt chenalopeces, & quibus lautiores epulas nō nouit Britannia chenerotes, fero anseri minores. Decet tetraonas suus nitor, absoluta q; nigritia, in supercilijs coci rubor. Alterum eorum genus uulturum magnitudinem excedit, quorum et colorem reddit. Nec ulla ales excepto struthiocamelo maius corpore implens pondus, in tantum aucta, ut in terra quoque immobilis prehendatur. Gignunt eos alpes, & septentrionalis regio. In auiarijs saporem perdunt. Moriuntur contumacia spiritu reuocato. Proximæ eis sunt quas Hispania aues tardas appellat, Græcia otidas damnatas in cibis. Emissa enim ossibus medulla, odoris tædium extemplo sequitur.

De gruibus, ciconijs, oloribus, & peregrinis auibus, & coturnicibus, de glotte. Cap. XXIII.

INducias habet gens Pygmæa abscessu gruū (ut diximus) cum ijs dimicantium. Immensus est tractus quo ueniunt, si quis reputet a mari eoo. Quando proficiscantur consentiunt, uolant ad prospiciendum alte, ducem quem sequantur eligunt: in extremo agmine per uices, qui acclament, dispositos habent, & qui gregem uoce contineant. Excubias habent nocturnis temporibus, lapillum pede sustinentes, qui laxatus somno et decidēs, idiligentiā coarguat. Cæteræ dormiūt capite subter alā cōdito, alternis pedibus insistentes. Dux erecto prouidet collo, ac prædicit. Eædem mānsuefactæ lasciuiūt, gyrosq; quosdā idecoro cursu uel singulæ peragūt. Certū est, pōtū transuolaturas, primū

omnium anguſtias petere, inter duo promontoria Criu metopon & Carambin: mox ſaburra ſtabiliri. cum medium tranſierint, abijcia lapillos è pedibus: cum attigerint continentem, & è gutture harenam. Cornelius Nepos, qui diui Auguſti principatu obijt, cum ſcriberet turdos paulo ante cœptos ſagnari, addidit ciconias magis placere, quàm grues: cum hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo uelit attigiſſe. Ciconiæ quonam è loco ueniant, aut quò ſe referant, incompertum adhuc eſt. E longinquo uenire non dubium, eodem quo grues modo: illas hyemis, has æſtatis aduenas. Abituræ congregantur in loco certo: comitatæq; ſic, ut nulla ſui generis relinquatur, niſi captiua et ſeruá, ceu lege prædicta die recedunt. Nemo uidit agmen diſcedentium, cum diſceſſurum appareat: nec uenire, ſed ueniſſe cernimus: utrũque nocturnis fit tẽporibus. Et quamuis ultra citrá ue peruolent, nunquam tamen adueniſſe uſquam, niſi noctu exiſtimantur. Pythonos omen uocant in Aſia patentibus campis, ubi congregatæ inter ſe commurmurãt. eam quæ nouiſſima aduenit lacerant, atque ita abeũt. Notatum, poſt Idus Auguſtas non temere uiſas ibi. Sunt qui ciconijs non ineſſe linguas confirment. Honos ijs, ſerpentium exitio tantus, ut in Theſſalia capitale fuerit occidiſſe, eademq; legibus pœna, quæ in homicidam. Simili anſeres quoque & olores ratione commeant. ſed horum uolatus cernitur. Liburnicarum more roſtrato impetu feruntur, facilius ita findentes aëra, quàm ſi recta fronte impellerent: à tergo ſenſim dilatante ſe cuneo porrigitur agmen, largeq; impellenti præbetur auræ. Colla imponunt præcedentibus, feſſos duces ad tergũ

recipiunt. Ciconiæ nidos eosdem repetunt: genitricum se nectam inuicem educant. Olorum morte narratur flebilis cantus, falso, ut arbitror, aliquot experimentis. Iidem mutua carne uescuntur inter se. Verum hæc commeantium per maria terrasq; peregrinatio non patitur differri minores quoque, quibus est natura similis. utcunque enim supradictas magnitudo & uires corporũ inuitare uideri possunt. Coturnices ante etiam semper adueniunt quàm grues, parua auis, & cum ad nos uenit, terrestris potus, quàm sublimis. Aduolant & hæ simili modo non sine periculo nauigantium, cum appropinquauere terris. Quippe uelis sæpe insidunt, & hoc semper noctu, merguntq; nauigia. Iter est his per hospitia certa. Austro non uolant, humido scilicet & grauiore uento. Aura tamen uehi uolunt, propter pondus corporum, uiresq; paruas. Hinc uolantium illa conquestio labore expressa. Aquilone ergo maxime uolant ortygometra duce. Primam earũ terræ appropinquantem accipiter rapit. Semper hinc remeantes comitatum sollicitant, abeuntq; unà persuasæ glottis & otis & cychramus. Glottis prælongam exerit linguam, unde ei nomẽ. Hanc initio blandita peregrinatione auide profectam, pœnitentia in uolatu cum labore scilicet subit. reuertitur comitatam piget, & sequi: nec unquam plus uno die pergit, in proximo hospitio deserit. uerum inuenitur alia, antecedente anno relicta: simili modo in singulos dies. Cychramus perseuerantior festinat etiam peruenire ad expetitas sibi terras. itaque noctu is eas excitat, admonetq; itineris. Otis bubone minor est, noctuis maior, auribus plumeis eminentibus, unde & nomen illi:

quidam Latine asionem uocant: imitatrix aliàs auis ac parasita, & quodam genere saltatrix. capitur haud difficulter ut noctuæ, intenta in aliquo circumeũte alio. Quod si uentus agmen aduerso flatu cœperit inhibere, ponduscalis lapidum apprehensis, aut gutture harena repleto, stabilitæ uolant. Coturnicibus uenenũ semen gratissimus cibus: quam ob causam eas damnauere mẽsæ, simul q; comitialem propter morbum despui suetum, quem solæ animalium sentiunt præter hominem.

De hirundinibus, merulis, turdis & sturnis, turturibus & palumbis. Cap. XXIIII.

a Eeunt & hirundines hybernis mensibus, solæ carne uescens auis ex ijs, quæ aduncos ungues non habent: sed in uicina abeunt, apricos secutæ montium recessus: inuentæq; iam sunt ibi nudæ atque deplumes. Thebarum tecta subire negãtur, quoniam urbs illa sæpius capta sit: nec Bizyæ in Thracia, propter scelera Terei. Cecina Volaterranus equestris ordinis quadrigarum dominus, comprehensas in urbem secum auferens uictoriæ nuncias amicis mittebat, in eundem nidum remeantes illito uictoriæ colore. Tradit & Fabius Pictor in annalibus suis, cum obsideretur præsidium Romanum à Ligustinis, hirundinẽ à pullis ad se allatam: ut lino ad pedem eius alligato nodis significaret, quoto die aduenientе auxilio eruptio fieri deberet. Abeunt & merulæ turdiq;, & sturni, simili modo in uicina. Sed hi plumam non amittunt, nec occultantur, uisi sæpe ibi, quò hybernum pabulum petunt. itaque in Germania hyeme maxime turdi cernuntur. Verius turtur occultatur, pennasq; amittit.

Abeunt & palumbes, quónam & in ijs incertum. Sturnorum generi proprium cæteruatim uolare, et quodam pilæ orbe circumagi, omnibus in medium agmen tendentibus. Volucrum soli hirundini flexuosi uolatus, uelox celeritas, quibus ex causis neque rapinæ cæterarum alitum obnoxia est. Eadem demum sola auium non nisi in uolatu pascitur.

Quæ auium perênes, quæ semestres, quæ trimestres. Cap. XXV.

Emporum magna differentia auibus: Perennes ut columbæ, semestres ut hirundines, trimestres ut turdi & turtures, & quæ cum fœtum eduxere, abeunt, ut galguli, upupæ.

De auibus mira. Cap. XXVI.

Vtores sunt, omnibus annis aduolare Ilium ex Aethiopia aues, & confligere ad Memnonis sepulchrum, quas ob id Memnonidas uocant. Hoc idem quinto quoque anno facere eas in Aethiopia circa regiam Memnonis, exploratum sibi Cremutius tradit. Simili modo pugnant Meleagrides in Bœotia. Africæ hoc est gallinarum genus gibberum, uarijs sparsum plumis, quæ nouissimæ sunt peregrinarũ auium in mensas receptæ propter ingratum uirus. Verum Meleagri tumulus nobiles eas fecit.

De auibus seleucidibus. Cap. XXVII.

Eleucides aues uocantur, quarum aduentum ab Ioue precibus impetrant Casij montis incolæ, fruges eorum locustis uastantibus. Nec unde ueniant, quóue abeant, compertum, nunquã cõspectis nisi cum præsidio earum indigetur.

De ibi. Cap. XXVIII.

Nuocant & Aegyptij ibes suas contra serpē
i tium aduētum: & Elei Myiagron deum, mu
scarum multitudine pestilentiam afferēte: quæ protinus intereunt qua litatum est illi die.

Quæ aues in quibus locis non sunt, & quæ mutant colorem & uocem, & de lu-
scinijs. Cap. XXIX.

Ed in secessu auium & noctuæ paucis die-
s bus latere traduntur, quarum genus in Creta insula non est: etiam si qua inuecta sit emoritur. Nam hæc quoque mira naturæ differentia: alia alijs locis negat, tanquam frugum fruticumue, sic & animalium non nasci, tralatitium: inuecta emori mirū. Quid est illud unius generis saluti aduersum? quæue ista naturæ inuidia? aut qui terrarum dicati auibus termini? Rhodus aquilam non habet. Transpadana Italia iuxta alpes Larium lacum appellat, amœnum arbusto agro, ad quem ciconiæ non permeant: sicuti nec octauū extra lapidem ab eo, immensa alioqui finitimo Insubrium tractu examina graculorum monedularumq;, cui soli aui furacitas auri argentiq; præcipue mira est. Picus Martius in Tarentino agro negatur esse. Nuper & adhuc tamen rara ab Apennino ad urbem uersus cerni cœpere picarum genera, quæ longa insignes cauda uariæ appellantur. Proprium his calueſcere omnibus annis, cum serantur rapa. Perdices non trasuolant Bœotiæ fines in Attica: nec ulla auis in Ponto, insula qua sepultus est Achilles, sacratam ei ædem. In Fidenate agro iuxta urbem ciconiæ nec pullos nec nidum faciunt. At

in agrum Volaterranum palumbium uis è mari quo tannis aduolat. Romæ in ædem Herculis in foro Boario, nec muscæ nec canes intrant. Multa præterea similia, quæ prudens subinde omitto in singulis generibus, fastidio parcens: quippe cum Theophrastus tradat inuectitias esse in Asia etiam columbas, & pauones, & coruos, & in Cyrenaica uocales ranas. Alia admiratio circa oscines: ferè mutant colorem uocemq; tempore anni, ac repente fiunt aliæ: quod in grandiore alitum genere grues tantum. Eæ enim senectute nigrescunt. Merula ex nigra ruffescit, canit æstate, hyeme balbutit, circa solstitium mutat. Rostrum quoq; anniculis in ebur trãsfiguratur, duntaxat maribus. Turdis color æstate circa collum uarius, hyeme concolor. Luscinijs diebus ac noctibus continuis XV garrulus sine intermissu cantus, dẽsante sẽ frondium germine, non in nouissimum digna miratu aue. Primum tanta uox tam paruo in corpuscu lo, tam pertinax spiritus. Deinde in una perfecta musicæ scientia modulatus editur sonus: & nunc continuo spiritu trahitur in longum, nunc uariatur inflexo, nũc distinguitur concaso, copulatur intorto, promittitur reuocato, infuscatur ex inopinato: interdum & secum ipse murmurat: plenus, grauis, acutus, creber, extentus, ubi uisum est uibrans, summus, medius, imus. Breuiterq;, omnia tam paruulis in faucibus, quæ tot exquisitis tibiarum tormentis ars hominum excogitauit: ut non sit dubium hanc suauitatem præmonstratam efficaci auspicio, cum in ore Stesichori cecinit infantis. Ac ne quis dubitet artis esse, plures singulis sunt cantus, et non iidem omnibus, sed sui cuique. Certant inter se, palamq; ani-

mosa contentio est. Victa morte finit sæpe uitam, spiritu prius deficiēte, quàm cantu. Meditantur aliæ iuniores, uersus q; quos imitentur accipiunt. Audit discipula intē tionē magna, et reddit, uicibus q; reticent. Intelligitur e- mendatæ correctio, & in docente quædam reprehēsio. Ergo seruorum illis pretia sunt, et quidē ampliora, q̄. quibus olim armigeri parabantur. Scio sestertijs VI. cā didā alioquin, quod est propē inusitatum, ueniisse, quæ Agrippinæ Claudij principis coniugi dono daretur. Vi sum iam sæpe, iussas canere cœpisse, & cum sympho- nia alternasse: sicut homines repertos, qui sonum earū, addita in transuersas harundines aqua, foramen inspi- rantes, linguæ ue parua aliqua opposita mora, indiscre ta redderent similitudine. Sed eæ tantæ tam q; artifices argutiæ à XV. diebus paulatim desinunt, nec ut fatiga tas possis dicere aut satiatas. Mox æstu aucto in totum alia uox fit, nec modulata aut uaria. Mutatur et color. Postremo hyeme ipsa non cernitur. Linguis earum te- nuitas illa prima non est, quæ cæteris auibus. Pariunt uere primo, cum plurimum sena oua. Alia ratio ficedu lis. Nam formam simul coloremq; mutant. Hoc nomen non nisi autumno habent, postea melancoryphi uocan- tur. Sic & erithacus hyeme, idem phœnicurus æstate. Mutat & upupa, ut tradit Aeschylus poëta, obscœna ali îs pastu auis, crista uisenda plicatili, contrahens eā subrigens q; per longitudinem capitis. Oēnāthe quidem etiam statos latebræ dies habet, exoriente sirio occulta- ta, ab occasu eiusdem prodit: quod miremur, ipsis diebus utrunque. Chlorion quoque qui totus est luteus, hyeme non uisus, circa solstitia procedit.

De merulis. Cap. XXX.

Erulæ circa Cyllenen Arcadiæ, nec usquam aliubi candidæ nascuntur. Ibis circa Peluſiũ tantum nigra eſt, cæteris oĩbus locas candida.

Tẽpus auiũ genituræ. Cap. XXXI.

Scinẽs, præter exceptas, non temere fœtus faciunt ante æquinoctium uernum, aut poſt autumnale: ante ſolſtitium autem dubios, poſt ſolſtitium uitales.

De halcyonibus, et de diebus earũ nauigabilibus, & gauijs, & mergis. Cap. XXXII.

O maxime ſunt inſignes halcyones. Dies earum partus, maria quiq; nauigant nouere. Ipſa auis paulo amplior paſſere, colore cyaneo ex parte maiore, tantũ purpureis & candidis admixtis pennis, collo gracili ac procero. Alterum genus earum magnitudine diſtinguitur & cantu. Minores in harundinetis canũt. Halcyonem uidere rariſſimum eſt, nec niſi Vergiliarum occaſu, et circa ſolſtitia brumæ uue, naue aliquando circumuolata, ſtatim in latebras abeuntem. Fœtificant bruma, qui dies halcyonides uocantur, placido mari per eos & nauigabili, Siculo maxime. In reliquis partibus eſt quidem mitius pelagus, Siculum utique tractabile. Faciũt autem ſeptem ante brumam diebus nidos, & totidem ſequentibus pariunt. Nidi earum admirationem habent, pilæ figura, paulum eminẽti ore perq; angusto, grãdium ſpongiarũ ſimilitudine: ferro interdi nõ queunt, frangunturq; ictu ualido, ut ſpuma arida maris. Nec unde cõfingantur, inuenitur. Putant ex ſpinis aculeatis: piſcibus enim uiuunt.

Subeunt & in amnes. Pariunt oua quina. Gauiæ in petris nidificant, mergi in arboribus. Pariunt plurimũ terna. Sed gauiæ æstate, mergi incipiente uere.

De diuersitate nidificantium auium, hirũdine, argutili, cynamolgis, et peredicibus. Cap. XXXIII.

Alcyonum nidi figura, reliquarum quoque
h *solertiæ admonet: neque alia parte ingenia auium magis admiranda. Hirundines luto constituunt, stramento roborant. Si quando inopia est luti, madefactæ multa aqua pennis pluuerem spargũt. ipsum uero nidum mollibus plumis floccisq; consternunt tepefaciendis ouis, simul ne durus sit infantibus pullis. In fœtu summa æquitate alternant cibum. Notabili munditia egerunt excrementa pullorum: adultioresq; circumagi docent, & foris saturitatem emittere. Alterum genus hirundinum est rusticarum & agrestium, quæ raro in domibus, diuersos figura, sed eadem materia confingunt nidos, totos supinos, faucibus porrectis in angustum, utero capaci: mirum, qua peritia occultandis habiles pullis, & substernendis molles. In Aegypti Heracleotico ostio molem continuatione nidorum euaganti Nilo inexpugnabilem opponunt stadii ferè unius spatio, quod humano opere perfici non posset. In eadem Aegypto iuxta oppidum Copton insula est sacra Isidi: quam ne laceret amnis idem, muniunt opere, incipientibus uernis diebus palea et stramento rostrum eius firmantes, continuatis per triduũ noctibus tanto labore, ut multas in opere emori cõstet. eaq; militia illis cum anno redit semper. Tertium est*

earum

earum genus quæ ripas excauant, atque ita internidificant. Harum pulli ad cinerem ambusti, mortifero faucium malo multisq; aliis morbis humani corporis medẽtur. Non faciunt hæ nidos. Migrantq; multis diebus ante, si futurum est ut auctus amnis attingat. In genere parrarum est cui nidus ex musco arido ita absoluta perficitur pila, ut inueniri non possit aditus. Argatilis appellatur, eadem figura ex ligno intexens. Picorum aliquis suspendit in furculo primis in ramis cyathi modo, ut nulla quadrupes possit accedere. Galgulos quidem ipsos dependentes pedibus somnum capere confirmant, quia tutiores ita se sperant. Iam publicum quidẽ omnium est, tabulata ramorum sustinendo nido prouide eligere, cameraq; ab imbri aut fronde protegere dẽsa. In Arabia cynamolgus auis appellatur: cinnami furculis nidificat. Plumbatis eos sagittis decutiunt indigenæ, mercis gratia. In Scythis auis magnitudine otidis, binos parit, in leporina pelle semper in cacuminibus ramorum suspensa. Picæ cum diligentius usum ab homine nidum sensere, oua transferunt aliò. Hoc in his auibus, quarum digiti non sunt accommodati complectendis transferendisq; cuis, miro traditur modo. Nam que furculo super bina oua impositio, ac ferruminato alui glutino, subdita ceruicæ medio, æqua utrinque libra deportant aliò. Nec uero ijs minor solertia, quæ cunabula in terra faciunt, corporis grauitate prohibitæ sublime petere. Merops uocatur, genitores suos reconditos pascens, pallido intus colore pennarum, superne cyaneo, priori subrutilo. Nidificat in specu sex pedum defossa altitudine. Perdices spina & fruticæ sic muniunt receptaculis

culum, ut contra feras abunde uallentur. Quis stragulum molli puluere contumulant, nec in quo loco peperere incubant: né ue cui frequentior conuersatio sit suspecta, transferunt alio. Illæ quidem & maritos suos fallunt, quoniam intemperantia libidinis frangunt earum ouá, ne incubando detineantur. Tunc inter se dimicant mares desyderio fœminarum: uictum aiunt Venerem pati. Id quidem & coturnices, Trogus & gallinaceos aliquando: Perdices uero à domitis feros & nouos aut uictos iniri promiscue. Capiuntur quoque pugnacitate eiusdem libidinis, cótra aucupis indicem exeunte in prælium duce totius gregis. Capto eo procedit alter, ac subinde singuli. Rursus arcæ conceptum fœminæ capiuntur, contra aucupum fœminam exeuntes, ut rixando abigant eam. Neque in alio animali par opus libidinis. Si contra mares steterint fœminæ, aura ab his flante prægnantes fiunt. Hiantes autem exerta lingua per id tempus æstuant, concipiuntq; superuolantium afflatu, sæpe uoce tantum audita masculi. Adeóq; uincit libido etiam fœtus charitatem, ut illa furtim & in occulto incubans, cum sensit fœminam aucupis accedentem ad marem, recinat reuocetq;, & ultro præbeat se libidini. Rabie quidem tanta feruntur, ut in capite aucupantium sæpe cæcæ metu sedeant. Si ad nidum is cœperit accedere, procurrit ad pedes eius fœta, prægrauem aut delumbem sese simulans, subitóq; in procursu aut breui aliquo uolatu cadit fracta aut ala aut pedibus: procurrit iterum, iamiam prehensurum effugiens, spemq; frustrans, donec in diuersum abducat à nidis. Eadem in pauore libera, ac materna uacans cura, in

sulco resupina gleba se terræ pedibus apprehẽsa operit. Perdicum uita ad sexdecim annos durare existimatur.

De columbis. Cap. XXXIIII.

Bis columbarum maxime spectantur simili a ratione mores ijdem, sed pudicitia illis prima, & neutri nota adulteria. Coniugij fidem nõ uiolant, communem q; seruant domum. Nisi cœlebs aut uidua, nidum non relinquit. Et imperiosos mares, subinde etiam iniquos ferunt: quippe suspicio est adulterij, quamuis natura non sit. Tunc plenum querela guttur, sæuiq; rostro ictus, mox in satisfactione exosculatio, & circa Veneris preces crebris pedum orbibus adulatio. Amor utrique sobolis æqualis: sæpe & ex hac causa castigatio, pigrius intrante fœmina ad pullos. Parturienti solatia & ministeria ex mare. Pullis primo salsiorem terram collectam gutture in ora inspuunt, præparantes tempestiuitatem cibo. Proprium generis eius & turturũ, cum bibant colla non resupinare, large bibere, iumentorum modo.

De palumbibus & differentia columbarum. Cap. XXXV.

Iuere palũbes ad XXX. annum, aliquos ad u XL. habemus autores, uno tantum incommodo unguium, eodem & argumento senectæ, qui citra perniciem reciduntur. Cantus omnibus similis atque idem, trino conficitur uersu, præterq; in clausula gemitu: hyeme mutis, iuere uocalibus. Nigidius putat, cũ oua incubat, subtecto nominatam palumbem relinquere nidos. Pariunt autem post solstitia. Columbæ et turtures octonis annis uiuunt.

De passeribus. Cap. XXXVI.

Contra passeri minimum uitæ, cui salacitas
c par. Mares negantur anno diutius durare, ar
gumento, quia nulla ueris initio appareat ni-
gritudo in rostro, quæ ab æstate incipit. Fœminis lon-
giusculum spatium. Verum columbis inest quidam &
gloriæ intellectus, Nosse credas suos colores, uarietа-
tem q; dispositam: quin etiam exuolatu quæritur plau-
dere in cœlo, uarie q; sulcare. Qua in ostentatione ut
unctæ præbentur accipitri, implicatis strepitu pennis,
qui non nisi ipsis alarum humeris eliditur, alioquin so
luto uolatu in multum uelociores. Speculatur occultus frō
de latro, & gaudentem in ipsa gloria rapit.

De tinnunculo. Cap. XXXVII.

Bid cum ijs habenda est auis quæ tinnuncu
d lus uocatur. Defendit enim illas, terret q; acci-
pitres naturali potentia, in tantum, ut uisum
uocem q; eius fugiant. Hæc de causa præcipuus colum-
bis amor eorum. Feruntq; si in quatuor angulis defo-
diantur in ollis nouis oblitis, non mutare sedem colum-
bas: quod auro insectis alarum articulis quæsiere ali-
qui, non aliter innoxijs uulneribus, multiuaga alioquin
aue. Est enim ars illis inter se blandiri, & corrumpe-
re alias, furtoq; comitatiores reuerti. Quin & internū-
ciæ in rebus magnis fuere, epistolas annexas earum pe
dibus obsidione Mutinensi in castra consulum D. Bruto
mittente. Quid uallum & uigil obsidio, atque etiam re
tia amne prætenta profuere Antonio, per cœlum eunte
nuncio? Et harum amore insaniunt multi, ac super te-
cta exædificant turres ijs, nobilitatem q; singularum et

origines narrant, uetere iam exemplo. L. Axius eques Romanus ante bellum ciuile Pompeianum denarijs quadringentis singula paria uenditauit, ut M. Varro tradit. Quum & patriam nobilitauere, in Campania grandissimæ prouenire existimatæ. Harum uolatus in reputationem cæterarum quoque uolucrũ nos impellit.

De uolatu & incessu auium. Cap. XXXVIII.

Omnibus animalibus reliquis certus & uniusmodi, et in suo cuique genere incessus est: aues solæ uario meatu feruntur, & in terra & in aëre. Ambulant aliquæ, ut cornices: saliunt aliquæ, ut passeres, merulæ, ut perdices, rusticulæ: ante se pedes iaciunt, ut ciconiæ et grues: expandunt alas, pendentesq; raro interuallo quatiunt, aliæ crebrius, sed & primas duntaxat pennas: aliæ & tota latera pandunt. Quædam uero maiore ex parte compressis uolant. Percussęq; semel aliquæ & gemino ictu aëre feruntur: uelut incluſum eum prementes, eiaculantur sese in sublime, in rectum, in pronum. Impingi putes aliquas, aut rursus ab alto cadere has, illas salire. Anates solæ, quæq; sunt eiusdem generis, in sublime protinus sese tollunt, atque è uestigio cœlum petunt, & hoc etiam ex aqua. Itaque in foueas quibus feras uenamur, delapsæ solæ euadunt. Vultur & ferè grauiores, nisi ex procursu, aut altiore tumulo immissæ non euolant, cauda reguntur. Aliæ circumspectant, aliæ flectunt colla. Nonnullæ uescuntur ea quæ rapuere pedibus. Sine uoce non uolant multæ: aut è contrario semper in uolatu silent. Subrectæ, pronæ, obliquæ in latera, in ora, quædam & resupinæ se-

runtur, ut si pariter cernantur plura genera, non in eadem natura meare uideantur.

De apodibus. Cap. XXXIX.

p Lurimum uolant quæ apodes, quia careant usu pedum, ab alijs cypseli appellantur, hirundinum specie. Nidificant in scopulis. Hæ sunt quæ toto mari cernuntur: Nec unquam tam longo naues, tamq; continuo cursu recedunt a terra, ut non circumuolitent eas apodes. Cætera genera residunt & insistunt: his quies, nisi in nido, nulla: aut pendent aut iacent. Et ingenia æque uaria, ad pastum maxime.

De caprimulgis & plateis. Cap. XL.

c Aprimulgi appellantur grandioris merulæ aspectu, fures nocturni: interdiu enim uisu carent. Intrant pastorum stabula, caprarumq; uberibus aduolant suctum propter lactis, qua iniuria uber emoritur, capriq; cæcitas quas ita mulsere oboritur. Platea nominatur aduolans ad eas quæ se in mari mergunt, & capita illarum morsu corripiens, donec capturam extorqueat. Eadem cum deuoratis se impleuit conchis, calore uentris coctas euomit, atque ita ex ijs esculenta legit, testas excernens.

De ingenijs auium. Cap. XLI.

u Illaribus gallinis & religio inest: Inhorrescit edito ouo, excutiuntq; se se, & circumactæ purificant, ac festuca al qua se et oua lustrant.

De carduele, & psittaco, & auibus quæ loquuntur. Cap. XLII.

m Inimæ auium carduelis imperata faciunt, nec uocæ tantum, sed pedibus & ore pro manibus. Est

quæ boum mugitus imitetur, in Arelatensi agro taurus appellata, alioquin parua. Est quæ equorũ quoque hinnitus, anthus nomine, herbæ pabulo aduẽtu eorum pulsa imitatur, ad hunc modum se ulciscens. Super omnia humanas uoces reddunt, psittaci quidem etiam sermocinãtes. India auem hanc mittit, sittacem uocat, uiridem toto corpore, torque tantũ miniato in cæruicæ distinctam. Imperatores salutat, & quæ accipit uerba pronunciat, in uino præcipue lasciuia. Capiti eius duritia eadem quæ rostro. Hæc cum loqui discit, ferreo uerberatur radio: nõ sentit aliter ictus. Cũ deuolat, rostro se excipit, illi innititur, leuioremq; se ita pedum infirmitati facit. Minor nobilitas, quia non ex longinquo uenit, sed expressior loquacitas certo generi picarum est. Adamant uerba quæ loquuntur. Nec discunt tantum sed diligunt: meditantesq; intra semet, cura atque cogitatione intentionem non occultant. Constat emori uictas difficultate uerbi, ac nisi subinde eadem audiant, memoria falli: quærentes mirum in modum hilarari, si interim audierint id uerbum. Nec uulgaris ijs forma, quamuis non spectanda. Satis illis decoris in specie sermonis humani est. Verum addiscere alias negant posse, quàm quæ ex genere earum sunt, quæ glande uescantur: & inter eas facilius, quibus q; ni sunt digiti in pedibus, ac ne eas quidem ipsas nisi primis duobus uitæ annis. Latior ys est lingua: omnibusq; in suo cuique genere, quæ sermonem imitantur humanum: quanquam id penè in omnibus contingit. Agrippina coniunx Claudij Cæsaris turdum habuit (quod nunquam ante) imitantem sermones hominum, cum hæc proderem. Habebant &

Cæsares iuuenes item sturnum, luscinias, Græco atque latino sermone dociles: præterea meditantes in diem, et assidue noua loquentes longiore etiam contextu. Docentur secreto, & ubi nulla alia uox misceatur, assidente qui crebro dicat ea, quæ condita uelit, ac cibis blandiete.

De coruorum intelligentia. Cap. XLIII.

Eddatur & coruis sua gratia, indignatione populi Ro. testata, non solum conscientia. Tiberio principe ex fœtu supra Castorum ædē genitus pullus, in oppositam sutrinam deuolauit, etiam religione commendatus officinæ domino. Is mature sermoni assuefactus, omnibus matutinis euolans in rostra, in forum uersus, Tiberium, deinde Germanicum & Drusum Cæsares nominatim, mox transeuntem populum Rom. salutabat, postea ad tabernam remeans, plurium annorum assiduo officio mirus. Hunc siue æmulatione incitatus manceps proximæ sutrinæ, siue iracundia subita, ut uoluit uideri, excrementis eius imposita calceis macula, exanimauit, tanta plebei consternatione, ut primo pulsus ex ea regione, mox & interēptus sit, funusq; innumeris aliti celebratum exequijs, constratum lectum super Aethiopum duorum humeros, præcedente tibicine, & coronis omnium generum, ad rogum usque: qui constructus dextra uiæ Appiæ ad secundum lapidem, in campo Rediculi appellato, fuit. Adeo satis iusta causa P. R. uisa est exequiarum ingenium auis: aut supplicij de ciue Romano: in ea urbe, in qua multorum principum nemo deduxerat funus: Scipionis uero Aemiliani, post Carthaginem Numantiamq; deletas ab eo, nemo uindicauerat mortem. Hoc gestum M. Seruilio, C. Cesto

COSS. ad V. Kalen. April. Nunc quoque erat in urbe Roma, hæc prodente me, equitis Rom. cornix è Bætica, primum colore mira admodum nigro, deinde plura contexta uerba exprimens, & alia atque alia crebro addiscens. Necnon & recens fama Crateri mœroris cognomine in Ericena regione Asiæ, coriorum opera uenantis, eo quòd deuehebat in syluas eos considentes corniculis humeris q; illi uestigabant agebant q;, eò perducta consuetudine, ut exeuntem sic comitarentur & ferirent. Tradendum putauere memoriæ quidam, uisum per situm lapides congerentem in situlam monumenti, in qua plumia aqua durabat, sed quæ attingi non posset: ita de scendere pauentem expressisse tali congerie, quantum poturo sufficeret.

De Diomedeis auibus. Cap. XLIIII.

Ec Diomedeas præteribo aues: Iuba cataractias uocat, & eis esse dentes, oculos q; igneo colore, cætero candidis tradens. Duos semper ijs duces: alterum ducere agmen, alterum cogere: Scrobes excauare rostro, inde crate consternere, & operire terra quæ antefuerit egesta: in his fœtucare: Fores binas omnium scrobibus: orientem spectare quibus exeant in pascua, occasum quibus redeant. Alium exoneraturas subuolare semper, & contrario flatu. Vno hæ in loco totius orbis uisuntur, in insula, quam diximus nobilem Diomedis tumulo atque delubro, contra Apuliæ oram, fulicarum similes. Aduenas barbaros clãgore infestãt, Græcis tantum adulantur, miro discrimine, uelut generi Diomedis hoc tribuentes: ædem q; eam quotidie pleno gutture madentibus pennis perluunt atque purificant:

unde origo fabulæ, Diomedis socios in earum effigies mutatos.

Quæ animalia nihil discant. Cap. XLV.

n On omittendum est, cum de ingenijs differimus, e uolucribus hirundines esse indociles, e terrestribus mures: cum elephanti iussa faciãt, leones iugum subeant, in mari uituli, totq; piscium genera mitescant.

De potu auium. Cap. XLVI.

b Ibunt aues sucto, ex his quibus longa colla, intermittentes, & capite resupinato uelut infundentes sibi. Porphyrio solus morsu bibit: idem est proprio genere, omnem cibũ aqua subinde tingens, deinde pede ad rostrũ ueluti manu afferens. Latissimi in Comagene. Rostra ijs & prælonga crura rubent.

De himantopode, & onocrotalis, & de peregrinis auibus. Cap. XLVII.

h Aec quidem & himantopodi, multo minori, quanquam eadem crurum altitudine. Nascitur in Aegypto. Insistit ternis digitis. Præcipue ei pabulum muscæ. Vita in Italia paucis diebus. Grauiores omnes fruge uescuntur, altiuolæ carne tantũ. Inter aquaticas mergi solitu sunt deuorare quæ cæteræ reddunt. Olorum similitudinem onocrotali habent: nec distare existimarentur omnino, nisi faucibus ipsis inesset alterius uteri genus. Huc omnia inexplebile animal cõgerit, mira ut sit capacitas. Mox perfecta rapina sensim inde in os reddita, in uerã aluum ruminantis modo refert. Gallia hos septentrionalis proxima oceano

mittit. In Hercynio Germaniæ saltu inusitata genera alitum accepimus, quarum plumæ ignium modo colluceant noctibus: in cæteris nihil, præter nobilitatem longinquitate factam, memorandum occurrit.

De multarum auium nominibus, & natura. Cap. XLVIII.

Halerides in Seleucia Parthorum, et in Asia p aquaticarum laudatissimæ: rursus phasianæ in Colchis geminas ex pluma aures submittut subriguntq; , Numidicæ in parte Africæ Numidia , omnesq; iam in Italia. Phœnicopteri linguam præcipui saporis esse, Apicius docuit nepotum omnium altissimus gurges. Attagē maxime Ionius celebratur, uocalis aliàs captus uero obmutescens, quondam existimatus inter raras aues. Iam & in Gallia Hispaniaq; capitur, & per alpes etiam, ubi & phalacrocoraces aues, Balearium insularum peculiares: sicut alpium pyrrocorax, luteo rostro, niger, & præcipuo sapore lagopus: pedes leporino uillo ei nomen hoc dedere, cætero candidæ, columbarum magnitudine. Non extra terram eam uesci facile, quando nec uiua mansuescit, & corpus occisæ statim marcescit. Est et alia nomine eodem, à coturnicibus magnitudine tantum differens, croceo tinctu cibis gratissima. Visam in alpibus ab se peculiarē Aegypti ibin, M. Egnatius Caluinus præfectus earum prodidit.

De nouis auibus & fabulosis. Cap. XLIX.

Enere in Italiam Bebriacensibus bellis ciuili u bus trans Padum & nouæ aues (ita enim ad huc uocantur) turdorum specie, paulum infra columbas magnitudine, sapore gratæ. Baleares insulæ

nobiliorem etiam supradicto porphyrionem mittunt. Ibi & buteo accipitrum generis in honore mensarum est: item uipiones, sic enim uocant minorem gruem. Pegasos equino capite uolucres, & gryphas aurita aduncitate rostri, fabulosos reor: illos in Scythia, hos in Aethiopia. Equidem & tragopanadem, quam plures affirmant maiorem aquila, cornua in temporibus curuata habentem, ferruginei coloris, tantum capite phœniceo. Nec Sirenes impetrauerint fidem: licet affirmet Dino, Clitarchi celebrati autoris pater, in India esse: mulcerique earum cantu, quos grauatos somno lacerent. Qui credit ista, & Melampodi profecto aures lambendo, de disse intellectum auium sermonis dracones nõ abnuet: uel quæ Democritus tradit, nominando aues, quarum confuso sanguine serpens gignatur: quem quisquis ederit, intellecturus sit alitum colloquia: quæq; de una aue galerita priuatim commemorat, etiam sine his immensa uitæ ambage circa auguria. Nominantur ab Homero scopes, auium genus: neq; harum satyricos motus cum insident, plerisque memoratos facile concipere in mente: neque ipsæ iam aues nascuntur. Quamobrem de confessis disseruisse præstiterit.

Quis gallinas farcire instituerit. De auiarijs, et quis ea primus instituerit. Cap. L.

Allinas saginare Deliaci cœpere: unde pestis exorta, opimas aues, & suopte corpore unctas deuorandi. Hoc primum antiquis cœnarum interdictis exceptum inuenio iam lege C. Fannij COS. XI. annis ante tertium Punicum bellum, ne quid uolucrum poneretur, præter unam gallinam, quæ non esset

altilis: quod deinde caput translatum, per omnes leges ambulauit. Inuentum q; diuerticulum est, in fraude earum gallinaceos quoque pascendi lacte madidis cibis: multo ita gratiores approbantur. Fœminæ quidem ad saginam non omnes eliguntur, nec nisi in ceruicæ pinguicute. Postea culinarum artes, ut clunes spectentur, ut diuidantur in tergora, ut à pede uno dilatatæ repositoria occupent. Dedere & Parthi cocis suos mores. Nec tamen in hoc mangonio quicquam totum placet: hic clune, alibi pectore tantum laudatis. Auiaria primus instituit, inclusis omnium generum auibus, M. Lælius Strabo Brundisii equestris ordinis. Ex eo cœpimus carcere animalia cœrcere, quibus natura cœlum assignauerat.

De Aesopi patina. Cap. LI.

Maxime tamen insignis est in hac memoria, Clodij Aesopi tragici histrionis patina, sexcentis H-S. taxata: in qua posuit aues cantu aliquo, aut humano sermone uocales, nummis sex singulas cœmptas: nulla alia inductus suauitate, nisi ut in his imitationem hominis manderet, ne quæstus quidem suos reueritus illos opimos, & uocæ meritos, dignus prorsus filio, à quo deuoratas diximus margaritas. Nó sit tamen (ut uerum fatear) facile inter duos iudicium turpitudinis: nisi quòd minus est, summas rerum naturæ opes, quàm hominum linguas cœnasse.

De generatione auium, & præter aues quæ quadrupedes ouа pariant. Cap. LII.

Generatio auium, simplex uidetur esse, cum et ipsa sua habeat miracula, quoniam & quadrupedes ouа gignunt, chamæleontes, lacertæ, & quæ dixi-

mus inter serpentes. Pennatorũ autem infœcunda sunt, quæ aduncos habent ungues: cenchris sola ex his supra quaterna edit oua. Tribuit hoc auium generi natura, ut fœcundiores essent fugaces earum, quàm fortes. Plurima pariunt struthiocameli, gallinæ, perdices, sali. Coitus auibus duobus modis: Fœmina humi considente, ut in gallinis: aut stante, ut in gruibus. Ouorum alia sunt cãdida, ut columbis, perdicibus: alia pallida, ut aquaticis: alia punctis distincta, ut meleagridum: alia rubri coloris, ut phasianis, cenchridi. Intus autem omne ouum uolucrum bicolor. Aquaticis lutei plus, quàm albi, idq; ipsum magis luridum, quàm cæteris. Piscium unus color, in quo nil candidi. Auium oua ex calore fragilia, serpentium ex frigore lenta, piscium ex liquore mollia. Aquatilium rotunda, reliqua ferè fastigio cacuminata. Exeunt à rotundissima sui parte, dum pariuntur, molli putamine, sed protinus durescente, quibuscunq; emergunt portionibus. Quæ oblonga sint oua, gratioris saporis putat Horatius Flaccus. Fœminam edunt quæ rotundiora gignuntur, reliqua marem. Vmbilicus ouis à cacumine ineſt ceu gutta eminens in putamine.

De ouorum generatione, incubatu auium & coitu. Cap. LIII.

q

Vædam oi tempore cõeunt, ut gallinæ, & pariunt, præterquam duobus mensibus hyemis brumalibus. Ex ijs iuuencæ plura, quàm ueteres, sed minora: & in eodem fœtu prima & nouissima. Est autem tanta fœcunditas, ut aliquæ et sexagena pariant, aliquæ quotidiæ, aliquæ bis die, aliquæ in tantum ut effœtæ moriantur. Hadrianis laus maxima. Co

lumbæ decies anno pariunt, quædam & undecies: in Aegypto etiam brumali mense. Hirundines, et merulæ, & palumbi, & turtures bis anno pariunt: cæteræ aues ferè semel. Turdi in cacuminibus arborum luto nidificantes, penè contextum, in secessu generant. A coitu X. diebus oua maturescunt in utero. Vexatæ autem gallinæ & columbæ penna euulsa, aliáue simili iniuria, diutius. Omnibus ouis medio uitelli parua inest uelut sanguinea gutta, quod esse cor auium existimant, primũ in omni corpore id gigni opinantes: in quo certe gutta salit, palpitatq;. Ipsum animal ex albo liquore oui corporatur. Cibus eius in luteo est. Omnibus intus caput maius toto corpore, oculi compressi capite maiores. Increscente pullo, candor in medium uertitur, luteum circunfunditur. Vicesimo die, si moueatur ouum, iam iuuentis intra putamen uox auditur. Ab eodem tempore plumescit, ita positus, ut caput supra dextrum pedem habeat, dexteram uero alam supra caput. Vitellus paulatim deficit. Aues omnes in pedes nascuntur, contra quàm reliqua animalia. Quædam gallinæ omnia gemina oua pariũt, et geminos iterdũ excludũt, ut Cornelius Celsus autor est: alterũ maiorem, alioqui negant oĩno geminos excludi. Plus uicena quina incubãda subiici uetãt. Parere à bruma incipiũt. Optima fœtura aũ uernũ æqui noctiũ. Post solstitium nata non implent magnitudinẽ iustam, tantóq; minus quanto serius prouenere.

De uitijs & remedijs incubantiũ. Cap. LIIII.

Va incubari X. dies edita utilissimum, uetera aut recentiora infœcunda. Subiici impari numero debent. Quarto die posiquam cœpere

incubari, si contra lumen cacumine ouorum apprehenso una manu, purus & uniusmodi perluceat color, sterilia existimantur esse, proq; eis alia subsituenda. Et in aqua est experimentum, inane fluitat: itaque sidentia, hoc est plena, subiici uolunt. Concutu uero experimento uetant, quoniam non gignant confusis uitalibus uenis. Incubationi datur initium post nouam lunam, quia prius inchoata non proueniant. Celerius excluduntur calidis diebus. Ideo æstate undeuicesimo educunt fœtũ, hyeme XXV. Si incubatu tonuerit, oua pereunt: & accipitris audita uoce uitiantur. Remedium contra tonitrum, clauus ferreus sub stramine ouorum positus, aut terra ex aratro. Quædam autem & arcæ incubitum, sponte naturæ gignunt, ut in Aegypti finetis. Scitum de quodam potore reperitur, Syracusis tamdiu potare solitum, donec cooperta terra fœtum ederent oua. Quin & ab homine perficiuntur.

De augurijs ouorum. Cap. LV.

Vlia Augusta, prima sua iuuenta Tiberio Cæsare ex Nerone grauida, cum parere uirilem sexum admodum cuperet, hoc usa est puellari augurio, ouum in sinu fouendo, atque cum deponendũ haberet, nutrici per sinum tradendo, ne intermitteretur tepor. Nec falso augurata proditur. Nuper inde fortasse inuentum, ut oua in calido loco imposita paleis igne modico fouerentur, homine uersante, pariterq;, & statodie illinc erumperet fœtus. Traditur quædam ars galli narij cuiusdam, dicentis quod ex quaque esset. Narrãtur & mortua gallina mariti earum uisi succedentes in uicem, & reliqua fœtæ more facientes, abstinentesq; se

à cantu.

à cantu. Super omnia est anatum ouis subditis atque exclusis admiratio primo non planè agnoscentis fœtũ: mox incertos incubitus sollicite conuocantis: postremo lamenta circa piscinæ stagna, mergentibus se pullis natura ducæ.

Quæ gallinæ optimæ. Cap. LVI.

g Allinarum generositas spectatur crista erecta, interdum & gemina, pennis nigris, ore rubicundo, digitis imparibus, aliquando & super quatuor digitos transuerso uno. Ad rem diuinam, luteo rostro pedibusq; puræ non uidentur: ad opertanea sacra, nigræ. Est et pumilionum genus non sterile in ys, quod non in alio genere alitum, sed quibus certa fœcunditas rara, & incubatio ouis noxia.

De morbis earum & remedijs. Cap. LVII.

i Nimiaſſima autem omnium generi pituita, maximeq; inter messis & uindemiæ tempus. Medicina in fame, & cubatus in fumo, si utiq; ex lauro aut herba sabina fiat: penna per transuersas inserta nares, & per omnes dies mota: cibus allium cũ farre, aut aqua perfusus, in qua lauerit noctua, aut cũ semine uitis albæ coctus: & quædam alia.

De conceptu et numero fœtus auiũ. Cap. LVIII.

c Olumbæ proprio ritu osculantur ante coitum. Pariunt ferè bina ouа: ita natura moderante, ut alijs crebrior sit fœtus, alijs numerosior. Palumbes & turtures plurimum terna, nec plus quàm bis ferè pariunt: atque ita, si prior fœtus corruptus est. Et quamuis tria pepererint, nunquã plus duobus educant. Tertium, quod irritum est, urinum uocant. Palũ-

bes incubat fœmina post meridiana in matutinum, cæte ro mas. Columbæ marem semper & fœminam pariũt, priorem marem, postridie fœminam. Incubant in eo ge nere ambo, interdiu mas, noctu fœmina. Excludunt XX die. Pariunt à coitu quinto. Aestate quidem inter dũ binis mensibus terna edunt paria. Nanque XVIII die excludunt, statiḿq; concipiunt. Quare inter pullos sæpe oua inueniuntur, & alij prouolant, alij erumpũt. Ipsi deinde pulli quinquemestres fœtificant. Et ipsæ au tem inter se (si mas non sit) fœminæ æque saliunt, pa riunt́q; oua irrita, ex quibus nihil gignitur: quæ hype nemia Græci uocant.

De pauone, & anseribus. Cap. LIX.

Auo à trimatu parit. Primo anno unum aut alterum ouum, sequenti quaterna quiná ue, cæteris duodena, non amplius. intermittens binos dies ternośue parit, & ter anno si gallinis subij ciantur incubanda. Mares ea frangunt desyderio incu bantium. Quapropter noctu & in latebris pariunt, aut in excelso cubantes: & nisi molli strato excepto frã guntur. Mares singuli quinis sufficiunt coniugibus. Cũ singulæ aut binæ fuere, corrumpitur salacitate fœcundi tas. Partus excluditur diebus ter nouenis, aut tardius tricesimo. Anseres in aqua cœunt, pariunt uere: aut si bruma coiuere, post solstitium quadraginta prope. Bis anno, si priorem fœtum gallinæ excludant, aliás pluri ma oua sedecim, paucissima septem. Si quis surripiat, pariunt donec rumpantur. Aliena non excludunt. In cubanda subijci utilissimum IX aut XI. Incubant fœ minæ tantum tricenis diebus. Si uero tepidiores sint, ui-

gintiquinque. Pullis eorum urticæ contactu mortifera. Nec minus auiditas, nunc satietate nimia, nunc suamet ui: quando apprehensa radicē, morsu sæpe conātes auellere, ante colla sua abrumpunt. Contra urticam remedium est, stramento ab incubatu subdita radix earū.

De ardeolis: & quomodo seruentur optime oua. Cap. LX.

Ardeolarum tria genera, leucon, asterias, pellos. Hi in coitu anguntur. Mares quidem cum uociferatu sanguinem etiam ex oculis profundunt. Nec minus ægre pariunt grauidæ. Aquila tricenis diebus incubat, & ferè maiores alites: minores uicenis, ut miluus & accipiter. Singulos ferè parit, nunquam plus ternos, is qui ægolios uocatur quaternos, coruus aliquando & quinos: Incubant totidem diebus, Cornicem incubantem mas pascit. Pica nouenos, Melancoryphus supra XX parit, semper numero impari: nec alia plures, tanto fœcunditas maior paruis. Hirundini cæci primo pulli, & ferè omnibus quibus numerosior partus. Irrita oua, quæ hypenemia diximus, aut mutuæ fœminæ inter se libidinis imaginatione concipiunt, aut puluere: nec columbæ tantum, sed & gallinæ, perdices, pauones, anseres, chenalopeces. Sunt autem sterilia, & minora, ac minus incundi saporis, & magis humida. Quidam & uento putant ea generari: qua de causa etiam Zephyria appellantur. Hæc autem uere tantum. Vrina fiūt, incubatione derelicta, quæ alij cynosura dixere. Oua aceto macerata in tm̄ emolliuntur, ut p annulos trāseant. Seruari ea in lomēto, aut hyeme in paleis æstate in furfuribus, utilissimū. Sale exinaniri creditur.

Quæ uolucrum sola animal pariat, & lacte nutriat. Cap. LXI.

Olucrum animal parit uespertilio tantum, cui
u *& membranaceæ pinnæ uni. Eadem sola uolucrum lacte nutrit ubera admouens, geminos uolitat amplexa infantes, secumq; deportat. Eidem coxendix una traditur, & in cibatu culices gratissimi.*

De conceptu uiperæ & partu, & quæ terrestrium ouapariant. Cap. LXII.

Vrsus in terrestribus ouapariunt serpentes,
r *de quibus nondum dictum est. Coëunt complexu, adeo circumuolutæ sibi, ut una existimari biceps possit. Viperæ mas caput inserit in os, quod illa abrodit uoluptatis dulcedine. Terrestrium eadem sola, intra se parit ouauniuscoloris, et mollia ut pisces. Tertia die intra uterum catulos excludit: deinde singulos diebus singulis parit, uiginti ferè numero. Itaque cæteræ tarditatis impatientes, perrumpunt latera occisa parente. Cæteræ serpentes contecta ouain terra incubant, & fœtum sequente excludunt anno. Crocodili uicibus incubant mas & fœmina. Sed reliquorum quoq; terrestrium reddatur generatio.*

De generatione terrestrium. Cap. LXIII.

Ipedum solus homo animal gignit. Homini
b *tantum primi coitus pœnitentia, augurium scilicet uitæ à pœnitenda origine. Cæteris animalibus statiper tempora anni concubitus, homini (ut dictum est) omnibus horis dierum noctiumq;. Cæteris satietas in coitu, homini propè nulla. Messalina Claudij Cæsaris coniunx hanc regulem existimans palmam,*

elegit id in certamen nobilissimam è prostitutis ancillã mercennariæ stipis, eamq; die ac nocte superauit quinto ac uicesimo concubitu. In hominum genere maribus diuerticula Veneris excogitata, omnia scelere naturæ, fœminis uero abortus. Quantum in hac parte multo nocentiores, quàm feræ sumus? Viros auidiores Veneris hyeme, fœminas æstate, Hesiodus prodidit. Coitus auersus elephantis, camelis, tigribus, lyncibus, rhinocœroti, leoni, dasypodi, cuniculis, quibus auersa genitalia. Cameli etiam solitudines, aut secreta certe petunt, neque interuenire datur sine pernicie. Coitus tota die est tantum ijs ex omnibus, quibus solida ungula. In quadrupedum genere mares olfactus accendit. Auertuntur & canes, phocæ, lupi: in medioq; coitu, inuitiq; etiam cohærent. Supradictorum pleriſque fœminæ priores superueniunt, reliquis mares. Vrsi autem, ut dictum est, humanitus strati: Herinacei stantes ambo inter se complexi: Feles mare stante, fœmina subiacẽte: Vulpes in latera proiectæ, maremq; fœmina amplexa. Taurorum ceruorũq; fœminæ uim non tolerant, ea de causa ingrediuntur in conceptu. Cerui uicissim ad alias transeunt, & ad priores redeunt. Lacertæ, ut ea quæ sine pedibus sunt, circumplexu Venerem nouere. Omnia animalia quo maiore corpore, hoc minus fœcunda sunt. Singulos gignunt elephãti, cameli, equi: Acanthis duodenos, auis minima. Ocyssime pariunt quæ plurimos gignunt. Quo maius est animal, tanto diutius formatur in utero. Diutius gestantur quibus longiora sunt uitæ spatia. Neque crescentium tempestiua ad generandum ætas. Quæ solidas habent ungulas, singulos: quæ bisulcas, & geminos pa-

riunt. Quorum in digitos pedum fissura diuisa est, eo numerosiora in fœtu. Sed superiora oia perfectos edunt partus, hæc inchoatos, in quo sunt genere leænæ, ursæ, & uulpes. Informia etiam magis, quàm supradicta, ursæ pariunt, rarumq; est uidere parientes. Postea lambendo calefaciunt fœtus omnia ea, & figurant. Pariũt plurimum quaternos. Cæcos autem gignunt canes, lupi, pantheræ, thoes. Canum plura genera: Laconicæ octauo mense utrinque generant. Ferunt LX. diebus, et plurimum tribus. Cæteræ canes & semestres coitum patiuntur. Implentur omnes uno coitu. Quæ ante iustum tempus concepere, diutius cæcos habent catulos, nec omnes totidem diebus. Existimantur in urina attollere crus ferè semestres, id est signum consummati uirium roboris, fœminæ hoc idem sidentes. Partus duodeni, quibus numerosissimi, cætero quini, seni, aliquando singuli, quod prodigiosum putant: sicut omnes mares, aut omnes fœminas gigni. Primos quoque mares pariunt, in cæteris alternant, si ineant opportuno & recto mense. Ineuntur à partu sexto mense. Octonos Laconicæ pariunt. Propria in eo genere maribus laboris alacritas. Viuunt Laconici annis denis, fœminæ duodenis: cætera genera XV. annos, aliquando uiginti. Nec tota sua ætate generant, ferè à XII. desinentes. Felium & ichneumonum reliqua, ut canum. Viuunt annis senis. Dasypodes omni mense pariunt, & superfœtant sicut lepores. À partu statim implentur. Concipiunt quamuis ubera siccante fœtu. Pariunt non cæcos. Elephanti, ut diximus, pariunt singulos, magnitudine uituli trimestris. Cameli duodecim mensibus ferunt: à trimatu pariunt

uere, iterumq; post annum implentur à partu. Equas autem post tertium annum, aut post unum ab enixu utiliter admitti putant, coguntq; in uitas. Et mulier septima die concipere facillime creditur. Equarum iubas tondere præcipiunt, ut asinorum in coitu patiantur humilitatem: comantes enim gloria superbire. A coitu solæ animaliũ currũt ex aduerso aquilonum austrorumue, prout marem aut fœminam concepere. Colorem ilico mutant rubriore pilo, uel quicunque sit pleniore: hoc argumento desinunt admittere etiam uolentes. Nec impedit partus quasdam ab opere, fallũtq; grauidæ. Vicisso Olympia prægnantem Echecratidis Thessali inuenimus. Equos, & canes, & sues initium matutinum appetere, fœminas autem post meridiem blandiri, diligentiores tradunt: Equas domitas LX. diebus equire, antequam gregales; Sues tantum coitu spumam ore fundere: Verrem subantis audita uoce, nisi admittatur, cibum non capere usque in maciem: fœminas autem in tantum efferari, ut hominem lacerent, candida maxime ueste indutum. Rabies ea aceto mitigatur naturæ aspersu. Auiditas coitus putatur & cibis fieri: sicut uiro eruca, pecori cepa. Quæ ex feris mitigentur, non concipere, ut anseres: apros uero tarde, & ceruos, nec nisi ab infantia educatos. Mirum est, quadrupedum prægnantes Venerem arcent, præter equam & suem. Sed superfœtant & daspus & lepus tantum.

De uaria generatione animaliũ. Cap. LXIIII.

Vacunque animal pariunt, in capita gignũt, circumacto sub enixum fœtu, aliàs in utero porrecto. Quadrupedes gestantur extensis ad

longitudinem cruribus, & ad aluum suam applicatis: homo in semet conglobatus, inter duo genua naribus sitis. Molas, de quibus antè diximus, gigni putant ubi mulier non ex mare, uerum ex semetipsa tantum concepit: ideo nec animari, quia non sit ex duobus: altricem q; habere per se uitam illam, quæ satis arboribus q; contingat.

De murium fœtu. Cap. LXV.

X omnibus quæ perfectos fœtus, sues tantum & numerosos edunt: item plures, contra naturam solidipedum aut bisulcorum. Supra cuncta est murium fœtus, haud sine cunctatione dicendus, quanquam sub autore Aristotele & Alexandri Magni militibus: generatio eorum lambendo constare non coitu dicitur: ex una genitos CXX. tradiderunt, apud Persas uero prægnantes & in utero parentis repertas. Et salis gustatu fieri prægnantes opinantur. Itaque desinit murum esse, unde uis tanta messes populetur murium agrestium: in quibus illud quoque adhuc latet, quonam modo illa multitudo repẽte occidat. Nam nec exanimes reperiuntur, neque extat qui murem hyeme in agro effoderit. Plurimi ita ad Troadem proueniunt: Et iam inde fugauerunt aues. Prouentus eorum siccitatibus tradunt: & iam obituris uermiculum in capite gigni. Aegyptijs muribus durus pilus, sicut herinaceis. Iidem bipedes ambulant, ceu alpini. Cum diuersi quoque generis coiere animalia, ita demum generant, si tempus nascendi par habent. Quadrupedum oua gignentium lacertam ore parere (ut creditur uulgo) Aristoteles negat: neque incubant eædem, oblitæ quo sint in loco eni-

xæ, quoniam huic animali nulla memoria. Itaque cæ tuli per se erumpunt.

De spina hominis anguem nasci. Cap. LXVI.

a Nguem ex medulla hominis spinæ gigni, accepimus à multis. Pleraque enim occulta et cæca origine proueniunt, etiam in quadrupedum genere.

De salamandra. Cap. LXVII.

s Icut salamandra, animal lacerti figura, stellatum, nunquam nisi magnis imbribus proueniens, & serenitate deficiens. Huic tantus rigor, ut ignem tactum extinguat, non alio modo, quàm glacies. Eiusdem sanie, quæ lactea ore uomitur, quácunque parte corporis humani contacta, toti defluunt pili: idq; quod contactum est, colorem in uitiligínem mutat.

De ijs quæ nascuntur ex non genitis, & quæ nata nihil gignunt. Cap. LXVIII.

q Vædam uero gignuntur ex non genitis, & sine ulla simili origine ut supradicta: et quæcunque æstas aut uer, statuḿq; tempus anni generant. Ex ijs quædã nihil gignunt, ut salamandræ. Neque est in ijs genus masculinum fœmineuḿue, sicut neque in anguillis, omnibuśq; quæ nec animal nec oũ ex sese generant. Neutrum est & ostreis genus, & cæteris adhærentibus uado uel saxo. Quæ autem per se generantur, si in mares ac fœminas descripta sunt, generant quidem aliquid coitu, sed imperfectum & dissimile, & ex quo nihil amplius gignatur, ut uermiculos muscæ. Id magis declarant naturæ eorum, quæ insecta dicuntur, arduæ explanationis omnia, & prima-

tim dicato opere narranda. Quapropter ingeniũ prædictorum & reliqua subtexat dissertatio.

De sensibus animalium. Cap. LXIX.

e

X sensibus ante cætera homini tactus, deinde gustus: reliquis superatur à multis. Aquilæ clarius cernunt, vultures sagacius odorantur, liquidius audiunt talpæ obrutæ terra, tam denso atq; surdo naturæ elemento. Præterea uocē omnium in sublime tendente, sermonem exaudiunt: & si de ijs loquare, intelligere etiam dicuntur, & profugere. Auditus cũ hominum primo negatus est, huic & sermonis usus ablatus: nec sunt naturaliter surdi, ut non ijdem sint & muti. In marinis ostreis auditum esse non est uerisimile, sed ad sonum mergere se solent. Ideo & silentium in mari piscantibus.

Auditum et olfactum esse piscibus. Cap. LXX.

p

Isæs quidem, auditus nec membra habent nec foramina, audire tamen eos palàm est: utpote cum plausu congregari feros ad cibum consuetudine in quibusdam uiuarijs spectetur: & in piscinis Cæsaris, genera piscium ad nomen uenire, quosdam singulos. Itaque produntur etiam clarissime audire, mugil, lupus, salpa, chromis, & ideo in uado uiuere. Olfactum ijs esse manifeste patet. Quippe non omnes eadē esca capiuntur, & prius, quàm appetant, odorantur. Quosdam & speluncis latentes, salsamento illitis fauci bus scopuli, piscator expellit, uelut sui cadaueris agnitionem fugientes. Conueniunt q; ex alto etiam ad quosdā odores, ut sepiam ustam, & polypum: quæ ideo conijciuntur in nassas. Sentinæ quidam nauium odorem pro

cul fugunt, maxime tamen piscium sanguinem. Non potest petris uelli polypus: idem cunila admota, ab odore protinus resilit. Purpuræ quoque fœtidis capiuntur. Nã de reliquo animalium genere quis dubitet? Cornus cæruini odore serpentes fugantur, sed maxime styracis: Origani, aut calcas, aut sulphuris, formicæ necantur. Culices acida petunt, ad dulcia non aduolant.

Tactum cõmunem esse omnibus. Cap. LXXI.

Actus sensus omnibus est, etiã quibus nullus alius: nam & ostreis & terrestribus uermibus quoque. Existimauerim omnibus sensum & gustatus esse. Cur enim alios alia sapores appetunt? in quo uel præcipua naturæ architectio. Alia dentibus prædantur, alia unguibus, alia rostri aduncitate carpunt, alia latitudine riuunt, alia acumine excauant, alia fugunt, alia lambunt, sorbent, mandũt, uorant. Nec minor uarietas in pedum ministerio, ut rapiant, distrahant, teneant, premant, pendeant, tellurem scabere non cessent.

Quæ uenenis uiuant, & quæ terra. Cap. LXXII.

Venenis capreæ et coturnices (ut diximus) pinguescunt, placidissima animalia: at serpentes ouis, spectanda quidem draconum arte. Aut enim solida hauriunt, si iam fauces capiũt, quæ deinde in semet conuoluti frangunt intus, atq; ita putamina excutiunt: aut si tenerior est & catuli adhuc ætas, orbe apprehensa spiræ, ita sensim uehemẽterq; præstringunt, ut amputata parte ceu ferro, reliquam quæ amplexu tenetur, sorbeant. Simili modo auibus deuoratis solidis, contentione plumas, & ossa reuomunt. Scorpiones terræ

uiuunt. Serpentes, cum occasio est, uinum præcipue appetunt, cum alioquin exiguo indigeant potu. Eædē *minimo & penè nullo cibo, cum adseruantur inclusæ: sicuti aranei quoque, alioqui suctu uiuentes. Ideo nullū interit fame aut siti uenenatum.* Nam *neque calor his, neque sanguis, neque sudor, quæ auiditatem naturali sale augent.* In *quo genere omnia magis exitialia, si suū genus edêre antequam nocœant.* Condit *in thesauros maxillarum cibum sphingiorum & satyrorum genus: mox inde sensim ad mandendum manibus expromit.* Et *quod formicis in annum solenne est, his in dies uel horas.*

De *cibo et potu quorūdam.* Cap. LXXIII.

Num animal digitos habentium herba alitur, u lepus: sed & fruge solidipedes, & è bisulcis sues omni cibatu & radicibus. Solidipedum *uolutatio propria.* Serratorum *dentium carniuora sunt omnia.* Vrsi *& fruge, fronde, uindemia, pomis uiuunt & apibus, cancris etiā & formicis:* Lupi, *ut diximus, & terra in fame.* Pecus *potu pinguescit, ideo sal illis aptissimus: item ueterina, quanquam & fruge et herba: sed ut bibêre secedunt.* Ruminant, *præter iam dicta, syl uestrium cerui, cum à nobis aluntur.* Omnia *autem ia centia potius, quàm stantia, et hyeme magis, quàm æstate, septenis ferè mensibus.* Pontici *quoque mures simili modo remandunt.* In *potu, quibus serrati dentes, lambūt: Et mures hi uulgares, quamuis ex alio genere sint.* Quibus *continui dentes, sorbent, ut equi, boues.* Neutrū *ursi, sed aquam quoque morsu uorant.* In Africa *maior pars ferarum æstate non bibunt, inopia imbrium:*

quam ob causam, capti mures Libyci, si biberint, moriuntur. Orygem perpetuo sitientia Africæ generant, et natura loci potu carentem, & mirabili modo ad remedia sitientium. Nanque Getuli latrones eo durant auxilio, repertis in corpore eorum saluberrimi liquoris uesicis. Insidunt in eadem Africa pardi condensa arborum, occultatiq; earum ramis, in prætereuntia desiliũt, atque è uolucrum sede grassantur. Feles quidem quo silentio, quàm leuibus uestigijs obrepunt auibus? quam occulto speculatu in musculos exiliunt? Excrementa sua effossa obruunt terra, intelligentes odorem illum indicem sui esse.

Quæ inter se dissideant, & quæ inter se conueniant. Cap. LXXIIII.

Ergo & alios quosdam sensus esse, quàm supradictos, haud difficulter apparet. Sũt enim quædam his bella amicitiæq;, unde & affectus, præter illa quæ de quibusq; eorum suis diximus locis. Dissident olores & aquilæ: Coruus & chlorio, noctu inuicem oua exquirentes. Simili modo coruus et miluus, illo præripiente huic cibos: Cornices & noctua: Aquilæ & trochilus (si credimus) quoniam rex appellatur auium: Noctuæ & cæteræ minores aues. Rursus cum terrestribus mustela & cornix: Turtur & pyralis: Ichneumones uespæ, & phalangia aranei. Aquaticæ, anates & gauiæ. Harpæ & triorches accipiter. Soricès et ardeolæ, inuicem fœtibus insidiantes. Aegithus auis minima cum asino. Spinetis enim se scabendi causa atterens, nidos eius dissipat: quod adeo pauet, ut uoce omnino rudẽtis audita, oua eijciat, pulli ipsi metu cadãt.

Igitur aduolans ulcera eius rostro excauat. Vulpes & Nili angues: mustelæ & sues. Aesalon uocatur parua auis, oua corui frangens, cuius pulli infestantur à uulpibus. Inimicem hæc catulos eius ipsamq; uellit. Quod ubi uiderunt corui, contra auxiliantur, uelut aduersus communem hostem. Et acanthis in spinis uiuit, idcirco asinos & ipsa odit, flores spinæ deuorantes. Aegithum uero anthus in tantum, ut sanguinem eorum credant non coire, multisq; ob id ueneficijs infament. Dissident thoës & leones, & minima æque ac maxima. Formicosam arborem sorices cauent. Librat araneus se filo in caput serpentis porrectæ sub umbra arboris suæ: tantaq; ui morsu cerebrum apprehendit, ut stridens subinde, ac uertigine rotata, ne filum quidem desuper pendẽtis rumpere, adeo non fugere queat: nec finis ante mortem est. Rursus amici pauones & columbæ, turtures & psittaci, merulæ et turdi, cornix et ardeolæ, contra uulpium genus communibus inimicitijs. Harpæ et miluus contra triorchyn. Quin et affectus indicia sunt etiam in serpentibus, immitissimo animalium genere. Dicta sunt, quæ Arcadia narrat de domino à draconе seruato, & agnita uoce hominis. De aspide miraculum Philarcho reddatur: Is enim autor est, cum ad mensam cuiusdam ueniens in Aegypto aleretur assidue, enixam catulos, quorum ab uno filiũ hospitis interemptum: illã reuersam ad consuetudinem cibi, intellexisse culpã, & necẽ intulisse catulo, nec postea in tectum id reuersam.

De somno animalium. Cap. LXXV.

Omni quæstio non obscuram coniectationem habet. In terrestribus, omnia quæ cor habent, dor-

mire manifestum est. Aquatilia quoque exiguum quidē etiā qui de cæteris dubitant, dormire tamen existimāt: non oculorum argumento, quia non habent genas, uerum ipsa quiete cernuntur placida oculi soporata, neque aliud quàm caudas mouentia, & ad tumultum aliquē expauentia. De thynnis confidentius affirmatur. Iuxta ripas enim aut petras dormiunt. Plani autem piscium in uado, ut manu sæpe tollantur. Nam delphini, balenæq; stertentes etiam audiuntur. Insecta quoque dormire silentio apparet, quia nec luminibus quidem admotis excitētur. Homo genitus premitur somno per aliquot menses: deinde longior in dies uigilia. Somniat statim infans. Nam & pauore expergiscitur, & suctum imitatur. Quidam uero nunquam, quibus mortiferū fuisse signum contra consuetudinem somnium, inuenimus exē pla. Magnus hic inuitat locus, et diuersis refertus documentis, utrum'ne sint aliqua præscita animi quiescentis: qua fiant ratione, an fortuita res sit, ut pleraque. Et si exemplis agatur, profecto paria fiant. A uino & à cibis proxima, atque in redormitione uana esse uisa, propè conuenit. Est autem somnus nihil aliud, quàm animi in medium sese recessus. Præter hominem somniare equos, canes, boues, pecora, capras, palàm est. Ob hoc creditur & in omnibus, quæ animal pariant. De ijs quæ oua gignunt, incertum est, sed dormire ea certum. Verū ad insecta transeamus. Hæc nanque restant immensæ subtilitatis animalia.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER VNDECIMVS.

PROOEMIVM.

De insectis animalibus, ut sunt apes, formicæ, & huiusmodi.

ESTANT *immensæ subtilitatis animalia: quando aliqui ea neque spirare, & sine sanguine esse etiam prodiderunt.*

De insectorũ genere. Cap. I.

VIta hæc et multigena, terrestrium uolucrũq; uita. *Alia pennata, ut apes: alia utroque modo, ut formicæ: aliqua & pennis & pedibus carentia. Et iure omnia insecta appellata ab incisuris, quæ nunc cæruicum loco, nunc pectorum atque aluũ præcincta separant membra, tenui modo fistula cohærentia. Aliquibus uero non tota incisura eas ambiente rugas, sed in aluo, aut superne tantum, imbricatis flexilibus uertebris, nusquam alibi spectatiore naturæ rerum artificio.*

De subtilitate in his naturæ. Cap. II.

IN *magnis siquidem corporibus, aut certe maioribus, facilis officina sequaci materia fuit.*

In his tam paruis, atque tam nullis, quæ ratio, quanta uis, quàm inextricabilis perfectio? Vbi tot

sensus

sensus collocauit in culice? Et sunt alia dictu minora. Sed ubi uisum in eo prætendit? ubi gustatum applicauit? ubi odoratum inseruit? ubi uero truculentam illam & portione maximam uocem ingenerauit? qua subtilitate pennas adnexuit? prælongauit pedum crura? disposuit ieiunam caueam uti alium? auidam sanguinis, & potissimum humani sitim accendit? Telum uero perfodiendo tergori, quo spiculauit ingenio. Atque ut in capaci, cum cerni non possit exilitas, ita reciproca geminauit arte, ut fodiendo acuminatum pariter sorbendoq; fistulosum esset. Quos teredini ad perforanda robora cũ sono teste dentes affixit, potissimumq; è ligno cibatum fecit? Sed turrigeros elephantorum miramur humeros, taurorumq; colla, & truces in sublime iactus, tigrium rapinas, leonum iubas, cum rerum natura nusquam magis, quàm in minimis tota sit. Quapropter quæso, ne hæc legentes, quoniam ex his spernunt multa, etiam relata fastidio damnent, cum in contemplatione naturæ nihil possit uideri superuacuum.

Vtrum spirent, an habeant sanguinẽ. Cap. III.

INsecta multi negarunt spirare, idq; ratione persuadentes, quoniam uisceri interiori nexus spirabilis nõ inesset: Itaque uiuere ut fruges, arboresq;: sed plurimum interesse, spiret aliquid an uiuat. Eadẽ de causa nec sanguinem ijs esse; qui sit nullis carentibus corde atque iecore. Sic nec spirare ea quibus pulmo desit. Vnde numerosa quæstionum series exoritur. Iidem enim & uocem esse his negant, in tanto murmure apũ, cicadarum sono, & alijs quæ suis æstimabuntur locis. Nam mihi contuẽti se persuasit rerum natura, nihil in-

credibile existimare de ea. Nec uideo cur magis possint non trahere animam talia, & uiuere, quàm spirare sine uisceribus: quod etiam in marinis docuimus, quamuis arcente spiritum densitate & altitudine humoris. Volare quidem aliqua, & animatu carere in ipso spiritu uiuentia, habere sensum uictus, generationis, operis, atq; etiam de futuro curam: & quamuis non sint membra, quæ, uelut carina, sensus inuehant, esse tamen his auditum, olfactum, gustatum, eximia præterea naturæ dona, solertiam, animum, artem, quis facile crediderit? Sanguinem non esse his fateor, sicut ne terrestribus quidem cuctis, uerum simile quiddam. Vt sepiæ in mari sanguinis uicem atramentum obtinet, purpurarum generi infector ille sucus: sic & insectis quisquis est uitalis humor, hic erit & sanguis, donec existimatio sua cuique sit. Nobis propositum est, naturas rerum manifestas indicare, non causas iudicare dubias.

De corpore eorum. Cap. IIII.

Insecta, ut intelligi possit, non uidentur neruos habere, nec ossa, nec spinas, nec cartilaginem, nec pinguia, nec carnes, ne crustam quidem fraglem, ut quædam marina, nec quæ iure dicatur cutis: sed mediæ cuiusdam inter omnia hæc naturæ corpus, arenti simile, neruo mollius, in reliquis partibus siccius uerius, quàm durius. Et hoc solum his est, nec præterea aliud. Nihil intus, nisi admodum paucis intestinum implicatum. Itaque diuulsis præcipua uiuacitas, & partium singularum palpitatio. Quia quæcunque est ratio uitalis, illa non certis inest membris, sed toto in corpore, minime tamen capite: solumq; non mouetur, nisi

cum pectore auulsum. In nullo genere plures sunt pedes. Et quibus ex his plurimi, diutius uiuunt diuulsa, ut in scolopendris uidemus. Habent autem oculos, praeterq; è sensibus tactum atque gustatum, aliqua & odoratum, pauca & auditum.

De apibus. Cap. V.

Ed inter omnia ea principatus apibus, & iure praecipua admiratio, solis ex eo genere hominum causa genitis. Mella contrahunt, succumq; dulcissimum atque subtilissimum, ac saluberrimum. Fauos confingunt & ceras. Illae ad usus uitae laborem tolerant, opera conficiunt, Remp. habent, consilia priuatim ac duces gregatim: & quod maxime mirum sit mores habent. Praeterea cum sint neque mansueti generis, neque feri, tamen tanta est natura rerum, ut prope ex umbra minimi animalis, incomparabile efficerit quiddam. Quos efficaciae industriaeq; tantae comparemus neruos? quas uires? quos ratione medius fidius uiros? hoc certe praestantioribus, quo nihil nouere nisi commune. Non sit de anima quaestio, constet et de sanguine, quantulum tamen esse in tantulis potest. Aestimemus postea ingenium.

Qui ordo naturae in eis. Cap. VI.

Yeme conduntur. Vnde enim ad pruinas niues q;, & aquilonum flatus perferendos uires? Sane & insecta omnia, sed minus diu, quae parietibus nostris occultata mature tepefiunt. Circa apes aut temporum locorum ue ratio mutata est, aut erranerunt priores. Cõduntur a uergiliarũ occasu, sed latent ultra exortũ: adeo nõ ad ueris initium, ut dixere,

nec ut quisq; in Italia de alueis existimat. An fabas flo rentes nō exeunt ad opera et labores, nullusq;, cum per cœlum licuit, ocio perit dies. Primum fauos construūt, ceram fingunt, hoc est domos cellasq; faciunt. Deinde so bolem, postea mella, ceram ex floribus, mellignem e lachrymis arborum quæ glutinum pariunt, salicis, ulmi, harundinis, succo, gummi, resina. His primum alueum ipsum intus totum, ut quodam tectorio illinunt, & alijs amarioribus sucis contra aliarum bestiolarum auiditates: id se facturas conscie, quod concupisci possit. His deinde fores quoque latiores circumstruunt.

De uocalibus operis. Cap. VII.

Rima fundamenta comosin uocant periti, secunda pissoceron, tertia propolin, inter coria ceraq;, magni ad medicamina usus. Comosis crusta est prima, saporis amari. Pissoceros super eam uenit, picantium modo ceu dilutior, ceræ initium plerunque e mitiore gummi. Propolis crassioris iam materiæ additis floribus, nondum tamen cera, sed fauorum stabilimentum, qua omnes frigoris aut iniuriæ aditus obstruuntur, odore & ipsa etiamnum graui, ut qua plerique pro galbano utantur. Præter hæc conuehitur erithace, quam aliqui sandaracam, alij cerinthum uocāt. Hic erit apum dum operantur cibus, qui sæpe inuenitur in fauorum inanitatibus sepositus, & ipse amari saporis. Gignitur autem rore uerno, & arborum succo, gummi modo, africi minor, austri flatu nigrior, aquilonibus melior & rubens plurimus in Græcis nucibus. Menecrates florem esse dicit, futuræ messis indicium, sed nemo præter eum.

Ex quibus floribus opera fiant. Cap. VIII.

c Eras ex omnium arborũ satorumq; floribus confingunt, excepta rumice & chenopode.

Herbarum hæc genera. Falso excipitur & spartum, quippe cum in Hispania multa in spartarijs mella herbam eam sapiant. Falso & oleas excipi arbitror, quippe oliuæ prouentu plurima examina gigni certum est. Fructibus nullis nocetur. Mortuis ne floribus quidem non modo corporibus insidunt. Operantur intra sexaginta passus. Et subinde consumptis in proximo floribus, speculatores ad pabula ulteriora mittunt. Noctu deprehensæ in expeditione, excubant supinæ, ut alas à rore protegant.

De amatoribus earum. Cap. IX.

n Equis miretur amore earum captos, Aristomachum Solensem duodesexaginta annis nihil aliud egisse: Philiscum uero Thasium in desertis apes colentem, Agrium cognominatum: qui ambo scripsere de his.

Ratio operis. Cap. X.

r Ratio operis: Interdiu statio ad portas more castrorum, noctu quies in matutinum, donec una excitet gemino aut triplici bombo, ut buccino aliquo. Tunc uniuersæ prouolant, si dies mitis futurus est. Prædiuinant enim uentos imbresq;, & tunc se continent tectis. Itaq; temperie cœli (& hoc inter præscita habent) cum agmen ad opera processit, aliæ flores aggerunt pedibus, aliæ aquam ore, guttasq; lanugine totius corporis. quibus est earum adolescentia, ad opera exeunt, & supradicta comuehunt: seniores intus operã-

tur. Quæ flores comportant, prioribus pedibus femina onerant, propter id natura scabra, pedes priores rostro: totaeq; onustæ remeant sarcina pandatæ. Excipiunt eas ternæ aut quaternæ, atque exonerant. Sunt enim intus quoque officia diuisa. Aliæ struunt, aliæ poliunt, aliæ suggerunt, aliæ cibum comparant ex eo quod allatum est. Neque enim separatim uescuntur, ne inæqualitas operis & cibi fiat & temporis. Struunt orsa ea concameratione aluei, textumq; uel usque ad summa tecta deducunt, limitibus binis circa singulos arcus, ut alijs intrent, alijs exeant. Faui superiore parte affixi, & paululum etiam lateribus simul hærent, & pendent una. Alueum non contingunt, nunc obliqui, nunc rotundi, qualiter popoſcit alueus: aliquando & duorum generum, cum duo examina concordibus populis dissimiles habuere ritus. Ruentes æras fulciunt, pilarum intergerinis à solo fornicatis, ne desit aditus ad farciendũ. Primi ferè tres uersus inanes struuntur, ne promptum sit quod inuitet furantem. Nouissimi maxime implentur melle, ideoq; auerso alueo faui eximuntur. Gerulæ secũdos flatus captant. Si cooriatur procella, apprehensi pẽduſculo lapilli se librant. Quidam in humeros eum imponi tradunt. Iuxta uero terram uolant in aduerso flatu uepribus hebetato. Mira obseruatio operis. Cessantũ inertiam notant, castigant mox & puniunt morte. Mira munditia. Amoliuntur omnia è medio, nullæq; inter opera sturcatiæ iacent. Quin & excrementa operantium intus, ne longius recedant, unum congesta in locum, turbidis diebus & operis otio egerunt. Cum aduesperascit, in alueo strepunt minus ac minus, donec una

circumuolet, eodem quo excitauit bombo, ceu quietem ca pere imperans: & hoc castrorum more. Tunc repente omnes contacscunt.

De fucis. Cap. XI.

Omos primum plebei exædificant, deinde
d regibus. Si sperator largior prouentus, adjicitur contubernia & fucis. His cellarum minimæ, sed ipsi maiores apibus. Sunt autem fuci, sine aculeo uelut imperfectæ apes, nouissimæq; à fessis & iam emeritis inchoatæ, serotinus fœtus, & quasi seruitia uerarum apum. Quamobrem imperant ys, primosq; in opera expellunt, tardantes sine clementia puniunt. Neque in opere tantum, sed in fœtu quoque adiuuant eas, multum ad calorem conferente turba. Certe quo maior fuerit multitudo, eo maior fiet examinum prouentus. Cùm mella cœperunt matures cere, abigunt eos: multæq; singulos aggressæ trucidant. Nec id genus nisi uere conspicitur. Fucus ademptus alis in alueum reiectus, ipse cæteris adimit. Reges imperatoribus futuris in una parte aluei extruunt amplas, magnificas, separatas, tuberculo eminentes: quod si exprimatur, non gignuntur soboles. Sexangulæ omnes cellæ, à singulorum eæ pedum opere. Nihil horum stato tempore, sed rapiunt diebus serenis munia. Et melle uno altero ue ad summum die cellas replent.

Quæ natura mellis. Cap. XII.

Enit hoc ex aëre, et maxime syderum exortu
u præcipueq; ipso sirio explendescente fit, nec omnino prius uergiliarũ exortu sublucanis temporibus. Itaque tum prima aurora folia arborum melle

roſcida inueniuntur: ac ſi qui matutino ſub dio fuere, unctas liquore ueſtes, capillumq; concretum ſentiunt. Siue ille eſt cœli ſudor, ſiue quædam ſyderum ſaliua, ſiue purgantis ſe aëris ſucus: utinamq; eſſet & purus ac liquidus, & ſuæ naturæ qualis deſluit primo: nunc uero è tanta cadens altitudine, multumq; dum uenit ſordeſcens, & obuio terræ halitu infectus, præterea è fronde ac pabulis potus, et in uterculos congeſtus apum (ore enim uomunt) ad hæc ſucco florum corruptus, & alueis macératus totiesq; mutatus, magnam tamen cœleſtis naturæ uoluptatem affert.

Quæ optima mella. Cap. XIII.

Bi optimus ſemper, ubi optimorũ doliolis florum conditur. Atticæ regionis hic, & Siculæ, Hymetto, & Hybla ab locis, mox Calydna inſula. Eſt autem initio mel (ut aqua) dilutum, et primis diebus feruet, ut muſtum, ſeq; purgat: uicesimo die craſſeſcit, mox obducitur tenui membrana, quæ feruoris ipſius ſpuma concreſcit. Sorbetur optimum & minime frondefectum, è quercus, tiliæ, harundinum foliis.

Quæ genera mellis in ſingulis. Cap. XIIII.

Vmma quidem bonitatis natione conſtat (ut ſupra diximus) pluribus modis. Aliubi enim ſui cera ſpectabiles gignuntur, ut in Peligni, Sicilia: aliubi mellis copia, ut in Creta, Cypro, Africa: aliubi magnitudine, ut in ſeptentrionalibus, uiſo iam in Germania octo pedum longitudinis ſauo, in caua parte nigro. In quocunque tamen tractu terna ſunt mellis genera, Vernum ex floribus conſtructo ſauo, quod ideo uocatur anthinum. Hoc quidam attingi uetant, ut largo

alimento ualida exeat soboles. Alij ex nullo minus apibus relinquunt, quoniam magna sequatur ubertas magnorum syderum exortu. Præterea solstitio, cum thymū & uua florere incipiunt, præcipua cellarum materia. Est autem in eximendis fauis necessaria dispensatio, quoniam inopia cibi desperant, moriunturq; aut effugiunt: contra copia ignauiam affert, ac iam melle non erithacæ pascuntur. ergo diligentiores, ex hac uindemia XII. partem apibus relinquunt. Dies status inchoandi, ut quadam lege naturæ, si scire aut obseruare homines uelint, XXX ab educto examine: fereq; Maio mense includitur hæc uindemia. Alterum genus est mellis æstiui, quod ideo uocatur horæum, à tempestiuitate præcipua, ipso sirio explendescente post solstitium diebus XXX ferè. Imminensa circa hoc subtilitas naturæ mortalibus patefacta est, nisi fraus hominum cuncta pernicie corrūperet. Nanque ab exortu syderis cuiuscunque, sed nobilium maxime, aut cœlestis arcus, si non sequantur imbres, sed ros tepescat solis radijs, medicamenta nō mella gignuntur, oculis, ulceribus, internisq; uisceribus dona cœlestia. Quod si seruetur hoc sirio exoriente, æstuq; cōgruat in eundē diem (ut sæpe) Veneris, aut Iouis, Mercurijue exortus, non alia suauitas, uisq; mortaliū malis à morte uocandis, quàm diuini necessaris fiat.

Quomodo probentur mella. Cap. XV.

El plenilunio uberibus capitur. serena die pinm quius. In omni melle quod per se fluit, ut mustum oleumq;, appellaturq; acaton, maxime laudabile est. Aestiuum omne rutilum, ut diebus confectum siccoribus. Aptissimum existimatur è thymo, uolo

ris aurei, saporis gratissimi, quod fit palàm doliolis, pinque, marino è rore spissum. Quod concrescit autem, hoc minime laudatur. Thymosum non uoit, & tactu praetenuia fila mittit, quod primum grauitatis argumentũ est. Abrumpi statim & resilire guttas, utilitatis indiciũ habetur. Sequès probatio, ut sit odoratum, ex dulci acre, glutinosum, perlucidum. Aestiua mellatione decimam partem Thasio Dionysio apibus relinqui placet, si pleni fuerint aluei: si minus, pro rata portione: aut si inanes, omnino non attingi. Huic uindemiæ Attici signum dedere initium caprificalem diem Vulcano sacrum.

De tertio genere mellis, & quomodo apes probentur. Cap. XVI.

Tertium genus mellis, minime probatum, sylue t stre, quod ericæum uocant. Conuehitur post primos autumni imbres, cum ericæ sola floret in syluis, ob id harenoso simile. Gignitur id maxime Arcturi exortu à pridie Idus Septembris. Quidam æstiuam mellationem ad Arcturi exortum proferunt, quoniam ad æquinoctium autumni ab eo supersint dies XIIII. & ab æquinoctio ad Vergiliarum occasum diebus XLVIII plurima sit ericæ. Athenienses tetralicem appellãt, Euboea sisaram, quam putant apibus esse gratissimam, fortassis quia nulla tunc alia sit copia. Hæc ergo mellatio fine uindemiæ & Vergiliarum occasu, idibus Nouembris fere includitur. Relinqui ex ea duas partes apibus ratio persuadet, & semper eas partes fauorum, quæ habeant erithacen. A bruma ad Arcturi exortum diebus LX. somno aluntur sine ullo cibo. Ab Arcturi exortu ad æquinoctium uernum tepidiore tra

ctu iam uiglant. Sed etiam tunc alueo se continent, ser uatosq; in id tempus cibos repetunt. In Italia uero hoc idem à uergiliarum exortu faciunt, & in eum dormiunt. Alueos quidam in eximendo melle expendunt, ita diribentes quantum relinquant. Aequitas quidem etiam in eis obstringitur: feruntq; societate fraudata alueos mori. In primis ergo præcipitur ut lauti puriq; eximant mella. & furem mulierumq; menses odere. Cum eximuntur mella, apes abigi fumo utilissimum, ne iracantur, aut ipsæ aliunde uorēt. Fumo crebriore etiam ignauia earum excitatur ad opera. nam nisi incubauerē, fauos liuidos faciunt. Rursus nimio fumo inficiuntur: quarum iniuriam celerrime sentiunt mella, uel mē nimo contactu roris acescentia. Et ob id inter genera seruatur, quod acapnon uocāt. Album mel non fit quod bithymum est, sed oculis & ulceribus aptissimum existimatur. Fœtus quonam modo progenerarent, magna inter eruditos et subtilis quæstio fuit. Apū enim coitus uisus est nunq;. Plures existimauere oportere cōfici floribus cōpositis apte atq; utiliter. Aliqui unius, qui rex in quoq; appellatur examine. Hūc solum marē, præcapua magnitudine, ne fatiscat. Ideo fœtū sine eo nō edi: apesq; reliquas tanq; marem fœminæ comitari, non tanquam ducem: quam probabilem aliàs sniam fucorū euentus coarguit. Quæ enim ratio, ut idem coitus alios perfectos, imperfectos generet alios? Propior uero prior existimatio fieret, ni rursus alia difficultas occurreret. Quippe nascuntur aliquādo in extremis fauis apes grādiores: quæ cæteras fugant. Oestrus uocatur hoc malum: quonam modo nascens, si ipsæ finguntur? Quod certum

est, gallinarum modo incubant. Id quod excluſum est, primum uermiculus uidetur candidus, iacens transuersus, adhærens q; ita ut pascere uideatur. Rex statim mellei coloris, ut electo flore ex omni copia factus, neque uermiculus, sed statim penniger. Cætera turba cum formam capere cœpit, nymphæ uocantur: ut fuci, sirenes aut cephenes. Si quis alterutris capita demat, prius q̃ pennas habeant, pro gratissimo sunt pabulo matribus. Tempore procedente instillant cibos, atque incubant, tũ maxime murmurantes caloris (ut putant) faciendi gratia, necessarij excludendis pullis, donec ruptis membranis, quæ singulos cingunt, quorum modo uniuersum agmen emergat. Spectatum hoc Romæ consularis cuiusdam suburbano, alueis eorum laternæ trãslucido factis. Fœtus intra XLV. diem peragitur. Fit in fauis quibusdam, qui uocatur clerus, amaræ duritiæ cæra, cum fœtum inde non eduxere morbo aut ignauia, aut infœcũditate naturali. Hic est abortus apum. Protinus autem educti operantur quadam disciplina cum matribus: regem q; iuuenem æqualis turba comitatur. Reges plures inchoantur ne desint. Postea ex his soboles, cum adulta esse cœpit, concordi suffragio teterrimos necant, ne distrahant agmina. Duo autem genera eorum, melior ruffus quàm niger uariusq;. Omnibus forma semper egregia, & duplo, quàm cæteris, maior, pennæ breuiores, crura recta, ingressus celsior, in fronte macula quodam diademate candicans. Multum et nitore à uulgo differũt.

Quæ reginæ ratio. Cap. XVII.

q Værat nunc aliquis, unus ne Hercules fuerit, et quod Liberi patris sepulchrum, et reliqua uetu-

statis situ obruta. Eae in re parua, uilliśq; nostris annexa, cuius assidua copia est, nō constat inter autores: rex nullum ne solus habeat aculeum, maiestate tantum armatus: an dederit eum quidem natura, sed usum eius illis tantum negauerit. Illud constat, imperatorem aculeo non uti. Mira plebei circa eum obediēntia. Cum procedit, unà est totum examen, circáq; eum conglobatur, cingit, protegit, cerni non patitur. Reliquo tempore cum populus in labore est, ipse opera intus circuit similis exhortanti, solus immunis. Circa eum satellites quidam lictoresq;, assidui custodes autoritatis. Procedit foras nō nisi migraturo examine. Id multo intelligitur ante, aliquot diebus murmure intus strepente, apparatus indicæ diem tempestiuum eligentium. Si quis alam ei detruncet, nō fugiet examen. Cum processere, se quæque proximam illi cupit esse, & in officio conspici gaudet. Fessum humeris subleuant, ualidius fatigatum ex toto portant. Si qua lassata deficit, aut forte aberrauit, odore persequitur. Vbicunque ille consedit, ibi cunctarum castra sunt. Tunc ostenta faciunt priuata ac publica, uua dependente in domibus templiśue, sæpe expiata magnis euentibus. Sedere in ore infantis Platonis, tunc etiam suauitatem illam prædulcis eloquij portendentes. Sedere in castris Drusi imperatoris, cum prosperrime pugnatum apud Arbalonem est, haud quaquam perpetua aruspicum coniectura, qui dirum id ostentum existimant semper. Ducē prehenso totum tenetur agmen: amisso dilabitur, migrant́q; ad alios. Esse utique sine rege non possunt. Inuitæ autem interimunt eos, cum plures fuere, potiuśq; nascentium domos diruunt, si prouentus de-

sperantur, tunc & fucos abigunt. Quanquam de ijs ui deo dubitari, propriumq; ijs genus esse aliquos existimare, sicut furibus, grandissimis inter illas sed nigris, latáq; aluo: ita appellatis quia furtim deuorent mella. Certum est, ab apibus fucos interfici. Vtique regem non habent. Sed quomodo sine aculeo nascantur, in quæstione est. Humido uere melior fœtus, sicco mel copiosius. Quod si defecerit alicuius aluei cibus, impetum in proximas faciunt rapinæ proposito. At illæ contra diriguntaciem: & si custos adsit, alterutra pars quæ suis fauere sentit, non appetit eum. Ex alijs quoque sæpe dimicant causis, easq; acies contrarias duo imperatores instruunt, maxime rixa in conuehendis floribus exorta, & suos quibusque euocantibus: Quæ dimicatio inicto pulueris aut fumo tota discutitur. Reconciliantur uero lacte uel aqua mulsa.

De genere apum, & quæ inimica apibus. Cap. XVIII.

Pes sunt et rusticæ syluestresq;, horridæ aspe
a ctu, multo iracundiores, sed opere ac labore præstantes. Vrbanarum duo genera: Optimæ breues, uariæq;, & in rotunditatem compactiles: deteriores longæ, & quibus similitudo uespar ũ: etiamnum deterrimæ ex ijs pilosæ. In Ponto sunt quædã albæ, quæ bis in mense mella faciunt. Circa Thermodoontem aũt fluuium duo genera: Aliarũ quæ in arboribus mellificant: aliarũ quæ sub terra, triplici cerarũ ordine uberrimi prouentus. Aculeũ apibus natura dedit uentri cõfertum: Ad unum ictum hoc infixo, quidam eas statim emori putant. Aliqui non nisi in tantum adacto, ut in-

teſtuni quippiã ſequatur: ſed fucos poſtea eſſe, nec mella facere, uelut caſtratis uiribus, pariterq; & nocere & prodeſſe deſinere. Eſt in exemplis, equos ab ijs occiſos. Odere fœdos odores, procul q; fugunt, ſed & infectos. Itaq; unguenta redolẽtes infeſtant, ipſæ plurimorũ animalium iniurijs obnoxiæ. Impugnãt eas naturæ eiuſdem degeneres ueſpæ atq; crabrones, et è culicũ genere qui uocantur muliones: populãturhirũdines, & quædã aliæ aues. Inſidiãtur aquantibus ranæ, quæ maxima earũ eſt operatio tum cũ ſobolẽ faciunt. Nec hæ tm̃ quæ ſtagna riuosq; obſident, uerũ & rubetæ ueniunt ultro, adrepentesq; foribus per eas ſufflant: ad hoc prouolãt, conſeſtim̃q; abripiuntur. Nec ſenture ictus apum ranæ tradũtur. Inimicæ et oues, difficile ſe à lanis earũ explicantibus. Cancrorum ẽt odore ſi quis iuxta coquat, exanimantur. Quin & morbos ſuapte natura ſentiũt. Index eorum triſtitia torpens, et cũ ante rores in tepore ſolis promotis aliæ cibos miniſtrant, cum defunctas progerunt, funerantium̃q; more comitantur exequias. Rege ea peſte conſumpto, mœret plebs ignauo dolore: Nõ cibos conuehunt, non procedunt, triſti tm̃ murmure glomerãtur circa corpus eius. Subtrahitur itaq; deducta multitudine: aliâs ſpectãtes exanimem, luctum non minuunt. Tunc quoque ni ſubueniatur, fame moriuntur. Hilaritate igitur & nitore ſanitas æſtimatur.

De moribus apum. Cap. XIX.

Vnt & operis morbi: cum ſauos non explẽt, ſcleron uocant. Iidem blapſigoniam ſi fœtum non peragant. Inimica & echo eſt reſultanti ſono, q̃ pauidas alterno pulſat ictu: inimica et nebula.

Aranei quoque uel maxime hostiles, cum prævaluere ut intexant, enecant alueos. Papilio etiam hic ignauus & inhonoratus, luminibus accensis aduolitans, pestifer, nec uno modo. Nam & ipse ceras depascitur, & relinquit excrementa quibus teredines gignuntur: filis etiã araneosa, quacunque incessit, alarum maxime lanugine obtexit. Nascuntur & in ipso ligno teredines, quæ ceras præcipue appetunt. Infestat & auiditas pastus nimia florum satietate, uerno maxime tempore aluo cita. Oleo quidem non apes tantum, sed omnia insecta exanimantur, præcipue si capite uncto in sole ponantur. Aliquando & ipsæ contrahunt mortis sibi causas, quum senserе eximi mella quide uorantes. Cætero præparcæ, & quæ alioquin prodigas atque edaces non secus ac pigras et ignauas proturbent. Nocent et sua mella ipsis, illitæq; ab aduersa parte moriuntur. Tot hostibus, tot casibus, & quota portione eorum commemorata? tam munificum animal expositum est. Remedia dicemus suis locis. Nunc enim sermo de natura est.

De continendis apibus, & quomodo reparentur. Cap. XX.

Audent plausu atque tinnitu æris, eóq; conuocantur: Quo manifestum, auditus quoque ineſſe sensum. Effecto opere, educto fœtu, ficticæ munere omni, exercitationem tum solennem habent: spatiatæq; in aperto, & in altum datæ, gyris uolatu editis, tum demum ad cibum redeunt. Vita eis longissima, ut prospere inimica ac fortuita cedant, septenis annis uniuersa. Alueos nunquam ultra X annos duraſſe proditur. Sunt qui mortuas, si intra tectum hyeme seruentur,

deinde sole uerno torreantur, ac siculneo cinere toto die foueantur, putent reuiuiscere. In totum uero amissas re parari uentribus bubulis recentibus cum fimo obrutis: Virgilius iuuencorum corpore exanimato, sicut equorũ uespas atque crabrones, sicut asinorum scarabeos, mutãte natura ex alijs quædam in alia. Sed horum omnium coitus cernuntur. Et tamen in fœtu eadem propè natura quæ apibus.

De uespis & crabronibus. Cap. XXI.

Espæ in sublimi è luto nidos faciunt, et in ijs u ceras: Crabrones in cauernis ac sub terra. Et horum omnium sexangulæ cellæ, cætera autem è cortice & harena. Fœtus ipse inæqualis ut barbaris, alius euolat, alius in nympha est, alius in uermiculo. Et autumno non uerno omnia ea. Pleniluniomaxime crescunt. Vespæ quæ ichneumones uocantur (sunt autem minores, quàm aliæ) unum genus ex araneis perimunt, phalangium appellatum, & in nidos suos ferunt: deinde illinunt, & ex ijs incubando suum genus procreant. Præterea omnes carne uescuntur, contrà quàm apes, quæ nullum corpus attingunt. Sed uespæ muscas grandiores uenantur: & amputato ijs capite, reliquum corpus auferunt. Crabronum sylueſtres, in arborum cauernis degunt: hyeme ut cætera insecta condunturuita bimatum non transit. Ictus eorum haud temere sine febri est. Autores sunt, ter nouenis punctis interfici hominem. Aliorum qui mitiores uidentur, duo genera: Opifices minores corpore, qui moriuntur hyeme: matres quæ biennio durant, ij & clementes. Nidos uere faciunt fere quadrifores, in quibus opifices gene-

rentur. Iis educatis, alios deinde nidos maiores fingũt, in quibus matres futuras producant. Iam tum opifices funguntur munere, & pascunt eas. Latior matrum species, dubiumq; an habeant aculeos, quia non egrediuntur. Et his sui fuci. Quidam opinantur omnibus his ad hyemem decidere aculeos. Nec crabronum autem, nec uesparum generi reges aut examina: sed subinde renouatur multitudo sobole.

De bombycibus, & bombyli, et necydalo, & quis primus bombycinam uestẽ inuenerit. Cap. XXII.

q Vartum inter hæc genus est bombycum, in Assyria proueniẽs, maius quàm supradicta. Nẽdos luto fingunt, salis specie, applicatos lapidi, tanta duritia, ut spiculis perforari uix possint. In ijs et ceras largus, quàm apes faciunt, deinde maiorem uermiculum. Et alia horum origo è grãdiore uermiculo, gemina protendens sui generis cornua. Hi erucæ sunt. Fit deinde quod uocatur bombylis, ex ea necydalus, ex hoc in VI. mensibus bombyx. Telas aranearum modo texunt ad uestem luxumq; fœminarum, quæ bõbycina appellatur. Prima eas redordiri, rursusq; texere inuenit in Ceo mulier Pãphila Latoi filia, nõ fraudanda gloria excogitatæ rationis, ut denudet fœminas uestis.

De bombyce Coa. Cap. XXIII.

b Ombycas & in Co insula nasci tradunt, cupressi, terebinthi, fraxini, quercus florem imbribus decussum terræ halitu animante. Fieri autem primo papiliones paruos nudosq;, mox frigorũ impatientia uillis inhorrescere, & aduersus hyemem tu-

rucas sibi instaurare densas, pedum asperitate radentes foliorum lanuginem inuellera. Hanc ab his cogi subigíq; unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuari cæu pectine. Postea apprehensam corpori inuolui nido uolubili. Tunc ab homine tolli, fictilibusq; uasis tepore & furfurum esca nutriri: atque ita subnasci sui generis plumas, quibus uestitos ad alia pensa dimitti. Quæ uero cœpta sint lanificia, humore lentescere, mox in fila tenuari iunceo fuso. Nec puduit has uestes usurpare etiam uiros, leuitatem propter æstiuam. In tm à lorica gerenda discessere mores, ut oneri sint etiam uestes. Assyria tamen bombycæ adhuc fœminis cedimus.

De araneis & generatione eorum. Cap. XXIIII.

Araneorum his non absurde iungatur natura, a digna uel præcipua admiratione. Plura autẽ sunt genera, nec dictu necessaria in tanta notitia. Phalangia ex his appellantur, quorum noxij morsus, corpus exiguum, uarium, acuminatum, assultum ingredientium. Altera eorum species, nigri, prioribus cruribus longissimis. Omnibus internodia terna in cruribus. Luporum nomine minimi non texunt. Maiores in terra cauernarum exigua uestibula præpandunt. Tertium eorundem genus erudita operatione conspicuum. Orditur telas, tantíq; operis materiæ uterus ipsius sufficit: siue ita corrupta alui natura statu tempore (ut Democrito placet) siue est quædam intus lanigera fertilitas: tam moderato unque, tam tereti filo & tam æquali deducit stamina, ipso se pondere usus. Texere à medio incipit, arcinato orbe subtegmina adnectens: maculasq; paribus semper interuallis, sed subinde

crescentibus, ex angusto dilatans indissolubili nodo implicat. Quãta arte celat pedicas scutulato rete grassantes, quàm non ad hoc uidetur pertinere cribratæ pexitas telæ, & quadam polituræ arte, ipsa per se tenax ratio tramæ? quàm laxus ad flatus non ad respuenda quæ ueniant sinus, derelicta lasso prætenti summa parte, ut arbitrari licet illa quæ difficile cernuntur: atque ut in plagis lineæ offensæ præcipitãtur in sinum? Specus ipse qua concameratur architectura? & contra frigora quãto uillosior? quàm remotus à medio, aliudq; agenti similis: inclusus uero sic, ut sit nec ne intus aliquis, cerni nõ possit? Age firmitas quanta irrumpentibus uentis, qua puluerum mole degrauante? Latitudo telæ sæpe inter duas arbores, cum exercet artem & discit texere: Longitudo fili à culmine, ac rursus à terra per illud ipsum uelox reciprocatio, subitq; pariter ac fila deducit. Cum uero captura incidit, quàm uigilans & paratus ad cursum? licet extrema hæreat plaga, semper in mediũ currit, quia sic maxime totum concutiendo implicat. Sassa protinus reficit ad polituram farciens. Nanque & lacertarum catulos uenantur. hos primum tela inuoluentes, & tunc demum labra utraque morsu apprehendẽtes, amphitheatrali spectaculo cum contigit. Sunt ex eo & auguria. Quippe incremento amnium futuro telas suas altius tollunt. Iidem sereno non texunt, nubilo texunt. Ideoq; multæ araneæ imbrium signa sunt. Fœminam putant esse quæ texat, marem qui uenatur: ita paria fieri merita coniugio. Aranei conueniũt clunibus: pariunt uermiculos ouis similes. Nam nec horum differri potest genitura, quoniam insectorum uix ulla alia

narratio est. Pariunt autem ouaea in telas & sparsa, quia saliunt, atque ita emittunt. Phalangius tantum in ipso specu incubat magno numero: qui ut emerserit, matrem consumit, sæpe & patrem: adiuuat enim incubare. Pariunt autem & tricenos, cæteræ pauciores. Et incubant triduo. Consummantur aranei quater septenis diebus.

De scorpionibus. Cap. XXV.

Similiter his & scorpiones terrestres, uermiculos ouorum specie pariunt, similiterq; pereũt: pestis importuna ueneni serpẽtium, nisi quòd grauiore supplicio lenta per triduum morte conficiũt: uirginibus letali semper ictu, et fœminis ferè in totum: uiris autem matutino, exeuntes cauernis, prius quàm aliquo ictu ieiunum egerant uenenum. Semper cauda in ictu est, nulloq; momento meditari cessat, ne quando desit occasioni. Ferit & obliquo ictu & inflexo. Venenum ab ijs candidum fundi Apollodorus autor est, in nouem genera descriptis, per colores maxime supernacuos: quoniam non est scire, quos minime exitiales prædixerit. Geminos quibusdam aculeos esse, mareſq; sæuissimos. Nam coitum ys tribuit. Intelligi autem gracilitate & longitudine. Venenum omnibus medio die, cum incanduere solis ardoribus. Itemq; cum sitiunt, inexplebiles potu. Constat & septena caudæ in ternodia sæuiora esse. Pluribus enim sena sunt. Hoc malum Africæ uolucre etiam austri faciunt, pandentibus brachia, ut remigia subleuãtes. Apollodorus idem planè quibusdam inesse pennas tradit. Sæpe Psylli, qui reliquarum uenena terrarum inuehentes, quæstus sui causa peregrinis

malis impleuere Italiam, hos quoque importare conati sunt. Sed uiuere intra Siculi cœli regionem non potuere. Visuntur tamen aliquando in Italia, sed innocui, multis q; aliis in locis, ut circa Pharum in Aegypto. In Scythia interimunt etiam sues, alioquin uiuaciores contra uenena talia. Nigras quidem celerius si in aquam se immerserint. Homini icto putatur esse remedio ipsorũ cinis potus in uino. Magnam aduersitatem oleo mersis & stellionibus putant esse, innocuis duntaxat ijs, quẽ & ipsi carent sanguine, lacertarum figura. Atque scorpiones in totum nulli nocere, quibus non sit sanguis. Quidam & ab ipsis fœtum deuorari arbitrãtur. Vnũ modo relinqui solertissimum, et qui se ipsius matris clunibus imponendo, tutus & à cauda & à morsu loco fiat. Hunc esse reliquorum ultorem, qui postremo genitores superne conficiat. Pariuntur autem undeni.

De stellionibus, et cicadis. Cap. XXVI.

Hamæleonum stelliones quodammodo naturã habent, rore tantum uiuentes, præterq; araneis. Similis cicadis uita, quarum duo genera. Minores, quæ primæ proueniunt, et nouissime pereũt. sunt autem mutæ. Sequens est uolatu rara. Quæ canunt, uocantur achetæ: & quæ minores ex eis sunt, tettigoniæ: sed illæ magis canoræ. Mares canunt in utroque genere: fœminæ silent. Gentes uescuntur ijs ad oriẽtem, etiã Parthi opibus abundantibus. Ante coitum mares præferunt, à coitu fœminas, ouis earum correptis quæ sunt candida. Coitus supinis. Asperitas præacuta in dorso, qua excauant fœturæ locum in terra. Fit primo uermiculus: dein ex eo quæ uocatur tettigometra, cu-

ius cortice rupto circa solstitia euolant, noctu semper. Primum nigræ atque duræ. Vnum hoc ex ijs quæ uiuunt, & sine ore est. Pro eo quidda aculeatum linguis simile, & hoc in pectore quo rorem lambunt. Pectus ipsum fistulosum: hoc canunt achetæ, ut diximus. De cætero in uentre nihil est. Excitatæ cum subuolant, humorem reddunt: quod solum argumentum est rore easdem ali. Iisdem foliis nullum ad excrementa corporis foramen. Oculi tam hebetes, ut si quis digitum contrahens ac remittens ijs appropinquet, transeant uelut in folia. Quidam duo alia genera faciunt earum: Surculariã, quæ sit grãdior: frumentariã, quã alij auenariã uocant. Apparet enim simul cũ frumentis arescentibus.

Cicadæ ubi nõ sint, et ubi mutæ. Cap. XXVII.

Icadæ nõ nascuntur in raritate arborum, idcirco sunt Cyrenis circa oppidum, nec in cãpis, nec in frigidis aut umbrosis nemoribus. Est quædam & ijs locorum differentia. In Milesia regione paucis sunt locis. Sed in Cephalenia amnis quidã penuriã earũ & copiã dirimit. At in Rhegino agro silent oẽs: ultra flumen in Locrensi canunt. Pennarũ illis natura quæ apibus, sed pro corpore amplior.

De pennis insectorum, et scarabeis, & scarabeorum generibus. Cap. XXVIII.

Nsectorum quædam binas gerunt pinnas, ut muscæ, quædam quaternas, ut apes. Membranis & cicadæ uolant. Quaternas habẽt quæ aculeis in aluo armantur. Nullũ, cui telũ in ore, pluribus q̃ binis aduolat pennis. Illis. n. ultionis causa datũ est, his auiditatis. Nullis eorum pẽnæ reuiuiscunt auulsæ.

Nullum cui aculeus in aluo, bipenne est. Quibusdam pennarum tutelæ crusta superuenit, ut scarabeis, quorũ tenuior fragiliorq; pẽna. his negatus aculeus: sed in quodam genere eorum grandi cornua prælonga, bisulcis dentata forcipibus, in cacumine cum libuit ad morsum cõeuntibus, infantum remedijs etiam ex ceruice suspenduntur. Lucanos uocat hos Nigidius. Aliud rursus eorũ genus, qui è fimo ingenteis pilas auersis pedibus uoluntant, paruosq; in ijs contra rigorem hyemis uermiculos fœtus sui nidulantur. Volitant alij magno cum murmure aut mugitu. Alij focos & prata crebris foraminibus excauant, nocturno stridore uocales. Lucent ignium modo noctu, laterum & clunium colore lampyrides, nunc pennarum hiatu refulgentes, nunc uero compressu obumbratæ, non ante matura pabula, aut post desecta conspiciæ. Ex contrario tenebrarum alumna blattis uita, lucemq; fugiunt, in balineis maxime humido uapore prognatæ. Fodiunt ex eodẽ genere rutili atque prægrandes scarabei tellurem aridam, fauosq; paruæ ac fistulosæ modo spongiæ, medicato melle fingunt. In thracia iuxta Olynthum locus est paruus, in quo unũ hoc animal exanimatur, ob hoc Cãtharolethrus appellatus. Pennæ insectis omnibus sine scissura, nulli cauda nisi scorpioni. Hic eorum solus & brachia habet, & in cauda spiculum. Reliquorum quibusdam aculeus in ore, ut asilo, siue tabanum dici placet: item culicibus & quibusdam muscis. Omnibus autem his in ore & pro lingua sunt hi aculei. Quibusdam hebetes, neque ad punctum, sed ad suctum, ut muscarum generi, in quo lingua euidens fistula est: Nec sunt talibus dentes. Alijs

cornicula ante oculos prætenduntur ignaua, ut papilionibus. Quædam insecta carent pennis, ut scolopēdræ. Insectorum pedes quibus sunt, in obliquum mouentur. Quorūdā extremi lōgiores foris curuantur, ut locustis.

De locustis. Cap. XXIX.

Ae pariunt in terram demisso spinæ caule, h oua condensa, autumni tempore. Ea durant hyeme sub terra. Subsequenti anno exitu ueris emittunt paruas, nigrantes, & sine cruribus, pennisq; reptantes. Itaque uernis aquis intereunt oua: sicco uere maior prouentus. Alij duplicem earum fœtum, geminumq; exitum tradunt. Vergiliarum exortu parere, de inde ad canis ortum obire, & alias renasci. Quidā Arcturi occasu renasci. Mori matres cum pepererint, certū est, uermiculo statim circa fauces innascente, qui eas strāgulat. Eodem tempore mares obeunt. Tam friuola ratione morientes, serpentem (cum libuit) necant singulæ, faucibus eius apprehensis mordicus. Non nascuntur nisi in planis & rimosis locis. In India ternum pedum lōgitudinis esse traduntur, cruribus & fœminibus serrarum usum præbentes cum inaruerint. Est & alius earum obitus. Gregatim sublatæ uento in maria aut stagna decidunt. Forte hoc casuq; euenit, non (ut prisci existimauere) madefactis nocturno humore alis. Idē quippe nec uolare eas noctibus propter frigora tradiderunt, ignari etiam longinqua maria ab ijs trāsiri, continuata plurium dierum (quod maxime miremur) fame quoque, quam propter externa pabula petere sciunt. Deorū iræ pestis ea intelligitur. Nanque & grandiores cernūtur, & tanto uolant pennarum stridore, ut aliæ alites

credantur, solemq; obumbrant, solliciæ suspectantibus populis, ne suas operiant terras. Sufficiũt quippe uires, & tanquam parum sit maria transisse, immensos tractus permeant, diraq; messibus contegunt nube, multæ contactu adurentes: omnia uero morsu erodentes, & fores quoque tectorum. Italiam ex Africa maxime coortæ infestant, sæpe populo ad Sibyllina coacto remedia confugere, inopiæ metu. In Cyrenaica regione lex etiam est ter anno debellandi eas, primo ouа obterendo, deinde fœtum, postremo adultas, desertoris pœna in eum qui cessauerit. Et in Lemno insula certa mensura præfinita est, quam singuli enecatarum ad magistratus referant. Graculos quoque ob id colunt, aduerso uolatu occurrẽtes earum exitio. Necare et in Syria militari imperio coguntur. Tot orbis partibus uagatur id malum. Parthis & hæ in cibo gratæ. Vox earum profiscisi ab occipitio uidetur. Eo loco in commissura scapularum hæbere quasi dentes existimantur, eosq; inter se terendo stridorem edere, circa duo æquinoctia maxime, sicut ci cadæ circa solstitium. Coitus locustarum, qui & insectorum omnium quæ cõeunt, marem portante fœmina, in eum fœminarũ ultimo caudæ reflexo, tardoq; digressu. Minores aũt in omni hoc genere fœminis mares.

De formicis nostratibus. Cap. XXX.

Lurima insectorũ uermiculum gignunt. Nã & formicæ similem ouis uere: et hæ ut apes communicantes laborem: Sed apes utiles faciunt cibos, hæ condunt. Et si quis comparet onera corporibus earum, fateatur nullis portione uires esse maiores. Gerunt ea morsu. Maiora auersæ postremis pedi-

bus moliuntur, humeris obnixæ. Et ijs reip. ratio, memoria, cura. Semina arrosa condunt, ne rursus in fruges exeant è terra. Maiora ad introitum diuidunt. Madefacta imbre proferunt atque siccant. Operantur & noctu plena luna. Eædem interlunio cessant. Iam in opere qui labor? quæ sedulitas? Et quoniam ex diuerso conuehunt altera alterius ignara, certi dies ad recognitionē mutuam nundinis dantur. Quæ tunc earum concursatio? quàm diligens cum obuijs quædam collocutio atque percontatio? Silices itinere earum attritos uidemus, & in opere semitam factam, ne quis dubitet qualibet in re quid possit quantulacunque sedulitas. Sepeliuntur inter se uiuentium solæ, præter hominem. Non sunt in Sicilia pennatæ.

De Indicis. Cap. XXXI.

Indicæ formicæ cornua, Erythris in æde Herculis fixa, miraculo fuere. Aurum ex cauernis egerunt terræ, in regione septentrionaliū Indorum, qui Dardæ uocantur. Ipsis color felium, magnitudo Aegypti luporum. Erutum hoc ab ijs tempore hyberno, Indi furantur æstiuo feruore, conditis propter uaporem in cuniculos formicis: quæ tamen odore sollicitatæ prouolant, crebroq; lacerant, quamuis præuelocibus camelis fugientes. Tāta pernicitas feritasq; est cum amore auri.

De diuersitate insectorum. Cap. XXXII.

Multa autem insecta & aliter nascuntur, atq; in primis ex rore. Insidet hic raphani folio primo uere, & spissatus sole in magnitudinē milij cogitur. Inde porrigitur uermiculus paruus, &

triduo mox eruca: quæ adiectis diebus accreſcit, immo bilis, duro cortice: ad tactum tantum mouetur aranei. Hæc eruca quam chryſalidem appellant, rupto deinde cortice uolat papilio.

De animalibus in ligno, & ex ligno naſcentibus. Cap. XXXIII.

Ic quædã ex imbre generantur in terra, quæ
s dam & in ligno. Nec enim coſſi tantum in eo, ſed etiam tabani ex eo naſcuntur, & aliæ ubicunque humor eſt nimius: ſicut intra hominem tineæ tricenum pedum, aliquando & plurium longitudine. Iam in carne exanimi, & uiuentium quoque hominũ capillo, qua fœditate & Sylla dictator, & Alcman ex clariſſimis Græciæ poëtis, obiere. Hoc quidem & aues infeſtat, phaſianas uero interimit, niſi puluerantes ſeſe. Pilos habentium aſinum tantum immunem hoc malo credunt, & oues. Gignuntur autem & ueſtis genere, præcipue lanicio interemptarum à lupis ouium. Aquas quoque quaſdam, quibus lauamur, fertiliores eius generis, inuenio apud autores: Quippe cum & cæ id gignant, quod animalium minimum exiſtimatur. Aliæ rurſus generantur ſordibus aridi ſoli, poſteriorum crurum laſciuia petauriſtarum. Alia puluere humido in cauernis, uolucria.

De animali, cui cibi exitus non eſt. Cap. XXXIIII.

St animal eiuſdem turpitudinis, ifixo ſemper
e ſanguini capite uiuens, atque ita intumeſcens, unum animalium cui cibi non ſit exitus: dehi ſcit q; nimia ſatietate, alimento ipſo moriens. Nunquam in iumentis gignitur, in bubus frequens, in canibus ali-

quando, in quibus omnia. In ouibus & in capris hoc solum. Aeque est mira sanguinis & hirudinū generi in palustri aqua situs. Nanque & hæ toto capite condūtur. Est & uolucre canibus peculiare suum malum, aures maxime lancinans, quæ defendi morsu nō queunt.

De tineis, & culicibus. Cap. XXXV.

i Dem puluis in lanis et ueste tineas creat, præcipue si araneus una includatur. Sitit enim, & omnem humorem absorbens, ariditatem ampliat. Hoc & in chartis nascitur. Est earum genus tunicas suas trahentium quo cochleæ modo. Sed harum pedes cernuntur. Spoliatæ expirant. Si accreuere, faciunt chrysalidem. Ficarios culices caprificus generat. Cantharides uermiculi ficorum & piri, & peuces, & cynacanthæ, & rosæ. Venenum hoc remedia secum habet. Alæ medentur, quibus dēptis letale est. Rursus aliæ genera culicum accscens natura gignit. Quippe cum et in niue candidi reperiantur, & uetustiore uermiculi: in media quidem altitudine rutili (nam et ipsa nix uetustate rubescit) hirti pilis, grandiores torpentesq;.

De pyrali siue pyrausta. Cap. XXXVI.

g Ignit aliqua & contrarium naturæ elementum. Siquidem in Cypri ærarijs fornacibus ex medio igni, maioris muscæ magnitudinis uolat pēnatum quadrupes: appellatur pyralis, à quibusdam pyrausta. Quandiu est in igne, uiuit: cum eua sit longiore paulo uolatu, moritur. Hypanis fluuius in Ponto, circa solstitium defert acinorum effigie tenues membranas: quibus erumpit uolucris quadrupes supradictæ modo, nec ultra diem uiuit, unde hemerobios

uocatur. Reliquis talium ab initio ad finem septenarij sunt numeri, culici & uermiculo ter septeni, corpus parientibus quater septeni. Mutationes & in alias figuras transitus, trinis aut quadrinis diebus. Cætera ex his pẽ nata, autumno ferè moriuntur: tabani quidem etiam cæcitate. Muscis humore exanimatis, si cinere condantur, redit uita.

Historia naturæ animalium per singula membra. Cap. XXXVII.

Vnc per singulas corporis partes, præter iam dicta, membratim tractetur historia. Caput habent cuncta quæ sanguinem. In capite paucis animalium, nec nisi uolucribus, apices, diuersi quidem generis. Phœnici plumarum serie, medio eo exeũte alio: pauonibus crinitis arbusculis, stymphalidæ citro: phasianæ corniculis, præterea parræ. At quæ ab illo galerita appellata quondam, postea Gallico uocabulo etiam legioni nomen dederat alauda. Diximus & cui plicatilem cristam dedisset natura, per medium caput à rostro residentem. Et fulicarum generi dedit cirros. Pico quoque Martio & grui Baleariceæ. Sed spectatissimum insigne gallinaceis, corporeum, serratum: nec carnem id esse, nec cartilaginem, nec callum iure dixerimus, uerũ peculiare. Draconum enim cristas qui uiderit, non reperitur. Cornua multis quidem & aquatilium, & marinorum, & serpentiũ uarijs data sunt modis: sed quæ iure cornua intelligantur, quadrupedum generi tantum. Actæonem enim, & Cippum etiam in Latina historia, fabulosos reor. Nec alibi maior naturæ lasciuia. Lusit animalium armis. Sparsit hæc in ramos, ut ceruorum,

Alijs simplicia tribuit, ut in eodem genere subulonibus ex argumento dictis. Aliorum finxit in palmas, digitosq; emisit ex ijs, unde platycerotas uocant. Dedit ramosa capreis, sed parua, nec fecit decidua. Conuoluta in anfractum arietum generi, ceu cestus daret: infesta, tauris. In hoc quidem genere, & fœminis tribuit: in multis, tantum maribus. Rupicapris in dorsum adunca, damis in aduersum. Erecta autem, rugarumq; ambitu contorta, et in leue fastigium exacuta (ut lyras diceres) sive psiceron, quem addacem Africa appellat. Mobilia eadē (ut aures) Phrygiæ armentis: Troglodytarum, in terrā directa: qua de causa obliqua ceruicē pascuntur. Alijs singula, & hæc medio capite, aut naribus, ut diximus. Iamq; alijs ad incursum robusta, alijs ad ictum: alijs aduncа, alijs reducа, alijs ad iactum, pluribus modis, supina, conuersa, connexa: omnia in mucronem migrantia. In quodam genere pro manibus ad scabendum corpus. Cochleis ad prætentandum iter: corporea hæc, sicut cæstis, aliquando & singula. Cochleis semper binæ, & ut prætendantur, ac resiliant. Vrorum cornibus Barbari septentrionales potant, urnasq; binas capitis unius cornua implent. Alij præfixa his pila cuspidāt. Apud nos in laminas secta translucent, atque etiam lumen incluſum latius fundunt, multasq; alias ad delicias conferuntur, nunc tincta, nunc sublita, nunc quæ ceroſtrota picturæ genere dicuntur. Omnibus autem caua, & in mucrone demum concreta sunt. Cerruis tantum solida, & omnibus annis decidua. Boum attritis unguibus, cornua unguēdo aruina, medētur agricolæ. Adeoq; sequax natura est, ut in ipsis uiuentiū cor

poribus feruenti cera flectantur, atque incisa nascentium in diuersas partes torqueantur, ut singulis capitibus quaterna fiant. Teniora fœminis plerunque sunt, ut in pecore. Multis ouium nulla, nec cæruarum, nec quibus multifidi pedes, nec solidipedum ulli: excepto asino indico, qui uno armatus est cornu. Bisulcis bina tribuit: nulli, superne primores habenti dentes. Qui putant eos in cornua absumi, facile conarguuntur cæruarum natura, quæ neque dentes habent, ut neque mares, nec tamen cornua. Cæterorum ossibus adhærent, cæruorum tantum cutibus enascuntur. Capita piscibus portione corporum maxima, fortassis ut mergantur. Ostrearum generi, nulla, nec spongijs, nec alijs ferè quibus solus ex sensibus tactus est. Quibusdam indiscretum caput est, ut cancris. In capite cunctorum animalium homini plurimus pilus, iam quidem promiscue maribus ac fœminis, apud intonsas utique gentes: Atque etiam nomina ex eo capillatis alpium incolis, Galliæ comatæ, ut tamen sit aliqua in hoc terrarũ differentia. Quippe Myconij carentes eo giguntur, sicut in Cauno lieno si. Et quædam animalium naturaliter caluent, sicut struthiocameli, & corui aquatici, quibus apud Græcos nomen est inde. Defluuium eorum in muliere rarum, in spadonibus non uisum, nec in ullo ãn Veneris usum. Nec infra cerebrum, aut infra uerticem, aut circa tempora atque aures. Caluitium uni tantum animalium homini, præterquam innatum. Canicies homini tantum & equis: sed homini semper à priori parte capitis, tũ deinde ab auersa. Vertices bini homini tantum. Aliquibus capitis ossa plana, tenuia, sine medullis, serratis pectinatum

clinatim structa compagibus. Perfracta non queunt solidari: sed exempta modicè non sunt letalia, in uicem eorum succedente corporea cicatrice. Infirmissima esse ursis, durissima psittacis, suo diximus loco. Cerebrum omnia habent animalia quæ sanguinem: etiam in mari quæ mollia appellauimus, quamuis careant sanguine, ut polypi. Sed homo portione maximum & humidissimum, omnium q; uiscerum frigidissimum, duabus supra subter q; membranis uelatum, quarum alterutrã rumpi mortiferum est. Cætero uiri, quàm fœminæ maius. Hominibus hoc sine sanguine, sine uenis, & reliquis sine pingui. Aliud esse quàm medullam, eruditi docent, quoniam coquendo duresçat. Omnium cerebro medio insunt ossicula parua. Vni hominum infantia palpitat, nec corroboratur ante primum sermonis exordiũ. Hoc est uiscerum excelsissimum, proximum q; cælo capitis, sine carne, sine cruore, sine sordibus: hanc habent sensus arcem: huc uenarum omnis à corde uis tendit, hic desinit: hic culmen altissimum, hic mentis est regimen. Omnium autem animalium in priora pronum, quia & sensus ante nos tendũt. Ab eo proficiscitur somnus, hinc capitis mutatio. Quæ cerebrum non habent, non dormiunt. Ceruis in capite ineſſe uermiculi, sub linguæ inanitate, & circa articulum quà caput iungitur, numero uiginti produntur. Aures homini tantum immobiles. Ab ijs Flaccorum cognomina. Nec in alia parte fœminis maius impendium, margaritis dependentibus. In oriente quidem & uiris aurum gestare eo loci, decus existimatur. Animalium alijs maiores, alijs minores. Ceruis tantum scissæ, ac uelut diuisæ: soricibus pi-

loſæ. Sed auriculæ omnibus, animal duntaxat generantibus, excepto uitulo marino atque delphino, & quæ cartilagnea appellauimus, & uiperis. Hæc cauernas tantum habent aurium loco, præter cartilagnea, et delphinum, quem tamen audire manifeſtum eſt. Nam & cantu mulcentur, & capiuntur attonitu ſomno. Quonam modo audiant, mirum. Iidem nec olfactus ueſtigia habent, cum olfaciant ſagaciſſime. Pennatorum animaliū buboni tantum & oto, plumæ uelut aures, cæteris cauernæ ad auditum. Simili modo squamigeris, atque ſerpentibus. In equis et omnium iumentorum genere, indicia animi præferunt: feſſis maradæ, micantes pauidis, ſubrectæ furentibus, reſolutæ ægris. Facies homini tantum, cæteris os aut roſtra. Frons & alys: ſed homini tantum triſtitiæ, hilaritatis, clementiæ, ſeueritatis index. In aſcēſu eius ſupercilia homini, & pariter & alterne mobilia, & in ys pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maxime indicant faſtum. Superbia aliubi conceptaculum, ſed hic ſedem habet. In corde naſcitur, huc ſubit, hic pēdet. Nihil altius ſimul abruptusq; inuenit in corpore, ubi ſolitaria eſſet. Subiacent oculi, pars corporis preciosiſſima, & qui lucis uſu uitam diſtinguant à morte. Nō omnibus animalium hi. Oſtreis nulli. Quibuſdam concharum dubij. Pectines enim, ſi quis digitos aduerſum hiantes eos moueat, contrahuntur ut uidentes. Et ſolenes fugiunt admota ferramenta. Quadrupedum talpis uiſus non eſt, oculorum effigies ineſt, ſi quis prætentam detrahat membranam. Et inter aues ardeolarum genere, quos leucos uocant, altero oculo carere tradunt. Optimi augurij, cum ad auſtrū uolāt, ſeptentrionem' ue-

Solui enim pericula & metus narrant. Nigidius nec lo custis, nec cicadis esse dicit. Cochleis oculorū uicem cornicula bina prætentatu implēt. Nec lumbricis ulli sunt, uermiumue generi. Oculi homini tantum diuerso colore, cæteris in suo cuique genere similes. Et equorum qui busdam glauca, sed in homine numerosissimæ uarietatis atque differentiæ, grandiores, media, parui, prominentes, quos hebetiores putant: conditi, quos clarissime cernere, sicut in colore caprinos. Præterea alij contenti tur longinqua, alij nisi propè admeta nō cernunt. Multorum uisus fulgore solis constat, nubilo die non cernentium, nec post ocasus. Alij iterdiu hebetiores, noctu præter cæteros cernunt. De geminis pupillis, aut quibus noxij uisus essent, satis diximus. Cæsii in tenebris clariores. Ferunt Tiberio Cæsari, nec alii genitorum mortalium, fuisse naturā: ut expergefactus noctu paulisper, haud alio modo, q̄ luce clara contueretur omnia, paulatim tenebris sese obducentibus. Diuo Augusto equorum modo glauca fuere, supraq; hominem albicantis magnitudinis. Quam ob causam diligentius spectari eos, iracunde ferebat. Claudio Cæsari ab angulis candore carnoso, sanguineis uenis subinde suffusi: Caio principi rigentes: Neroni nisi cum connueret ad prope admota hebetes. Viginti gladiatorum paria in Caij principis ludo fuere, in iis duo omnino qui contra comminationem aliquam non conniuerent, & ob id inuicti. Tantæ hoc difficultatis est homini. Plerisque uero naturale, ut nictare non cessent, quos pauidiores accepimus. Oculus unicolor nulli, cum candore omnibus medius color differens. Neque ulla ex parte maiora animi indicia cuctis

animalibus, sed homini maxime, id est moderationis, clementiæ, misericordiæ, odij, amoris, tristitiæ, lætitiæ. Contitu quoque multiformes, truces, torui, flagrantes, graues, transuersi, limi, summissi, blandi. Profecto in oculis animus inhabitat. Ardent, intenduntur, humectant, connituent. Hinc illæ misericordiæ lachrymæ. Hos cum osculamur, animum ipsum uidemur attingere. Hinc fletus, & rigantes ora riui. Quis ille humor est, in dolore tam fœcundus & paratus, aut ubi reliquo tempore? Animo autem uidemus, animo cernimus: oculi, ceu uasa quædam, uisibilem eius partem accipiunt, atque transmittunt. Sic magna cogitatio obcæcat, abducto intus uisu. Sic in morbo comitiali aperti nihil cernunt, animo caligante. Quin & patentibus dormiunt lepores, multíq; hominum, quod corybantian Græci dicunt. Tenuibus multisq; membranis eos natura composuit, calloſis contra frigora caloresq; in extremo tunicis, quas subinde purificant lachrymationum saliuis, lubricos propter incursantia & mobiles. Media eorum cornea fenestrauit pupilla, cuius angustiæ non sinunt uagari incertam aciem, & uelut canali dirigunt, obiterq; incidentia faci le declinant, alijs nigri, alijs atri, alijs ruffi, alijs glauci coloris orbibus circundatis, ut habili mixtura & accipiatur circumiecto candore lux, & temperato repercussu non obstrepat. Adeoq; ijs absoluta uis speculi, ut tam parua illa pupilla totam imaginem reddat hominis. Ea causa est, ut pleræque alitum è manibus hominum oculos potissimum appetant, quòd effigiem suam in ijs cernentes, uelut ad cognata desyderia sua tendunt. Veterina tantum quædam, ad incrementa lunæ morbos

sentiunt. Sed homo solus emisso humore cæcitate liberatur. Post uicesimum annum multis restitutus est uisus. Quibusdam statim nascentibus negatus nullo oculorum uicio: multis repente ablatus simili modo, nulla præcedente iniuria. Venas ab ijs pertingere ad cerebrum, peritissimi autores tradũt: ego ad stomachum crediderim. Certe nulli sine redundatione eius, eruitur oculus. Morientibus illos operire, rursusq; in rogo patefacere, Qui ritium magno ritu sacrum est: ita more condito, ut neque ab homine supremum eos spectari fas sit, & cœlo non ostendi nefas. Vni animalium homini deprauantur, unde cognomina Strabonum & Petorum. Ab ijsdẽ qui altero lumine orbi nascerentur, Coclites uocabãtur: qui paruis utrisque, Ocellæ. Luscini iniuriæ cognomen habuere. Nocturnorum animalium, ueluti felium, in tenebris fulgent radiantq; oculi, ut contueri non sit: & cæ præ lupoq; splendent, lucemq; iaculantur. Vituli marini et hyenæ in mille colores transeunt subinde. Quin & in tenebris multorum piscium refulgent aridi, sicut robusti caudices uetustate putres. Non conniuere diximus, quæ non obliquis oculis, sed circumacto capite cernerent. Chamæleontis oculos ipsos circumagi totos tradunt. Cancri in obliquum aspiciunt. Crusta fragili inclusis rigentes. Locustis squilliq; magna ex parte sub eodem munimento præduri eminent. Quorũ duri sunt, minus cernunt, quàm quorum humidi. Serpentium catulis, & hirundinum pullis, si quis eruat, renasci tradunt. Insectorum omnium & quibus testacea operimenta, oculi mouentur, sicut quadrupedum aures. Quibus fragilia operimenta, ijs oculi duri. Omnia talia, &

pisces, et insecta, non habent genas, nec integunt oculos. Omnibus membrana uitri modo trãslucida obtenditur. *Palpebræ in genis homini utrinque.* Mulieribus uero etiam insectæ quotidiano: *Tanta est decoris affectatio, ut tingantur oculi quoque. Alia de causa hoc natura dederat, ceu uallum quoddam usus, & prominens munimentum contra occursantia animalia, aut alia fortuitu incidentia. Defluere eas, haud immerito, Venere abundantibus tradunt.* Ex cæteris nulli sunt, nisi quibus & in reliquo corpore pili. *Sed quadrupedibus in superiore tm̃ gena, uolucribus in inferiore: & quibus molle tergus, ut serpentibus: & quadrupedum quæ ouа pariũt, ut Lacertæ. Struthiocamelus alitũ sola (ut homo) utrinq; palpebras habet.* Nec genæ quidem omnibus: ideo neq; nictationes iis quæ animal generant. *Grauiores alitum inferiore gena conniuent. Eædem nictantur, ab angulis membrana obeunte. Columbæ & similia utraque conniuent. At quadrupedes quæ ouа pariũt, ut testudines, crocodili, inferiore tm̃ sine ulla nictatione, propter præduros oculos.* Extremum ambitum genæ superioris, anti qui alium uocauere, unde et superalia. *Hoc uulnere aliquo diductum non coalescit, in paucis humani corporis membris.* Infra oculos malæ, homini tantum, quas prisci genas uocabant, XII tabularum interdicto radi à fœminis eas uetantes. Pudoris hæc sedes. *Ibi maxime ostenditur rubor. Infra eas, hilaritatem risuḿq; indicantes, buccæ.* Et altior homini tantum, quem noui mores subdolæ irrisioni dicauere, nasus. *Non alij animalium nares eminent. Auibus, serpentibus, piscibus foramina tantum ad olfactus, sine naribus. Et hinc cogno-*

mina Simorum, Silonum. Septimo mense genitis sæpenumero foramina aurium & narium defuere.

Labra, à quibus Brocci, Labeones dicti, & os probum durius ue, animal generantibus: proiis cornea et acuta uolucribus rostra. Eadem rapto uiuentibus adúnca: collecto, recta: herbas ruentibus limumq; lata, ut suum generi. Iumentis uicem manus ad colligenda pabula ora, apertiora laniatu uiuentibus. Mentum nulli præter hominem, nec malæ. Maxillas crocodilus tantum superiores mouet: terrestres quadrupedes, eodem quo cætera more, præterquam in obliquum.

Dentium tria genera: Serrati, aut continui, aut exerti. Serrati pectinatim coëuntes, ne contrario ocurrsu atterantur, ut serpentibus, piscibus, canibus. Continui, ut homini, equo. Exerti, apro, hippopotamo, elephanto. Continuorum qui digerunt cibum, lati & acuti: qui conficiunt, duplices: qui discriminant eos, canini appellantur. Hi sunt serratis longissimi. Continui aut utraque parte oris sunt, ut equo: aut superiore primores non sunt, ut bubus, ouibus, omnibusq; quæ ruminant. Capræ superiores non sunt, præter primores geminos. Nulli exerti, quibus serrati: Raro fœminæ, & tamen sine usu. Itaq; cum apri percutiant, fœminæ sues mordent. Nulli, cui cornua, exerti. Sed oibus concaui, cæteri dentes solidi. Piscium omnibus serrati præter scarũ: huic uni æquatilium plani. Cætero multis eorum in lingua et toto ore: ut turba uulnerum molliant, quæ attritu subigere non queunt: Multis & in palato, atque etiam in cauda: Præterea in os uergentes, ne excidant cibi, nullum habentibus retinendi adminiculum. Similes

aſpidi & ſerpentibus: ſed duo in ſupera parte dextræ læuaq; longiſſimi, tenui fiſtula perforati (ut ſcorpionum aculei) uenenum infundentes. Non aliud hoc eſſe, quàm fel ſerpentium, & inde uenis ſub ſpina ad os peruenire, diligentiſſimi autores ſcribunt. Quidam unum eſſe eum: et quia ſit aduncus, reſupinari cum momorderit. Aliqui tunc decidere eum, rurſusq; recreſcere facilem de cuſſu, & ſine eo eſſe quos tractari cernamus. Scorpionis caudæ ineſſe eum, & pleriſque ternos. Viperæ dentes ginguis conduntur. Hæc eadem prægnans ueneno, impreſſo dentium repulſu uirus fundit in morſus. Volucrum nulli, dentes, præter ueſpertilionem. Camelus una ex ijs quæ non ſunt cornigera, in ſuperiori maxilla primores non habet. Cornua habentium nulli ſerrati. Et cochleæ dentes habent: indicio eſt à minimis earum deroſa uitis. At i marinis cruſtata et cartilaginea primores habere, item echinis quinos eſſe, unde intelligi potuerit miror. Dentium uice, aculeus inſectis. Simiæ dentes, ut homini. Elephanto intus ad mandendum quatuor, præterq; eos qui prominent, maſculis reflexi, fœminis recti atque proni. Muſculus marinus, qui balenam antecedit, nullos habet: ſed pro ijs, ſetis intus os hirtum, & linguam etiam ac palatum. Terreſtrium minutis quadrupedibus, primores bini utrinque longiſſimi. Cæteris cum ipſis naſcuntur: homini, poſtquam natus eſt ſeptimo menſe. Reliquis perpetuo manent. Mutantur homini, leoni, iumento, cani, & ruminantibus. Sed leoni & cani, non niſi canini appellati. Lupi dexter caninus, in magnis habetur operibus. Maxillares, qui ſunt à caninis, nullũ animal mutat. Homini nouiſſimi, qui genuini

uocantur, circiter uicesimum annum gignuntur, multis & octogesimo. Fœminis quoque: sed quibus in iuuenta non fuere nati, decidere in senecta, & mox renasci certum est. Zanclen Samothracenum ciuem, cui renati essent post centum & quatuor annos, Mutianus uisum à se prodidit. Cætero maribus plures, quàm fœminis in homine, pecude, capriue. Timarchus Nicoclis filius Paphij, duos ordines habuit maxillarum. Frater eius non mutauit primores, ideoq; prætriuit. Est exemplum dentis, hominí & in palato geniti. At canini amissi casu aliquo, nunquam renascuntur. Cæteris senecta rubescũt, equo tantum candidiores fiunt. Aetas ueterinorum dentibus indicatur. Equo sunt numero XL. Amittit tricesimo mense primores utrinque binos: sequenti anno totidem proximos, cum subeunt dicti columellares. Quinto anno incipiente binos amittit, qui sexto anno renascuntur: Septimo omneis habet, & renatos & immutabiles. Equo castrato prius, non decidunt dentes. Asinorũ genus tricesimo mense similiter amittit, deinde senis mensibus. Quod si non prius peperere, quàm decidant postremi, sterilitas certa. Bobus bis mutantur. Suibus decidunt nunquam. Absumpta hac obseruatione senectus in equis, & cæteris ueterinis, intelligitur dentium brochitate, superciliorum canicie, & circa ea lacunis cum ferè XVI. annorum existimantur. Hominum dentibus quoddam inest uirus. Nanque & speculi nitorem ex aduerso nudati hebetant, & columborum fœtus implumes necant. Reliqua de ijs in generatione hominum dicta sunt. Erumpentibus morbi corpora infantium accipiũt. Reliqua animalia quæ serratos habent, sæuissima den

tibus. Linguæ non omnibus eodem modo. Tenuissima serpentibus & trisulca, uibrans, atri coloris, & si extrahas prælonga: lacertis bifida & pilosa: uitulis quoque marinis duplex: sed supradictis capillamenti tenuitate. Cæteris ad circumlambenda ora. Piscibus paulominus, quàm tota adhærens, crocodilis tota. Sed in gustatu, linguæ uice carnosum aquatilibus palatum. Leonibus ac pardis, omnibusq; generis eius, etiam felibus, imbricatæ asperitatis, ac limæ similis, attenuansq; lambendo cutem hominis. Quæ causa etiam mansuefactis, ubi ad uicinum sanguinem peruenit saliua, inuitat ad rabiem. De purpurarum linguis diximus. Ranis prima cohæret, intima absoluta à gutture quà uocem mittunt. Mares tum uocantur ololygontes. Stato id tempore euenit, cientibus ad coitum fœminas. Tum siquidem in feriore labro demisso, ad libramentum modicæ aquæ receptæ in fauces, palpitante ibi lingua ululatus elicitur. Tunc extenti buccarum sinus, perlucent, oculi flagrant labore perpulsi. Quibus in posteriori parte aculei, iis et dentes & lingua. Apibus etiam prælonga, eminens & cicadis. Quibus aculeus in ore fistulosus, iis nec lingua nec dentes. Quibusdam insectis intus lingua, ut formicis. Cæterum lata elephanto præcipue. Reliquis in suo genere semper absoluta: homini tantum ita sæpe constricta uenis, ut intercidi eas necesse sit. Metellum Pontificē adeo inexplanatæ fuisse accepimus, ut multis mensibus tortus crederetur, cum meditatur in dedicanda æde opiferæ dicere. Cæteris septimo fermè anno sermonē exprimit. Multis uero talis eius ars contingit, ut auium & animalium uocis indiscrete edatur imitatio. Intellectus

saporum est cæteris in prima lingua, homini & in palato. Tonsillæ in homine, in sue glandulæ. Quod inter eas uuæ nomine ultimo dependet palato, homini tantū est. Sub ea minor lingua epiglossis appellata, nulli oua generantium. Opera eius gemina, duabus interposita fistulis. Interior earum appellatur arteria, ad pulmonē atque cor pertinens: Hanc operit in epulando, ne spiritu ac uoce illac meante, si potus cibus ue in alienum deerrauerit tramitem, torqueat. Altera exterior appellatur sanè gula, qua cibus atque potus deuoratur. Tendit hæc ad stomachū, is in uentrem. Hanc per uices operit, cum spiritus tantum aut uox commeat, ne restagnatio tempestiua alui obstrepat. Ex cartilagine & carne arteria, gula neruo & carne constat. Ceruix nulli, nisi quibus utraque hæc. Cæteris collū quibus tantum gula. Sed quibus ceruix, è multis uertebratisq; orbiculatum ossibus flexilis ad circūspectum, articulorū nodis iungitur. Leoni tm et lupo & hyænæ, ex singulis rectisq; ossibus rigens. Cætero spinæ annectitur. Spina lūbis ossea, sed tereti structura, per media foramina à cerebro medulla descendente. Eandem esse ei naturā quam cerebro colligunt, quoniā prætenui eius membrana modo incisa statim expiretur. Quibus longa crura, iis longa & colla. Item aquaticis, quamuis breuia crura habentibus: simili modo uncos ungues. Guttur homini tm & suibus intumescit, aquarum quæ potantur plerunque uitio. Summum gulæ fauces uocantur, extremum stomachus. Hoc nomine est sub arteria iam carnosa inanitas adnexa spinæ, ad latitudinem ac longitudinem lagenæ modo fusa. Quibus fauces non sunt, ne stomachus quidem

est, nec colla, nec guttur, ut piscibus, & ora uentribus iũ guntur. Testudini marinæ lingua nulla, nec dentes, sed rostri acie comminuit omnia. Postea arteria & stomachus denticulatus callo, in modum rubi ad conficiẽdos cibos, decrescentibus crenis quicquid appropinquat uẽtri. Nouissima asperitas, ut scobina fabri. Cor animalibus cæteris in medio pectore est: homini tantum infra lævam papillam, turbinato mucrone in priora eminẽs. Piscibus solis ad os spectat. Hoc primum nascentibus formari in utero tradunt: deinde cerebrum, sicut tardissime oculos. Sed hos primum mori, cor nouissime. Huic præcipuus calor. Palpitat certe, & quasi alterum mouetur animal, intra præmolli firmoq; opertum membranæ inuolucro, munitum costarum & pectoris muro, ut pariat præcipuam uitæ causam & originem. Prima domicilia intra se animo & sanguini præbet, sinuoso specu, & in magnis animalibus triplici, in nullo non gemino. Ibi mens habitat. Ex hoc fonte duæ grandes uenæ in priora & terga discurrunt, sparsæq; ramorũ serie, per alias minores omnibus membris uitalem sanguinem rigant. Solum hoc uiscerum uitijs non macerat, nec supplicia uitæ trahit, læsumq; mortem illico affert. Cæteris corruptis, uitalitas in corde durat. Brutæ existimantur animalium quibus durum riget, audacia quibus parvum est, pauida quibus prægrande. Maximum autem est pro portione muribus, lepori, asino, ceruo, pantheræ, mustelis, hyænis, & omnibus timidis, aut propter metum maleficis. In Paphlagonia bina perdicibus corda. In equorum corde & boum ossa reperiũtur interdum. Augeri id per singulos annos in homine, ac

binas drachmas ponderis ad quinquagesimum annum accedere: ab eo detrahi tantundem, & ideo non uiuere hominem ultra centesimum annum defectu cordis, Aegyptij existimant, quibus mos est cadauera asseruare medicata. Hirto corde gigni quosdam homines proditur, neque alios fortioris esse industriæ, sicut Aristomenen Messenium, qui CCC occidit Lacedæmonios. Ipse cum uulneratus & captus semel per cauernam latomiarum euasit, angustos uulpium aditus secutus. Iterum captus, sopitis custodibus somno, ad ignem aduolutus lora cum corpore exussit. Tertio capto, Lacedæmonii pectus dissecuere causa uidendi, hirsutum q; cor repertum est. In cor de summo, pinguitudo est quædam lætis extis. Nō semper autem in parte extorum habitum est. L. Posthumio Albino rege sacrorum post centesimamuicesimamtertiā olympiadem, cum rex Pyrrhus ex Italia discessisset, cor in extis aruspices inspicere cœperunt. Cæsari dictatori, quo die primum ueste purpurea processit, atque in sella aurea sedit, sacrificanti bis in extis defuit. Vnde quæstio magna de diuinatione argumentantibus, potuerit ne sine illo uiscere hostia uiuere, an ad tempus amiserit? Negatur cremari posse in iis, qui cardiaco morbo obierint, negatur et ueneno interemptis. Certe extat oratio Vitellii, qua reum Pisonem eius sceleris coarguit, hoc usus argumento: palamq; testatus, non potuisse ob uenenum cor Germani Cæsaris cremari. Cōtra genere morbi defensus est Piso. Sub eo pulmo est, spirandiq; officina, attrahens ac reddens animam, idcirco spongiosus, ac fistulis inanibus cauus. Pauca eum (ut dictum est) habent aquatilia, ac cætera ora parientia exiguū, spu-

mosum, nec sanguinem, ideo non sitiunt: Eadem est causa, quare sub aqua diu ranæ & phocæ urinentur. Testudo quoque, quamuis prægrandem & sub toto tegumento habeat, sine sanguine tamen habet. Quanto minor hic corporibus, tanto uelocitas maior. Chamæleoni portione maximus, & nihil aliud intus. Iecur in dextra parte est. In eo quod caput extorum uocant, magnæ uarietatis. M. Marcello circa mortem, cum periit ab Annibale, defuit in extis: Sequenti deinde die geminum repertum est. Defuit & C. Mario, cum immolaret Vticæ. Item Caio principi cælen. Ianuariis, cum iniret consulatum, quo anno interfectus est. Claudio successori eius, quo mense interēptus est ueneno. Diuo Augusto Spoleti sacrificanti primo potestatis suæ die, sex uictimarū iocinera replicata itrinsecus ab inna fibra reperta sunt: responsumq; duplicaturum intra annum imperium. Caput extorum tristis ostenti cæsum quoque est, præterquam in sollicitudine ac metu. Tunc enim perimit curas. Bina iocinera leporibus circa Briletum & Tharnē, & in Cherroneso ad Propontidem. Mirumq;, translatis alio interit alterum. In eodem est fel, non omnibus datum animalibus. In Eubœæ Chalcide nullū pecori. In Naxo prægrande geminumq;, ut prodigii loco utrunque aduenæ. Equi, muli, asini, cerui, capræ, apri, cameli, delphini non habent. Hominum paucas non est, quorū ualetudo firmior, & uita longior. Sunt qui equo non quidem in iecore esse, sed in aluo putent: & ceruo in cauda aut intestinis: Ideo tantam habere amaritudinē, ut à canibus nō attingantur. Est autem nihil aliud, quàm purgamentum pessimi sanguinis, & ideo in ma-

teria eius est. Certe iecur nulli est, nisi sanguinem habentibus. Accipit hoc à corde cui iungitur, fundit q; in uenas, Sed in felle nigro insaniæ causa homini, morsq; toto reddito. Hinc et in moribus crimen, bilis nomine. Adeo magnum est in hac parte uirus, cum se fundit in animum. Quin & toto corpore uagum, colorem quoq; oculis aufert: Illud quidem redditum, etiam ahenis: nigre sunt q; contacta eo, ne quis miretur id uenenum esse serpentium. Carent eo qui absinthium uescuntur in Ponto. Sed renibus, & parte tantum altera intestino, iungitur in coruis, coturnicibus, phasianis: quibusdam intestino tantum, ut columbis, accipitri, murenis. Paucis auium in pectore. Serpentibus portione maxime copiosum, & piscibus. Est autem plerisque toto intestino, sicut accipitri, miluo. Præterea in pectore est & cetis omnibus: utilis quidem marinis ad multa quoq; nobile. Taurorum felle aureus ducitur color. Aruspices id Neptuno & humoris potentiæ dicauere: geminum q; fuit diuo Augusto, quo die apud Actium uicit. Murium iecusculis fibræ ad numerum lunæ in mense cogruere dicuntur, totidem q; inueniri quotum lumen eius sit. Præterea bruma increscere. Cuniculorum exta in Bætica gemina sæpe reperiuntur. Ranarum rubetarum altera fibra à formicis non attingitur, propter uenenum, ut arbitrantur. Iecur maxime uetustatis patiens, centenis durare annis, obsidionum exempla prodidere. Exta serpentibus & lacertis longa. Cecinæ Volaterrano dracones emicuisse de extis, læto prodigio traditur. Et profecto nihil incredibile sit, existimantibus, Pyrrho regi, quo die periit, præcisa hostiarum capita repsisse, sanguinem suũ lam-

bentia. Extra homini ab inferiore uiscerum parte separantur membranis. quæ præcordia appellant, quia cordi prætenduntur, quod Græci appellauerunt phrenas. Omnia quidem principalia uiscera, membranis propriis, ac uelut uaginis inclusit pronidēs natura. In hac fuit & peculiaris causa uicinitas alui, ne sibo supprimeretur animus. Huic certe refertur accepta subtilitas mentis, ideo nulla est ei caro, sed neruosa exilitas. In eadē præcipua hilaritatis sedes, quod titillatu maxime intelligitur alarum, ad quas subit, non alibi tenuiore cute humana, ideo scabendi dulcedine ibi proxima. Ob hoc in præliis, gladiatorumq; spectaculis mortem cum risu tra iecta præcordia attulerunt. Subest uenter stomachum habentibus, cæteris simplex, ruminātibus geminus, sanguine carentibus nullus. Intestinus enim quibusdam ab ore incipiens, quadam uia eodem reflectitur, ut sepiæ, polypo: In homine adnexus infimo stomacho, similis canino. His solis animalium inferiore parte angustiori: itaque & sola uomunt, quia repleto propter angustias supprimitur cibus: quod accidere non potest iis, quorum spatiosa laxitas eum ad inferiora transmittit. Ab hoc uentriculo lactes in homine & oue, per quas labitur cibus, in cæteris ile: à quibus capaciora intestina ad aluum, hominiq; flexuosissimis orbibus. Idcirco magis auidi ciborum, quibus ab aluo longius spatium. Iidem minus solertes, quibus obesissimus uenter. Aues quoque geminos sinus habent. Quædam unum quo mergunter recentia ut guttur: alterum in quem ex eo dimittunt concoctione maturata, ut gallinæ, palumbes, colūbæ perdices. Cætera ferè carent eo, sed gula patentiore utūtur, ut

tur, ut graculi, corui, cornices. Quædam neutro modo, sed uentrem proximum habent, quibus prælonga colla & angusta, ut porphyrioni. Venter solidipedum asper & durus. Terrestrium alijs denticulatæ asperitatis, alijs cancellatim mordacis. Quibus neq; dentes utrinque, nec ruminatio, hic conficiuntur cibi, hic in aluum delabuntur. Media hæc umbilico adnexa omnibus, in homine fuillæ infima parte similis, à Græcis appellatur colon, ubi dolorum magna causa est. Angustissima canibus: qua de causa uehementi nisu, nec sine cruciatu leuant eam. Insatiabilia animalium, quibus à uentre protinus recto intestino transeunt cibi, ut lupis cæruarijs, & inter aues mergis. Ventres elephanto quatuor, cætera suibus similia: pulmo quadruplo maior bubulo. Auibus uenter carnosus callosus q;. In uentre hirundinum pullis lapilli candido aut rubenti colore, qui chelidonij uocantur, magicis narrati artibus, reperiuntur. Et in iuuencarum secundo uentre pilæ rotunditate nigricans tophus, nullo pondere: singulare (ut putant) remedium ægre parientibus, si tellurem non attigerit. Ventriculus atque intestina pingui ac tenui omento integuntur, præterquam oua gignentibus. Huic adnectitur lien in sinistra parte aduersus iecur, cum quo locũ aliquando permutat, sed prodigiose. Quidam eum putant inesse oua parientibus, item serpentibus admodum exiguum: Ita certe apparet in testudine & crocodilo, & lacertis, & ranis. Aegocephalo aui non esse constat, neque ijs quæ careant sanguine. Peculiare cursus impedimentum aliquando in eo: quamobrem inuritur cursorum laborantibus. Et per mulnus etiam exempto uiue-

re animalia tradunt. Sunt qui putent adimi simul risum homini: intemperantiam q; eius constare lienis magnitudine. Asiæ regio Scepsis appellatur, in qua minimos esse pecori tradunt, & inde ad lienem inuenta remedia. At in Brileto et Tharne quaterni renes cæruis: contra pennatis squamosisq; nulli. Cætero summis adhærent lumbis. Dexter omnibus elatior, & minus pinguis, sicciorq;. Vtrique autem pinguitudo è medio exit, præterquam in uitulo marino. Animalia in renibus pinguissima: oues quidem lætaliter circum eos concreto pingui. Aliquando in eis inueniuntur lapilli. Renes habent omnia quadrupedum quæ animal generant. Oua parientium testudo sola, quæ et alia omnia uiscera. Sed homo bubulis similes uelut è multis renibus compositos.

Pectus, hoc est ossa præcordijs & uitalibus natura circundedit: at uentri, quem necesse erat increscere, ademit. Nulli animalium circa uentrem ossa. Pectus homini tantum latum, reliquis carinatum, uolucribus magis, et inter eas aquaticis maxime. Costæ homini tantum octonæ, suibus denæ, cornigeris tredecim, serpentibus triginta. Infra aluum est à priore parte uesica, quæ nulli oua gignentium, præter testudinem: nulli nisi sanguineum pulmonem habenti: nulli pedibus carentium. Inter eam & aluum arteriæ, ad pubem tendentes, quæ ilia appellantur. In uesica lupi lapillus, qui Syrites appellatur. Sed in hominum quibusdam diro cruciatu subinde nascentes calculi, & seturum capillamenta. Vesica membrana constat, quæ uulnerata cicatricem non solidescit: neque qua cerebrum aut cor inuoluitur. Plura enim membranarum genera. Fœminis eadem

omnia, præterq; ueſicæ iunctus utriculus, unde dictus uterus: quod alio nomine locos appellant, hoc in reliquis animalibus unluam. Hæc uiperæ, & intra ſe parientibus, duplex: Oua generantium adnexa præcordijs: Et in muliere geminos ſinus ab utraque parte laterum habet, funebris quoties uerſa ſpiritum incluſit. Boues grauidas negant præterquam dextero unluæ ſinu ferre, & cum geminos ferant. Vulua eiecto partu melior, quàm edito. Eiectitia uocatur illa, hæc porcaria, primiparæ ſuis optima. Contra effœtis à partu, præterquam eodem die ſuis occiſæ, liuida ac macra. Nec nouellarum ſuum, præterquam priimparantum probantur, potiusq; ueterum, nec dum effœtarum, & biduo ante partum, aut quo eiecerint die. Proxima eiectitiæ eſt occiſæ uno die poſt partum. Huius & ſumen optimum, ſi modo fœtus non hauſerit: eiectitiæ deterrimũ. Antiqui abdomen uocabant, priuſquam calleret id, ſcientes occidere non aſſueti. Cornigera una parte dentata, & quæ in pedibus talos habent, ſeuo pinguescunt. Biſulca ſciſſis'ue in digitos pedibus, & non cornigera, adipe. Concretus hic: & cum refrixit, fragilis: ſemperq; in fine carnis. Contra pingue inter carnem cutemq;, ſuco liquidum. Quædam non pinguescunt, ut lepus, perdix. Steriliora cuncta pinguia, & in maribus et in fœminis. Seneſcunt celerius præpinguia. Omnibus animalibus eſt quoddam in oculis pingue. Adeps cunctis ſine ſenſu, qui nec arterias habet, nec uenas. Pleriſque animalium eſt pinguitudo ſine ſenſu: quam ob cauſam ſues ſpirãtes à muribus tradunt arroſas. Quin & L. Apronij conſularis uiri filio detractos adipes, leuatumq; corpus immobile

onere. Et medulla ex eodem uidetur esse, in iuuenta rubens, & senecta albescens: Non nisi cauis hæc ossibus, nec cruribus iumentorum aut canum: quare fracta nó ferruminantur, quod defluente euenit medulla. Est autẽ pinguis ijs, quibus adeps senosa cornigeris: neruosa & in spina tantum dorsi, ossa non habentibus, ut piscium generi: ursis nulla, leoni in femorum & brachiorum ossibus paucis, exigua admodum: cætera tanta duritia, ut ignis elidatur, uelut è silicæ. & ijs dura quæ non pinguescunt: asinorum ad tibias canora. Delphinis ossa non spinæ, animal enim pariunt: serpentibus spinæ. Aquatilium mollibus nulla: sed corpus circulis carnis uinctum, ut sepiæ atq; loligini. Et insectis negatur æque esse ulla. Cartilaginea aquatilium habent medullam in spina. Vituli marini cartilaginem, non ossa. Item omnium auriculæ ac nares quæ modicum eminent, flexili mollitia, naturæ prouidentia, ne frangerẽtur. Cartilago rupta non solidescit. Nec præcisa ossa recrescunt, præterquam ueterinis ab ungula ad suffraginem. Homo crescit in longitudinem ad annos usque ter septenos, tum deinde ad plenitudinem. Maxime autem pubescens nodum quendam soluere, & præcipue ægritudine, sentitur. Nerui orsi à corde, bubulóq; etiam circumuoluti, similem naturam & causam habent, in omnibus lubricis applicati ossibus: nodosq; corporum, qui uocantur articuli, aliubi interuentu, aliubi ambitu, aliubi transitu ligantes, hic teretes, illic lati, ut in unoquoque possit figuratio. Neque ij solidantur incisi: mirumq;, uulneratis summus dolor, præsectis nullus. Sine neruis sunt quædã animalia, ut pisces: arterijs enim costant. Sed neque eæ

molli piſcium generi. Vbi ſunt nerui, interiores conducunt membra, ſuperiores reuocant: Inter hos latent arteriæ, id eſt ſpiritus ſemitæ. His innatant uenæ, id eſt ſanguinis riui. Arteriarum pulſus, in cacumine maxime membrorum euidens, index ferè morborum, in modulos certos leges q; metricas, per ætates ſtabilis aut citatus aut tardus, deſcriptus ab Herophilo medicinæ uate, miranda arte, nimiam propter ſubtilitatem deſertus. Obſeruatione tamen crebri aut languidi ictus, gubernacula uitæ temperat. Arteriæ carent ſenſu, nam & ſanguine. Nec omnes uitalem continent ſpiritum: præciſis q; torpeſcit tantum pars ea corporis. Aues nec uenas nec arterias habent: item ſerpentes, teſtudines, lacertæ: minimum q; ſanguinis. Vènæ in prætenues poſtremo fibras ſubter totam cutem diſperſæ, adeo in anguſtam ſubtilitatem tenuãtur, ut penetrare ſanguis nõ poſſit, aliud'ue quàm exilis humor ab illo, qui cacuminibus innumeris ſudor appellatur, in umbilico uenarum nodoſo coitu.

De ſanguine, & quorum celerrime ſiccetur, quorum non coëat, quorum grauiſſimus uel tenuiſſimus, quorum nullus. Cap. XXXVIII.

Anguis quibus multus & pinguis, iracũda: ſ maribus quàm fœminis nigrior: & iuuẽtæ magis, quàm ſenio: & inferiore parte pinguior. Magna & in eo uitalitatis portio. Emiſſus ſpiritum ſecum trahit, tamen tactum non ſentit. Animalium fortiora, quibus ſanguis craſſior: ſapientiora, quibus tenuior: timidiora, quibus minimus: at quibus nullus, hebetia. Taurorum celerrime coit atque dureſcit, ideo peſſer potu maxime. Aprorum & æruorum caprarum q;

& bubulorum omnium non spissatur. Pinguissimus asinis, homini tenuissimus. Iis quibus plus quaterni pedes, nullus. Obesis minus copiosus, quoniam absumitur pingui. Profluuium eius uni fit in naribus homini, aliis narе altera, aliis utraque, quibusdam per inferna. Multis per ora statо tempore, ut nuper Macrino Visco uiro praetorio, & omnibus annis Volusio Saturnino urbis praefecto, qui nonagesimum etiam excessit annum. Solum hoc in corpore temporarium sentit incrementum. Siquidem hostiae abundantiorem fundunt, si prius bibêre. Quae animalium latere certis temporibus diximus, nõ habent tunc sanguinem, praeter exiguas admodum circa corda guttas, miro opere naturae: Sicut in homine, uim eius ad minima momenta mutari, non modo tanto minore suffusi materia, uerum ad singulos animi habitus, pudore, ira, metu, palloris pluribus modis, item ruboris. Alius enim irae, & alius uerecundiae. Nam & in metu refugere, & nusquam esse certum est: multisq; non transfluere transfossis, quod homini tantum euenit. Nã quae mutari diximus, colorem alienum accipiunt quodam repercussu: homo solus in se mutat. Morbi omnes morsq; sanguinem absumunt.

An in sanguine principatus, & de tergore, & pilis, & mammis. Cap. XXXIX.

Vnt qui subtilitatem animi constare non tenuitate sanguinis putẽt, sed cute operimentisq; corporũ magis aut minus bruta esse, ut ostreae & testudines: boum tergora, setas suum obstare tenuitati immeantis spiritus, nec purum liquidumq; transmitti: sic & in homine, cum crassior callosiorue excludat

cutis: ceu uero non crocodilis & duritia tergoris tribuatur & solertia. Hippopotami corij crassitudo talis, ut indetornentur hastæ, & tamen quædam ingenio medica diligentia. Elephantorum quoque tergora impenetrabiles cætras habent, cum tamen omnium quadrupedum subtilitas animi præcipua perhibeatur illis. Ergo cutis ipsa sensu caret, maxime in capite. Vbicunque per se, ac sine carne est uulnerata, non coit, ut in bucca cilioq;.

Quæ animal pariunt, pilos habent: quæ oua, pennas, aut squamas, aut corticem, aut testam ut testudines, aut cutem puram ut serpentes. Pennarum caules omnium auium præcisæ nō crescunt, uulsæ autem renascuntur. Membranis uolant fragilibus insecta, humentibus hirūdines in mari, siccis inter tecta uespertilio. Horum alæ quoque articulos habent. Pili à cute exeunt crassa hirti, fœminis tenuiores, equis in iuba largi, in armis leoni: dasypodi & in buccis intus, et in pedibus, quæ utraque Trogus & in lepore tradit, hoc exemplo libidinosiores hominum quoque hirtos colligens. Villosissimus animalium lepus. Pubescit homo solus: quod nisi contingat, sterilis in gignendo est, seu masculus, seu fœmina. Pili in homine partim simul, partim postea gignuntur. Congeniti autem non desinunt, sicut nec fœminis magnopere. Inuentæ tamen quædam defluuio capitis inualidæ: ut & lanugines oris, cum menstrui cursus stetere. Quibusdam post geniti uiris sponte non gignuntur. Quadrupedibus pilum cadere atq; subnasci, annuum est. Viris crescunt maxime in capite, mox in barba. Reciſi non ut herba ab ipsa incisura augentur, sed ab radicæ exeunt. Crescunt & in quibusdam morbis,

maxime phthisi, & in senecta: defunctorum quoque corporibus. Libidinosis congeniti, maturius defluunt: agnati, celerius recrescunt. Quadrupedibus senectute crassescunt, lanaeq; rarescunt. Quadrupedum dorsa pilosa, uentres glabri. Boum corijs glutinum excoquitur, taurorumq; praecipuum. Mammas homo solus e maribus habet: cætera animalia mammarum notas tantum. Sed ne fœminæ quidem in pectore, nisi quæ possunt partus suos attollere: Ouæ gignentium nulli: nec lac, nisi animal parienti. Volucrum uespertilio tantum. Fabulosum enim arbitror de strigibus, ubera eas infantium labris immulgere. Esse in maledictis iam antiquis strigem conuenit: sed quæ sit auium, constare non arbitror.

Notabilia animalia quæ mammis. Cap. XL.

Sinis à fœtu dolent, ideo sexto mense arcent a partus, cum equæ anno propè toto præbeant. Quibus solida ungula, nec supra geminos partus, hæc omnia binas habent mammas, nec aliubi q̃ in feminibus. Eodem loci bisulca & cornigera, boues quaternas, oues capræq; binas. Quæ numerosò fœcunda partu, & quibus digiti in pedibus, hæc plures habẽt toto uentre duplici ordine, ut sues: generosæ duodenas, uulgares binis minus. Similiter canes. Alia uentre medio quaternas, ut pantheræ: alia binas, ut leænæ. Elephas tantum sub armis duas: nec in pectore, sed citra in alis occultas. Nulla in feminibus, digitos habentium. Primis genitis in quoque partu sues primas præbent. eæ sunt faucibus proximæ. ut suam quisque nouit in fœtu quo genitus est ordine, eaq; alitur nec alia: detracto illa alumno suo sterilescit ilico, ac resilit. Vno uero ex omni

turba relicto, sola munifex, quæ genito fuerat attributa descendit. Vrsæ mammas quaternas gerunt. Delphini binas in ima aluo papillas tantum, nec euidentes, & paulo in obliquum porrectas. Neque aliud animal in cursu lambitur. Et balenæ autem uituliq; mammis nutriunt fœtus.

De lacte, & unde cæseus non fiat. Cap. XLI.

Vlieri ante septimum mensem profusum lac, m inutile. Ab eo mense, quòd uitalis est partus, salubre. Plerisque autem totis mammis, atque etiam alarum sinus fluit. Cameli lac habent, donec iterum graueſcat. Suauissimum hoc existimatur, ad unam mensuram tribus aquæ additis. Bos ante partum non habet. Exprimo semper à partu colostra fiunt: quæ, ni admiſceatur aqua, in pumicis modum cœunt duritia. Asinæ prægnantes continuo lacteſcunt. Pullis earum, ubi pingue pabulum, biduo à partu maternum lac gustasse letale est. Genus mali uocatur colostratio. Cæseus non fit ex utrinque dentatis, quoniam eorum lac non coit. Tenuissimum camelis, mox equis. Crassissimum asinæ, ut quo coaguli uicem utantur. Conferre aliquid & candori in mulierum cute existimatur. Poppea certe Domitij Neronis coniux, quingentas per omnia secum fœtas trahens, balnearum etiam solio totum corpus illo lacte macerabat, extendi quoque cutem credens. Omne autem lac igne spissatur, frigore sereſcit. Bubulum cæseo fertilius, quam caprinum, ex eadem mensura pene altero tanto. Quæ plures quaternis mammas habent, cæseo inutilia, & meliora quæ binas. Coagulum hinuli, leporis, hœdi laudatum. Præcipuum tamen dasypodis, quod

& profluuio alui medetur, unius utrinque dentatorũ. Mirum, barbaras gẽtes quæ lacte uiuant, ignorare aut spernere caſei tot seculis dotem, densantes id alioquin in acorem iucundum, et pinque butyrum: spuma id est lactis, concretuśq; quàm quod serum uocatur. Non omittendum in eo olei uim esse, & barbaros omnes infanteśq; nostros ita ungi.

De diuersitate caseorum. Cap. XLII.

Laus caseo Romæ, ubi omnium gentium bona cominus iudicantur, é prouincijs Nemausensi præcipua Lesuræ Gabalicá; pagis. Sed breuis ac mustæo tantum commendatio. Duobus alpes generibus pabula sua approbant, Dalmaticæ Docleatem mittunt, Ceutronicæ Vatusicum. Numerosior Apennino. Cebanum hic é Liguria mittit, ouium maxime lactis: Aesinatem ex Vmbria: mixtó; Hetruriæ atque Liguriæ confinio, Lunensem magnitudine conspicuum: quippe & ad singula milia pondo premitur. Proximum autẽ Vrbi Vestinum, euḿq; é Cæditio campo laudatissimũ. Et caprarum gregibus sua laus est. Agrigenti maxima, eam augente gratiam fumo, qualis in ipsa urbe conficitur, cunctis præferendus. Nam Galliarum sapor medicamenti uim obtinet. Trans maria uero Bithynus ferè in gloria est. Inesse pabulis salem, etiam ubi non detur, ita maxime intelligitur, omni in salem caseo senescente: quales redire in mustæum saporem, aceto & thymo macerato, certum est. Tradunt Zoroastrem in desertis caseo uixisse annis uiginti, ita temperato, ut uetustatem non sentiret.

Differẽtia membrorum hominis à cæteris animalibus. Cap. XLIII.

Erreſtrium ſolus homo bipes. Vni iugguli, humeri, cæteris armi: uni ulnæ. Quibus animalium manus ſunt, intus tantum carnoſæ: extra, neruis & cute conſtat. Digiti quibuſdam in manibus ſeni: M. Curiatij ex patritia gente filias duas ob id Sedigitas appellatas accepi: Volcatium Sedigitum, illuſtrem in poëtica. Hominis digiti articulos habent ternos, pollex binos, & digitis aduerſus uniuerſis flectitur: per ſe uero in obliquum porrigitur, craſſior cæteris. Huic minimus menſura par eſt: duo reliqui ſibi, inter quos medius lõgiſſime protenditur. Quibus ex rapina uictus quadrupedum, quini digiti in prioribus pedibus, reliquis quaterni: Leones, lupi, canes, & pauca in poſterioribus quoque quinos ungues habent, uno iuxta cruris articulum dependente: reliqua quæ ſunt minora, digitos quinos. Brachia non omnibus paria ſecum. Studioſo Thraci in C. Cæſaris ludo notum eſt dextrã fuiſſe proceriorem. Animalium quædam, ut manibus, utuntur priorum miniſterio pedum, ſedentq; ad os illis admouentia cibos, ut ſciuri.

De ſimiarum ſimilitudine. Cap. XLIIII.

Am ſimiarum genera perfectam hominis ſimulationem continent, facie, naribus, auribus, palpebris, quas ſolæ quadrupedum et in inferiore habent gena. Iam mammas in pectore & brachia, et crura in contrariũ ſimiliter flexa: in manibus ungues, digitos, longioremq; mediũ. Pedibus paulũ differunt. Sunt enim ut manus prælongi, ſed ueſtigium

palmæ ſimile faciunt. Pollex quoque his & articuli ut homini: ac præter genitale tantum, & hoc in maribus, uiſcera etiam interiora omnia ad exemplar.

De unguibus. Cap. XLV.

Vngues clauſulæ neruorum ſummæ exiſtimantur, omnibus hi quibus & digiti. Sed ſimiæ imbricati, hominibus lati, et defuncto creſcũt: rapacibus unci, cæteris recti, ut canibus, præter eum qui à crure pleriſque dependet. Omnia digitos habent quæ pedes excepto elephanto. Huic enim informes numero quidem quinque, ſed indiuiſi, ac leuiter diſcreti, unguliſq; non unguibus ſimiles, & pedes maiores priores. In poſterioribus articuli breues. Idem poplites itus flectit hominis modo. Cætera animalia in diuerſum poſterioribus articuli pedibus, quàm prioribus. Nam quæ animal generãt, genua ante ſe flectunt, te ſuffraginum artus in auerſum. Homini genua & cubita contraria: Item urſis & ſimiarum generi, ob id minime pernicibus: Oua parientibus quadrupedum crocodilo. Lacertis priora genua poſt curuãtur, poſteriora in priorem partem. Sunt autem crura his obliqua, humani pollicis modo. Sic & multipedibus, præterquam nouiſſima ſalientibus. Aues, ut quadrupedes, alas in priora curuant, ſuffragines in poſteriora. Hominis genibus quædam & religio ineſt, obſeruatione gentium. Hæc ſupplices attingunt, ad hæc manus tendunt, hæc ut aras adorant, fortaſſis quia ineſt ijs uitalitas. Nanque in ipſis genu utriuſque commiſſura, dextra læuáq; à priore parte gemina quædam butyrarum inanitas ineſt: qua perfoſſa, cæ iugulo, ſpiritus fugit. Ineſt & alijs partibus quædam

religio: sicut dextra osculis auersa appetitur, in fide porrigitur. Antiquis Græcæ in supplicando mentum attingere mos erat. Est in aure ima memoriæ locus, quem tangentes attestamur. Est post aurem æque dextram Nemesios, quæ dea Latinum nomen ne in Capitolio quidem inuenit, quo referimus tacto ore proximum à minimo digitum, ueniam sermonis à dijs ibi recondentes. Vari ces in cruribus uiro tantum, mulieri raro. C. Marium, qui septies consul fuit, stantem sibi extrahi passum unũ hominẽ Oppius autor est. Omnia animalia à dextris partibus incedunt, sinistras incubant. Reliqua ut libitum est gradiuntur. Leo tantum & camelus pedatim, hoc est, ut sinister pes non transeat dextrum, sed subsequatur. Pedes homini maximi, fœminis tenuiores in omni genere. Suræ homini tantum, & crura carnosa. Reperitur apud autores, quendam in Aegypto nõ habuisse suras. Vola homini tantum, exceptis quibusdam. Nãque & hinc cognomina inuenta, Plãci, Plauti, Scauri, Pansæ: sicut à cruribus Vari, Vatiæ, Vatinij, quæ uitia & in quadrupedibus. Solidas habent ungulas quæ non sunt cornigera, igitur pro eis telum ungula est illis: Nec talos habent eadem. At quæ bisulca sunt, habent. Iidem digitos habentibus non sunt: neque in prioribus pedibus omnino ulli. Camelo tali similes bubulis, sed minores paulo. Est enim bisulcus discrimine exiguo pes imus, uestigio carnoso, ut ursi: qua de causa in longiore itinere sine calciatu fathi sunt.

De ungulis. Cap. XLVI.

Vngulæ ueterino tantum generi renascuntur. Sues in Illyrico quibusdam locis solidas habent un-

gulas. Cornigera fere bisulca. Solida ungula, & bicorne nullum: Vnicorne asinus tantum Indicus. Vnicorne bisulcum oryx. Talos asinus Indicus unus solidipedum habet. Nam sues ex utroque genere existimantur, ideo fœdi earum. Hominem qui existimarunt habere, facile conuicti. Lynx tantum digitos habentium, simile quiddam talo habet: Leo etiamnum tortuosius. Talus autem rectus est in articulo pedis uentre eminens, concauo in uertebra ligatus.

De pedibus auium & unguibus. Cap. XLVII.

Vium aliæ digitatæ, aliæ palmipedes, aliæ inter utrunque diuisis digitis adiecta latitudine. Sed omnibus quaterni digiti, tres in priore parte, unus à calce. Hic deest quibusdam longa crura habentibus. Lynx sola utrinq; binos habet. Eadem linguam serpentiu similem in magnam longitudinem porrigit. Collum circumagit in auersum. Vngues ei grandes ceu graculis. Auium quibusdam grauioribus, in cruribus additi radij. Nulli uncos habentium ungues, longi pedes. Porrectis ad caudam cruribus uolant: quibus breues, contractis ad medium. Qui negant uolucrem ullam sine pedibus esse, confirmant & apodas habere, & ocen & drepanin, in eis quæ rarissime apparent. Visæ iam etiam serpentes anserinis pedibus.

De pedibus insectorum. Cap. XLVIII.

Insectorum pedes primi longiores, duros habentibus oculos, ut subinde pedibus eos tergeant, ceu notamus in muscis. Quæ ex ijs nouissimos habent longos, saliunt ut locustæ. Omnibus autē his seni pedes. Araneis quibusdam prælongi accedunt

bini. Internodia singulis terna. Octonos & marinis esse diximus, polypis, sepijs, loligínibus, cancris, qui brachia in contrarium mouent, pedes in orbem aut in obliquum. Idem soli animalium rotundi. Cætera binos pedes duces habẽt, cancri tantum quaternos. Quæ hũc numerum pedum excessere terrestria, ut plerique uermes, non infra duodenos habent, aliqua uero & centenos. Numerus pedum impar nulli est. Solidipedũ crura statim iusta nascuntur mensura: postea exporrigenta se uerius, quàm crescentia. Itaque in infantia scabũt aures posterioribus, quod addita ætate nõ queunt, quia longitudo superficiem corporum solam ampliat. Hac de causa inter initia pasci, nisi submissis genibus non possunt, nec usq; dũ ceruix ad iusta incrementa pueniat.

De pomilionibus & genitalibus. Cap. XLIX.

Pomilionum genus ĩ omnibus animalibus est, atque etiam iter uolucres. Genitalia maribus quibus essent retro, satis diximus. Ossea sunt lupis, uulpibus, mustelis, uiuerris, unde etiam calculo humano remedia præcipua. Vrso quoque, simul ut expirauerit, corne scere aiunt. Camelino arcus intendere orientis populis fidissimum. Necnon aliqua gentiũ quoque in hoc discrimina, & sacrorum etiam, citra perniciem amputantibus matris deũm gallis. Contra mulierũ paucis prodigiosa assimulatio. Sicut hermaphroditis utriusque sexus: quod etiam quadrupedum generi accidisse Neronis principatu primum arbitror. Ostentabat certe hermaphroditas subiuges carpẽto suo equas, in Tre uerico Galliæ agro reptas: ceu planè uisenda res esset, principẽ terrarũ insidere portẽtis. Testes pecori armen-

tóq; ad crura decidui, suibus adnexi, delphino prælongi ultima condũtur aluo, et elephãto occulti: ouaria pariẽtium lumbis intus adhærent, qualia ocyssima in Venere. Piscibus serpentibusq; nulli, sed eorum uicẽ binæ ad genitalia à renibus uenæ. Buteonibus terni. Homini tantum iniuria, aut sponte naturæ franguntur: idq; tertium ab hermaphroditis et spadonibus semiuiri genus habent. Mares in omni genere fortiores, præterquam in pantheris & ursis.

De caudis. Cap. L.

Caudæ præter hominem ac simias omnibus ferè animalibus, & oua gignentibus, pro desyderio corporum: nudæ hirtis, ut apris: paruæ uillosis, ut ursis: prælongis setosæ, ut equis. Amputatæ lacertis & serpentibus renascuntur. Piscium meatus gubernaculi modo regunt: atque etiam in dextram ac læuam motæ, ut remigio quodam impellunt. Lacertis inueniuntur & geminæ. Boum caudis longissimus caulis, atque in ima parte hirtus. Idẽ asinis longior, quàm equis, sed setosus ueterinis. Leoni infima parte, ut bubus & soricì: pantheris non item: uulpibus & lupis uillosus, ut ouibus, quibus procerior. Sues intorquent, cæ num degeneres sub aluum reflectunt.

De uocibus. Cap. LI.

Uocem non habere nisi quæ pulmonem & arterias habent, hoc est nisi quæ spirant, Aristoteles putat. Idcirco & insectis sonum esse, nõ uocem, intus meante spiritu, & incluso sonante. Alia murmur edere, ut apes. Alia cum tractu stridorem, ut cicadas: Recepto enim ut duobus sub pectore cauis spiritu, mobili

tu, mobili occursante membrana intus, attritu eius sonare uiscera satnotum est. Cætera simul cum uolatu incipere audiri, & desinere, ut muscas, apes. Sonum enim attritu & interiore aura, non anima reddi. Locustas pennarum & femorum attritu sonare, creditur sane. Item aquatilium pectines stridere cum uolant, Mollia & crusta intecta, nec uocem nec sonum ullum habere. Sed & cæteri pisces, quamuis pulmone & arteria careant, non in totum sine ullo sono sunt. Stridorem eum dentibus fieri cauillantur. Et is qui caper uocatur in Acheloo amne grunnitum habet, & alij de quibus diximus. Oua parientibus sibilus, serpentibus longus, te studini abruptus. Ranis sonus sui generis, ut dictū est, nisi si & in eis ferenda dubitatio est, qui mox in ore cō cipitur non in pectore. Multum tamen in ijs refert & locorum natura. Mutæ in Macedonia traduntur, muti & apri. Auiū loquaciores quæ minores, & circa coitus maxime. Alijs in pugna uox, ut coturnicibus: alijs ante pugnam, ut perdicibus: alijs cum uicere, ut gallina ceis. Iisdem sua maribus: alijs eadem, ut fœminis, ut luscinia rum generi. Quædam toto anno canunt, quædam certis temporibus, ut in singulis dictum est. Elephas citra nares ore ipso, sternutamento similem elidit sonum, per nares autem tubarum raucitati. Bubus tantū fœminis uox grauior, i alio omni genere exilior, quàm maribus: in homine etiam castratis. Infantis in nascendo nulla auditur, antequam totus emergat utero. Primus sermo anniculo est. Semestris locutus est Cræsi filius in crepūdijs: quo prodigio totum id concidit regnum. Qui celerius fari cœpere, tardius ingredi incipiunt. Vox ro-

boratur à XIII. annis. Eadem in senecta exilior: neq; in alio animalium sæpius mutatur. Mira præterea sunt de uoce digna dictu. In theatrorum orchestris scobe aut harena superiecta deuoratur, & in rudi parietum circumiectu, doliis etiam inanibus: currit eadem concauo uel recto parietum spatio, quamuis leui sono dicta uerba ad alterum caput perferens, si nulla inæqualitas impediat. Vox in homine magnam multus habet partem. Agnoscimus eam prius, quàm cernamus, non aliter, quàm oculis: totidem q; sunt eæ, quot in rerum natura mortales, & sua cuique sicut facies. Hinc illa gentium tot q; linguarum toto orbe diuersitas, hinc tot cantibus & modulis flexiones. Sed ante omnia explanatio animi, quæ nos distinxit à feris, inter ipsos quoque homines discrimen alterum æque grande, q̃ à beluis fecit.

De agnascentibus membris, & dicta Aristotelis de uita hominis. Cap. LII.

m Embra animalibus agnata inutilia sunt, sicut sextus homini semper digitus. Placuit in Aegypto nutrire portentum, binis & in auersa capitis parte oculis hominem, sed ijs non cernentem. Miror quidem Aristotelem non modo credidisse præscita uitæ esse aliqua in corporibus ipsis, uerumetiam prodidisse. Quæ quanquam uana existimo, nec sine cunctatione proferenda, ne in se quisque & auguria anxie quærat: attingam tamen quæ tãtus uir in doctrinis non spreuit. Igitur uitæ breuis signa ponit raros dẽtes, prælongos digitos, plumbeum colorem, plures q; in manu incisuras, nec perpetuas. Contra longæ esse uitæ incuruos humeris, & in manu una duas incisuras longas

habentes, & plures quàm XXXII. dentes, auribus amplis. Nec uniuersa hæc (ut arbitror) sed singula obseruat friuola (ut reor) & uulgo tamen narrata. Addit morũ quoque aspectus simili modo apud nos Trogus, et ipse autor seueriſſimus, quos uerbis eius subiũcià: Frons ubi est magna, segnem animum subesse significat: quibus parua, mobilem: quibus rotunda, iracundum, uelut hoc uestigio tumoris apparente. Superalia quibus porriguntur in rectum, molles significant: quibus iuxta nasum flexa sunt, austeros: quibus iuxta tempora inflexa, derisores: quibus in totum demissa, maleuolos & inuidos. Oculi quibuscunque sunt longi, maleficos esse indicant. Qui carnosos à naribus angulos habent, malitiæ notã præbent. Candidi pars extenta, notam impudentiæ habet: Qui identidem operire solent, inconstantiæ. Oricularum magnitudo, loquacitatis & stultitiæ nota est. Hactenus Trogus.

De anima & de halitu animalium, & quæ gustata interimant, & de uictu hominis, & quibus de causis non coquatur. Cap. LIII.

a Nimæ leonis uirus graue, ursi pestilens. Contacta halitu eius nulla fera attingit, citusq; putrescunt afflata reliquis. Hominis tantũ natura infici uoluit pluribus modis, & aborũ ac dentium uitijs, sed maxime senio. Dolorem sentire non poterat, tactu sensuq; omni carebat: sine qua nihil sentitur. Eadem commeabat recens assidue, exitura supremo, et sola ex omnibus superfutura. Denique hæc trahebatur è cœlo. Huius quoque tamen reperta pœna est, ut neque idipsum quo uiuitur, in uita iuuaret. Parthorum populis

hoc præcipue, & à iumenta, propter indiscretos cibos: nanque & uino fœtent ora nimio. Sed sibi proceres mendentur grano Assyrij mali, cuius est suauitas præcipua, in esculenta addito. Elephantorum anima serpentes extrahit, cæruorum item urit. Diximus hominum genera, qui uenena serpentium suctu corporibus eximerent. Quin & suibus serpentes in pabulo sunt, & alijs uenenum est. Quæ insecta appellauimus, omnia olei aspersu necantur. Vultures unguento qui fugantur, alios appetunt odores: Scarabei rosam. Quosdam serpentes scorpio occidit. Scythæ sagittas tinguntiperina sanie et humano sanguine: irremediabile id scelus, mortem ilico affert leui tactu. Quæ animalium pascerentur uenenodiximus. Quædam innocua alioquin, uenenatis pasta noxia fiunt & ipsa. Aprosin Pamphylia & Ciliciæ montuosis, salamandra ab ijs deuorata, qui edêre moriuntur. Nec est intellectus ullus in odore uel sapore. Et aqua uinumq; interimit, salamãdra ibi immortua, uel si omnino biberit unde potetur: item rana quam rubetam uocant. Tantum insidiarum est uitæ. Vespæ serpente auide uescuntur, quo alimento mortiferos ictus faciunt. Ideoq; magna differentia est uictus: ut in tractu piscæ uiuentium Theophrastus prodidit, boues quoque piscæ uesci sed non nisi uiuente. Homini cibus utilissimus simplex. Acæruatio saporum pestifera, & condimenta perniciosiora. Difficulter autem perficiuntur omnia in cibis acria, nimia, & auide hausta, & æstate, quàm hyeme difficilius, & in senecta, quàm in iuuenta. Vomitiones homini ad hæc in remedium excogitatæ, frigidiora corpora faciunt, inimicæ oculis maxime ac

dentibus. Somno concoquere corpulentiæ, quàm firmitati utilius. Ideo athletas malunt cibos ambulatione perficere. Peruigilio quidem præcipue uincuntur cibi.

De corpulentia augenda uel minuenda, et quæ gustu famem ac sitim sedent. Cap. LIIII.

a Vgescunt corpora dulcibus atque pinguibus & potu minuuntur siccis & aridis, frigidisq; ac siti. Quædam animalia & pecudes quoque in Africa, quarto die bibunt. Homini non utique septimo letalis media. Durasse & ultra undecimum plerosque certum est. Mori esuriendi semper inexplebili auiditate, animalium uni homini. Quædam rursus exiguo gustu famem ac sitim sedant, conseruantq; uires, ut butyrum, hippace, glycyrrhizon. Perniciosissimum autem & in omni quidem uita quod nimium, præcipue tamen corpori, minuiq; quod grauat quolibet modo utilius. Verum ad reliqua naturæ transeamus.

C. PLINII SECVNDI NATVRALIS HISTORIAE LIBER DVODECIMVS.

PROOEMIVM.

NIMALIVM omnium, quæ nosci potuere, naturæ generatum membratuḿq; ita se habent. a Restant neque ipsa anima carentia (quandoquidem nihil sine ea uiuit) terra edita, ut inde eruta dicantur, ac nullum sileatur rerum naturæ opus. Diu fuere occulta eius beneficia, summuḿq; munus homini datum, arbores syluǽq; intelligebantur. Hinc primum alimentum, harum fronde mollior specus, libro uestis. Etiamnum gentes sic degunt. Quo magis ac magis admirari subit, ab ijs principijs cædi montes in marmora, uestes ad Seras peti: unionem in rubri maris profundo, smaragdum in ima tellure quæri. Ad hoc excogitatæ sunt aurium uulnera: nimirum quoniam parum erat collo crinibuśq; gestari, nisi infoderentur etiam corpori. Quamobrem sequi par est ordinem uitæ, & arbores ante alia dicere, ac moribus primordia ingerere.

De arborum honore, & quando platanus primum in Italia, & de natura earum. Cap. I.

Aec fuere numinum templa, priscóq; ritu simplicia rura etiam nunc deo præcellentem arborem dicant. b Nec magis auro fulgentia atq;

ebore simulacra, quàm lucos, & in ijs silentia ipsa adoramus. Arborum genera numinibus suis dicata perpetuo seruantur, ut Ioui esculus, Apollini laurus, Minervae olea, Veneri myrtus, Herculi populus. Quin et Sylvanos Faunosq; & dearum genera syluis ac sua numina, tanquam & cœlo, attributa credimus. Arbores postea blandioribus fruge succis hominem mutuauere. Ex ijs recreans membra olei liquor, uiresq; potus uini, tot denique sapores annui sponte uenientes: & mensæ, depugnetur licet earum causa cum feris, & pasti naufragorum corporibus pisces expetantur, etiamnum tamen secundæ. Mille præterea sunt usus earum, sine quis uita degi non possit. Arbore sulcamus maria, terraq; admouemus, arbore ædificamus tecta. Ex arbore & simulacra numinum fuere, nondum pretio excogitato beluarum cadaueri, antequam ut à dijs nato iure luxuriæ, eodē ebore numinū ora spectarentur et mensarū pedes. Produnt Alpibus cōcreatus, & tum inexuperabili munimento. Gallias, hanc primū habuisse cām superfundendi sese Italiæ, quòd Elico ex Heluetijs cuius earū, fabrilem ob artem Romæ commoratus, ficum siccam & uuam, oleiq; ac uini præmissa remeans secum tulisset. Quapropter hæc uel bello quæsisse uenia sit. Sed quis non iure miretur arborem umbræ gratia tm̄ ex alieno petitā orbe? Platanus hæc est, per mare Ionium in Diomedis insulam eiusdem tumuli gratia primū inuecta, inde in Siciliam transgressa, atq; inter primas donata Italiæ, & iam ad Morinos usque peruecta, ad tributariū et pertinēs solū, ut gentes uectigal & pro umbra pendāt. Dionysius prior Siciliæ tyrānus Rhegium in urbem

transtulit eas, domus suæ miraculum, ubi postea factum gymnasium: nec potuisse in amplitudinem adolescere, & alias fuisse in Italia, ac nominatim Hispania apud autores inuenitur. Hoc actum circa captæ urbis ætatẽ, tantumq; postea honoris increuit, ut mero infuso enutriantur: compertum id maxime prodesse radicibus, docuimusq; etiam arbores uina potare. Celebratæ sunt primũ in ambulatione Academiæ Athenis cubitorum XXXVI. unius radicæ ramos antecedẽte. Nunc est clara in Lycia gelidi fontis socia amœnitate, itineri apposita, domicilij modo caua LXXX. atque unius pedũ spe cu, nemoroso uerticæ, & se uastis protegens ramis, arborum instar, agros longis obtinens umbris: ac ne quid desit spelunceæ imagini, saxea intus crepidinis corona muscosos complexa pumices: tam digna miraculo, ut Licinius Mutianus ter COS. et nuper prouinciæ eius legatus, prodendum etiam posteris putarit, epulatum in tra eam se cum duodeuicesimo comite, large ipsa toros præbente fronde, ab omni afflatu securum, optantem imbrium per folia crepitus, lætiorem quàm marmorũ nitore, picturæ uarietate, laquearium auro, cubuisse in eadem. Aliud exemplum Caij principis, in Veliterno rure mirati unius tabulatæ, laxisq; ramorum trabibus scamna patula, et in ea epulati, cum ipse pars esset umbræ, XV comiuarũ ac ministerij capaces triclinio, quã cœnam appellauit ille nidum. Est Gortynæ in insula Creta iuxta fontem platanus una, insignis utriusque linguæ monumentis, nunquã folia dimittens: Statimq; ei Græciæ fabulositas superfuit, Iouem sub ea cum Europa concubuisse: ceu ueronon alia eius generis esset in

Cypro: sed ex ea primum in ipsa Creta (ut est natura hominum nouitatis auida) platani satæ regenerauere uitium: quandoquidem commendatio arboris eius non alia maior est, quàm solem æstate arcere, hyeme admittere. Inde in Italiam quoque ac suburbana sua Claudio principe Marcelli Esernini libertus, sed qui se potentiæ causa Cæsaris libertis adoptasset, spado Thessalicus prædives, ut merito dici posset is quoque Dionysius, trā stulit id genus. Durantq; etiam in Italia portenta terrarum, præter illa scilicet quæ ipsa excogitauit Italia.

De chamæplatano, & quis totonderit uiridaria. Cap. II.

n Anque & chamæplatani uocantur coactæ breuitatis, quoniam arborum etiam abortus inuenimus. Hoc ergo quoque in genere pumilionum infelicitas dicta erit. Fit autem & serendi genere & recidendi. Primus Cn Matius ex equestri ordine, diui Augusti amicus, inuenit nemora tonsilia intra hos LXXX annos.

De peregrinis arboribus, & malo Assyria. Cap. III.

p Eregrinæ & ceraſi, Persicæq;, & omnes quarum Græca nomina aut aliena: sed quæ ex his incolarum numero esse cœpere, dicentur inter fructiferas. In præsentia externas persequemur, à salutari maxime orsi. Malus Assyria quam alij uocant Medicam, uenenis medetur. Folium eius est unedonis intercurrentibus spinis. Pomum ipsum aliàs non manditur, odore præcellit foliorum quoque, qui transit in uestes una conditus, arcetq; animalium noxia. Ar-

bor ipsa omnibus horis pomifera est, alijs cadentibus, alijs maturescentibus, alijs uero subnascentibus. Tentauere gentes transferre ad sese, propter remedij præstantiam fictilibus in uasis, dato per cauernas radicibus spiramento: Qualiter omnia transitura longius, seri arctissime transferriq; meminisse conueniet, ut semel quæque dicatur. Sed nisi apud Medos & in Perside nasci noluit. Hæc est autem, cuius grana Parthorum proceres incoquere diximus esculentis, commendandi halitus gratia. Nec alia arbor laudatur in Medis. Lanigeras Serum in mentione gentis eius narrauimus.

De Indiæ arboribus, & quando primum Romæ ebenus. Cap. IIII.

ITem Indiæ arborum magnitudinem. Vnam e peculiaribus Indiæ Virgilius celebrauit ebenum, nusquam alibi nasci professus. Herodotus eam Aethiopiæ intelligere maluit, tributi uice regibus Persidis e materie eius centenas phalangas tertio quoque anno pensitasse Aethiopas cum auro & ebore, prodendo. Non omittendum id quoque, uicenos dentes elephantorum grandes, quoniam ita significauit, Aethiopas eadem causa pendere solitos. Tanta ebori autoritas erat urbis nostræ trecentesimodecimo anno: tunc enim autor ille historiam eam condidit Thurijs in Italia. Quo magis mirum est, quod eidem credimus, qui Padum amnem uidisset, neminem ad id tempus Asiæ Græciæq;, aut sibi cognitum. Aethiopiæ forma, ut diximus, nuper allata Neroni principi, raram arborē ebe-

num Meroën usque à Syene fine imperij, per nongenta XCVI. M. passuum, nullam q; aliam nisi palmarũ generis esse docuit. Ideo fortassis in tributorum autoritate tertia res fuerit ebenus. Romæ eam magnus Pompeius in triumpho Mithridatico ostendit. Accendi eam Fabianus negat: uritur tamen odore iucũdo. Duo genera eius. Rarum id quod melius arboreum, trunco enodi, materie nigri splendoris, ac uel sine arte protinus iucundi. Alterũ fruticosum cytisi modo, et tota India dispersum.

De spina & fico Indicis. Cap. V.

Bi & spina similis, sed deprehensa uel lucernis, igni protinus transiliente. Nunc eas expo
i nam quas mirata est Alexandri Magni uictoria, orbe eo patefacto. Ficus ibi exilia poma habet. Ipsa se semper serens, uastis diffunditur ramis: quorum pondera adeo in terram curuantur, ut annuo spatio infigãtur, nouam q; sibi propagnem faciant circa parentem in orbes, quodam opere topiario. Intra sepem eam æstiuãt pastores, opacam pariter & munitam uallo arboris, decora specie subter intuenti, procul'ue fornicato ambitu. Superiores eiusdem ram in excelsum emicant, syluosa multitudine, uasto matris corpore, ut LX. p. pleræque orbe colligant, umbra uero bina stadia operiant. Foliorum latitudo peltæ effigiem Amazonicæ habet: ea causa fructum integens, crescere prohibet. Rarus q; est, nec fabæ magnitudinem excedens: sed per folia solibus coctus prædulci sapore, dignus miraculo arboris: gignitur circa Æsinem maxime amnem.

De arbore pala, & arboribus Indicis sine nominibus, & laniferis. Cap. VI.

m Maior alia, pomo & suauitate præcellentior, quo sapientes Indorum uiuunt. Folium alas auium imitatur, longitudine trium cubitorum, latitudine duûm. Fructum cortice emittit, admirabilem succi dulcedine, ut uno quaternos satiet. Arbori nomen palæ, pomo arienæ. Plurima est in Sydracis, expeditionum Alexandri termino. Est & alia similis huic, dulcior pomo, sed interaneorum ualetudini infesta. Edixerat Alexander ne quis agminis sui id pomum attingeret. Genera arborum Macedones narrauere, maiore ex parte sine nominibus. Est & terebintho similis cætera, pomo amygdalis, minore tantum magnitudine, præcipuæ suauitatis. In Bactris utique hanc aliqui terebinthum esse proprij generis potius, quàm similem ei putauerunt. Sed unde uestes lineas faciunt, foliis moro similis, calycæ pomi cynorhodo. Serunt eam in campis, nec est gratior ullarum prospectus. Oliua Indiæ sterilis, præterquam oleastri fructu.

De piperis arboribus, de gariophyllo, & alijs pluribus. Cap. VII.

p Assim uero quæ piper gignunt, iuniperis nostris similes, quanquam in fronte Caucasi solibus oppositæ gigni tantum eas aliqui tradidere. Semine à iunipero distant parnulis siliquis, quales in faseolis uidemus. Hæ priusquam dehiscant decerptæ, tostæq; sole, faciunt quod uocatur piper longum. Paulatim uero dehiscentes maturitate, ostendunt candidum piper: quod deinde tostum solibus, colore rugisq;

mutatur. Verum & ijs sua iniuria est, atque cœli intẽperie carbunculantur: fiunt́q; semina cassa & inania, quod uocant brechmasin, sic Indorum lingua significãte abortum. Hoc ex omni genere asperrimum est, leuissimuḿq; & pallidum. Gratius nigrum, leniusq; utroq; candidum. Non est huius arboris radix, ut aliqui existimauere, quod uocant Zimpiberi, alij uero singiberi, quanquam sapore simile. Id enim in Arabia atque Troglodytica in uillis nascitur, paruæ herbæ radice candida. Celeriter ea cariem sentit, quamuis in tanta amaritudine. Pretium eius in libras VI. Piper lõgum facalli me adulteratur Alexandrino sinapi. Emitur in libras X. XV. Album X. VII. nigrum X. IIII. Vsum eius adeo placuisse mirum est, In alijs quippe suauitas cepit, in alijs species inuitauit: huic nec pomi nec baccæ commendatio est aliqua: sola placere amaritudine, & hanc in Indos peti. Quis ille primus experiri cibis uoluit? aut cui in appetenda auiditate esurire non fuit satis? Vtrunque syluestre gentibus suis est, et tamen pondere emitur ut aurum uel argentum. Piperis arborem iam & Italia habet, maiorem myrto, nec absimilem. Amaritudo grano eadem quæ piperi musteo creditur esse. De est tosta illa maturitas, ideoq; & rugarum coloriśq; similitudo. Adulteratur iuniperi baccis mire uim trahentibus. In pondere quidem multis modis. Est etiamnum in India piperis grani simile, quod uocatur cariophyllon grandius fragiliuśq;. Tradunt in Indico luco id genus. Aduehitur odoris gratia. Fert & spina piperis similitudinem, præcipua amaritudine, fõlijs paruis densiśq; cyperi modo, ramis trium cubitorum, corticæ pallido,

radice lata, lignosa q; buxei coloris. Hæc in aqua cum semine excepta in æreo uase medicamẽtum fit, quod uocatur lycion. Ea spina & in Pelio monte nascitur, adulteratq; medicamentũ. Item asphodeli radix aut fel bubulum, aut absinthium, uel thus, uel amurca. Lyciõ aptissimum medicinæ, quod est spumosum. Indi i utribus camelorum aut rhinocerotũ id mittunt. Spinam ipsam in Græcia quidam pyxacanthum Chironium uocant.

De macir, & saccaro, et arboribus Arianæ gentis. Cap. VIII.

Tmacir ex India aduehitur, cortex rubens radicis magnæ, nomine arboris suæ. Qualis sit ea, incompertum habeo. Corticis melle decocti usus in medicina ad dysentericos præcipuus habetur. Saccaron & Arabia fert, sed laudatius India. Est autem mel in harundinibus collectum, gummium modo candidum, dentibus fragile, ampliſſimum nucis auellanæ magnitudine, ad medicinæ tantum usum. Contermina Indis gens Ariana appellatur, cuius spina lachrymarum pretiosa, myrrhæ similis, accessu propter aculeos anxio. Ibi et frutex pestilens rhaphani, folio lauri, odore equos inuitante, qui penè equitatu orbauit Alexandrum primo introitu, quod & in Gedrosis accidit. Itẽ laurino folio et ibi spina tradita est, cuius liquor asperſus oculis, cæcitatem infert omnibus animalibus. Necnõ & herba præcipui odoris, referta minutis serpentibus quarum ictu protinus moriendũ esset. Onesicritus tradit in Hyrcaniæ conuallibus ficis similes esse arbores, quæ uocentur Occhi, ex quibus defluat mel horis matutinis duabus.

Icina est Bactriana, in qua bdellium nomina
u tissimum. Arbor nigra est, magnitudine oleæ, folio roboris, fructu caprifici naturaq;. Gum mi alij brochon appellant, alij malachram, alij maldacon. Nigrum uero & in offas conuolutum hadrobolon. Esse autem debet translucidum simile ceræ, odoratum, et cum fricatur pingue, gustu amarum citra acorem. In sacris uino perfusum odoratius. Nascitur & in Arabia, Indiaq;, & Media ac Babylone. Aliqui peraticum uocant ex Media aduectum. Facilius hoc & crustosius, amariusq;: at Indicum humidius et gummosum. Adulteratur amygdala nucæ. Cætera eius genera cortice scordasti. Ita uocatur arbor æmulo gummi. Sed deprehenditur (quod semel dixisse et in cæteros odores satis sit) odore, colore, pondere, gustu, igne. Bactriano nidor sicus, multiq; candidi ungues. Præterea suum pondus, quod grauius esse aut leuius non debeat. Pretium syncero in libras X. terni. Gentes supradictas Persis attingit, rubro mari (quod ibi Persicum uocauimus) lõgo in terra æstus agente, mira arborum natura. Nanque erosæ sale, inuectis derelictisq; similes, sicco littore radicibus nudis polyporum modo amplexæ sterile harenas spectantur. Eædem mari aduenient fluctibus pulsatæ, resistunt immobiles. Quin & pleno æstu operiuntur totæ: apparetq; rerum argumentis, asperitate aquarum illas ali. Magnitudo miranda est, species similis unedonis, pomum amygdalis extra, intus contortis nucleis.

De arboribus Persicæ insulæ, & lanigeris arboribus. Cap. X.

a Ylos insula in eodem sinu est, repleta syluis quà spectat orientem, quáq; & ipsa æstu maris perfunditur. Magnitudo singulis arboribus ficí, flos suauitate inenarrabili, pomum lupino simile, propter asperitatem intactum omnibus animalibus. Eiusdem insulæ excelsiore suggestu lanigeræ arbores alio modo, quàm Serum. Iis folia infœcunda: quæ ni minora essent, uitium poterant uideri. Ferunt cotonei mali amplitudine cucurbitas, quæ maturitate ruptæ ostendunt lanuginis pilas, ex quibus uestes pretioso linteo faciunt.

De gossampinis, et arboribus ex quibus uestes fiunt, & quibus modis constent arborũ fructus. Cap. XI.

a Rbores uocant gossampinos, fertiliores etiam Tylo in minore, quæ distat X. M. pass. Iuba circa fruticem lanugines esse tradit, linteaq; fieri Indicis præstantiora. Arabiæ autem arbores ex quibus uestes faciant, cynas uocari, folio palmæ simili. Sic Indos suæ arbores uestiunt. In Tylis autem & alia arbor floret albæ uiolæ specie, sed magnitudine quadruplici, sine odore, quod miremur. In eo tractu est & alia similis, folioſior tamen roseiq; floris: quem noctu comprimens, aperire incipit solis exortu, meridie expandit. Incolæ dormire eum dicunt: Fert eadem insula & palmas, oleasq; ac uites, & cum reliquo pomorum genere ficos. Nulli arborum folia ibi decidunt. Rigaturq; gelidis fontibus, & imbres accipit. Vicina his

Arabia,

Arabia, flagitat quandam generum distinctionem, quoniam fructus is constat radice, frutice, cortice, succo, lachryma, ligno, surculo, flore, folio, pomo.

De costo & nardo, & differentijs nardi. Cap. XII.

Adix & folium Indis est maximo pretio.

r Radix costi gustu feruens, odore eximio, fruticæ aliâs inutili. Primo statim introitu amnis Indi in Patale insula, duo sunt eius genera, nigrum, et quod melius candicans. Pretium in libras XVI. De folio nardi plura dicere par est, ut principali in unguentis. Frutex est graui & crassa radice, sed breui ac nigra, fragili q; quamuis pingui, situm redolente ut cyperi, aspero sapore, folio paruo denso q;. Cacumina in aristas se spargunt, ideo gemina dote nardi spicas ac folia celebrant. Alterum eius genus apud Gangem nascens damnatur in totum, o nitidis nomine, uirus redolens. Adulteratur & pseudonardo herba, quæ ubique nascitur, crassiore atque latiore folio, & colore languido in candidum uergente. Item sua radice permixta ponderis causa, & gummi, spuma q; argenti aut sibio, cyperi ue cortice. Syncerum quidem leuitate deprehenditur, & colore ruffo, odoris q; suauitate, et gustu maxime siccante os, sapore iucundo. Pretium spicæ in libras XC. Folia diuisere annonam, ab amplitudine hadrosphærũ uocatur maioribus foliis X. XXX. Quod minore folio est mesosphærum appellatur, emitur X. LX. Laudatissimum microsphærum è minimis folium: pretium eius X. LXXV. Odoris gratia omnibus maior recentibus. Nardo color qui inueterauerit nigriori melior. In no-

stro orbe proxime laudatur Syriacum, mox Gallicum, tertio loco Creticum, quod alij quidem agrium uocant, alij phu, folio olusatri, caule cubitali, geniculato in purpura albicante, radice obliqua uilloſa q; , & imitante auium pedes. Baccaris uocatur nardū ruſticum, de quo dicemus inter flores. Sunt autem ea omnia herbæ præter Indicum. Ex ijs Gallicum & cum radice uellitur, abluiturq; uino. Siccatur in umbra, alligatur faſciculis in charta, non multum ab Indico differens, Syriaco tamē leuius. Pretium XIII. In his probatio una, ne ſint fragilia, & arida pondus, quàm ſicca folia. Cum Gallico nardo ſemper naſcitur herba, quæ hirculus uocatur, à grauitate odoris & ſimilitudine, qua maxime adulteratur. Diſtat, quòd ſine cauliculo eſt, et quòd minoribus folijs, quodq; radicis neque amaræ, neque odoratæ.

De aſaro, amomo, amonide & cardamomo. Cap. XIII.

Nardi uim habet & aſarum, quod & ipſum aliqui ſylueſtre nardum appellant. Eſt autem ederæ folijs, rotundioribus tantum molliori-bus q; , flore purpureo, radice Gallici nardi: Semen acinoſum, ſaporis calidi ac uinoſi. Montibus in umbroſis bis anno floret. Optimum in Ponto, proximū in Phrygia, tertium in Illyrico. Foditur cum folia mittere incipit, & in ſole ſiccatur, celeriter ſitum trahens ac ſeneſcens. Inuenta nuper & in Thracia herba eſt, cuius folia nihil ab Indico nardo diſtant. Amomi una in uſu eſt, Indica uite labruſca: ut alij exiſtimauere, fruticæ myrtuoſo, palmi altitudine: capiturq; cum radice, manipulatim leniter componitur, protinus fragile. Laudatur

quam maxime Punica mali foliis simile, nec rugosis, colore ruffo. Secunda bonitas pallido. Herbaceū peius, pessimum q; candidum, quod & uetustate euenit. Pretium uncæ in libras X. LX friato uero amomo XLVIII. Nascitur & in Armeniæ parte, quæ uocatur Otene, & in Media, & in Ponto. Adulteratur foliis Punicis, & gummi liquido ut cohæreat, conuoluat q; se in uncæ modum. Est & quæ uocatur amomis, minus uenosa atque durior, ac minus odorata: quo apparet, aut aliud esse, aut colligi immaturum. Simile his & nomine & fructu cardamomum, semine oblongo. Metitur eodem modo & in Arabia. Quatuor eius genera, Viridissimum ac pinque acutis angulis contumax fricatu, quod maxime laudatur. Proximum è ruffo candicans. Tertium breuius atque nigrius. Peius tamen uarium & facile tritu, odoris q; parui: qui uerus, costo uicinus esse debet. Hoc & apud Medos nascitur. Pretium optimi in libras duo decim. Cinnamomo proxima gentilitas erat, ni prius Arabiæ diuitias indicari conueniret, causas q; quæ cognomen illi felicis ac beatæ dedere. Principalia ergo in illa thus, et myrrha. Hæc et cum Troglodytis cōmunis.

De thure, & arboribus thuris. Cap. XIIII.

Thura præter Arabiam nullis, ac ne Arabiæ quidem uniuersæ. In medio eius ferè sunt Atramitæ pago Sabæorum capite regni Sabotæ, in monte excelso, à quo octo mansionibus distat regio eorum thurifera. Saba appellatur, quod significare Græci mysticū dicunt: spectat ortus solis æstiui, undiq; rupibus inuia, et à dextera maris sco pulis inaccessa. Id solum è rubro lactum traditur. Syluarū longitudo est

ſchœnorum XX. latitudo dimidium eius. Schœnus patet Eratoſthenis ratione, ſtadia XL. hoc eſt. paſſ. quinq; M. aliqui XXII. ſtadia ſingulis ſchœnis dedere. Attollũtur colles alti, decurrunt q; & in plana arbores ſponte natæ. Terram argilloſam eſſe conuenit, raris fontibus ac nitroſis. Attingunt & Minæi pagus alius, per quos euehitur uno tramite anguſto. Hi primi commerciũ thuris fecere, maximéq; exercent: à quibus & Minæum dictum eſt. Nec præterea Arabum alij thuris arborem uident, ac ne horum quidem omnes. Feruntq; M M M non amplius eſſe familiarum, quæ ius per ſucceſſiones id ſibi uindicent. Sacros uocari ob id, nec ullo congreſſu fœminarum funerumq;, cum incidant eas arbores aut metant, pollui: atque ita religione merces augeri. Quidam promiſcuum ius ijs populis eſſe tradunt in ſyluis, alij per uices annorum diuidi. Nec arboris ipſius quæ ſit facies conſtat. Res in Arabia geſſimus, & Romana arma in magnam partem eius penetrauere: C. etiam Cæſar Auguſti filius inde gloriam petijt, nec tamen ab ullo (quod equidem ſciam) Latino arborum earum tradita eſt facies. Græcorum exempla uariant. Alij folio piri, minore duntaxat, & herbidi coloris prodidere. Alij lentiſco ſimilem ſubrutilo folio: Quidam terebinthum eſſe, & hoc uiſum Antigono regi allato fruticę. Iuba rex ijs uoluminibus quæ ſcripſit ad C. Cæſarem Auguſti filium ardentem fama Arabiæ, tradit contorti eſſe caudicis, ramis aceris maxime Pŏtici. Sucum amygdalæ modo emittere, talesq; in Carmania apparere, et in Aegypto ſatas ſtudio Ptolemæorum regnantium. Cortice lauri eſſe conſtat. Quidam & folium ſimile

dixere. Talis certe fuit arbor Sardibus. Nam & Asiæ reges serendi curam habuerunt. Qui mea ætate legati ex Arabia uenerunt, omnia incertiora fecerunt, quod iure miremur, uirgis etiã thuris ad nos commeantibus: quibus credi potest, matrem quoque teretem, & enodi fruticare trunco. Meti semel anno solebat, minore occasione uendendi. Iam quæstus alteram uindemiam affert. Prior atque naturalis uindemia circa canis ortum flagrantissimo æstu, incidentibus quã maxime uideatur esse prægnans, tenuissimus q; tendi cortex. Laxatur hic plaga, non adimitur. Inde prosilit spuma pinguis. Hæc concreta densatur, ubi loci natura posçat tegete palmea excipiente, aliubi area circumpauita. Purius illo modo, sed hoc ponderosius. Quod in arbore hæsit, ferro depectitur, ideo corticosum. Sylua diuisa certis portionibus, mutua innocentia tuta est. Neque ullus saucias arbores custodit. Nemo furatur alteri. At hercule Alexandriæ ubi thura interpollantur, nulla satis custodit diligentia officinas. Subligaria signantur opifici. Persona adijcitur capiti, densus ue reticulus. Nudi emittuntur. Tã to minus fidei apud hos pœna, quàm apud illos syluæ habent. Autumno legitur ex æstiuo partu. Hoc purissimum, candidum. Secunda uindemia est uere, ad eam hyeme corticibus incisis. Ruffum hoc exit, nec comparãdum priori. Illud carpheotum, hoc dathiathum uocãt. Creditur & nouellæ arboris candidius, sed ueteris odoratius. Quidam & in insulis melius putant gigni. Iuba in insulis negat nasci. Quod ex eo rotunditate guttæ pependit, masculum uocamus, cum aliàs non ferè mas uocetur, ubi non sit fœmina. Religioni tributum ne se-

xus alter usurparetur. Masculũ aliqui putant à specie testium dictũ. Præcipua autem gratia est mãmoso, cum hærente lachryma priore consecuta alia miscuit se. Singula hæc manum implere solita inuenio, cum minore diripiendi auiditate lentius nasci liceret. Græci stagoniam et atomum tali modo appellant, minorem aũt Arabiã. Micas concussu elisas mannam uocamus. Etiamnum tñ inueniuntur guttæ, quæ tertiam partem minæ, hoc est XXXIX denariorum pondus æquent. Alexãdro Magno in puericia sine parsimonia thura ingerenti aris, pædagogus Leonides dixerat, ut illo modo, cum deuicisset thuriferas gentes, supplicaret. At ille Arabia potitus, thure onustam nauim misit ei, exhortatus, ut large deos adoraret. Thus collectum Sabotam camelis conuehitur, porta ad id una patente. Digredi uia, capitale leges fecere. Ibi decimas deo, quem uocant Sabin, mensura non pondere sacerdotes capiunt. Nec ante mercari licet. Inde impensæ publicæ tolerantur. Nam & benigne certo itinerum numero deus hospites pascit. Euehi non pót nisi per Gebanitas, itaque & horum regi penditur uectigal. Caput eorum Thomna abest à Gaza nostri littoris Iudææ oppido LXXX. XXVII. M. pass. quod diuiditur in mansiones camelorum LXII. Sunt & quæ sacerdotibus dantur portiones, scribisq; regum certæ. Sed præter hos & custodes, satellitesq;, & hostiarij, & ministri populãtur. Iam quacunq; iter est, aliubi pro aqua, aliubi pro pabulo, aut pro mansionibus, uarijsq; portorijs pendunt, ut sumptus in singulos camelos denariũm DCLXXXVIII ad nostrũ littus colligat, iterumq; imperij nostri publicanis penditur. Itaque optimi thuris li-

bra XVI. pretium habet, secunda XV. tertia XIIII. Apud nos adulteratur resinæ candidæ gẽma perquam simili, sed deprehẽditur quibus dictum est modis. Probatur candore, amplitudine, fragilitate, carbone, ut flatum ardeat. Item ne dentem recipiat potius, quàm in micas frangatur.

De myrrha, & arboribus myrrhæ. Cap. XV.

Yrrham in ijsdem syluis permixtã arborem nasci tradidere alij, plures separatim. Quippe multis in locis Arabiæ gignitur, ut appare bit in generibus. Cõuehitur et ex syluis laudata, petũtq; eam ẽt ad Troglodytas Sabæi transitu maris. Satiuæ quoq; prouenit, multũ syluestri prælata. Gaudet rastris & ablaqueationibus, melior radicæ refrigerata. Arbori altitudo ad quinq; cubita, nec sine spina, caudicæ duro et intorto, crassiore q̃ thuris, et ab radicæ etiam q̃ reliqua sui parte. Corticem leuem similemq; unedoni, scabrum alii spinosumq; dixere. Foliũ oliuæ, uerũ crispius, et aculeatum. Iuba olusatri. Aliqui simlẽ iunipero, scabriorẽ tm̃ spinisq; horridam, folio rotundiore, sed sapore iuniperi. Necnon fuere qui è thuris arbore utrunq; nasci mentirentur. Incidũtur bis & ipsæ, iisdemq; temporibus, sed à radicæ usque ad ramos, qui ualent. Sudant autem sponte prius, quàm incidantur, stacten dictam, cui nulla præfertur. Ab hac satiua, et in syluestri quoq; melior æstiua. Non dant ex myrrha portiones deo, qm̃ & apud alios nascitur. Regi tm̃ Gebanitarum quartas partes eius pendent. Cætero passim à uulgo cõemptam in folles confarciunt, ipsiq; unguentarii digerunt haud difficulter odoris atq; pinguedinis argumentis.

De generibus myrrhæ, & natura, & pretio eius. Cap. XVI.

Enera complura. Troglodytica syluestriũ prima. Sequens Minæa, in qua & Atramitica est, & Ausaritis Gebanitarum regno. Tertia Dianitis: Quarta collatitia Quinta Sembracena, à ciuitate regni Sabæorũ mari proxima. Sexta quam Dusaritin uocant. Est & candida uno tantum loco, quæ in Messalum oppidum confertur. Probatur Troglodytica pinguedine, & quòd aspectu aridior est, sordidaq; atq; barbara, sed acrior cæteris. Sembracena prædictis cãret uitijs, ante alias hilaris, sed uiribus tenuis. In plenum autem probatio est minutis glebis, nec rotundis, in concretu albicantis succi & tabescentis: utq; fracta cãdidos ungues habeat, gustu leniter amara. Secunda bonitas intus uariæ. Pessima intus nigra: peior si etiam foris. Pretia ex occasione ementium uaria. Stactæ uero à VI. ad L. Satiuæ summum ad XXII. Erythrææ ad XVI. Hanc uolunt Arabicam intelligi. Troglodyticæ nucleo ad XIII. eius uero quam odorariam uocant ad XIIII. Adulteratur lentisci glebis, & gummi. Item cucumeris succo amaritudinis causa, sicut ponderis spuma argenti. Reliqua uitia deprehenduntur sapore gummi dente lentescentis. Fallacissime autem adulteratur indica myrrha, quæ ibidẽ quadam è spina colligitur. Hoc solũ peius India affert facili distinctione, tãto deterior est.

De masticæ, ladano, & bruta, enhæmo, et storbo, & de styracæ. Cap. XVII.

Ergo transit in masticen, quæ & ex alia spina fit in India, itemq; in Arabia: lamam uocant. Sed

mastice quoque gemina est, quoniam & in Asia Græcia q; reperitur herba radice folia emittens, & carduũ similem malo, seminis plenum: lachryma q; erumpit incisa parte summa, uix ut dignosci possit à mastice uera. Necnon & tertia in Ponto est, bituminis similior. Laudatissima autem Chia candida, cuius pretium in libras XX. nigræ uero XII. Chia è lentisco traditur gigni gummi modo. Adulteratur ut thura resina. Arabia etiamnum & ladano gloriatur: forte casu q; hoc, & iniuria fieri odoris, plures tradidere. Capras maleficũ aliâs frondibus animal, odoratorum uero fruticum expetentius, tanquam intelligant pretia, carpere germinũ caules prædulci liquore turgentes, distillantem q; ab his casus mixtura sucum improbo barbarum uillo abstergere. Hunc glomerari puluere, incoqui sole. Et ideo in ladano caprarum pilos esse. Sed hoc non alibi fieri, q; in Nabatæis, qui sunt ex Arabia contermini Syriæ. Recentiores ex autoribus strobõ hoc uocant. Tradunt q; syluas Arabum pastu caprarum infringi, atq; ita sucum uillis inhærescere, uerum autem ladanum Cypri insulæ esse: ut obiter quæque genera odorum dicantur, quãuis non terrarum ordine. Similiter hoc & ibi fieri tradunt, & esse œsypum hircorum barbis genibus q; uillosis inhærens, sed ederæ flore deroso, pastibus matutinis, cum est roruleta Cypros. Deinde nebula sole discussa, pulucrem madentibus uillis adhærescere, atque ita ladanum depecti. Sunt qui herbam in Cypro ex qua id fiat, ledam appellent: & enim illi ledanum uocant. huius pingue insidere: atque attractis funiculis herbam eam comolui, atque ita offas fieri. Ergo in utraq; gẽte

bina genera, terrenum & factitium. Id quod terrenum est, friabile: factitium, lentum. Necnon & fruticem esse dicunt in Carmania, & super Aegyptum per Ptolemæos translatis plantis plantis: aut (ut alii) generante & id thuris arbore: colligíq; ut gummi inciso cortice, & ea priniis pellibus excipi. Pretia sunt laudatissimo in libras asses XL. Adulteratur myrti bacis, & aliis animaliũ sordibus. Syncri odor debet esse ferus, et quodammodo solitudinem redolens: ipsum uisu aridum, statim tactu mollescere, acensum fulgere, odore iucundo gratũ. Myrrata deprehenduntur, crepitantq; in igne. Præterea syncero calculi potius è rupibus inhærent, quàm puluis. In Arabia & olea dotatur lachryma, qua medicamentum conficitur à Græcis enhæmon dictum, singulari effectu contrahendis uulnerum cicatricibus: In maritimis eæ fluctibus æstuq; operiuntur. Nec baccæ nocet, cum constet et in foliis salem relinqui. Hæc sunt peculiaria Arabiæ & pauca præterea communia, alibi dicenda, quoniam in iis uincitur. Peregrinos ipsa mire odores et ad exteros petit. Tanta mortalibus suarum rerum satietas est, alienarumq; auiditas. Petunt igitur in Helimæos arborem brutam, cupresso susæ similem, exalbidis ramis, iucundi odoris acensam, & cum miraculo historiis Claudii Cæsaris prædicatam. Folia eius inspergere potionibus. Parthos tradit. Odorẽ esse proximum cedro, fumumq; eius contra ligna alia remedio. Nascitur ultra Pasitigrin in finibus oppidi Sitacæ, monte Zagro. Petunt & in Carmanos arborem strobum ad suffitus, perfusam uino palmeo accendentes. Huius odor redit à tameris ad solum iucundus, sed aggrauans ca

pita, citra dolorem tamen. Hoc somnum ægris quærũt. His commerciis Carras oppidum aperuere, quod est illis nundinarium. Inde Gabbam omnes petere solebãt, dierum XX itinere, & Palæstinam Syriam. Postea Charactacum peti cœptum ac regna Parthorum ex ea causa, autor est Iuba. Mihi ad Persas etiam prius ista portasse, q̃ in Syriam aut Aegyptum uidentur, Herodoto teste, qui tradit singula milia talentum thuris annua pensitasse Arabas regibus Persarum. Ex Syria reuehunt styracẽ, acri odore eius in focis abigentes suorum fastidiũ. Cætero, non alia ligni genera sunt in usu, quàm odorata. Cibosq; Sabæi coquunt thuris ligno, alii myrrhæ, oppidorum uicorumq; non alio, quàm ex aris fumo atque nidore. Ad hunc ergo sanandum urunt styracem in pellibus hircinis, suffiuntq; tecta. Adeo nulla est uoluptas, quæ non assiduitate sui fastidium pariat. Eundem & ad serpentes fugandas urunt, in odoriferis syluis frequentissimas.

De felicitate Arabiæ. Cap. XVIII.

Non sunt eorum cinnamomum aut casia: & tamen felix appellatur Arabia, falsa et ingrata cognominis, quæ hoc acceptum superis ferat, cum plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria, quæ diis itellexerat genita, adhibẽs urendis defunctis. Periti rerũ assuerãt, non ferre tm̃ annuo fœtu, quãtum Nero princeps nouissimo Poppeæ suæ die concremauerit. Aestumentur postea toto orbe singulis annis tot funera, acceruatumq; congesta honori cædauerum, quæ diis per singulas micas dãtur. Nec minus propitii erãt mola salsa supplicantibus,

imo uero (ut palam est) placatiores. Verum Arabiæ etiamnum felicius mare est. Ex illo nanque margaritas mittit. Minima q; computatione milies centena milia sestertium annis omnibus India & Seres peninsulaq; illa imperio nostro adimunt. Tanto nobis deliciæ & fœminæ constant. Quota enim portio ex illis ad deos quæso iam uti ad inferos pertinet?

De cinnamomo, & xylocinnamomo & casia. Cap. XIX.

Innamomum & casias fabulosa narrauit antiquitas, princeps ue Herodotus, auium nidis, & priuatim phœnicis, in quo situ Liber pater educatus esset, ex imuijs rupibus arboribus q; decuti, carnis quam ipsæ inferrent pondere, aut plumbatis sagittis. Item casiam circa paludes propugnante unguibus diro uespertilionum genere, aligeris q; serpentibus, his commentis augentes rerum pretia. Commutata uero fabula est, ad meridiani solis repercussus inenarrabilẽ quendam uniuersitatis halitum è tota peninsula existere, tot generum auræ spirante concentu, Magni q; Alexandri classibus Arabiam odore primum nunciatam in altum. Omnia falsa, siquidem cinnamomum, idem q; cinnamum nascitur in Aethiopia Troglodytis connubio permixta. Ii mercantes id à conterminis, uehunt per maria uasta ratibus, quas neque gubernacula regunt, neque remi trahant uel impellant, non uela, non ratio ulla adiuuet, cum omnium instar ibi sint homo tantum & audacia. Præterea hybernũ mare exigunt circa brumam, euris tum maxime flantibus. Hi recto cursu per sinus impellunt, atque à promontorij ambitu argestæ

deferunt in portum Gebanitarum, qui uocatur Ocilia. Quamobrē illi maxime id petunt, produntq; uix quinto anno reuerti negociatores, & multos interire. Contra reuehunt uitrea, & ahena, uestes, fibulas cum armillis ac monilibus. Ergo negociatio illa, fœminarum maxime fide constat. Ipse frutex duorum cubitorum altitudine amplissimus, palmiq; minimus, IIII digitorū crassitudinis, statim à terra sex digitis surculosus, arido similis. Cum uiret non odoratus, folio origani, siccitate gaudens, sterilior imbre, cæduæ naturæ. Gignitur quidem in planis, sed densissimis in uepribus rupisq;, difficilis collectu. Metitur non nisi permiserit deus: Iouem hunc intelligunt aliqui, Assabinū illi uocant: XLIIII. boum caprarumq; & arietum extis impetratur uenia cædendi. Non tamen aut ante ortum solis, aut post occasum licet. Sarmenta hastæ diuidit sacerdos, deoq; partē ponit: reliquum mercator in nassas condit. Est & alia fama, cum sole diuidi, ternasq; partes fieri, deinde sorte cremia discerni: quodq; soli cesserit relinqui, ac sponte conflagrare. Præcipua bonitas uirgultorum tenuissimis partibus, ad lōgitudinem palmi. Secunda proximis breuiore mensura, atque ita ordine. Viliſſimum quod radicibus proximum, quoniam ibi minimum corticis in quo summa gratiæ. Quæ de causa præferuntur cacumina, ubi plurimus cortex. Ipsum uero lignum in fastidio est propter origani acrimoniam: xylocinnamomum uocatur. Pretium est in libras XX. Quidam cinnami duo genera tradidere, candidum, nigricansq;. Et quondam præferebatur candidum, nunc contra nigrum laudatur. Atq; etiam uarium præferunt candido. Certissima

tamen æstimatio ne sit scabrum, atque ut inter sese tritum tarde frietur. Damnatur in primis molle, aut cui albet cortex. Ius eius à Gebanitarum rege solo profici scitur, is edicto mercatu uendit. Pretia quondam fuere in libras denariorum mille. Auctum id parte dimidia est, incensis, ut ferunt, syluis ira barbarorum. Id acciderit ne ob iniquitatem præpotentium, an forte, non satis cõstat. Austros ibi tam ardenter flare, ut æstatibus syluas accendant, inuenimus apud autores. Coronas ex cinnamomo interrasili auro inclusas, primus omnium in tẽplis Capitolii atque pacis dicauit Imperator Vespasianus Augustus. Radicem eius magni póderis uidimus in palatii templo, quod fecerat diuo Augusto coniunx Augusta, aureæ pateræ impositam: ex qua guttæ editæ annis omnibus in grana durabantur, donec id delubrum incendio consumptum est. Frutex & casia est, iuxtáq; cinnami campos nascitur, sed in montibus crassiore sarmento, tenui cute uerius, quàm cortice, quem contra atque in cinnamomo leuari & exinaniri pretium est. Amplitudo fruticis trium cubitorum. Colos triplex. Cum primum emicat, candidus pedali mensura: deinde rubescit addito semipede: ultra nigricans. Hæc pars maxime laudatur, ac deinde proxima: damnatur uero candida. Consecant surculos longitudine binûm cubitorum. Mox præsiuunt recentibus corijs quadrupedum ob id interemptarum, ut ijs putrescentibus uermiculi lignum erodant, & excauent corticem tutum amaritudine. Probatur recens maxime & quæ sit odoris mollissimi, gustú ue quammaxime feruens, potius quàm lento tepore leniter mordens, colore purpureo, quæq; pluri-

ma minimũ pŏderis faciat, breui tunicarũ fistula et nõ fragili. Lactam uocant talẽ barbaro nomine. Alia est balsamodes ab odore simili appellato, sed amara, ideoq; utilior medicis, sicut nigra unguentis. Pretia nulli diuersiora. Optimæ in libras X.L. cæteris X.V.

De isocinnamo, & cancamo, ac taro. Cap. XX.

h Is addidere mangones quam daphnoiden uocant, isocinnamon cognominatam, pretiumq; eius faciunt X.CCC. Adulteratur styracæ, & propter similitudinem corticum lauri tenuissimis furculis. Quin & in nostro orbe seritur: extremoq; in margine imperij, quà Rhenus alluit, uiuit in aluearijs apũ sata. Color abest illè torridus sole, & ob id simul idem odor. Ex confinio cassiæ cinnamiq; & cancamum ac taru inuehitur, sed per Nabatæos Troglodytas, qui cõsidere ex Nabatæis.

De serichato & gabalio, et de myrobalano. C.XXI.

e O comportatur & serichatum, & gabalium, quæ intra se consumunt Arabes, nostro orbi tñ nominibus cognita, sed cũ cinnamomo cassiaq; nascentia. Peruenit tamen aliquando serichatum, & in unguẽta additur ab aliquibus. Permutatur in libras X.VI. Myrobalanum Troglodytis et Thebaidi et Arabiæ, quæ Iudæam ab Aegypto disterminat, commune est, nascens unguento, ut ipso nomine apparet. Quo item indicatur et glandem esse arboris, heliotropio, quã dicemus inter herbas, simili folio. Fructus magnitudine auellanæ nucis. Ex his in Arabia nascens Syriaca appellatur, et est cãdida. Cõtra in Thebaide nigra. Præfertur illa bonitate olei qđ exprimitur: sed copia thebaica.

Inter hæc Troglodytica uilissima est. Sunt qui Aethiopicam ijs præferant, glandem nigram ac pinguem, nucleoq; gracili, sed liquore qui exprimitur odoratiori nascentem in campestribus. Aegyptiam pinguiorē esse, & crassiori corticē rubentem: & quamuis in palustribus nascatur, breuiorem sicciorem q;. E diuerso Arabicam uiridem ac tenuiorem: & quoniam sit montuosa, spissiorem. Longe autem optimam Petræam, ex quo diximus oppido, nigro cortice, nucleo candido. Vnguentarij autem tantum corticēs premunt. Medici nucleos tundunt, affusa eis paulatim calida aqua.

De phœnicobalano, & calamo odorato. Cap. XXII.

Myrobalano in unguentis similem proximūq; usum habet palma in Aegypto quæ uocatur adipsos, uiridis, odore mali cotonei, nullo intus ligno. Colligitur autem paulo ante, quàm incipiat matureſcere. Quod relinquitur phœnicobalanus uocatur, & nigreſcit, uescentesq; inebriat. Myrobalano pretium in libras X bini. Institores et fecem unguenti hoc nomine appellant. Calamus quoque odoratus in Arabia nascens communis Indis atq; Syriæ est: in qua uincit omnis, à nostro mari centum L. stadijs. Inter Libanum montem, aliumq; ignobilem, non (ut quidam existimauere) Antilibanum, in conualle modica iuxta lacum, cuius paluſtria æstate ſiccantur, tricenis ab eo ſtadijs calamus & iuncus odorati gignuntur. Sanè enim dicamus & de iunco, quamuis alioherbis dicato uolumine, quoniam tamen hic unguentorum materia tractatur. Nihil ergo à cæteris ſui generis differunt aſpectu: ſed

ctu: sed calamus præstantior odore, statim è longinquo inuitat, mollior tactu, melior q; qui minus fragilis, & qui assiloſe potius quàm raphani modo frangitur. Inest fistulæ araneum, quod uocant florem. Præstantior est cui numerosius. Reliqua probatio ut niger sit. Damnatur aliubi. Melior quo breuior & crassior, lentus q; in frangendo. Calamo pretium in libras xi. iuco xv. Tradut q; iuncum odoratum & in Campania inueniri. Discessimus à terris oceanum spectantibus ad conuexas in nostra maria.

De ammoniaco et sphagno. Cap. XXIII.

Rgo Aethiopiæ subiecta Africa ammoniaci lachrymam stillat in harenis suis: inde et nomine etiam ab Ammonis oraculo, iuxta quod gignitur arbor quam metopiō uocant: resinæ modo aut gummi. Genera eius duo, Thrauston, masculi thuris similitudine, quod maxime probatur. Alterum pinguе & resinosum, quod phyrama appellāt. Adulteratur harenis, uelut nascendo apprehensis. Igitur quàm minimis glebis probatur, et q̄ purissimis. Pretiū optimi in libras asses xl. Sphagnos infra eos situs in Cyrenaica prouincia maxime probatur. Alij bryon uocant. Secundum locum obtinet Cyprius, Tertium Phœnicius. Fertur & in Aegypto nasci. Quin & in Gallia, nec dubitauerim. Sunt. n. hoc nomine cani arborum uilli, quales in quercu maxime uidemus, sed odore præstantes. Laus prima candidissimis atque altissimis, secunda rutilis, nulla nigris. Et in insulis petris q; nati improbātur, omnes q; quibus palmarum atque non suus odor sit.

De cypro, & aspalatho, & maro. Cap. XXIIII.

Cyprus in Aegypto est arbor Ziziphi folijs, semine coriandri, flore candido odorato. Coquitur hoc in oleo, premiturq; postea quod cyprus uocatur. Pretium ei in libras quinque. Optimum habetur è Canopica in ripis Nili nata, secundum Ascalone Iudææ, tertium Cypro insula odoris suauitate. Quidam hanc esse dicunt arborem, quæ in Italia ligustrum uocetur. In eodem tractu aspalathos nascitur, spina cãdida, magnitudine arboris modicæ, flore rosæ. Radix unguẽtis expetitur. Tradunt in quocunque frutice curuetur arquus cœlestis, eandẽ quæ sit aspalatho, suauitatem odoris existere, sed in aspalatho inenarrabilem quandam. Quidam eum Erysisceptrum uocant, alij sceptrum: probatio eius in colore ruffo uel igneo, tactuq; spisso, & odore castoreo. Permutatur in libras XV. In Aegypto nascitur & maron, peius quàm Lydium, maioribus folijs ac uarijs. Illa breuia ac minuta & odorata.

De basalmo, & opobalsamo, & xylobalsamo, & styrace, & galbano. Cap. XXV.

Sed omnibus odoribus præfertur balsamũ, uni terræ Iudææ concessum, quondam in duobus tantum hortis utroque regio, altero iugerũ XX non amplius, altero pauciorum. Ostendere arbusculam hanc urbi imperatores Vespasiani. Clarumq; dictu à Pompeio Magno, in triumpho arbores quoque duximus. Seruit nunc hæc, & tributa pendit cum sua gente, in totum alia natura quàm nostri externiq; prodiderãt. Quippe uiti similior est quàm myrto. Malleolis seri dicitur, nuper uincta ut uitis: & implet colles uinearum

modo, quæ sine adminiculis se ipsæ sustinent. Tondetur similiter fruticans, ac rastris nitescit. Properat nasci, intra tertium annum fructifera. Folium proximum rutæ, perpetua coma. Sæuiere in eandem Iudæi, sicut in uitam quoque suam. Contra defendêre Romani, & dimicatum pro frutice est. Seritq; nũc eam fiscus: nec unquã fuit numerosior aut procerior. Proceritas intra bina cubita subsistit. Arbori tria genera. Tenui & capillacea coma, quod uocant eutheriston. Alterum scabro aspectu, incuruum, fruticosum, odoratius: hoc trachy appellant. Tertium eumeces, quia est cæteris procerius, leui cortice. Huic secunda bonitas, nouissima eutheristo. Semen eius est uino proximũ gustu, colore ruffum, nec sine pinguitudine in grano quod leuius atque uiridius. Ramus crassior quàm myrto. Inciditur uitro, lapide, ossei ue cultellis. Ferro lædi uitalia odit. Emoritur protinus, eadẽ amputari supernacua patiens. Incidentis manus libratur artifica temperamento, ne quid ultra corticem uiolet. Succus è plaga manat, quem opobalsamum uocant, eximiæ suauitatis, sed tenui gutta, ploratu lanis parua colligitur in cornua. Ex ijs nouo fictili conditur, crassiori similis oleo, & in musto candida. Rubescit deinde, simulq; dure scit è translucido. Alexandro Magno res ibi gerente, to to die æstiuo unam cõcham impleri iustum erat. Omni uero fœcunditate è maiore horto congios senos, minore singulos, cum duplo rependebatur argento. Nunc etiam singularum arborum largior uena, ter omnibus percutitur æstatibus, postea deputatur. Et sarmenta quoque in mercẽ sunt. DCCC amputatio ipsa surculusq; uenit intra quintum demum annum. Xylobalsamum uocatur, et co

quitur in unguentis. Pro succo ipsum substituere officinæ. Corticis etiã ad medicamenta pretium est. Præcipua autem gratia lachrymæ, secunda semini, tertia cortici, mĩma ligno. Ex hoc buxosum est optimum, quod est odoratissimum: ex semine autem maximum & põderosissimum, mordens gustu, feruensq; in ore. Adulteratur Petræo hyperico, quod coarguitur magnitudine, inanitate, longitudine, odoris ignauia, sapore piperis. Lachrymæ probatio ut sit pinguis, tenuis, ac modicæ ruffa, & in frĩcando odorata. Secundus candido colos. Peior uiridis, crassusq; Pessimus niger. Quippe ut oleum senescit. Ex omni inasura maxime probatur quod ante semẽ fluxit. Et aliâs adulteratur semine suo, uixq; maleficũ deprehenditur gustu amariore. Esse enim debet lenis, non subacidus, odore tantum austerus. Vitiatur & oleo rosæ, cyperi, lentisci, balani, terebinthi, myrti, resina, galbano, æra Cypria, prout quæque res fuit. Nequissime autem gummi, quoniam ipsum quoque inhæresit manu inuersa, & in aqua sidit: quæ probatio eius gemina est. Debet syncerum & inhæresere, sed hoc & gummi addita fragili crusta euenit. Et gustu deprehenditur. Carbone uero, quod cera resinaq; adulteratum est, nigriori flamma. Nam melle mutatum statim contrahit muscas. Præterea syncœri densatur in tepida aqua gutta sidẽs ad ima uasis. Adulterata olei modo innatat: et si metopio uitiatum est, circulo candido cingitur. Summa probatio est ut lac coagulet, & in ueste maculas non faciat, nec manifestior alibi fraus. Quippe milibus denariorum sexarij empti, uendente fisco CCC denarijs ueneunt. In tantum expedit augere liquorem. Xylobalsamo pretium in li-

bras VI. Proxima Iudææ Syria supra Phœnicem styracem gignit, circa Gabala & Marathunta & Casium Seleuciæ montem. Arbor est eodem nomine, cotoneo malo similis, lachrymæ ex austero iucundioris, intus similitudo harundinis, succoq; prægnans. In hanc circa canis ortum aduolant pennati uermiculi erodentes, ob id in scobe sordescit. Styrax laudatur post supradicta ex Pisidia, Sidone, Cypro, Cilicia, Creta minime. Ex Amano Syriæ medicis, sed unguentarijs magis. Colos in quacunq; natione præfertur ruffus, & pinguiter lentus: deterior furfuroſus, & cano situ obductus. Adulteratur cedri resina uel gummi, aliàs melle, aut amygdalis amaris: omniaq; ea deprehenduntur gustu. Pretium optimo xix. Exit & in Pamphylia, sed aridior, minusq; succosus. Dat & Galbanum Syria in eodem Amano monte è ferula, quam eiusdem nominis resinæ modo stagonitin appellant. Quod maxime laudant, cartilagnoſum purum ad similitudinem ammoniaci, minimeq; ligneſum. Sic quoq; adulteratur faba aut sagapeno. Syncerum si uratur, fugat nidore serpentes. Permutatur in libras V. Medicinæ hoc tantum.

De panace, et spondylio, & malobatro. Cap. XXVI.

Anatem & unguentis eadem gignit, nascentem & in Psophide Arcadiæ, arcaq; Erymanthi fontes, & in Africa, & in Macedonia: ferula sui generis V. cubitorũ, foliis primo quaternis, moxsenis in terra iacentibus, ampla magnitudine rotundis, in cacumine uero oleagineis, semine in muscarijs dependente, ut ferulæ: excipitur succus incaso caule messibus, radicæ in autumno. Laudatur candor eius coacti. Seques

pallido ſtatera. Niger color improbatur. Pretium optimo in libras bini aſſes. Ab hac, ferula differt quæ uocatur ſpondylion, foliis tantum, quia ſunt minora, & platani diuiſura. Non niſi in opacis gignitur. Semen eodem nomine ſilis ſpeciem habet, medicinæ tantum utile. Dat & malobathron Syria, arborem folio conuoluto, arido colore: ex quo exprimitur oleũ ad unguenta, fertiliore eiuſdem Aegypto: Laudatius tamen ex India uenit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, odoratius croco, nigricans, ſcabrumq; quodã ſalis guſtu. Minus probatur cãdidũ. Celerrime ſitũ in uetuſtate ſentit. Sapor eius nardo ſimilis eſſe debet ſub lingua. Odor uero in uino ſuffer uefacti antecedit alios. In pretio quidem prodigio ſimile eſt, à ſingulis ad CCC. peruenire libras: Oleum autem ipſum in libras LX.

De oleo omphacio. Cap. XXVII.

OLeum & omphacium eſt. Fit duobus generibus, & totidem modis, ex olea & uite. Olea adhuc alba expreſſa, deterius ex druppa: ita uocatur priuſquam cibo matura ſit iam tum colorem mutans. Differentia, quod hoc uiride eſt, illud candidum. E uite fit pſythia aut aminæa, cum ſint acini ciceris magnitudine ante canis ortum. In prima lanugine demetitur una, eiusq; melligo. Reliquum corpus ſole coquitur. Nocturni rores cauentur. In fictili condita melligo colligitur, ſubinde Cyprio ære ſeruatur. Optima quæ ruffa, acriorq;, & aridior. Pretium omphacio in libras VI. Fit & alio modo, cũ in mortarijs uua immatura teritur: ſicataq; in ſole, poſtea digeritur in paſtillos.

De bryo & œnanthe, & de elate arbore, & cinnamo caryopo. Cap. XXVIII.

Odem & bryon pertinet uua populi albæ.

e Optima circa Gnidũ aut Cariã, in ſitientibus aut ſicas aſperiſq; ſecunda in Lycia cedro. Eodem et œnanthe pertinet. Eſt autem uitis labruſcæ uua. Colligitur cum flore, cum optime olet. Siccatur in umbra ſubſtrato linteo, atque in cados conditur. Præcipua ex Parapotamia, ſecũda ab Antiochia, atq; Laodicea Syriæ, tertia ex montibus Medicis. Hæc utilior medicinæ. Quidam omnibus iis præferunt eam, quæ in Cypro inſula naſcitur. Nam quæ in Africa fit, ad medicos tantum pertinet, uocaturq; maſſaris. Omnis autem ex alba labruſca præſtantior quàm è nigra. Eſt præterea arbor ad eadem unguenta pertinens, quam alii elatem uocant, quod nos abietem, alii palmam, alii ſpathem. Laudatur Ammoniaca maxime, mox Aegyptia. Dein Syriaca, dũ taxat in locis ſitiẽtibus odorata, pinui lachryma, quæ in unguẽta additur ad domandũ oleũ. In Syria gignitur & cinnamũ, quod caryopõ appellant. Hic eſt ſuccus nuci expreſſus, multũ à ſurculo ueri cinnami differẽs, uicina tamen gratia. Pretium in libras aſſes quadraginta.

A B C D E F. a b c d e f g h i k l m n o p q r ſ t u x y z. A B C D E F G H I K L M N O P Q. Omnes ſunt quaterniones præter Q duernionem.

VENETIIS, IN AEDIBVS HAEREDVM ALDI, ET ANDREAE ASVLANI SOCERI, M. D. XXXVI.
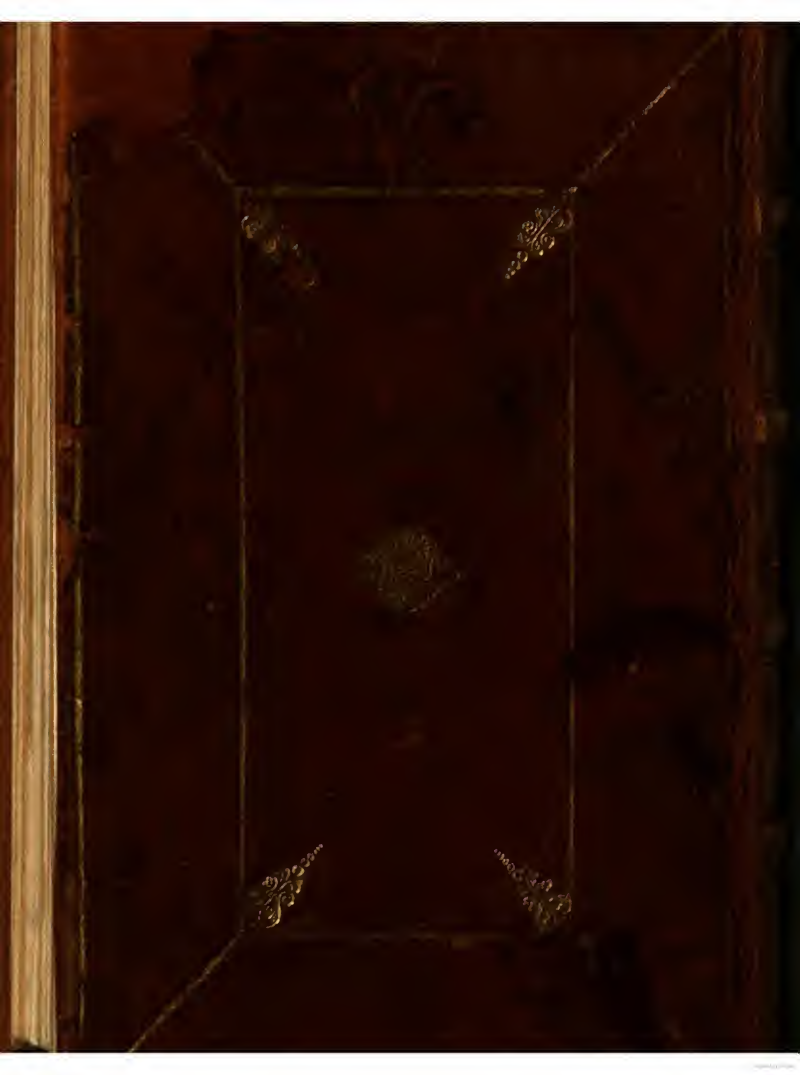
BIBLIOTECA NAZ.
ROMA
VITTORIO EMANUELE